

Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu

Maskelynes New Testament

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Mattiu	4
Mak	38
Luk	59
Jon	92
Nauman gail	116
Rom	145
1 Korint.....	160
2 Korint.....	175
Kalatia.....	185
Efesus	191
Filippi	197
Kolosse	201
1 Tessalonika	205
2 Tessalonika	209
1 Timoti	212
2 Timoti	216
Titus	220
Filemon	222
NaIpru gail.....	224
Jemes.....	236
1 Pita.....	241
2 Pita.....	246
1 Jon.....	249
2 Jon.....	253
3 Jon.....	254
Jut.....	255
Na-kel-vəhoti-an.....	257

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur tosəjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri mai naju gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi m̃os ase?

Itosi m̃os naju gail, alat a Jutea.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

Len nalobulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. Iḃol husur nəpasian siYesu, nəpusanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptais, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi n̄ais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len nalobulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən ḃiḃarḃar ke aYesu evi kiḃ len nəpasusan siTevit tovi kiḃ ta sutuai. Evi kiḃ aGot tokel gati mai alat aIsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən ḃilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isobur aYesu togole. Isor husur nəsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhav-utaut-an galen lotokele lusarpoh. Len nalobulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən nəpusanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1–7.29)

Nasoran san 2 (10.5–11.1)

Nasoran san 3 (13.1–52)

Nasoran san 4 (18.1–35)

Nasoran san 5 (24.1–25.46)

Imaienan, aMattiu itos nalobulat egai hən naju ləḃikad nadəlomian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən ḃevi Kristo, hən ḃeil a m̃o hən galito, ḃevi kiḃ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1–2.23)

2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nauman san (3.1–4.11)

3) AYesu etubat hən nauman san (4.12–25)

4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naḃehuh (5.1–7.29)

5) AYesu igol namerikel isobur (8.1–9.34)

6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35–11.1)

7) AYesu eḃusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2–13.52)

8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadəlomian tokəkereh (13.53–15.20)

9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21–18.35)

10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1–20.34)

11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1–25.46)

12) Lutah gat aYesu (26.1–56)

13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai balbal (26.57–27.66)

14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1–20)

Nəbathuyah siYesu

(Luk 3.23-38)

1 Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siApraham:

² AApraham evi atəman aIsak.

AIsak evi atəman aJakop,
tovi atəman aJutah mai aʿvan aJutah gail.

³ AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru tovi aTamar.

APeres evi atəman aHesron.

AHesron evi atəman aRam.

⁴ ARam evi atəman aAmminatap.

AAmminatap evi atəman aNahson,
tovi atəman aSalmon.

⁵ ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.

APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.

AOpet evi atəman aJesse.

⁶ Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kiŋ.

Ale aTevit evi atəman aSolomon,
anan tovi asoan aUriah a ʾmo.

⁷ Ale aSolomon evi atəman aRehopoam.

Ale aRehopoam evi atəman aArijah.

Ale aArijah evi atəman aAsa. †

⁸ Ale aAsa evi atəman aJehosafat.

Ale aJehosafat evi atəman aJoram.

Ale aJoram evi atəman aUsiah.

⁹ Ale aUsiah evi atəman aJotam.

Ale aJotam evi atəman aAhas.

Ale aAhas evi atəman aHesekiah.

¹⁰ Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.

AManasseh evi atəman aAmon.

Ale aAmon evi atəman aJosiah.

¹¹ Ale aJosiah evi atəman aJekoniah

mai aʿvan gail len nəboŋ
lotomaŋiŋiriah vi Pabilon. ††

¹² Husur nəmaŋiŋiriah vi Pabilon:

ajekoniah evi atəman aSealtiel,
ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.

¹³ Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,
tovi atəman aEliakim.

Ale aEliakim evi atəman aAsor.

¹⁴ AAsor evi atəman aSatok.

Ale aSatok evi atəman aAkim.

Ale aAkim evi atəman aEliut.

¹⁵ Ale aEliut evi atəman aEleasar.

Ale aEleasar evi atəman aMattan.

Ale aMattan evi atəman aJakop.

¹⁶ Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,
topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot totabtabuh lan.

¹⁷ Imagenan, tuŋat len aApraham vəbar aTevit ikad naur lotovi 14 ŋisi, ale tuŋat len aTevit vəbar nəmaŋiŋiriah vi Pabilon ikad naur lotovi 14 am, ale

† Nalobulat galevis ta sutuai luke Asaf lasake Asa. †† 1.11 2Ki 24.12-16

tuŋat len nəmaŋiŋiriah vi Pabilon vəbar aKristo, aGot totabtabuh lan, ikad naur lotovi 14 tətəs.

AMeri ipas aYesu

(Luk 2.1-7)

¹⁸ Nəpasian siYesu Kristo evisi magegai. Anan aYesu, aMeri ikel gati ke tilah mai aJosef, be a tahw hən ar-biŋon, isabi ke etian, aNunun aGot togole. ¹⁹ Husur ke ahaʿvut san, aJosef tovi nəvanuan tonor, nəboŋ tosəsəloŋ hən aMeri totian, emətahun biŋol nahurun aMeri biŋa, ŋa isab səhoti len nənanuan san ke teriŋ aMeri, be emətahun avan ideh beləboii. ²⁰ Nəboŋ tonau natgalenan sal, aŋel sua siNasub evisi hən len nabəber. Ike, "Josef anatun uluŋan siTevit, sagemə-tahw hən gəbesəhar aMeri hən bevi asoan, bathut natətai totian hən, aNunun aGot gatolavi mai. ²¹ Alite-nan dereh tipas anatun uluŋan balai, ale geriŋ nahəsən aYesu lan, husur gai tilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salit balai."

²² Natgalen ŋisi evisi hən biŋol nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur biŋarpoh. Ike:

²³ "Məteris! Navensus dereh tetian,
ale tipas anatun uluŋan,
ale lekis nahəsən aImmanuel,"
namilen tovi

"AGot itah mai gadito." ‡

²⁴ Nəboŋ aJosef tolele, igol nəsa aŋel siNasub tokel mai. Esəhar aMeri tovi asoan ²⁵ be sagol naitian mai van vəbar nəboŋ topas anatun uluŋan sua. AJosef er-iŋ nəhes Yesu lan.

Nəvanuan lotokad namitisau hən naŋeso

2 Husur nəboŋ lotopas aYesu len naut a Petlehem a Jutea, len nəboŋ aHerot tovi kiŋ, alaluŋan namitisau hən naŋeso luyar dan Nais vi Jerusalem ² luke, "Atenan lotopasi hən bevi kiŋ seju gail, atenan gai be? Husur namtoris naŋeso san nəboŋ tovisi ale nam-togəm hən namtbiŋlotu hən."

³ Nəboŋ aHerot aKiŋ tosəsəloŋ hən natenan, nəlon etuhatuŋ, mai alat a Jerusalem ŋisi lumagenan. ⁴ Ekis aŋiltihai tutumav ŋisi mai ahai ŋusan ŋisi hən nalo luŋonŋon ale eus galit ke, "AKristo, aGot biŋabtabuh lan, dereh lipasi a be?" ⁵ Ale lukel mai ke, "Len naut a Petlehem a Jutea, husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

⁶ "Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
gəsavi naməkot len alat lotokad na-il-a-ŋmo-an
len naut a Jutah,

husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-ŋmo-an sua dereh tegəm balai

hən beil a ŋmo hən nəvanuan sagw gail, alat a Israel,
hum nəvanuan nasipsip toil a ŋmo hən galito." ††

⁷ Beti aHerot igol nabonbonan tosusuah mai alaluŋan namitisau hən naŋeso. Eus galit hən nəboŋ mai namityal naŋeso tovisi ale luke. ⁸ Esəvat galit vi Petlehem ale ike, "Mitivan, doŋ vahvahur natətai.

‡ 1.23 Isa 7.14, 8.8, 10 †† 2.6 Mic 5.2

Nəboŋ mətəbisabi, kel uri mai ginau hən ginau am nəbivan valotu həni."

⁹ Nəboŋ lotosəseloŋ hən nakiŋ tononŋ, loriŋ naut enan, ale naŋeso lotorisi nəboŋ tovisi, eil a mō hən galito van vail məhat hən naut natətai totoh lan.

¹⁰ Nəboŋ lotoris naŋeso lukemkem masuŋ. ¹¹ Nəboŋ lotobis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəŋedur, lulotu həni, ale losəŋav hən naviolan salit hən ləbeviol mai natətai hən nagol, nafranŋkinsens mai namər. ¹² Nəboŋ lotoke livan, aGot ikel nalələgauan mai galit len nabəber ke saletəlmam van hən aHerot, ŋa lotəlmam vi lan nəkantri salit len naŋisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

¹³ Nəboŋ alaluŋman namitisau hən naŋeso lotovan tia, aŋel sua siNasuŋ evisi hən aJosef len nabəber ike, "Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəbikel mai gaiug hən gəbetəlmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas hən biŋol biŋmat."

¹⁴ ŋa aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale eriŋ naut enan vi Ijip. ¹⁵ Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasuŋ aGot tokele isarpoh, len nabuŋon ahai kelkel ur ike, "Nokis anatugw uluŋman dan naut a Ijip." †

Nəmatan silathutai

¹⁶ Nəboŋ aHerot tonau ləboii ke alaluŋman namitisau hən naŋeso lotogəraŋi, nəlon ipanŋan masuŋ vəsa. Esəvat alaluŋman hən ləbiŋol alathutai piŋi, nədaŋ halit toru vi pan, ləbiŋmat len naut a Petlehem mai naut gail lotodar visi. Natenan inor hən namityal tosaŋi len alaluŋman namitisau hən naŋeso. ¹⁷ Beti nəsa aJeremih, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:

¹⁸ "Ikad nadoldol sua len naut a Ramah, totaŋ, tois habat len nalolosaan, ARakel itanŋis anatun gail, emətahun avan ideh bətəŋov nəlon vi pan husur loŋuer tia." ‡

Natəlmaman vi Nasaret

¹⁹ Nəboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasuŋ evisi hən aJosef len nabəber len naut a Ijip ²⁰ toke, "Gile məhat, səhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodoŋ natətai hən ləbiŋol biŋmat, lumat tia." ²¹ ŋa ile məhat, səhar alarminan ale evi lan naut a Israel. ²² Avil nəboŋ tosəseloŋ həni ke aArkelaus tovi kiŋ, tolav namilen aHerot tovi atəman, len naut a Jutea, emətahw hən biŋvan ei. Nəboŋ aGot tokel nalələgauan mai len nabəber, eriŋ naut enan, evi Kalili. ²³ Ibar nav-

† Nagol evi namətəlai sua tomədmədau, nətau han toyanŋan. Nagol sətaŋ. Nəvat hən gəbeŋur nagol etibau gol ke evi namətəlai sekiŋ gail. Nafranŋkinsens evi nəda hən nəhai tomasmas nəbon tosusau. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel loŋəŋasi len natutumavan husur nəbon nəbasuhab han esusau. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am hən ləberinŋi len nəkaliko lotoruŋ gol niben nəvanuan tomat lan hən biŋat ebəlav be asike biŋo. †† 2.15 Hos 11.1 ‡ 2.18 Jer 31.15

ile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nəsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, "Lekisi hən auleNasaret balai."

Ajon Baptais eutaut hən naŋisal

(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

³ Len nəboŋ galenan, ajon Baptais egəm vi lan naut masmas tobəbesw a Jutea. Etubat kel ur napisulan siGot. ² Ike, "Mitipair dan nəsaan samito husur natoŋan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ."

³ Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tosor husuri ke, "Nadoldol sua satokai len naut masmas tobəbesw, 'Məteutaut hən naŋisal mōs Nasuŋ, gol naŋisal san gail linor.'" ††

⁴ Ajon mōau esun nahurabat lotovaii hən nasivurhət nəkamel, mai etutuŋ hən nəhau tutuŋ hən nahurhubuluk. †† Ihan taŋtaŋor, ihan nalokust mai nəhani. ††⁵ Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vis Nawisel Jortan, luvan van həni. ⁶ Ale ibaptais hən galito len Nawisel Jortan nəboŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail.

⁷ Nəboŋ toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosobur lotogəm hən ləbibaptais, ikel mai galit ke, "Anatun nəmat gail! †† Ase ikel nalələgauan mai gamito hən mətəbiŋam dan nabiltiŋol paŋpaŋ bəgəmai? ⁸ Len nəmauran samito mitiŋvan hən naŋite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. ⁹ Samtinan ke mətoləboi mətəbikel mai gamit gabag ke, 'Asike datupanis, aApraham evi atəmadato ta sutuai.' Husur nukel mai gamit ke, aGot eləboi bilav nəvat galegai ŋai, ale gol ke legəm vi pasusan siApraham! ¹⁰ AGot esuŋman naluŋman toutaut tia hən bitai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai piŋi ləsəŋvan hən naŋit tovoi, gai dereh titaii, bar hən gail vi lan nəhab. ¹¹ Ginau nubaptais hən gamit hən nəwai sil nəpairan dan nəsaan samito. Avil avan sua satogəmai tohsur ginau, idaŋ am səhor ginau, ginau novi naut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbisah ruŋat nəhau hən naributbut san. ⁵ Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹² Gai esuŋman naluŋman topat nəhai rivrivhai hən bəpəpəhun namisurhuwit dan nasugut nawit tomasmas. Dereh tiŋon hən namisurhuwit len natuhim han, be tərəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas nəmatan."

Nəbaptaisan siYesu

(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

¹³ Beti aYesu egəm len naut a Kalili vi lan Nawisel Jortan hən ajon biŋbaptais həni. ¹⁴ Avil ajon isor tasi, ike, "Satimaienan, nəsanor hum gaiug. Ivoi am ke gaiug mōau gibaptais hən ginau, gol ke gogəm hən ginau mabe?" ¹⁵ Ris aYesu tosor vari ke, "Gidaŋ hən nəbiŋbaptais gagai, husur inor hən darbiŋol natit piŋi tonor,

†† 3.3 Isa 40.3 †† 3.4 2Ki 1.8 ††† Nalokust ehun natohtohlomətu, naŋu gail lotoləboi ləbihanhanani. Nəhani evi natit tohehe masuŋ topat len naim sesukapak gail. ††† Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəmat tosa. Len nəvanuan seju gail, nəmat isa masuŋ hum natəmat toil a mō həni. § Evi slev gail lotosah ruŋat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nəvanuan salit gail.

aGot toləŋoni." Beti aJon idaŋ hən b̄ibaptais həni.
¹⁶ Nəboŋ aJon tobaptais həni tonon, vəha-sua ŋai
 aYesu evi məhat dan nəwai. Nəməv esəŋav m̄osi ale
 eris aNunun aGot togəm vi pan hum nətav, † ale egəm
 toh lan. ¹⁷ Ale nadoldol len nəməv ike, "Anatugw
 uluŋan bogai notoləmas buni. Nohəhaŋur masuŋ
 həni." ††

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan

(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

4 Beti aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut mas-
 mas tobəbesw hən natəmat b̄italtal ke tigol
 nəsaan. ² Len nəmaribon tovi 40 mai nalenmariug tovi
 40 aYesu səhan, gol ke nəmal ihati. ³ Beti natəmat
 egəm həni, ike, "Gəbevi aNatun aGot, kel mai nəvat
 galegai ke legəm vi bəta." ⁴ Riš tosor vari ke, "Natosian
 siGot ike, 'Nəvanuan edədas b̄imaaur len nabəta ŋai, be
 imaur len nasoruan p̄isi aGot tokele.'" ⁵ Beti natəmat
 esəhari vi lan nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale erinji eil
 gilgile a məhat buni len naim siGot. ⁶ Ale ikel maii ke,
 "Gəbevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan.
 Husur natosian siGot ike,

"AGot dereh tikele hən aŋel san gail husur gaiug
 ale lipat gaiug vi məhat len navəlalito
 hən asike narieŋ b̄esəhot nəvat.'" ††

⁷ AYesu isor vari ke, "Natosian siGot ikele am ke, 'Sag-
 italtal kitev nədaŋan siNasub̄ aGot saŋ ke timabe.'" ⁸
 ††† Ale natəmat esəhar tətəs həni van hən navəhuh
 tosaŋsah habat, ale eŋusani hən nəkantri p̄isi len nav-
 ile a pan len nəyalalan salito. ⁹ Ale ikel maii ke, "Dereh
 nilav natgaleg p̄is mai gaiug, gəbetəŋedur, lotu hən
 ginau." ¹⁰ Beti aYesu ikel maii ke, "Setan gevi tut! Husur
 natosian siGot ike, 'Gilotu hən Nasub̄ aGot saŋ m̄au,
 ale gigol nalotuan van hən gai səbon.'" †††¹¹ Beti natə-
 mat erinji, ale aŋel gail logəm vi tarhət san.

AYesu etuŋat hən nauman san

(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)

¹² Nəboŋ tosaŋəlon həni ke lototah gat aJon, rinji len
 naim bəbaŋis, aYesu erin naut enan, evi Kalili. †††¹³ Elul
 dan naut a Nasaret a Kalili van vatoh len naut a Kaper-
 naum tarhəb̄iltiwai. Kapernaum ipat len naut sinahə-
 mar gəlaru, a Sepulun mai a Naftali. ¹⁴ Imagenan, nəsa
 ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele, isarpoh. Ike,

¹⁵ "Naut sinahəmar Sepulun mai naut sinahəmar Naf-
 tali,

metp̄isal vi lan nabiltiwai, tarhəwisel Jortan,
 len naut a Kalili simetb̄os gail,

¹⁶ nəvanuan gail lotobətah len nəmargobut
 loris nabiltimial;

len galit lotobətah len naut hən nəm̄ol hən nəmatan,
 nəm̄ial siGot evisi, eŋias galito." ⁵

¹⁷ Len nəboŋ enan van, aYesu etuŋat kel uri ke, "Pair
 dan nəsaan samito husur natohan pipihəbələn aGot
 len nəməv egəm pəpadaŋ!"

Ahai susur metəkav gail

(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)

¹⁸ Len nəboŋ sua aYesu iyar husur nətarhət nabilti-
 wai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili. Eris alarmiŋan, aSi-
 mon, nahəsan togon aPita, mai aAdru aŋan. Arubar
 hən nalevlev vi lan nabiltiwai, husur arovi vanuan
 nəsaŋiehan. ¹⁹ Ale ikel mai gəlar ke, "Gəm husur ginau,
 ale gamər mərtosah hən naieh, dereh nigol mirisah
 hən nəvanuan gail." ²⁰ Vəha-sua ŋai arorin nalevlev
 səlaru, arohusuri.

²¹ Nəboŋ toyar van am, eris alarmiŋan am, nahəsalar
 ajemes anatun aSepeti, mai aJon, aŋan. Arutoh len
 nabot mai atəmalaru aSepeti, lobutan nalevlev salit
 gail lunor. Ale aYesu ekis gəlar gəmai. ²² Vəha-sua ŋai
 arorin nabot mai atəmalaru, arohusuri.

AYesu igol alat lotoməsaŋ lumaur

²³ Ale aYesu iyar turtur len naut a Kalili p̄isi. Eŋusan
 len naim nabonbonan seju gail, ikel ur na-kel-uri-an
 tovoi hən natohan pipihəbələn aGot, ale igol nəvanu-
 an gail lotokad naməsaŋan tiltile gail o nibelit tomat-
 mat, lumaur. ²⁴ Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria
 kavkav. Ale nəvanuan gail losəhar alat lotoməsaŋ gəm
 həni: alat lotokad naməsaŋan tiltile, alat nibelit
 topəŋas, alat lotokad natəmat gail, alat lotokad nahu-
 matmat mai alat nahudhubelit tomat, ale igol galit
 lumaur. ²⁵ Nabiltiŋvoh gail lohusuri, alat a Kalili, a
 Tekaŋolis, a Jerusalem, a Jutea mai alat tarhət Nawisel
 Jortan.

Na-sor-ivoi-an gail

(Luk 6.20-23)

5 Nəboŋ aYesu toris naluŋvoh gail, etəvəhuh, ebə-
 tah. Nəboŋ tobətah, ahai susur san gail logəm
 həni, ² ale etuŋat ŋusan galit ke:

³ "Alat lotoləboi len nəlolito ke lotopar Got, be lo-
 toləŋoni,
 navoian siGot igol gagai lukab həni,
 husur natohan pipihəbələn aGot len nəməv evi sali-
 to.

⁴ Alat lototaŋ,
 navoian siGot igol gagai lukab həni,
 husur dereh leləŋon tivoi am len nəlolito.

⁵ Alat nəlolit tomədau,
 navoian siGot igol gagai lukab həni,
 husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.

⁶ Alat lotomalkəkət, lotomaduh hən nanoran,
 navoian siGot igol gagai lukab həni,
 husur dereh lihanukub.

⁷ Alat nəlolit totaŋis avan ideh, lotovi tarhət san,
 navoian siGot igol gagai lukab həni,
 husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.

⁸ Alat nəlolit tomasil, lotoləŋon aGot səbon ŋai,

† Nətav ehum navimal be epəhapəhw. †† 3.17 Psa 2.7; Isa
 42.1 † 4.4 Deu 8.3 †† 4.6 Psa 91.11-12 †† 4.7 Deu 6.16
 ††† 4.10 Deu 6.13 ††† 4.12 Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20
 § 4.16 Isa 9.1-2

navoian siGot igol gagai lukab hani,
husur dereh leris aGot balai.

⁹ Alat lotogol nanaonhan han nabalan gail, lotogol
natammat,

navoian siGot igol gagai lukab hani,
husur dereh aGot tekis galit han anatan gail.

¹⁰ Alat, navanuan gail lotomadas bun galito
sil lotogol nasa tonor,
navoian siGot igol gagai lukab hani,
husur natohan pipihabalan aGot len namav evi salito.

¹¹ "Nabonj navanuan gail labisor viles gamit vasa,
labemadas bun gamit gol ke matbelanjon bisa vasa,
labelilibonj ke mattogol nasaan tiltile sil mattovi
esagw, navoian siGot igol matukab hani. ¹² Len navide
tomaienan lomadas tabtab han ahai kelkel ur gail ta
mo. Mitikemkem, mategaha vur husur aGot ikad
nakoņpurpuran totibau mo gamit len namav." †

Natas mai namial
(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

¹³ AYesu isor kata ke, "Gamit matohum natas †† mo
navile a pan. ‡ Be nabus han natas bimasig han be-
dube, tegam vi tas tetas am mabe? Savo han natideh
am. Ivoi hai han labibar hani len tan han navanuan
gail labipal gati.

¹⁴ "Gamit matohum namial mo navile a pan. Nabil-
tivile topat mahat len navihuh edadas besusuah. Na-
vanuan pisi lolabo laberisi. ¹⁵ Ale avan ideh asike epi-
gau namial, rinji pipit nahad. Aoa! Eriji a mahat han
bermas galit pisi lototoh len naim. ¹⁶ Tomaienan,
namial samit temial mo navanuan pisi han laberis
navoian mattogolgole, ale sal suh nayalyalan seTa-
mamit len namav.

Naņusanan husur nalo siMoses

¹⁷ "Samtinan ke notogam han nabikaskas nalo o nasa
ahai kelkel ur lotokele. Ao, nasagam han nabikaskasi,
nogam han nabigol bisarpoh. ¹⁸ Nokitin mai gamit ke,
van vabar nabonj namav mai navile a pan arbimasig,
sakad namaņirhat natosian bimasig dan nalo siGot, vir
natit pisi bisarpoh. ¹⁹ Imaienan, avan ideh bilabur be-
sua tokakereh len nalo, ale toņusan navanuan gail han
labigol tato v hani, dereh tevi ut kemas balai len galit
lototoh pipihabalan aGot len namav. Avil avan ideh to-
gol husur nalo, toņusan navanuan han labigol gail,
dereh tetibau balai len natohan pipihabalan aGot len
namav. ²⁰ Be nukel mai gamit ke, matbika matbebis
len natohan pipihabalan aGot len namav, mitimasnor
sahor ahaiņusan han nalo mai naFarisi gail.

Nalol paņpan

²¹ "Matosasalonj tia han nasa aGot tokele mai naur
gail ta sutuai ke, 'Sagigol avan ideh timat' †† ale 'avan
ideh togole, dereh tipanis.' ††† Be nukel mai gamit ke,
avan ideh nalon topaņas avan, tipanis. Ale avan ideh
tosor viles avan, dereh tevi lan nakotan han nasa-
hitrin. Ale avan ideh toke, 'Gumemel, govi hoņon!' inor
han bevi lan nahab naut namatan. ²³ Imaienan, gabilav
naviolan sam van han namel tutumavan ale gabinau
talmam hani ke, gotogol natesua togol avam tokad
nasaasaan mai gaiug, ²⁴ bimaienan, rinj naviolan sam ei.
Givan han avam han marbinor, marbikad navoivian
tetas. Beti gam, lav naviolan sam mai aGot len natutu-
mavan van hani.

²⁵ "Avan ideh bikot han gaiug, len nayaran sam mai
atenan tosor tas gaiug, len naņisal vi lan nakotan hai,
gisavsa vut han marbikad natamat tetas. Asike
gabigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan namatsistret,
ale namatsistret terin gaiug len navelan nalipah, ale
nalipah tibar han gaiug len naim babaņis. ²⁶ Nukel
nakitinan mai gaiug ke, asike govivile dani vabar
gabe vur pis navat han napaņ namatsistret torinji.

Naitian tosa

²⁷ "Matosasalonj tia han nasa aGot tokele ke, 'Sagigol
naitian tobur kotov nalahan,' †††† ris notokel mai gamit
ke, avan ideh tokata husur napaha vut han belanoni,
len nalon, gai igol naitian maii tia. ²⁹ Namata m namatu
bigol gaiug gabigol nasaan, kis kivi, bar hani. Nahud-
huber m bebuer enan esahor labibar han niber m kavkav
len nahab namatan. ³⁰ Navelam namatu bigol gaiug
gabigol nasaan, ta kotovi, bar hani. Nahudhuber m be-
buer enan esahor niber m kavkav bevi lan nahab na-
matan.

Natiņosan

(Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18)

³¹ "Nalo ike, 'Avan ideh totiņos han asoan, atenan
timaslav nalobulat han natiņosan mai alitenan.'
†††† Avil nukel mai gamit ke, avan ideh totiņos han
asoan, naut kemas alitenan sagol naitian tosa, atenan
igol ke asoan igol naitian tobur kotov nalahan. ⁵ Ale
avan ideh tolak mai napaha vut totiņos, gai igol naitian
tobur kotov nalahan."

Na-kel-gati-an gotota gati len nahon aGot

³³ AYesu isor am ke, "Matosasalonj tia han nasa aGot
tokele mai naur gail ta sutuai ke, 'Sagikel na-kel-gati-
an gageras, be gigol na-kel-gati-an sam van han Na-
sub aGot, tisarpoh.' †††† Avil nukel mai gamit ke,

† 5.12 2Chr 36.16; Uman 7.52 †† Natas aYesu tosor husuri
evi nasol tohum navat lotohiri len tan, savi natas toyi wai. ‡ Natas
elabo bigol namajod ivoi tebav, ilav kivi dan naboan. Imagenan,
alat lotohusur aYesu lolabo labetogau gat nasa tovoi ale gol nasa
tosa sasa habat han navanuan navile a pan labivoi am. Lugol navile
a pan ivoi am hum natas togol nabus han nahanian ivoi am.

†† Nabonj toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan
ideh timat sil nalol paņpan sam o nalanonian sam hai. †† 5.21
Exo 20.13; Deu 5.17 ††† 5.27 Exo 20.14; Deu 5.18 †††† 5.31 Deu
24.1 § Len navide seju gail, apaha vut salabo bitoh sabon, gol ke
alitenan timaslah tetas han bimaaur. Be alitenan bilah tetas, atenan
totiņos hani igol ke asoan igol naitian tobur kotov nalahan. ††
5.33 Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24

samtikel nāhes ideh hən bīta gat na-kel-gati-an samito. Samtikel nāhes nāmav husur aGot ebətah len nāmav topat pipihabəlan. ³⁵ Samtikel nāhes navile a pan husur ehum nakes aGot toriŋriŋ narien lan nəboŋ to-bətah len nāmav. Samtikel nāhes naut a Jerusalem husur evi nabiltivile seKiŋ toyalyal, tovi aGot. ³⁶ Sagikel nāhes nəkaduŋ hən bīta gat na-kel-gati-an saŋ husur godədas gəbigol nasivur ideh bəpəhw o bimermer. ³⁷ Len nəsə gotokele, 'Evoi' saŋ timasvi 'Evoi' ŋai, 'Aoa' saŋ timasvi 'Aoa' ŋai. Nasoran ideh am egəm len atenan tosa vəsa masuŋ tovi təmat.

Nasisilan (Luk 6.29-30)

³⁸ "Mətosəsəlonŋ tia hən nəsə aGot tokele ke, 'Gəbigol namətan o nariŋvon avan ideh bīmasig, namətaŋ o nariŋvoŋ timasmasig.' ^{†39} Avil nukel mai gamit ke, samtesisil hən avan ideh togol tosa hən gamito, be avan ideh bīvos nətarhoŋ nəmatu, pair hən nətarhəte van həni. ⁴⁰ Ale avan ideh bīkot hən gaiug, bīlav nəhai susun saŋ hən bīsar gel nəkabut saŋ, gidəŋ hən nahurabat naut susus am maii. ⁴¹ Nasoltia ta Rom ^{††} bīgol ke gəbipat natit san gail van vəbar nəmail † bəsua, gipati vəbar nəmail teru. ⁴² Avan ideh bēus gaiug hən natideh, lavi maii, ale gai bīke bīkabut saŋ, sagipair dani.

Ləmas bun aenemi saŋ gail (Luk 6.27-28, 32-36)

⁴³ "Mətosəsəlonŋ tia hən nəsə aGot tokele ke, 'Ləmas bun alat lototoh pəpadəŋ hən gaiug,' ^{††} ale ikad nasoruan am toke 'mətahun bun aenemi saŋ gail.' ⁴⁴ Avil nukel mai gamit ke, məteləmas bun aenemi samit gail, ale alat lotomədas bun gamit hən mətbeləŋon bīsa vəsa, mitisor tuŋ mōs galito. ⁴⁵ Mitimaienan hən mətbesuŋan aTəmamit len nāmav bathut igol nəyal tovisi, tovi məhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esəvat naus van hən alat lotonor mai ləsanor. ⁴⁶ Husur mətbeləmas bun ŋai alat lotoləmas bun gamito, aGot asike ilav nəkəŋpūŋuran ideh mai gamit sile. Nəvanuan nətaks am lugol tomagenan. ⁴⁷ Mətbike, 'Ivoi,' mai alat lotosuŋan gamit ŋai, gamit mətotile mabe? Alat ləsavi ju lotovi mətəbōs gail, galit am lugol tomagenan. ⁴⁸ Imaienan, gamit mōu mitimasnor kavkav hum aTəmamit len nāmav tonor kavkav." ^{††}

Na-viol-həni-an mai alat lotoŋidol

6 AYesu isor am ke, "Mətelələgau! Samtigol nagolean tonor samito len nəhon nəvanuan gail hən ləbīsal suh gamito. Mətbīmagenan, nəkəŋpūŋuran aTəmamit len nāmav tokade mōs gamito, ebuer. ² "Imaienan, nəboŋ mətəbiol mai alat lotoŋidol, samtiwal həni hum nəvanuan gəgəras gail. Galit lugole len naim nabōnbonan mai len nametpīsal gail

† 5.38 Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21 †† Nasoltia silat aRom, inor hən bīgol aulejutea hən bītariv nəhad san van vəbar nəmail bəsua. † Nəmail evi namita tovi 1,500. †† 5.43 Lev 19.18 †† 5.48 Lev 19.2; Deu 18.13

hən nəvanuan gail ləbīsal suh galito. Nokitin ke asike lukad nəkəŋpūŋuran ideh am hən nəsə lotogole, be nəsal-suhi-an enan ŋai. ³ Avil nəboŋ mətəbiol mai alat lotoŋidol, gole hən avan ideh asike lələbōii. ⁴ Bīmaienan, nəsə mətəbigole tesusuah. Ale aTəmamit len nāmav, toris nəsə tosuah, dereh gai tilav nəkəŋpūŋuran mai gamito.

Naŋusanan husur na-sor-tuŋ-an (Luk 11.2-4)

⁵ "Nəboŋ mətəbiol tuŋ, samtesuŋan nəvanuan gəgəras gail! Loləmas ləbeil sor tuŋ len naim nabōnbonan gail mai tarhəpīsal topasil gail hən nəvanuan gail ləbīsal suh galito. Nokitin ke asike lukad nəkəŋpūŋuran ideh am hən nəsə lotogole, be nəsal-suhi-an enan ŋai. ^{††6} Avil nəboŋ mətəbiol tuŋ, bīs len naut tosuah ləhoim samito, ale nəboŋ mətəbəkəkol hən nabopita bīnoŋ, sor tuŋ vi təban aTəmamit tosuah. Ale aTəmamit toris nəsə gotogole tosuah, dereh gai tilav nəkəŋpūŋuran mai gamito.

⁷ "Nəboŋ mətəbiol tuŋ, samtiwal tavitav hum nametbōs gail lotonau ke nagot salit gail losəsəlonŋ hən nasorsoran tobəlav ŋai. ⁸ Imagenan, samtesuŋan galito, husur aTəmamit eləbōi nəsə mətoŋidol həni, naut kəmas mətsausi həni sal. ⁹ Imagenan, mitisor tuŋ maigai:

"ATəmanamito len nāmav,
nahəsəŋ tiyalyal tabtab.

¹⁰ Gegəmai hən nəvanuan pīsi ləbītoŋ pipihabəlaŋ,
Nəsə gotoləŋoni mōu tevisi,
len navile a pan hum ŋai tovisi len nāmav.

¹¹ Viol hən nəhanian husur nəboŋ vīsusua mai ginamito,

¹² Ruŋat nəsaan sinamit gail,

suŋan ŋai namttoruŋat nəsaan silat lotogole hən ginamito.

¹³ Sagidəŋ hən natideh hən bītaltal ke namtigol nəsaan,

be lav kuv ginamito dan navəlan atenan tosa vəsa masuŋ, tovi təmat.'

¹⁴ "Husur mətberuŋat nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit len nāmav dereh teruŋat nəsaan samit gail. ¹⁵ Wake asike mətberuŋat nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit asike eruŋat nəsaan samito gail."

Nəboŋ mətsəhan mōs mətbīnau aGot

¹⁶ AYesu isor am, ike, "Nəboŋ mətsəhan mōs mətbīnau aGot, samtesuŋan alat lotokel natesua be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit toməraŋraŋ. Lomədas nəholito, hən nəvanuan gail ləberis ləbōii ke ləsəhan. Nokitin ke asike lukad nəkəŋpūŋuran ideh am hən nəsə lotogole, be nəris-ləbōii-an sinəvanuan ŋai. ¹⁷ Be gamito, nəboŋ mətsəhan, mətevəhas nəkadumit gail ale kəkəs nəhomit gail ¹⁸ hən nəvanuan gail asike ləberis ləbōii ke mətsəhan, avil aTəmamit to-

††† 6.5 Luk 18.10-14

susuah ŋai dereh teləboii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonḡurḡuran mai gamito.”

Naviolan aGot totəgau ṃos gamito len nəmav
(Luk 12.33-34)

¹⁹ Beti aYesu ike, “Samtisah tuan nakontit gail ṃos gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai nametəlai itaŋ, nahurabat, nəbarṃom † lomədasi, ale nəvanuan vənvenah lovənoh gail. ²⁰ Aoa, mitigol nəsa aGot toləŋoni ale dereh tetəgau nakontit gail ṃos gamito len nəmav, len naut enan naviolan asike itaŋ, asike nəbarṃom emədasi, asike nəvanuan vənvenah ebur naim, vi lohoim hən bevənohi. ²¹ Husur, naut nakontit saṃ gail lotopat lan, dereh nəloṃ tu tipat tabtab lan.

Naṃial hən nibemito
(Luk 11.34-36)

²² “Namətaṃ ehum naṃial tolav naṃial mai nibemṃ. Imaienan, namətaṃ bimaaur, dereh nibemṃ kavkav tepul hən naṃial. ²³ Avil namətaṃ bīsa, dereh nibemṃ kavkav tepul hən nəmargobut. Imaienan, naṃial gəbinau ke gotokade bevi margobut, dereh nəmargobut enan tevisivis masuṽ!

AGot mai nasugsugur
(Luk 16.13, 12.22-31)

²⁴ “Naslev ideh edədas bevi slev simasta toru len nəboŋ tosua, husur dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon, o dereh tidaŋ len tesua ale tinau ke togon tovi naut kəmas. Gəsaləboi gəbevi slev siGot mai slev sinəvat len nəboŋ toḡitoṽ ŋai.

²⁵ “Husur tomaienən, nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito. Samtinau masuṽ hən nəsa mətbihani, nəsa mətbesuni, samtinau masuṽ hən nibemito mai nəsa mətbesuni. Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat məttoṣuni. ²⁶ Mitinau nəman naməsav gail. Ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim gail, be aTəmamit len nəmav evəŋan galito. Avil len nənauan siGot gamit mətəsəhor masuṽ hən nəman galenan. ²⁷ Mətoləboi mətbigol nəmauran samit tebəlav am len nənau-masuṽ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁸ “Ale husur nəsa məttonau masuṽ hən nahurabat samito? Mitinau napusihai mai naṽide hən natovan han len naliol marireu. Saum, sasod nahurabat. ²⁹ Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab. ^{†30} AGot bigol naliol beḡəhas maienan, naut kəmas totov daməŋai ale pelan han tomasmas, topaŋ len naoven, a məhat hən natenan dereh tilav nahurabat mai gamito, gamit məttoḡad nadəlomian tokəkereh ŋai! ³¹ Imagenan, samtinau tuhatuh hən mətbike, ‘Datihan nəsa? Datukad nəhanian a?’ o ‘Datemun nəsa? Datukad nəwai a?’ o ‘Datesun nəsa? Datukad

† Len naut susus gail, nəbarṃom tokəkereh gail luhanhan nahurabat gail van lomədasi gail. †† 6.29 1Ki 10.4-7

nahurabat ideh a?’ ³² Husur nametḡos gail ləsələboi aGot lugol tomaienən. Ale aTəmamit len nəmav eləboi tia natit ḡisi məttoṃidol həni. ³³ Be a məhat hən natit ḡisi am, mətələŋon nəsa aGot toləŋoni len natohan pipihəbələn, mitidoŋ kitev nanoran len nəhon. Ale dereh tilav mai gamito natit ḡisi məttoṃidol həni.

³⁴ Imagenan, samtinau tuhatuh hən nəsa bevisi len nəboŋ pelan, riŋi vir nəboŋ pelan. Husur nəmariboŋ ḡisi ikad na-ləŋon-isa-an han, ale nəmariboŋ ḡisi ikad naut todaŋ han sagesuhud hən natgalen ideh hən nəboŋ pelan hən beḡəm biḡat len nəboŋ daməŋai.

Samtisabḡ səhoṽi ke avan ideh isa, timaspanis
(Luk 6.37-38, 41-42)

7 “Samtisabḡ səhoṽi ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot beṛiŋ gamit mətbiḡpanis. ² Husur aGot dereh tisaḡ səhoṽi ke mitimaspanis ḡitḡitoṽ hən nəpanismen məttoṣabḡ səhoṽi ke nəvanuan tile timaskade. AGot dereh tenənoṽ hən nəsaan samito len naṽide toḡitoṽ hən mətbenənoṽ hən nəsaan sivan tile gail. ³ Imabe gotokəta kot nakumashəhai len namətan aṽaṃ be gəsənuu nabiltitarhai len namətaṃ? ⁴ Imabe gotoləboi gəbikel mai aṽaṃ ke, ‘Eee, nidakuv nakumashəhai dan namətaṃ bai,’ be gaiug, gukad nətarhai len namətaṃ sal? ⁵ Gaiug gotovi vanuan gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namətaṃ a ṃo, beti dereh gekəta timasil binor hən gəbidakuv nakumashəhai dan namətan aṽaṃ. ⁶ Samtilav nəsa tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat lotomətahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len nəhon nabuai gail. Mətbiḡmaienən, dereh lipal kisom gail, beti lipair van hən gamito, kat pəpas gamito. ‡

Usi, doŋi, deldel
(Luk 11.9-13)

⁷ “Usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisaḡi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav ṃos gamito. ⁸ Husur nəvanuan ḡisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisaḡi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav ṃosi. ⁹ Ikad gamit ideh təlav nəvat mot mai anatun nəboŋ tous nabəta hən bihani a? ¹⁰ Ale beus naieh sua, gamit ideh təlav nəṃat maii a? Aoa! ¹¹ Naut kəmas məttoṣa, gamit mətələboi mətbiḡlav naviolan tovoi gail mai anatun gamit gail. Be aTəmamit len nəmav eviol habat səhor gamito, dereh teviol hən naviolan tovoi gail mai alat lotousi gail. ¹² Imaienan, natit ḡisi məttoḡəŋoni ke nəvanuan gail ligole ṃos gamito, gamit ṃau mitigol timagenan ṃos galito. Egai evi naḡusanan kavkav hən nalo siGot, aMoses totosi mai natosian sihai kelkel ur gail.

Namətləkau tomagugun
(Luk 13.24)

¹³ “Bis tur len namətləkau tomagugun, husur ikad namətləkau toḡosḡos, nabiltiḡisal tomaluṃluṃ, tovi lan naut nəmasiḡan ale nəvanuan isoḡur luyar tur lan.

‡ Nanesnes gail lohūm nasoruan siGot, nalipah mai nabuai gail lohūm alat lotomətahun nasoruan siGot.

¹⁴ Avil nametlækau tomagugun, natuhþisal tohab taŷ-taŷor, evi lan nəmauran, ale evis ŋai lusab læboii.

Nəhai mai naŷite

(Luk 6.43-44)

¹⁵ “Lələgau! Kətkəta gol gamit dan ahai kelkel ur gəgəras gail. Logəm hən gamit hum nasipsip læsaləboi læbemədas natideh, be læsəmaienan. Len nəlilito lohum nalipah katkat tosa lotomədas bun nəvanuan gail. ¹⁶ Mətoləboi mətbeləboi galit len nəsa lotogole tohum naŷit nəhai. Nəhai tosa səŷan hən naŷit tovoi; nəhau tosa tokad nasunite səŷan hən nakrep, nəhai tosa tokad nasunite səŷan hən nafik. ¹⁷ Len naŷide tomaienan, nəhai þisi lotovoi luŷan hən naŷit tovoi avil nəhai lotosa luŷan hən naŷit tosa. ¹⁸ Nəhai tovoi edədas biŷan hən naŷit tosa, ale nəhai tosa edədas biŷan hən naŷit tovoi. ¹⁹ Nəhai ideh səŷan hən naŷit tovoi, nəvanuan tokətkəta təban nəhol ita kokotovi, bar həni len nəhab. ²⁰ Imaienan, len nəsa lotogole, len naŷit nəmauran salito, dereh məteləboi ahai kelkel ur gəgəras gail.

Nəsaləboi gamito boŋ ideh

(Luk 13.25-27)

²¹ “Len alat lotokis ginou hən Nasub, savi galit þisi læbēbis len natohan pipihəbələn aGot len nəmav, be alat ŋai lotogol nəsa aTəmagw totoh len nəmav toləŋoni, galit dereh læbis lan. ²² Len nəboŋ aGot bəpəpəhun nəvoian dan nəsaan, dereh tisobur like, ‘Nasub, Nasub, len nahəsəŷn namtukel nasoruan saŷn, len nahəsəŷn namtohut natəmat gail, len nahəsəŷn namtugol namerikel todaŋ gail!’ ²³ Beti dereh nikel þarþar həni mai galit ke, ‘Ginou nəsaləboi gamito boŋ ideh. Mətevi tut dan ginou, gamit məttogolgol nəsaan!’” †

Nəvanuan na-um-im-an eru

(Luk 6.47-49)

²⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ke, “Imagenan, avan ideh tosəsəlōŋ hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehum naluŷn tokad nəkadun, toum hən naim san len nəvat mot. ²⁵ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eŷuv, iŷas naim enan, be sateh husur eil gəgat len nəvat butitan. ²⁶ Avil avan ideh tosəsəlōŋ hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehum naluŷn tovi hoŷon, toum hən naim san len nabion. ²⁷ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eŷuv, iŷas naim enan, ale iteh vəmasirsir.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmagenan tonōŋ, naluŷoh gail luþaŋ len naþusanan san, ²⁹ husur sahum ahai þusan gail hən nalo, gai eþusan læboii hum tokad na-il-a-ŷnoan hən namitisau.

Naluŷn tokad naleprosi

(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)

⁸ Nəboŋ aYesu tomariŋ vi pan dan naŷehuh, nabiltiluŷoh gail lohusuri. ² Beti naluŷn tokad naleprosi egəm pəpadaŋ həni, iteh bathurien, ike, “Nasub, gəbeləŋoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu. †” ³ Ale aYesu isar hən navələn, ibari, ike, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai, naleprosi san eməkaskas, gai iveveu. ⁴ Beti aYesu ikel maii ke, “Sagikele mai avan ideh, be gia ŷusan nibərŷn hən ahai tutumav, ale gətutumav hən naviolan aMoses tokel todaŋ həni hən beŷusan səhot galito ke gotomaur.” ‡

Naslev sinasenturion

(Luk 7.1-10)

⁵ Nəboŋ aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi auleRom egəm həni, eŋiri ke, ⁶ “Nasub, naslev sagw, a-vi-tarhəte-an sagw ipat len nəmel a im, nahudhuben imat ale eləŋon isa vəsa.” ⁷ AYesu ikel maii ke, “Ale nia gol timaur beti.” ⁸ Be nasenturion ike, “Nasub, nəsanor kasi hən gəbēgəm vi lohoim sagw. Be gəbikele ŋai, naslev sagw dereh timaur. ⁹ Husur ginou am nutoh pipihəbələn nakomada gail, ale nasoltia gail lutoh pipihəbəlōgw. Nukel mai tosua ke, ‘Givan!’ ale ivan, nukel mai sual am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol nategai!’ ale igole.”

¹⁰ Nəboŋ aYesu tosəsəlōŋ həni tonōŋ iþaŋ ale ikel mai alat lotohusuri ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəsəsəb avan ideh tokad nadələmian tosuŷn nabiltidələmian sitegai. ¹¹ Nukel mai gamit ke, isobur læsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən læbihan len nabiltihanen mai aApraham mai aIsak mai aJakop len natohan pipihəbələn aGot len nəmav. ¹² Avil anatun gail sinatohan pipihəbələn aGot, aGot dereh tibar hən galit vi tut vi lan nəmargobut. Len naut enan dereh litaŋ, lides batriŷoriŷ.”

¹³ Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Givan. Bathut ke gotodələmi ke bimaianan, timaianan mōs gaiug.” Ale len namityal enan ŋai naslev san imaur.

AYesu igol isobur lumaur

(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)

¹⁴ Nəboŋ aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len nəmel, topud hən naməsahan. ¹⁵ AYesu ibar navəlaŋ ale naməsahan ivan dani. Beti alitenan ile məhat, etubat lav nəhanian maii.

¹⁶ Nəboŋ nabəŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isobur lotokad natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ŋai ehut nanunun tosa gail dan galito. Ale igol galit þisi lotoməsah, lumaur. ¹⁷ Imagenan, nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur, aIsaiah, isarpoh

†† Naməsahan enan, naleprosi igol nəvanuan tokade eþiŋþiŋal len nalotuan seju gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi læsaləboi læbitoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile. ‡ 8.4 Lev 14.1-32

† 7.23 Psa 6.8

toke: "Igol gidat datumaur dan nesa tomēdas gidato, ilav kuv namēsahan sidat vi tut." †

Na-husur-aYesu-an imabe?

(Luk 9.57-62)

¹⁸ Nəboŋ aYesu toris nabiltiľoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur san gail ke liwol kotov nabiltiwai vi tarhəte. ¹⁹ Beti ahai řusan hən nalo egəm hən ike, "Hai řusan, dereh nehusur gaiug vi lan naut řisi gəbe-vi lan!" ²⁰ AYesu isor vari ke, "Nafoks gail lukad nabur patəpat halito len tan, nəman naməsav gail lukad nəhaj řodřod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən řipat turuŋ lan, hən řiřavřav." ²¹ Ahai susur san soal am ikel maii ke, "Nasub, gidam hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti nehusur gaiug." ²² Ris aYesu toke, "Gehusur ginau! Riř alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat."

AYesu igol nəlan mai nabiltiwai arotəřmat

(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)

²³ Nəboŋ aYesu tosah len nabot, ahai susur san gail lohusuri ale lotubat wol kotov nabiltiwai. ²⁴ Vəha-sua řai nəlan todaŋ igol nabiltiwai ekudkud masuľ gol ke nəwai topus pəpadaŋ hən řipah dəlom nabot. Avil aYesu ipatmari. ²⁵ Ahai susur gail luvan hən i, lovəřoni, luke, "Nasub, Sanamtimasig! Datomun!" ²⁶ Ris aYesu toke, "Mətomətahw mabe? Nadəlomian samit eřidol, ekəkereh masuľ!" Beti ile məhat, esivoh len nəlan mai nabiltiwai, ale naut etəřmat tətəs. ²⁷ Ale ahai susur gail lumaŋmaŋ, luke, "Nauluřman tomabe gagai? Nəlan mai nabiltiwai am lugol nəsa tokele!"

AYesu igol alaruevis arumaur dan natəmat gail

(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)

²⁸ Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, nauluřman eru artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len naburhuvat nəmatan gail, arobubur maii. Arugolgol nasənahən tosa gol ke avan ideh edədas ři-yaŋ tur len naut enan. ²⁹ Arukai ke, "ANatun aGot, gaiug savi hən gəbēmədas ginamito. Gogəm gegai a tahw hən nəboŋ tonor hən i hən namtřipanis a?" ³⁰ A tut hən galito ikad navəřhəbuai lotosobur lotohan. ³¹ Ale natəmat gail loŋiri ke, "Gəbehut ginamito, səvat ginamit vi lan navəřhəbuai." ³² Ale ikel mai galit ke, "Vi tut!" Ńa luvan dan gəlaru, lořis len nabuai gail. Ale navəřhəbuai řisi lugam sarmar mariŋ vi lan nabiltiwai. Lumat řisi ei.

³³ Alat lotokətkəta təban nabuai gail lugam vi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit řisi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail. ³⁴ Beti nəvanuan řisi len nabiltivile luvan hən ləřibonřon mai aYesu. Ale nəboŋ lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur

(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)

⁹ Nəboŋ aYesu tosah len nabot, iwol kotov nəwai təlmam vəbar nabiltivile san. ² Nəvanuan galevis lupat avan sua len nəmel, nahudhuben tomat, gəm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toris nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan niben tomat ke, "Natugw, sagemətahw! Nəsaan sařm gail lumarubat." ³ Ahai řusan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke, "Ate-gai inau ke gai tovi aGot! Isor mədas nahəsən aGot!" ⁴ Nəboŋ aYesu toləboi nəvanuan salito ike, "Imabe mətunau isa maienan len nəlomito?" ⁵ Nəřike, 'Norubat nəsaan sařm gail,' o 'Gile məhat, giyar,' nəsa emədmə-dau am? †† Be hən mətəbələboi səhoti ke aNatun Nəvanuan tokad nədaŋan hən řerubat nəsaan gail len navile a pan, nekəmaiegai..." Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, "Gile məhat, pat nəmel sařm, givahim!" ⁷ Ale ile məhat, ivahim. ⁸ Nəboŋ nalu-řoh lotoris natenan, lomətahw, lusal suh nəyalalan siGot toriŋ nədaŋan maienan len navəlan nəvanuan.

AYesu ekis aMattiu

(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)

⁹ Len nəyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nahəsən aMattiu, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, "Gitah mai ginau, gehusur gin-au." Ale ile məhat, ehusuri. ‡

¹⁰ Nəboŋ aYesu tohan lohoim siMattiu, nəvanuan nə-taks mai nəvanuan nəsaan isobur logəm řon hən ləři-han mai aYesu mai ahai susur san gail. ¹¹ Nəboŋ na-Fariŋ gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke, "Imabe ahai řusan samit tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?"

¹² Nəboŋ aYesu tosəřəloŋ hən natenan ike, "Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməřah řai luvan hən i. ¹³ Mitia nau səhot namilen natosian egai siGot toke, 'Noləřon nalolosaan, nəřaləřon natutumavan.' †† Ginau nəřagəm hən nəřekis alat lotonor be nogəm hən nəřekis nəvanuan nəsaan gail."

Nausian husur nařide silat ləřəhan

(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)

¹⁴ Beti ahai susur siřon gail logəm hən aYesu, lousi ke, "Ginamit mai naFariŋ gail, len nəboŋ tosobur namtsəhan hən namtřisor tuľ, be nařide sihai susur sařm gail səmagenan, luhan akis. Husur nəsa?"

¹⁵ AYesu ikel mai galit ke, "Amahean nauluřman tolah gail lodədas ləřitaŋ nəboŋ nauluřman totoh mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh tikad nəboŋ hən

†† Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisaŋ len nəsoruan siGot lunau ke namilen iməiegai ke: Avan ideh edədas řigol eru en řisi, ale nəřike, 'Norubat nəsaan sařm gail,' məřsaləboi ke lumarubat o ləřəmarubat. Be nəřike, 'Gile məhat, giyar!' mə-toləboi mətřerisi ke imaur. ‡ 9.9 Mak 2.14; Luk 5.27 †† 9.13 Hos 6.6

† 8.17 Isa 53.4

lăbesăhar nauluŋan tolah dan nəvanuan san gail. Ale len nəboŋ enan asike luhan.

¹⁶ “Săkad avan ideh tolav naŋisihoh sakəkasi sal hən bimagugun, ale sode len nahurabat tomatu, † husur dereh naŋisihoh timagugun, timakuv dan nahurabat, titari səhor ta ŋo. ¹⁷ Săkad avan ideh tobir nəwain veveu lotomadhagole len nahurhuwain tomatu tovi nahurhunani. †† Tagole, nahurhuwain tamətar, nəwain tariv dani, ale nahurhuwain təsa. Nəvanuan ŋisi lobir nəwain veveu len nahurhuwain veveu hən gəlar ŋisi arbiŋat bivoi bəbəlav.”

Natəbarehreh tomat, napəhaŋut toməsah

(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)

¹⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienan sal, avan sua toil a ŋo hən naim nabonbonan egəm həni, iteh bathurien, ike, “Anatvavigw imadhamat, avil gəbегəm riŋ navəlaŋ lan, dereh timaur.” ¹⁹ Ale aYesu ile məhat, ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri. ²⁰ Len nəboŋ enan, apəhaŋut sua, nəda hən tosel len nasihau tovi 12, egəm pəpadaŋ, madun aYesu. Len nənanuan san isor mai gai gabag ke, “Nəbibar ŋa nahurabat sitegai, dereh nimaaur.” Ale ibar nagilen nahurabat. ²² AYesu ipair, erisi, ike, “Litegai, təgau gat nəloŋ! Nadəlomian saŋ igol gumaur.” Ale napəhaŋut imaur len namityal enan ŋai.

²³ Nəboŋ aYesu tobis lohoim sitenan toil a ŋo hən naim nabonbonan, toris alat lotoŋuv hən nabuvimal mai naluŋoh lotosuh taŋtaŋor, lotowal, ²⁴ ike, “Mətevi tut! Atəbarehreh səmat, ipat ŋai.” Be lotuŋat sor vilesi. ²⁵ Avil nəboŋ naluŋoh lotovivile, eŋis, etəgau navəlan natəbarehreh ale ile məhat! ²⁶ Na-kel-uri-an husur nəsa tovisi ibar naut ŋisi todar vis naut enan.

AYesu igol ametbesw eru mai nabut lumaur

²⁷ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, nametbesw eru arohusuri, arukai ke, “Anatun siTevit gilolosa hən gi-naməru!” ²⁸ Nəboŋ aYesu tobis lohoim, ametbesw gəlaru arogəm həni, ale aYesu eus gəlar ke, “Mərodəlomi ke notoləboi nəbigol mərbimaaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasuŋ.” ²⁹ Beti ibar namətaluru ike, “Husur nadəlomian samər ŋau, mirimaaur!” ³⁰ Ale namətalur esəŋav, arokəta. Ale aYesu ikel idaŋ mai gəlar ke, “Samrisor husur nategai mai avan ideh!” ³¹ Be arovivile, aropiau hən na-kel-uri-an husuri van vəbar naut ŋisi todar vis naut enan.

³² Nəboŋ artovivile tonor, nəvanuan galevis losəhar nauluŋan sua van hən aYesu. Atenan evi nabut husur ikad natəmat. ³³ Nəboŋ aYesu tohut natəmat tonor, nabut etuŋat sor. Ale naluŋoh lumaŋmaŋ luke, “Nateg tovisi, evi metəkav hən gidat a Israel.” ³⁴ Be naFarisi

gail lukelkele ke, “Ehut natəmat gail len nədaŋan se-bilitəmat toil a ŋo hən natəmat gail.” ††

Nəvanuan nəmatuan lovis

³⁵ Beti aYesu iyar turtur len nabiltivile mai navile ŋisi len naut enan. Eŋusan len naim nabonbonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile o nibelit tomatmat, lumaur. ³⁶ Nəboŋ aYesu toris naluŋoh, nəlon itaŋis galito husur nəlolit etuhath, loləŋon isa hum nəmauran salit savi natideh, lohūm navəshəsipisip ləsəkad avan ideh tokəkəta təban galito. ††³⁷ Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Nəhanian totov tomatu isoŋur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. ³⁸ Imagenan, məteŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.”

AYesu esəvat ahai pispisul səŋavur pisan eru

(Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)

10 AYesu ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilav nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an mai galito hən ləbēhut nanunun nəmargobut gail, ale hən ləbigol nəvanuan gail lotokad naməsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur. ² Ahai pispisul lotovi 12 lukad nahəsalit maie-gai: metəkav aSimon, lotokisi hən aPita, mai aŋan nahəsana aDru; ikad alarmiŋan, ajemes mai aŋon anatun aSepeti gəlaru; ³ ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai aMattiu tovi nəvanuan nətaks; ikad ajemes anatun aAlfeus ale ikad aTatteus; ⁴ ikad aSimon tovi Selot sua mai ajutas Iskariot bəriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail. †††

⁵ AYesu esəvat alatenan lotovi 12, ikel idaŋ mai galit ke, “Samtevi lan naut ideh silat ləsavi Ju, samtebis len navile ideh a Samaria. ⁶ Avil mitivan hən alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig. ⁷ Len nəvanan samito mitikel ur napisulan egai ke: ‘Natohan pipihəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ.’ ⁸ Gol alat lotoməsah limaaur, gol alat lotomat lile məhat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut natəmat gail. AGot eviol kəmas mai gamit tia, məteviol kəmas. ⁹ Samtilav nəvat hən nagol, nasilva o nakopa ideh len nəpaus samito. ¹⁰ Samtitariv nəhad səseŋon hən nəyaran, samtilav nəhai susun gəgel, o naributbut gail o nəhai təbatehw ideh. Husur inor hən ləbēvəŋan nəvanuan nauman toum salito. †††

¹¹ “Ale nəboŋ mətbəbis len nabiltivile o navile ideh, doŋ avan ideh bəhəhaŋur hən gamito, ale toh maii vəbar mətbəriŋ naut enan. ¹² Nəboŋ mətbəbis lohoim san, us aGot hən bəriŋ natəmat lan. ¹³ Alat hən naim enan ləbēhəhaŋur hən gamito, natəmat tipat len nəlolito, avil asike ləbēhəhaŋur hən gamito, natəmat tetəlmam van hən gamito. ¹⁴ Ale avan ideh asike bəhəhaŋur hən gamito, asike bəsəsəloŋ hən nasoruan samito, nəboŋ mətbəvivile dan naim o navile enan,

†† 9.34 Mat 12.24 †† 9.36 Num 27.17; 1Ki 22.17 ††† NaSelot evi avan sua len naluŋoh lotoke liŋal mai alat a Rom. ††† 10.10 1Kor 9.14; 1Tim 5.18

† Nəkaliko ta ŋo, nəboŋ lotokəkasi, imagugun, gol ke akis lumaskəkasi a tahw hən ləbisode. †† Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu burhulon. Nəboŋ nəwain tosaruvah hum nətraŋ pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nəboŋ toyohyoh, imasmas, idaŋ. Ale gəbėbir nəwain veveu len nabiliwain tomasmas, todar, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temətar.

‡ AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nəpasusan siTevit.

dardar hən nariemito hən nəmasiav b̄imakuv dan gəlaru. ¹⁵ Nokitin mai gamit ke, len nəboŋ aGot b̄epəpəhun navoian dan nəsaan, dereh nəpanismen sinavile enan tesəhor nəpanismen togon b̄ibar alat a Sotom mai a Koŋmorrah. †

Nəp̄isal sihai susur siYesu dereh tidan

(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)

¹⁶ "Nosəvat gamit məttohum nasipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat ləb̄ike ləb̄ikat sisil gamito. †† Imaienan, gamit m̄au mitikad nənauan hum nəm̄at to-hulahul, mititoh mədau hum nətav saməd̄as avan ideh, sagol nat̄ideh tosa. ¹⁷ Mətelələgau hən asike nəvanuan gail ləb̄eməd̄as gamito, husur dereh ler̄iŋ gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hən gamito len naim nəbonbonan salito. ¹⁸ Dereh lesəhar gamit vi lan nakotan len nəhon nəgavna mai nakiŋ gail m̄os ginou hən mət̄bikel səhot ginou mai galito mai alat ləsavi ju. ¹⁹ Nəboŋ ləb̄esəhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masūv hən nəsa mət̄bikēle o nav̄ide hən nasoran samito. Husur len namityal enan ŋai aTəmamit len nəmav dereh ter̄iŋ nasoran len gamito hən mət̄bikēle. ²⁰ Husur savi gamit mət̄bisor be aNunun aGot aTəmamito len nəmav dereh tisor len nabuŋomito.

²¹ "Nəvanuan dereh ter̄iŋ aŋan len navəlan alat lotoil a m̄o hən b̄imat, atata dereh timagen hən anatan hən b̄imat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan b̄eriŋ alatmisoan gail ləb̄imat. ²² Nəvanuan p̄isi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw mət̄tokade. Avil avan ideh b̄idaŋ len ginou, b̄ikad nə-dan̄-buri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən b̄ikad nəmauran vi sutuai. ²³ Nəboŋ ləb̄eməd̄as tabtab hən gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am. Husur nokitin mai gamit ke asike mətuyar tur navile p̄isi a Israel a tahw nagəmaian siNaturan Nəvanuan.

²⁴ "Ahai susur satibau səhor ahai p̄usan san, naslev satibau səhor nəmasta san. ²⁵ Inor ŋai hən ahai susur b̄esuŋan ahai p̄usan san mai naslev b̄esuŋan nəmas-ta san. Ginou nosuŋan amasta hən naim, gamit mət̄o-suŋan alat lototoh lohoim sagw. Nəvanuan gail ləb̄ekis amasta hən naim hən aPeelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh maii hən nəhes tosa gail am.

Mətahw len aGot, samtemətahw len nəvanuan

(Luk 12.2-9)

²⁶ "Imagenan samtemətahw len galito. Natideh aGot toruŋ gole dereh tevuhe, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii. ²⁷ Nəsa notokele mai gamit len nəmargobut, gamit m̄au mitikel uri len naŋial. Nəsa notokele mai gamit səb̄omito, mitikel ur habat hən mai nəvanuan p̄isi. ²⁸ Samtemətahw len alat lotoləboi ləb̄igol nəmatan len nibemito, be lotodəd̄as ləb̄igol nəlomito o nanunumito ləb̄imat. Ao, mət̄emətahw len

† 10.15 Gen 19.24-28 †† Len nasoran ta Kris ike wolf. Na-wolf ehum nab̄iŋlipah katkat towael. ‡ Nətav ehum navimal be ep̄ahapəhw.

aGot toləboi b̄igol nibemito b̄imat ale b̄igol nəlomito mai nanunumito b̄imasig len nəhab nəmatan. ²⁹ Mətoləboi mət̄b̄eŋur nəsparo eru hən nəvat tokəkereh toru a? †† Avil gəlar sua b̄iteh len tan vəmat, aTəmamit len nəmav eləboii, idam̄ hən. ³⁰ Avil gamito, aGot eŋu-ruŋ p̄is nasivur hən navurumit len nəkadumito. ³¹ Imagenan, samtemətahw. Len nənauan siGot mət̄osəhor masūv hən nəsparo tosoḅur.

³² "Imaierenan, avan ideh b̄ikel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, dereh ginou m̄au nikel uri ke tovi esagw len nəhon aTəmagw len nəmav. ³³ Avil alat lotosor mətahun ginou len nəhon nəvanuan gail, dereh ginou m̄au nisor mətahun galito len nəhon aTəmagw len nəmav." ††

Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud

(Luk 12.51-53, 14.26-27)

³⁴ AYesu isor am ke, "Samtinau ke notogəm hən nəb̄ilav natəŋmat gəm vi lan navile a pan. Ao, nəsagəm hən nəb̄ilav natəŋmat, be hən nəb̄ilav nəbalbalan. ³⁵ 'Nogəm hən nəb̄epəpəhun naluŋan dan atəman, natəbarehreh dan anan, avilah dan avuŋon pəhaŋut. ³⁶ Ale aenemi sinəvanuan, dereh levi nəbathudud san.' †††

³⁷ "Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginou, gai sanor hən b̄evi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatan uluŋan o anatvavin səhor toləmas bun ginou, gai sanor hən b̄evi ahai susur sagw. ³⁸ Avan ideh asike b̄ipat nəhai balbal san ale husur ginou, gai sanor kasi hən b̄evi ahai susur sagw. †††³⁹ Avan ideh toke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todaŋ hən nəmauran san b̄imasig m̄os ginou, dereh tikade vi sutuai.

⁴⁰ "Avan ideh tohəhaŋur hən gamit mət̄bitoh maii, ehəhaŋur hən ginou; ale avan ideh tohəhaŋur hən ginou nəb̄itoh maii; ehəhaŋur hən atenan tosovat ginou. ⁴¹ Avan ideh tohəhaŋur hən ahai kelkel ur sua bitoh maii bathut ikel ur napisulan siGot, dereh tikad nakonp̄urp̄uran sihai kelkel ur. Ale avan ideh tohəhaŋur hən nəvanuan nanoran b̄itoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonp̄urp̄uran sinəvanuan nanoran. ⁴² Ale avan ideh b̄ilav nab̄iliwai hən nəwai susus mai ideh len alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot m̄au tilav nakonp̄urp̄uran mai avan enan."

AYesu mai aJon Baptais

(Luk 7.18-35)

11 Nəboŋ aYesu tokəmaierenan mai ahai susur san tovi 12 tonon, ivan dan naut enan hən b̄epusan mai hən b̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

² AJon Baptais itoh len naim bəbanis, ale nəboŋ tosoḅolon hən nəsa aKristo togolgole, aJon esəvat ahai

†† Nəsparo evi natuhman naməsav. †† 10.33 2Tim 2.12 ††† Hən naves 35-36, ris Mic 7.6 ††† Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən b̄imat sil na-husur-aYesu-an. § 10.40 Mak 9.37

susur san galevis hən ləbeus aYesu ke, ³“Gaiug govi atenan togəmgəmai o namtimasvatvat vir togon?”
⁴Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən ajon. Kel maii nəsa mətətosəselonj həni, nəsa mətətoris notogole.
⁵Ametbesw gail lukad nakətaan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədaring bulbulol gail losəsəlonj, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsəl gail losəsəlonj hən na-kel-uri-an tovoi notokele. ¹⁶AGot tigor tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginou sil nəsa notogole.”

⁷Nəboŋ galit lotovan, aYesu etubət sor husur ajon mai naluŋoh ke, “Gamit mətovi lan naut masmas to-bəbesw hən mətberis nəsa? Mətuvan varis naluŋan tohum nalut naŋilol nəlan toŋuvi, tokur həni a? ⁸Avil mətuvan hən mətberis nəsa? Naluŋan tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaiənan lutoh len naŋiltiim sekiŋ gail. ⁹Īmaiənan, mətuvan hən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal səhor ahai kelkel ur. ¹⁰Natosian siGot isor husur ategai ke, ‘Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw a ŋo hən gaiug hən beutaut hən naŋisal ŋos gaiug.’ ¹¹

¹¹“Nokitin mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaŋut topasi, tosəhor ajon Baptais. Be len alat lototoh pipihabəlan aGot len nəmav, galit ideh tovi ut kəmas, iyalyal səhor ajon. ¹²Len nəboŋ ta ŋo sizon Baptais van vəbar daməŋai, nəvanuan gail lutaltal hən ləbebis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, nəvanuan nəbalan luke litah gati. ¹³Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur piŋi lopəhav utaut van vəbar nəboŋ ajon togəmai. ¹⁴Ale mətbi ke mətbedəlomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke beŋəmai. ¹⁵Avan ideh tokad nədaringənan hən besəsəlonj, tesəsəlonj ŋau!”

¹⁶Beti aYesu eus gai gabag ke, “Be noləboi nəbenənoŋ hən nəvanuan gail ta daməŋai mai nəsa? Lohum alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke, ¹⁷‘Namtoŋuv naŋuvimal ŋos gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəbe nəmatan be mətsətaŋ.’ ¹⁸Nokəmaiənan husur nəboŋ ajon togəmai, gai səhan, gai samun, be luke, ‘Gai ikad natəmat!’ ¹⁹Nəboŋ aNatun Nəvanuan togəmai, tohan, tomun, luke, ‘Məteris! Naluŋan tohan təməhav, tomun vatərog bolai. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail.’ Avil nəvanuan gail loləboi ləbekəta ləboii ke, namitisau hən nəmauran tonor, ekitin len nəsa togole.”

Nəbilitvile gail ləsəpair dan nəsaan salito

(Luk 10.13-15)

²⁰Beti aYesu etubət sor van hən nəbilitvile gail, esivoh len gail, gai togol namerikel tosoŋur len galito, husur galit ləsəpair dan nəsaan salito. ²¹Ike, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut

† 11.5 Isa 35.5-6, 61.1 †† 11.10 Mal 3.1 ‡ Len naut egai, naves eləboi bikad namilen eru. Len tosua namilen imaiegai ke, nəvanuan loləŋon masuŋ hən ləbebis len natohan pipihabəlan aGot, ale lutah gati, il gagat lan. Namilen togon ike, nəvanuan luke ləbebis len natohan pipihabəlan aGot hən ləbemədas masuŋ həni.

a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, gəlaru artəpair dan nəsaan səlaru len nahurabat toharharo mai nəmasiav. ²²Be nukel mai gaməru ke, len nəboŋ aGot beŋəpəhəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Tair mai a Siton asike idəŋ hum bivar gaməru. ²³Ale gaiug naut a Kaper-naum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? ²⁴Ao! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan. Husur nətagol namerikel len naut a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan təpat sal vəbar nəboŋ ta daməŋai. ²⁵Be nukel mai gaiug ke, len nəboŋ aGot beŋəpəhəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Sotom asike idəŋ hum bivar gaiug.”

Nəŋavŋavan kitin

(Luk 10.21-22)

²⁵Len nəboŋ enan aYesu isor tuŋ, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, ale gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai. ²⁶Evoi, aTata, husur gohəhaŋur hən tomaiənan.

²⁷“Natit piŋi, aTəmagw ilav gail mai ginou tia. Səkad avan ideh toləboi aNatun aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboi aTata, be aNatun ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən beŋəhot pəŋpəŋ hən aTata mai galito hən ləbeləboii.”

²⁸Nəboŋ aYesu tokəmaiənan tononj ike, “Gegəm hən ginou, gaiug nibeŋ toməhav, nəloŋ tosa hən natit toməlas gotovusi, ale dereh neviol hən nəŋavŋavan mai gaiug. ²⁹Nayok sagw, lav nəhai enan togol darto-bon hən nəbesusupah mai gaiug. Ale gegəm vi hai susur sagw. Husur naut kəmas nəbevi amasta saŋ, nəsedəŋ taltal, nəlogw mədau, nəsənan ginou, ale dereh nəŋavŋavan tegəm len gaiug, len nəloŋ am. ³⁰Husur nayok sagw sədəŋ hən gəbikade, sədəŋ hən gaiug gəbeləboi nəsa notokele, ale nəsa notoriŋi len gaiug, eməlala, sədəŋ hən gəbigole.”

Masta hən nəSappat

(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

12 Len nəboŋ enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len nəSappat. Ahai susur san gail lumalkəkət ale lotubat bubur nəhavhət nawit gail hən ləbihani. ²Nəboŋ naFarisi galevis lotoris natenan, lukel mai aYesu ke, “Geris, ahai susur saŋ gail lugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat.” ³Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot, mətsəŋuruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkət a?

⁴Ebis len naim siGot ale luhan nabəta tolo, tokolkol

†† Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Naŋide silat a Israel nəboŋ lotoləŋon isa hən nəsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nəbak namətu, ale lobətah len namilen nəhab, lubarbar hən nəmasiav len nəkadulito. †† 11.23 Isa 14.13-15 ††† 11.23 Gen 19.24-28 ††† 11.29 Jer 6.16 § 12.1 Deu 23.25 §† 12.3 1Sam 21.1-6

hən galito be tonor hən ahai tutumav səbolit n̄ai ləb̄i-hani. ¹⁵ Ale mətsaʔuruŋi len nalo siMoses toke len nəSappat ahai tutumav gail lotoum len naim siGot, ləsagol kas natideh tosa, naut kəmas loʔbur kotov nalo hən nəSappat a? ¹⁶ Avil məttaləboi namilen nategai len natosian siGot toke, 'Noləŋon nalolosaan, savi natutumavan,' asike məttəsəb̄ səhoti ke alategai lotonor limaspanis. [‡] Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalal səhor masuʔ hən naim siGot. ^{‡‡} Alategai lunor bathut aNatun Nəvanuan evi Masta hən nəSappat."

Nauluʔman navəlan tomat

(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)

⁹ Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naim nabonʔonan sua salito. ¹⁰ Ikad nauluʔman sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas. Ale naFarisi gail luke lisəb̄ səhot nəsaban ideh len aYesu ale louʔi ke, "Inor len nalo hən nəvanuan biŋol avan ideh biʔmaur len nəSappat a?" ¹¹ Ale isor var galit ke, "Gamit ideh gotokad nasipsip tosa tateh len nabur len nəSappat, gətətəgau gati, lav kuvi a? Evoi məttəlav kuvi! ¹² Ale nasipsip savi natideh, nəvanuan esəhor masuʔ hən len nəvanuan siGot. Imaienan, inor len nalo hən datbiŋol navoian len nəSappat."

¹³ Beti ikel mai auluʔman ke, "Gisar hən navəlaʔm̄." Nəboŋ tosar hən tonor, navəlan imaur təlmaŋ inor n̄ai hən togon. ¹⁴ N̄a naFarisi gail luvan, luʔbonʔon, lusoʔ utaut hən naʔisal hən ləb̄emədas bun aYesu hən biʔmat.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis hən

¹⁵ Be bathut ke aYesu toləboi natgalenan, eriŋ naut enan. Nabiltiʔloh lohusuri ale igol alat lotoməsah ʔisi lumaur. ¹⁶ Ale ikele hən galit ke salihol husur gai len nəhon nəvanuan gail. ¹⁷ Ekəmaienan hən nəsa ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele biʔsarpoh ke:

¹⁸ "Nauluʔman nauman sagw bogai notolekis hən. Noləmas bun gai,

nəlogw ehəhəʔur hən.
Dereh neriŋ aNunugw lan,
ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən nəvanuan naut tiltile gail.

¹⁹ Asike eʔitʔituh, asike ikai habat,
asike ikad avan ideh b̄esəsəloŋ hən nadolon len naʔisal gail.

²⁰ Asike ikol b̄ur naviyab tomaʔit tia,
asike ekin bun nəhau naʔmial topaŋ kəkereh sal, [‡]
van vəbar biŋol nanoran biʔpat puŋpuŋ naut ʔisi.

²¹ Ale nəvanuan naut tiltile gail ʔisi dereh leriŋ nəlolit lan,
dereh livatvat viri hən biʔlav kuv galit dan nəsaan salito." ^{‡‡}

† 12.4 Lev 24.9 †† 12.5 Num 28.9-10 ‡ 12.6-7 Hos 6.6 ††
Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ‡‡
Len naut egai ikele ke aKristo asike idaŋ taltal hən alat ləsədaŋ,
dereh tivoi n̄ai hən alat lotodədas ləbiʔwol hən nəmauran salit
gabag. ‡‡† 12.21 Isa 42.1-4

AYesu mai aPeelsepul

(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

²² Beti nəvanuan galevis losəhar nauluʔman tokad natəmat togol toʔut mai namətan toʔesw. Losəhari van hən aYesu, ale igol imaur hən ke eləboi biʔsor, eləboi b̄ekəta. ²³ Naluʔoh ʔisi lumaŋmaŋ təban ale luke, "Ategai bogai, anaton siTevit m̄au a?"

²⁴ Be nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən natenan, luke, "Ategai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul n̄ai toil a m̄o hən natəmat gail."

²⁵ Avil aYesu eləboi nəvanuan salito ale ikel mai galit ke, "Nəvanuan gail hən nəkantri pipihəbəlan nakij ideh lotobalkabaŋ, dereh naut enan timəsirsir, təbəbesw. Navile o nəbathudud ideh tobalkabaŋ, asike eil gəgat be dereh təpəpəhw. ²⁶ ASetan təhut natəmat san gail, gai təbalkabaŋ. Dereh alat lototoh pipihəbəlan lepəpəhw, asike loil gəgat. ²⁷ Ale nətahut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat gail len nədaŋan sise? Ahai susur samit gail gabag loʔusani ke mətsanor. ²⁸ Be nəbēhut natəmat gail len nədaŋan seNunun aGot, imagenan natohan pipihəbəlan aGot ibar gamit tia.

²⁹ Avan ideh toke təbiʔ len naim sinəbəhariv todaŋ hən b̄evənoh natit san gail, imaʔbaŋjis gat abəhariv. Nəboŋ tobaŋjis tonor n̄ai, eləboi biʔtariv kuv natit ʔisi dan naim san. ^{‡‡}

³⁰ "Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginou len nəmatuan, gai igol imaʔiʔiriah; asike b̄esəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsəb. ³¹ Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh teruʔat nəsaan ʔisi naut kəmas nəvanuan gail ləbiʔsor mədasi, be ləbiʔsor mədas aNunun aGot, aGot asike eruʔat nəsaan enan. ³² Avan ideh biʔsor tas aNatun Nəvanuan, aGot dereh teruʔat nəsaan enan, be avan ideh biʔsor tas aNunun aGot, aGot asike eruʔat nəsaan enan dani boŋ ideh vi sutuai."

Nəhai mai naʔite

(Luk 6.43-45)

³³ Ale aYesu ike, "Gəbiʔkad nəhai tovoi, naʔit dereh tivoi. Gəbiʔkad nəhai biʔsa, naʔit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboŋ gotoris naʔite. ³⁴ Gamit anaton nəm̄at gail! [§] Anaton nəvaipa gail! ^{§†} Mətoləboi mətbiʔkel natit tovoi nəboŋ məttosa? Aoa! Nəsa topul səsəhov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele.

³⁵ Nəvanuan tovoi, navoian egəm len natit tovoi topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon. ³⁶ Be nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot b̄epəpəhun navoian dan nəsaan, nəvanuan gail limaskele sil nəsa lotokel nasoruan ʔisi lotosor lab hən. ³⁷ Bathut len nasoruan saŋ aGot dereh tisaʔ

‡‡‡ Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi biʔlav kuv nəvanuan dan aSetan nəboŋ tobaŋjis gat aSetan, husur aYesu idaŋ səhori. § Len nəvanuan selu gail, nəm̄at isa masuʔ hum natəmat toil a m̄o hən. §† Nəvaipa evi nəm̄at tosa.

səhoti ke gotonor, ale len nasoruan sarñ aGot dereh ti-
saḅ səhoti ke gotosa, gimaspānis."

AYesu esivoh len alat lotosus namerikel

(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)

³⁸ Beti ahai ḡusan hən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, "Hai ḡusan, namtuke namteris namerikel gəḃigole." ³⁹ AYesu isor var galit ke, "Gamit naur ta daməṅjai mətusa, mətsədaṅ len aGot suḡman apəhaṽut tohusur auluḡman tiltile, sədaṅ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ḡjai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aḡonah. ⁴⁰ Suḡman aḡonah totoh len nəmariboṅ totor mai nalenmariug totor len nabəhaṽun nabiltiieh, len naṽide tomagenan, aNatun Nəvanuan dereh tipat ḃurhulon nətan husur nəmariboṅ titor mai nalenmariug titor. ⁴¹ Husur natgalenan, len nəboṅ aGot ḃepəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməṅjai, like naur egai limaspānis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboṅ aḡonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aḡonah! ⁴² Len nəboṅ aGot ḃepəpəhun navoian dan nəsaan, naKwin hən naSaut dereh tile məhat, kel kot nəsaan sinaur ta daməṅjai, tike naur egai limaspānis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən ḃesəsəloṅ hən namitisaus siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon!" †

Natəlmaman hən nanunun tosa

(Luk 11.24-26)

⁴³ AYesu isor tətās am ke, "Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboṅ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən ḃisaḅ naut ideh hən ḃiṅavṅjav lan, be idoṅ sobuer həni. ⁴⁴ Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, 'Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.' Ale nəboṅ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehūm naim toḃəḃesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit ḡisi tonor. ⁴⁵ Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuṽ səhor gai, ale nəboṅ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa vəsa tibatbat səhor ta ḡo. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməṅjai."

Nəbathudud kitin siYesu

(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)

⁴⁶ Nəboṅ aYesu tosor mai naluṽoh sal, aṽan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor maii. ⁴⁷ Avan sua ikel maii ke, "Geris, anaḡḡ mai aṽaḡḡ gail loil vivile, luke lisor mai gaiug." ⁴⁸ Ale isor var atenan ke, "Anagw ase? Aṽagw gail ase?" ⁴⁹ Ale esuhun

† 12.40 Jna 1.17 †† Jna 3.5, 8, 10. Nəboṅ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ‡ 1Ki 10.1-10. Nəboṅ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətəhūn ləḃesəsəloṅ həni.

navəlan van hən ahai susur san gail, ike, "Geris! Anana sagw mai aṽagw gail bogai! ⁵⁰ Bathut avan ideh togol nəsa aTəmagw len nəmav toləṅṅoni, gai evi aṽagw, o aṽavinegw o anana sagw."

Nəḃol ḡusan hən namisurhuwit

(Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)

13 Len nəboṅ enan, aYesu evivile len naim, ebətah tarhəwai Kalili. ² Ale nabiltiūḃoh logəm, ḃonḃon garu lan, gol ke isah len nabot hən ḃebətah, ale naluṽoh loil husur nabitas. ³ Beti ikel natit tosobur mai galito len nəḃol ḡusan gail. Ike, "Ikad nəvanuan tomabmabul namisurhut gail. Boṅ sua ia bubulan namisurhut nawit. ⁴ Nəboṅ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur naḡisal, ale nəman naməsav logəm, luhan ḡis gail. ⁵ Galevis lorus len naut tobarṅ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut bathut nətan səsareh. ⁶ Nəboṅ namityal tovi məhat, nəyal etun idaṅ gol nalut gail lomial husur səkad nəharhət tovi pan, ale lumayoh. ⁷ Galevis lorus len nəhau tokad nasunite, ale nəhau itov vi məhat, ruṅ gut bun nawit. ⁸ Galevis lorus len nətan tokənoh ale nəboṅ lotomatu, sua iṽan vəkad 100, sua iṽan vəkad 60, sual am iṽan vəkad 30. ⁹ Nəvanuan tokad nədariṅan, tesəsəloṅ!" ¹⁰ Beti ahai susur san gail logəm hən aYesu, lousi ke, "Nəboṅ gotosor mai galito, gubol ḡusan ḡos nəsa?" ¹¹ Ale isor var galit ke, "Nugole husur aGot idaḡḡ həni ke məḃeləḃoi nəsa tosusuah len natohan pipihəḃalan aGot len nəmav be aGot sədaḡḡ həni ke galit ləḃeləḃoi. ¹² Bathut avan ideh nəlon toməbur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləḃoian am maii hən ḃepul həni. Avil avan ideh tomətəhūn ḃeləḃoi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləḃoian tokade dani. ¹³ Husur enan nutor mai galito len nəḃol ḡusan, husur naut kəmas lotokəta, ləsakəta ləḃoi nəsa notogole, naut kəmas lotosəsəloṅ, ləsəsəsəloṅ hən nəsa notokele, ləsaləḃoi. ¹⁴ Ale nasoruan siGot aIsaiah tokel uri isarpoh len galito, ike:

"Len nasəsəloṅan samito, dereh mətesəsəloṅ

be asike mətosəsəloṅ ləḃoi nəsa notokele,

ale len nakətaan samito, dereh mətekəta

be asike mətokəta ləḃoi nəsa notogole.

¹⁵ Husur nəkadun alategai egəm ṽonṽon,

pəpadaṅ nədariṅalit ebulḃulol,

ale namətalit iḃer.

Asike lətəmagenan,

namətalit takəta ris nəsa notogole,

nədariṅalit tasəsəloṅ hən nəsa notokele,

nəlolit taləḃoi natgalenan,

ale lətəpair van hən ginau,

ale nətagol galit lətəmaur." ††

¹⁶ Ale aYesu isor am ke, "Gamito, navoian siGot igol mətukab hən namətamito bathut ke lotokəta, mətukab hən nədariṅamito bathut ke lotosəsəloṅ.

¹⁷ Husur nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur mai nəvanuan tonor lotosobur loləṅṅon masuṽ ke lətaris nəsa məttorisi, be ləsarisi, loləṅṅon masuṽ ke lə-

†† 13.15 Isa 6.9-10

tasəsəlonj hən nəsa məttosəsəlonj həni, be ləsasəsəlonj həni.

AYesu isor vəsvəsai nəbōl p̄usan enan
(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)

¹⁸ “Imagenan, səsəlonj hən namilen nəbōl hən nəvanuan tobubulan namisurhuwit. ¹⁹ Namisurhuwit torus len naṣisal esuṣman nəvanuan gail lotosəsəlonj hən nasoruan hən natohan pipihabəlan aGot be ləsaləboii, gai tosa vəsa masuṣ tovi təmat egəm, lav kuv namisurhut nasoruan enan dan nəlolito. ²⁰ Namisurhuwit torus len naut tobaṣ vat esuṣman alat lotosəsəlonj hən nasoruan, ale vəha-sua ṣai lotəgau gati len nakemkeman. ²¹ Avil ləsəkad nəharhət tovi pan gol ləsəmaur sabəlav. Be nəboṣj todaṣ ḃibari o avan ideh ḃemədas buni gol ləḃeləṣon ḃisa, dereh li-mayoh tutut, luteh dan nəḃəlomian len nasoruan. ²² Namisurhuwit torus len nəhau tokad nasunite esuṣman alat lotosəsəlonj hən nasoruan avil nə-nau-masuṣ-an hən nəmauran ta ḃaməṣai mai nagərasian hən na-pul-hən-natite-an aroruṣ gut bun nasoruan gol səṣan. ²³ Avil namisurhuwit torus len nətan tokənoh esuṣman alat lotosəsəlonj hən nasoruan, lotoləboii, lotoṣan masuṣ. Sual iṣan vəkad 100, sual iṣan vəkad 60, sual am iṣan vəkad 30.”

Nəbōl p̄usan hən nawit mai naliol tosa

²⁴ AYesu ikel nəbōl p̄usan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu san. ²⁵ Be nəboṣj topat len mariug, aenemi sua egəm, ebubulan namisurhuliol tosa len nəmarireu tokad nawit tia, ale ivan. ²⁶ Nəboṣj nawit totov, tuḃat ḃiṣan, naliol tosa am itov. ²⁷ Naslev gail simahean naim logəm həni, luke, ‘Nasuḃ, gaiug gobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu saṣm be gagai epul hən naliol tosa! Imabe?’ ²⁸ Ale ikel mai galit ke, ‘Aenemi sua igol nategai.’ Nə naslev gail lousi ke, ‘Guke namteput tuan naliol enan a?’ ²⁹ Ris toke, ‘Ao, nəboṣj məṣḃeputi, dereh məteput mədas nawit am. ³⁰ Riṣ gəlar ṣisi aritov ḃonḃon vəbar nəmatuan, ale len nəboṣj hən nəmatuan, dereh nikel mai nəvanuan nəmatuan ke lepəpəhun gəlaru, baṣis tuan naliol tosa hən ləḃepəṣasi, ale baṣis tuan nawit vi lan naim sagw notoriṣriṣ nəhanian lan.”

Nəbōl p̄usan hən namisurhumastat
(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹ AYesu iḃol p̄usan tətəs ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len nəhol san. ³² Ekəkereh səhor namisurhuharian tiltile gail, avil nəboṣj totov, egəm tibau səhor nəhanian gail len nəhol, ale egəm vi hai, hən ke nəman naməsav logəm um hən nəhai ṣodṣod salit len nəpəshət gail.”

Nəbōl p̄usan hən nayis
(Luk 13.20-21)

³³ AYesu ikel nəbōl p̄usan. Ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Mitinau nayis, apəhaṣut sua tolavi. Eḃundasi len nəhad nəflaua totor van vəbar nəflaua kavkav totob.” ††

³⁴ AYesu ikel natgalen ṣisi mai naluṣoh gail len nəbōl p̄usan. Nəboṣj tosor mai galito, ikel nəbōl p̄usan akis ṣai. ³⁵ Igol tomaianan hən ḃigol nəsa aḃai kelkel ur tokele ḃisarpoh ke, “Nəboṣj nəḃesəṣav hən nabuṣogw, dereh nisor len nəbōl p̄usan, dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len natubətan, nəboṣj notoum hən navile a pan.” ††

AYesu isor vəsvəsai nəbōl hən naliol tosa

³⁶ Beti aYesu eriṣ naluṣoh, evi lohoim. Ale aḃai susur san gail logəm həni, luke, “Kel mai ginamito bai, namilen nəbōl hən naliol tosa len nəmarireu.” ³⁷ Isor var galit ke, “Atenan tobubulan namisurhuwit tovoi evi aNatun Nəvanuan, ³⁸ ale nəmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit tovoi lovi alat lototoh pipihabəlan aGot. Naliol tosa lovi alat sitenan tosa vəsa masuṣ tovi təmat. ³⁹ Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi natəmat. Nəboṣj hən nəmatuan evi nəboṣj hən nanoṣan hən navile a pan, nagilen hən natit ṣisi, ale alat nəmatuan lovi aṣel gail. ⁴⁰ Suṣman alat nəmatuan lotobaṣis tuan naliol tosa hən nəhab ḃihani, dereh timagenan len nagilen hən natit ṣisi. ⁴¹ Dereh aNatun Nəvanuan tesəvat aṣel san gail hən ləḃepəpəhun galit ṣisi lotogol nəvanuan ḃigol nəsaan, mai alat lotogol nəsaan, dan natohan pipihabəlan. ⁴² Dereh aṣel gail libar hən galito vi lan nəhab topud vəsa; len naut enan dereh litaṣ, likat ḃurḃur nariṣolito. ⁴³ Beti alat lotonor dereh lesuṣman namityal toṣmial habat len natohan pipihabəlan aTəmalito. Nəvanuan tokad nəḃariṣan tesəsəlonj!

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

⁴⁴ “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakontit sua tovoi buni, nəvat han tosoḃur, to-susuah len nəmarireu sua. Ale avan sua isaḃi. Itavun tətəs həni. Ale len nakemkeman san ivan, epur hən natit ṣisi tokade ale ia ṣur nəmarireu enan hən ḃikad natenan tovoi.

⁴⁵ “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toṣur natit gail, p̄ur hən gail, todaṣ nanesnes tovoi gail. ⁴⁶ Ale nəboṣj tosaḃ nanesnes sua, nəvat han totibau, ivan, p̄ur hən natit ṣisi tokade, ale ia ṣur nanesnes enan.

⁴⁷ “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Nəvanuan galevis lubar hən nalevlev len

†† Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosoḃur, len nasoruan ta Kris lokisi hən sata totor. † Hən naves 34-35, Mak 4.33-34 †† 13.35 Psa 78.2 †† Nəhab egai tosor husuri epud vəsa vagol nametəlai tovi wai.

† Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nəvanuan eru.

nañiltiwai. Sədareh ikad naməḡod totiltile tosoḡur tovisivis lan. ⁴⁸ Ale nəboḡ topul, lolivi vahut, lobətah, losəḡon tovoi gail len nəhad sua ale lubar hən tosa gail vi tut. ⁴⁹ Dereh timagenan len nəboḡ hən nanoḡan hən navile a pan, naḡilen hən natit ḡisi. Aḡel gail dereh lia pəpəhun alat lotosa vəsa dan alat lotonor. ⁵⁰ Dereh libar hən alat lotosa vi lan nəhab topud vəsa vagol nametəlai tovi wai; len naut enan dereh litaḡ, likat ḡur-ḡur nariḡolito."

⁵¹ AYesu eus galit ke, "Mətoləboi səhot natgalen ḡisi ḡmau a?" Lusor vari ke, "Evoi, namtoləboii." ⁵² Na ikel mai galit ke, "Ahai ḡusan hən nalo siMoses togəḡ vi ahai susur len natoḡan pipihəbələn aGot len nəḡav, ahai ḡusan enan esuḡan amaḡean naim topul hən nakontit gail. Eriḡ natgalenan len naut sua hən ləḡesuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai nakontit tomatu dan naut enan."

Lomətahun aYesu len naut a Nasaret

(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)

⁵³ Nəboḡ aYesu tokel nəḡol ḡusan galenan tononḡ, eriḡ naut enan. ⁵⁴ Ale nəboḡ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, eḡusan len naim nəḡonḡonan salito. Galit luḡaḡ, luke, "Eee, namitisau hən nəḡauran tovoi egai, gai ilavi a be? Nədaḡan hən ḡigol namerikel gail, ilavi a be?" ⁵⁵ Be savi anatan uluḡan sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nahəsən aMeri a? Aḡvan aJemes, aJosef, aSimon mai aJutas a? ⁵⁶ Ale aḡvavinen gail ḡisi ləsatoḡ mai gidato a? ḡimaienan, ilav natgalen a be? Savi gai hən bimaienan!" ⁵⁷ Ale nəlolit eḡəḡasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit ke, "Ahai kelkel ur ideh, len naut ḡisi loputsani len nəḡauan salito, be len naut a im san mai len naim san, luḡau ke tovi ut kəmas." ⁵⁸ Ale aYesu sagol namerikel sasobur len naut enan husur lupar dəlomian lan.

Nəmatan sijon Baptais

(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)

14 Nəboḡ aHerot Antipas tosəsəlonḡ hən na-kel-uri-an husur aYesu, ² ikel mai naslev lotokətkəta təban ke, "Atenan aḡon Baptais ḡolai! Ile məhat dan nəmatan, imagenan nədaḡan hən ḡigol namerikel gail ipat lan."

³ AHerot ekəḡaienan husur a ḡno igol ke lototah gat aḡon, riḡi len naim ḡəḡaḡis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot aḡvan aFilip tosəhar kivi. ⁴ Lutah gat aḡon ḡusur ikel titau hən aHerot ke, "Len nalo sanor hən ḡəḡəsəhar alitenan." ⁵ AHerot ike tigol aḡon timat be emətahw len nəlol panḡaḡ sinaluḡoh bathut lunau ke aḡon tovi ahai kelkel ur.

⁶ Len nəḡanan hən nəboḡ nəḡasian siHerot, anatavavin aHerotias isav len nəḡolito ale aHerot ehəḡavur habat hən. ⁷ Imagenan ita gat na-kel-gati-an sua hən ḡeviol hən natideh gai ḡələḡoni maii. ⁸ Na nəboḡ anan tokel maii hən nəsa hən ḡeusi, natəḡarehreh ikel mai aHerot ke, "Noləḡon nəkadun aḡon Baptais, gegai, len nasiloḡ!" ⁹ Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-gati-

an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəḡanan, aHerot ikele hən nasoltia galevis ke tehum tousi. ¹⁰ Ale lovi lan naim ḡəḡaḡis, luta kotov nəkadun aḡon. ¹¹ Loriḡ nəkadun len nasiloḡ, pati, lavi mai natəḡarehreh topati vələvi mai anan. ¹² Beti ahai susur sijon logəmai, lupat niben van vətavuni. Ale nəboḡ lototavuni tononḡ, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi maii.

AYesu evəḡan alaluḡan lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

¹³ Nəboḡ aYesu tosəsəlonḡ hən na-kel-uri-an husur aḡon, isah len nəḡot sua, eriḡ naut enan hən ḡitoh səḡon len naut toḡəḡesw. Nəboḡ naluḡoh gail lotosəsəlonḡ hən, loriḡ nañiltivile gail, luyar a ut husuri.

¹⁴ Nəboḡ aYesu tomariḡ dan nəḡot, eris nañiltiluḡoh, nəlon itaḡis galito ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹⁵ Nəboḡ naut togomgom, ahai susur san gail logəḡ hən, luke, "Naut eg ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan ḡisi tia. Səvat naluḡoh van, hən ləḡevi lan navile gail hən ləḡidas hanian hən ləḡevuri." ¹⁶ Ris aYesu tokel mai galit ke, "Salivan, gamit ḡmau mitilav nəḡanian mai galito." ¹⁷ Lukel maii ke, "Be namtsəkad natideh gegai, natuhḡəta torim mai naieh toru ḡai."

¹⁸ Ale ike, "Tariv gail ḡəḡ, mai ginau." ¹⁹ Beti ikel mai naluḡoh ke leḡətah len nalioḡ. Ale ilav nəḡəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəḡav, ikel nasipaən. Eḡur gail, ilav nəḡəta mai ahai susur san gail ale lopəpəhun galit mai naluḡoh. ²⁰ Galit ḡisi luhan, luhanukub, ale losəsəḡon hudhuhanian van, ḡol nəhad tovi 12 lopul. ^{††21} Ikad alaluḡan lotovi 5,000 lotohan, be ikad alat-pəḡavut mai alahutai am.

AYesu iyar len nəḡon nəwai

(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)

²² Beti aYesu igol ahai susur gail lusah len nəḡot hən ləḡei a ḡno vi lan nətarḡəḡ nañiltiwai. Ale gai esəvat naluḡoh gail hən ləḡeriḡ naut enan. ²³ Nəboḡ tosəvat galit tononḡ, aYesu etəḡehuh səḡon vi lan naḡehuh hən ḡisor mai aGot. Ale nəboḡ naut togomgom itoh səḡon ei. ²⁴ Len namityal enan, nəḡot isal vi rivuḡ a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, ḡol iḡvas nəḡot husur isoh ḡur nəlan. ²⁵ Len nadudulan soḡilan naut səlan sal be aYesu egəḡ hən galito, iyar len nəḡon nañiltiwai. ²⁶ Nəboḡ ahai susur gail lotoris toyaryar ḡoniwai, nəkadulit eḡurḡur. Lukai ke, "Wao! Nanunun sua ḡolai." Ale ninelit epil ḡol lukai habat. ²⁷ Vəḡa-sua ḡai aYesu isor mai galit ke, "Samtemətahw! Məteil ḡuri! Ginou bogai!" ²⁸ APita ikai van hən ke, "Nasub, ḡevi gaiug kitin, kel mai ginou ke niyar len nəḡon nəwai van hən gaiug." ²⁹ Ale ike, "Gəmai!" Nəboḡ aPita tomariḡ dan nəḡot, iyar ḡoniwai van hən aYesu. ³⁰ Be nəboḡ aPita toris nəlan toḡaḡ, emətahw, etuḡat sar maduḡduḡ ale ikai ke, "Nasub, numat! Liv kuv ginou!" ³¹ Vəḡa-sua ḡai aYesu isar hən navəlan, itah gati, ale ike, "Gaiug gotokad natuhdəlomian ḡai, nəloḡ eur ginou mabe?"

³² Ale nəboḡ artosah len nəḡot, nəlan idar buni. ³³ Beti alat len nəḡot lulotu hən ke, "Govi aNatun aGot kitin."

† 14.4 Lev 18.16, 20.21

†† 14.20 2Ki 4.42-44

³⁴ Nəboŋ lotolav tukot len nābiltiwai, luvahut len naut a Kennesaret. ³⁵ Nəboŋ alat len naut enan lotokə-ta ləboi aYesu, lopusul van hən naut p̄isi todar vis naut enan ale losəhar alat lotoməsah van hən. ³⁶ Loŋiri ke tidaŋ hən ləb̄ibar ŋai nasuŋarhət nahurabat san, ale galit p̄isi lotobari lumaur.

Inor ke niben nəvanuan b̄iveveu o nəlon m̄au?

(Mak 7.1-13)

15 Beti naFarisi gail mai ahai p̄usan hən nalo luyar a Jerusalem gəm hən aYesu, luke, ² "Imabe ahai susur saŋ gail lupal sob dan naŋisal hən naŋide si-haŋut sidat gail ta sutuai? Husur ləsəkəkəsəval nəboŋ lotohan." ³ Ris aYesu tosor var galit ke, "Gamit, imabe mətəbur kotov nalo siGot m̄os mətəbehusur naŋide samit ta sutuai? ⁴ Bathut aGot ike, 'Putsan atəmaŋ mai anaŋ matmat len nənanuan saŋ, † ikele am ke, 'Avan ideh tosor tosa todaŋ hən atəman o anan, gai timat ebun m̄au.' ^{††5} Avil gamito, mətumakuv dan nalo siGot hən mətəbehusur naŋide samit ta sutuai nəboŋ mətoŋusan ke, 'Avan ideh b̄ikel mai atəman o anan ke, "Nəsa notokade hən nəbevi tarhət saŋ, noviol hən t̄ia mai aGot. Gai b̄igol b̄imaganan, inor ŋai ke asike eputsan atəman len nənanuan san." Gamito, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai. ⁷ Mətovi nəvanuan gəgəras ŋai. Nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah husur gamito ekitin. Ike,

⁸ "Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito,

be len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

⁹ Lulotu sobuer hən ginau,

loŋusan hən nakelean sinəvanuan,

hum tovi lo sagw." ‡

Nəsa igol nəvanuan saveveu?

(Mak 7.14-23)

¹⁰ Beti aYesu ekis naluŋoh gəmai, ikel mai galit ke, "Mətesəsəloŋ hən nəsa notokele, məteləboii. ¹¹ Savi nəsa tovi lan nəŋan togol nəvanuan tobiŋbiŋal len nəhon aGot. Ao, evi nəsa tovivile dan nabuŋon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan saveveu." ¹² Beti ahai susur gail logəm hən luke, "Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nəsa gotomad-hakele, igol nəlolit isa. Goləboii m̄au a?" ¹³ Ris aYesu tosor var galit ke, "Nəhai ideh aTəmagw len nəmav səmabule, dereh teput kivi. ¹⁴ Riŋ galit lesuh! Lovi mətəbesw gail lotosəhar alat ləsəkəta. Nametəbesw sua b̄esəhar nametəbesw togon, dereh gəlar p̄isi ariteh, ari-masur len nabur." ¹⁵ Ale aPita ike, "Kel namilen nasoran kəta enan mai ginamito." ¹⁶ AYesu ike, "Gamito am, mətsaləboi səhoti a?" ¹⁷ Mətoləboii t̄ia ke natit p̄isi tovi lan nəŋan nəvanuan, evi lan natəbaŋ van, evivile vi lan nalitavtav. ¹⁸ Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuŋon, egəm len nəsa topat len nəlon, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu. ¹⁹ Husur natgalegai logəm len nəlon: nənanuan tosa, nagolean hən

† 15.4 Exo 20.12; Deu 5.16 †† 15.4 Exo 21.17; Lev 20.9 ‡ 15.9 Isa 29.13

nəmatan, naitian tobur kotov nəlahan, naitian tosa, nəvənanan, naliboŋan len nakotan, mai nasoruan tomədəs nahəsən nəvanuan o tomədəs nahəsən aGot. ²⁰ Natgalenan lugol nəvanuan lobiŋbiŋal len nəhon aGot. Naŋide hən nakəkəsəvalan len nəhanan sagole!"

Nadəlomian sitob̄taKenaan

(Mak 7.24-30)

²¹ Beti aYesu eriŋ naut a Kalili, evi lan naut pəpadan hən nābiltivile eru, a Tair mai a Siton. ²² Atob̄taKenaan sua totoh len naut enan, egəm hən aYesu, ikai ke, "Nasub̄, aNatun siTevit, gilolosa hən ginau. Natəmat sua emədəs anatvavigw vəsa!" ²³ Be aYesu sasor vari len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm hən luke, "Səvati vi tut bathut ehusur gidato, ikai walwal!" ²⁴ Len na-sor-vari-an san aYesu ike, "AGot esəvat ginau van hən alat a Israel ŋai lotohum nasipsip gail lotomasig." ²⁵ Ŋa alitenan egəm, teh bathurien aYesu, ike, "Nasub̄, gevi tarhət sagw!" ²⁶ AYesu ike, "Sanor hən nəbilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəb̄ibar hən van hən nalipah gail." ²⁷ Ris aliten toke, "Evoi, Nasub̄, be nalipah gail loləboi ləb̄ihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito." ²⁸ Ale aYesu isor vari ke, "Bareab, gaiug gukad nadəlomian totibau masuŋ! Tevisi m̄os gaiug hum gotoləŋoni." Ale anatvavin imaur len namityal enan van.

AYesu igol isob̄ur lumaur

²⁹ AYesu eriŋ naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəb̄iltiwai Kalili. Ale etəvehuh vi lan nəvehuh, ebətah ei. ³⁰ Nāb̄iltiŋoh gail logəm hən, losəhar alat lotogau, nametəbesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, nabut gail mai isob̄ur am. Loriŋ galit bathurien aYesu ale igol galit lumaur. ³¹ Naluŋoh lumaŋmaŋ len nəsa lotorisi. Nabut gail lusor; alat narielit tosa, nibelit ivoŋəvoŋ, lumaur; alat lotogau luyar; mai nametəbesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyalyalan siGot silat a Israel.

AYesu evəŋan alaluŋan lotovi 4,000

(Mak 8.1-10)

³² Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, "Nəlogw itaŋis alategai, husur lutah mai ginau len nəmariboŋ totor t̄ia ale ləsəkad natideh hən ləb̄ihani. Nəsələŋon nəb̄esəvat galit van malkəkət. Nəb̄igole, dereh limatmatioŋ husur naŋisal salito." ³³ Ale ahai susur gail lukel maii ke, "Len naut tob̄əbesw topat səb̄on maiegai, namtilav natuhbəta tihau mabe hən namtəbevəŋan nāb̄iltiŋoh egai?" ³⁴ AYesu eus galit ke, "Mətukad natuhbəta evis?" Luke, "Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis." ³⁵ Ŋa aYesu ikel mai naluŋoh ke lebətah len tan. ³⁶ Ilav natuhbəta toməlevru mai naieh gail, esipa vi təban aGot hən nəhanian, eŋuri, lavi mai ahai susur gail ale lopəpehuni mai naluŋoh. ³⁷ Galit p̄isi luhan vəhanukub. Ale losəŋon nahudhuhanian van gol nəhad toməlevru lopul. ³⁸ Ikad alaluŋan lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatpəhaŋut mai alahutai gail am.

³⁹ Beti aYesu esəvat naluŵoh gail van. Ale isah len nabot, igam van vəbar naut a Makatan. †

Lous taltal hən aYesu hən namerikel
(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)

16 Boŋ sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləŋon ke aYesu tigol nəsaban, ŋa lousi hən beŵusan galit hən namerikel hən nəməv. ² Be aYesu isor var galit ke, "Nəboŋ namityal tomasur mətuke, 'Pelan dereh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,' ³ ale len nadudulan mətuke, 'Daməŋai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəməv epitau. Dereh naut tisa. Nabiltius dereh teus.' Mətoləboi mətberis nəsa tovisi len nəməv, ale vəha-sua ŋaj mətoləboii ke naut tivoi o tisa, be mətodədəs mətberis ləboi namilen nəsa tovisi len nəboŋ gail ta daməŋai. Mitimabe? ⁴ Gamit naur ta daməŋai mətusa, mətsədəŋ len aGot suŋan apəhaŵut tohusur aulurŋan tiltile, sədaŋ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aŋonah." Ale aYesu eriŋ galito, ivan dan galito.

Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail
(Mak 8.14-21)

⁵ Nəboŋ ahai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət nabiltiwai, nəlolit iboŋboŋ hən ləbesəŋon nabəta ideh van. ⁶ Ale aYesu ikel mai galito ke, "Mətelələgau hən gamit gabag! Mətekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail." ⁷ Lusor mai galit gabag ke, "Ekəmaianan husur datsəlav nabəta ideh gəmai." ⁸ AYesu eləboi nənauan salito ŋa ike, "Gamit məttokad natuhdəlomian ŋai, mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? ⁹ Mətsaləboi sal a? Nəlomit iboŋboŋ hən natuhbəta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad gail p̄isi məttosəŋoni a? ¹⁰ Nəlomit iboŋboŋ hən natuhbəta toməlevru hilat lotovi 4,000 mai nəhad gail p̄isi məttosəŋoni a? ¹¹ Imabe? Mətunau sal ke nusor husur nabəta ŋau a? Aoa! Be nukel mai gamit tətəs ke, kətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail!" ¹² Beti len namityal enan ŋai lunau səhoti ke nəboŋ tokel nalələgauan mai galito, gai sasor husur nayis len nabəta. Ao isor tas naŋusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

APita ikel kot aYesu
(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)

¹³ AYesu eriŋ naut enan ale nəboŋ tobar naut a Sisarea Filippi, eus ahai susur san gail ke, "Nəvanuan gail lotosor husur aNatun Nəvanuan, luke tovi ase?" ¹⁴ Lusor vari ke, "Galevis luke aŋon Baptais. Galevis luke aElijah. Galevis am luke aJeremiah o ahai kelkel ur sual am." ¹⁵ Beti eus galit ke, "Be gamito, mətunau ke ginau ase?" ¹⁶ ASimon Pita isor vari ke, "Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nəkadun nəmauran." ¹⁷ Ale aYesu ikel maii ke, "Tivoi hən gaiug, aSimon anatun aŋonah! Savi avan ideh len navile a pan tokel vəhot natenan, be

† Datsaləboi savoi naut a Makatan topat lan, be datoləboi ŋai ke topat tarhəbiltiwai Kalili. †† 16.9 Mat 14.15-21 ‡ 16.10 Mat 15.32-38

aTəmagw len nəməv ikel vəhoti mai gaiug. ¹⁸ Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nəvat, ale dereh neum hən naim sagw len nəvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nədaŋan hən nəmatan edədəs bəsəhor galito. ¹⁹ Nukele am mai gaiug ke, dereh neviol hən na-ki hən nabopita hən natohan pipihəbalan aGot len nəməv mai gaiug. Natideh gəbikai tasi len navile a pan, evi nəsa aGot tokai tasi tia len nəməv. Ale natideh gəbidaŋ hən len navile a pan, evi nəsa aGot todaŋ hən len nəməv." ²⁰ Beti aYesu ikel p̄uli hən ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)

²¹ Len nəboŋ enan van, aYesu etubət kele ipərpar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusaleem ale timasləŋon tisa vəsa len nəvide tosobur len nəvəlan alat lotoil a ŋo hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo. Ale dereh ligol timat. Beti len nəmariboŋ bitor dereh aGot tigol tile məhat. ²² Beti aPita eliv aYesu vi tarhəte, etubat sor lan, ike, "Satimaiean, Nasub! Natgalenan salevisi hən gaiug!" ²³ Be ipair van hən aPita, ike, "Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hən nəbipes habetw hən nəbitech. Nənauan saŋ gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohusur naləŋonian sinəvanuan ŋai."

²⁴ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Avan ideh b̄ike b̄ehusur ginau, timaske, 'Aoa,' hən nənauan mai naləŋonian san gabag, timasvəs nəhai balbal san, tehusur ginau. ²⁵ Husur avan ideh b̄ike biwol hən nəmauran san gabag hən b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be nəmauran san b̄imasig ŋos ginau, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ²⁶ Nəvanuan b̄ikad natit p̄isi len navile a pan, be nəmauran san vi sutuai b̄imasig, imabe? Ikad nəsa? Nəvanuan eləboi b̄eviol hən nəsa hən b̄ikad nəmauran enan a? ²⁷ Bathut aNatun Nəvanuan dereh tegəm ta bog. Dereh tegəm mai aŋel san gail len nədaŋan mai namənas seTəman. Len nəboŋ enan, dereh tilav naŋurp̄uran mai nəvanuan gail hən natit p̄isi lotogole, tinor hən nəsa lotogole. ²⁸ Nokitin mai gamit ke, gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian siNatun Nəvanuan hən b̄eil a ŋo hum aKiŋ."

Namənas kitin siYesu
(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)

17 Len nəmariboŋ toməlevtes husur nəboŋ enan, aYesu esəhar aPita, mai alarmiŋan, aĵemes mai aŋon. Esəhar galit səbolito vi məhat len nəvəhuh sua tosaŋsah. ² Ale len nəholito egəm tile, nəhon eŋial hum namityal, nahurabat san egəm pəhapəhw buni vabilbil. ³ Vəha-sua ŋai loris aMoses mai aElijah artohol mai aYesu. ⁴ APita isor mai aYesu, ike, "Ivoi hən dattotoh gegai. Gəbeləŋoni, dereh neum hən nəpas-

†† 16.19 Mat 18.18; Jon 20.23 †† 16.27 Psa 62.12; Rom 2.6
‡†† 17.2 2Pit 1.16-18

valəval titor, tesua esañ, tesua siMoses, mai tesua siElijah."

⁵ Nəboŋ aPita tosor sal, nəmavukasw toñial habat ikabut gol galito, ale nadoldol sua len nəmavukasw ike, "Ategai evi aNatugw uluñan notoləmas buni, no-tohəhañur həni. Səsəloŋ husuri!" ⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, ahai susur gail luteh, kəta vi pan, nəlolit epil vəsa. ⁷ AYesu egəm hən galito, ibar galito, ike, "Mitile məhat. Samtemətahw." ⁸ Ale nəboŋ lotokəta vi məhat, lokəta ris aYesu səbon ŋai, ləsaris avan ideh am.

⁹ Nəboŋ lotomariŋ vi pan len nañehuh, aYesu ikele hən galit ke, "Samtikel ur nəsa məttorisi mai avan ideh am vir aGot biŋol aNatun Nəvanuan biŋe məhat dan nəmatan." ¹⁰ Beti ahai susur gail lousi ke, "Ahai þusan hən nalo luke aElijah timasgəm a ño, be lukele hən nəsa?" ¹¹ AYesu isor var galit ke, "Evoi, tarhət sua, aElijah dereh tegəm a ño hən biŋol təlmam hən natit þisi ləbiñor." ¹² Be len nətarhəte am, nukel mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale nəvanuan gail ləsakəta ləboii, lu-gol nəsa lotoləŋoni həni. Imagenan, dereh ligol aNatun Nəvanuan am teləŋon tisa vəsa." ¹³ Len namityal enan ŋai ahai susur gail lunau səhoti ke aYesu isor mai galito husur aŋon Baptais.

AYesu igol natətai sua tokad natəmat imaur

(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Nəboŋ lototəlmam dan nañehuh tonon, logəm hən naluñoh, ale auluñan sua egəm hən aYesu, etəñedur bathurien, ¹⁵ ale ike, "Nasub, gilolosa hən anatugw uluñan husur nahumatmat ibari gol ke eləŋon isa vəsa batbat. Husur iteh len nəhab tabtab ale iteh vəha-sobsobur len nəwai am." ¹⁶ Nosəhari van hən ahai susur sañ gail avil lodədas ləbiŋol biñmaur." ¹⁷ AYesu isor vari ke, "Eee naur egai məttomətahun nadəlomian, məttohusur naþisal tosa tokañkañur, nitoh mai gamit tebelav mabe? Mətuþar dəlomian van van nupetəmas həni. Səhar natətai gəmai!" ¹⁸ Beti aYesu esivoh len natəmat ale imakuv dan natətai, ale len namityal enan van imaur buni.

¹⁹ Ale ahai susur gail logəm hən aYesu, luşor səbolit mai ke, "Imabe ginamit namtsaləboi namtəbəhut natəmat enan?" ²⁰ Ale ikele mai galit ke, "Mətodədasi bathut nadəlomian samit eñidol, ekəkereh masuñ. Husur nokitin mai gamit ke, mətəbikad nadəlomian hun namisurhumastat tomarisoris mətoləboi mətəbikel mai nañehuh egai ke, 'Gerus van ea!' ale dereh terus. Naut kəmas mətunau ke mətədədasi mətəbiŋol natesua, dereh mətoləboi mətəbiŋole." ††

AYesu isor tətəs husur nəmatan san

(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)

²² Nəboŋ ahai susur gail lotobonbon len naut a Kalili, aYesu isor mai galit ke, "Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. ²³ Dereh ligol

† 17.10 Mal 4.5 †† Nalobulat galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²¹ * Avil məttoləboi mətəbəhut tomagenan nəboŋ mətəšan be məttosor tuñ ŋai.

timat, ale len nəmaribon titor aGot tigol tile məhat." Nəboŋ aYesu tokəmaianan tonon, ahai susur gail loləŋon isa masuñ.

Nətaks hən naim siGot

²⁴ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, alat lototariv tuan nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, "Ahai þusan sañ, eñur nətaks hən naim siGot ñau a?" ‡

²⁵ APita ike, "Evoi." Ale nəboŋ tobiñ lohoim, aSimon sakel natideh be aYesu isor a ño mai ike, "Simon, len nənanuan sañ nəsa inor? Nau nakiŋ gail len navile a pan. Ase eñur nəlaisens mai nətaks lototariv tuani, anatulit gail o nametəbos gail a?" ²⁶ Ale aPita ikele mai ke, "Nametəbos gail." Beti aYesu ike, "Biñmaianan, savi len anatulit gail hən ləbeñuri." ²⁷ Be hən asike nəlolit bi-panpan, givan hən nañiltiwai, bar hən nəhau. Naieh metəkav gəbiñah həni, səŋav hən nabuŋon ale dereh gisañ nakoin tovi nəstater. †† Lav kuvi, lavi mai galito ños nətaks sidaru."

Ase iyalyal səhor galit am

(Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2)

18 Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, "Ase iyalyal səhor galit am len natohan pipihəbalan aGot len nəmav?" ² Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito. ³ Beti ike, "Nokitin, nukel mai gamit ke, asike mətəbiþair dan nañide tosa samito hən mətəbesuñan atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mətoñis len natohan pipihəbalan aGot len nəmav. ⁴ Imagenan, avan ideh þeriŋ gai hum tovi ut kəmas suñan natuhtətai egai, gai iyalyal səhor galit am len natohan pipihəbalan aGot len nəmav. ⁵ Ale avan ideh tohəhañur hən natuhtətai suñan egai bitah mai len nahəsagw, gai ehəhañur hən ginau nəbitah maii.

⁶ "Ale avan ideh biŋol atuhlahutai sua, tokad nadəlomian len ginau, biñteh len nəsaan, nəpanismen sitenan dereh tisa am səhor ke nəvanuan galevis ləbitahətah hən nañiltivat len naholoan, ale ləbiþar həni len tas hən biñmaduŋduŋ butitas tosaŋ vi pan. †† Navile a pan dereh tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaianan dereh limasvisi be tisa vəsa tibatab hən nəvanuan togol natgalen ləbevisi. ⁸ Ale, navəlañ o narieñ biŋol gaiug gəbiŋol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gəbikad nəmauran vi sutuai be narieñ biñsa gol gəsəyar o gu-gau, natenan esəhor gəbikad narieñ gəlar þisi arbivoi ale aGot biþar hən gaiug len nəhab topan vi sutuai. ⁹ Namətəñ biŋol gəbiteh len nəsaan, kis kuvi, bar həni vi tut. Gəbikad nəmauran vi sutuai be namətəñ besua biñbesw, natenan esəhor gəbikad namətəñ gəlar þisi arbivoi ale aGot biþar hən gaiug len nəhab nəmatan.

‡ Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi naþurþuran hən nauman hən nəmaribon tosa. †† Nəstater evi nakoin sua tovi naþurþuran hən nauman hən nəmaribon tovat. †† Nañiltivat enan eməlas habat, natonki esulsul həni hən biñbul dasdas nawit hən beŋəm vi flaua.

Nəbəl p̄usan husur nasipsip tomasig

(Luk 15.3-7)

¹⁰ “Mətelələgau hən gamito! Atuhlahutai ideh tokad nadəlomian len ginau, samtinau ke gai evi naut kəmas. Husur nukele mai gamit ke, aŋel gail lotokətkəta təban galito, loləboi tabtab hən ləbisor m̄os galito len nəhon aTəmagw len nəmav. †

¹² “Mitinau natsua. Avan ideh b̄ikad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mətunau ke tigol nəsa? Dereh atenan teriŋ lotovi 99 lesuh len naʋehuh hən b̄ia doŋ tosua toyar lab vi tut. ¹³ Ale b̄isabi, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem təban səhor lotovi 99 ləsəyar lab vi tut. ¹⁴ Imagenan, savi naləŋonian seTəmamito len nəmav hən atuhlahutai galegai ideh b̄imasig.”

Nəbathudud nadəlomian sua togol tosa hən gaiug

¹⁵ AYesu isor am ke, “Nəbathudud ideh len nadəlomian b̄igol nəsaan hən gaiug, gia sor mai gai səb̄on, kel p̄ar̄p̄ar hən nəsa tosa gai togole maii. Gai b̄esəsəloŋ səhot nəsa gotokele, gukad təlmam hən suŋan nake-wawa-an len nadəlomian. ¹⁶ Be asike b̄esəsəloŋ hən gaiug, gəsəhar nəvanuan nadəlomian tesua o teru am hən gəb̄ehusur natosian siGot toke, ‘Nəboŋ avan ideh b̄ikel uri ke nəvanuan togon togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele timasil p̄ar̄p̄ar len nake-koti-an sinəvanuan toru o totor am.’ ^{††17} Be asike b̄esəsəloŋ husur galito, kel ur natit p̄isi mai naʋonʋonan kavkav silat lotokad nadəlomian len naut enan. Asike b̄esəsəloŋ husur alat lotokad nadəlomian am, len nənanuan saŋ riŋi tesuŋan nametb̄os səkad nadəlomian o nəvanuan nətaks.

¹⁸ “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideh gəb̄ikai tasi len navile a pan tevi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav, ale natideh gəb̄idaŋ hən len navile a pan tevi nəsa aGot todaŋ hən tia len nəmav. ^{††19} Nukel tətəs hən nakitinan mai gamit ke, gamit b̄eru ar̄b̄ikad nənanuan b̄esua husur natideh len navile a pan, nəsa ar̄b̄eusi, aTəmagw len nəmav dereh tigole m̄os gəlaru. ²⁰ Husur toru o totor lotob̄on len nahəsagw, ginau nutahtah mai galit ei.”

Narub̄atian

²¹ Beti aPita egəm hən aYesu eusi ke, “Nəbathudud nadəlomian sua b̄igol nəsaan tabtab hən ginau, nerub̄at nəsaan san vəha-vis? Nerub̄at gail vəhaməlevru a?” ²² AYesu isor vari ke, “Ao, nəsakel ke vəhaməlevru, avil nuke gerub̄at gail səŋavur vəhaməlevru vəhaməlevru. ^{††23} Imaienan, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakiŋ sua toke naslev san gail lisar gel nəkabut salit maii. ²⁴ Nəboŋ totub̄at us nəkabut salito, losəhar avan sua van hən tokabut

† Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: ^{††1*} Husur aNatun Nəvanuan egəm hən bilav kuv alat lotomasig dan nəsaan salito. †† 18.16 Deu 19.15 † 18.18 Mat 16.19; Jon 20.23 †† Nəboŋ aYesu ekəmaienan, namilen ke datimasrub̄at nəsaan sinəvanuan nadəlomian tabtab, nanoŋan tebuer.

hən nətalent tovi 10,000, ale nətalent esua ŋai evi naʋurp̄uran hən nauman hən nasihau tovi 15. ²⁵ Husur atenan todədas b̄isar gel nəkabut enan, amasta san ikele hən ke teʋur hən asoan mai anatun gail hən ləb̄egəm vi slev gail ale teʋur hən natit p̄isi am gai tokade, hən b̄isar gel nəkabut san. ²⁶ Ŋa naslev iteh bathurien, eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam hən natit p̄isi mai gaiug.’ ²⁷ Nəlon amasta itaŋis naslev san enan, ikas kuv nəkabut san, eriŋi hən b̄ivan.

²⁸ “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ŋai tokabut san hən nəvat, natenarius tovi 100. ^{††} Ale naslev itah gat togon, tubat təgau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nəvat gotokabut hən len ginau!’ ²⁹ Ale naslev togon iteh bathurien eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam hən mai gaiug.’ ³⁰ Be naslev ta m̄o emətahuni. Ivan, gole hən ləb̄itah gat togon, riŋi len naim bəbaŋis vir b̄isar gel p̄is nəkabut san. ³¹ Nəboŋ naslev galen am lotoris nəsa tovisi, lulolosa masuʋ, ale lua kel ur natit p̄isi lotovisi mai amasta salito. ³² Ale amasta ekis naslev ta m̄o gəmai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vəsa batbat! Ginau nukas kuv nəkabut saŋ p̄isi husur goŋir ginau hən. ³³ Ivoi am gətalolosa hən naslev togon suŋan ginau notololosa hən gaiug.’ ³⁴ Ale len nəlon paŋpaŋ san, amasta eriŋi len navəlan alat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis hən ləb̄igol niben atenan b̄epəŋas vir b̄isar gel natit p̄isi gai tokabut hən. ³⁵ Len naʋide tomagenan, len nəlomito asike mətberub̄at kitin hən nəsaan sinəbathudud nadəlomian ideh lotogol tosa hən gamito, aTəmagw len nəmav dereh tigol timaienan hən gamito.”

Natiʋosan

(Mak 10.1-12)

19 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eriŋ naut a Kalili, evi Jutea len naut tarhəwisel Jortan.

² Naʋiltiluʋoh gail lohusuri, ale igol galit lumaur ei.

³ Beti naFarisi galevis logəm hən aYesu, loləŋon ke tekəkos len nasoruan san, mədas nahəsan ale lousi ke, “Inor hən auluŋan b̄etiʋos hən asoan, riŋ gaʋulani husur nənanuan o naləŋonian sitenan ŋai a? ^{†††} ⁴ Ris aYesu tosor var galit ke, “Mətsaʋururŋ natosian siGot toke ‘sutuai len natub̄atan aGot igol naluŋan mai napəhaʋut a?’ ^{††5} Ale aGot ike, ‘Bathut natenan, naluŋan dereh teriŋ atəman mai anan hən b̄eudud mai asoan, ale aresua suŋan artovi niben tosua ŋai.’

⁵⁶ Husur arsarur am, arosua ŋai. Imagenan, naududan aGot togole, nənanuan satəpəpəhuni.” ⁷ Ale lousi ke, “B̄imagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Naluŋan tilav nalob̄ulat hən natiʋosan mai asoan ale tesəvati van,’ ikele husur nəsa?” ^{††8} AYesu ikel mai galit ke, “AMoses idaŋ hən ke məttotiʋos hən asoamito husur nəkadumit ihaihai masuʋ, avil sutuai len natub̄atan, səmaien-

†† Natenarius evi nəvat naʋurp̄uran hən nauman hən nəmari-bon tosua. ††† Natiʋosan evi na-tos-gati-an hən napəpəhwan silarmisoan sua hən asike ar̄bilah am. ††† 19.4 Gen 1.27, 5.2 § 19.5 Gen 2.24 §† 19.7 Deu 24.1-4; Mat 5.31

an.⁹ Be nukel mai gamito ke nauluñman ideh totiños hən asoan naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, ale tolah mai napəhañut ideh am, atenan igol naitian tobur kotov nəlahan.”¹⁰ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Nəlahan nauluñman tokade mai asoan bimaianan, nəlahan tobuer ivoi am.”¹¹ Ris aYesu tosor var galit ke, “Savi nəvanuan řisi loləboi ləbesəsəlonj səhot nařusanan enan, be aGot ilav nədañan mai galevis řai hən ləbeləboi ləbigole.”¹² Husur sogsog galevis lovi sogsog nəboñ analit lotopas galito, be sogsog galevis am, nəvanuan gail lugol lotovi sogsog. Ale ikad galevis tile am ləsələh řnos natohan pipihabəlan aGot len nəmav gol ke len nəmauran salito losuñman sogsog gail. Avan ideh toləboi řesəsəlonj səhot natenan, tesəsəlonj səhoti!”[†]

AYesu mai alahutai

(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ Beti nəvanuan galevis losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən řeriñ navəlan gəlaru len galito ale sor tuř. Avil ahai susur gail losivoñ len galito.¹⁴ Be aYesu ike, “Mitidař hən alahutai ləbegəmə hən ginau; samteil gol galito! Husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi silat lotosuñman alategai.”¹⁵ Ale nəboñ aYesu toriñ navəlan gəlaru len galito tonorj, eriñ naut enan, ivan.

Nəmantuhmar topul hən natite

(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶ Len nəboñ sua, auluñman sua egəmə hən aYesu eusi ke, “Hai řusan, nigol natit tovoi sa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?”¹⁷ AYesu isor vari ke, “Imabe gotous ginau husur natit tovoi? Ikad Atesua řai tovoi. Be gəbıke gəbevi lan nəmauran vi sutuai, gigol nəsa nakelean todañ gail siGot tokele.”¹⁸ Ike, “Nakelean todañ gail ta be?” Ale aYesu ike, “Sagigol avan ideh timat, řř sagigol naitian tobur kotov nəlahan, sagevənah, sageliborj len nakotan,¹⁹ geputsan atəmař mai anař len nənauan sař, ale ləmas bun nəvanuan totoh pəpadañ hən gaiug suřman gotoləmas bun gaiug gabag.”^{‡20} Nəmantuhmar ikel maii ke, “Nugol natgalen řisi tia. Nəsa ipat řal hən nəbigole?”²¹ AYesu ikel maii ke, “Gəbıke gəbinor kavkav len nəhon aGot, ġia řur hən natit řisi sař, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail. Ale dereh ġikad nakonviolan aGot totəgau gati řnos gaiug len nəmav. Beti gegəmə husur ginau.”

²² Nəboñ nəmantuhmar tosasəlonj hən natenan, ivan, eləñon isa habat husur epul hən natite, ikad nəsugsugur isořur.²³ Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idañ habat hən avan ideh topul hən natite řebis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.”²⁴ Ikele am ke, “Idañ habat hən nəkamel řebis tur len nəburhunil řəsod. Idañ səhori am hən nəvanuan topul hən natite řebis len

natohan pipihabəlan aGot.”²⁵ Nəboñ lotosəsəlonj hənı, ahai susur gail luřañ habat, luke, “Bimaianan, as tebis lan? Səkad avan ideh bıkad nəmauran vi sutuai!”²⁶ Beti aYesu ekəta bonus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləbigol natenan, avil aGot eləboi bigol natit řisi.”²⁷ Ale aPita isor vari ke, “Geris, ġinamit namtorıñ natit řisi hən namttohusur gaiug. Dereh tikad nəsa sinamito?”²⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len nəboñ navile a řan biveveu, nəboñ aNaturan Nəvanuan řebətah len nəbıltıhai bətbətah san toyalyal hum akiñ, gamit am məttohusur ġinau, dereh mətəbətah len nəbıltıhai bətbətah gail lotovi 12 hən mətəpəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael.”²⁹ Ale avan ideh toriñ naim gail o ařan gail o ařavinen gail o atəman o anan o anatan gail o nətan řnos nahəsagw, dereh aGot teviol hən vəha-100 maii, ale aGot teviol am hən nəmauran vi sutuai maii.³⁰ Ale nəbıltivanuan isořur gagai, asike lovi natideh; ale isořur ləsavi natideh gagai, dereh legəmə vi bıltivanuan.”

Nəvanuan gail lotoum len nəhol nakrep

20 AYesu eřusan am ke, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad amahean nətan tovilile dudulan sořmilan hən řidas luluñman řnos nauñman hən nəhol nakrep san.² Lous nəvat ale idař hən řevur galit hən natenarius hən nəmarıborj tesua.[‡] Ale esəvat galit van hən nəhol nakrep san.³ Len namityal tomələpat dudulan evivile tətəs, ale eris alaluñman lotoil kəmas len nəmaket.⁴ Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len nəhol nakrep sagw, ale dereh neřur gamito tinor.’⁵ Ale luvan. Len natublıal mai len namityal totor ut mədau, len nařide tomaianan, amahean idas luluñman tətəs.⁶ Len namityal torim ut mədau, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe mətıil kəmas gegai len nəmarıborj kavkav?’⁷ Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ġinamit hən namtəbeum.’ ġa ikel mai galit ke, ‘Gamit am mətəvi lan nəhol nakrep sagw.’

⁸ “Nəboñ naut togomgom ut mədau, amahean nəhol ikel mai abıltivanuan nauman sañ ke, ‘Kis alaluñman nauman ġəmai ale řur galito, tubat len alat lotoyar a tařw van vəbar alat lotoil a řno.’⁹ Ale nəboñ alat lototubat len namityal torim ut mədau lotogəmai, eřur galit řısusua hən natenarius tosa.¹⁰ Ale nəboñ tobar alat lotoil a řno, lunau ke ləbıkad nəvat řesəhor galit lotogəmə a tařw. Be eřur galit řısusua hən natenarius tosa řai.¹¹ Nəboñ lotolav natenarius tosa, lukoblen mai amahean nətan husur ləsahəhařur hən nəvat,¹² luke, ‘Alategai lotomadhagəmai, loum husur nəhaua tosa řai, be gaiug, gořur galito řıtoř hən ġinamito. Be ġinamito, namttodañ řur nəbıltıman mai nəyal tosun ġinamito husur nəmarıborj kavkav!’¹³ Ris tosor var galit sua ke, ‘ġinau nəsamədəs gaiug. ġaiug ġudař mai ġinau hən natenarius tosa hən nauman. Ale gagai ġumabe?’¹⁴ Lav nəvat tovi esəř, ġivan. Nuke neviol mai ategai toyar a tařw, hum notoviol mai

[†] Sogsog evi nabuai o nařbuluk o nauluñman ideh səkad nədavurhut naloson husur lototev kotovi. ^{††} Nəboñ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol pañpañ sař o naləñonian sař řai. [‡] 19.19 Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18

^{‡†} Natenarius evi nařurřuran hən nəmarıborj tosa.

gaiug. ¹⁵ Gunau ke sanor hən nəb̄igol nəsa notoləḡoni hən natit sagw gail a? Nəloḡ itabulol bulos ginau husur noviol habat a?"

¹⁶ AYesu imaris kotovi ke, "Imagenan, alat ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan, leil a ḡo; ale alat lototibau, lotoil a ḡo, dereh asike lovi natideh."

AYesu isor husur nəmatan mai na-le-məhat-an san
(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷ Husur nəboḡ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len nəyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hən b̄isor mai galit səbolito, ikel mai galit ke,

¹⁸ "Mətesəsəloḡ! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh lerij aNatun Nəvanuan len navəlan abiltihai tutumav mai ahai p̄usan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab̄ səhoti ke tipanis, timat. ¹⁹ Dereh leriji len navəlan alat ləsavi ju hən ləb̄isor vilesi, bilas habat həni, ale p̄os gati len nəhai balbal. Be len nəmaribōḡ titor dereh aGot tigol tile məhat."

Nausian sinan ajemes mai ajon
(Mak 10.35-45)

²⁰ Beti anana sinatun aSepeti gail esəhar anatun uluḡan gəlaru gəm hən aYesu, etəḡedur bathurien hən b̄eus natsua həni. ²¹ AYesu eusi ke, "Goləḡon nəsa?" Isor vari ke, "Nuke gikel gati ke nəboḡ gəb̄evi Kiḡ, alarmiḡan egai sagw arebətah təban gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair." ²² AYesu ekəta ris gəlaru ike, "Mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbemun len nab̄iliwai hən na-ləḡon-isa-vəsa-an ginau nəb̄emun lan a?" Arukel maii ke, "Namroləboi namrb̄igole." ²³ Ale ikel mai gəlaru ke, "Dereh məremun len nab̄iliwai hən na-ləḡon-isa-vəsa-an sagw. Avil nabətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hən nəb̄idaḡ həni. İpat len aTəmagw hən b̄idaḡ hən ase arbəbətah ei, husur gai eutaut hən naut eru ḡos gəlaru."

²⁴ Nəboḡ ahai susur tosəḡavur am lotosəsəloḡ hən natgalenan, nəlolit epəḡas alarmiḡan. ²⁵ Be aYesu ekis galit p̄isi gəmai, ike, "Mətoləboi ke nəgavna hən nametb̄os gail lupatpat galit məhat len nədaḡan lotokade təban nəvanuan salit gail, ale len nədaḡan hən na-il-a-ḡo-an, nəvanuan totibau salito loil a ḡo hən nəvanuan salit gail. ²⁶ Samtimagenan! Be gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan navitarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ḡai. ²⁷ Ale gamit ideh toke teil a ḡo hən gamito, gai tegəm vi slev samit ḡau. ²⁸ Tesuḡan ḡai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləb̄evi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən b̄evi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən b̄evi na-p̄ur-kuvi-an ḡos navivilean hən nəvanuan tosoḡur dan nəpanismen sil nəsaan salito."

AYesu igol nametb̄esw eru arokəta
(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)

²⁹ Len nəyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale nəboḡ lotoriḡ naut enan, nab̄iltiḡoh lohusur aYesu. ³⁰ İkad nametb̄esw eru artobətah len nə-

garhəp̄isal, ale nəboḡ artosəsəloḡ həni ke aYesu toḡot van, arukai ke, "Nasub̄, aNatun siTevit, gilolosa hən ḡinaməru!" ³¹ Naluḡoh losivoh len gəlaru hən naut b̄ebut hən gəlaru. Be lukai habat am ke, "Nasub̄, aNatun siTevit, gilolosa hən ḡinaməru!" ³² Ale aYesu eil, ikai van hən gəlaru ke, "Məroləḡon ke nigol nəsa hən gaməru?" ³³ Arusor vari ke, "Nasub̄, namroləḡon nakətaan!" ³⁴ Ale nəlon aYesu itaḡis gəlaru, ibar namətaluru. Vəha-sua ḡai arokəta tətəs, beti arohusuri.

AYesu eb̄is len naut a Jerusalem hum akiḡ
(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

21 Nəboḡ lotogəm pəpadaḡ hən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas tarhəḡehuh Oliv. Beti aYesu esəvat ahai susur eru van. ² Ikel mai gəlaru ke, "Mərevi lan navile ea, ale vəha-sua ḡai dereh məreris natoḡki sua lotobaḡisi ei mai natuhtoḡki uluḡan san. Sah rubat gəlaru, sehar gəlar gəmai. ³ Ale avan ideh b̄ikel natideh mai gaməru, mirikele ḡai ke, 'Nasub̄ timaskad gəlaru.' Ale vəha-sua ḡai dereh atenan tidaḡ hən gəlaru."

⁴ Natenan evisi hən nasoruan sihai kelkel ur b̄isar-poh. Ike,

⁵ "Kel mai anatvavin aSion † ke,

'Geris! AKiḡ saḡ egəm hən gaiug,

nəlon emədau, ebətah len natoḡki,

natuhtoḡki uluḡan tovi anatun natoḡki sua." ††

⁶ ḡa ahai susur eru aruvan, arugol ḡai nəsa aYesu tokel mai gəlaru. ⁷ Arosəhar natoḡki mai natuhtoḡki gəmai, ale aroriḡ nahurabat naut susus gail len gəlaru hən aYesu b̄ebətah len gail. ⁸ Nab̄iltiḡoh luḡolsan nahurabat salit gail metp̄isal. Galevis am lutai nəpashəhai dan nəhai gail, lobubulan gail husur nametp̄isal. ⁹ Alat lotoyar a ḡo hən aYesu mai alat lotohusuri lukai ke,

"Hosanna van hən aNatun uluḡan siTevit! Putsani!

AGot ivoi hən atenan togəm len nahəsan Nasub̄!

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!" ‡

¹⁰ Nəboḡ aYesu tob̄is len naut a Jerusalem, navile kavkav luwal taḡtaḡor, lunau tuhatuh, luke, "Ateḡai ase?" ¹¹ Naluḡoh luke, "Ahai kelkel ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!"

AYesu ivahvatur naholəvat todar vis naim siGot
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹² Beti aYesu eb̄is len naholəvat todar vis naim siGot ale ehut alat lotoḡur hən natit gail mai alat lotoḡur natit gail ei. İkovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətətah silat lotoḡur hən nətav gail.

††¹³ Ale ikel mai galit ke, "Natosian siGot ike, 'Naim sagw, dereh lekisi hən naim hən na-sor-tuḡ-an,' ‡ be mətugol tovi naut susuah sinəvanuan vənvenah gail." ‡‡

† Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi hən Sion am. †† 21.5 Zec 9.9; Isa 62.11 ‡ 21.9 Psa 118.25-26 †† Nətav ehum navimal topəhapəhw. ‡‡ 21.13 Isa 56.7 ††† 21.13 Jer 7.11

¹⁴ Nametbesw gail mai alat lotogau logəm həni len naholəvat todar vis naim siGot, ale igol galit lumaur. ¹⁵ Abiltihai tutumav mai ahai þusan gail hən nalo nəlolit ipaŋpaŋ nəboŋ lotoris natit gail aYesu togole nəvanuan þisi lotomaŋmaŋ lan, mai nəboŋ loto-səsəloŋ hən atuhlahutai lotokai len naholəvat todar vis naim siGot ke, "Hosanna van hən aNatun uluŋan siTe-vit! Putsani!" ¹⁶ Na lous aYesu ke, "Gosəsəloŋ hən nəsa alategai lotokele a?" Ale aYesu ikel mai galit ke, "Evoi, be mətsaŋvuruŋ natosian siGot boŋ ideh toke, 'Gaiug Got goutaut hən nə-sal-suhi-an mōs gaiug gabag len nabuŋon atuhlahutai mai len nabuŋon atuhtətai gail lotosus sal a?'" †

¹⁷ Beti eriŋ galito, evivile dan nabiltivile, evi Petani ale itoh ei len nalenmariug.

AYesu isor len nəhai nafik

(Mak 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Dudulan soŋmilan, nəboŋ aYesu totəlmam vi lan nabiltivile, imalkəkat. ¹⁹ Len nəyaran san eris nəhai nafik sua, ale ia das vīte sobuer husur nəhai ibar lute ŋai. Ale aYesu isor lan, ike, "Sagiŋan am vi sutuai!" Vəha-sua ŋai nəhai nafik enan eməlaŋ.

²⁰ Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, lumaŋmaŋ. Luke, "Nəhai nafik egai eməlaŋ tutut maiegai mabe?"

²¹ AYesu isor var galit ke, "Nokitin mai gamit ke, mət-ḅikad nadəlomian, nə-lon-uri-an bebuer, nəsa tovisi hən nəhai nafik, dereh mitigole. Be savi natenan ŋai, məteləboi mətbikel mai naŋehuh egai ke, 'Makuv, bar hən gaiug len tas,' ale dereh tevisi. ²² Ale mətbikad nadəlomian, natit þisi mətbeusi len na-sor-tuŋ-an, natideh mətbeusi, dereh mitikade."

Nausian husur nədaŋan hən na-il-a-mō-an siYesu

(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)

²³ AYesu ibar naholəvat todar vis naim siGot, eḅis lan, ale nəboŋ toþusan ei, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail logəm həni, lous taltal həni ke, "Gugol natgalenan len nədaŋan na-il-a-mō-an ta be? Len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan na-il-a-mō-an enan mai gaiug?" ²⁴ AYesu isor var galit ke, "Nuke neus nausian sua hən gamit bai. Mətbisor var nausian sagw, dereh nikel ur nədaŋan na-il-a-mō-an notogol natgalenan lan mai gamito. ²⁵ Nausian imaiegai, ke, nəkadhut na-il-a-mō-an aŋon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o len nəvanuan?" Lusor kitevi len galit gabag, luke, "Datḅike, 'Egəm len nəmav,' dereh tike, 'Imabe mətsadəlom aŋon?' ²⁶ Avil datḅike, 'Egəm len nəvanuan,' datomətahw len naluŋoh husur galit þisi lunau ke aŋon evi ahai kelkel ur." ²⁷ Na lusor var aYesu ke, "Namtsaləboii." Ale ikel mai galit ke, "ḅi-maienan, ginau am, asike nukel mai gamito, nədaŋan na-il-a-mō-an notogol natgalenan lan."

Nəbol þusan husur anaton uluŋan eru

²⁸ AYesu isor am, ike, "Mətunau ke nəsa? Nauluŋan sua ikad anaton uluŋan eru, ale ivan hən gəlar sua ike, 'Anatugw, daməŋai gia um len nəhol nakrep.'

²⁹ Anaton isor vari ke, 'Ao, nomətahuni.' Avil nəboŋ namityal topair, egəgel hən nənanuan san, ivan. ³⁰ Beti atata ivan hən anaton togon am ikel nasoruan toþitoŋ hən tokele a mō tia. Ale anaton togon isor vari ke, 'Ale Nasuḅ, nivan bai.' Wake səvan. ³¹ Len gəlaru, anaton uluŋan ta be igol nəsa atata səlaru toləŋoni?" Lusor var aYesu, luke, "Anaton atata tosor maii a mō." Ale aYesu ikel mai galit ke, "Nukel nakitinan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaŋut lotoþur hən nibelito saltoyar a mō hən gamito vi lan natohan pipi-həbəlan aGot. ³² Husur aŋon egəm hən gamito hən beŋusan gamit hən naþisal hən nanoran, be mətsadəlom, avil nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaŋut lotoþur hən nibelito, lodəlom. Naut kəmas mətoris natenan, len namityal tohusuri, mətsagəgel hən nənanuan samito hən mətbeḅəlom nəsa tokele."

Nəbol þusan husur alat lotorentem nəhol nakrep

(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)

³³ AYesu ike, "Səsəloŋ hən nəbol þusan sual am. Ikad nauluŋan tokad nətan. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətan enan. Ehir naḅur hən beŋəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut na-kətkəta-təban-an a məhat. Beti idaŋ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləḅirentem, ale eriŋ naut enan len nəyaran sua.

³⁴ Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən ḅimen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləḅepəpəhun naŋit nakrep galevis tovi esan.

³⁵ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luŋas esua, lugol esua imat ale lotuŋ sual am. ³⁶ Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta mō, be alat lotorentem nəhol lugol naŋide toþitoŋ hum ta mō.

³⁷ Len naməkot esəvat anaton uluŋan van hən galito, isor mai gai gabag ke 'Dereh leputsan anatugw uluŋan len nənanuan salito, ligol nəsa ḅikele.' ³⁸ Be nəboŋ alat lotorentem nəhol lotoris anaton uluŋan, lusor mai galit gabag ke, 'Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan ḅimat. Gəmai, datiparu buni hən datḅikad natit þisi bevi esan nəboŋ atəman ḅimat.' ³⁹ Ale lutah gati, bar həni vivile dan nəhol nakrep ale paru buni. ⁴⁰ İmaienan, nəboŋ amahean nəhol nakrep beŋəmai, dereh tigol nəsa hən alatenan lotorentem nəhol?" ⁴¹ Lusor var aYesu ke, "Nəvanuan galen lotosa, dereh tilav nəmatan tosa vəsa masuḅ mai galito. Beti tidaŋ hən nəvanuan galevis am ləḅirentem nəhol, ləḅilav naŋit nakrep maii nəboŋ ləḅimen."

⁴² AYesu ikel mai galit ke, "Mətsaŋvuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike,

"Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

† 21.16 Psa 8.2

†† 21.33 Isa 5.1-2

gai egəm vi vat sua ŋai ðeləboi ðigol naim ðihav mai ðinor.

Ale evi Nasuđ aGot togol nəvat tomagenan ale nəboŋ dattorisi, datumaŋmaŋ len nəsa togole.' †⁴³ "Bathut enan nukel mai gamit ke, dereh aGot tilav kuv natohan pipihabəlan dan gamito, ale tilavi mai naluŋoh hən nəvanuan tile ləðigol nəvite tovi naləŋonian san. ⁴⁴Avan ideh ðiteh len nəvat enan, dereh timađurbur, mai avan ideh, nəvat ðiteh lan, dereh tipat dole." ††

⁴⁵Nəboŋ ađiltihai tutumav mai naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nəbəl galenan, lunau səhoti ke aYesu tosor husur galito. ⁴⁶Imagenan ludas þisal hən ləðitah gati, be lomətahw len naluŋoh gail lotonau ke tovi ahai kelkel ur.

Nəbəl þusan husur nəhanan hən nəlahan (Luk 14.15-24)

22 AYesu iđol þusan tətəs mai galit am, ike, ²"Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai. Ikad nakiŋ sua toutaut hən nəhanan hən nəlahan sinatun uluŋan. ³Eus nəvanuan isobur hən ləðegəm hən nəlahan enan. Ale nəboŋ nəhanian toutaut, esəvat naslev san gail hən ləðekis nəvanuan galenan gəmai, be lomətahun ləðegəmai. ⁴Esəvat naslev galevis am, ike, 'Kel mai alat notous galit gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun nabuluk uluŋan mai natuhđuluk tokənoh gail, ale natit þisi eutaut tia. Mətegəm tutut hən nəhanan nəlahan!' ⁵Avil alat akiŋ tous galit ləðegəmai, ləsəsəsəloŋ husuri, luvan. Galit sua evi lan nətan san, togon evi lan naim þurþur san. ⁶Galevis am lutah gat naslev san gail, lomədas bun galito vagol lumat. ⁷Akiŋ nəlon ipaŋpaŋ masuŋ. Esəvat navəshəsoltia san hən ləðivəbun alatenan lotogol nəmatan ale hən ləðepəŋas nəbilitivile salito. ⁸Ale ikel mai naslev san gail ke, 'Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be alat notous galit hən ləðegəmai ləsəbar nəsa notoləŋoni tonor len nəhanan sagw, sanor hən ləðegəmai. ⁹Imaianan, mitivan hən nametþisal pasil gail, ale nəvanuan ideh mətðisađi, usi hən ðegəm vi lan nəhanan nəlahan.' ¹⁰Ale naslev galenan luvan husur naþisal gail. Lokis galit þisi lotosađ gail ðonðon, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən nəvanuan. ¹¹Be nəboŋ akiŋ tođis lohoim san hən ðeris alat lotohan, eris auluŋan sual ei sasun nahurabat nəlahan. ¹²Ale ikel maii ke, 'Eee Tegai, gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəm lohoim gegai mabe?' Ris naut tođut hən atenan. ¹³Beti akiŋ ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, 'Baŋis gat navəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar həni vivile len nəmargobut! Len naut enan dereh litaŋ, lides batriŋoriŋ.'" ¹⁴AYesu imaris kotov nasoruan san ike, "Husur aGot ekis isobur be ilekis hən evis ŋai."

Ųur nətaks seSisa

(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)

¹⁵Ale naFarisi gail luvan. Nəboŋ lotovan tonor, Luðonðon, lusor utaut hən ləðigol aYesu ðekəkos len nasoruan san. ¹⁶Beti losəvat ahai susur salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu. † Lousi ke, "Hai þusan, namtoləboii ke gokitin, goþusan hən naþisal siGot len nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan ðetibau o ðevi naut kəmas savi natideh len gaiug. ¹⁷Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datbeŋur nətaks van hən aSisa m̄au a? Gunau mab həni?" ¹⁸Be aYesu eləboi nagərasian tosa salito ale ike, "Vanuan gəgəras gail! Imabe mətous kitev ginau hum mətðigol ke nekəkos?" ¹⁹Ųusan ginau hən natenarius hən nətaks." Ale lulav nakoin sua enan van həni. ²⁰Eus galit ke, "Nəhon mai nahəsan ase arupat len nakoin egai?" ²¹Lusor vari ke, "ASisa." Beti ikel mai galit ke, "Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot." ²²Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, luþaŋ, beti loriŋi, luvan.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

²³Len nəboŋ enan ŋai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan nəmatan ebuer), logəm həni, lousi ^{†24}luke, "Hai þusan, aMoses ikele ke, 'Auluŋan ideh ðimat anatuŋ bebuer, aŋan matmat tilah mai nəbatunau enan hən ðipas anatuŋ gail hən aŋan tomat ðikad anatuŋ gail.' ^{†25}Ikad alatmiŋan toməlevru len ginamito. Ahai a m̄o ilah, ale imat, anatuŋ ebuer. Ale aŋan tohusuri ilah mai asoan aten tomat. ²⁶Aŋan enan am imat, anatuŋ ebuer, ale aŋan tohusuri ilah mai nəbatunau. Ivan magenan van vəbar alatmiŋan þisi lulah mai alitenan. ²⁷Ale nəboŋ alatmiŋan þisi lotomat, alitenan tu imat. ²⁸Imagenan, kel mai ginamito, len na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan alatmiŋan toməlevru ta be, husur ilah mai galit þisi?" ²⁹AYesu isor var galit ke, "Mətusab husur mətsaləboi natosian siGot mai nədaŋan san. ³⁰Husur len na-le-məhat-an dan nəmatan, nəvanuan gail asike lulah, avan ideh asike idaŋ hən ləðilah, be dereh lesuŋan aŋel gail len nəmav ləsəlah. ³¹Be datðisor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mətsaŋuruŋ nəsa aGot tokele mai gamito a? Ike, ³²'Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot sijakop.' ^{††}Gai savi aGot silat lotomat be silat lotomaur."

³³Nəboŋ naluŋoh gail lotosəsəloŋ hən natenan, lumaŋmaŋ len naþusanan san.

Nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail þisi am

(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

³⁴Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke aYesu togol naSattiusi gail ləsasor am, naFarisi gail luðonðon, ³⁵ale galit sua

† Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik toləŋon ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kiŋ len naut a Jutea, hən naut a Jutea ðipat akis len navəlan aRom. †† 22.23 Uman 23.8 †† 22.24 Deu 25.5-6 ††† 22.32 Exo 3.6

† 21.42 Psa 118.22-23 †† Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 44.

tokad namitisau hən nalo eus nausian sua hən hən bəkəkos len na-sor-vari-an san. ³⁶ Ike, "Hai þusan, len nalo gail, ta be esəhor gail þisi am?" ³⁷ AYesu isor var galit ke, "'Geləmas bun Nasub aGot sañ len nəlorn kavkav, nanunuñ kavkav, mai nənanuan sañ kavkav; len gaiug kavkav.'" ³⁸ Enan evi nakelean todañ totibau, tosəhor gail þisi am. ³⁹ Nakelean todañ tohusuri ehum enan, ike 'Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadañ hən gaiug suñan gotoləmas bun gaiug gabag.'" ⁴⁰ Nakelean eru enan artodañ arovi nəbathut nalo kavkav mai naþusanan sihai kelkel ur gail þisi."

Anatun ase aKristo, aGot totabtabuh lan?

(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)

⁴¹ Beti aYesu eus naFarisi gail lotobonbon, ⁴² ike, "Mətibinau aKristo, aGot totabtabuh lan, mətunau ke gai evi anatun ase, nəpasusan sise?" Lusor vari ke, "Anatun siTevit." ⁴³ Beti aYesu eus galit ke, "Bimaienan, nəboñ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut nəsa ekis aKristo hən aMasta? Husur aTevit ike, ⁴⁴ "'Nasub aGot ikel mai aMasta sagw, ke "Gebətah tarhət len navəlagw nəmatu, vir nəberin ənemi sañ gail pipit narieñ gəlaru hən ləbevi ut kəmas.'" ⁴⁵ "Imaienan, aTevit bəkis aKristo hən aMasta san, evi anatun mabe?" ⁴⁶ Be səkad ideh toləboi bisor var aYesu. Len nəboñ enan van, galit þisi lomətahw hən ləbeus nausian ideh hən am.

AYesu isor tas nabiltiju gail

(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

23 Beti aYesu isor mai naluñoh gail mai ahai susur san gail. ² Ike, "Ahai þusan hən nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses hən ləbeþusan hən nalo siGot. ³ Imaienan, səşəloñ husur galito, gol natideh lotokel mai gamito hən mətbigole. Avil samtigol tətəv hən nəsa lotogole, husur ləsagol nəsa lotoþusan hən. ⁴ Lukai tas natit isobur, lugol nalo isobur am lotodañ habat hən nəvanuan behusur gail. Ehum lotobañis gat natit toməlas habat, ale lotorinji len nəbathuvəson nəvanuan hən bevisi. Be lomətahun ləbigol natideh hən ləbesusupah mai nəvanuan hən berusan natgalenan toməlas. ⁵ Natit þisi lotogole, lugole hən nəvanuan gail ləberisi ñai. Galit, lukad nabokis gail lotosəñon natosian siGot len gail hən ləbibañis gail len navəlalit mai nabunəholito. ⁶ Be məteris, lugol nabokis gail luþosþos, lugol nasuñarhət nəhurabat salit gail lobəlbəlav. ⁶ Loləñon masuñ hən ləbebatəh rivuh len nabiltihanan ideh, loləñon nəhai bətbətah tovoi ñai len naim naþonbonan. ⁷ Loləñon masuñ hən nəvanuan gail ləbike, 'Ivoi,' mai galito len nəmaket, loləmas nəvanuan ləbekis galit, 'Hai þusan.'" ⁸ Be avan ideh satekis

† 22.37 Deu 6.5 †† 22.39 Lev 19.18 ‡ Naju gail þisi loləboii ke dereh aKristo egəm len nəpasusan siTevit tovi kin ta sutuai. †† 22.44 Psa 110.1 †† Len nasoruan ta Kris ike lobatah len nəhai bətbətah siMoses, be namilen ike lulav namilen a Moses hən ləbeþusan hən nalo aGot tolavi mai a Moses. ††† 23.5 Num 15.38-41 ††† Len nasoruan ta Kris, lovənoh nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai þusan.

gamit hən 'Hai þusan,' husur mətukad ahai þusan to-sua ñai, ale gamit þisi mətoþitþitoñ suñan na-ke-ñan-an gail. ⁹ Ale samtinau avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke məttokisi hən, 'Tata,' husur esua ñai evi aTata samit len nəmav. ¹⁰ Avan ideh satekis gamit hən 'Hai þusan,' husur esua ñai evi ahai þusan samito, evi aKristo. ¹¹ Gamit ideh toke tetibau səhor gamit am, tekətkəta təban gamito, tevi tarhət samito. ¹² Avan ideh topatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas; avan ideh togol gai savi natideh, dereh aGot teputsani vi məhat.

¹³ "Be gamit məttovi ahai þusan hən nalo mai na-Farisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ñai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətokəkol hən nabopita hən natohan pipihəbəlan aGot len nəmav len nəhon nəvanuan gail. Bathut mətsəbiñ lan ale alat lotoke ləbebiñ lan, mətsədəñ hən ke ləbiñ. [§]

¹⁵ "Gamit məttovi ahai þusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ñai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat. Husur len nəyaran samito, mətuyar len tan, wol len tas, hən mətbegəgel hən nadəlomian sinəvanuan besua ñai, hən bikad nadəlomian seju gail. Ale nəboñ tohusur nadəlomian samito, mətugol egəm isa səhor gamito, gol ke inor hən nəhab nəmatan ñai.

¹⁶ "Gamit məttoil a ño, məttosəhar nəvanuan gail, mətovi mətbesw gail, nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat! Len naþusanan samit mətuke, 'Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naim siGot, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nagol hən naim siGot, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi bimakuv dani.' ¹⁷ Metbesw gail! Melmel gail! Mətoləboii ke naim siGot esəhor masuñ hən nagol topat lan. Nagol enan egəm siGot səbon, husur ñai topat len naim siGot. ¹⁸ Ale len naþusanan samit mətuke, 'Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmel tutumavan, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naviolan topat len nəmel tutumavan, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi bimakuv dani.' ¹⁹ Metbesw gail! Mətoləboii ke nəmel tutumavan esəhor masuñ hən naviolan ideh topat lan. Naviolan enan egəm siGot səbon husur ñai topat len nəmel tutumavan len natutumavan van hən aGot. ²⁰ Imaienan, avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmel tutumavan, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsan natideh topat lan. ²¹ Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naim siGot, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsan atenan totoh lan. ²² Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmav, gai ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan nabiltihai bətbətah siGot, mai len nahəsan atenan tobətah lan.

§ Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: ^{14*} Gamit mətovi ahai þusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ñai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətuhən nəvat sibatanau pəhañut gail, vənoh naim salit gail. Ale mətusor tuñ ebəlav hən mətbipatpat gamit məhat. Husur natenan, aGot dereh tipansem habat hən gamito.

²³ "Gamit mættovi ahai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur nahudhut tosua len nasəjavuran hæn naluhai hun namint, natil mai naku-min, mætoviol hæn gail mai aGot. Avil mætsagol natit totibau gail səhor natgalenan len nalo. Mætsagol sanor van hæn nəvanuan gail, mætsalolosa hæn galito. Mætsariņ nəlomit len aGot, mætsədaņ lan. Ivoi hæn mætagol natgalenan ale sa-nəlomit tibonþon hæn mætbəviol hæn tesua len nasəjavuran. ^{†24} Gamit mættoil a mō, mættošəhar nəvanuan gail, mætovi metbesw gail! Mətohiš hæn mætbəhusur natuhlo þisi, be mætsagol nabiltitit gail lotopat lan. Ehum mættoþir nəwai tur len nəkaliko hæn asike mætbədəlom nahonon ideh, be mætoðəlom nəkamel mætsarisi. ††

²⁵ "Gamit mættovi hai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mætokəkəkas navivile hæn nabiliwai mai nasiloh, be nəlolit eþiņþiņal. Nəlomit epul hæn na-ləņon-masuŷ-hən-natite-an mai nagolean hæn natideh mættołəņoni. Mætsənau nəvanuan ideh am. ²⁶ Farisi namətəmit tobesw! Kəkəkas nəlon nabiliwai a mō, hæn navivile am þiveveu.

²⁷ "Gamit mættovi hai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mætohum naburhes lotopiti pəhapəhw. Navivile epəhw, ikab buni, be butite epul hæn nabəlasun nəvanuan tomat gail mai natit gail am toþos nətan. ²⁸ Gamit mætumaianan. Nəvanuan gail lotoris navivile samito lunau ke mætunor, avil len nələmito, mætopul hæn nagægərasan, mætutoh hum nalo savi natideh.

²⁹ "Gamit mættovi hai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mætoum hæn naburhes sihai kelkel ur gail, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito, ale mætovəhas naburhes silat lotonor len nəhon aGot. ³⁰ Beti, suŷan mættəvoi səhor atəmamit gail ta sutuai, mətuke, 'Dattatoh len nəboņ setəmadat ta sutuai, asike dattəbon mai galito nəboņ lotogol nəda hihai kelkel ur gail lotosel.' ³¹ Nəboņ mætokəmaianan, mətukel koti ke mættovi anatulit gail, mættosa suŷan alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail. ³² Gamit mōau, nəsa atəmamit gail ta sutuai lototubat hən, mitigol tihav! ³³ Mətovi mət gail mai anatun nəvaipa gail! † Mitigam yav dan nəpanismen hæn naut nəmatan mabe? ³⁴ Husur natenan, dereh nesəvat ahai kelkel ur gail, nəvanuan lotokad namitisau hæn nəmauran tonor, mai ahai þusan gail hæn nalo, van hæn gamito. Dereh mititahətah hæn galevis len nəhai balbal hæn ləbimat. Galevis am mætebilas habat hæn galito len naim nabonbonan samito, hut galit van husur nabiltivile vīsusua. ³⁵ Ņa nəmatan silat lotonor þisi len navile a pan, dereh lipat len navələmito; tubat len nəda hiApel tonor, van vəbar nəda hiSekariah, anatun

† 23.23 Lev 27.30; Deu 14.22 †† Nahonon mai nəkamel, gəlar þisi arsəveveu len nalo siMoses. † Nəvaipa evi nəmət tosa, nəboņ bihat avan ideh, nabehi han igol timat.

uluŷan aParakiah, † mættotubuni rivuh hæn nəmel tuməvan mai naim siGot. ††³⁶ Nukel nakitinan mai gamito, nəpanismen hæn nəmatan galen þisi, dereh tibar naur ta daməņ egai.

AYesu ilolosa hæn naut a Jerusalem

(Luk 13.34-35)

³⁷ "O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun ahai pispisul gail aGot tosəvat galit van hæn gaiug. Akis nuke nigol anatuŷ gail libonbon hum natopəhaŷut togol natuhman san gail luþonbon hæn bihavhav hæn galito. Be gomətahuni. ³⁸ Geris! AGot eriņ gabulan naim saŷ gəl eþəbesw. ††³⁹ Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike mətoris ginəu am van vəbar mətþike, 'AGot tivoi hæn atenan togəm len nahəsan Nasuþ aGot!' ††

AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir

(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)

24 Nəboņ aYesu toriņ naholəvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai susur san gail logəm hən hən ləbəŷusani hən naim gail ei. ² Be aYesu ikel mai galit ke, "Mətoris naim galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir þisi hən asike ikad nəvat ideh gegai þepələh len nəvat togon."

Natit gail lotovusan nagəman hæn nanonjan hæn navile a pan

(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)

³ Beti nəboņ aYesu tobətah səbon len Naŷehuh Oliv, ahai susur san gail logəm hən luke, "Natgalen gotomadhakele mai ginamito levisi ŷais? Nəsa teŷusan nagəmaian saŷ? Nəsa teŷusan nəboņ navile a pan bi-noņ?" ⁴ AYesu isor var galit ke, "Mətələləgau! Avan ideh sategəras gamito, ⁵ husur dereh tisoþur legəm len nahəsəgw, like, 'Ginau aKristo,' ale dereh legəras tisoþur nəboņ ləbəkəmaianan. ⁶ Dereh mætəsəsəloņ hæn nəwəlan hæn nabiltibalān gail mai na-kel-uri-an hæn nabiltibalān gail am. Be samtemətahw, husur timasvisi magenan, be səbar nagilen sal. ⁷ Naluŷoh hæn nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltibalān mai naluŷoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiņ gail dereh liþal mai nəvanuan sekiņ tile gail. Dereh nəhanian teþuer mai tikad nabiltidu gail husur naut gail. ⁸ Be natgalen þisi lohūm natubatan ŷai hən napəņasan hən nəpasusan. Dereh lisa van vəsa, levisi vəha-sobsoþur am len nəboņ ləbəgəmai.

⁹ "Beti dereh leriņ gamit len navələn alat ləbəmədās tabtab hən gamito mai ləbigoł mətþimat. Naluŷoh hən nəvanuan naut tiltile dereh lemətahūn bun gamito sil nahəsəgw. ¹⁰ Ale len nəboņ enan tisoþur dereh lipair dan ginəu, lemətahūn bun galit gabag, leriņ galit gabag len navələn aenemi salit gail. ¹¹ Ale ahai kelkel ur gægəras gail dereh levisi, legəras nəvanuan tisoþur. ¹² Ale husur nəsaan biþerņan naut þisi, na-ləmləmas-buni-an sinəvanuan bisoþur dereh tegəm kəkereh.

†† Len Zec 1.1 lokis aParakiah hən aPerekiah. †† 23.35 Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 ††† 23.38 Jer 22.5 ††† 23.39 Psa 118.26

¹³ Avil nəvanuan tokad nə-daŋ-ḅuri-an van vəbar nag-ilen, gai dereh aGot tilav kuvi hən ḅikad nəmauran vi sutuai. ¹⁴ Ale nəvanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovoi egai hən natohan pipihabəlan aGot, len navile a pan kavkav, hən ke, naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile ḅisi ləḅesəsəloŋ həni bai, beti nagilen navile a pan tegəmai.”

Natit tomədas naut tolo

(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24)

¹⁵ Gaiug gotoḅururŋ nategai, geḅururŋ ləḅoii. AYesu isor am ke, “Imagenan, nəboŋ mətḅeris nəsa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a ḅo, nəboŋ mətḅeris natit aGot tomətahun buni, toil len naut tolo, tomədas bun naut enan van vagol toḅəḅesw vi sutuai, ¹⁶ len nəboŋ enan, alat a Jutea limasgam dan naut enan vi lan naut tobaŋ ḅehuh. ¹⁷ Avan ideh ḅiŋavŋvan məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimar-iŋ vi lohoim hən ḅitariv kukuv natite dani. ¹⁸ Ale ideh ḅeum marireu san, satetəlmam hən ḅilav nahurabat san. ¹⁹ Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidaŋ vəsa habat hən apəhaḅut ideh totian o tovəhasus. ²⁰ Be mitisor tuḅ vi təban aGot ke nə-gam-yav-an samit satipat len nahəbati naut susus o len nəSappat ideh. ²¹ Nokəmaienan husur len nəboŋ natgalen ḅevisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an dereh tidaŋ habat səhor nəboŋ ta sutuai len natuḅatan, vəbar nəboŋ ta daməŋai, ale asike idaŋ səhori tətəs am boŋ ideh. ²² Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an taḅidol len nəboŋ galenan, nəvanuan ḅisi lətəmat. Avil aGot dereh tigoḅ na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan ḅisi teḅidol ḅos alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

²³ “Beti avan ideh ḅikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəłomi. ²⁴ Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh lev-isi. Dereh ligol namerikel nasuhunian nəvanuan gail lotoḅaŋ habat lan. Lətaləḅoi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh ligole len namerikel galenan. ²⁵ Nalələgauan enan, nukele hən mətḅeləḅoi nəsa ḅevisi. ²⁶ Imagenan, nəvanuan gail ləḅikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo satotoh len naut masmas toḅəḅesw!’ samtivan varisi. Ləḅike, ‘Məteris, sato-susuah lohoim,’ samtedəłomi. ²⁷ Husur, nəboŋ aNatun Nəvanuan ḅegəmai, dereh tehun nasəḅoropun togol nəmav kavkav toḅial, nəvanuan ḅisi lerisi. ²⁸ Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman naməsav tohanhan natit tomat dereh leməlah gəm ḅon ei.” †

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)

²⁹ AYesu isor am, ike, “Nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan ḅinoŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike eḅial; dereh naməso gail lerus vi

† 24.15 Dan 9.27, 11.31, 12.11 †† 24.21 Dan 12.1 ‡
Namilen hum ma toke: nəboŋ nəsa notomadhakele ḅevisi, dereh məteləḅoi nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan togəm pəpadaŋ. Be husur nabiltiman tohanhan natit tomat evi nəharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: navəshəsoltia dereh legəm ḅon ei.

pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.’ ††³⁰ Beti natit tovəhot nagəmaian siNatun Nəvanuan dereh tevisi len nəmav, ale naluḅoh hən nəvanuan gail ḅisi len navile a pan dereh leləŋon tisa habat, litaŋ. Beti dereh leris aNatun Nəvanuan togəm len nəmavukasw len nədaŋan mai nəyalalan totibau. ††³¹ Len nabiltiwalan hən nətrampet †† dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut ḅisi len navile a pan kavkav hən ləḅetətariv ḅonḅon hən alat aGot tolekis hən galito hən ləḅevi esan.” ††

Nasoruan kəta husur nəhai nafik

(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)

³² AYesu ike, “Ivoi hən mətḅeləḅoi səhot natsua nəhai nafik ḅevusani. Nəboŋ nəpəshət nafik səmasmas am be toduməh, mətoləḅoii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ. ³³ Len navide tomagenan, nəboŋ mətḅeris natgalen ḅisi notomadhəsor husuri, dereh məteləḅoii ke natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai tia bopita. ³⁴ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen ḅisi ləḅisar-poh. ³⁵ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.”

Utaut!

(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)

³⁶ AYesu isor am ike, “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləḅoii. Aŋel gail len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləḅoii, avil aGot Tata səḅon, gai eləḅoii. ³⁷ Nagəman siNatun Nəvanuan dereh tehun nəboŋ siNoah gail. ³⁸ Len nəboŋ siNoah gail, nəboŋ nilev sagəm sal, nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludaḅ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah toḅis len nəak. ††³⁹ Nəvanuan gail ləsənau səhot nəsa ḅevisi van vəbar nilev egəm lev kuv galit ḅisi. †† Nəboŋ aNatun Nəvanuan ḅegəmai, dereh timaienan.

⁴⁰ “Len nəboŋ enan, dereh tikad nauluḅman toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴¹ Dereh tikad napəhaḅut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua. ⁴² Imagenan, mətehulahul, husur mətsaləḅoi nəboŋ aMasta samit ḅegəmai. ⁴³ Be məteləḅoi səhot nategai: amahean naim taləḅoi namityal nəvanuan vənvnənah tagəmai, amahean talele hən nəvanuan asike təlavutur vi lohoim san. ⁴⁴ Gamit am mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətsəvatvat viri.”

†† Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: natit gail len nəmav dereh lekurkur habat, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nədaŋan len nəmav dan namilelit hən nədaŋan. †† 24.30 Dan 7.13 ††† Nəboŋ gotoḅuv nətrampet, nəwalan han esəhor nəwalan hən nahəmadu. ††† 24.31 Deu 30.4; Neh 1.9 † 24.38 Gen 6.9–7.5 †† 24.39 Gen 7.6–24

**Naslev todaŋ len nauman simasta san mai togon sə-
daŋ lan**
(Luk 12.41-48)

⁴⁵ Ale aYesu iḃol ḃusan, ike, "Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi səhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nəmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən ḃekətkəta təban naslev san gail len naim san, hən ḃevəŋan galito len namityal tonor həni. ⁴⁶ Amasta ḃivahim, ḃisab naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhaṽur habat. ⁴⁷ Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən ḃekətkəta təban natit ḃisi san. ⁴⁸ Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, 'Amasta sagw dereh titoh a tut tebəlav.' ⁴⁹ Beti etubət ṽas naslev gail lototoh len navəlan, ale ihan, emun mai alat lototərog akis. ⁵⁰ Ale amasta dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri mai namityal naslev saləboii. ⁵¹ Dereh amasta tita kotovi, teriŋi len naut nəvanuan gəgəras lototohtoh lan. Len naut enan lutaŋ habat, kat ḃurḃur nariṽolit bathut loləŋon isa vəsa batbat." †

Nəḃol ḃusan husur navensus tosəŋavur

25 Beti aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav hum nakiŋ, ike, "Datoləboi datḃenənoṽ hən natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mai navensus tosəŋavur lotolav naḃial salit, yar van hən ləḃebubur mai naluḃman ḃilah. †² Galit erim lovi hoṽon, erim lukad namitisau hən nəmauran tonor. ³ Navensus lotovi hoṽon, lupat naḃial salit gail be ləsəpat naoil ideh. ⁴ Navensus lotokad namitisau hən nəmauran tonor, lupat naḃial salit gail mai lupat naḃiliwai hən naoil gail am.

⁵ "Nəboŋ naluḃman ḃilah tovəlo, navensus gail ḃisi losusuh metanoṽ, gol lupatmari. ⁶ Tuḃloh len mariug nəkaian sua evi məhat, 'Məteris! Naluḃman ḃilah bogai! Gəm risi, ke "Ivoi," maii!' ⁷ Ale navensus gail lule məhat, loŋut kuv nadurinen nawik hən naḃial salit gail. ⁸ Be torim lotovi hoṽon lukel mai torim lotokad naləboian ke, 'Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur naḃial sinamit gail ləsəpaŋ savoi, dereh limat.' ⁹ Be alat lotokad naləboian luke, 'Ao, datḃigol ḃimaienan, dereh naoil teḃidol hən gidat ḃisi. Mitia ṽur ideh samito len naim ḃurḃur.' ¹⁰ Ale luvan hən ləḃeṽuri. Be nəboŋ lotoyar van sal, naluḃman ḃilah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutah maii, lobis lohoim hən nəlahan. Ale nəvanuan nauman ekəkol gat nabopita. ¹¹ Nəboŋ namityal topair, navensus lotoṽur naoil lotəlmam, lukai ke, 'Nasub, Nasub, səŋav hən nabopita

hən ginamito!' ¹² Ris tosor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamito, nəsaləboi kaṣ gamito.'"

¹³ AYesu imaris kotov nəḃol enan ike, "Imagenan, mətehulahul hən asike məḃesurḃan navensus lotovi hoṽon, husur mətsaləboi nəmariboŋ o namityal hən natəlmaman sagw."

Nəḃol ḃusan husur naslev totor mai nəvat
(Luk 19.11-27)

¹⁴ AYesu isor tətəs husur natəlmaman san, ike, "Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toutaut hən ḃivan len nəyaran sua. Ekis naslev san gail gəmai ale eriŋ natit san gail len navəlalito. ¹⁵ Ilav nəvat mai galit ṽisusua tonor hən namitisau salito. Ilav nətalent torim mai naslev sua, ilav nətalent toru mai naslev sual am, ale ilav tosua mai naslev togon. † Ale vəha-sua ŋai eriŋ naut enan len nəyaran san. ¹⁶ Naslev tokad nətalent torim eum lan van ikad erim am. ¹⁷ Len naṽide tomaienən, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am. ¹⁸ Be aten tokad nətalent tosua, evivile, ehir naḃur len tan ale itavun susuan nəvat simasta san.

¹⁹ "Idareh buni amasta sislev galenan etəlmam hən ḃeləboi nəsa lotogole len nəvat san. ²⁰ Naslev, amasta tolav nətalent torim maii, ipat nətalent torim am gəm həni ike, 'Nasub, gulav nətalent torim mai ginau, ale len torim enan nopisan erim eg am.' ²¹ Amasta ikel maii ke, 'Nauman saḃ ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navəlaḃ, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəḃeriŋ natit tisoḃur len navəlaḃ. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!'

²² "Beti naslev, amasta tolav nətalent toru maii, egəm həni ike, 'Nasub, gulav nətalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.' ²³ Amasta ikel maii ke, 'Nauman saḃ ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navəlaḃ, imaienən dereh nitabtabuh len gaiug hən nəḃeriŋ natit tisoḃur len navəlaḃ. Gegəmai, gehəhaṽur mai ginau!'

²⁴ "Beti naslev, amasta tolav nətalent tosua maii, egəm həni ike, 'Nasub, noləboii tia ke govi naluḃman totalt, len nəmatuan gulav nəhanian dan naut gəsəməbule lan, gotətariv wit len naut gəsədaŋdaŋ namisurhute lan. ²⁵ Imagenan nomətahw, ale nua susuan nətalent saḃ len tan. Nəvat saḃ bogai.'

²⁶ Amasta saŋ isor vari ke, 'Govi naslev tosa vəsa gotovekan. Gəḃinau ke notovi naluḃman totalt, gəḃinau ke notolav nəhanian dan naut nəməməbule lan, gəḃinau ke nototətariv wit len naut nəməmədaŋdaŋ namisurhute lan, ²⁷ imabe gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar? Gətagol tomaienən, nəboŋ nototəlmam, nətəlav nəvat sagw mai naintəres han.' ²⁸ Ale ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, 'Lav kuv nətalent dan ategai, lavi mai atea tokad tosəŋavur. ²⁹ Husur avan ideh toum tovoi len nəsa tokade, dereh nilav tisoḃur am maii hən ḃepul həni. Be avan ideh toḃidol, avan

† Len nasoruan ta Kris ike: amasta dereh tita kotov naslev, riŋ nahudhute len naut nəvanuan gəgəras gail lototohtoh lan. †† Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav, be nasoruan enan ipat gegai hən ḃisor vəsvəsai nəḃol ḃusan tohusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluṽoh sivensus ḃilah, ale luvan hən ləḃebubur mai naluḃman ḃilah mai naluṽoh san. Nəboŋ naluṽoh toru arḃibon, nəlahan etubət.

‡ Nətalent esua ŋai evi naḃurḃuran hən nauman hən nasihau tovi 15.

ideh saum savoi len nesa tokade, dereh nilav kuv tokakereh gai tokade, dani. ³⁰ Naslev sagol natideh savoi, bar hani vivile len nemarkobut, len naut enan dereh tikad netajan mai na-desdes-batrivoriŷ-an.'

Napapehwan naməkot hən navoian dan nesaan

³¹ "Nəboŋ aNatun Nəvanuan ðegəmai len namənas hən nəyalyalan san, mai aŋel gail pisi, dereh tebətah len nabiltihai bətbətah san toyalyal hum nakiŋ. ³² Beti naluŷoh hən nəvanuan naut tiltile gail pisi dereh liŷon-ŷon len nəhon. Ale dereh tepəpəhun galito hum nəvanuan nasipsip topəpəhun nasipsip gail dan nənani gail. ³³ Dereh teriŋ nasipsip gail len nəmatu san mai nənani gail len nəmair. ³⁴ Beti nakiŋ dereh tikel mai alat len nəmatu san ke, 'Gamit, aTəmagw tovoi buni hən gamito, mətegəmai! Mititoh pipihabəlan aTəmagw len naut toutaut hən tia mōs gamito len natuŷatan, nəboŋ togol navile a pan. ³⁵ Husur nəboŋ notomalkəkət, mətovəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəboŋ notovi metŷos, mətokis ginau vi lohoim samito; ³⁶ nəboŋ notomalma hən nahurabat, mətukol nahurabat len ginau; nəboŋ notoməsa hən, mətokəkəkəta təban ginau; nəboŋ nototoh len naim bəbaŋis, mətogəm, mēdoŋ təban ginau.' ³⁷ Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, 'Nasub, namtoris gotomalkəkət namtovəŋan gaiug ŋais? Namtoris gotomaduh namtulav nəwai mai gaiug ŋais? ³⁸ Namtoris gaiug gotovi metŷos namtos gaiug vi lohoim sinamit ŋais? Namtoris gotomalma hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug ŋais? ³⁹ Namtoris gotoməsa hən o namtomədoŋ təban gaiug ŋais len naim bəbaŋis?' ⁴⁰ Ale nakiŋ dereh tisor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ məttogole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ŋai, mətugole van hən ginau.' ⁴¹ "Beti dereh tipair, tikel mai alat len nəmair san ke, 'Gamit, aGot togol nəmauran samit tosa vəsa, mətevi tut dan ginau, mətevi lan nəhab topaŋ vi sutuai aGot toutaut hən tia mōs natəmat mai aŋel san gail! ⁴² Husur nəboŋ notomalkəkət, mətsavəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətsəlav nəwai mai ginau; ⁴³ nəboŋ notovi metŷos, mətsakis ginau vi lohoim samito; nəboŋ notomalma hən nahurabat, mətsakol nahurabat ideh len ginau; nəboŋ notoməsa hən o nototoh len naim bəbaŋis, mətsamədoŋ təban ginau.' ⁴⁴ Beti dereh lisor vari ke, 'Nasub, ŋais namtoris gaiug gotomalkəkət, o gotomaduh, o gotovi metŷos, o gotomalma, o gotoməsa hən, o gototoh len naim bəbaŋis be namtsavi tarhət sam? ⁴⁵ Ale dereh tisor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ mətsagole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ŋai, mətsagole van hən ginau.' ⁴⁶ Beti alatenan dereh levi tut, vi lan nəpanismen topat vi sutuai, be alat lotonor levi lan nəmauran vi sutuai." †

† 25.46 Dan 12.2

Na-sor-utaut-an hən ləbitah gat aYesu

(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

26 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ikel mai ahai susur san gail ike, ² "Mətoləboii tia ke nəboŋ nəmariboŋ ŷeru ŷinoŋ dereh tikad nəPasova, ale aNatun Nəvanuan, dereh leriŋi len navəlan alat ləbiŷos gati len nəhai balbal."

³ Len namityal enan abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, luŷonŷon len nabiltiim sebiltihai tutumav, nahəsan aKaiafas. ⁴ Lusor utaut hən ləbiŷol nagərasian ale tah gat aYesu hən ləbiŷol bimat. ⁵ Be luke, "Sadatigole len Nəhanan egai, hən asike nəvanuan gail ləbeluŷoh hən ləbiŷal taŷtaŷor, mədas natit gail."

Napəhaŷut sua evəhas aYesu

(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)

⁶ Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a mō. ⁷ Ale napəhaŷut sua tolav nabotel lotoum hən hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu tohan. Ilav nabotel enan topul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale ebiri len nəkadun aYesu. ⁸ Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, nəlolit epəŋasi. Luke, "Imabe tomədas natenan? ⁹ Ivoi am taŷur hən mōs nəvat tosoŷur ale təlav nəvat enan mai naməsal gail." ¹⁰ Be aYesu toləboi natenan ikel mai galit ke, "Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau. ¹¹ Mitinau nategai! Naməsal gail lutoh mai gamit akis, be ginau, asike nutoh tabtab hən ginau. ¹² Nəboŋ alitegai tobir naoil len ginau, eutaut hən nibegw hən ləbitavuni. ¹³ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut pisi len navile a pan lotokel ur na-kel-uri-an tovoi lan, dereh lisor husur nesa alitegai togole, gol ke nəvanuan gail ləbiŷinau gati."

Ajutas isor utaut hən ðeŷur hən aYesu

(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)

¹⁴ Beti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nahəsan ajutas Iskariot, ivan hən abiltihai tutumav gail, ¹⁵ ike, "Nəber-iŋ aYesu len navəlamito, mətudaŋ hən mətbilav nəvat tevis mai ginau?" Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii. ¹⁶ Len nəboŋ enan van, ajutas idas pisal hən ber-iŋ aYesu len navəlalito.

NəPasova naməkot

(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)

¹⁷ Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, ahai susur gail logəm hən aYesu, lousi ke, "Goləŋon ke namteutaut hən gəbihan nəPasova a be?" ¹⁸ Ale ike, "Mətevi lan nabiltivile Jerusalem. Dereh məteris nauluŋan sual ei, ale kel maii ke, 'Ahai pusan ike: Nəboŋ sagw egəm pəpadaŋ. Dereh nihan nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail len naim

†† 26.11 Deu 15.11 † 26.15 Zec 11.12

sarñ." 19 Na ahai susur gail lugol nasa aYesu tokel mai galito, ale loutaut hən nəhanian hən nəPasova.

20 Nəboŋ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len natev hən ləbihan. 21 Nəboŋ lotohanhan sal, ike, "Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua dereh teriŋ ginou len navəlan aenemi sagw gail." 22 Ahai susur gail nəlolit isa masuŋ, ale galit v̄isusua lotubat usi ke, "Nasuḅ, ase lai? Savi ginou a?" 23 Isor var galit ke, "Gamit məttohanhan mai ginou, gamit sua toriŋ navəlan len nasiloh mai navəlagw, dereh teriŋ ginou len navəlan aenemi sagw gail. 24 Husur aNatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a m̄o, avil atenan toriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran sitenan tisa vəsa tibatbat! Tavoi am hən atenan ke anan asike təpas!" 25 Ale ajutas, gai bəriŋi len navəlan aenemi san gail, gai am eusi ke, "Hai p̄usan, savi ginou a?" Ale aYesu isor vari ke, "Evoi, gaiug boh gukele."

Nəhanan məkot siNasuḅ

(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

26 Nəboŋ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai ahai susur gail, ike, "Lavi, hani, nibegw bogai." 27 Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa hani ale ilavi mai galito, ike, "Gamit p̄isi mətemun lan, 28 husur nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail. 29 Nəda eg hagw bisel, eḅusan nəmatan sagw tohum natutumavan hən berubat nəsaan gail dan nəvanuan tosobur. 29 Ale nukel mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihəlan aTəmagw, nəwain eg dereh tivevu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəbemuni mai gamit ei." 30 Beti lokəkai hən nəbe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naḅehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita

(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

31 Beti aYesu ikel mai galit ke, "Len mariug egai dereh gamit p̄isi mitigam dan ginou. Husur len natosian siGot ike,

"Dereh niḅabun nəvanuan nasipsip, ale navəshəsip ligam v̄isusua." 32

32 Avil, nəboŋ nəbimat ale aGot bigol nəbile məhat, dereh neil a m̄o hən gamito vi lan naut a Kalili." 33 Ale aPita isor vari, ike, "Naut kəmas nəvanuan p̄isi ləbigam dan gaiug, ginou asike nugam dan gaiug boŋ ideh!" 34

34 AYesu isor vari ke, "Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ŋai, a tahw hən natoulurman bəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor hani ke gəsaləboi ginou!" 35 APita ikel mai ke, "Ao, naut kəmas nəbimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləboi gaiug!" Ale ahai susur gail p̄isi lokəmaianan.

AYesu isor tuŋ a Ketsemane

(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)

36 Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai susur gail ke, "Mətebətah gegai, ale nivan ea hən nəbisor tuŋ." 37 Esəhar aPita mai anatan aSepeti gəlaru, ajemes mai ajon, etubat lolosa, nəlon isa vəsa habat. 38 Ale ikel mai galit ke, "Nulolosa masuŋ! Ehum nalolosaan ikabut gol nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginou!"

39 Nəboŋ toyar van kəkereh am, iḅov len tan, kəta vi pan, ike, "Tata sagw, b̄ike binor len naləŋonian sarñ, gilav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginou. 40 Wake sagigol nəsa notoləŋoni, Tata gigol nəsa ŋai gaiug gotoləŋoni."

40 Beti etəlmam van hən ahai susur totor enan, isaḅ lotopatmari. Ikel mai aPita ke, "Mətsədaŋ səbar mət-b̄ilele mai ginou len nəhaua tosuə ŋai a? 41 Mətehu-lahul ale sor tuŋ hən asike mət-b̄iteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon bigol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, edədasi."

42 Ale aYesu eriŋ galit tətəs, isor tuŋ, ike, "Tata sagw, gəb̄ike sanor len naləŋonian sarñ hən gəbilav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginou, avil gəb̄ike nemuni, gigol nəsa gotoləŋoni!"

43 Nəboŋ tosor tuŋ tonon etəlmam tətəs, isaḅ lotopatmari husur namətalit inoŋ masuŋ. 44 Na eriŋ galit tasi am, ivan, isor mai aTəman tətəs hum togole tia. 45 Beti etəlmam van hən ahai susur totor, ikel mai galit ke, "Mətupat sal a? Mətuŋavŋav sal a? Məteris! Namityal egəm pəpadaŋ. Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan alat nəsaan ta bogai! 46 Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan bəriŋ ginou len navəlalito satogəm pəpadaŋ."

Lutah gat aYesu

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

47 Nəboŋ aYesu tosorsor sal, ajutas tosuə len tosəŋavur p̄isan toru, egəmai. Itah mai nabiltiuvoh lototəgau naḅu nəbalan mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail losəvat naluŋoh enan. 48 Ale ajutas isor utaut hən naḅusanian sua mai galit a m̄o, ike, "Nəboŋ nəbesurñ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati." 49 Ale vəha-sua ŋai ivan hən aYesu ike, "Ivoi, Hai p̄usan," ale esurñ nətarhon. 50 AYesu ikel mai ke, "Tegai, gaiug gigol nəsa gotogəm m̄osi."

Beti logəm təban aYesu, lutah gati. 51 Na galit sua lototah mai aYesu eliv kuv naḅu nəbalan san, ita kotov nədariŋan naslev sebiltihai tutumav. 52 Beti aYesu ikel mai ke, "Riŋ təlmam hən naḅu sarñ, bathut avan ideh toḅal hən naḅu nəbalan, dereh naḅu nəbalan tigol nəmatan san! 53 Gamit mətsaləboii ke noləboi nəbeus aTəmagw hən na-vi-tarhəte-an san. Ale nətausi, gai tasəvat nabiltivəshəŋel tovi 12 gaq ŋai. 54 Nətagol

† 26.21 Psa 41.9 †† 26.24 Psa 22.2-19; Isa 53 ‡ 26.28 Exo 24.8; Jer 31.31-34 †† 26.31 Zec 13.7

‡‡ Len nasoruan siGot ta m̄o, nəboŋ lotoke nabiliwai, lusor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan mai nəlol paŋpaŋ siGot.

tomagenan, natosian siGot lotoke timasvisi maiegai, lisarpoh mabe?"

⁵⁵ Len namityal enan ñai aYesu ikel mai naluvoñ ke, "Imabe mätogəm, lav nabu nəbalan mai nəbatw gail gəmai hən mətbitah gat ginou hum notovi vanuan nəbalan toke tibal mai alat lotoil a ño? Imabe mətsetah gat ginou len naholəvat todar vis naim siGot? Nobətah, noþusan ei len nəmariboñ þisi. ⁵⁶ Avil nəsa tovisi gagai evisi hən natosian sihai kelkel ur bisarpoh."

Beti ahai susur san þisi loriñi, lugam mətahw dani.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Nəboñ lotogam dani tonon, alat lototah gat aYesu losəhari vi lan naim siKaiafas tovi biltihai tutumav, ale ahai þusan gail hən nalo mai alat lotoil a ño hən nəvanuan gail luñbonon ei. ⁵⁸ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav. Ale nəboñ toþis lan, ebətah ei mai nəvanuan nauman gail hən bəris nəsa bəvisi.

⁵⁹ Len naim, abiltihai tutumav mai nəSanhitrin þisi ludas vanuan gəgəras gail ləbidañ hən ləbelibiboñ ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil a ño loləboi ləbigol bimat sile. ⁶⁰ Be ləsəsañ nalibliboñan ideh tonor hən aYesu bimat sile, naut kəmas nəvanuan gəgəras isobur lotogəmai. Naməkot hən galito, eru arogəmai. ⁶¹ Aruke, "Ategai ike, 'Noləboi nəbigol naim siGot bimasirsir ale um tətəs hən len nəmariboñ bitor.'"

⁶² Beti abiltihai tutumav ile məhat ikel mai aYesu ke, "Imabe gəsakel natideh hən gəbetətəs gol gaiug? Nakel-koti-an səlaru ekitin a?" ⁶³ Be aYesu sasor. Ale abiltihai tutumav ikel mai ke, "Nukel idañ mai gaiug len nahəsan aGot nəkadun nəmauran, ke, gəbevi aKristo, aNatun aGot, gikele mai ginamito!"

⁶⁴ AYesu isor vari ke, "Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai van dereh məteris aNatun Nəvanuan bəbətah len navəlan nəmatu siGot tovi abiltidañan. Dereh məteris bəgəmai len nəmavukasw hən nəmav." ††

⁶⁵ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkanun taṽtaṽor, itar nahurabat san hən bəvusan tomətahun nasoruan siYesu. Ike, "Gai isor mədas aGot! Imabe datoləñon nəvanuan ideh am hən bikel kot nəsaan sitegai? Gamit mətosəsəlon hən tosor mədas aGot! ⁶⁶ Gamit mətunau mab hən?"

Lusor vari ke, "Inor hən bimat! Timasmat!" †

⁶⁷ Beti loṽulai nəhon aYesu, lotuhi, luṽosi. ††⁶⁸ Lohəlasike, "Kristo, gətavi aKristo gəpəhav utaut! Kel mai ginamito, ase iṽos gaiug?"

APita ikele ke saləboi aYesu

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Len namityal enan aPita ebətah vivile len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav, ale natəbarehreh

† Jon 2.19. AYesu sakele ke, "Noləboi nəbigol naim siGot bimasirsir," ike "Mitigol naim siGot timasirsir." †† 26.64 Psa 110.1; Dan 7.13 † 26.66 Lev 24.16 †† 26.67 Isa 50.6

tovi slev egəm hən ike, "Gaiug gutah mai aYesu ta Kalili." ⁷⁰ Be len nəhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, "Gusor husur nəsa? Ginou nəsaləboi nəsa go-tokele!" ⁷¹ Ale evi lan nametləkau, beti natəbarehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, "Ategai itah mai aYesu ta Nasaret." ⁷² Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahəsan aGot ike, "Ginou nəsaləboi atenan!" ⁷³ Len namityal tovan kəkereh galevis lotoil pəpadañ logəm hən, lukel mai aPita ke, "Kitin, gaiug am govi galit sua. Nəboñ namttosəsəlon hən nadoloñ, namttosəsəlon ləboii ke govi auleKalili, nadoloñ ikel uri." ⁷⁴ Beti len nahəsan aGot aPita ita gati ke nəsa tokele evi nakitinan. Ike, "Len nahəsan aGot nokitin, ginou nəsaləboi atenan! Asike nəbəkutin, aGot tipansem ginou!"

Vəha-sua ñai natouluñan ekəkəraiko. ⁷⁵ Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele tia ke, "A tahw hən natouluñan bəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor hən ke gəsələboi ginou." †† Nasoran siYesu a ño etunus nəlon aPita, ale evivile, itañ habat.

Loriñ aYesu len navəlan aPilate

(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)

27 Pelan han, dudulan soñilan, abiltihai tutumav þisi mai alat lotoil a ño hən nəvanuan gail, luñbonon tətəs hən ləbihol kitev naþisal hən ləbigol aYesu bimat. ††² Beti lubañjis gati, losəhari van, loriñi len navəlan aPilate tovi gavna ta Rom.

AJutas itahətah hən gai

(Uman 1.18-19)

³ AJutas, toriñ aYesu len navəlan aenemi san gail, nəboñ torisi ke nəSanhitrin toriñi ke aYesu bimat, ajutas ipair dan nəsa togole. Ilav təlmam hən nakoin nasilva tovi 30 van hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ño hən nəvanuan gail. ⁴ Isor təvah mai galit ke, "Ginou pugol nəsaan husur noriñ ategai len navəlamito hən bimat naut kəmas sagol kas natideh tosa." Ris lotoke, "Natenan savi natideh len ginamito. Ipat len gaiug."

⁵ AJutas ibar hən nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahətah hən gai gabag hən bimat.

⁶ Abiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, "Sanor len nalo hən datberin nəvaṽ egai hən biñon mai nəvat hən naim siGot bathut ebiñbiñal, eṽur nəda hən nəmatan sivan sua." ⁷ Imagenan, luhol bəñbon. Nəboñ lotohol tonon, loṽur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan bulau. Loṽur nətan enan hən bəgəm vi ut natətavunan simetbəs gail. ⁸ Husur natenan, lokis nətan enan hən Marireu hən Nəda van vəbar nəboñ ta daməñai. ⁹ Beti nəsa ahai kelkel ur, aJeremiah tosi, isarpoh. Ike, "Lulav nakoin nasilva tovi 30, nəvat alat a Israel lotodañ hən ləbəvur atenan hən, ¹⁰ ale loṽur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan bulau, hum Nasuñ aGot tokele hən ginou." †††

†† 26.75 Mat 26.34 ††† Asike alat a Rom lotoil a ño ləbidañ hən, naju gail lodədas ləbigol avan ideh bimat. ††† 27.10 Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15

AYesu a ño hæn aPilate
(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)

¹¹ Nəboŋ lotosəhar aYesu van hæn nəgavna ta Rom tonon, eil len nəhon. Ale agavna Pilate eusi ke, "Gaiug govi kiŋ seju gail a?" AYesu isor vari ke, "Gaiug boh gukele."

¹² Be nəboŋ aǎiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ño hæn nəvanuan gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh. ¹³ Beti aPilate eusi ke, "Gəsasəsəlon hæn natit tosobur lotosor tas gaiug hani a?" ¹⁴ Be aYesu sasor vari, sakel kas natuhsoruan ideh, gol nəgavna iǎan habat lan.

Pilate eriŋ aYesu len nəmatan
(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

¹⁵ Len Nəhanan nəPasova ǎisi, nəgavna ikad naǎide sua. Idañ hæn avan sua totoh len naim bəbaŋis bəvivile husur naləŋonian sinaluǎoh. ¹⁶ Len nəboŋ enan, len naim bəbaŋis, ikad naluñman sua nəvanuan ǎisi lotoləboii, nahəsan aYesu Parappas. ¹⁷ Nəboŋ naluǎoh lotobonbon sal, aPilate eus galit ke, "Mətoləŋon ke nigol ase tevivile? AYesu Parappas o aYesu lotokisi hæn aKristo?"

¹⁸ (APilate eləboi buŋi ke naju gail loriŋ aYesu len navəlan husur lototabulol bulosi.)

¹⁹ Len namityal enan, aPilate ebətah len nəhai bətbətah hæn nakotan. Nəboŋ tobətah maienan, asoan esəvat napisulan van hani toke, "Sagigol natideh hæn atenan tonor, bathut daməŋai len nabəber, noləŋon isa masuǎ husuri."

²⁰ Avil aǎiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ño hæn nəvanuan gail lusorsor mai naluǎoh hæn ləǎigol husur galito, us aPilate hæn ǎigol aParappas bəvivile mai aYesu ǎimat. ²¹ Imaienan, nəboŋ agavna tous galit tətas ke, "Mətoləŋon nəǎigol gəlar ta be bəvivile ños gamito?" Lusor vari ke, "Parappas!" ²² APilate esəhoǎut, eus galit ke, "ǎimagenan, nigol nəsa hæn aYesu lotokisi hæn aKristo?" Galit ǎis luke, "Timat len nəhai balbal!" ²³ Ris aPilate tous galit ke, "Bathut nəsa? Gai igol nəsa tosa?" Be lukai habat van am ke, "Timat len nəhai balbal!"

²⁴ Nəboŋ aPilate toləboii ke edədas ǎigol natideh hæn ǎegəgel hæn nənanuan salito, be naǎiltimədasian etubat len naluǎoh, ilav nasiloh topul hæn nəwai. Len nəhon nəvanuan gail ekəkəsəval. † Ikel mai galit ke, "Nəda hæn nəmatan sitegai, səpat len ginau. Ipat len gamito!" ²⁵ Beti nəvanuan gail ǎisi lusor vari ke, "Nəda hæn nəmatan san tipat len ginamito, mai len nəpasusan sinamito!" ²⁶ Beti igol aParappas evivile ños galito, be igol nasoltia san tobilas habat hæn aYesu. †† Ale eriŋ aYesu len navəlalito hæn ləǎiǎos gati len nəhai balbal.

† Ekəkəsəval hæn ǎeǎusani ke gai ehusur nanoran, sagol natideh toləbur nanoran. †† Nəboŋ nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hæn nəhau tokad natuhmetəlai o nahudhubəlasəhw gail tokan lan. Len nalo silat a Rom, nəvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw hæn nəmatan, lobilas habat hani. Na-bilas-habat-hani-an enan evi nəpanismen totibau toləboi ǎigol nəmatan.

Nasoltia gail lusor viles aYesu
(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)

²⁷ Beti nasoltia sigavna gail loşəhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale galit ǎisi luǎonbon garu lan. ²⁸ Lukol nahurabat san dani, lukol nahurabat bisibis hum sekiŋ lan. ²⁹ Lovisvis hæn nəhau tokad nasunite tohum naǎulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ. Loriŋ natsua hun nəhaie len navəlan nəmatu hum nəhai sekiŋ. Beti lotəŋedur bathurien, lotubat sor vilesi ke, "Sal suh nakiŋ seju gail!" ³⁰ Loǎulaii, ale lusaǎul natenan hun nəhaie dani, luǎas nəkadun hani. ³¹ Nəboŋ lotosor vilesi tonon, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tətas, ale loşəhari van hæn ləǎiǎos gati len nəhai balbal.

Luǎos gat aYesu len nəhai balbal
(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

³² Len nəyaran salit dan naǎiltivile, lobubur mai aule-Sairin sua nahəsan aSimon. Lugol atenan ipat nəhai balbal siYesu. ³³ Nəboŋ lotobar naut a Kolkota (namilen nahəsenan tovi Naut hæn Nabəlashukadhutəmat). ³⁴ Lulav nəwain lotobul hæn natit tokon masuǎ lan maii, be nəboŋ aYesu tomun risi, emətahuni.

³⁵ Beti luǎos gati len nəhai balbal. ††

Nəboŋ lotoǎos gati tonon, loşəpəhun nahurabat san, bar hæn nəvat hæn ləǎisəb ase ǎilav nahurabat ǎisusua. ³⁶ Ale lobətah, kətkəta kəkol hæn aYesu ei. ³⁷ Lutos gat nəsa aYesu togole tosa, ale loriŋi na-keluri-an enan len nəhai balbal a məhat hæn nəkadun. Ike, "AYesu bogai, kiŋ seju gail." ³⁸ Ikad nəvanuan vənənah eru artotahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.

³⁹ Nəvanuan gail lotoǎot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loŋit nəholit van hani, ††⁴⁰ luke, "Gaiug goləboi gəǎigol naim siGot ǎimasirsir ale len nəmari-boŋ ǎitor um təlmam hani a? ǎimagenan, gəǎevi aNatun aGot, lav kuv gaiug gabag! Mariŋ dan nəhai balbal!" †††

⁴¹ Len naǎide tomaienan, aǎiltihai tutumav gail, alat lotoil a ño hæn nəvanuan gail mai ahai ǎusan gail hæn nalo lusor vilesi, luke, ⁴² "Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas ǎilav kuv gai! Inau ke tovi kiŋ seIsrael a? ǎimagenan, timariŋ dan nəhai balbal ale dereh dat-edəlomi ke tovi kiŋ. ⁴³ Eriŋ nəlon len aGot mai ike tovi aNatun aGot. Imagenan, gagai aGot bələŋoni, tilav kuvi." †††

⁴⁴ Nəvanuan vənənah gəlaru artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienan, arohəlas.

Nəmatan siYesu
(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

⁴⁵ Len natuǎlial nəmargobut ikabut gol ǎis naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau. ⁴⁶ Ale len

‡ Psa 69.21. Lobul hæn natit tokon masuǎ len nəwain hæn nabus hæn na-ǎos-gati-an asike ǎibar masuǎ hæn avan ideh lotoǎos gati len nəhai balbal. †† 27.35 Psa 22.18 †† 27.39 Psa 22.7 ††† 27.40 Mat 26.61; Jon 2.19 ††† 27.43 Psa 22.8

namityal totor enan, aYesu ikai habat len nasoruan matmat san ke, "Eli, eli, lema sapahtani!" namilen, "Got sagw, Got sagw, goriŋ gabulan ginaw sil nasa?" †

⁴⁷ Nəvanuan galevis lotoil ei lotosəseloŋ həni, lunau suluvi, lunau ke tokis aElijah. ⁴⁸ Vəha-sua ŋai galit sua ilav naspons †† igol topul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən bəmuni. ⁴⁹ Be galevis am luke, "Riŋi! Datebunus risi ke aElijah dereh tegəm lav kuvi o tebuer."

⁵⁰ Beti aYesu ikai habat tətəs am, eməsol, imat.

⁵¹ Len namityal enan ŋai, nəkaliko mətorort totahə-tah len naim siGot, tubat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru. †† Nətan ekurkur, nəvat gail lumaŋulŋul, ⁵² nəburhuvat nəmatan losəŋav. Ale aGot igol nəvanuan isoŋur lotovi esan lule məhat dan nəmatan. ⁵³ Ale lovivile dan nəburhuvat nəmatan gail. Husur na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu loŋis len nəbilitvile siGot, a Jerusalem, ale lovisi hən nəvanuan isoŋur.

⁵⁴ Nasenturion mai nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən aYesu len nəhai balbal, nəboŋ lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lomətahw habat. Luke, "Kitin, ategai evi aNatun aGot!"

⁵⁵ Len naut enan ikad napəhaŋut tosoŋur lotohusur aYesu, kətkəta təban len nəyaran san a Kalili gəmai. Alatenan loil a tut dan nəhai balbal, lokəta ris nəsə tovisi. ††⁵⁶ Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anan aJemes mai aJon.

Nətavunan siYesu

(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁵⁷ Nəboŋ namityal pəpadaŋ bimasur, aJosef tovi auleArimatea sua tokad natite mai tohusur aYesu, ⁵⁸ ivan hən aPilate. Eus niben aYesu. APilate idamŋ həni ale ikele idaŋ ke lipat niben mai aJosef. ⁵⁹ Ŋa aJosef eruŋ gole len nəkaliko tovi linen toveveu. ⁶⁰ Eriŋi len nəburhuvat nətavunan san toveveu, tota pūŋuli tia len nəvat. Erib hən nəbilitvat hən bīpat gol nabopita hən nəburhuvat nəmatan enan, ale ivan. ⁶¹ AMeri ta Maktala mai aMeri togon arobətah a mŋo, a tut kəkereh dan nabopita hən nəburhuvat nəmatan.

Lokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan

⁶² Pelan han, tovi nəmariboŋ tohusur Nəboŋ hən Nautautan hən nəPasova, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luŋonŋon, luvan hən aPilate. ⁶³ Ale luke, "Nasub, namtunau təlmam hən nəsə nəvanuan gəgəras egaii tokele nəboŋ tomaur sal. Ike, 'Len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol nile məhat.' ††⁶⁴ Imaiengan, namtuke gikele hən nasoltia samŋ gail ke lekətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan vəbar nəmariboŋ titor. Asike datbīgole, ahai susur san gail hum ma ləbəvənoh niben ale kel mai nəvanuan gail ke tole

† 27.46 Psa 22.1 †† Naspons evi nəkasbata nətəs. Evi natsua tomədmədau toyəŋəŋ totov len naut nasəhau tovi pan len naliliŋol. Ibaŋ bur. † 27.48 Psa 69.21 †† 27.51 Exo 26.31-33 †† 27.55 Luk 8.2-3 ††† 27.63 Mat 16.21, 17.23, 20.19

məhat dan nəmatan tia! Ale bīmaiengan, nagəgərasan enan dereh tesəhor nagəgərasan tokele a mŋo."

⁶⁵ APilate isor var galit ke, "Səhar nasoltia na-kətkəta-kəkol-an gail van, ale len namitisau ideh məttokade, mətekətkəta kəkol gat nəburhuvat." ⁶⁶ Ale luvan, lokəkol gat nəburhuvat nəmatan, loriŋ na-burut-gati-an lan ale loriŋ nasoltia gail hən ləbəkətkəta kəkol həni. Lugol natgalenan len nəSappat.

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

28 Nəboŋ nəSappat enan tonon, nəmav topitau dudulan soŋilan, len nəmariboŋ metəkav hən nawik, †† aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan varis nəburhuvat nəmatan. ⁵² Vəha-sua ŋai ikad nəbilitidu, bathut aŋel sua siNasub evi pan dan nəmav, ale erib kuv nəbilitvat topat gol nəburhuvat, ebətah lan. ³ Nənahənah han eŋial hum nəkabil mai nahurabat san epəhw yesyeŋ hum nasno. ⁴ Nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat, ninelit epil lan, loŋinŋinikot, luteh matmatiov. ⁵ Beti aŋel isor mai napəhaŋut gəlaru, ike, "Samremətahw! Noləboi məruke məreris aYesu lotogol tomat len nəhai balbal. ⁶ Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile məhat tia suŋan ŋai aYesu tokele. Məregəm ris naut topat lan. ⁷ Mirivan tutut! Kel mai ahai susur san gail ke, 'Səsəloŋ! AGot igol ile məhat dan nəmatan. Dereh teil a mŋo hən gamito vi lan naut a Kalili. Ale dereh məterisi ei.' Enan ŋai na-kel-uri-an sagw."

⁸ Napəhaŋut gəlaru arugam tutut dan nəburhuvat. Aromətahw be aropul hən nakemkeman ale arusaŋsaŋut hən arbīkele mai ahai susur san gail. ⁹ Vəha-sua ŋai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, "Ivoi!" Arogəm həni, arotəgau gat narien gəlaru, arulotu həni. ¹⁰ Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, "Samremətahw. Mirivan, kel mai aŋagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginaw ei."

Na-kel-uri-an sisoltia gail

¹¹ Nəboŋ napəhaŋut gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan lovi lan nəbilitvile. Ale lukel ur natit pisi tovisi mai abiltihai tutumav gail. ¹² Abiltihai tutumav gail luŋonŋon mai alat lotoil a mŋo hən nəvanuan gail ale ludaŋ hən na-sor-utaut-an sua. Lulav nəvat isoŋur mai nasoltia gail, ¹³ lukel mai galit ke, "Mətekəmaiegai ke, 'Ahai susur san gail logəm len mariug, lovənoh niben nəboŋ namttopat.' ¹⁴ Agavna Pilate bəsəseloŋ hən natenan, dereh namtetəŋov nəlon hən asike mətbikad nəpanismen ideh." ¹⁵ Imaiengan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsə abiltiju gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, naJu gail lukele van vəbar nəboŋ ta daməŋai.

††† Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. § 28.1 Mat 27.56

Nakelean naməkot siYesu

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁶ Beti ahai susur lotovi 11 lovi Kalili vi lan naŕehuh aYesu tokel mai galit tia hən ləbēvi lan. ¹⁷ Nəboŕ lo-torisi ei, lulotu hən, be galit galevis lukad nə-lon-uri-an. ¹⁸ AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, "AGot aTəmagw ilav mai ginaw nədaŕan hən na-il-a-ŕo-an ǰisi len nəmav mai len navile a pan. ¹⁹ Imagenan, miti-

van hən mətbeŕusan naluŕoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləbēgəm vi hai susur sagw gail. Baptais hən galito len nahəsən aGot aTata, aNatun mai aNunun. ²⁰ ũusan galito hən ləbīgol natit ǰisi notokele todaŕ mai gamito. Nau gat nategai: ginaw nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəboŕ hən nanoŕan hən navile a pan, nagilen natit ǰisi."

† 28.19 Uman 1.8

Mak

Na-kel-uri-an tovoi aMak totoni

Ase itos naloḅulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəmantuhmar sua, nahəsan aMak, itos gat nəḅol gail aPita tokel husur aYesu. Lokis aMak hən aJon Mak am.

Itos naloḅulat egai hən nəṣa?

Itosi hən nəvanuan p̄isi ləḅeləboii ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, evi aNatun aGot. Itosi hən nəvanuan p̄isi ləḅikad nadəlomian len aYesu.

Itosi m̄nos ase?

Itosi m̄nos alat ləsavi Ju lototoh len naut tiltile gail naut aRom toil a m̄no hən gail.

Nəsa evisi len naloḅulat egai?

AYesu igol nədaṅan san iḅarḅar len namerikel san gail lotovi tarhət sinəvanuan gail. Ale aYesu eḅusan ahai susur san gail.

Naloḅulat ehusur as galito?

Ehusur aYesu toke nəvanuan lipair dan nəsaan salit gail, dəlom nasoruan siGot. Ehusur ahai susur san gail, ehusur naluḅoh gail lotohusur aYesu, maṅmaṅ len namerikel togol gail. Ehusur nəvanuan gail lotomə-tahun aYesu.

Natgalenan evisi ḅais?

AYesu eḅusan mai igol namerikel gail len nasihau A.D. 26 vəbar 30.

Natgalenan evisi a be?

Naloḅulat egai iḅol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

NaKristen gail ta sutuai lukel ke aMak itah mai aPita len nəyaran san gail, ale itos gat nəsa aPita tokele. Len naloḅulat egai aMak itos gat nəḅol husur aYesu, be ikel ur nəsa aYesu togole, sakel masuḅ hən naḅusanan siYesu. Ikel ur namerikel aYesu togol gail, hən nəvanuan ləḅeləboi səhot nədaṅan san. AMak eləṅon ke tiḅarḅar ke aYesu tovi Natun aGot, be egəm vi lan navile a pan hən ḅeləṅon ḅisa vəsa ale hən ḅimat. AMak itos naloḅulat egai hən nəvanuan gail ləḅidaṅ am hən ləḅehusur aYesu, naut kəmas nəmauran ḅidaṅ o ləḅeləṅon ḅisa vəsa.

1) Natuḅatan hən na-kel-uri-an tovoi, nautautan hən nauman siYesu (1.1-13)

2) AYesu eum len naut a Kalili (1.14-9.50)

3) AYesu eriṅ naut a Kalili evi Jerusalem (10.1-52)

4) Nauman siYesu len naḅiltivile Jerusalem, nawik naməkot ei (11.1-15.20)

5) Nəmatan siYesu (15.21-47)

6) Na-le-məhat-an siYesu dan nəmatan (16.1-20)

AJon Baptais eutaut hən naḅisal

(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

1 Egai natuḅatan hən na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo tovi Natun aGot. †² Ehum ahai kelkel ur sua, aIsaiah totoni gat nəsa aGot tokel mai aNatun. Ike,

“Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw teil a m̄no hən gaiug,

hən ḅeutaut hən naḅisal saṅ. ††

‡³ Nadoldol sua satokai len naut masmas toḅəḅesw ke,

‘Geutaut hən naḅisal m̄nos Nasuḅ, gigol naḅisal san gail linor!’ ‡

⁴ Imagenan, aJon evisi, itoh len naut masmas to-ḅəḅesw, ikel uri ke, nəvanuan gail limasbaptais hən ḅi-masil ke lotopair dan nəsaan salito van hən aGot hən ḅeruḅat nəsaan salit gail.

⁵ Nəvanuan naut a Jerusalem mai naprovens Jutea kavkav luvan hən ləḅesəsəloṅ həni. Ale nəḅoṅ lotokel vəhot nəsaan salit gail, ibaptais hən galito len Nawisel Jortan.

⁶ Nahurabat sijon, luvaii hən navurun nəkamel, ale nəhau tutuḅ evi nahurhuḅuluk. Ihanhan nalokust, ihanhan nəhani nasukapak toum həni. ††⁷ AJon ikel uri ke, “Avan sua dereh tegəm a tahw len ginau, gai idaṅ səhor ginau, ale ginau nəsanor kasi hən nəḅetəṅadur, sah rubat nəhau hən naributbut san. ††⁸ Ginau nubap-

† Natosian galevis ta sutuai ləsake aNatun aGot. †† 1.2 Mal 3.1 ‡ 1.3 Isa 40.3

†† 2Ki 1.8. Nalokust ehum natohtohlomətu be ihan natideh tomaur tokad nalute. †† Evi slev gail lotosah rubat nəhau hən

tais hən gamito hən nəwai, be dereh gai tibaptais hən gamito hən aNunun aGot."

Nəbaptaisan siYesu
(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22)

⁹ Len nəboŋ sua, aYesu iyar len naut a Nasaret a Kalili gəmai ale aŋon ibaptais həni len Nawisel Jortan. ¹⁰ Nəboŋ aYesu tomadhale məhat dan nəwai enan, eris aGot totar ƣul nəmav hən tosəŋav ale eris aNunun togəm vi pan vi lan, suŋman nətav. ¹¹ Beti esəsəloŋ hən nadoldol togəm len nəmav toke, "Gaiug govi anatugw uluŋman sagw notoləmas bun gaiug, nohəhaŋur masuŋ hən gaiug." ††

ASetan italtal soŋbuer hən aYesu hən ƣigol ƣisa
(Mat 4.1-11; Luk 4.1-13)

¹² Vəha-sua ŋai aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas toŋbəbesw. ¹³ Itoh ei len nəmariboŋ tovi 40 ale aSetan italtal soŋbuer ke ƣigol nəsaan. Itoh mai narivatvat nalilihai lotoləboi ləƣisəh pəpasi ale aŋel gail lovi tarhət san.

Ahai susur metəkav gail
(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15, 5.1-11)

¹⁴ Husur nəboŋ galenan, aenemi sijoŋ luth gati, riŋi len naim bəbaŋis. Beti aYesu evi Kalili, ikel ur na-kel-uri-an siGot. ¹⁵ Ike, "Namityal egəm tia, natohan pipi-habəlan aGot egəm pəpadaŋ. Mitipair dan nəsaan samito, dəlom na-kel-uri-an tovoi enan!"

¹⁶ Boŋ sua aYesu toyaryar bitas tarhət Nabiltiwai Kalili, eris alarmiŋan, aSimon mai aAdru artobar hən nalevlev len nabiltiwai husur arovi vanuan nəsahiehan. ¹⁷ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, "Məregəmai! Məre-husur ginau ale nigol məregəm vi vanuan nə-sah-hən-nəvanuan-an!" ¹⁸ Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlar gail, arohusuri.

¹⁹ Nəboŋ aYesu toyar kəkereh am husur bitas, eris aJemes mai aŋon alarmiŋan, anatun aSepeti gəlaru. Arusah len nabot salito, arobotan nalevlev salit gail lunor. ²⁰ Vəha-sua ŋai ekis gəlaru hən arbiŋtah maii, ale aroriŋ atəmalaru len nabot mai nəvanuan nauman gail, ale arutah maii, arohusuri.

AYesu ehut nanunun sua tosa
(Luk 4.31-37)

²¹ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan navile a Kapernaum, ale len nəSappat eƣis len naim nəboŋbo-nan seju gail, eƣusan. ²² Nəvanuan luƣaŋ len nəƣusanan san bathut eƣusan suŋman nauluŋman tokad na-il-a-ŋo-an kitin, sasufman ahai ƣusan gail hən nalo. ²³ Len namityal enan ŋai len naim nəboŋbo-nan salito ikad nauluŋman tokad nanunun nəmargobut. Ikai,

naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nə-nauan salit gail. † Nətav evi nəman nəməsav sua tohum navimal topəhapəhw. †† 1.11 Psa 2.7; Isa 42.1 ‡ Lutah gat aŋon Baptais nasihaui esua hudhute husur nəboŋ aSetan totaltal ris aYesu hən ƣigol ƣisa. AHerot Antipas eriŋ aŋon len naim bəbaŋis husur aŋon tokel tabtab hən aHerot ke togol nəsaan. Ris Mak 6.14-29.

²⁴ ike, "Yesu ta Nasaret, gumab hən ginamito? Gogəm hən gəƣigol namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Noləboi gotovi siGot, gotogəm ŋosi." ²⁵ AYesu esivoh len nanunun nəmargobut, ike, "Gemədaui! Gimakuv dani!" ²⁶ Ale nanunun nəmargobut igol atenan total-taloŋ hən nahumatmat, ikai habat ale nanunun nə-margobut imakuv dani. ²⁷ Nəvanuan gail lumaŋmaŋ lan, lotubat sor husur nəsa tovisi. Lousus galit gabag ke, "Nəƣusanan veveu tomabe ganan? Ikad nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an! Ikele hən nanunun tosa gail ale lu-gol husur nəsa tokele!"

²⁸ Na-kel-uri-an husur nəsa aYesu togole iperŋan tut hən naut ƣisi len naut a Kalili.

AYesu igol nəvanuan isoŋbur lumaur
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)

²⁹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotovivile dan naim nəboŋbo-nan seju gail, luth mai aJemes, aŋon, lovi lohoim seSimon mai aAdru. ³⁰ Anan asoan aSimon ipat len nəmel, nəməsahan igol niben topud. AYesu to-ƣis, vəha-sua ŋai lusor husur aliten maii. ³¹ Ale aYesu ivan həni, etəgau navəlan, elivi vi məhat hən bəbətah. Nəməsahan inoŋ dani ale ile məhat, ilav nəhanian mai galito.

³² Nəboŋ namityal tomasur, naut togomgom, nəvan-uan gail losəhar alat lotoməsav mai alat lotokad natəmat gail van hən aYesu. ³³ Nəvanuan ƣisi len nabiltivile kavkav loluŋoh il bopita. ³⁴ Ale igol isoŋbur lotokad nəməsahan tiltile lumaur. Ehut natəmat isoŋbur ale igol lodədas ləƣisor husur loləboi gai tia.

AYesu ikel ur nasoruan siGot len naut a Kalili
(Luk 4.42-44)

³⁵ Pelan han, dudulan soŋmilan, naut səlaŋ sal, aYesu ile məhat, evivile, evi tut sua len naut toŋbəbesw ale isor tuŋ ei. ³⁶ Idareh aSimon mai alat lototah maii, lu-donji. ³⁷ Nəboŋ lotosaŋi luke, "Nəvanuan ƣisi lokətkəta doŋ gaiug." ³⁸ Be aYesu isor var galit ke, "Datevi tut ideh am, len naut gail lotodar vis navile egai hən nəƣikel ur nasoruan siGot ei. Husur nogəm ŋosi."

³⁹ ŋa iyar tur ƣis naut len naut a Kalili, ikel ur nasoruan siGot len naim nəboŋbo-nan salito ale ehut natəmat gail.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)

⁴⁰ Nauluŋman tokaŋ naleprosi egəm təŋedur təbaŋ aYesu, eŋiri ke, "Gəbələŋoni, goləboi gəƣigol nəƣi-maur, nəƣiveveu." ⁴¹ Nəlon aYesu itaŋis masuŋ həni, is-ar hən navəlan, ibari, ikel maii ke, "Noləŋoni. Gimaur, giveveu!" ⁴² Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dan atenan, imaur, iveveu. ⁴³ Beti aYesu esəvati van, ikai tasi ⁴⁴ ke, "Sagikel natideh mai avan ideh, be gia ŋusan gaiug hən ahai tutumav hən bəbunus husur nibem. Beti getutumav hən naviolan hən nayeveuan saŋ aMoses tokel bun gail hən nəvanuan ləbələboi səhoti ke go-tomaur." ††

⁴⁵ Avil ategaii ivan, ikel ur nasa tovisi hani. Igole van van na-kel-uri-an enan ibar naut isobur. Naten igol aYesu salabo i bebis len navile ideh len nahon navanuan gail bathut naluvo h ludar visi, be itoh len naut gail lotobebesw. Be navanuan gail len naut pisi ei logemgam hani sal.

AYesu igol avan sua natarhoben tomat imaur

(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

2 Husur namaribon galevis, aYesu etalmam vi Kapernaum. Nabor tobar naut enan, sadareh, husur ke navanuan isobur lotosaselon hani ke totoh ei, ² logem han naim san gol loririhit lohoim mai vivile. Lasalabo i labeil bopita am. Ale aYesu ikel ur nasoruan mai galito. ³ Navanuan galevis logem hani, ivat lupat naluwan natarhoben tomat, ⁴ be lodedas labibar aYesu bathut naluvo h. Ale lopelau vi mēhat len navurun naim topapav, ludakuv, gol nabur a mēhat han naut aYesu totoh lohoim lan. Ale loriŋ tur han nabateh vi pan, atenan natarhoben tomat, topat lan. ⁵ Nabor toris nadalomian salito, aYesu ikel mai atenan natarhoben tomat ke, "Natugw, nasaan sam gail lumarubat."

⁶ Be ahai pusan han nalo lotobetah ei lunau natgale nan len nalolit ke, ⁷ "Gai ekamaienan mabe? Isor mēdas aGot! AGot sēbon ŋai elabo i berubat nasaan dan navanuan!"

⁸ Vaha-sua ŋai aYesu elabo i navanuan salito ale ikel mai galit ke, "Imabe mētunau magenan len nēlomito? ⁹ Nābikel mai ategai natarhoben tomat ke, 'Norubat nasaan sam gail,' o nabike 'Gile mēhat, pat nabateh sam, giyar,' nasa emēdmēdau am? ¹⁰ Be nuke mētelaboii ke aNatun Navanuan ikad nēdan han nali-a-ŋo-an han berubat nasaan len navile a pan. Nokēmaiegai han nēbeṽusan nēdan en mai gamito." Ale aYesu ikel mai atenan natarhoben tomat ike, ¹¹ "Nukel mai gaiu, gile mēhat, pat nabateh sam, givahim sam."

¹² Vaha-sua ŋai atenan ile mēhat, ipat nabateh, evivile len nahon navanuan pisi. Lumanŋan masu lan ale lusal suh nēyalyalan siGot luke, "Datsaris natideh tomaiēnan bon ideh sal!"

AYesu ekis aLevi (aMatti)

(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³ Beti aYesu evivile, etalmam han biyar tarhat nabiltiwai Kalili. Nabiltiṽoh egem hani ale eṽusan galito. ¹⁴ Len nayan san van, eris aLevi anatan aAlfeus tobatēhan len nēpasvalēval han nētaks, ale ikel mai ke, "Gitah mai ginou, gehusur ginou!" Ale aLevi ile mēhat, ehusuri. ^{††}

†† 1.44 Lev 14.1-32 † Nabor aYesu tokamaiēnan, navanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edēdas bigol eru en pisi, ale nabike, 'Norubat nasaan sam gail,' mēsalaboii ke lumarubat o lēsamarubat. Be nabike, 'Gile mēhat, giyar!' mētolabo i mēberisi ke imaur. †† Levi: Mat 9.9; Luk 5.27.

¹⁵ Na aLevi eus aYesu mai ahai susur san gail han labihan lohoim san. (Ikad navanuan nētaks mai navanuan nasaan isobur lotohan ei husur ikad navanuan tosobur maiēnan lotohusur aYesu.) ¹⁶ Be nabor ahai pusan han nalo galevis lotovi Farisi lotoris aYesu tohan mai navanuan gail lotomaiēnan, lous ahai susur san gail ke, "Imabe tohan mai navanuan nētaks mai navanuan nasaan gail?"

¹⁷ Nabor aYesu tosaselon han natenan ikel mai galit ke, "Savi alat lotomaur lotovan han navanuan nareran han birer han galito, be alat lotomēsah ŋai. Ginou nētagem han nabekis alat lotonor o alat lotonau ke lotonor, be nogem han nabekis navanuan nasaan gail."

Nausian husur namaribon navanuan sēhan

(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

¹⁸ Len namaribon galevis ahai susur sion mai na-Farisi gail lēsēhan † han labisor tuṽ. Ale logem han aYesu lousi ke, "Ahai susur sion gail mai ahai susur sinaFarisi gail lēsēhan han labisor tuṽ, be ahai susur sam gail lēsēmagenan. Imabe?"

¹⁹ AYesu isor var galit ke, "Mētunau ke navanuan lototah mai naluwan tolah, lēsēhan len nēhanan nēlahan a? Aoa! Asike lumaiēnan nabor naluwan tolah totoh mai galit sal. ²⁰ Be naluwan tolah, nabor bēgēmai han lēbesēhari dan navanuan san gail, ale len nabor enan asike luan.

²¹ "Sēkad avan ideh toṽisihoh han nēkaliko veveu len nahurabat tomatu. Tagole, nēṽisihoh tēmakuv dan nahurabat tomatu gol nē-tar-sili-an tamēdasi sēhor ta ŋo. ²² Natsual am, sēkad avan ideh tobir nēwain lotomadhaum hani len nahurhuwain lotomatu. †† Tagole, nēwain veveu tatēvah tur lan, mēdas nēwain mai nahurhuwain pisi."

Nausian husur nēSappat

(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

²³ Len nēSappat sua, aYesu toyar tur marireu han nawit, ahai susur san gail lotubat kin bur nēhavhuwit gail. ^{††24} Na naFarisi gail lukel mai aYesu ke, "Imabe lotogol nasa nalo tokai tasi len nēSappat?"

²⁵ AYesu isor var galit ke, "Mētsaṽuruŋ labo i natosian gail lotohol husur aTevit bon ideh nabor gai mai alat lototah maii lotopar hanian, lotomalkakat a? Nabor aPiatar tovi biltihai tutumav, aTevit ebis len naim siGot, ihan nabeta tolo ahai tutumav sēbolit ŋai lolabo i labihani. ††† Ale ilav nabeta galevis mai alat lototah maii." ^{†††27} Beti aYesu ikel mai galit ke, "NēSappat, aGot igole ŋos navanuan, sagol navanuan ŋos nēSappat. ²⁸ Imaiēnan, aNatun Navanuan evi masta, evi masta han nēSappat am."

† Najū gail lēsēhan len namaribon galevis han labisor tuṽ, lēsēhan han labitan husur nēmatan o natsua tosa tovisi hum nabiltidu mai lēsēhan len nabor totibau galevis salito. †† Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhupsip lotobir nēwain veveu burhulon. †† 2.23 Deu 23.25 ††† 2.25-26 Lev 24.9 ††† 2.25-26 1Sam 21.1-6

AYesu igol navəlan nəvanuan imaur

(Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

3 Len nəboŋ sua tile am, aYesu eḅis lohoim naḅon-
ḅonan seju gail tətəs, ale ikad avan sual ei,
navəlan tomat, togəm hum towas. ² Nəvanuan gail ei
lomətan aYesu hən ke ləḅeris ḅigol atenan ḅimaur len
nəSappat. ḅigole, dereh likot hən ale kel uri ke toḅur
kotov nalo hən nəSappat. ³ AYesu ikel mai atenan
navəlan tomat, togəm hum towas ke, "Geil rivuh."
⁴ Beti eus galit ke, "Inor hən datḅigol ḅivoi len nəSap-
pat o hən datḅigol ḅisa? Inor hən datḅerij təlmam
hən nəmauran o hən datḅigol nəmatan?" Be naut
eḅut, ləsasor vari.

⁵ Len nəlol paŋpaŋ san ekəta mətaltal hən galito,
ilolosa hən galit husur nəkadulit iḅonḅon. Beti ikel mai
atenan ke, "Gisar hən navəlaḅ!" Ale isar hən, navəlan
imaur təlmam. ⁶ Vəha-sua ŋai naFarisi gail lovivile,
luḅonḅon mai alat galevis len nəpati tovi tarhət si-
Herot hən ləḅisor utaut hən ləḅemədas bun aYesu hən
ḅimat.

Naluḅoh tarhəḅiltiwai Kalili

⁷ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan naḅiltiwai ale
naḅiltiḅuḅoh lohusuri. Nəboŋ lotosəsəloŋ husur natit
ḅisi aYesu togole, nəvanuan isoḅur logəm hən. Logəm
len naut a Kalili, a Jutea, ⁸ a Jerusalem, a Itumea, len
naut gail tarhət Nawisel Jortan mai naut gail lotodar
vis naḅiltivile eru, a Tair mai a Siton. ⁹ Bathut naluḅoh
totibau, ikel mai ahai susur san gail ke leutaut hən
naḅot viri hən asike nəvanuan ləḅeluḅoh dar visi.
¹⁰ Husur len nəmariboŋ enan igol isoḅur lumaaur tia ale
isoḅur am lotokad naməsahan tiltile loririhit, dar visi
hən ləḅibari. ¹¹ Ale nəboŋ nəvanuan lotokad nanunun
tosa gail lotoris aYesu, luteh len nəhon, lukai habat ke,
"Gaiug govi aNatun aGot!" ¹² Avil aYesu ikai tas galito
ke salikel vəhot gai ke tovi ase.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul lotovi 12

(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Beti aYesu etəḅehuh vi məhat, ekis alat gai toləŋon
galito ale logəm hən. ¹⁴ Ale itabtabuh len galit lotovi
12 hən ləḅitah mai; ekis galit hən ahai pispisul gail
hən ḅesəvat galit van hən ləḅikel ur napisulan siGot;
¹⁵ ale ilav nədaŋan hən na-il-a-ḅo-an mai galito hən
ləḅehut natəmat gail. ¹⁶ Alat lotovi 12 nahəsaliḅ lumaie-
gai: ikad aSimon aYesu tokisi hən aPita; ¹⁷ ikad ajemes
anatun aSepeti mai aŋon aḅan ajemes, ale aYesu ekis
gəlaru Poanerkes namilen Natun Naḅiliurur gəlaru.
¹⁸ Ikad galevis am, aAdu, aFilip, aPartolomiu, aMattiu,
aTomas, ajemes anatun aAlfeus, aTatteus, aSimon tovi
naSelot † sua, ¹⁹ mai ajutas Iskariot ḅerij aYesu len
navəlan aenemi san gail.

† NaSelot evi avan ideh len naluḅoh sua lotomətahun alat a
Rom, lotoke ləḅibal mai galito, hut galit dan naut a Jutea.

AYesu mai aPeelsepul

(Mat 12.22-32; Luk 11.14-23, 12.10)

²⁰ AYesu etəlmam vahim len naim totohtoh lan mai
ahai susur san gail. Ale naluḅoh logəm ḅonḅon ei van
gai mai ahai susur san gail ləsəkad namityal ideh hən
ləḅihan. ²¹ Nəboŋ nəbathudud siYesu lotosəsəloŋ hən
nakelean husur nəsa tovisi, luke litah gati husur luke
tovinvinu. ²² Be ahai ḅusan hən nalo lotogəm len naut
a Jerusalem, luke, "APeelsepul toil a ḅo hən natəmat
gail iwol hən. Ehut natəmat gail len nədaŋan seḅiltitə-
mat setəmat gail."

²³ Ale aYesu ekis galit gəmai, isor mai galit len na-
soruan kəta ke, "ASetan eləboi ḅehut aSetan mabe?"
²⁴ Nəvanuan lototoh pipihəḅəlan nakiŋ len nəkantri
sua ḅibalkabaŋ, nəkantri dereh timaḅulḅul. ²⁵ Nə-
bathudud ḅibalkabaŋ, dereh timaḅulḅul. ²⁶ Len naḅide
tomaienan, aSetan təḅal mai gai gabag, alat pipi-
həḅəlan lətarəḅehw, gai asike taləboi tail gəgat am,
nədaŋan san taŋoŋ. ²⁷ Nisor kəta maiegai ke: Avan
ideh saləboi ḅeḅis lohoim sinabəhariv todaŋ hən ḅi-
tariv kuv naḅit san gail. Be a ḅo, ḅibaŋis gat abəhariv,
beti eləboi ḅitariv kuv natit ḅisi dan naim san.

²⁸ Nukel nakitinan mai gamit ke, aGot dereh tərūḅat
nəsaan ideh dan nəvanuan gail naut kəmas ləḅisor tas
aGot o ləḅemədas nahəsan. ²⁹ Avil avan ideh tosor mə-
das aNunun aGot, asike aGot erūḅat nəsaan enan dani
boŋ ideh. Be nəsaan enan san, tonor hən nəpanismen,
dereh tipat len atenan vi sutuai."

³⁰ AYesu ekəmaienan husur ahai ḅusan hən nalo gail
luke tokad nanunun tosa.

Nəbathudud kitin siYesu

(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)

³¹ Beti aḅan aYesu matmat gail mai anan logəm
təḅan naim aYesu totoh lan. Loil vivile, lopisul van
hən, kisi gəmai. ³² Naluḅoh lobətah dar vis aYesu, ale
lukel mai ke, "Geris, anaḅ mai aḅaḅ gail lous gaiug
vivile."

³³ AYesu isor var galit ke, "Ase lai tovi anagw? As galit
lai lotovi aḅagw gail?" ³⁴ Ale ekəta garu len alat lotobə-
tah dar visi, ike, "Gamit mətovi anagw mai aḅagw gail
bogai. ³⁵ Husur avan ideh togol nəsa aGot toləŋoni, gai
evi aḅagw o aḅavinegw o anagw."

AYesu iḅol husur namisurhuwit

(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)

4 AYesu etuḅat ḅusan tətəs tarhəḅiltiwai Kalili.
Nəḅiltiḅuḅoh logəm ḅonḅon dar visi gol tosaḅ len
naḅot, bətah hən ḅeḅusan. Ale nəvanuan gail ḅisi lo-
suh pəpaḅaŋ hən naḅiltiwai, a ut. ² Eḅusan galit hən
natit isoḅur len nəḅol ḅusan gail. Ale len naḅusanan
san ikel mai galit ke, ³ "Səsəloŋ! Nəvanuan nəmabulan
hən namisurhuhut gail ia bubulan namisurhuwit.
⁴ Nəboŋ tobubulan gail, galevis luteh metḅisal, ale nə-
man naməsav gail logəm han ḅis gail. ⁵ Namisurhuwit

†† Namilen ke avan ideh saləboi ḅevənah dan navəlan aSetan,
be ḅibaŋis gat aSetan, eləboi ḅehut natəmat san gail.

galevis am luteh len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut husur nətan enan səsareh. ⁶ Nəboŋ namityal tovisi, esun bun gail ale lumayoh husur ləsəkad nəharhəte. ⁷ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan, ale nəboŋ nawit totov, nəhau eruŋ gut buni, gol səvan. ⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tokənoh. Lutov, lovivi məhat ale luvan. Sua iŋvan vəkad 30, sual am iŋvan vəkad 60 ale sua tətəs am iŋvan vəkad 100." ⁹ Beti aYesu ike, "Nəvanuan tokad nədარიŋan hən bəsəsəloŋ, tesəsəloŋ!"

AYesu iŋbol pusan hən nəsa?

(Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

¹⁰ Nəboŋ aYesu totoh səboŋ mai ahai susur san lotovi 12 mai galevis am, lous namilen nəbol pusan gail hən. ¹¹ Ale ikel mai galit ke, "AGot ikel vəhot nəsa to-susuah husur natohan pipihabəlan mai gamito hən mətbeləboii. Be alat lototoh vivile, nukel nakitinan pisi mai galito len nəbol pusan gail ¹² hən natosian siGot bīsarpoh toke,

"Naut kəmas ləbəkəta, kəta,

ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;

naut kəmas ləbəsəsəloŋ, səsəloŋ,

ləsasəsəloŋ ləboi nəsa aGot togole.

Asike lətəmagenan, lətəpair van hən aGot

ale taruŋat nəsaan salito." †

AYesu isor vəsvəsai nəbol pusan husur namisurhuwit

(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

¹³ Beti aYesu eus galit ke, "Mətsaləboi namilen nəbol pusan enan a? Bimagenan, məteləboi nəbol pusan ideh mabe? ¹⁴ Nəvanuan nəmabulan ebubulan namisurhuwit gail tovi nasoruan siGot.

¹⁵ Namisurhuwit toteh metpīsal ehum alat lotosəsəloŋ hən nasoruan siGot. Ale nəboŋ lotosəsəloŋ hən, vəha-sua ŋai aSetan egəmai, lav kuvi dan galito. ¹⁶ Nəvanuan galevis lohūm namisurhuwit toteh len tan tobaŋ vat. Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, vəha-sua ŋai lohəhəvur lan. ¹⁷ Be husur lohūm nawit nəharhəte sakir sədaŋ, ləsətov sabəlav. Ale nəboŋ lotoləŋon tosa o nəvanuan gail lotomədas bun galito bathut nasoruan tobar galito, luteh dan nadəlomian.

¹⁸ Nəvanuan galevis am lohūm namisurhuwit toteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan. Losəsəloŋ hən nasoruan ¹⁹ be nəlolit etuhətu hən nəmauran hən navile eg a pan, naləmasian hən natite mai na-ləŋon-masuŋ-həni-an hən natgalevis am lobis len galito gol lorūŋ gut bun nasoruan hən asike bīvan. ²⁰ Nəvanuan galevis tile am lohūm namisurhuwit lototeh len tan tovoi. Losəsəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, ale luvan masuŋ, galevis luvan vəkad 30, galevis luvan vəkad 60, galevis am luvan vəkad 100."

Nəbol pusan husur naŋial

(Luk 8.16-18)

²¹ Beti aYesu eus galit ke, "Ikad avan ideh topat naŋial hən bəsusuani pipihad o pipimel a? Ao! Eriŋi a məhat len nəhai naŋial toilil lan. ²² Husur natideh to-susuah dereh aGot tevəhoti ale natideh topat len nə-margobut dereh aGot tigoŋ tevivile, tiŋarŋar. ²³ Nəvanuan tokad nədარიŋan hən bəsəsəloŋ, tesəsəloŋ!"

²⁴ Beti isor tətəs mai galit ke, "Məteləloŋ hən gamito! Mətesəsəloŋ husur nakelean sagw. Dereh aGot tilav naləboian mai gamito tonor hun na-səsəloŋ-husuri-an samito, ale tivan am. ²⁵ Bathut avan ideh nəlon tomaŋur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am maii. Avil avan ideh tomətahun bələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian gai tokade dani."

Nəbol pusan husur namisurhuwit totov

²⁶ Beti aYesu ike, "Natohan pipihabəlan aGot imaie-gai: Ikad naluŋan tobubulan namisurhuwit len tan.

²⁷ Nəboŋ topat len nalenmariug o tolele len nalen-nəyal, namisurhuwit itov, evivi məhat. Be itov vi məhat mabe? Atenan saləboii. ²⁸ Nətan səboŋ evəhasus hən nawit: a ŋo nalute evisi, itov ale evi məhat, beti iŋvan hən nəhavhəte, ale ikad namisurhute tovi hanian. ²⁹ Be nəboŋ namisurhuwit tomatu, vəha-sua ŋai atenan ivan, ita kokotovi hən naŋu tohaŋ husur nəboŋ hən nəmatuan egəmai." ††

Nəbol pusan husur namisurhumastat

(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)

³⁰ AYesu isor tətəs ike, "Dereh nenənoŋ hən natohan pipihabəlan aGot mai nəsa? Nisor vəsvəsaii len nəbol pusan tomabe? ³¹ Imaiegai: Nəvanuan imabul namisurhumastat len tan. Ekəkereh səhor namisurhut gail pisi len tan ³² be itov vi məhat vatibau səhor nəhanian pisi. Nəpashət gail topasil lotibau gol ke, nəman naməsav loləboi ləbēum hən nəhai ŋodŋod halit len gail, len nəŋol han."

³³ AYesu ikel nəbol pusan isoŋur hən bikel nasoruan mai nəvanuan gail tonor hən naləboian lotokade hən ləbələboi səhoti. ³⁴ Len nəhoŋ nəvanuan gail, natit pisi tokele, ikel mai galit len nəbol pusan gail ŋai. Be nəboŋ totoh mai ahai susur san gail səbolito, isor vəsvəsai namilen natgalenan.

AYesu igol nəlan mai naŋiltiwai arovi pan

(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)

³⁵ Len nəboŋ enan naut igomgom, ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Datevi tarhət nəwai egai." ³⁶ ŋa loriŋ naluŋoh, lusah maii len naŋot ale luvan. (Ikad naŋot galevis am lotohusuri.) ³⁷ Losəhoŋut hən naŋilti-lan togəmai tokud hən nəwai. Nəwai epus vi lan naŋot gol totuŋat pul hən bēmun. ³⁸ AYesu ipatmari len napi-

† 4.12 Isa 6.9-10

†† Jol 3.13. Naŋu tohaŋ, naut tokan ipat len nəlon, ale akis auleIsrael luta kokotov nawit halito hən naŋu tomaiēnan.

lo a tahw, bathuwag. Lovəŋoni, lukel maii ke, "Eee Hai þusan, namtomun! Gəsənuu ginamit a? Nabot idod!"³⁹ Nja aYesu ile məhat, esivoh len nəlan, ikel mai nəwai ke, "Gemədaui! Vi pan!" Ale nəlan idar buni, naut etəmat. ⁴⁰ Beti eus galit ke, "Mətovi batmətahw gail a? Mətsəkad nadəlomian sal a?"

⁴¹ Ahai susur gail loŋinŋinikot habat. Lousus galit gabag ke, "Ategai ase? Nateru eg am, nəlan mai nabiltiwai lugol husur nəsa tokele!"

Nauluŋan tokad nanunun tosa gail, aYesu igol imaur
(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

5 Ale lubar nətarhət nabiltiwai enan, len naut a Kerasa. ² Nəboŋ lotobar naut enan, aYesu imariŋ dan nabot. Vəha-sua ŋai nauluŋan tokad nanunun tosa egəm len naburhuvat nəmatan gail ei, ebubur mai aYesu. ³ Atenan itoh burhuvat nəmatan gail. Nəvanuan gail lodədas ləbibanjisi am hən natsen.

⁴ Lubanjis narien gəlaru mai navəlan gəlaru hən natsen vəha-sobsobur tia, be igol natsen tobanjis navəlan imarmarikot, mai natsen tobanjis narien, ilabuburi. Səkad avan ideh tokad nədaŋan hən betəgau gati.

⁵ Akis len nalennəyal mai nalenmariug, iyar lab len naburhuvat nəmatan mai navəhuh gail, ikai habat, tiv sisil niben gabag hən nəvat.

⁶ Nəboŋ aYesu totoh a tut dani sal, atenan erisi, igam van həni, etəjedur bathurien. ⁷ AYesu ikel maii ke, "Nanunun gotosa, gimakuv, givan dan ategai!" Atenan eis, ikai habat ike, "Gaiug, savi hən gəbemədas ginau, Yesu, aNatun aGot toyalyal! Len nahəsan aGot noŋir gaiug ke sagipansəm ginau, sagemədas ginau!" ⁹ Beti aYesu eusi ke, "Nahəsafŋ ase?" Ale ike, "Nahəsagw aLuŋoh husur namtusobur." ¹⁰ Ale loŋir vəha-sobsobur hən ke satehut galit vi lan naut a tut ideh.

¹¹ Len nətarhəvəhuh ei ikad nabiltivəshəbuai lotohan. ¹² Ale natəmat galenan loŋir aYesu ke, "Səvat ginamit van hən navəshəbuai hən namtbəbis len gail."

¹³ Nja idafŋ həni. Ale natəmat lumakuv dan nauluŋan, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai loŋur, sarmar vi pan vi lan nabiltiwai. Ikad nabuai tovi 2,000 lotomun, lotomat len nabiltiwai.

¹⁴ Alat lotokətkəta təban navəshəbuai, lugam dan naut enan vi lan nabiltivile mai naut lotodar visi hən ləbikel ur nəsa tovisi. Ale nəvanuan gail lugam gəm hən ləberis nəsa tovisi ei. ¹⁵ Ale logəm hən aYesu, loris atenan a mŋo tokad naluŋoh hən natəmat ale loris ke esun nahurabat, ebətah, imaur tətəs, nənauan san etəlmam, imasil. Nja lomətahw. ¹⁶ Beti alat lotoris nəsa tovisi, lukel ur natit þisi tovisi mai galit lotomadhəgəmai. Lusor husur nauluŋan tokad natəmat gail ale lusor husur nabuai gail. ¹⁷ Imaienan, nəvanuan gail len naut enan lotuŋat ŋir aYesu ke teriŋ naut salit gail.

¹⁸ Nəboŋ aYesu tosa hən nabot, nauluŋan a mŋo tokad natəmat gail eŋir aYesu hən bitah maii. ¹⁹ Be aYesu sədafŋ həni, ike, "Givahim van hən nəbathudud safŋ ale kel mai galito hən natit þisi Nasub togole mŋos gaiug mai nalolosaan tokade len gaiug." ²⁰ Ale atenan

ivan, len naut a Tekaþolis, etuŋbat kel ur natit þisi aYesu togole mŋosi. Galit þisi ei lumaŋmaŋ len natit tokele.

Natəbarehreh tomat, napəhaŋut toməsa
(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)

²¹ Beti aYesu igam kotov nabiltiwai len nabot təlmam vi lan nətarhəte. Nəboŋ tobar nətarhəwai ei, nabilti-luŋoh logəm bonbon dar visi. ²² Beti avan sua, nahəsan ajairus toil a mŋo hən naim nabonbonan ei egəm hən aYesu. Iteh bathurien. ²³ Eŋir aYesu, ike, "Nasub, anatvaviŋw pəpadaŋ hən bitat. Gegəm vahim bai hən gəberinŋ navəlaŋ lan hən bitaur, asike bitat." ²⁴ Ale aYesu ivan maii.

Nabilti-luŋoh lohusuri, loburuti. ²⁵ Ikad napəhaŋut su-al ei toməsa, nəda han togam hən nəsihau tovi 12 tia. ²⁶ Nəvanuan nareran lusobur lurer sobuer həni be lugol eləŋon isa vəsa ŋai. Eþur hən natit þisi san hən beŋur galito, be səmaur. Eməsa hətə am. ²⁷ Esəsəlonŋ hən nakelean husur aYesu, ale ikel mai gai gabag ke, "Nəbibar nahurabat san, dereh nimaur." Nja eliligis hən gai len naluŋoh madun aYesu, ibar nahurabat san.

²⁹ Vəha-sua ŋai nəgaman hən nəda esib, ale eləboi len niben ke tomaur təlmam, naməsa han san inoŋ.

³⁰ Nəboŋ alitenan tobar aYesu vəha-sua ŋai eləboi len gai gabag ke nədaŋan ivan dani. Nja ipair len naluŋoh ike, "Ase tobar nahurabat sagw?" ³¹ Ahai susur san gail lukel maii ke, "Gebunus naluŋoh lotorihit gaiug. Imabe gotous ke, ase tobar gaiug?" ³² Be aYesu ekətkəta garu hən bisab nəvanuan tobari. ³³ Beti napəhaŋut toləboi nəsa tovisi həni, emətahw, ipab. Egəm həni, iteh bathurien, ale ikel nakitinan kavkav maii. ³⁴ Ale aYesu ikel maii ke, "Litegai, nadəlomian safŋ igol ke gotomaur. Givan, len nəloŋ gikad natəmat, na-ləŋon-isa-an safŋ inoŋ."

³⁵ Nəboŋ tosoror sal, nəvanuan galevis logəm len naim sijairus toil a mŋo hən naim nabonbonan, lukel maii ke, "Anatvaviŋ imat tia. Sagemədas ahai þusan am." ³⁶ Be aYesu, tosaəlonŋ hən nəsa lotokele, ikel mai ajairus ke, "Sagemətahw. Riŋ nəloŋ len ginau ŋai."

³⁷ Beti aYesu sədafŋ hən avan ideh hən behusuri, be idafŋ hən aPita, ajemes mai aŋon, aŋan ajemes ŋai.

³⁸ Nəboŋ lotobar naim sitenan toil a mŋo hən naim nabonbonan, aYesu eris nəvanuan gail lotowal təv-təvor, lototaŋ, lotois habat. ³⁹ Nəboŋ tobis lohoim ikel mai galit ke, "Imabe mətoləŋon isa, mətutaŋ maiegai? Natəbarehreh enan səmat, ipatmari ŋai."

⁴⁰ Lusor vilesi, luman sili. Be esəvat galit vivile ale esəhar atəmaŋ natəbarehreh mai anan mai alat lototah maii, ale eŋis len naut natəbarehreh topat lan. ⁴¹ Etəgau navəlan alitenan ale ikel maii len nasoruan san ke, "Talita koum!" namilen toke, "Tuhtəbarehreh, nukel mai gaiug, gile məhat!"

⁴² Vəha-sua ŋai natuhtəbarehreh nədafŋ han tovi 12, ile məhat, iyaryar. Nəboŋ lotoris natenan lumaŋmaŋ habat. ⁴³ Ale aYesu ikel idarŋ mai galit ei ke salikel nəsa tovisi mai avan ideh. Beti ike, "Lav nəhanian ideh hən bihani."

Alat a Nasaret lomətahun aYesu

(Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)

6 AYesu erinj naut enan, evi Nasaret, naut a im san, ale ahai susur san gail lohusuri. ² Len nəSappat etuḃat hən naḃusanan len naim naḃonḃonan ale isoḃur lotosəsəlonḃ luḃḃan luke, "Ategai ilav natgalenan tokele a be? Namitisau egai hən nəmauran tonor gai tokade egəm len naut a be? Igol mabe hən namerikel lotomaienan? ³ Be ategai inau ke tovi ase? Gai evi nəvanuan na-um-im-an ḃgai, anatun aMeri, aḃan aJemes, aJoses, aJutas mai aSimon. Aḃavinen gail lutoh gegai!" Ale len nəlol sasa salito lomətahuni.

⁴ Ale aYesu ikel mai galit ke, "Ahai kelkel ur, nəvanuan gail loputsani len nənauan salito len naut ḃisi, be len naut a im san, len amahean gail mai len nəbathudud san, natsua, ləsaputsani, lomətahuni."

⁵ Edədas ḃigol namerikel ideh len naut enan, be erinj navəlan len nəvanuan evis ḃgai lotoməsah ei ale lumaur. ⁶ Ale iḃḃan husur nadəlomian salit toḃuer.

AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 hən ləḃeum ḃnosi

(Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)

Beti aYesu iyar husur navile ḃisusua, eḃusan. ⁷ Ale ekis ḃonḃon hən ahai susur san gail ale etuḃat səvat galit lorururu van. Ale ilav mai galito nədaḃan hən nail-a-ḃno-an hən ləḃehut nanunun nəmargobut gail.

⁸ Ale ikele hən galit ke, "Samtilav natideh len nəvanan samito, samtilav nabəta, samtitariv nəhad səseḃon, samtilav nəvat ideh len nəhau tutuḃ samit gail. Mitipat nəhai təbatehw ḃgai. ⁹ Mətevəlas naributbut be samtitariv nahurabat gəgel."

¹⁰ Ale ikel mai galit ke, "Naim ideh mətḃeḃis lan, mititoh ei vəbar mətḃeriḃ naut enan. ¹¹ Len naut ideh ləsaḃəḃəḃur hən mətḃitoh lan, ləsaḃəsəlonḃ hən gamito, məteriḃ naut enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav ḃimakov dan gəlaru. Natenan tevi hən ḃimasil hən galit ei ke aGot saḃəḃəḃur hən galito." †

¹² Imaienan, luvan. Lukel uri ke nəvanuan gail limaspair dan nəsaan salito. ¹³ Lohut natəmat isoḃur, ale lovəhas nəvanuan isoḃur lotoməsah hən naoil naoliv, ale lumaur. ††

Nəmatan sijon Baptais

(Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)

¹⁴ AHerot Antipas, aKiḃ esəsəlonḃ hən nakelean husur aYesu, bathut nəvanuan gail ḃisi loləboi nahəsan. ‡ Galevis luke "Atenan evi Jon Baptais tole məhat dan nəmatan. Imagenan eləboi ḃigol namerikel gail."

¹⁵ Galevis am luke, "Gai evi Elijah." Galevis tile am luke,

† Nəboḃ naju gail lotoyaryar len naut savi salito, ludardar hən naributbut mai nahurabat salito hən nəmasiav ḃimakov dan gail. Lu-gol naten husur lotonau ke alat ləsavu ju mai naut salit gail loḃiḃiḃiḃal. Gegai aYesu ikel mai ahai susur san gail ke ligol husur naḃide enan hən ḃimasil hən naju gail lotomətahun ləḃiḃiḃiḃal dan nəsaan salit gail ke len nabunusian siGot galit loḃiḃiḃiḃal ale dereh lipanis. †† 6.13 Jem 5.14 ‡ Nəboḃ toke aHerot len naut egai, evi aHerot Antipas tovi anatun aHerot toyalyal. AHerot toyalyal ike aYesu timat nəboḃ tokəkereh ḃgai.

"Ahai kelkel ur bolai, esuḃman ahai kelkel ur gail ta sutuai."

¹⁶ Nəboḃ aHerot tosəsəlonḃ hən natgalenan, ike, "AJon, gai notota kotov nəkadun, ile məhat dan nəmatan! Imaur təlmam!"

¹⁷ Evi aHerot enan tokel mai nasoltia gail ke litah gat aJon, baḃisi, ale riḃi len naim bəbaḃis. Igol tomaienan sil abareab siHerot, aHerotias. Alitenan evi asoan aFilip, be aHerot aḃan aFilip esəhar kuvi ale ilah maii.

¹⁸ AHerot erinj aJon len naim bəbaḃis huḃur aJon ikel mai aHerot ke, "Len nalo, sanor hən gəḃesəhar asoan aḃam." ††¹⁹ Nə aHerotias, nəlon eḃəḃas aJon, eləḃon ke tigol timat be edədas, ²⁰ husur aHerot emətahw len aJon, ike aJon titoh maienan ḃgai. Eləboii ke aJon tovi vanuan tonor, tovoi buni. Nəboḃ aHerot tosəsəlonḃ hən aJon, edidimair hən; be naut kəmas natenan, eləmas besəsəlonḃ hən aJon.

²¹ Imaienan van van, be boḃ sua aHerotias isaḃ naḃisal sua. Len naḃiltiboḃ hən nəpasian siHerot, aHerot igol nəhanan ḃnos naḃiltivanuan gail lototah maii, nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len naut a Kalili. AHerotias ikab hən nəboḃ enan husur eləboi ḃigol aJon ḃimat. ²² Nəboḃ anatvavin aHerotias toḃis ale tosav, aHerot mai alat lotohan maii ei lohəḃəḃur masuḃ hən. Ale aKiḃ ikel mai alitenan ke, "Us ginau hən natideh gotoləḃoni ale dereh nilavi mai gaiug." ²³ Ale ita gat na-kel-gati-an sua len nahəsan ke, "Natideh gəḃeusi hən ginau, dereh nilavi mai gaiug, naut kəmas ḃevi nahudhut nətan notovi kiḃ lan."

²⁴ Alitenan evivile, eus anan ke, "Neus nəsa?" Anan ike, "Geus nəkadun aJon Baptais."

²⁵ Vəḃa-sua ḃgai natəbarehreh esətaḃul van hən aKiḃ, ike, "Noləḃon nəkadun aJon Baptais. Noləḃoni len nasiloh sua. Noləḃoni gag ḃgai!"

²⁶ Nəboḃ tokəmaienan igol aKiḃ nəlon isa, be husur tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan, ale husur tokele len nəhon alat lotohan maii, inau ke naut kəmas tomətahuni, timasgol nəsa aliten tousi hən. ²⁷ Nə vəḃa-sua ḃgai esəvat nasoltia nə-tata-vanuan-an van hən naim bəbaḃis hən ḃita kotov nəkadun aJon ale pati gəmai. Ale nasoltia ivan, ita kotov nəkadun aJon len naim bəbaḃis. ²⁸ Ipat nəkadun aJon len nasiloh, lavi mai natəbarehreh. Ale natəbarehreh ilavi mai anan. ²⁹ Nəboḃ ahai susur sijon gail lotosəsəlonḃ hən ke tomat, logəm pat niben van, tavuni len naḃur nəmatan.

AYesu evəḃan alaluḃman lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

³⁰ Nəboḃ ahai pispisul gail lototəlmam len nəyanan salito, luḃon mai aYesu hən ləḃikel maii hən natit ḃisi lotogole mai lotoḃusan hən. ††³¹ Nəvanuan isoḃur logəmai, isoḃur luvan gol aYesu galito ləsaḃad namityal ideh hən ləḃihan. Imaienan aYesu ike, "Datevi tut ideh hən datḃitoh səḃodato ale ḃavḃav kəkereh."

³² Nə lusah len naḃot səḃolito, loriḃ naut enan, lovi lan naut toḃəḃesw. ³³ Wake isoḃur loris lotovan ale

†† 6.18 Lev 18.16, 20.21 †† 6.30 Mak 6.7, 12

lolæboi naut læbevi lan. Ale nəvanuan isobur len navile gail lugam vi lan naut en tobæbesw ale lubari a mo.

³⁴ Nəboŋ aYesu galit lotobar naut enan, lotomariŋ dan naḅot, aYesu eris nabiltiľuoh ale nəlon itaŋis galito husur lohum nasipsip gail lotopar vanuan hən bekətkəta təban galito. Ale etuḅat űusan galit hən natit isobur. ³⁵ Namityal ipair tia ale ahai susur san gail logəm hən luke, "Naut egai ipat a tut dan navile gail ale namityal ivan pisi tia. ³⁶ Səvat galit van, hən læbevi lan naim űisusua marireu mai navile gail lotodar vis naut egai, hən læbeḅur hanian halit hən læbihani." ³⁷ Ris tosor var galit ke, "Gamit moau mitilav nəhanian mai galito!" Ale lukel maii ke, "Hən namtbeḅur nəhanian hilategai nəvat han dereh tevi hən naḅurḅuran hən nahəbati toməlevtor. Namtodədasi!" ^{†38} Ale aYesu eus galit ke, "Mətukad nabəta evis? Mitia us kitevi."

Nəboŋ lototəlmam lukel uri ke, "Nabəta erim mai naieh eru."

³⁹ Beti aYesu ikele hən galit ke letuan naluoh lebətah pəpehw len naliol tokəsan. ⁴⁰ Ale nəvanuan lotovi 50 o lotovi 100 lobətah ḅonḅon van vəbar galit pisi lobətah. ⁴¹ AYesu ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan hən gail ale eḅur nabəta. Ilav gail mai ahai susur san gail hən læḅepəpehuni. Ale epəpehun naieh eru enan am van hən nəvanuan gail pisi. ⁴² Ale galit pisi luhan, luhanukub. ⁴³ Naluoh lotohan tonon, ahai susur losəŋon nahudhubəta mai nahudhuieh lotopat vagol nəhad lotovi 12 lopul. ⁴⁴ Len nəboŋ enan alaluŋan lotohan lovi 5,000.

AYesu iyar len nəḅon nəwai

(Mat 14.22-33; Jon 6.15-21)

⁴⁵ Nəboŋ nəhanan tonon, vəha-sua ŋai aYesu igol ahai susur səbolit lusah len naḅot, il a mo, hən læḅigam vi Petsaita, tarhəḅiltiwai Kalili. Ale aYesu esəvat naluoh luvan. ⁴⁶ Tosudəlaŋ galit tonon, etəḅehuh len nəḅehuh hən ḅisor mai aGot. ⁴⁷ Nəboŋ naut togomgom, naḅot ipat rivuh len nabiltiwai, ale aYesu itoh səḅon a ut. ⁴⁸ Eris lotomaḅit hən nəvarusan husur naḅot isoh bur nəlan. Len nadudulan soŋilan naut səlan sal, aYesu egəm hən galito, iyar len nəḅon nabiltiwai. Ike tiḅot təban galito, ⁴⁹ be nəboŋ lotoris toyar len nəḅon nabiltiwai, lunau ke tovi nanunun sua. Lukai, ⁵⁰ husur nəboŋ lotorisi galit pisi loŋinŋinikot. Be vəha-sua ŋai aYesu ikel mai galit ke, "Samtemətahw. Ginau bogai. Mitikad na-il-ḅuri-an." ⁵¹ Ŋa isah len naḅot mai galito ale nəlan evi pan, idar buni. Ahai susur gail lumaŋmaŋ vəsa, ⁵² husur læsaləboi sal namilen namerikel aYesu togole husur nabəta gail, bathut nəkadulit iḅonḅon.

AYesu igol galit lotoməsaḅ a Kennesaret lumaur

(Mat 14.34-36)

⁵³ Nəboŋ lotogam tukot len nabiltiwai, luvahut a Kennesaret ale lokir ei. ⁵⁴ Lumariŋ dan naḅot, vəha-sua ŋai

† 6.34 Num 27.17; 1Ki 22.17 †† Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200, nəvat tomaiənan eləboi beḅur nauman hən nəvanuan hən nahəbati toməlevtor. ‡ 6.43 2Ki 4.42-44

nəvanuan gail len naut enan lokəta læboii. ⁵⁵ Lugam tutur len naut kavkav enan, ale naut lotosəsəloŋ hən ke aYesu totoh lan, lupat alat lotoməsaḅ van hən len namilelit gail. ⁵⁶ Len naut pisi aYesu tovi lan, len navile, len nabiltivile, len nəmarireu, loriŋ alaten lotoməsaḅ lupat len naut nəmaket. Loŋiri ke tidaŋ hən læḅibar nasuŋarhət nahurabat san. Ale galit pisi lotobari lumaur.

AYesu isor husur nəsa togol nabŋŋinjanan len nəvanuan

(Mat 15.1-9)

7 Boŋ sua naFarisi mai ahai pusan gail hən nalo logəm len naut a Jerusalem hən læberis aYesu. ² Lobunus ahai susur galevis siYesu lotohan be læsakəkəsəval. (Navəlalit saveveu len nənauan siFarisi gail ³ husur naFarisi mai naŋu gail pisi am lohusur tin hən naḅide silat ta sutuai toke limaskəkəsəval len naḅide tonor beti loləboi læbihan. ⁴ Nəboŋ lototəlmam dan nəmaket, asike luhan vir læḅeilos. [†] Lohusur naḅide tosoḅur am ta sutuai hum nakəkasan hən nabiliwai munmun, nabiliwai totile mai naketel gail.) ^{††} ⁵ Imaiənan naFarisi mai ahai pusan gail hən nalo lousi ke, "Imabe ahai susur saŋ gail læsaḅusur naḅide sihaḅut sidat gail ta sutuai, læsaḅusur naḅide hən nakəkəsəvalan, be luhan nabəta?" ⁶ AYesu ikel mai galit ke, "Gamit mətovi vanuan gəgəras, nəsa mətukele, mətsagole! AIsaiah ekitin nəboŋ tokel ur nasoruan siGot husur gamito ke, "Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito, wake len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas. ⁷ Lulotu soḅuer hən ginau, loḅusan hən nakelean sinəvanuan, hum tovi lo sagw." ^{†††} ⁸ Husur gamito mətugam dan nakelean todaŋ siGot hən mətəḅusur tin hən naḅide samit ta sutuai lotovi naḅusanan sinəvanuan ŋai." ⁹ Ale ikele am mai galit ke, "Gamit mətukad namitisau hən nagelean, husur mətugel tabtab hən nakelean todaŋ siGot hən mətḅeil gəgat len naḅide samit ta sutuai. Mətunau ke nakelean san savi natideh a? ¹⁰ Mitinau nəsa aMoses toke, 'Putsan atəmaŋ mai anaŋ matmat len nənauan saŋ, ^{†††} mai 'Avan ideh tosor tosa vəsa hən atəman o anan, gai timasmat tebun.' ^{§11} Be gamit mətuke ivoi hən avan ideh ḅikel mai atəman o anan ke, 'Nəsa notokade hən nəḅevi tarhət saŋ, noviol hən tia mai aGot.' ¹² Imagenan mətuke inor ŋai hən asike evi tarhət setəman mai sinan len naŋmidolan səlaru. ¹³ Ale len naḅide ta sutuai mət tokade, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai. Gamit mətugol natit isobur tomaiənan."

†† Len nasoruan ta Kris, naut egai eləboi ḅikad namilen ke: asike luhan vir læḅəkəkəsə hanian ideh lotovuri. †† Len natosian ta sutuai esuhud hən nasoruan toke nabiliwai munmun, nabiliwai totile, naketel mai nəmel gail. ††† 7.7 Isa 29.13 †††† 7.10 Exo 20.12; Deu 5.16 § 7.10 Exo 21.17; Lev 20.9

Natit gail lotogol nəvanuan saveveu

(Mat 15.10-20)

¹⁴ Beti aYesu ekis naluṽoh gəmai. Ikel mai galit ke, "Gamit ṽisi, mətesəsəlonḡ hən ginau, məteləboi nategai. ¹⁵ Nəvanuan eḃiḡḃiḡal len nəhon aGot mabe? Səkad natideh topat vivile len niben nəvanuan toləboi ḃiḡol ḃeḃiḡḃiḡal nəboḡ natenan toḃis lan. Ao, evi nəsa tovivile dan nəvanuan togol saveveu." †

¹⁷ Nəboḡ aYesu toriḡ naluṽoh hən ḃevi lohoim, ahai susur san gail lous kitev namilen nasoruan kəta tomadhakele. ¹⁸ Ale ikel mai galit ke, "Gamit am mətsaləboi səhoti a? Mətsaləboii ke natit ṽisi vivile toḃis len niben nəvanuan saləboi ḃiḡol ḃeḃiḡḃiḡal a? ¹⁹ Husur nəboḡ toḃis, sabis len nəlon, be evi lan natəbaḡ ale evivile vi lan nalitavtav." (Nəboḡ tokəmaienan, aYesu ikele ke nəhanian ṽisi iveveu.)

²⁰ Beti aYesu ike, "Evi nəsa tovivile len nəlon nəvanuan togol tosa, saveveu. ²¹ Husur natgalegai logəm len nəlon nəvanuan: nənanuan tosa, naitian tosa, navənahən, nagolean hən nəmatan, ²² naitian toḃur kotov nəlahən, na-ləḡon-masuṽ-an hən natite, nagolean sasa gail, nagəḡərasan, naṽide naitian taṽtaṽor, nəlon tovəvənah, nasoruan tomədas nahəsən nəvanuan o tomədas nahəsən aGot, nə-patpat-gai-məhat-an mai namelmelan. ²³ Natgalen ṽisi lotosa logəm len nəlon nəvanuan. Evi natgalenan togol nəvanuan toḃiḡḃiḡal, saveveu."

Nadəlomian sepəhaṽut sua savi Ju

(Mat 15.21-28)

²⁴ AYesu ile məhat, eriḡ naut enan, evi lan naut gail pəpadaḡ hən naut a Tair. Eḃis lohoim sua, be emətahun avan ideh ḃeləboii ke totoh ei. Be edədas ḃe-susuan naut totoh lan.

²⁵ Ikad napəhaṽut sual ei, nanunun nəmargobut toḃis len anatvavin. Nəboḡ nəbareab enan tosəsəlonḡ hən ke aYesu totoh, vəha-sua ḡai egəm hən, iteh bathurien. ²⁶ Evi atoḃtaKris lotopasi len naut a Fonisia a Siria. Eus aYesu hən ḃeḡut natəmat dan anatvavin. ²⁷ AYesu ikel maii ke, "Anatugw gail lihanukub bai. Saḡor hən nəḃilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəḃibar hən van hən nalipah gail." ²⁸ Alitenan isor vari ke, "Evoi Nasuḃ, be nalipah gail pipitev am loləboi ləḃihan nasugḃəta hilahutai." ††²⁹ AYesu ikel maii ke, "Bathut na-sor-vari-an saḡm tovoi, givan, natəmat eriḡ anatvaviḡ, igam dani tia."

³⁰ Alitenan etəlmam vahim. Ale nəboḡ tovi lohoim san isaḃi ke, anatvavin topat mədau len nəmel, ale natəmat tomakuv dani tia.

† Ikad natosian galevis ta sutuai tosuhud hən naves egai ke: ¹⁶ * Avan ideh tokad nədariḡan hən ḃesəsəlonḡ, tesəsəlonḡ ḡḡau! †† Na-Ju gail lokis alat ləsavij Ju hən nalipah gail ale len naut egai aYesu ike, "Ivoi hən nəḃevi tarḡət seju gail ḡai." Ale apəhaṽut isor vari ke hum ma tokad na-vi-tarḡəte-an ideh am hən ḃevi tarḡət san hən.

AYesu igol naḃut sua imaur

³¹ AYesu eriḡ naut gail pəpadaḡ hən naḃiltivile Tair, iyar tur len naḃiltivile Siton mai naut a Tekaḡolis van vəbar Naḃiltiwai Kalili. ³² Nəvanuan galevis losəhar naḃut sua van hən aYesu ale lonḡiri hən ḃeriḡ navəlan lan. ³³ AYesu esəhar səḃon hən vi tut kəkereh dan naluṽoh ale esiriv hən nəḡarhuvəlan ḡəlaru len nədariḡan ḡəlaru. AYesu eḡulai, ibar namean atenan ³⁴ ale ekəta vi məhat vi lan nəmav, ekilob ale ikel mai naḃut ke, "Effata!" (namilen ke, "Səḡav!"). ³⁵ Vəha-sua ḡai nədariḡan naḃut ḡəlaru arosəḡav, namean eməlala, isor imasil. ³⁶ Ale aYesu ikel buni mai nəvanuan gail ei ke salikel ur nəsa tovisi. Be naut kəmas tokaikai tasi maienan, lukelkel uri am. ³⁷ Galit lumaḡmaḡ vəsa. Luke, "Iḡol ivoi hən natit ṽisi togole, ale igol alat lotodariḡ ḃulol, losəsəlonḡ mai naḃut gail, igol lusor."

AYesu evəḡan alaluḡḡan lotovi 4,000

(Mat 15.32-39)

8 Len nəboḡ sual am, ikad naḃiltivile lotogəm ḃonḃon, ale ləsəkad natideh hən ləḃihani. AYesu ekis ahai susur gail gəm hən, ikel mai galit ke, ² "Nəlogw itariḡis naluṽoh egai bathut lutah mai ginau husur nəmariboḡ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləḃihani. ³ Nəmal ihat galit tia. Nəḃesəvat galit van, dereh limatmatioṽ husur nametṽisal, ale galit galevis, naṽisal salit ebəlav, lutoh a tut." ⁴ Ahai susur san gail lusor vari ke, "Be naut egai eḃəḃesw, ipat səḃon. Avan ideh eləboi ḃisaḃ nabəta a be len naut egai tonor hən ḃevəḡan alat eg?" ⁵ AYesu eus galit ke, "Mətukad natuhḃəta evis?" Luke, "Eməlevru."

⁶ Beti aYesu ikel mai naluṽoh ke lebətaḡ len tan. Ale itariv nabəta toməlevru, ikel nasipaan, eḃur gail, ilav gail mai ahai susur san gail hən ləḃepəpəhun gail van hən naluṽoh. Ale lugole. ⁷ Ikad natuhieh evis ḡai lotokade. Nəboḡ aYesu tokel nasipaan hən gail, ikel mai ahai susur san gail ke lepəpəhuni am. ⁸ Nəvanuan gail luhan vəhanukub. Ale ahai susur losəḡon nasughan-ian topat, ḡol nəhad eməlevru lopul. ⁹ Ikad alaluḡḡan lotovi 4,000 ei.

Nəboḡ lotohan tonor, aYesu esəvat alaten vahim. ¹⁰ Ale vəha-sua ḡai isah len nabot mai ahai susur san gail ale lovi lan naut a Talmanuta.

NaFarisi gail lous taltal hən namerikel sua

(Mat 16.1-4)

¹¹ NaFarisi gail logəm hən aYesu ale lotuḃat ṽitṽituh maii. Loləḡon ke tigol nəsaban ḡa lous taltal ke tigol namerikel hən nəmav. ¹² Nəboḡ tosəsəlonḡ hən natenan, aYesu eḡud habat, ike, "Naur ta daməḡai lous namerikel mabe? Nukel nakitinan mai gamit ke, asike nugol namerikel ideh hən məḃberisi boḡ ideh!"

‡ Naut a Tekaḡolis evi naut tokad navile tosəḡavur lan. †† Lu-nau ke aYesu edədas ḃiḡol namerikel ḃeḡəm len nəmav. Ale ləḃeusi hən, nəboḡ ḃedədas ḃiḡole, dereh leləboi ləḃekisi hən nəvanuan ḡəḡəras, hum ma leləboi ləḃikot hən sil nəsaban.

¹³ Nja isah tǎlmam len nabot, erij naut enan, igam tukot len nabiltiwai.

Nayis hiFarisi gail mai siHerot
(Mat 16.5-12)

¹⁴ Ahai susur gail nǎlolit ibonʒon hǎn nabǎta. Lǎsǎkad nǎhanian ideh len nabot, be natuhbǎta sua ʒai. ¹⁵ Ale aYesu isor ʒusan mai galito, ike, "Mǎtelǎlǎgau hǎn gamit gabag! Mǎtekǎtkǎta gol gamito dan nayis hiFarisi gail mai nayis hiHerot Antipas."

¹⁶ Nǎbonʒ lotosǎsǎlonʒ hǎn natenan lotubat vǐtvituh mai galit gabag husur lǎsǎkad nabǎta ideh. ¹⁷ AYesu elǎboi nǎnauan salit tia, ʒa ike, "Gamit mǎtuhol husur nabǎta mǎtsǎkade hǎn nǎsa? Mǎtsalǎboi sǎhoti, mǎtsǎsǎsǎlonʒ lǎboii a? Nǎkadumit egǎm vǐonvǐon a? ¹⁸ Mǎtukad namǎtamito be mǎtodǎdas mǎtbǎkǎta a? Mǎtukad nǎdaringamito, be mǎtodǎdas mǎtbǎsǎsǎlonʒ a? [†] Mǎtsǎnau tǎlmam hǎn ¹⁹ nǎbonʒ notobur nabǎta hilat lotovi 5,000 a? Mǎtosǎʒon nasughanian hǎn nǎhad evis lotopul?" Ale lusor vari ke, "Sǎʒavur pisan eru."

²⁰ AYesu eus galit ke, "Ale nǎbonʒ notobur nabǎta tomǎlevru hilat lotovi 4,000, mǎtosǎʒon nasughanian hǎn nǎhad evis lotopul?" Ale lusor vari ke, "Mǎlevru."

²¹ Ale eus galit ke, "Be mǎtsalǎboi sǎhoti sal a?"

AYesu igol ametbǎsw sua ekǎta

²² Nǎbonʒ lotobar naut a Petsaita, nǎvanuan galevis losǎhar ametbǎsw sua van hǎn aYesu, ale lonʒir aYesu hǎn bǐbari hǎn bǎkǎta. ²³ Ale aYesu etǎgau navǎlan ametbǎsw, esǎhari vivile dan navile. Beti eʒulai len namǎtan gǎlaru, erij navǎlan gǎlar lan ale eusi ke, "Goris natideh mǎu a?"

²⁴ Ametbǎsw ekǎta tǎlmam, ike, "Noris nǎvanuan lotohum nǎhai lotoyaryar."

²⁵ Beti aYesu erij navǎlan gǎlaru tǎtas len namǎtan ametbǎsw. Nakǎtaan etǎlmam ale eris natit ʒisi lumasil. ²⁶ AYesu esǎvati vahim, ike, "Sagiyar tur len navile." ^{††}

APita ikel kot aKristo
(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

²⁷ AYesu mai ahai susur gail loriʒ naut a Kalili, lovi lan navile gail lotodar vis naut a Sisarea Filippi. Len nǎyaran salit van, aYesu eus ahai susur san gail ke, "Nǎvanuan gail luke ginou novi ase?" ²⁸ Lusor vari ke, "Galevis luke gotovi aʒon Baptais, galevis am luke Elijah, galevis tile am luke ahai kelkel ur sua ta sutuai."

²⁹ Beti eus galit ke, "Be gamito, mǎtunau ke ginou ase?" Ale aPita isor vari ke, "Gaiug govi aKristo, aGot totabtabuh lan."

³⁰ Nja aYesu ikai tas galit ke salikel natenan mai avan ideh.

[†] 8.18 Jer 5.21; Eze 12.2 ^{††} Len natosian galevis ta sutuai ike, "Givahim, be len navile sagikel nǎsa tovisi hǎn gaiug mai avan ideh."

AYesu epǎhav utaut hǎn nǎmatan san
(Mat 16.21-23; Luk 9.22)

³¹ Len nǎbonʒ enan aYesu etubat hǎn bǎvǎsan ahai susur san gail ke aNatun Nǎvanuan timaslǎʒon tisa vǎsa len natit tisobur. Alat lotoil a mǎo hǎn nǎvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai ʒusan gail hǎn nalo limasmǎtahuni. Timasmat ale len nǎmaribonʒ bitor timasle mǎhat dan nǎmatan. ³² Ikel ʒarʒar hǎn natgalenan, ale aPita esǎhar aYesu hǎn bǐsor sǎbon maii, etubat sor lan husur tokǎmaianan. ³³ AYesu ipair, eris ahai susur san gail, ale esivoh len aPita, ike, "Gevi tahw dan ginou Setan! Nǎnauan saʒm gail lǎsǎpat len nǎsa aGot tolǎʒoni, lohusur nalǎʒonian sinǎvanuan ʒai."

Na-husur-aYesu-an
(Mat 16.24-28; Luk 9.23-27)

³⁴ Beti aYesu ekis naluʒoh mai ahai susur san gail gǎm hǎni. Ikel mai galit ke, "Avan ideh bǎlǎʒon ke bǎ-husur ginou, timaske, 'Aoa,' hǎn nǎnauan mai nalǎʒonian san gabag, timasvus nǎhai balbal san, tehusur ginou. ³⁵ Husur avan ideh bǎlǎʒon ke bǎtǎgau gat nǎmauran san gabag, nǎmauran san dereh timasig. Be nǎmauran san bǐmasig mǎos ginou mai nakel-uri-an tovoi, dereh tikad nǎmauran vi sutuai. ³⁶ Nǎvanuan bǐkad natit ʒisi len navile a pan be nǎmauran san vi sutuai bǐmasig, imabe? Ikad nǎsa? ³⁷ Sǎkad ʒatideh. Nǎvanuan edǎdas bǎviol hǎn natideh hǎn bǐkad nǎmauran enan vi sutuai tǎtas am. ³⁸ Husur avan ideh bǎmǎmau len ginou mai nasuruan sagw len nǎhon naur ta damǎʒ egai lǎsǎdǎʒ len aGot be lotopul hǎn nǎsaan, aNatun Nǎvanuan dereh temǎmau len atenan balai nǎbonʒ bǎgǎm mai aʒel siGot gail len nǎyalyalan mai namǎnas seTǎman."

⁹ Ale ikel mai galit ke, "Nukel nakitinan mai gamit ke gamit galevis mǎttoil gegai, asike lumat van vǎbar lǎberis nagǎmaian hǎn natohan pipihǎbǎlan aGot, nǎdǎʒan han."

Namǎnas kitin siYesu
(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

² Nǎmaribonʒ tomǎlevtes tononʒ aYesu esǎhar aPita, aʒemes mai aʒon sǎbolito vi mǎhat len naʒehuh sua tosahsah. Ale len nǎholito egǎm tile. ³ Nǎhon emǎial hum namityal, nahurabat san egǎm pǎhw yesyes vabilbil. Epǎhapǎhw sǎhor avan ideh len navile a pan tolǎboi bǐgole. ⁴ Ale aElijah mai aMoses arovisi hǎn galito. Aruhol mai aYesu. ⁵ APita ikel mai aYesu ke, "Hai ʒusan, ivoi hǎn dattotoh gegai. Namteum hǎn nǎpasvalǎval titor, tesua esaʒm, tesua siMoses, mai tesua siElijah." ⁶ (APita ekǎmaianan husur salǎboi nǎsa bǐkele, husur lomǎtahw habat.) ⁷ Ale nǎmavukasw ikabut gol galito, nadoldol sua egǎm len nǎmavukasw toke, "Ategai bogai, aNatugw ulurǎnan notolǎmas buni. Sǎsǎlonʒ husuri!"

[‡] 9.3 2Pit 1.16-18

⁸ Losəhoŭt, lokəta garu, ləsaris aMoses mai aElijah am. Be loris aYesu ŋai totoh mai galit ei.

⁹ Nəboŋ lotopot mariŋ dan naŭehuh, ikai tas galit ke saliwal hən nəsa lotorisi mai avan ideh vir aNatun Nəvanuan bīle məhat dan nəmatan. ¹⁰ Imaienan lotəgau gat nəsa aYesu tokele len galit gabag, be luhol danjir husur namilen nasoruan san nəboŋ toke “bīle məhat dan nəmatan.”

¹¹ Beti lous aYesu ke, “Ahai pusan gail hən nalo luke aElijah timasgəm a m̄o. Lokəmaienan hən nəsa?”

¹¹² AYesu isor var galit ke, “aElijah egəm a m̄o hən bīgol natit p̄isi bīnor tətəs. Bīmaienan, husur nəsa natosian siGot ike aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tisobur ale nəvanuan gail limasmətahuni? ¹¹³ Be nukel mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale lugol nəsa suŋan lotoləŋoni hən, hum ŋai natosian siGot tokel husuri.” †

AYesu igol natətai tokad natəmat imaur

(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Nəboŋ lototəlmam van hən ahai susur san gail, loris nabītiluŭoh lotodar vis galito mai ahai pusan gail hən nalo lotoŭitŭituh mai galito. ¹⁵ Nəboŋ naluŭoh lotoris aYesu, luŋaŋ, ale lugam van hən hən ləbīke, “Ivoi,” maii. ¹⁶ AYesu eus ahai susur san gail ke, “Mətoŭitŭituh mai galit husur nəsa?” ¹⁷ Nəhaŭt sua len naluŭoh isor vari ke, “Hai pusan, nosəhar anatugw uluŋan gəm hən gaiug. Ikad nanunun tosa sua togol anatugw tovi nabut. ¹⁸ Nəboŋ natəmat enan totah gati, ekuŋ hən anatugw len tan. Ale nabusun iyau, idesdes batriŭoriŭ, nahumatmat ibari. Nous ahai susur saŋ gail hən ləbehut natəmat be lodədasi.”

¹⁹ AYesu ikel mai galit ei ke, “Gamit ta daməŋai mət-səkad nadələmian ideh! Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mitikad nadələmian ŋais? Səhar natətai gəmai.”

²⁰ Ale losəhari van hən aYesu. Be nəboŋ nanunun tosa enan toris aYesu, igol nahumatmat ibar natətai, ekuŋ hən natətai len tan gol italtaloŋ, nabusun iyau.

²¹ AYesu eus atəman natətai ke, “Imaiegai ŋais tia?”

Isor vari ke, “Etuŋat len nəboŋ tovi tuhtətai ŋai.

²² Vəha-sobsoŭur tia natəmat ekuŋ hən len nəhab o len nəwai hən bīgol bīmat. Gəbələboi gəbīgol natideh, gevi tarhət sinaməru, nəloŋ titanis ginaməru.”

²³ AYesu isor vari ke, “Imabe gotoke ‘Gəbələboi gəbīgole?’ AGot eləboi bīgol natit p̄isi. Gəbīkad nadələmian, aGot eləboi bīgol natideh m̄os gaiug.”

²⁴ Vəha-sua ŋai atəman atuhtətai ikai ke, “Nukad nadələmian, be gevi tarhət sagw len nadələmian sagw toŭuer!”

²⁵ Nəboŋ aYesu toris naluŭoh lotogam gəm hən, es-ivoh len nanunun tosa, ikel maii ke, “Natəmat gotoŭut, gotodariŋ b̄ulol, nukele hən gaiug ke, gimakuv dani! Sagebīs lan boŋ ideh am!”

²⁶ Ale natəmat eis habat, ekuŋ hən natətai hum nahumatmat tobari, ale imakuv dani. Natətai ehum nabirimat gol nəvanuan isobur ei luke, “Gai imat!” ²⁷ Be aYesu etəgau navəlan natətai, elivi vi məhat, ale natətai eil səbon.

²⁸ Nəboŋ aYesu tonon ei, evi lohoim ale ahai susur san gail səbolito logəm hən. Lousi ke, “Imabe namtsaləboi namtbehut natəmat enan?” ²⁹ AYesu isor var galit ke, “Natəmat tomaien, səkad natideh toləboi behuti, be na-sor-tuŭ-an ŋai.” ††

AYesu isor husur nəmatan san tətəs

(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)

³⁰ Beti loriŋ naut enan, luyar tur len naut a Kalili. AYesu emətahun avan ideh bələboi naut lototoh lan, ³¹ husur eŭusan ahai susur san gail. Ikel mai galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. †† Ale dereh ligol timat. Nəboŋ bīmat, dereh tile məhat len nəmariboŋ b̄itor husur nəmatan san.” ³² Be galit ləsaləboi səhot namilen nəsa tokele, ale lomətahw, lomətahun ləbēusi hən.

Ase iyalyal səhor galit am?

(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

³³ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, lobīs lohoim sua. Ale aYesu eus galit ke, “Mətoŭitŭituh husur nəsa len nəyanan metp̄isal?” ³⁴ Be naut eŭut, bathut metp̄isal loŭitŭituh gabag len galit ke ase len galito iyalyal səhor galit p̄isi. ³⁵ Ale aYesu ebətah, ekis ahai susur lotovi 12 gəm hən ale ikel mai galit ke, “Avan ideh bīke bēil a m̄o len nabunusian siGot, temədau, timassuŋan naslev, teum salit p̄isi.”

³⁶ Beti esəhar natuhtətai, igol eil rivuh len galito. Ale el-ugum gati, ikel mai galit ke, ³⁷ “Avan ideh tohəhaŭur hən natuhtətai suŋan egai b̄itah maii len nahəsagw, gai ehəhaŭur hən ginau nəb̄itah maii. Ale avan ideh tohəhaŭur hən ginau nəb̄itah maii, be savi ginau ŋai, ehəhaŭur hən atenan tosəvat ginau.”

Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato

(Luk 9.49-50)

³⁸ Ale aJon ikel mai aYesu ke, “Hai pusan, namtoris avan sua tohut natəmat gail len nahəsam̄, ale namtukai tasi husur savi ginamit ideh.” ³⁹ Ris aYesu toke, “Samtikai tasi! Səkad avan ideh tomadhagol namerikel toləboi b̄ikel natideh tosa husur ginau. ⁴⁰ Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato. ⁴¹ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh b̄ilav nab̄iliwai hən nəwai mai gamit len nahəsagw husur mətovi seKriso, nokitin, aGot dereh tilav nakonp̄urp̄uran mai avan enan.

Nasəharian hən nəvanuan van hən nəsaan

(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)

⁴² “Ale atuhtətai tokad nadələmian len ginau suŋan egai, avan ideh b̄igol b̄iteh len nəsaan, aGot dereh

† 9.11 Mal 3.1, 4.5 †† 9.12 Isa 53.3 ‡ Ahap tovi kiŋ mai asoan, nahəsan əjesepel, arugol risi hən arb̄igol aElijah b̄imat (1Ki 19.2, 10). AHerot Antipas tovi kiŋ mai asoan, nahəsan aHerotias, arugol aJon Baptais tomat. Len naut egai nəboŋ aYesu tosor husur aElijah, isor husur aJon Baptais.

†† Natosian galevis ta sutuai luke na-sor-tuŭ-an mai nəhanan eŭuer ŋai. †† Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

tipansem avan enañ səhor læbitahətah hən nabiltivat len naholoan, ale læbibar həni len tas. ¹⁴³ Ale navələm̄ ðigol gəðiteh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəbevi velm̄etw ale bis len nəmauran vi sutuai, səhor gəðikad navələm̄ ðeru ale vi lan nəhab nəmatan, nəhab topaŋ vi sutuai. ⁴⁵ Ale narieŋ ðigol gəðipes habetw, teh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəbevi riŋmetw ale bis len nəmauran vi sutuai, səhor gəðikad narieŋ ðeru ale vi lan nəhab nəmatan. ⁴⁷ Ale namətəŋ ðigol gəðiteh len nəsaan, gekis kuvi. Ivoi am hən namətəŋ ðesua ðiðesw ale gəbebis len nəmauran vi sutuai, səhor gəðikad namətəŋ ðeru ale aGot ðibar hən gaiug len nəhab nəmatan. ⁴⁸ Len naut enan naut lotovis nəvanuan, læsəmat boŋ ideh, ale nəhab tohan nəvanuan səmat boŋ ideh. ††

⁴⁹ "Husur aGot dereh tiʋaditdit nəhab len nəvanuan þisi hum datðidardar hən nətas len nəhanian. †

⁵⁰ "Nətas ivoi, be nabus han ðimasig, ðeduðe, gigol nabus han tevi tas tətəs məbe? †† Len gamit mitimashum nətas, hən nabus hamit ðivoi, hən mətðikad natəŋmat mai gamit gabag." ††

Natiʋosan

(Mat 19.1-12; Luk 16.18)

10 Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naut a Jutea, iyar lan tarhəwisel Jortan. Naluʋoh gail logəm həni, ale husur navide san akis, eʋusan galito.

² NaFarisi galevis logəm həni, luke ligol tisab len nasoruan san ŋa lousi ke, "Len nalo, inor hən nauluŋman ðetiʋos hən asoan a?" ³ AYesu eus galit ke, "Len nalo, aMoses ekəmabe mai gamito?" ⁴ Lusor vari ke, "AMoses idaŋ hən nauluŋman ðitos gat nalobulat hən natiʋosan ale səvat nəbareab san vi tut dani." ††⁵ Ris aYesu tokel mai galit ke, "AMoses itos nalo enañ m̄os gamito bathut nəkadumit ihaihai. ⁶ Be len natuðatan, nəboŋ aGot togol natit þisi, 'igol nəvanuan, nauluŋman mai napəhaʋut.' ††⁷ 'Husur nətanen, nauluŋman dereh teriŋ atəman mai anan hən ðeudud mai asoan, ⁸ ale aresua suŋman artovi niben nəvanuan tosua ŋai.' ⁸ Husur arsarū am, arosua ŋai. ⁹ Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpehuni."

¹⁰ Nəboŋ lototəlmam vi lohoim, ahai susur gail lous aYesu husur natiʋosan. ¹¹ Ale ikel mai galit ke, "Avan ideh totiʋos hən abareab san ale tolah mai napəhaʋut ideh am, atenan igol naitian toður kotov nəlahan. ¹² Ale napəhaʋut ðetiʋos hən nəhaʋut san ale ðilah mai nauluŋman ideh am, alitenan igol naitian toður kotov nəlahan."

† Nabiltivat enan eməlas habat, natonki esulsul həni hən bebul dasdas nawit hən begəm vi flaua. †† 9.48 Isa 66.24 † Len naut egai namilen hum ma tomaiegai: aGot igol nəvanuan þisi lukad nəboŋ galevis lotodaŋ len nəmauran salito, nəboŋ gail lotogol nəvanuan gail lopəŋas hum nəhab togole. Nəboŋ aGot togol tomaienan, isað alat lotovi esan kitin, ale nəboŋ galen lotodaŋ lugol nəvanuan san gail ludaŋ am lan. Be isað am alat læsavi esan. †† Len naut a Israel, lutoh a tut dan nabitas gol nətas salit savi wai, evi vat. Lotuh dədasi hən bekəkereh ale bar həni len nəhanian hən ðigol nabus han ðivoi. Nəboŋ nəhanian bimanuŋ, luhani, be nəvat a pan savi tas am ale lubar həni len napisal. †† 9.50 Mat 5.13; Luk 14.34-35 ††† 10.4 Deu 24.1-4 ††† 10.6 Gen 1.27, 5.2 § 10.8 Gen 2.24

AYesu mai atuhlahutai

(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

¹³ Boŋ tile am nəvanuan gail losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən ðeriŋ navəlan len galito. Be ahai susur gail losivoh len atəmalit mai analit gail. ¹⁴ AYesu toris natenan, nəlon ipaŋpaŋ. Ikel mai ahai susur gail ke, "Mitidaŋ hən alahutai legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat lotosuŋman alategai. ¹⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike ðehəhaʋur hən natohan pipihabəlan aGot suŋman natuhtətai, imabe? Asike ikade boŋ ideh!"

¹⁶ Ale len na-ləmas-buni-an san eriŋ navəlan gəlaru dar vis alahtutai. Eriŋ navəlan gəlar len galito, beti eus aGot hən ðivoi hən galito.

Nauluŋman toplu hən natite

(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)

¹⁷ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, ivan. Len nəyaran san husur napisal, avan sua igam gəm həni, etəgedur bathurien. Eus aYesu ke, "Hai þusan gotovoi, nigol nəsa hən nəðikad nəmauran vi sutuai?" ¹⁸ AYesu eusi ke, "Imabe gotokis ginau ke notovoi? Avan ideh savoi, be aGot səbon ŋai. ¹⁹ Gaiug goləboi nakelean gail lotodaŋ lotoke, 'Sagigol avan ideh timat, †† sagigol naitian toður kotov nəlahan, sagevənah, sagelibon len nakotan, sagegəras avan ideh hən gəðikad natideh esan, geputsan atəmaŋ mai anaŋ len nənauan saŋ." ††²⁰ Ale ikel mai aYesu ke, "Hai þusan, nugol natgalen þisi tia, tuðat len nəboŋ notovi natətai." ²¹ AYesu ekəta bunusi, eləmas buni. Ale ikel mai ke, "Gupar tetesua sal. Gia þur hən natit þisi gotokade. Viol hən nəvat han mai naməsəl gail hən gəðikad nakonviolan aGot totəgau gati m̄os gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau."

²² Nəboŋ atenan tosəsəlonŋ hən nasoruan enan, nəhon eməraŋraŋ. Eləŋon isa, ivan husur toplu hən natit tosəbur.

²³ Beti aYesu ekəta garu, ikel mai ahai susur san gail ke, "Idaŋ habat hən avan toplu hən natite ðeðis len natohan pipihabəlan aGot!" ²⁴ Luþaŋ habat len nasoruan san. Be aYesu ikel tasi am mai galito. Ike, "Anatugw no-toləmas bun gamito, idaŋ habat hən avan ideh ðeðis len natohan pipihabəlan aGot. ²⁵ Idaŋ habat hən nəkamel ðeðis tur len naburhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan tokad natite ðeðis len natohan pipihabəlan aGot."

²⁶ Nəboŋ tokəmaienan, luþaŋ habat am. Lusorsor mai galit gabag ke, "Bimaianan, as teðis lan? Səkad avan ideh ðikad nəmauran vi sutuai!" ²⁷ AYesu ekəta bunus galito, ike, "Len nəvanuan gail, galit lodədas læðigol natenan, avil aGot eləboi ðigol natit þisi." ²⁸ Beti aPita isor vari ke, "Geris, ginamit namtoriŋ natit þisi hən namttohusur gaiug." ²⁹ AYesu ike, "Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh toriŋ naim o aʋan gail o aʋavi-

†† Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ saŋ o naləŋonian saŋ ŋai. ††† 10.19 Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

nen gail o atata o anana o anatan gail o natan m̄os ginau mai na-kel-uri-an tovoi, ³⁰ dereh aGot teviol hən natgalenan vaha 100 maii len nəboŋ eg ta daməŋai. Dereh tikad naim gail, aŋan gail, aŋavinen gail, anan gail, anatan gail, natan isobur mai alat ləbēmədas buni. Ale len nəboŋ bēgəmai len nəməv, dereh tikad nəmauran vi sutuai. ³¹ Be nəvanuan isobur lototibau gagai, lotoil a m̄o, dereh asike lovi natideh, levi ut kəmas; ale isobur ləsavi natideh gagai, lotovi ut kəmas, dereh letibau, leil a m̄o.”

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san tətəs

(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)

³² Len nəyaran salit len naŋisal vi Jerusalem, aYesu iŋad il a m̄o. Ale ahai susur gail luŋaŋ lan, ale alat lotohusuri lomətahw. Ale aYesu esəhar ahai susur lotovi 12 vi tarhəte. Etubat kel mai galit hən natit gail ləbēvisi hən asike idareh. ³³ Ike, “Mətesəsəloŋ! Datevi məhat vi Jerusalem. Len naut enaŋ avan sua dereh teriŋ aNaturan Nəvanuan len navəlan abiltihai tutumav mai ahai ŋusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab səhoti ke tipanis, timat. Ale dereh leriŋi len navəlan alat ləsavi ju. ³⁴ Dereh lisor vilesi, leŋulaii, lebilas habat hən ale ligol timat. Len nəmaribonŋ bitor husur nəmatan san, dereh tile məhat.”

Nausian sijemes mai aŋon

(Mat 20.20-28)

³⁵ Beti aJemes mai aŋon, anatan aSepeti gəlaru, arogəm hən aYesu. Aruke, “Hai ŋusan, natideh namrbeusi hən gaiug, namruke gigole m̄os ginaməru.” ³⁶ Eus gəlaru ke, “Məruke nigol nəsa m̄os gaməru?” ³⁷ Arusor vari ke, “Gidaŋ hən ginamər tesua tebətah len nəmatu saŋ mai togon tebətah len nəmair saŋ nəboŋ gəbēgəm vi kiŋ.” ³⁸ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Gaməru mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbəmun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an nəbemun lan a? Məroləboi mərbibaptais len nəbaptaisan nəbibtaptais lan a?” ³⁹ Arusor vari ke, “Namroləboi namrbigole.” Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Nabiliwai nəbemun lan, dereh məremun lan. Nəbaptaisan nəbibtaptais lan, dereh miribaptais lan. ⁴⁰ Be nabətahan len nəmatu sagw o len nəmair sagw, savi len ginau hən nəbikēle. Ipat len aGot hən bilav naut eruenan mai galit gai toutaut hən naut eruenan m̄os galito.” ⁴¹ Nəboŋ ahai susur lotosəŋavur lotosəsəloŋ hən natenan, nəlolit epəŋas aJemes mai aŋon. ⁴² Ŋa aYesu ekis galit gəm hən, ikel mai galit ke, “Mətəloboi ke alat lotovət nəhes hən ləbeil a m̄o hən nametbos gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail. Ale len nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an, nəvanuan totibau salito, loil a m̄o hən nəvanuan salit gail. ⁴³ Be səmaienan len gamito. Gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədaŋ hum tovi ut kəmas ŋai. ⁴⁴ Ale gamit ideh toke teil a m̄o hən gamito, gai tegəm vi slev samit piŋi. ⁴⁵ Tesuŋan ŋai aNaturan Nəvanuan. Gai

† Len naut egai aYesu inau nəmatan san, be gəlar arsaləboi.

sagəm hən nəvanuan gail hən ləbēvi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bēvi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən bēviol hən nəmauran san, egəm hən bimat m̄os nəmakuvan hən nəvanuan tosobur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

APartimeus tovi metbesw ekəta

(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶ Beti aYesu mai ahai susur san gail lubar naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ nabiltivile enan, nabiltiluŋoh lohusur galito. Ametbesw, ebətah len nəgarhəŋisal. (Nəhasan aPartimeus, namilen ke anatan aTimeus. Atenan enjir nəvanuan gail akis hən nəvat.) ⁴⁷ Nəboŋ tosəsəloŋ hən ke aYesu ta Nasaret togəmai, etubat kai ke, “Yesu, anatan siTevit, nəloŋ titaŋis ginau!” ⁴⁸ Nəvanuan isobur losivoh lan hən bēmədaŋ. Be ikai habat am ke, “Anatan siTevit, nəloŋ titaŋis ginau!” ⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən, eil. Ike, “Kisi gəmai!” Ale lokis ametbesw ke, “Gehəhaŋur! Gele məhat! Ekis gaiug, gia van hən!” ⁵⁰ Ametbesw ebiil kuv nahurabat naut susus san, ile məhat tutut, ivan hən aYesu. ⁵¹ AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa hən nəbigole m̄os gaiug?” Ametbesw isor vari ke, “Hai ŋusan, nuke nekəta!” ⁵² Ale aYesu ikel mai ke, “Givan! Nadəlomian saŋ igol gumaur.” Vəha-sua ŋai ekəta, ale ehuser aYesu husur naŋisal.

AYesu ebiis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

11 Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotogəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən navile Petfas, mai a Petani, lubar Naŋehuh Oliv. Ale aYesu esəvat ahai susur san eru van. ² Ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan navile ea. Nəboŋ mərbibari, vaha-sua ŋai dereh mərekəta ris natuhtonŋi uluŋan totahətah ei, avan ideh səsaŋ lan sal. Sah ruŋati ale səhari gəmai. ³ Avan ideh bēus gaməru ke, ‘Mirimab hən natehan?’ Kel mai ke, ‘Nasub eusi gag ŋai be asike idareh tesəvat təlmam hən.’” ⁴ Ale gəlaru aruvan. Arusaŋ natuhtonŋi toil meŋpiŋisal totahətah len nabopita naim sua, ale arusah ruŋati. ⁵ Nəboŋ artosah ruŋati, nəvanuan galevis lotoil ei luke, “Natuhtonŋi enan, mərusah ruŋati hən nəsa?” ⁶ Beti arusor var galit hum aYesu tokel mai gəlaru, ale ludaŋ hən arbesəhari van. ⁷ Arosəhar natuhtonŋi van hən aYesu, aroŋir hən nahurabat salito len nəmadun ale aYesu ebətah səŋaŋuti. ⁸ Ale nəvanuan isobur luŋolsan nahurabat salit gail husur naŋisal, nəvanuan tile gail ludas pashəhai lotobaŋ lute marireu, lutaii, loriŋ gail husur naŋisal. ⁹ Alat lotoyar a m̄o hən aYesu mai alat lotoyar a tahw lukai habat ke, “Hosanna! AGot ivoi hən atenan togəm len nəhasan Nasub! †† ¹⁰ AGot tivoi hən natohan togəmai, natohan pipihəlan atəmadat aTevit. Hosanna! Sal suh aGot len nəməv a məhat buni!”

†† 11.9 Psa 118.25-26

¹¹ Beti aYesu ẽbis len naut a Jerusalem, ale evi lan naim siGot. Ekəta garu len natit p̃isi, be husur namityal igam gole tia, eriŋ naut enan, esəhar ahai susur lotovi 12 vi Petani.

AYesu esivoh len nəhai nafik
(Mat 21.18-19)

¹² Pelan han, dudulan, nəboŋ lotoriŋ naut a Petani, aYesu imalkəkat. ¹³ A tut sal eris nəhai nafik sua tokəsan buni. Ale aYesu ivan han b̃isaḅ naḅite lan. Be nəboŋ tobar nəhai enan, səsəḅ natideh lan, be naluhaŋ ŋai, husur savi nəboŋ han naḅit nafik sal. ¹⁴ Beti aYesu ikel mai nəhai enan ke, "Avan ideh satihan naḅit gaiug boŋ ideh am!" Ale ahai susur gail losəsəloŋ həni.

AYesu ivahvahir naut siGot
(Mat 21.12-13; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹⁵ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, aYesu ẽbis len naholəvat todar vis naim siGot. Etuḅat hut alat lotoḅur han natit gail mai alat lotoḅur natit gail ei. Ikovsan nat-ev gail silat lotogəgel han nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoḅur han nətav gail lotovi man naməsav. ¹⁶ Ale aYesu sədaḅ han avan ideh topat natideh b̃iyar tur len naut siGot. ¹⁷ Beti eḅusan. Ikel mai galit ke, "Len natosian siGot ike, 'Naim sagw dereh lekisi han naim na-sor-tuḅ-an sinaluḅoh han nəvanuan naut tiltile gail.' †† Be gamit mətugol evi 'naut susuah sinəvanuan vən-vənah gail.'" †

¹⁸ Nəboŋ ab̃iltihai tutumav gail mai ahai p̃usan gail han nalo lotosəsəloŋ han natenan, ludas p̃isal han ləḅigol aYesu b̃imat. Lomətahw lan husur naluḅoh p̃isi lotoḅarŋ len naḅusanan san.

¹⁹ Nəboŋ naut togomgom, aYesu mai ahai susur san gail lovivile dan nabiltivile.

Nəhai nafik toŋod
(Mat 21.20-22)

²⁰ Len nadudulan luyar van, ḅot pəpadaŋ len nəhai nafik aYesu tosor lan. Loris ke toŋod vəbar nəharhəte len tan. ††²¹ APita inau təlmam han nəsa aYesu tokele, ale ike, "Hai p̃usan, geris, nəhai nafik gotosivoh lan iŋod." ²² Na aYesu isor vari, ikel mai galit ke, "Mitikad nadəlomian len aGot. ²³ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh b̃ikel mai naḅehuh egai ke, 'Gimakuv, bar han gaiug len tas!' ale asike b̃ikad nə-lon-uri-an, be b̃edəlomi ke nəsa tokele dereh tevisi, ale dereh timaienan ḅmos atenan. ²⁴ Imaienan, nukel mai gamit ke, natideh məttousi len na-sor-tuḅ-an, dəlomi ke mətukade tia ale dereh timaienan len gamito. ²⁵ Ale nəboŋ məttoil, məttosor tuḅ, natideh avan ideh togol tosa han gamito, məteruḅati dani, han aTəmamito len nəmav b̃eruḅat nəsaan samit am." ††

Nədaŋan han na-il-a-ḅno-an siYesu
(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

²⁷ Nəboŋ aYesu mai ahai susur gail lotobar naut a Jerusalem tətəs, aYesu iyaryar len naholəvat todar vis naim siGot. Ale ab̃iltihai tutumav gail, ahai p̃usan gail han nalo mai alat lotoil a ḅno han nəvanuan gail logəm həni. ²⁸ Lous taltal həni ke, "Gukad nədaŋan han na-il-a-ḅno-an tomabe han gotogol natgalen p̃isi? Ase ilavi mai gaiug han gəḅigol gail?"

²⁹ AYesu isor var galit ke, "Neus natsua bai. Məḅbisor vari, dereh nikel mai gamito han nədaŋan na-il-a-ḅno-an notokade han notogol natgalenan. ³⁰ Kel mai ginau, na-il-a-ḅno-an aŋon tokade han tobaptais, egəm len nəmav o egəm len nəvanuan? Mitikele!"

³¹ Lusor kitevi len galit gabag, luke, "Datḅike, 'len nəmav,' dereh tike, 'b̃imaienan, imabe mətsadəlom aŋon?' ³² Be datḅike, 'len nəvanuan,' nəsa tevisi? Sadatikele." Lokəmaienan husur lotomətahw len naluḅoh husur len nabunusian sinəvanuan p̃isi, aŋon evi ahai kelkel ur kitin.

³³ Na lusor var aYesu ke, "Namtsaləboii." Beti aYesu ikel mai galit ke, "Məḅbekəmaienan, asike nukel mai gamit han nədaŋan na-il-a-ḅno-an notokade han nəḅigol natgalenan."

Nəḅol p̃usan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

12 Beti aYesu etuḅat sor mai galito len nəḅol p̃usan. Ikel mai galit ke, "Boŋ sua avan sua imabul nakrep len nəhol. Eum han nəḅod garu lan. Ehir naḅur han b̃egəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum han naut nakətaan təban nakrep a məhat. Beti idaḅ han nəhol van han alat lotokətkəta təban nəhol han ləḅirentem, ale eriŋ naut enan itoh len nəyaran sua. ††² Nəboŋ nakrep pəpadaŋ han b̃imen, amahean nəhol esəvat naslev san van han alat lotorentem nəhol han ləḅepəpəhun naḅit nakrep galevis tovi esan. ³ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san, luḅasi ale losəvati van, iyar səsəlav təlmam. ⁴ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile van han galito. Be alat lotorentem nəhol luḅasḅas nəkadun, lugol isa habat han naslev gol nahurun isa lan. ⁵ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile am van han galito, be luparu buni. Amahean esəvat isoḅur am, be luḅas galevis mai luparu bun galevis am. ⁶ Amahean nəhol səkad naslev ideh am han b̃esəvati, be ikad anatan tosua ŋai toləmas buni. Esəvat məkot həni van han galito, ike, 'Dereh lep-utsan anatugw uluḅan len nənauan salito.' ⁷ Be alat lotorentem nəhol lukel mai galit gabag ke, 'Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan b̃imat. Datia paru buni han datḅikad natit p̃isi b̃evi esan nəboŋ atəman b̃imat.' ⁸ Na lutah gati, luparu buni, ale lubar həni vivile dan nəhol nakrep."

⁹ Ale aYesu ike, "Ale, amahean nəhol nakrep dereh tigol nəsa? Dereh tegəm ḅabun alat lotorentem nəhol, beti tidaḅ han nəvanuan tile gail lirentem nəhol

† Nətav ehum navimal toḅəhapəhw. †† 11.17 Isa 56.7 † 11.17 Jer 7.11 †† 11.20 Mak 11.12-14 †† Natosian galevis ta sutuai losuhud han naves egai: ²⁶ * Be asike məḅberuḅati dani, aTəmamit len nəmav asike eruḅat nəsaan samito. Mat 6.14-15.

††† 12.1 Isa 5.1-2

nakrep. ¹⁰ Mətsaʋuruj nategai len natosian siGot a? Ike,
 “Nəvat nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,
 gai egəm vi vat sua ɲai bələboi biɲol naim bihav mai
 binor.

¹¹ Evi Nasub aGot togol natenan
 ale nəboɲ dattoris, datumaɲmaɲ len nəsa togole.” †

¹² Beti abiltivanuan hən ɲaju ludas piisal hən ləbitah
 gat aYesu bathut loləboii ke tokel nəbol piisan enan sil
 galito. Be lomətahw len naluʋoh ɲa loriɲ aYesu, luvan.

Nausian husur nətaks (Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

¹³ Beti abiltivanuan hən ɲaju lotodas piisal hən ləbi-
 tah gat aYesu, losəvat naFarisi galevis mai galevis len
 nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu hən ləbiɲol
 bisab len nasoruan san. ¹⁴ Logəm hən aYesu ale lukel
 maii ke, “Hai piisan, namtoləboii ke gotokitin. Nəvanu-
 an bətibau o bevi naut kəmas savi natideh len gaiug.
 Goʋusaɲ naʋisal siGot len nakitinan. Gikele, inor m̄au
 hən datbēʋur nətaks van hən aSisa? ¹⁵ Dateʋuri o asike
 datoʋuri?”

AYesu eləboi səhot nausian gəgəras lotousi həni. Ale
 ikel mai galit ke, “Imabe mətous kitev ginou hum mət-
 biɲol nəbisab len nasoruan sagw? ʋusan ginou hən
 natenarius tovi nakoin hən nətaks.”

¹⁶ Nəboɲ lotolav nakoin gəmai, eus galit ke, “Nəhon
 ase gagai? Nahəsan ase ipat lan?” Luke, “ASisa.” ¹⁷ Beti
 aYesu ikel mai galit ke, “Lav mai aSisa nəsa tovi seSisa
 ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

Nəboɲ lotosəsəloɲ həni, luɲaɲ habat len na-sor-vari-
 an san.

Nələhan mai na-le-məhat-an dan nəmatan (Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)

¹⁸ Beti naSattiusi galevis lotokel ke na-le-məhat-an
 dan nəmatan toɲuer, logəm hən aYesu. †† Lousi ke,
¹⁹ “Hai piisan, aMoses itos gat nategai m̄os gidato ke,
 auluɲan biɲmat, ale asoan bitoh anaton bəbuer, aʋan
 matmat tilah mai nəbatunau enan hən biɲpas anaton
 aʋan tomat. ††† Ale ikad alatmiʋan lotoməlevru. Ahai a
 m̄o ilah be imat, anaton eɲuer. ²¹ Aʋan tohusuri ilah
 mai nəbatunau ale gai am imat, anaton eɲuer. Aʋalar
 tohusur gəlaru am imaienan. ²² Alatmiʋan piisi lulah
 mai napəhaʋut enan be ləsəkad anatulit ideh.
 Naməkot alitenan tu imat. ²³ Ale len nəboɲ hən na-le-
 məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan
 ase? Husur galit lotoməlevru piisi lulah maii.” ††

²⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətsaləboi
 natosian siGot, mai mətsaləboi nədaɲan san. ²⁵ Husur
 nəboɲ alat lotomaɲ ləbiile məhat, asike lulah, avan ideh
 asike idaɲ hən ləbiilah. Be dereh lesuɲan aɲel gail len
 nəmav. ²⁶ Be mitinau alat lotomaɲ nəboɲ ləbiile məhat.
 Mətsaʋuruj natosian len nalobulat siMoses tohusur

† 12.11 Psa 118.22-23 †† 12.18 Uman 23.8 † 12.19 Deu
 25.5-6 †† Natosian galevis ta sutuai luke, Ale, nəboɲ ləbiile məhat
 len nəboɲ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi
 asoan ase?

nəhai topaɲ a? AGot isor mai a Moses, ike, ‘Gagai gin-
 au novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot sijakop.’
 †††† Gai savi aGot silat lotomat, be silat lotomaur. Gamit
 mətusab habat!”

Nakelean todaɲ tosəhor gail piisi (Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)

²⁸ Ahai piisan sua hən nalo tosəsəloɲ hən na-sor-bal-
 bal-an enan egəm hən aYesu. Eləboi səhoti ke na-sor-
 vari-an siYesu ivoi ɲa eusi ke, “Len nakelean todaɲ gail
 aGot tokel mai gidato, ta be esəhor gail piisi?” ²⁹ AYesu
 isor vari ke, “Nakelean egai esəhor gail piisi: ‘Israel
 mətesəsəloɲ! Nasub aGot sidato, Nasub esua səbon.
³⁰ Geləmas bun Nasub aGot saɲm len nəloɲm kavkav, na-
 nunuɲm kavkav, nənauan saɲm kavkav mai nədaɲan
 saɲm kavkav; len gaiug kavkav.’ ††††† Nakelean sual am
 ehusuri toke, ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaɲ
 hən gaiug hum gotoləmas bun gaiug gabag.’ Səkad
 nakelean ideh todaɲ səhor eru enan.” ††††† Ahai piisan
 enan hən nalo ike, “Gai bolai Hai piisan! Gokitin nəboɲ
 gotoke aGot tosua səbon ale səkad ideh am be gai
 səbon ɲai. ††††† Datimasləmas buni len nəlodat kavkav,
 naləboian sidat kavkav mai nədaɲan sidat kavkav; len
 gidat kavkav. Ale datimasləmas bun nəvanuan totoh
 pəpadaɲ hən gidato hum dattoləmas bun gidat
 gabag. Iʋoi hən datbiɲol natgalenan səhor naviolan
 ideh datbetutumav həni mai natit piisi am datbēviol
 həni mai aGot.” ††

³⁴ Nəboɲ aYesu tosəsəloɲ hən na-ləboi-səhoti-an len
 na-sor-vari-an sitenan, ikel maii ke, “Gaiug gəsatoh a
 tut dan natohan pipihəbalan aGot.” Ale len nəboɲ
 enan van, səkad avan ideh tokad na-il-buri-an hən
 beus nausian ideh həni am.

Naʋusanan husur aKristo (Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

³⁵ Nəboɲ aYesu toʋusan len naholəvat toɲar vis naim
 siGot, eus galit ei ke, “Imabe ahai piisan gail hən nalo
 luke aKristo, aGot totabtabuh lan, esua len nəpasusan
 siTevit, anaton siTevit? ³⁶ Husur len aNunun aGot, aTe-
 vit ike,

“Nasub aGot ikel mai aMasta sagw ke,
 “Gebətaɲ təban ginou, len navəlagw nəmatu
 vir nəbəriɲ aenemi saɲm gail pipit narieɲm gəlaru
 hən ləbevi ut kəmas.” †††

³⁷ ATevit m̄au ekisi hən ‘aMasta.’ Imaienan, imabe evi
 anaton siTevit?”

Nabiltiluʋoh lohəhaʋur hən lotosəsəloɲ hən aYesu
 tokəmaienan.

Naləlaguan husur ahai piisan gail hən nalo (Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)

³⁸ Ale len naʋusanan siYesu ike, “Məteləlagau. Ahai
 piisan gail hən nalo salemədas gamito. Loləmas ləbe-

†† Exo 3.1-6. Len naut egai aYesu ikel mai galit ke, aApraham,
 aIsak mai ajakop lumaur mai aGot, ləsəmat. ††† 12.30 Deu 6.4-5
 †††† 12.31 Lev 19.18 † 12.32 Deu 4.35, 6.4; Isa 45.6 †† 12.33
 Deu 6.5; Lev 19.18; Hos 6.6 ††† 12.36 Psa 110.1

sun nahurabat tobəlav. Loləmas nəvanuan ləbīke, 'Ivoi' mai galito len naut nəmaket. ³⁹ Loləmas ləbēbətah len nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim nəbōnōnan. Ale loləmas ləbēbətah rivuh len nəhanan gail. ⁴⁰ Lulav kuv p̄is naim mai nasugsugur sibatunau pəhaʋut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuʋ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan."

Naviolan sibatunau

(Luk 21.1-4)

⁴¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ebətah pəpadaŋ hən nabokis topat ei, nəvanuan gail lotobubulah vat lan len naim siGot. Ekəta bunus nəvanuan gail nəboŋ lotobubulah vat salito len nabokis enan. Nəvanuan isoʋur lotopul hən nəvat lobulan isoʋur lan. ⁴² Be nəbatunau naməsəl sua egəm riŋ natuhkoin eru artovi kopa. ⁴³ Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəm həni. Ike, "Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau naməsəl enan, nabulahan san esəhor galit p̄isi am lotobubulah vi lan nabokis enan. ⁴⁴ Husur galit loviol kinit nəvat dan tosoʋur lotopul həni. Be alitenan, naut kəmas tovi məsal, eviol hən natit p̄isi san hən bimaur lan."

AYesu epəhav utaut

(Mat 24.1-14; Luk 21.5-19)

13 Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, ahai susur sua san ikel maii ke, "Geris! Hai p̄usan geris nabiltivat galegai! Geris nabiltiim gail!" ² AYesu ikel maii ke, "Ivoi. Goris nabiltiim galegai, be dereh gail p̄isi limasirsir, asike ikad nəvat ideh bəpələh len nəvat ideh am."

³ Ale aYesu evi lan Naʋehuh Oliv, ebətah, ekəta tukot van hən naim siGot. APita, əjemes, əjon, aAdru logəm sor səbōlit maii. ⁴ Lousi ke, "Gikel mai ginamito. Natgalen gotokele, levisi ŋais? Dereh tikad nəsa bēʋusani ke natgalen p̄isi pəpadaŋ lisarpoh?"

⁵ AYesu isor var galito. Ike, "Mətelələgau hən gamito. Avan ideh sategəras gamito. ⁶ Nəvanuan tisoʋur dereh legəm len nahəsagw, like, 'Ginau bogai, aKristo.' Ale dereh legəras nəvanuan tisoʋur am. ⁷ Be mət- bəsəsəlon hən nəbālan mai na-kel-uri-an hən nəbālan gail, sa-nəlomit tetuhatuh. Natgalenan limasvisi, be nəboŋ naməkot sagəm sal. ⁸ Naluʋoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltiibalan mai naluʋoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh liḃal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh tikad nabiltidu gail husur naut gail. Ale dereh nəhanian teʋuer len naut gail. Natgalenan lohūm natubatan hən napəŋasan hən nəpasusan.

⁹ "Be mətelələgau hən gamito. Dereh likot hən gamito len nəkaunsəl gail. Ale len naim nəbōnōnan dereh lebilas habat hən gamito. Ale dereh məteil len nəhon nəgavna mai nakiŋ gail m̄os ginau hən mətbikel kot ginau len nəholito. ¹⁰ A tahw hən nəboŋ naməkot, nəvanuan sagw gail dereh limaskel ur na-kel-uri-an tovoi mai naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi. ¹¹ Nəboŋ

ləbītah gat gamito, kot hən gamito, samtinau masuʋ hən nəsa mətbikele. Len namityal enan mitikel nəsa aGot bikel mai gamit ŋai. Husur savi gamit mətbisor be aNunun aGot dereh tisor. ¹² Nəvanuan dereh teriŋ aʋan len navəlan alat lotoil a m̄o hən bimat, atata dereh timagen hən anatun hən bimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan bəriŋ alatmisoan gail ləbimat. ¹³ Nəvanuan p̄isi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw məttokade. Avil avan ideh bidaŋ len ginau, bikad nədaŋ-ḃuri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən bikad nəmauran vi sutuai.

Natit tomədas naut tolo

(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)

¹⁴ "Nəboŋ mətberis natit aGot tomətahun buni, natit tosa masuʋ tomədas bun natit isoʋur, nəboŋ mətberis toil len naut sanor hən toil lan, (gaiug gotoʋuruŋ nategai geʋuruŋ ləboii), beti alat len naut a Jutea, ligam tutut vi lan naʋehuh gail. ¹⁵ Nəvanuan biŋavŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satevi pan hən bēbis lohoim hən bilav kuv natideh. ¹⁶ Ale nəvanuan bitoh marireu, satetəlmam vahim hən bilav nahurabat ideh. ¹⁷ Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidaŋ vəsa habat hən apəhaʋut ideh totian o tovəhasus. ¹⁸ Be mitisor tuʋ ke natgalenan salevisi len nahəbati naut susus. ¹⁹ Husur len nəboŋ natgalen ləbevisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an maieren savisi len natubatan hən natit p̄isi aGot togole nəboŋ toum hən navile a pan van vəbar nəboŋ ta daməŋai, ale asike evisi tətəs am boŋ ideh. ^{†20} Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an taḃidol len nəboŋ galenan, nəvanuan p̄isi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan p̄isi teḃidol m̄os alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan. ²¹ Beti avan ideh bikel mai gamit ke, 'Məteris, aKristo bogai!' o 'Gai saga!' samtedəlom̄i. ²² Husur akrisko gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel gail nəvanuan gail ləbīpəŋ habat lan. Lətaləboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh lətagole len namerikel galenan. ²³ Be gamit, mətelələgau! Nukel natit p̄isi mai gamit tia a tahw hən ləbevisi."

Nagəman siNatun Nəvanuan

(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

²⁴ AYesu isor am, ike, "Be nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan biŋon, 'dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike eḃial; ²⁵ dereh nəmeso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekukur habat.' ^{‡26} Beti dereh məteris nagəman siNatun Nəvanuan len nəmavukasw len nabiltidaŋan mai nəyalyalan. ^{‡27} Dereh tesəvat əŋəl san gail vi lan naut p̄isi len navile a pan kavkav hən ləbitariḃ bōnōn hən alat aGot tolekis hən galito hən lotovi esan. [‡]

† 13.14 Dan 9.27, 11.31, 12.11 †† 13.19 Dan 12.1 ‡ Hən naves 24-25, ris Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10 †† 13.26 Dan 7.13 †† 13.27 Deu 30.4; Neh 1.9

Nasoruan kəta husur nəhai nafik

(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)

²⁸ "Ivoi hən mətbeləboi səhot natsua nəhai nafik bēvusani: Nəboŋ nəpəshət nafik səmasmas am be to-duŋhoh, mətoləboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ. ²⁹ Imagenan, nəboŋ mətberis nəsarpoŋan hən natgalen p̄isi notosor husuri, dereh məteləboii ke, natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai toil bopita tia. ³⁰ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̄isi ləbisarpoh. ³¹ Nəməv mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.

Nəmariboŋ mai namityal, avan ideh saləboii

(Mat 24.36-44)

³² "Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəməv mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot aTata, gai səbən ŋai eləboii. ³³ Məteləlagau! Mətehulahul! Husur mətsaləboi namityal enan ke ŋais. ³⁴ Nagəman siNatun Nəvanuan imaiegai ke: Ikad avan sua toyar len nəyaran sua. Nəboŋ toriŋ naim san, eriŋ natit p̄isi mai naut san len navəlan naslev san gail. Ikel mai galit v̄isusua nauman salit səbolito, ale ikel buni mai naslev tokətkəta kəkol hən nabopita ke timashulahul. ³⁵ Imagenan, mətehulahul! Husur mətsaləboi namityal amahean naim bətəlmam, len naut mədau, len natubloh len mariug, namityal natoulum̄an bekəkəraiko o len nadudulan soŋilan. ³⁶ Amahean naim bēvisi vəha-sua ŋai, satisab̄ gotopatmari. ³⁷ Nəsa notokel mai nəvanuan p̄isi, nukel mai gamit am ke, mətehulahul!"

Luke litah gat aYesu

(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

14 Ale nəPasova mai Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan aripat hois. Abiltihai tutumav mai ahai p̄usan gail hən nalo, ludas p̄isal hən nagəgərasan, hən ləbitah gat aYesu hən ləbigol b̄imat. ² Be luke, "Sadatigole len nəhanan hən nəPasova hən asike nəvanuan gail ləbeluŋhoh beti b̄al taŋtaŋv̄or mədas natit gail."

Napəhaŋut evəhas aYesu a Petani

(Mat 26.6-13; Jon 12.1-8)

³ Len nəboŋ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a ŋho. AYesu ipat hən nəgarin tarhətev. Ale napəhaŋut sua tolav nabotel lotoum hən hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu. Nabotel enan epul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale alitenan ilaŋul nabuŋon nabotel, eḃiri len nəkadun aYesu. ⁴ Nəvanuan galevis ei nəlolit ipaŋpaŋ ale lusor mai galit gabag ke, "Eḃir kəmas hən nəhai pəhas egai sil nəsa? ⁵ Taŋur hən, təlav nəvat tasəhor naŋurp̄uran hən nasihau tosua ale taviol hən mai naməsai gail." Ale losivoh masuŋ len alitenan.

⁶ Ris aYesu toke, "Samtekəmaien hən! Imabe mətomədasi! Gai igol natit tokab hən ginou. ⁷ Husur naməsai gail lutoh akis mai gamito, ale nəboŋ mət-

beləŋoni mətoləboi mətbigol navoian van hən galito. Be ginou, asike nutoh tabtab mai gamito. ¹⁸ Len nəsa tokade ŋai, alitegai igol nəsa toləboi bigole. Eḃir nəhai pəhas len nibegw hən bēutaut hən vir natətavunan sagw. ⁹ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut p̄isi len navile a pan lotokel na-kel-uri-an tovoi lan, dereh linou gat nəsa alitegai togole ale lihol husuri."

Na-sor-utaut-an sejutas

(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)

¹⁰ Beti aJutas Iskariot, gai tosua len tosəŋavur pisan toru, ivan hən nabiltihai tutumav gail hən beriŋ aYesu len navələlito. ¹¹ Lohəhaŋur hən lotosəsəloŋ hən, ale lukel gati ke dereh leviol hən nəvat nasilva maii. Ŋa aJutas idas p̄isal hən beriŋ aYesu len navələlito.

AYesu ihan nəhanan hən NəPasova mai ahai susur san gail

(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30)

¹² Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, evi nəboŋ hən natutumavan hən nasipsip NəPasova. Ale ahai susur san gail lous aYesu ke, "Guke namtevi be hən namtbēutaut hən nəhanan hən nəPasova hən gəb̄ihani?"

¹³ Ale aYesu esəvat ahai susur san eru, ikel mai gəlar ke, "Mərevi lan nabiltivile, dereh mərebubur mai naulum̄an topat nabiliwai, ale mərehusuri. ¹⁴ Naim ideh bēbis lan, mirikel mai amahean naim ke, 'Ahai p̄usan eusi ke, "Naruŋ simetbos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail ei.'" ¹⁵ Atenan dereh teŋusan gaməru hən nabiltiruŋ a məhat tokad natit p̄isi dattoləŋoni. Məreutaut vir gidat ei."

¹⁶ Alaruenan aruvan dani, aroḃis len nabiltivile, ale arusaḃ natit p̄isi hum aYesu tokel mai gəlaru. Ale aroutaut hən nəhanan hən nəPasova.

¹⁷ Nəboŋ namityal tomasur aYesu mai ahai susur lotovi 12 lubar naim enan. ¹⁸ Nəboŋ lotopat tarhəgarilito təban natev, luhan ale aYesu ike, "Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua tohan mai ginou dereh teriŋ ginou len navəlan aenemi sagw gail." ††

¹⁹ Loləŋon isa habat ale galit v̄isusua lousi ke, "Ginamit ta be lai? Savi ginou a?"

²⁰ Ale ikel mai galit ke, "Evi gamit sua məttovi 12. Gamit sua tohan katəp̄ol mai ginou len nasiloh.

²¹ ANatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a ŋho, avil atenan beriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran san tisa vəsa tibatbat! Dereh tipanis habat. Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!" ‡

Nəhanian məkot siNasuḃ

(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Nəboŋ lotohanhan sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḃuri, beti ilavi mai galito, ike, "Lavi; nibegw bo-gai."

† 14.7 Deu 15.11 †† 14.18 Psa 41.9 ‡ 14.21 Psa 22.2-19; Isa 53

²³ Ale nəboŋ tolav nābiliwai topul hən nəwain, esipa həni. Ilavi mai galito, ale galit p̄isi lomun lan. ²⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail. Nəda eg hagw dereh tisel len nəmatan sagw m̄os nəvanuan tosoḅur. ^{†25} Nukel nakitinan mai gamit ke, nəwain egai, len nətohan pipihabəlan aGot, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəbemuni mai gamit ei.” ²⁶ Beti lokəkai hən nəḅe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naṽehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

²⁷ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Gamit p̄isi dereh mit-igam dan ginau. Husur natosian siGot ike, “Dereh niṽabun nəvanuan nasipsip, ale nasipsip gail ligam ṽisusua.’ ^{††} ²⁸ Be nəboŋ nəbimat ale aGot ḅigol nəḅile məhat dan nəmatan, dereh neil a m̄o hən gamito vi lan naut a Kalili.” ²⁹ Be aPita ikel mai ke, “Naut kəmas galit p̄isi ləḅigam dan gaiug, asike nigole!” ³⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai, len nalenmariug egai, a tahw hən nətoulum̄an ḅəkəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələḅoi ginau.” ³¹ Be aPita isor təvah ke, “Aoa! Sss! Naut kəmas nəḅimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləḅoi gaiug!” Ale galit p̄isi am lokəmaienan.

AYesu isor tuṽ a Ketsemane
(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

³² Len nəyaran salito lubar naut nalilioliv, nahəsan naut enan Ketsemane. Ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Məteḅətah gegai, nia sor tuṽ.” ³³ Eṣəhar aPita, əjemes mai əjon van ale nənauan san etuḅat tuhatuh habat, nəlon isa vəsa. ³⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuṽ! Ehum nalolosaan sagw etəgau gat nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele!” ³⁵ Nəboŋ toyar van kəkereh am, ipat len tan ale isor tuṽ. AYesu eus nəḅisal ideh hən ḅimakuv dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an. ³⁶ Ike, “Appa, Ita, goləḅoi gəḅigol natit p̄isi. Lav kuv nābiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau. [‡] Wake sagigol nəsa nətələŋoni, gigol nəsa gaiug gotələŋoni ḅai.” ³⁷ Beti etəlmam van hən ahai susur lototor, isaḅ lotopatmari. Ale ikel mai aPita ke, “Simon, gupatmari a? Gəsələḅoi gəḅilele len nəhaua toṣua ḅa? ³⁸ Mətehu-lahul. Mitisor tuṽ hən asike məḅiteh len nəsaan total ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon ḅigol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, edədəsi.” ³⁹ Ale ivan vesor tuṽ tətas am. Na-sor-tuṽ-an san eḅitoṽ hən tomadhakele. ⁴⁰ Nəboŋ tosor tuṽ tonon etəlmam tətas, isaḅ lotopatmari husur namətalit inoṽ masuṽ. Evəŋon galito, be ləsaləḅoi nəsa ləḅikel maii.

⁴¹ Len natəlmaman na-vəha-tor-an siYesu, ikel mai galit ke, “Mətuḅat, mətuḅavŋav sal a? Nəpatan tinon! Namityal egəm tia. Məteris, avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail ta bogai. ⁴² Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan ḅer-iŋ ginau len navələlito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴³ Nəboŋ aYesu tosor sal, ajuṣas toṣua len toṣəŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai naluṽoh lototəgau nāḅu nəḅalan mai nəbatw gail. Aḅiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən naJu gail losəvat naluṽoh enan. ⁴⁴ Ale ajuṣas isor utaut hən nəṽusanian sua mai galit a m̄o, ike, “Nəboŋ nəḅesuṽ nətarhon atenan, gai ḅolai. Tah gati. Səhari van, satigam yav.” ⁴⁵ Vəha-sua ḅai ajuṣas ivan hən aYesu, ike, “Ivoi Hai p̄usan!” ale esuṽ nətarhon. ⁴⁶ Ale logəm hən aYesu, lutah gati. ⁴⁷ Be len galit lototah mai aYesu, sua eliv kuv nāḅu nəḅalan san, eḅil hən van hən naslev seḅiltihai tutumav, ita kotov nədariŋan. ⁴⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Imabe mətogəm, lav nāḅu nəḅalan mai nəbatw gail gəmai, hən məḅitah gat ginau hum notovi vanuan nəḅalan toḅal mai alat lotoil a m̄o? ⁴⁹ Len nəmariboŋ p̄isi nutah mai gamito, noḅusan len naholəvat toḅar vis naim siGot. Imabe məṣətəḅ gat ginau ei? Avil timasmagenan hən natosian siGot ḅisarḅoh.” ^{††50} Beti ahai susur p̄isi san loriŋi, lugam dani. ⁵¹ Ikad nəmantuhmar sua toḅusur aYesu ei, toruŋ gol gai tia hən nəkaliko nalinen. Nəboŋ lototah gati, ⁵² igam ḅur malmal dan galito, riŋ nəkaliko san ipat mai galito.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵³ Beti naluṽoh losəhar aYesu van hən naim seḅiltihai tutumav. Ale aḅiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o hən naJu gail mai ahai p̄usan gail hən nalo luḅonḅon ei. ⁵⁴ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar toḅis len naholəvat toḅar vis naim seḅiltihai tutumav. Ale eḅətah ei, etitileh mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot. ⁵⁵ Aḅiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin p̄isi ludas kel-koti-an ideh toke aYesu toḅur kotov nalo hən ḅimat sile. Be ləṣəsəḅ ideh. ⁵⁶ Nəvanuan isoḅur lolibliḅon ḅusur aYesu be nəSanhitrin isaḅi ke nakelean salit gail ləsaḅitoṽ. ⁵⁷ Galevis loil vi məhat, lukel nalibliḅonjan egai ḅusur aYesu, ⁵⁸ luke, “Namtoṣəsəlon ḅai ategai toke, “Ginau dereh nilaḅuḅul naim siGot egai nəvanuan lotumot hən, ale dereh neum tətas hən tile len nəmariboŋ titor, nəvanuan lotodədəs ləḅeum hən.” ^{††59} Be nakelean salit gail am ləsaḅitoṽ. ⁶⁰ Beti aḅiltihai tutumav ile məhat rivuh len galito. Ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəḅetətas gole gaiug? Nəsa lotokele ekitin a?” ⁶¹ Be aYesu sasor, sasor vari.

† 14.24 Exo 24.8; Jer 31.31-34 †† 14.27 Zec 13.7 ‡ Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata.

†† 14.49 Isa 53.7-12; Zec 13.7 †† 14.58 Jon 2.19

Ale aǎiltihai tutumav eusi ke, "Govi aKristo a? Govi aNaton Atenan tonor hən nə-sal-suhi-an a?"

⁶² AYesu ike "Ginau bogai. Ale dereh mäteris aNaton Nəvanuan bəbətah len navəlan nəmatu siGot tovi aǎiltidaŋan. Dereh mäteris bəgəmai len nəmavukasw hən nəmav." †

⁶³ Beti aǎiltihai tutumav, nəhon eməkanun taŷtaŷor, itar nahurabat san hən bəvusan tomətahun nasoruan enan siYesu. Ike, "Imabe datoləŋon nəvanuan ideh am hən bikel kot nəsaan sitegai? ⁶⁴ Gamit mətosəsəloŋ hən tosor mədas aGot! Gamit mətunau mab həni?"

Galit ǎisi lusaǎ səhoti ke tonor hən bimasmat.

^{††65} Beti galevis lotuǎat ŷulai aYesu, lukabut gol nəhon, lotuhi, lukel maii ke, "Gepəhav utaut!" Ale alat lo-tokətkəta kəkol hən naim siGot luŷosi, lotuhi. ‡

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Len namityal enan, aPita itoh a pan sal len naholəvat todar vis naim. Ale natəbarehreh sua tovi slev se-ǎiltihai tutumav iyar tukot. ⁶⁷ Nəboŋ toris aPita totitileh, ekəta bunus vahvuhuri ale ike, "Gaiug gutah mai aYesu ta Nasaret."

⁶⁸ Be aPita ike sakitin. Ike, "Nəsələboi nəsa gotosor husuri! Nəsələboi səhoti." Ale iyar van hən nametləkau. Beti natoulumən ekəkəraiko. ††

⁶⁹ Nəboŋ alitenan tovi slev torisi ei, etuǎat kel tasi am mai alat lotoil ei ke, "Ategai evi galit sua." ⁷⁰ Be aPita ikel tətəs həni ke sakitin.

Sədareh alat lotoil pəpadaŋ lukel mai a Pita ke, "Ek-itin, gaiug govi galit sua, husur gaiug am govi auleKalili."

⁷¹ APita ikel tasi ke sakitin, ita gati ke nəsa tikele evi nakitinan. Ike, "Len nahəsan aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan məttosor husuri. Asike nəbəkətin, aGot tipansəm ginau!"

⁷² Vəha-sua ŋai natoulumən ekəkəraiko tətəs am. Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokel maii ke, "A tahw hən natoulumən bəkəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau." Ale nəlon aPi-ta isa, itaŋ.

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38)

15 Pelan han, dudulan soŋilan, aǎiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hən nəju gail, mai ahai ǎu-saŋ gail hən nalo; nəSanhitrin kavkav luǎonǎon hən ləbisor utaut. Lubanġis gat aYesu, losəhari van hən aPil-ate, loriŋi len navəlan. ² APilate eus aYesu ke, "Gaiug govi Kiŋ seju gail a?"

AYesu isor vari ke, "Gai bol gotokele."

³ Aǎiltihai tutumav gail loil hirhir ke aYesu togol natit isoǎur tosa. ⁴ Ŋa aPilate eus tasi ke, "Asike gusor var natgaleg a? Imabe? Gəsəsəsəloŋ hən natit tosoǎur lo-tosor tas gaiug həni a?"

† 14.62 Psa 110.1; Dan 7.13 †† 14.64 Lev 24.16 ‡ 14.65 Isa 50.6 †† Natosian galevis ta sutuai ləsake Beti natoulumən ekəkəraiko.

⁵ Be aYesu sakel na-sor-vari-an ideh am, gol aPilate iǎaŋ lan.

AYesu mai aParappas

(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

⁶ Len Nəhanan nəPasova ǎisi, nəgavna ikad nəvıde sua. Idaŋ hən avan totoh len naim bəbaŋis bəvivile husur naləŋonian sinaluŷoh. ⁷ Ikad naluŋman sua, nahəsan aParappas lotobaŋisi len naim bəbaŋis mai alat lotobal mai nəgavmen, lotogol nəvanuan lotomat len nəbalan mai alat aRom. ⁸ Naluŷoh logəm hən aPil-ate, lousi hən bəhusur nəvıde san mōs galito, hən bə-sua bəvivile. ⁹ Be aPilate eus galit ke, "Mətuke nigol aKi-ŋ seju tevivile van hən gamit a?"

¹⁰ Ekəmaienan bathut eləboii ke aǎiltihai tutumav gail lotoriŋi aYesu len navəlan husur lutaǎulol bulosi. ¹¹ Be aǎiltihai tutumav lusorsor mai nəluŷoh hən ləbə-husur nənauan salito, us aPilate hən biŋol aParappas bəvivile, savi aYesu. ¹² Be Pilate isor var galit tətəs ke, "Bimagenan, mətoləŋon ke nigol nəsa hən ategai mət-tokisi hən aKiŋ seju?"

¹³ Luvari, lukai ke, "Timat len nəhai balbal!"

¹⁴ APilate eus naluŷoh ke, "Sil nəsa? Iŋol nəsa tosa?" Be lukai habat van am ke, "Timat len nəhai balbal!"

¹⁵ Ŋa aPilate toke tetəŋov nəlon naluŷoh tevi pan, er-iŋ aParappas evivile van hən galito. Ike nasoltia san gail lobilas habat hən aYesu, beti eriŋi len navəlan na-soltia gail hən ləbıǎos gati len nəhai balbal.

Nasoltia lusor viles aYesu

(Mat 27.27-31; Jon 19.2-3)

¹⁶ Beti nasoltia gail losəhar aYesu vaǎis len naholəvat todar vis naim sisoltia gail, ale lokis ǎis navəshəsoltia luǎonǎon. ¹⁷ Lukol nahurabat toboŋboŋ len aYesu, ale lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nəbulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ. ¹⁸ Lo-tuǎat kai van həni ke, "Namtusal suh gaiug, Kiŋ seju gail!"

¹⁹ Luŷasi, ŷasi, ŷas nəkadun hən nəhai, ale loŷulaii, ale lotəŋedur bathurien. ²⁰ Nəboŋ lotosor vilesi tonorŋ, lukol nahurabat toboŋboŋ dani, lukol nahurabat san təlmam lan. Beti losəhari vivile hən ləbıǎos gati len nəhai balbal.

AYesu len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

²¹ Ikad auleSairin sua, nahəsan aSimon, atəman alarmiŷan, aAleksada mai aRufus. Atenan egəm len nəmarireu lotodar vis naǎiltivile, imadhaŷot. †† Ale na-soltia lukele hən atenan ke tipat nəhai balbal siYesu, ale ipati. ²² Ale losəhar aYesu van vəbar naut a Kolkota, namilen nəhes enan Naut hən Nabaləshukadhutəmat. ²³ Lulav nəwain lotobul hən namər lan maii, be aYesu emətahuni. †††²⁴ Beti nasoltia luǎos gati len nəhai bal-

†† 15.21 Rom 16.13 ††† Psa 69.21. Namər evi nəda hən nəhai sua. Nəbon esusau gol tovi nəhai pəhas, be ahai rerer irer hən nəvanuan lan. Lobul həni mai nəwain hən napəŋasan hən na-ǎos-gati-an bevi pan.

bal. Lopəpəhun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləbīsab ase bilav nahurabat v̄isusua. ^{†25} Namityal eməlapat dudulan nəboŋ lotogol totahətah len nəhai balbal. ²⁶ Lutos gat nəsa lotokot hən aYesu sile, ale loriŋ na-kel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun, toke, "AKiŋ seju gail." ²⁷ Nəvanuan vənvenah artogolgol nasənahən len nəvanuan, luḡos gat gəlaru arutahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san. ^{††}

²⁹ Nəvanuan gail lotoḡot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loŋit nəhoḡit van həni, luke, "Gaiug goləboi gəbigol naim siGot b̄imasirsir, ale um təlmam həni len nəmariboŋ b̄itor a? ^{‡30} B̄imagenan, gilav kuv gaiug gabag dan nəmatan! Gimariŋ dan nəhai balbal!"

³¹ Len nəv̄ide tomaiənan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a ṁho hən nəvanuan gail mai ahai ḡusan gail hən nalo lusor viles aYesu mai galit gabag, luke, "Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas bilav kuv gai! ³² Ate-gai tonau ke gai aKris̄to, aKiŋ seIsraēl, timariŋ dan nəhai balbal ale dərəh datedəlomi ke gai tovi kiŋ." Alaruənan artotahətah təban aYesu, gəlar am arokə-maiənan, arusor isa həni.

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

³³ Len natuḡlial, nəmargobut ikabut gol ḡis naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau. ³⁴ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat ke, "Eloi, eloi, lema sapahtani!" namilen ke, "Got sagw, Got sagw, goriŋ gabulan ginau sil nəsa?" ^{††}

³⁵ Nəboŋ nəvanuan galevis lotoil pəpadaŋ ei loto-səsəloŋ həni, luke, "Səsəloŋ, ekis aElijaḡ." ^{††}

³⁶ Avan sua igam, ilav naspons ^{††}, igol epul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən b̄emuni. ^{†††} Ike, "Riŋi. Datebunusi bai ke, aElijaḡ dərəh tegəm lav kuvi vi pan o teḡuer."

³⁷ Beti aYesu ikai habat, eməsol, imat.

³⁸ Len namityal enan ḡai, nəkaliko mətortor totahə-tah len naim siGot, tuḡat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru. ^{†††39} Nəboŋ nasenturion toil pəpadaŋ len nəhon aYesu toris ke tomat maiənan, ike, "Kitin, ategai evi aNatun aGot!"

⁴⁰ Len naut enan ikad napəhaḡut galevis lotoil a tut dan nəhai balbal, lotokəta ris nəsa tovisi. Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan atuhjemes mai aJoses; togon aSalome. ⁵⁴¹ Len naut a Kalili alate-nan lohushusur aYesu, lokətkəta təban. Napəhaḡut tosoḡur am lototah mai aYesu len nəyaran san vi Jerusalem, loil ei.

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁴² Nəmariboŋ enan evi Nəboŋ hən Nautautan, ale len namityal enan nəSappat pəpadaŋ hən b̄etub̄at. Nəboŋ namityal pəpadaŋ hən b̄imasur ut mədau, ⁴³ aJosef ta Arimatea egəmai. AJosef evi b̄iltivanuan sua len nəSanhitrin, itoh vir natohan pipihəbələn aGot, ale len na-il-ḡuri-an, ivan hən aPilate, eus niben aYesu. ⁴⁴ APi-late esəhoḡut hən aYesu tomat tia, ḡa ekis nasenturion gəmai, eusi ke, "AYesu imat tia ḡa?" ⁴⁵ Nasenturion ike tomat tia, ale aPilate idaḡḡ hən niben aYesu mai aJosef. ⁴⁶ ḡa aJosef ipat kuv aYesu vi pan, ilav nəkaliko nalinen, eruŋ gol niben len nəkaliko enan, ale eriŋ aYesu len nəburhuvat nəmatan lotota ḡuḡuli tia. Beti erib hən nəvat hən b̄ipat gol nəburhuvat nəmatan. ⁴⁷ Ale aMeri ta Maktala mai aMeri anan aJoses arokəta ris naut lotoriŋ niben aYesu topat lan.

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

16 Nəboŋ nəSappat tonor, aMeri ta Maktala, aMeri anan aJemes, mai aSalome loḡur nəhai pəhas hən ləb̄evəhas niben aYesu. ² Len nəmariboŋ metəkav hən nawik, ^{††} dudulan soḡilan, lovi lan nəburhuvat nəmatan, ³ ale lous galit gabag ke, "Gidat datsənav. Ase terib hən nəbiltivat enan dan nəburhuvat nəmatan?"

⁴ Be nəboŋ lotokəta van hən nəbiltivat enan, loris ke, naut kəmas tovi b̄iltivat, səpat gol nəbur am, ehum avan sua torib həni tia. ⁵ Ale nəboŋ lotob̄is len nəburhuvat nəmatan, loris nəmantuhmar sua tobətah len navələn nəmatu, tosun nahurabat topəhapəhw. ^{†††} Lumaŋmaŋ habat lan, lomətahw. ⁶ Ike, "Samtemə-tahw! Mətudoŋ aYesu ta Nasaret tomat len nəhai bal-bal. Ile məhat tia! Satoh gegai. Mətekəta ris naut lotoriŋ topat lan. ⁷ Mitivan. Mitikel mai ahai susur san gail mai aPita ke, 'Eil a ṁho hən gamito vi Kalili. Dərəh məterisi ei, hum tokel mai gamit tia.'" ^{†††}

⁸ Latpəhaḡut galenan lotovivile, lupab, lodədarḡaḡu, lugam dan nəbur. Ləsakel mai avan ideh husur lotomətahw.

[Len natosian galevis ta sutuai, Mak 16: 9-20 eḡuer.]

AYesu evisi hən aMeri ta Maktala

(Mat 28.9-10; Jon 20.11-18)

⁹ Nəboŋ aYesu tole məhat dudulan soḡilan len nəmariboŋ metəkav hən nawik, nəvanuan tovisi həni metəkav, aMeri ta Maktala. Evi aMeri enan, aYesu tohut natəmat toməlvru dani. ¹⁰ AMeri ivan, ikel uri mai alat lototah mai aYesu, lotololosa, lototaŋ. ¹¹ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aYesu tomaur təlmam, ale aMeri toke torisi, ləsədəlomi.

^{††} Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. ^{†††} Nəmantuhmar savi natətai be evi uluḡan nədaḡḡ han tonor hən nəlahan, be səlah sal. ^{††} 16.7 Mak 14.28

† 15.24 Psa 22.18 †† Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ^{28*} Len nəv̄ide tomaiənan, natosian siGot isarpoh toke, "Dərəh tipanis hum alat lotobur kotov nalo." Luk 22.37; Isa 53.12.

‡ 15.29 Psa 22.7; Mak 14.58; Jon 2.19 †† Psa 22.1. Len naut egai aYesu isor len nasoruan ta Aram tovi nasoruan san mai silat a Jutea.

†† Naspons evi nəkasbəta nətas. Evi natsua tomədmədau toy-aryarḡ totov len naut nasəhau tovi pan len naliliḡol. Ibaŋ bur. ††† 15.36 Psa 69.21 ††† 15.38 Exo 26.31-33 § 15.40 Psa 38.11

AYesu evisi hən ahai susur eru

(Luk 24.13-15)

¹² A tahw, aYesu evisi hən ahai susur eru san artoyar husur nañisal dan naut a Jerusalem. Be len nəboŋ enan, ehum niben totile. ¹³ Alaruenan arotəlmam vi Jerusalem, lukel ur nəsa tovisi mai ahai susur lotosuh ei. Be ləsadəlom nəsa gəlar am artokele.

AYesu evisi hən ahai susur tosəŋavur pisan tosua

(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁴ A tahw tətəs am, nəboŋ ahai susur tosəŋavur pisan tosua lotohan, aYesu evisi hən galito. Isor len galito husur lotopar dəlomian mai nəkadulit tohaihai husur ləsadəlom na-kel-uri-an silat lotorisi.

¹⁵ Beti ikel mai galito ke, "Mətevi lan naut řisi len navile a pan, mitikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail řisi. ¹⁶ Nəvanuan todəlom na-kel-uri-an tovoi,

tobaptais, aGot dereh tilav kuvi dan nəsaan san. Avil nəvanuan sadəlomi, aGot dereh tisaḅ səhoti ke timaspanis. ¹⁷ Ale namerikel galegai dereh levisi mai alat lotokad nadəlomian: len nahəsagw dereh lehut natəmat gail, lisor len nasoruan veveu gail. ¹⁸ Dereh lipat nəmāt gail, təgau hən navəlalito; ləbemun nabehi hən nəmatan, asike emədas galito. Dereh leriŋ navəlalito len alat lotoməsah, ale limaur."

AYesu evi məhat vi lan nəmav

(Luk 24.50-53; Uman 1.9-11)

¹⁹ Nəboŋ Nasuḅ aYesu tokəmaienan mai galit tonorŋ, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav, ale ebətah tarhət len nəmatu siGot. ²⁰ Beti ahai susur gail luvan, lukel ur na-kel-uri-an tovoi len naut řisi. AGot eum mai galito, len namerikel gail igol imasil ke nasoruan san ekitin.

† Nəboŋ aYesu tokəmaienan, savi nəboŋ tohan mai ahai susur san gail, be len nəboŋ tile am.

Luk

Na-kel-uri-an tovoi aLuk totosi

Ase itos naloḅulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nə-yaran san, gai itosi.

ALuk itos naloḅulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai naḅusanan san.

ALuk itosi ṁnos ase?

Itosi ṁnos alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Naloḅulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu nəboḅ toḅusan, ehusuri len nəboḅ tobubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusuri len nəboḅ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ḡais?

Naloḅulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Naloḅulat egai iḅol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk eḅusḅus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah maii len nau-man san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəsəloḅ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit ḅisi len naloḅulat egai. Igol imasil ke aYesu egəm hən ḅidoḅ alat lotomasig, hən ḅilav kuv galit dan nəsaan. Egəm ṁnos nəvanuan ḅisi, savi naju gail ḡai.

ALuk itos husur aYesu suṁan aNatun Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsah, alat lotopar tite, alat lotoma-lkəkət, alat lototaḅ mai alat nəvanuan gail lotomətahun galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatpəhaḅut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas na-pul-hən-natite-an mai eḅusan husur natohan pipihəḅalan aGot.

Len nagilen, aLuk itos husur aYesu nəboḅ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəḅol husur alarue-vis artosor mai aYesu len naḅisal vi Emmaus nəboḅ tole məhat dan nəmatan tia. Nəḅol enan ipat len naloḅulat egai ḡai, səpat len na-kel-uri-an siMattiū, siMak o sijaḅ.

1) ALuk itos naloḅulat egai ṁnos nəsa? (1.1-4)

2) Nəpasian sijaḅ Baptais mai aYesu (1.5-2.52)

3) Napisulan sijaḅ Baptais (3.1-20)

4) Nəbaptaisan siYesu mai nəboḅ natəmat totaltal ke aYesu tigol nəsaan (3.21-4.13)

5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14-9.50)

6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51-19.27)

7) Nawik naməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28-23.56)

8) AYesu imaur tətəs (24.1-12)

9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nəmav (24.13-53)

Natuḅatan

¹ Ikad nəvanuan isoḅur tokel ur natit gail tosarpoh len gidato, hum ahai kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotoriḅi mai lotokel uri mai ginamito. ² Hum ke alat len natuḅatan lotoris natit ḅisi tovisi, ale lotogəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienan lukel uri mai ginamito. ³ Ginau am nunaḅ ke, ivoi ke, notokəta kitev natit ḅisi len natuḅatan, tuani, ale tos husuri van hən gaiug Nasuḅ Teofilus, ⁴ hən gəḅeləboi nakitiḅan husur aYesu, mai nəsa lotoḅusani hən gaiug. Nəḅol egai imagegai:

Aḅel sua ikele ke dereh lipas aḅon

⁵ Nəboḅ aHerot tovi kiḅ len naut a Jutea, ikad ahai tutumav sua nahəsən aSekariah. Ikad nahəmar sua nahəsən aApijah, [†] aSekariah tovi galit sua. Bareab san, nahəsən aElisapet, gai am esua len nəpasusan siAron. ⁶ Gəlaru aruvui, arunor len nəhon Nasuḅ aGot bathut arugol husur masuḅ hən natit ḅisi tokele. ⁷ Be anatularu eḅuer husur aElisapet ebutoh, mai arovi haḅut tia.

⁸ Boḅ sua nahəmar siSekariah loum siGot. ASekariah eum len nəhon aGot hum ahai tutumav. ⁹ Hum naḅide

[†] 1.5 1Chr 24.10

sihai tutumav gail, lubar hən nəvat hən lotosab̄ aSekariah hən bəpəŋas nəhəi pəhas len naim siNasub̄ aGot. † Boŋ sua aSekariah ebis lan, ¹⁰ len nəboŋ enan nabiltiŋvoh lusor tuŋ vivile. ¹¹ Ale aŋel siNasub̄ evisi həni, eil ben nəmel tutumavan tarhət nəmatu. ¹² Nəboŋ aSekariah toris aŋel enan, emətahw, ninen epil. ¹³ Ris aŋel toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəloŋ hən na-sor-tuŋ-an saŋ. Ale asoaŋ aElisapet dereh tipas anatur̄m uluŋan. Geriŋ nəhes Jon lan. ¹⁴ Ale gaiug gehəhəvur habat mai nəloŋ tivoi masuŋ həni. Nəvanuan isobur dereh lehəhəvur hən nəboŋ bəvisi, ¹⁵ bathut tiyalyal len nəhon aGot balai. Asike emun nəwain mai nəwai todaŋ, ale tepul hən aNunun aGot nəboŋ topat sal len nabəhəvun anan. ¹⁶ Ale tipair təlmam hən anatur̄m seIsrael tisoŋur van hən Nasub̄, aGot salito. ¹⁷ Len nanunun mai nədaŋan siElijah, dereh teil a mo hən Nasub̄ hən b̄ipair təlmam hən nəlon atəmalit van hən anatur̄m, pair təlmam hən nəlon alat ləsagol husur nəsa aGot tokele, van hən naŋisal silat lotonor, lotokad namitisau hən nəmauran tonor. Imaiegai, aŋon dereh teutaut hən nəvanuan gail hən ləb̄eutaŋ vir Nasub̄.” †

¹⁸ Beti aSekariah ikel mai aŋel ke, “Nələboi məb hən natgalegai? Husur novi haŋut tia mai asoagw evi bareab tia.”

¹⁹ Aŋel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel ††† notoil len nəhon aGot tosəvat ginou moŋ nəb̄isor mai gaiug, hən nəb̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natgalegai. ²⁰ Be husur gəsədəlom nəsa notokele, gaiug dereh geŋut, gedədas gəb̄isor van vəbar nəboŋ natgalegai bəvisi. Natit p̄isi dereh tevisi suŋan notokele.”

²¹ Len nəboŋ enan naluŋvoh lutoh vir aSekariah, ale luŋaŋ lan husur evəlo len naim siGot. ²² Nəboŋ tovivile, saləboi b̄isor mai galito, ale loləboi ke, eris na-kətarisi-aŋ sua togəm len nəmav len naim siGot, husur eŋutb̄ut be ike tisor len navəlan.

²³ Len nəboŋ hən nauman sinahəmar san gail tonor, eriŋ naut a Jerusalem, ivahim san. ²⁴ Husur nəboŋ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahəbati torim esusuan gai gabag, ike, ²⁵ “Egai nəsa Nasub̄ aGot togole moŋ ginou nəboŋ tohəhəvur hən ginou. Ilav kuv nahur sasa sagw notodaŋ b̄uri len nəhon nəvanuan sagw gail.”

Aŋel sua isor husur nəpasian siYesu

²⁶ Ale len nahəbati toməlevtes siElisapet, aGot esəvat aŋel Kapriel vi Nasaret, navile sua a Kalili ²⁷ hən b̄isor mai navensus sua, nahəsan aMeri. Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsan aJosef, ale gəlaru arukel gati ke arilah. ²⁸ Aŋel ivan hən aMeri, ike, “Ivoi. Nasub̄ aGot eputsan gaiug, itoh mai gaiug.”

²⁹ Be aMeri, nəlon etuhatuŋ hən nasoruan en san, inau sobuer hən namilen nasoruan aŋel tokele. ³⁰ Beti aŋel ikel mai ke, “Sagemətahw Meri, aGot ehəhəvur hən gaiug tia, eputsan gaiug. ³¹ Asike idareh gaiug

† 1.9 Exo 30.7-8 †† 1.11 Exo 30.1-10; 1Ki 7.48 † 1.15 Num 6.3 †† 1.16 Mal 2.6 †† 1.17 Mal 4.5-6 ††† 1.19 Dan 8.16, 9.21; Luk 1.26

dereh getian, ale gipas anatur̄m uluŋan sua, geriŋ nəhes Yesu lan. ³² Gai dereh tiyalyal balai, lekisi hən anatur̄m aGot a məhat buni, ale Nasub̄ aGot dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiŋ. ³³ Nəpasusan sijakop dereh litho pipihəbəlan vi sutuai; nanoŋan hən ebuer.” †††

³⁴ Ris aMeri tokel mai aŋel ke, “Imabe? Avan ideh səbar nibegw sal!”

³⁵ Aŋel isor vari ke, “ANunun aGot dereh tegəm len gaiug, nədaŋan siGot a məhat buni tikabut gol gaiug hum nəmoŋ. Husur enan ategai gəb̄ipasi, dereh tevi siGot, ale lekisi hən aNatur̄m aGot. ³⁶ Geris amaheaŋ aElisapet. Alitenan am etian, ikad anatur̄m uluŋan naut kəmas ke tovi bareab tia. Ale egai nahəbati san toməlevtes, gai lotokisi ke tobutoh. ³⁷ Bathut aGot satətan hən bigol natideh.” †

³⁸ Ale aMeri ike, “Ginau novi natəbarehreh nauman siNasub̄. Ivoi len ginou hum gotokəmaienan.” Ale aŋel ivan dani.

AMeri mai aElisapet

³⁹ Sədareh aMeri ile məhat, iŋad vi lan nabiltivile sua a Jutea, naut enan tobaŋ v̄ehuh. ⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike, “Ivoi,” mai aElisapet.

⁴¹ Nəboŋ aElisapet tosəsəloŋ hən na-ke-ivoi-an san, anatur̄m ekurkur len nabəhəvun, ale aElisapet epul hən aNunun aGot. ⁴² Beti ikai habat ke, “AGot igol navoian van hən gaiug səhor alatpəhəvut, igol navoian am van hən anatur̄m gəb̄ipasi. ⁴³ Imab hən nategai tovisi hən ginou, ke anana siMasta sagw togəm hən ginou?

⁴⁴ Husur nəboŋ notosəsəloŋ hən nadoloŋ, anatur̄m ekurkur hən nahəhəvuran san len nabəhəvugw.

⁴⁵ AGot gatogol navoian van hən gaiug, husur ke gaiug godəloŋ ke tigol nəsa tokel gati mai gaiug.”

AMeri eputsan nahəsan aGot

⁴⁶ Beti aMeri ike:

“Nəlogw eputsan Nasub̄,

⁴⁷ Nanunugw ikemkem hən aGot sagw gai tolav kuv ginou dan nəsaan.

⁴⁸ Husur eris natəbarehreh san tovi ut kəmas, ale vi sutuai naur p̄isi lekiskis ginou ke alitenan navoian topat lan.

⁴⁹ AGot todaŋ buni igol natgalevis tovoi buni hən ginou, gai səb̄on, nahəsan esəhor nəhes p̄isi.

⁵⁰ Ilolosa hən naur p̄isi ta sutuai vi sutuai lotomətahw len nəyalyalan san.

⁵¹ Eŋusan nədaŋan san hən navəlan tia, ehut alat lotoviv, lumaŋiŋiriah, alatenan lotopatpat galit məhat len nəlolito.

⁵² Isah sur alat lotoyalyal vi pan dan namilelito, ale eputsan alat lotovi ut kəmas. ††

⁵³ Evəŋan alat lotomalkəkət, luhanukub, avil esəvat alat lotokad natit p̄isi, luvan səsəlav.

††† 1.33 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14 † 1.37 Gen 18.14 †† 1.52 Job 5.11, 12.19

⁵⁴ Evi tarhæt silat a Israel lotovi vanuan san gail, inau gati hæn ðigol nalolosaan mai navoian hæn galito,

⁵⁵ hum tokel gati mai atəmadat gail, mai aAraham mai nəpasusan san van van vi sutuai." †

⁵⁶ AMeri itoh mai aElisapet pəpadaŋ hæn nahəbati itor, beti etəlmam vahim.

Lupas aJon

⁵⁷ Len nəboŋ aElisapet topas nauluŋan san, ⁵⁸ amahēan gail mai alat lototoh pəpadaŋ hēni, losəsəlon hēni ke Nasuð aGot ivoi buni hēni, ale lohəhaŋur maii.

⁵⁹ Len nəmariboŋ toməlvətor logəm hæn ləbetiv dalus anatun ale luke lerij nahəsan atəman aSekariah lan.

^{††60} Avil anan ikai ke, "Aoa, nahəsan ŋəu aJon!"

⁶¹ Ris lotokel maii ke, "Amahearn gail, nəhes enan eŋuer len galito."

⁶² Ale lusor len navəlalit mai aSekariah hæn ləðisað nəhes aSekariah toke tekisi hēni. ⁶³ ASekariah isor len navəlan, eus natit hæn ðitos lan ale itosi ke, "Nahəsan aJon." Galit þisi luŋaŋ lan. ⁶⁴ Vəha-sua ŋai eləboi ðisor tətəs, ale etuðat hæn ðisal suh aGot. ⁶⁵ Alat lototoh pəpadaŋ hēni, lumaŋmaŋ, lomətahw, mai alat a Jutea, naut enan tobaŋ vėhuh, luhol husur natgalegai. ⁶⁶ Nəvanuan gail þisi lunau masuŋ hæn nəsa lotosəsəlon hēni, ale luke, "Natətai egai dereh timabe?" Husur navəlan aGot ipat tin lan.

Nəbe siSekariah

⁶⁷ Atəman aJon, aSekariah epul hæn aNunun aGot beti ikel ur nəsa aGot tokel maii ke,

⁶⁸ "Noputsan nahəsan Nasuð aGot seIsrael, bathut egəm hæn togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,

⁶⁹ ale esəvat avan sua todaŋ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit,

atenan dereh tilav kuv gidato dan nəsaan sidato.

⁷⁰ AGot ekəmaianan

len nabuŋon ahai kelkel ur san gail ta sutuai,

⁷¹ ke atenan ðilav kuv gidato dan aenemi sidat gail,

dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.

⁷² Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai

ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,

⁷³ na-kel-gati-an tota gati len nahəsan mai aAraham atəmadat ta sutuai: ‡

⁷⁴ hæn ðilav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail

hæn ke datbeum san, asike datukad namətahwan,

⁷⁵ ale datðinor len nəhon

mai datðivoi vəbar nagilen nəmauran sidato.

⁷⁶ Gaiug ŋəu anatugw,

dereh lekis gaiug hæn ahai kelkel ur siGot toyalyal buni;

husur dereh gaiug geil a ŋəo hæn Nasuð

hæn gəbeutaut hæn naþisal san gail, ††

† Hæn naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10 †† 1.59 Gen 17.11-12; Lev 12.3 ‡ 1.73 Gen 22.16-18 †† 1.76 Mal 3.1

⁷⁷ hæn gəðilav mai nəvanuan san gail naləboian hæn nəlav-kuvi-an dan nəsaan len naruðatian dan nəsaan salito.

⁷⁸ Nalolosaan mai navoian siGot sidato dereh tesun gidato

suŋan nəyal tovisi len nəmav,

⁷⁹ teŋias alat lototoh len nəmargobut, lotomətahw len nəmatan,

hæn ðesəhar gidato len naþisal totəŋat." ††

⁸⁰ Ale natətai enan Jon, etibau, egəm idaŋ len nanunun. Itoh len naut masmas toðəbesw vəbar nəboŋ togəm visi len alat a Israel. †††

AMeri ipas aYesu

(Mat 1.18-25)

2 Len nəboŋ galenan Sisa Aukustus ikel buni ke, tikad naþuruŋan hæn nəvanuan þisi lototoh len navəlan alat a Rom. ² Naþuruŋan enan evi nametəkov nəboŋ aKwirinius tovi gavna len naprovens Siria. ³ Ale galit þisi lovi lan naut salit matmat hæn ləðitos gat nahəsəlito.

⁴ Ŋa aJosef am erij naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi hæn nabiltivile siTevit, husur gai esua len nəpasusan siTevit. ⁵ Gai mai aMeri, tokel gati ke arðilah, arovi Petlehem hæn arðitos gat nahəsəlaru be aMeri pəpadaŋ hæn ðipasus. ⁶ Nəboŋ artotoh len naut a Petlehem, aMeri ipasus. ⁷ Ipas ahai a ŋəo san tovi uluŋan. Eruŋ gole hæn nahudhukaliko gail. Eriŋi ipat len naut nəhanan sinarivatəvat gail husur nahotel epul varirihit þisi. †††

Aŋel mai nəvanuan nasipsip gail

⁸ Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len nəmarireu gail, lotokətkəta təban navəshəsipsip pəpadaŋ hæn naut a Petlehem. ⁹ Nəboŋ lototoh mage-naŋ, aŋel siNasuð evisi hæn galito mai namənas siNasuð eŋias galito ale lomətahw, loŋinŋinikot. ¹⁰ Ris aŋel tokel mai galito ke, "Samtemətahw, husur nukad na-kel-uri-an tovoi ðigol nəvanuan þisi ləðikemkem masuŋ. ¹¹ Bathut daməŋai len nabiltivile siTevit lupas natətai sua ðilav kuv nəsaan samito, gai evi aKristo, Nasuð, aGot totabtabuh lan. ¹² Egai natit mətəberis ləboii lan, ke: dereh mitisað natətai lotoruŋ gole hæn nahudhukaliko gail topat len naut nəhanan sinarivatəvat."

¹³ Vəha-sua ŋai ikad nabiltiluŋoh hæn aŋel hæn nəmav lototah maii, lotoputsan aGot ke,

¹⁴ "Nalotuan van hæn aGot toyalyal buni, mai len navile a pan, natəŋat van hæn nəvanuan þisi,

navoian siGot topat len galito."

†† 1.79 Isa 9.2 ††† Len nasoruan ta Kris hum ma tovi len nanununo hum ma tovi len aNunun aGot. ††† Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke savi nahotel, be naim silat len nəbathudud sijosef. Ale naim enan ikad naruŋ alat len nəyanan lotoləboi ləðipat lan, be naruŋ epul tia.

Nəvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

¹⁵ Nəboŋ aŋel gail lotoriŋ galito hən ləbetəlmam vi lan nəmav, nəvanuan nasipsip lukel mai galit gabag ke, "Ivoi ke datevi Petlehem hən datberis nategai tovisi, Nasuḅ tokele mai gidato."

¹⁶ Ŋa lusaḅsaḅut van, lusaḅ aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut nəhanan sinarivatəvat. ¹⁷ Nəboŋ lotorisi tonon, lukel ur nəsa aŋel tokel husur natətai enan. ¹⁸ Ale nəvanuan p̄isi lotosəsəlon hən, luḅaŋḅaŋ len nəsa nəvanuan nasipsip lotokele. ¹⁹ Be aMeri inau gat natgalen p̄isi, len nəlon inaunau namilen. ²⁰ Beti nəvanuan nasipsip lotəlmam, ale lusor sal suh nəyalyalan siGot, loputsani husur natit p̄isi lotosəsəlon hən mai lotorisi. Esuḅman ŋai aŋel tokel mai galito.

Arupat amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

²¹ Nəboŋ nəmariboŋ toməlevtor simas tonon, lotiv dalusi, † ale loriŋ nəhes Yesu lan. Nəhes enan aŋel ikel uri nəboŋ aMeri satian sal.

²² Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpəhaḅut lotopasus ke limastoh vir nəmariboŋ tovi 40 ale legəm veveu tətəs len nəhon aGot. Imaienan, nəboŋ nəmariboŋ hən aMeri ḅegəm veveu buni tonon, arupat aYesu vi Jerusalem hən arḅeḅusani ke tovi siNasuḅ husur nalo siNasuḅ aGot aMoses totesi. ††²³ (Imaiegai, len nalo siNasuḅ aGot ike, "Hai a ḅo gail p̄isi lotovi uluḅman, levi siNasuḅ aGot. AGot itabtabuh len galito hən ləbevi esan.") ††²⁴ Ale aruvan vəpat nəman eru hən natutumavan hum nalo siNasuḅ aGot tokele ke, "nətav eru o napijin eru." ††

²⁵ Len naut a Jerusalem ikad ahaḅut sua nahəsan aSimeon. Atenan inor məi ehusur kitin hən naḅisal siGot. Itoh vir avan sua ḅevi tarhət seIsrael, ale aNunun aGot itoh len gai. ²⁶ ANunun eḅusani ke gai asike imat vəbar ḅeris aKristo siNasuḅ, aGot totabtabuh lan. ²⁷ ANunun esəhar aSimeon vaḅis len naim siGot. Nəboŋ anan aYesu mai atəman artopati vi lohoim hən arḅigol nəsa nalo siMoses tokele, ²⁸ aSimeon ipati len navəlan ale isal suh aGot ke,

²⁹ "Masta, ginou notovi slev saḅ, gagai nəlogw ikad natəḅat, riŋ ginou nimat hum nasoruan saḅ tokele,

³⁰ husur namətagw eris ategai ḅilav kuv nəvanuan saḅ gail vi lan nəmauran.

³¹ Goutaut hən len nakətaan sinəvanuan gail p̄isi.

³² Gai evi naḅial ḅeḅias naḅisal saḅ gail ḅos alat ləsavu ju,

gai am dereh teputsan nahəsan nəvanuan saḅ gail, aIsrael." ††

³³ Nəboŋ anan mai atəman artosəsəlon hən nəsa aSimeon tohol husur aYesu, aruḅaŋ. ³⁴ Beti aSimeon eus aGot hən ḅigol ḅivoi hən gəlaru, ale ikel mai

aMeri, anan aYesu ke, "Ategai boh dereh tigol nəvanuan tisoḅur len naut a Israel levi ut kəmas mai teputsan nahəsan tisoḅur am. Gai dereh tehəsum natsua nəvanuan tosoḅur ləḅisor tasi balai, ³⁵ ale gai tisor vəhot nəvanuan tosusuah len nəlon nəvanuan lotosoḅur. Meri, gaiug am, dereh gələŋon tisa suḅman naḅu tokan tosar nəloḅ." ††

³⁶ Ikad ahai kelkel ur sua, nahəsan aAnna, anatvavin aFaniel, len nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihau eməlevru ŋai ale asoan imat. Egəm vi bareab tia. ³⁷ Evi batunau vəbar nədaḅ han tovi 84. Gai sariŋ naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalənnəyal mai nalənmariug p̄isi. Len nalotuan san, səhan, isor tuḅ ŋai. ³⁸ Len namityal enan ŋai egəm pəpadaŋ ale ike sipa vi təban Nasuḅ aGot, ihol husur aYesu mai alat lototoh vi aGot ḅilav kuv a Jerusalem †† hən ḅikad nəmakuvan.

³⁹ Nəboŋ aJosef mai aMeri artogol natit p̄isi nalo siNasuḅ aGot tokele tonon, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili. ⁴⁰ Natətai etibau, egəm idaŋ. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai naḅide tovoi, ale aGot ivoi buni hən, eləmas buni.

AYesu len naim siGot

⁴¹ Len nasihau gail p̄isi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən Nəhanan hən nəPasova. †††⁴² Nəboŋ nədaḅ hiYesu tosəŋavur pisan eru, evi məhat vi Jerusalem mai gəlaru suḅman naḅide hən naḅiltihanan.

⁴³ Nəboŋ nəhanan tonon, lotuḅat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem be arsaləboii ⁴⁴ husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəboŋ nəyaran hən nəboŋ enan tonon, gəlaru arokəta doŋi len amahealar gail mai nabubur salit gail soḅuer. ⁴⁵ Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem hən arḅekəta doŋi. ⁴⁶ Husur nəmariboŋ totor arusaḅi len naholəvat todar vis naim siGot. Ebətah mai ahai p̄usan gail, esəsəlon hən galito ale eus galito hən nausian gail. ⁴⁷ Galit p̄isi lotosəsəlon hən aYesu, luḅaŋ len naləboian san mai na-sor-vari-an san. ⁴⁸ Nəboŋ artorisi, aruḅaŋ ale anan ikel mai ke, "Anatugw, imabe gotogol tomaiegai hən ginaməru? Geris, atəmaḅ mai ginou namroləŋon isa nəboŋ namrtokəta doŋ gaiug."

⁴⁹ Gai isor mai gəlar ke, "Imabe mərtodoŋ ginou? Mərsaləboii ke, nototoh len naim seTəmagw ŋa?"

⁵⁰ Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.

⁵¹ Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon. ⁵² Ale namitisau hən nəmauran tonor mai naḅide tovoi siYesu evivi məhat. Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhaḅur am tabtab hən.

§

† 2.21 Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk 1.31 †† 2.22 Lev 12.2-8
‡ 2.23 Exo 13.2, 12, 15 †† Lev 12.8. Nətav ehum navimal
topəhapəhw mai napijin ehum nəhoib. †† 2.32 Isa 42.6, 49.6,
52.10

††† Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel p̄isi.
††† Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seju gail husur lohəhaḅur hən nəboŋ aGot togol ahai a ḅo gail p̄isi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12. § 2.52 1Sam 2.26; Pro 3.4

Na-kel-uri-an sijn

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28)

3 Len nasihau tosəḡavur pisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom, nəboḡ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəboḡ aHerot Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aṽan, nahəsan aFilip tovi vanuan totibau hən naut a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisantias tovi vanuan totibau hən naut a Apilin, ² nəboḡ aAnnas mai aKaiafas artovi biltihai tutumav, nasoran siGot egəm hən aJon anatan aSekariah len naut masmas tobəbesw. ³ Na aJon iyar vi lan naut pisi todar vis Nawisel Jortan hən bikel ur napisulan egai mai nəvanuan gail ke, lipair dan nəsaan salito mai lidaṁ hən ke tibaptais hən galito hən narubatian dan nəsaan.

⁴ Ehum ahai kelkel ur aIsaiah tosi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas tobəbesw, ‘Məteutaut hən naḡisal ṁos Nasuḡ, gol naḡisal san gail linor, ⁵ dereh nabur madiḡdiḡ gail pisi tepul, nəvehuh gail pisi tipapav, naḡisal tohaḡ taṽor tegəm tinor mai naḡisal tokutkutu teməsoh balai.

⁶ Ale nəvanuan gail pisi leris ləboi naḡisal hən nəlav-kuvi-an dan nəsaan salito, aGot togolgo-le.” †

⁷ Imagenan aJon ikel mai naluṽoh lotogəm hən b̄ibaptais hən galito ke, “Anatan nəṁat gail! †† Ase ikel nalələḡauan mai gamito hən mətḡigam dan nabiltol paḡpaḡ begəmai? ⁸ Len nəmauran samito, mitiṽan hən naṽite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. Ale samtetuḡat sor mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis husur aAraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi b̄ilav nəvat galegai ale gol ke legəm vi pasusan siAraham! ⁹ AGot esuṁṁan naluṁṁan toutaut tia hən b̄itai nəkaduhai gail hən nakuvkuv; nəhai pisi ləsəṽan hən naṽit tovoi, gai dereh titaii, bubulan gail vi lan nəhab.”

¹⁰ Ale naluṽoh lousi ke, “Beti namtigol nəsa?”

¹¹ AJon isor var galit ke, “Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai avan topar, ale avan tokad nəhanian tigol timaienan.”

¹² Alat lotovi vanuan nətaks, galevis am logəm hən ləb̄ibaptais. Ale lousi ke, “Hai pusan, ginamit, namtigol timabe?”

¹³ Ikel mai galit ke, “Samtilav kuv nəvat tetibau səhor nəsa nəgavmen ta Rom tokele.”

¹⁴ Beti nasoltia galevis lousi ke, “Be ginamit am, namtimabe?” Isor var galito ke, “Samtital hən nəvanuan gail hən ləb̄ilav nəvat mai gamito, samtelibliboḡ husur galito len nakotan. Mətehəḡavur hən naḡurpuraḡ samit ḡai.”

¹⁵ Len nəboḡ enan nəvanuan gail lopul hən nəvat-vat-viri-aḡ. Len nənanuan salit lousus galit ke, “AJon, gai hum ma b̄evi aKris̄to, aGot totabtabuh lan a?” ¹⁶ Ale aJon isor var galit pisi ke, “Nubaptais hən gamit hən nəwai ḡai. Avil avan sua todaḡ səhor ginou satogəmgəmai, ginou novi ut kəmas ḡai, nəsanor kasi hən nəbisah ruḡat nəḡau hən naributbut san. †† Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab. ¹⁷ Gai esuṁṁan naluṁṁan topat nəhai rivrivhai tia hən b̄epəpəhun namisuruḡit dan nəbavhut tomasmas. Dereh tiḡon hən namisuruḡit len natuhim han, be teḡḡas nasugut nawit tosa len nəhab todədas b̄imat.” †††¹⁸ Na len naṽide tosoḡur aJon isor idaḡ mai galito, ale ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Be nəboḡ aJon tosor tas nəvanuan totibau, aHerot Antipas, husur tolah mai aHerotias tovi asoan aṽan, ale nəboḡ aJon tosor tasi am husur natesasa pisi togole tia, ²⁰ imagenan aHerot igol isa masuṽ səhor ta ṁo: ekəkol gat aJon len naim bəbaḡis.

AJon ibaptais hən aYesu

(Mat 3.13-17; Mak 1.9-11)

²¹ Loriḡ aJon len naim bəbaḡis a tahw, be nəboḡ nəvanuan gail pisi lotobaptais, aYesu am ibaptais. Nəboḡ aYesu tosor mai aGot, nəmav esəḡav, ²² aNunun aGot evi pan tokad niben suṁṁan nətav †††, itav len aYesu, ale nadoldol egəm len nəmav ke: “Gaiug govi anatugw uluṁṁan sagw notoləmas bun gaiug, nohəḡavur masuṽ hən gaiug.” †††

Nəbathuyah siYesu

(Mat 1.1-17)

²³ Nəboḡ aYesu totuḡat hən nauman san, nədaṁ han evi 30. Nəvanuan gail lunau ke evi anatan aJosef, siHeli, ²⁴ siMattat, siLevi, siMelki, sijannai, sijosef, ²⁵ siMattatias, siAmos, siNahum, siEsli, siNakkai, ²⁶ siMaat, siMattatias, siSemein, sijosek, sijota, ²⁷ sijoanan, siResa siSeruppapel, siSealtiel, siNeri, ²⁸ siMelki, siAtti, siKosam, siElmatam, siEr, ²⁹ sijosua, siElieser, sijorim, siMattat, siLevi, ³⁰ seSimeon, sejutah, sijosef, sijnam, siEliakim,

†† Evi slev gail lotosah ruḡat nəḡau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. ††† AGot ehum nəvanuan topat nəhai rivrivhai, be epəpəhun navoian dan nəsaan, ale epəḡas nəsaan len nəhab. ††† Nətav ehum navimal topəḡapəḡw. ††† 3.22 Psa 2.7; Isa 42.1

† 3.6 Isa 40.3-5 †† Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəṁat tosa. Len nənanuan seju gail, nəṁat isa masuṽ hum natəmat toil a ṁo hən. ‡ 3.8 Jon 8.33, 37, 39

31 siMelea, siMenna,
 siMattata, siNatan,
 siTevit, 32 siJesse,
 siOpet, siPoas,
 siSalmon †, siNahson,
 33 siAmminatap, siAtmin,
 siArni ††, siHesron,
 siPeres, sejutah,
 34 siJakop, seIsak,
 siAraham, siTerah,
 siNahor, 35 siSeruk,
 siReu, siPelek,
 siEper, siSelah,
 36 siKainan, siArfaksat,
 siSem, siNoah,
 siLamek, 37 siMetuselah,
 siEnok, sijaret,
 siMahalaleel, siKenan,
 38 siEnos, siSet,
 siAtam, siGot.

Natəmat italtal ke aYesu tigel nəsaan

(Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)

4 Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot ale aNunun esəhari len naut masmas tobəbesw. 2 Len naut enan, len nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigel nəsaan. AYesu səhan natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati. 3 Na natəmat isor maii ke, "Gəbevi aNatun aGot, kel mai nəvat egai ke tegəm vi bəta."

4 Ale aYesu isor vari ke, "Natosian siGot ike, 'Nəvanuan edədas bimaŋur len nabəta ŋai.'" †

5 Bəti natəmat esəhari vi məhat ale eŋusan nəkantri pisi len navile a pan hən aYesu len namityal toŋidol ŋai. 6 Ale isor mai aYesu ke, "Dereh nigol gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan pisi, nəyalalan salito, nilavi mai gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəbilavi mai avan ideh notoləŋoni. 7 Imaienan, gəbetəŋedur, lotu hən ginau, natit pisi dereh tevi esaŋi."

8 AYesu isor vari ke, "Natosian siGot ike: 'Gilotu hən Naşub aGot saŋi maŋu, gigol nalotuan van hən gai səbon.'" ††

9 Bəti natəmat esəhari vi Jerusalem, eriŋi egilgile a məhat buni len naim siGot. Ikel maii ke, "Gəbevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan, 10 husur natosian siGot ike, 'AGot dereh tikele hən aŋel san gail hən ləbəkətkəta təban gaiug hən natideh satemədas gaiug. ††† Dereh lipat gaiug vi məhat len navələlito hən asike narieŋ bəsəhot nəvat!'" †††

12 AYesu isor vari ke, "Ikele am ke, 'Sagitaltal kitev nədaŋan siNasub aGot saŋi ke timabe.'" †††

13 Nəboŋ natəmat totaltal soŋuer hən aYesu, eriŋ aYesu vir nəboŋ tile tovoi am.

AYesu etubət hən nauman san

(Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)

14 Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaŋan seNunun aGot, ale nəvanuan gail luhol husur gai len naut pisi todar vis naut enan. 15 Eŋusan len naut nəbonbonan seju gail, ale galit pisi lusor sal suhi len naholan salito.

Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu

(Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)

16 Evi Nasaret, naut enan gai totibau lan, ale len nəSappat eŋis len naim nəbonbonan hum nəvide san akis. Ale eil hən bəvuruŋ natosian siGot. 17 Lulav nalobulat tobul maii, nalobulat ahai kelkel ur, aIsaiah totosi. Ale evuhe, isaŋ naut aIsaiah totosi ke:

18 "ANunun aGot eŋis len ginau,
 bathut gatovəhas ginau hən bitabtabuh len ginau,
 hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai naməsəl §
 gail.

Gatosəvat ginau hən nəbikel ur navivilean van hən alat lotobəbaŋis,

nakətaan van hən ametbesw gail,
 nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lotogol tosa habat hən galito,

19 mai hən nəbikel ur nasi hau

Nasub aGot bigol bivoi masuŋ van hən nəvanuan san gail lan." ††

20 Nəboŋ aYesu toŋuruŋi tonon, ebul gat nalobulat, ilav təlmam həni mai avanuan na-vi-tarhəte-an, ale ebətah. Nəmet pisi len naim nəbonbonan lokəta mətaltal həni, 21 ale etubət sor mai galit ke, "Daməŋai len na-səsəlon-əhəni-an samito, natosian egai siGot imadhasarpoh."

22 Galit pisi lusor ivoi husuri. Luŋaŋ len nasoruan togomah aYesu tokele, ale lousus galit gabag ke, "Ategai savi anatun aJosef a?"

23 Ale aYesu isor mai galit ke, "Dereh gamit mitikel nasoruan kəta egai mai ginau ke, 'Hai rerer girer hən gaiug gimaŋur! Gole len naut matmat saŋi hun namtosəsəlon hən gotogole len navile a Kapernaum.'" †††

24 AYesu isor am ke, "Ganan, nukel nakitinan mai gamit ke, səkad ahai kelkel ur ideh lotohəhaŋur həni len naut a im san, lomətahuni. 25 Nukel nakitinan ke, len nəboŋ siElijah naut a Israel ikad nəbatunau pəhaŋut isobur. Len naut enan ipar us len nasi hau totor mai nahəbati toməlevtes. Len naut pisi nəhanian eŋuer. †††† Be aGot sasəvat aElijah van hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvati van hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadaŋ hən naut a Siton. ††††† Ale Len nəboŋ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a Israel, alat lotokad naleprosi lusobur, avil aGot sagol galit ideh səmaur, igol aNaaman, uleSiria ŋai imaŋur." ††††

28 Nəboŋ alat lotosuh len naim nəbonbonan lotosəsəlon hən tokəmaienan, nəlolit pisi ipaŋpaŋ masuŋ.

29 Lule məhat, hut aYesu dan navile enan, ale səhari

† Nalobulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala. †† Nalobulat galevis ta sutuai ləsəkad siAtmin, siArni be lukad siAram ŋai. † 4.4 Deu 8.3 †† 4.8 Deu 6.13 †† 4.10 Psa 91.11 ††† 4.11 Psa 91.12 ††† 4.12 Deu 6.16

§ Naməsəl evi avan sua topar tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim. †† 4.19 Isa 61.1-2 ††† 4.25 1Ki 17.1 †† 4.26 1Ki 17.8-16 ††† 4.27 2Ki 5.1-14

van hən nabuŋon hən naŵehuh, naut enan topat lan, hən ləb̄ibar hən̄i vi pan. ³⁰ Be aYesu egis tur len nalu-ŵoh, iyar vi tut.

AYesu ehut nanunun tosa

(Mak 1.21-28)

³¹ Beti evi pan vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat eŵusan nəvanuan gail. ³² Luŋar̄ len naŋusanan san husur nasoruan san ikad nədaŋan hən namitisau mai na-il-a-ŋo-an. ³³ Len naim nabonbonan ikad nauluŋan, nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke, ³⁴ "Wii! Imab gotuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəbigol namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Gaiug govi siGot gotogəm ŋosi!"

³⁵ AYesu isor idaŋ maii ke, "Gemədau! Gimakuv vi tut dan atenan!" Beti natəmat igol iteh, taltaloŋ len tan rivuh len galito, ale eriŋ atenan səkad nasənanhan.

³⁶ Nəvanuan p̄isi lomətahw, luŋar̄, ale lousus galit gabag ke, "Naŋusanan saganan? Len na-il-a-ŋo-an mai nədaŋan, gai isor idaŋ mai nanunun nəmargobut gail, ale lumakuv!"

³⁷ Beti na-kel-uri-an husur aYesu iperŋan naut p̄isi to-dar visi naut enan.

AYesu igol nəvanuan isoḅur nibelit ivoŋəvoŋ

(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)

³⁸ AYesu eriŋ naim nabonbonan, evi lan naim sivan sua nahəsan aSimon. Len nəboŋ enan anan asoan aSimon eləŋon isa masuŷ hən topud hən naməsahan, ale lous aYesu hən b̄igol b̄imaur. ³⁹ Beti aYesu eil ben alite-nan, ale isor idaŋ van hən naməsahan. Vəha-sua ŋai naməsahan inoŋ dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.

⁴⁰ Nəboŋ namityal tomasur, † nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah p̄isi hən naməsahan tiltile van hən aYesu. Eriŋ navəlan gəlar len galit ŷisusua, ale lumaur, ⁴¹ mai natəmat isoḅur lumakuv. Nəboŋ lotomakuv, lukai habat ke, "Gaiug govi aNatun aGot!" Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləboii ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁴² Nəboŋ nəmav topitau, aYesu evi lan naut to-ḅəbesw. Naluŵoh ludoŋi, doŋi van ale nəboŋ lotosaḅi, loil kəkol hən̄i hən asike b̄eriŋ galito. ⁴³ Be ikel mai galit ke, "Ginau nimasvi lan nabiltivile tile gail am hən nəbikel ur natohan pipihəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau ŋosi."

⁴⁴ Beti len naim nabonbonan gail a Jutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

AYesu etuḅat tabtabuh len ahai pispisul gail

(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)

5 Boŋ sua aYesu toil tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kennesaret. Naluŵoh loririhit garu lan hən ləbesəsəloŋ hən nasoruan siGot. ² Ale aYesu eris nabot eru artokir tarhəwai, len naut nəvanuan nəsahiehan gail lotoriŋi. Galito lokəkak nalevlev salito.

³ Isah len nabot sivan sua nahəsan aSimon, ale eusi ke tesul hən̄i vi lau kəkereh. Beti ebətah len nabot, eŵu-san alat lotosuh a ut.

⁴ Nəboŋ tosor tonoŋ, ikel mai aSimon ke, "Rusan nabot vi lan naut tosareh am, ale bar hən nalevlev hən mətḅisah hən naieh."

⁵ ASimon isor vari ke, "Masta, len mariug namto-hishisi sobuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienan, namtibar hən nalevlev tətəs am."

⁶ Nəboŋ lotobar hən̄i, lusaḅ naieh isoḅur lan, gol ke nalevlev etuḅat hən b̄emətar. †⁷ Imagenan loḅilival van hən alat lotosuh len nabot togon hən ləbegəm susupah hən̄i mai galito. Logəm, usan nabot gəlar p̄isi aropul vətah bəhbəhw! ⁸ Nəboŋ aSimon Pita toris natenan, iteh bathurien aYesu ike, "Givan dan ginau Nasuḅ, husur novi vanuan tosa masuŷ!"

⁹ Ekəmaienan husur gai mai alat lotosuh maii, losəhoŵut hən naieh tosoḅur lotosah hən̄i. ¹⁰ Ajemes mai aŋon, anatun aSepeti gəlar artoḅon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəhoŵut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, "Sagemətahw; asike gosəsahieh am, daməŋai van dereh gisah hən nəvanuan gail."

¹¹ Na loliv nabot eru enan salito vahut, ale loriŋ natit p̄isi esuh, lohusur aYesu.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur

(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)

¹² Nəboŋ aYesu totoh len nabiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavkav egəm hən̄i. Nəboŋ toris aYesu iteh len tan, ekəta vi pan ale enjiri ke, "Nasuḅ, gəbeləŋoni, goləboi gəbigol nəḅimaur, nəḅiveveu."

¹³ Na aYesu isar hən navəlan, ibari ale ikel maii ke, "Noləŋoni. Gimaur, giveveu!" Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dani.

¹⁴ Beti aYesu ikele hən̄i ke, "Sagikel nəsa tovisi mai avan ideh. Be givan, geŵusan gaiug hən ahai tutumav. Ale geviol hən naviolan ŋos natutumavan hum aMoses tokele tia hən naveveuan saŋ hən gəḅeŵusan galit ke gumaur." ‡

¹⁵ Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, ŋa nəvanuan isoḅur logəm hən ləḅesəsəloŋ hən̄i ale hən gai b̄igol galit ləḅimaur dan naməsahan salito. ¹⁶ Avil aYesu eriŋ galit akis, evi lan naut toḅəbesw səḅon ale isor mai aTəman.

AYesu igol avan sua todədas b̄erusan gai, imaur

(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)

¹⁷ Len nəboŋ sua aYesu eŋusŋusan, ale naFarisi gail mai ahai p̄isan gail hən nalo lobətah ei. Logəm len navile p̄isi a Kalili mai a Jutea mai naut a Jerusalem. Nədaŋan siNasuḅ eḅis len aYesu hən b̄ilav kuv naməsahan. ¹⁸ Len nəboŋ enan lalumuŋan galevis lupat avan sua len nəbateh, saləboi b̄erusan gai. Luke lipati vi lohoim hən ləb̄eriŋi bathurien aYesu, ¹⁹ avil lohisi soḅuer, naim epul hən nəvanuan varirihit. Beti lopəlau vi məhat len navurun topapav, ludakuv, gol naḅur lan,

† NəSappat seju gail inoŋ nəboŋ namityal tomasur.

†† 5.6 Jon 21.3-6 ‡ 5.14 Lev 14.1-32

ale loriņ tur hən gai mai nəbateh san vi pan. Loriņ rivuh len naluŵoh, a mō hən aYesu. ²⁰ Nəboņ aYesu toris ləboi nadələmian salito ike, "Tegai, gaiug, nəsaan saŵ gail lumaruŵat."

²¹ NaFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo, nənauan salit imaiegai ke, "Gai evi ase tosor maiegai? In-au ke tovi aGot a? Ase eləboi bəruŵat nəsaan? AGot səbōn űai!" ²² Be aYesu eləboi nənauan salito ale ike, "Nənauan len nəlomito satimaienan. ²³ Nəbike, 'Noruŵat nəsaan saŵ gail,' o 'Gile məhat, giyar,' nəsa emədmədau am? ²⁴ Imagenan nəvusan gamito ke aNatun Nəvanuan ikad nədaņan hən bəruŵat nəsaan gail len navile a pan timaiegai..." Ale ikel mai atenan saləboi bərusan gai ke, "Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh saŵ ale vahim!"

²⁵ Vəha-sua űai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh nəyalyalan siGot, ivahim. ²⁶ Galit pisi lumaņmaņ vəsa ale lusal suh nəyalyalan siGot. Lumaņmaņ masuŵ, lomətahw ale luke, "Daməņai nəsa dat-torisi etile buni."

AYesu itabtabuh len aLevi

(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)

²⁷ Natgalenan tonor, husur nəboņ enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan nətaks sua, nahəsan aLevi, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel mai ke, "Gitah mai ginau, gehusur ginau!" ††

²⁸ Ale erij natit gail pisi ipat, ile məhat, ehusuri.

²⁹ Beti aLevi eutaut hən nəbiltihanen mōs aYesu len naim san, ale ikad nəbiltiŵoh hən alat lotoum suŵan aLevi mai galevis am luhan mai galito. ³⁰ Be naFarisi gail mai ahai pusan salit gail hən nalo, lukel mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, "Imabe mət-tohan, məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?" ‡

³¹ AYesu isor var galit ke, "Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsaŵ űai. ³² Ginau nəsağəm hən nəbikele alat lotonor hən ləbipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəbikele mai alat nəsaan."

Nausian husur naŵide silat ləsəhan

(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)

³³ Beti lukel mai ke, "Ahai susur sijoņ gail, nəboņ isobur ləsəhan hən ləbisor tuŵ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esaŵ gail imabe lotohan, lotomun?"

³⁴ AYesu isor var galit ke, "Nəboņ avan sua tolah, godədas gəbigol nəvanuan san gail lotobōn mai hən salihan. ³⁵ Be dereh tikad nəboņ hən ləbesəhar naluŵan tolah dan nəvanuan san gail. Len nəboņ enan asike luhan." ††

† Nəboņ aYesu tokəmaiēnan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas bigol eru en pisi, ale nəbike, 'Noruŵat nəsaan saŵ gail,' mətsaləboi ke lumaruŵat o ləsəmaruŵat. Be nəbike, 'Gile məhat, giyar!' mətoləboi mətberisi ke imaur. †† 5.27 Mat 9.9; Mak 2.14 ‡ 5.30 Luk 15.1-2 †† Len nəbōl pusan egai aYesu isor husur gai gabag tosuŵan naluŵan tolah.

³⁶ Beti aYesu eŵusan, iŵol † ke, "Səkad avan ideh to-tar naŵisihoh dan nahurabat veveu ale tosođe len nahurabat tomatu. Tagole, tamədas nahurabat veveu ale naŵisihoh asike taņor hən nahurabat tomatu.

³⁷ Nəvanuan gail ləsəbir nəwain lotomadhaum hən len nahurhuwain tomatu. †† Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale nahurhuwain

tapələus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa.

³⁸ Aoa, nəvanuan gail ləbir nəwain veveu len nahurhuwain veveu. ³⁹ Avil səkad avan ideh tomun nəwain tomatu toləņon toveveu husur ike, 'Nəwain tomatu ivoi səhori,' ale gamit mətumaiēnan, mətomə-tahun natit toveveu."

AYesu evi masta hən nəSappat

(Mat 12.1-8; Mak 2.23-28)

6 Len nəSappat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur leņ nəmarireu hən nawit, ale ahai susur gail lotuŵat kin bŵr nəhavhuwit gail. Lusarsari len navələlito ale luhan namisurhuwit gail. ††† NaFarisi galevis lousi ke, "Imabe mətugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?"

³ AYesu isor var galit ke, "Mətsaŵuruņ ləboi nəsa aTe-vit galito lotogole nəboņ lotomalkəkət a? ⁴ Ebi len naim nətaŵolen siGot, ale ilav nabəta tolo. Ihani ale ilayi mai laluruŵan san. ⁵ Be nalo ike ahai tutumav səbōlit űai loləboi ləbihani." ††

⁵ Beti aYesu ikel mai galito ke, "ANatun Nəvanuan evi masta hən nəSappat. NəSappat ipat len navəlan."

AYesu igol avan sua, navəlan totah, imaur

(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)

⁶ Len nəSappat sua tile am, aYesu evi lan naim nəbōnōnan, eŵusan. Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas. ⁷ NaFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo ludas pisal hən ləbisaŵ nəsa-baņ ideh len aYesu hən ləbikot hən. űa lokəta bunusi ke bigol atenan bimaur len nəSappat salito. ⁸ Be aYesu eləboi nəsa lotonau, ale ikel mai naluŵan tokad navəlan totah ke, "Gile məhat, il rivuh hən galit pisi." Imaiēnan naluŵan ile məhat ale eil ei.

⁹ Beti aYesu eus galit ke, "Nous gamito, len nalo nəsa inor len nəSappat: datbigol navoiaņ o nəsaan, dat-bətəgau gat nəmauran o datbigol bimasig?"

¹⁰ Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, "Gis-ar hən navələm." Igole, ale navəlan imaur buni tətas.

¹¹ Avil galito, lopul hən nəlol paņpaņ vəsa, ale lotuŵat sor utaut len galit gabag hən nəsa ləbigole van hən aYesu.

†† Len naut egai aYesu ikel naŵusanan egai hən bəvusan galito ke naŵisal san iveveu, sanor hən naŵisal tomatu lotohushusuri.

††† Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu bŵrhulon. ††† 6.1 Deu 23.25 § 6.4 1Sam 21.1-6

§† 6.4 Lev 24.9

AYesu itabtabuh len ahai pispisul san gail lotovi 12

(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)

¹² Len nəboŋ galenan sua aYesu evi məhat len naŋe-huh hən b̄isor tuŋ, ale isor mai aGot len nalenmariug kavkav. ¹³ Dudulan ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai pispisul: ikad ¹⁴ aSimon (tokisi am hən aPita) mai aAdu aŋan, ikad aJemes, aJon, aFilip, aPartolomiu, ¹⁵ aMattiu, aTomas, aJemes anatan aAlfeus, aSimon tovi naSelot sua, ¹⁶ aJutas anatan aJemes mai aJutas Iskariot b̄erij aYesu len navəlan naenemi san gail.

AYesu eŋusan, igol nəvanuan gail lumaur

(Mat 4.23-25)

¹⁷ AYesu eput vi pan mai galito, eil len nabəmav. Ikad naluŋoh hən ahai susur san ei mai nəvanuan tosoḅur lotogəm a Jerusalem mai naut tosoḅur a Jutea mai galevis ta Tair mai ta Siton. ¹⁸ Logəm hən ləbəsəsəloŋ hən, ale hən gai b̄igol naməsahan salit b̄inoŋ. AYesu ehut nanunun tosa gail dan galit lotokade, ale igol naləŋon-isa-an salit ivoi. ¹⁹ Galit p̄isi lugol risi ke libari bathut nədaŋan egəm len aYesu, igol galit lumaur.

Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an

(Mat 5.1-12)

²⁰ AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike: "Gamit məttoŋidol, navoian siGot igol gagai mətukab hən i husur natohan pipihabəlan aGot evi samito. ²¹ Gamit məttomalkəkət gagai, navoian siGot igol gagai mətukab hən i husur dereh mitihanukub. †† Gamit məttotaŋ gagai, navoian siGot igol gagai mətukab hən i husur dereh mitiman. ²² "Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun gamito, lotokai hən gamito, lotosor viles gamito, ale lotosor mədas nahəsamit hum tosa bathut aNatun Nəvanuan məttovi esan, navoian siGot igol gagai mətukab hən. ²³ Mitikemkem len nəboŋ enan, məteməlməlah len nahəhaŋuran husur nakonp̄urp̄uran samit len nəmav gag etibau. Nəvanuan lotogol tosa hən gamit maienan, losuŋan atəmalit ta sutuai lotogol tosa maienan hən ahai kelkel ur gail siGot. † ²⁴ "Avil gamit məttoḅad natit tosoḅur, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat i husur nəsa məttoḅade evi hən nəboŋ ta daməŋai ŋai. ²⁵ Gamit məttoḅad nəhanian tosoḅur gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat i husur dereh mitimalkəkət. Gamit məttoḅoman gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat

† NaSelot evi nəvanuan len naluŋoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləb̄ibal mai galito. †† Ta sutuai naju gail luke malkəkət, be namilen evi malkəkət hən naləboian siGot mai nagolean hən nəsa aGot tokele. † 6.23 2Chr 36.16; Uman 7.52

husur dereh nəlomit tisa, mititaŋ.

²⁶ "Gamit, mətḅeum ḡos nəvanuan p̄isi ləb̄isal suh gamito, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat, husur atəmalit ta sutuai lugol maienan hən ahai kelkel ur gəgəras gail."

Geləmas bun aenemi saŋ gail

(Mat 5.38-48, 7.12a)

²⁷ AYesu eŋusan am ike, "Samtimaienan. Nukel mai gamit məttoḅəsəloŋ hən ginou ke: Məteləmas bun aenemi samit gail, gol tivoi van hən alat lotomətahun bun gamito, ²⁸ us aGot hən b̄igol navoian van hən alat lotosor mədas gamito, sor tuŋ ḡos alat lotogol tosa hən gamito. ²⁹ Avan ideh b̄ivəs nətarhoŋ, gipair hən nətarhoŋ togon van hən. Avan ideh b̄ilav nahurabat naut susus saŋ, gidaŋ hən ke tilav nəhai susun saŋ am. ³⁰ Geviol ḡai galit p̄isi ləḅeus gaiug hən natideh, ale avan ideh b̄ilav natideh saŋ, sageusi ke tilav təlmam hən. ³¹ Naŋide məttoḅəŋoni ke nəvanuan gail ligole van hən gamito, mitigol naŋide enan van hən galito.

³² "Mətḅeləmas bun ŋai alat lotoləmas bun gamito, savi natideh. Husur ke alat nəsaan am loləmas bun alat lotoləmas bun galito. ³³ Mətḅivoi ŋai hən alat lotovoi hən gamito, savi natideh. Bathut alat nəsaan am lugol tomagenan. ³⁴ Mətḅidaŋ hən nəvat ŋai mai alat məttonau ke ləb̄isar gele, savi natideh. Alat nəsaan am ludaŋ hən nəvat mai galit gabag, hən ləb̄isar gel nəkabut p̄isi. ³⁵ Be ivoi ke gamit mətətile. Məteləmas bun aenemi samit gail, mitivoi hən galito. Mitidaŋ hən nəvat mai galito, be samtitoḅ vir nə-sar-gele-an. Mətḅimaienan, dereh aGot tilav nakonp̄urp̄uran totibau mai gamito ale mətəgəm vi anatan aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hən alat ləsasipa vi təban mai nəvanuan nəsaan gail. ³⁶ Nəlomit timastaŋis nəvanuan gail suŋan aTəmamit len nəmav nəlon totaŋis galito."

Gikel nakitinan husur nəvanuan p̄isi

(Mat 7.1-5)

³⁷ AYesu isor am ke, "Samtike nəvanuan tile isa ale aGot asike ike mətusa. Samtisaḅ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isaḅ səhoti ke gamit mitimaspanis. Məteruḅat nəsaan nəvanuan togole hən gamito, imagenan dereh aGot teruḅat nəsaan samito. ³⁸ Məteviol, imagenan dereh aGot teviol mai gamito. Gai dereh teviol hən tisoḅur mai gamito, teirir hən, tepul səḅəhov variviriv. Bathut mətḅeviol habat o mətḅeviol kəkereh, aGot teviol magenan mai gamito."

³⁹ AYesu eŋusan am, iḅol maiegai ke: "Ametḅesw eləboi ḅesəhar ametḅesw togon a? Aoa, gəlar p̄isi dereh aripal suluvi, ariteh len naḅur. ⁴⁰ Ahai susur, satibau səhor ahai p̄usan san, be avan ideh toləboi səhot p̄is naḅusanan sihai p̄usan san, dereh tesuŋan gai.

⁴¹ "Husur nəsa gotokəta kot nakumashəhai len namətan aŋaŋ, be gəsənou nab̄iltitarhai len namətaŋ? ⁴² Imabe gotoke, 'Wawa, nidakuv nakumashəhai dan namətaŋ, nəboŋ gotokad nətarhai gəsarisi len

namətañ? Gaiug gotovi vanuan gəgəras, gilav kuv nətarhai dan namətañ bai. Gəbigole binonj nakətaan sañ dereh timasil tinor hən gəbīdakuv nakumashəhai dan namətan añañ.

Nəhai mai nañite
(Mat 7.16-20, 12.33-35)

⁴³ "Nəhai tovoi səñan hən nañit tosa. Nəhai tosa səñan hən nañit tovoi. ⁴⁴ Goris ləboi nəhai ideh nəbonj gotoris nañite. Nəvanuan gail ləsavərus nañit tovoi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunite. ^{†45} Nəvanuan tovoi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan tosa igol nəsaan len nəsaan topul len nəlon. Bathut, nəsa nəvanuan tokele, evivile len nəsa topul səsəhov len nəlon.

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Mat 7.24-27)

⁴⁶ "Mətakis ginau ke, 'Masta, Masta,' be mətəsgol nəsa notokele. Imabe? ⁴⁷ Nəvanuan řisi lotogəm hən ginau, lotosəsəlonj hən nasoruan sagw mai lotogole, lumaiegai ke: ⁴⁸ Ehum avan sua toum hən naim, tokir sareh ale torij nəpaudesen len nəvat mot. Nəbonj nilev togəmai, nawisel tovi məhat, iñas naim be sakur həni husur eum həni idař habat. ⁴⁹ Be avan ideh tosəsəlonj hən nasoruan sagw ale sagole, esuñan avan sua toum hən naim topat len tan, nəpaudesen tobuer. Nəbonj nawisel tolev, toñas naim enan, vəha-sua řjai erus, iteh vəmasirsir."

Nadəlomian hən nasoltia sua
(Mat 8.5-13)

7 Nəbonj aYesu tokəmaienan tononj, ibar naut a Kapernaum. ² Len naut enan ikad nasenturion sua tokad naslev. Nasenturion enan inau ke naslev san tovoi habat. Be naslev eməsah, hum ma bəməsəl. ³ Nasenturion esəsəlonj hən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis lotoil a řno hən naJu gail van həni hən ləbėusi ke, tegəm hən bīgol naslev san timaur. ⁴ Nəbonj lotogəm hən aYesu, lonjiri ke, "Bathut atenan inor, ivoi hən gəbigol nategai řnosi, ⁵ husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale eum hən naim nəbonbōnan sinamito." ⁶ Na aYesu ivan mai galito. Nəbonj pəpadař hən bībar naim enan, nasenturion esəvat esan gail hən ləbīkel maii ke: "Nasub, ivoi ke sagegəm pəpadař am, husur ginau nəsanor kasi hən gəbėbis lohoim sagw. ⁷ Imaienan nunau ginau ke, nəsanor kasi hən nəbėbubur mai gaiug. Avil gəbīkele ke naslev sagw bīmaur, dereh timaur. ⁸ Nokəmaienan husur ginau nutoh pipihəbələn alat lotoil a řno hən ginau, ale nasoltia gail lutoh pipihəbəlagw. Nəbīkel mai tosa ke, 'Givan,' dereh tivan; nəbīkel mai sual am ke, 'Gegəmai,' dereh tegəmai. Nəbīkel mai naslev sagw ke, 'Gigol nategai,' ale dereh tigole."

⁹ Nəbonj aYesu tosəsəlonj həni, iřanjan. İpair van hən nəluvoh lotohusuri ale ike, "Nukel mai gamit ke; nəsəsəb nadəlomian todař maiegai len alat seİsrael."

¹⁰ Beti alat sinasenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusađi ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatun uluñan sibatunau ile məhat dan nəmatan

¹¹ Pelan han aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai nabīltiľvoh lutah maii. ¹² Nəbonj aYesu toyar pəpadař hən nametləkau hən navile, alat a Nain lupat naluñan sua tomat vivile, tovi añisusua sinan. Lupati len nəmel. Anan evi batunau, ale nabīltiľvoh a Nain luyar mai alitenan. ¹³ Nəbonj Nasub toris alitenan, nəlon itařjisi ale ike, "Sagitař."

¹⁴ Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. İke, "Mantuhmar, nukel mai gaiug, gile məhat!" ¹⁵ Ale nəmantuhmar ebətah məhat, etubat sor. Beti aYesu eviol həni mai anan.

¹⁶ Galit řisi lomətahw, lumařmař ale lusor sal suh nəyalalan siGot ke, "Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi hən gidato!" Lusor am ke, "AGot egəm hən bėvi tarhət sidato, nəvanuan san gail."

¹⁷ Na-kel-uri-an egai husur aYesu iperjan naut řisi a Jutea mai naut řisi todař visi.

AYesu mai aJon Baptais
(Mat 11.2-19)

¹⁸ Ahai susur sijn gail lukel ur natgalen řisi maii. Ale ekis galit eru, ¹⁹ esəvat gəlaru van hən Nasub hən arbėusi ke, "Gaiug govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?" ²⁰ Nəbonj artogəm həni, arousi ke, "AJon Baptais esəvat ginaməru gəm hən gaiug, eusi ke, 'Govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?'"

²¹ Len nəbonj enan řjai aYesu igol nəvanuan isobur lotokad naməsahan tiltile lumaur, igol galevis, nanunun nəmargobut gail lumakuv dan galito. Ale ilav nakətaan mai nametbėsw isobur. ²² Imagenan isor var gəlaru ke, "Məretəlmam ale kel mai aJon nəsa mərtorisi mai mərtosəsəlonj həni: ametbėsw gail lukad nakətaan, alat narielit togau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədariř bulbulol gail losəsəlonj mai alat lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəlonj hən na-kel-uri-an tovoi. ^{†23} AGot tigoľ tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole."

²⁴ Nəbonj ahai pispisul sijn artovan, aYesu etubat sor husur aJon mai naluvoh ke, "Nəbonj məttovi lan naut masmas tobbėsw, mətuvan varis nəsa? Nañiľiol nəlan toľvuvi tokurkur a? ‡ Aoa! ²⁵ Bėbuer, mətuvan hən mətberis nəsa? Naluñan tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienən, lotokad nakontit řisi, galit losuh len nabīltiim sekiř gail! ²⁶ Bīmaienən, mətuvan hən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur

† Nəhau enan ehun nabulgəgau.

†† 7.22 İsa 35.5-6, 61.1 ‡ Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan todidimair, togəgel hən nənauan akis.

ñai, iyalyal səhor ahai kelkel ur.²⁷ Atenan evi nəvanuan natosian siGot tokel husuri ke: 'Geris! dereh nesəvat ahai pispisul sagw a m̄o hən gaiug toutaut hən nañisal sañ m̄os gaiug.' †

²⁸ "Nukel mai gamit ke, səkad avan ideh napəhañut topasi, tosəhor aJon; Be len alat lototoh pipihabəlan aGot, galit ideh tovi ut kəmas iyalyal səhor aJon."

²⁹ (Galit isobur mai galevis lotovi nəvanuan nətaks aJon tobaptais hən galit tia, nəboñ lotosəsəloñ hən aYesu, lukel ləboii ke, nañisal siGot inor.³⁰ Avil naFarisi gail mai alat lotokad namitisau hən nalo, aJon səbaptais hən galito, lomətahun p̄is nañisal siGot mai naləñonian siGot m̄os galito.)

³¹ AYesu isor am, ike, "Ale naur ta daməñai lumabe? Noləboi nəb̄ike lohūm nəsa?"³² Losurñan alahutai lotobətah len nəməket lotokai van hən galit gabag ke, 'Namtoñuv nañuvimal m̄os gamito be mətəsəsav; namtokəkai hən nəb̄e nəmatan be mətəsətañ!' ³³ Logəgel hən nənauan salit tabtab. Nokəmaianan husur nəboñ aJon Baptais togəmai, səhan nabəta, samun nəwain, be mətuke, 'Ikad natəmat.' ³⁴ Avil aNatun Nəvanuan egəmai, ihan, emun, be mətuke, 'Məteris! Nauluñan tohan təməhav, tomun vatərog. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail!' ³⁵ Be alat lotohusur nañisal siGot hən namitisau hən nəmauran tonor, nəmauran salito eñusani ke nañisal siGot ekitin."

AYesu eruñat nəsaan sepəhañut tosa

³⁶ Ikad naFarisi sua, nahəsan aSimon, tous aYesu hən b̄ihan maii, ale aYesu eñis lohoim san, ipat tarhəgarin hən b̄ihan.³⁷ Nəboñ napəhañut nəsaan sua len nab̄iltivile enan tosəsəloñ hən ke aYesu tohan len naim siFarisi enan, ipat nabotel nəhai pəhas van hən aYesu.

³⁸ Eil pəpadañ hən narien, itañ. Nəboñ totañ, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narien hən navurun, esurñ narien ale eñir nəhaj pəhas len narien gəlaru.³⁹ NaFarisi tous aYesu hən b̄ihan, eris natenan. Nəboñ torisi inau len gai səbon ke, "Ategai tavi ahai kelkel ur, taləboi as tobari, ale taləboi am nañide san ke alitenan evi pəhañut nəsaan."⁴⁰ AYesu isor vari ke, "Simon, nukad natesua hən nəb̄ikel mai gaiug." ASimon ike, "Hai p̄usan, kele."

⁴¹ AYesu iñol hən ke, "Ikad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todañ hən mai gəlaru. Sua ikabut hən natenarius †† tovi 500, togon ikabut hən 50.

⁴² Gəlar p̄isi arsəkad nəvat hən arb̄isar gele, ña gai ikas kuv nəkabut səlaru. Imaianan, gəlar ta be eləmas buni səhor togon?"

⁴³ ASimon isor vari ke, "Hum ma atenan, nəvanuan tokas kuv nəkabut san totibau səhor togon." AYesu ike, "Gokitin."

⁴⁴ Beti ipair van hən napəhañut ale ikel mai aSimon ke, "Geris alitegai? Nəboñ notob̄is lohoim sañ gəsəlav nəwai hən nəbəkəkas nariegw, wake namətarur selitegai igol nariegw imosmos hən ale igargari hən navurun.⁴⁵ Gəsasurñ nətarhogw hən na-ke-ivoi-an hən no-

togəmai, wake nəboñ notob̄is lohoim, alitegai sasib hən tosurñ nariegw gəlaru.⁴⁶ Gəsavəhas nəkadugw hən naoil hən naoliv hum nañide sidato, wake gai eñir nəhai pəhas len nariegw gəlaru.⁴⁷ Bathut natgalenan, nukel mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosobur lumaruñat tia, imaianan gai eləmas masuñ hən ginou. Avil nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomaruñat, gai eləmas bun ginou, be tokəkereh ñai."

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, "Nəsaan sañ gail lumaruñat."

⁴⁹ Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai galit gabag ke, "Ase gagai, toruñat nəsaan gail tu maiegai?"

⁵⁰ Ale aYesu ikel mai alitenan ke, "Nadəlomian sañ gatolav kuv gaiug dan nəsaan sañ gail. Givan, natəñat tipat len nəloñ."

Latpəhañut lototah mai aYesu

8 Nəboñ tonor, aYesu iyar tur len navile gail mai nab̄iltivile gail. Ikel ur na-ke-ur-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot. Ahai pispisul lotovi 12 luth maii.² Napəhañut galevis, aYesu togol galit lotomaur dan nanunun nəmargobut mai naməsahan, galit am luth maii. Lovi: aMeri ta Maktala, nanunun nəmargobut toməlevru lotomakuv dani tia;³ aJoanna asoan aKusa toil a m̄o hən naim siHerot Antipas tovi kin; aSusanna; mai isobur am. Latpəhañut galenan, len nəsa lotokade, loviol kəmas hən nəvat salito m̄os aYesu mai nəvanuan san gail.

AYesu iñol husur namisurhuwit

(Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)

⁴ Nəboñ naluñoh hən navile galevis lotogəm hən aYesu, luñonñon, ale ikel nəb̄ol p̄usan ke,⁵ "Avan sua tomabmabul namisurhut gail ivan vabubulan namisurhuwit han. Nəboñ tobubulani maienan, galevis luteh len nañisal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan p̄isi.⁶ Galevis luteh len naut tobari vat. Nəboñ lototov, lumayoh husur nəwai eñuer len naut enan.⁷ Galevis luteh rivuh len nəharhəhau tokad nasunite. Nəboñ artotov, nəhau eruñ gut bun nawit.⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luñan vəha-100 len nəsa nəvanuan tomabule." Nəboñ aYesu tokəmaianan tonor, ikai ke, "Avan ideh tokad nədaringan hən b̄esəsəloñ, tesəsəloñ m̄au!"

AYesu ikel nəb̄ol p̄usan m̄os nəsa?

(Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)

⁹ Ahai susur san gail lousi ke tikel namilen nəb̄ol p̄usan enan.¹⁰ Ike, "AGot idañ hən tia hən mətbeləboi nəsa tosusuah husur natohan pipihabəlan aGot, avil nusor mai alatevis tile am hən nəb̄ol p̄usan hən ke, "naut kəmas ləbəkəta, kəta, ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;

naut kəmas ləb̄esəsəloñ, səsəloñ, ləsəsəsəloñ ləboi nəsa aGot togole.' ‡

† 7.27 Mal 3.1 †† Natenarius evi nəvat nañurp̄uran hən nau-man hən nəmaribon tosa.

‡ 8.10 Isa 6.9-10

AYesu isor vėsvesai nēbōl hən namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)

¹¹ "Namilen nēbōl p̄usan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan siGot. ¹² Alat lototēh len naṣisal losuṃan alat lotosēsəloṃ, beti natəmat egəm, lav kuv nasoruan dan nəlōlito hən asike ləbīkad nadəlōmian, asike aGot bīlav kuv galit dan nəsaa. ¹³ Alat lototēh len naut tobaṃ vat losuṃan alat lotolav nasoruan len nakemkeman nəboṃ lotosēsəloṃ hənī, be nəharhət salit gail ləsakir sədaṃ. Nadəlōmian salit sabəlav van vəbar nəboṃ nəmauran totaltal kitev nadəlōmian salit ke timabe, ale nadəlōmian salit iteh. ¹⁴ Alat lototēh rivuh hən nəhau tosəsənot, losuṃan alat lotosēsəloṃ be len nəmauran salit tovan, napulan hən natite, naləṃon-isa-an mai nahəhaṽuran, loruj gut gat galito gol ke ləsətov vabəbau hum ləsəmatmatu len nadəlōmian salito. ¹⁵ Avil namisurhuwit gail lototēh len nətan tokənoh, losuṃan alat lotokad nəlōlit tonor mai tovoi buni. Nəboṃ lotosēsəloṃ hən nasoruan siGot, lunau gati, ale len nə-daṃ-ḅuri-an, luṽan hən naṽit nəmauran tovoi.

Namīal toṃial
(Mak 4.21-25)

¹⁶ "Avan ideh asike epigau namīal hən bīkabut gole len nabīliwai o susuani pipimel. Aoa, eriṃ a məhat hən bēṃial len naruṃ hən alat lotovi lohoim ləberisi. ¹⁷ Imaienan, natit p̄isi tosusuah, dereh tevisi p̄arṃar, natit p̄isi tokəkōl, dereh aGot tesəṃav hənī, tevəhoti. ¹⁸ Imaienan, mətəsəsəloṃ vahvahur nasoruan hən mətəbələboii. Avan ideh tokad naləboian, dereh aGot teviol hənī am maii, be avan ideh tomətəhuhh bələboi nəsə notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tonau ke tokade dani."

Anan aYesu mai aṽan aYesu gail
(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)

¹⁹ Beti aṽan aYesu matmat gail mai anan logəm hən ləberisi, be lodədas ləbēgəm pəpadaṃ hənī husur naluṽoh. ²⁰ Imaienan napisulan sua egəm hənī ke, "Aṽaṃ gail mai anaṃ saltoil vivile. Luke leris gaiug." ²¹ Isor vari ke, "Alat lotosēsəloṃ hən nasoruan siGot ale lotogol nəsə tokele, galito lovi anagw mai aṽagw gail."

AYesu igol nəlān todaṃ etəṃat
(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)

²² Boṃ sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Dat-evi tarhəte len nabīltiwai egai." Nə lusah len nabot, lugam van.

²³ Nəboṃ lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nəlān eṽuv idaṃ len nəwai, nabot epul, pəpadaṃ hən bēmun. ²⁴ Ale ahai susur gail lovəṃon aYesu, luke, "Masta, Masta, dereh datimasig!" Ale aYesu ile məhat, isor idaṃ van hən nəlān mai nəwai topus; ale nəlān evi pan, nəwai etəṃat. ²⁵ Eus galit ke, "Nadəlōmian samit gai be?" Len namətəhwan salito luṽaṃ lan, lousus galit

gabag ke, "Ategai ase? Isor idaṃ van hən nəlān mai nəwai be gəlaru arugol husur nəsə tokele."

Nauluṃan tokad natəmat gail
(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)

²⁶ Beti lugam kotov nabīltiwai dan naut a Kalili vəbar naut silat a Kerasa. ²⁷ Nəboṃ aYesu tomariṃ vahut, auleKerasa sua, nanunun nəmərgobut gail lotobis lan, ebubur maii. Sutuai atənan sasun nahurabat, satoh len naim, be itoh len naburhuvat nəmatan gail.

²⁸ Vəha-sobsoḅur tia nanunun nəmərgobut itah gati, naut kəmas lotobaṃjis gati hən natsen len narien mai navəlān ale lokəta kəkōl hənī, ilav kotov natsen gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut tobəbesw. Nəboṃ toris aYesu eis habat, iteh bathurien. AYesu ikele hən nanunun tosa ke timakuv dan nauluṃan. Ale ikai p̄rhado ke, "Gaiug savi hən gəbēmədas ginau, aYesu, aNatun aGot toyalyal buni! Noṃir gaiug, sagipansem ginau ṃud!" ³⁰ Ale aYesu eusi ke, "Nahəsəṃ ase?" Isor vari ke, "Luṽoh," husur nanunun nəmərgobut isobur lobis lan. ³¹ Ale loṃirṃiri ke satesəvat galit vi lan nabur nəpanisan səkad nabutite. †

³² Ikad nabīltivəshəbuai lotosusu len naṽehuh ei. Ale nanunun tosa gail loṃiri ke tidaṃ hən galito ləbēbis len nabuai gail. Idaṃ hənī. ³³ Nəboṃ lotomakuv dan nauluṃan, lobis len nabuai gail, ale navəshəbuai lusarmar mariṃ len naṽehuh, luteh len nəwai, lomun vəmat.

³⁴ Nəboṃ alat lotokətkəta təban nabuai gail lotoris nəsə tovisi, lugam mətahw van vakel uri len nabīltivile mai naut p̄isi todar visi. ³⁵ Ale nəvanuan gail logəm hən ləberis nəsə tovisi. Nəboṃ lotobar aYesu, lusaḅ nauluṃan, nanunun nəmərgobut lotomakuv dani, tobətəh bathurien aYesu. Esun nahurabat tia, mai nənauan san ivoi, ale lomətəhw. ³⁶ Alat lotorisi lukel uri mai nəvanuan gail, naṽide hən nauluṃan tomaur, natəmat gail lotomakuv dani. ³⁷ Imagenan alat a Kerasa p̄isi lous aYesu hən bīvan dan galit husur lopul hən namətəhwan. Nə aYesu isah len nabot hən bəriṃ naut enan. ³⁸ Nauluṃan, nanunun nəmərgobut gail lotomakuv dani, eṃiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke, ³⁹ "Givahim hən gəbīkel nəsə aGot togole ṃos gaiug." Nə atənan ivan, iyar tur len naut p̄isi len nabīltivile enan, ikel ur natit p̄isi aYesu togole ṃosi.

Napəhaṽut toməsah mai natəbarehreh tomat
(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)

⁴⁰ Nəboṃ aYesu totəlmam vi Kalili, naluṽoh lohəhaṽur hən natəlmaman san husur luvatvat viri. ⁴¹ Beti avan sua toil a ṃo hən naim nabonḅonan, nahəsən ajairus, egəm, iteh bathurien aYesu, eṃiri ke tivahim maii.

⁴² Gai ikad natəbarehreh tosua ṃai nədəṃ han tovi 12, be pəpadaṃ timat.

Nəboṃ aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluṽoh lorihiti. ⁴³ Galit sua, napəhaṽut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas bīgol bīmaur.

††⁴⁴ Iyar pəpadaṃ a tahw hənī ale ibar naḡilen nahura-

† 8.31 KeIV 9.1-5

bat san. Vəha-sua ŋai nəda han səgam am. ⁴⁵ AYesu eus ke, "As tobar ginau?" Galit p̄isi luke savi galito. APita ike, "Masta, naluṽoh lorihit gaiug." ⁴⁶ Be aYesu ike, "Avan sua ibar ginau husur noləboii ke nədaŋan ivan dan ginau." ⁴⁷ Nəboŋ napəhaṽut tonau ke aYesu teləboii, egəm həni, ipab, iteh bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsa tobari mai nəsa tovisi ke vəha-sua ŋai imaur tətəs. ⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, "Nadəlomian saŋm igol ke gumaur. Givan, nəloŋm tikad natəŋat."

⁴⁹ Nəboŋ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim si-Jairus toil a ŋmo hən naim nəbonbonan, ike, "Anatvaviŋm imat ebun, sagemədas ahai p̄usan am." ⁵⁰ Nəboŋ aYesu tosəsaləŋ həni, ikel mai ajairus ke, "Sagemətahw, riŋ nəloŋm len ginau ŋai, ale dereh timaur."

⁵¹ Nəboŋ tovi lhoim sijairus, sədaŋm hən avan ideh b̄eb̄is lhoim maii, be idaŋm hən aPita, ajemes, ajon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan ŋai. ⁵² Len nəboŋ enan ŋai nəvanuan p̄isi lutaŋ vaisis həni. Ris aYesu toke, "Samtitaŋ, gai səmat, ipatmari ŋai."

⁵³ Luman sili husur loləboii ke imat tia. ⁵⁴ Avil aYesu etəgau nalohvəlan ikai ke, "Anatugw, gile məhat!"

⁵⁵ Ale nanunun etəlmam, vəha-sua ŋai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan ke arevəŋani. ⁵⁶ Anan mai atəman arumanŋaŋ avil aYesu ikel idaŋ mai gəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

AYesu esəvat ahai pispisul san gail

(Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)

9 Nəboŋ aYesu tokis b̄onb̄on hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito na-il-a-ŋmo-an mai nədaŋan hən ləb̄ehut natəmat p̄isi mai hən ləb̄igol alat lotoməsah ləb̄imaur. ² Ale esəvat galito hən ləb̄ikel ur natohan pipihabəlan aGot mai hən ləb̄igol nəvanuan gail ləb̄imaur. ³ Ikel mai galit ke, "Samtipat natideh hən nəyaran samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səsaŋon, nəvat o nəhai susun gəgel. ⁴ Naim ideh mət-b̄eb̄is lan, toh ei vəbar nəboŋ mətberin navile enaŋ. ⁵ Nəvanuan gail ləb̄emətahun gamito, nəboŋ mətberin navile enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən b̄imasil ke aGot sahəhaṽur hən galito."

⁶ Nəboŋ tokəmaienan tonon lovivile, luyar husur navile v̄isusua. Len naut p̄isi lukel na-kel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

AHerot saləboii ke aYesu ase

(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)

⁷ Len nəboŋ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsəlon hən natgalenan lotovisi. Edədarŋaḅu lan husur galevis luke aYesu tovi ajon tole məhat dan nəmatan, ⁸ galevis luke tovi aElijah tovisi, mai galevis am luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs. ⁹ Be aHerot ike, "Nuta kotov nəkadun ajon tia. Imaiengan, ase ganan notosəsəlon hən natgalenan husuri?" Ale aHerot idon naḅisal hən b̄ebubur mai aYesu.

†† Natosian galevis ta sutuai luke: eṽur ahai rerer gail hən ləb̄igol b̄imaur sobuer. † Nədaŋan siYesu imadihdih, naut kəmas galevis ivan dani, nədaŋan san ipat p̄itp̄itoṽ sal.

AYesu evəŋan naluŋman tovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)

¹⁰ Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole. Beti esəhar galit vi lan nab̄iltivile Petsaita hən ləb̄itoh ei səb̄olito, ¹¹ avil nəboŋ naluṽoh lotosəsəlon ləboii, lohusuri. AYesu ikel nahəhaṽuran san mai galito, isor mai galit husur natohan pipihabəlan aGot, ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹² Ut mədau, namityal pəpadaŋ hən b̄imasur, ahai pispisul lotovi 12 logəm həni, luke, "Gesəvat naluṽoh vi tut vi lan navile mai naut gail lotodar vis naut egai hən ləb̄isab̄ nəhanian mai naut nəpatan, husur naut egai eb̄əbesw, ipat a tut." ¹³ Ikel mai galit ke, "Gamit mitilav nəhanian ideh mai galito!" Lusor vari ke, "Namtukad natuhbəta erim mai naieh eru ŋai, Goləŋon ke namti-van hən namtb̄eṽur nəhanian ŋmos naluṽoh p̄isi a."

¹⁴ (Husur ke ikad naluŋman tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san gail ke, "Mitigol ke ləb̄ətah hən b̄ikad naluŋman len natuhluṽoh v̄isusua b̄evi 50." ¹⁵ Ale ahai susur gail lugole, galit p̄isi lobətah. ¹⁶ AYesu ilav nabəta erim mai naieh eru, ekəta vi lan nəmav hən b̄ike sipa, ale eb̄ur kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail hən ləb̄epəpəhuni mai nəvanuan gail.

¹⁷ Nəboŋ galit p̄isi lotohan vəhanukub tonon, ahai susur gail losəŋon nəhad tovi 12 hən nasughanian ləsəhani. ††

APita ike aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)

¹⁸ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lototoh səb̄olito, aYesu isor tuṽ. Nəboŋ tosor tuṽ tonon eus galit ke, "Naluṽoh gail, lukel ke ginau ase?"

¹⁹ Lusor vari ke, "Galevis luke ajon Baptais, galevis am luke aElijah, galevis tətəs am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs."

²⁰ Ale eus ke, "Be gamito, mətukel ke ginau ase?" APita isor vari ke, "AKristo siGot, gai totabtabuh len gaiug."

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san

(Mat 16.20-28; Mak 8.30-9.1)

²¹ Ikai tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele, ²² ike, "ANatun Nəvanuan timasəŋon tisa vəsa, alat lotoil a ŋmo hən nəvanuan gail, ab̄iltihai tumav gail mai ahai p̄usan gail hən nəlo, limasmətahuni, mai gai timasmat, ale len nəboŋ b̄itor dereh timakuv dan nəmatan."

²³ Beti ikel mai galit p̄isi ke, "Avan ideh b̄eləŋon ke b̄evi ahai susur sagw, satigol nəsa b̄eləŋoni be len nəboŋ p̄isi timasputsan nəhai balbal san, vusi ale husur gin-au. ²⁴ Bathut avan ideh toke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig † be avan ideh nəmauran san b̄imasig ŋmos ginau, dereh aGot tigol timaur vi sutuai.

†† 9.17 2Ki 4.42-44 † Len naut egai nəboŋ aYesu toke avan ideh toke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig namilen ke avan ideh toke b̄etəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig.

²⁵ Avan ideh totəgau gat natit þisi len navile a pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuəi eþuer, gai ikad nəsa? Esəhor nəsa lan? ²⁶ Avan ideh bəməmau hən ginau mai nasoruan sagw, atenan, aNatun Nəvanuan teməmau hən balai nəboŋ bəgəm len nəyalyalan san mai nəyalyalan seTəman mai aŋel san gail. ²⁷ Nokitin, galevis lotoil gegai, asike lumat vəbar ləberis natohan pipihabəlan aGot."

Namənas kitin siYesu

(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)

²⁸ Nəmariboŋ toməlevtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aŋon mai aĵemes, ale lovi məhat len naŋehuh hən bisor mai aGot. ²⁹ Nəboŋ tosorsor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhapəhw buni hun nəkabil. ³⁰ Vəha-sua ŋai nauluŋan eru, aMoses mai aElijah arovisi ³¹ len namənas nəmav, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu bigole bisarpoŋ len naut a Jerusalem a tahw hən bəriŋ navile a pan. ³² APita galito lupatmari. Nəboŋ lotolele, lokəta ris namənas san mai nauluŋan eru artoil maii. ³³ Nəboŋ artosudəlaŋ aYesu, aPita isor mai aYesu ke, "Masta, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor: tesua esaŋ, tesua siMoses mai tesua siElijah." (APita saləboi nəsa tokele.)

³⁴ Nəboŋ tosor sal, nəmavukasw egəm kabut gol galito, ale nəboŋ lotobis len nəmavukasw, aPita galit lomətahw. ³⁵ Nadoldol isor len nəmavukasw ke, "Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, mətesəsəloŋ husuri!" ††

³⁶ Nəboŋ nadoldol tosor tonon, lusaŋi ke aYesu səbon ŋai itoh. Naut ido hən gəlaru. Len nəboŋ gəlan ləsasor husur nəsa lotorisi mai avan ideh.

AYesu igol natətai imaur

(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)

³⁷ Pelan hən, nəboŋ lotomariŋ dan naŋehuh, nabiltuluŋoh lobubur mai aYesu. ³⁸ Nauluŋan sua len galit ikai ke, "Hai þusan, nonjir gaiug ke geris anatugw uluŋan husur nukad esua ŋai. ³⁹ Nanunun sua itahtah gati, vəha-sua ŋai igol ke ikai habat. Igol evinvinu, iteh taltaloŋ ŋa nabusun iyau, səvanvan dani be nəboŋ tomakuv igol ke niben imaþulþul habat. ⁴⁰ Nonjir ahai susur saŋ gail hən ləbehuti be lodədasi." ⁴¹ AYesu ike, "Gamit mətsəkad nədəlomian, nəmauran samit naur ta daməŋai ikabkəbur masuŋ. Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətuþar dəlomian van van nupetəmas hən. Səhar anaturŋ gəmai."

⁴² Nəboŋ natətai togəm sal, natəmat ibar hən len tan gol ke italtaloŋ. Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natətai imaur, ale eviol təlmam hən mai atəman. ⁴³ Galit þisi luþaŋ len nəyalyalan, nədaŋan siGot.

AYesu isor husur nəmatan san tətəs

(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)

Nəboŋ galit þisi lotoþaŋ, lotosor husur natit þisi togole, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, ⁴⁴ "Mətesəsəloŋ vahvatur nasoruan galegai: Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail." ⁴⁵ Avil lotətaŋ hən nəsa tokele, namilen esusuah hən ke lodədəs ləbələboii ale lomətahw, lomətahun ləbeusi hən.

Ase iyalyal am?

(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)

⁴⁶ Ahai susur gail m̄au lotuŋbat v̄itv̄ituh sil ke galit ta be iyalyal səhor galito. ⁴⁷ AYesu eləboi nənauan salito ale esəhar natuhtətai, igol eil təban. ⁴⁸ Ale ikel mai galito ke, "Avan ideh tohəhaŋur hən natuhtətai suŋan egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhaŋur hən ginau nəbitah maii. Ale avan ideh tohəhaŋur hən ginau nəbitah maii, gai ehəhaŋur hən atenan tosavat ginau. Husur ideh len gamito toriŋ gai a pan, gai m̄au etibau len nabunusian siGot." ⁴⁹ Aŋon isor vari ke, "Masta, namtoris avan sua tohut nanunun nəmargobut gail len nahəsəŋ, ale namtuke satigole husur savi ginamit ideh." ⁵⁰ AYesu ike, "Samtikai tasi husur avan ideh samətahun gamito, gai evi tarhət samito."

Len navile sua a Samaria lomətahun aYesu

⁵¹ Nəboŋ hən na-vi-məhat-an siYesu egəm pəpadaŋ ŋa len nəboŋ enan ipair hən nəhon vi Jerusalem. ⁵² Ale esəvat ahai pispisul galevis luvan a m̄o. Len nəyaran salito loŋis len navile sua a Samaria hən ləbeutaut viri; ⁵³ be alat navile enan lomətahun husur evi Jerusalem. ⁵⁴ Nəboŋ ahai susur san gəlaru, aĵemes mai aŋon artoris nəsa tovisi, aruke, "Nasuŋ, guke namtekis nəhab len nəmav hən bihan bun galito?" ††

⁵⁵ Be aYesu ipair, isor idaŋ, esivoh len gəlaru ke arsanor, ⁵⁶ ale lovi lan navile togon.

Nəvanuan toke tehusur aYesu timabe?

(Mat 8.19-22)

⁵⁷ Nəboŋ lotoyar husur naþisal, avan sua ikel maii ke, "Dereh nehusur gaiug naut þisi gəbevi lan." ⁵⁸ Ale aYesu ikel maii ke, "Nafoks gail lukad naþur patəpat len tan, mai nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən biþat turuŋ lan, hən biŋavŋav." ⁵⁹ Ale ikel mai nəvanuan tile ke, "Gehusur ginau!" Avil ike, "Nasuŋ, gidaŋ hən ginau nia tavun atəmagw bai." ⁶⁰ Ris aYesu tosor vari ke, "Geriŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat, avil gaiug, gia kel ur natohan pipihabəlan aGot." ⁶¹ Nəvanuan tile am ike, "Dereh nehusur gaiug, Nasuŋ, be gidaŋ hən ginau nivahim hən nəbesudəlaŋ nəbathudud sagw bai." ⁶² AYesu isor vari ke, "Avan ideh

‡ Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail. †† 9.54 2Ki 1.10, 12

totəgau gat nəhai tivtivan † be tokətkəta təlmam, gai sanor kasi hən natohan pipihəbəlan aGot."

AYesu esəvat ahai susur gail lotovi 72

10 Husur nəboŋ enan, aYesu itabtabuh len ahai susur tile am lotovi 72 ††, ale esəvat galito loru-ruru a m̄ho hən van hən navile mai naut p̄isi ke pə-padaŋ b̄evi lan. ² Ikel mai galito ke, "Nəhanian totov tomatu isoḅur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. Image-nan, məteŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san. ³ Mitivan! Nosəvat gamito məttosum̄an natuhsipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat lotovi enemi gail. ⁴ Samtilav nəpaus van, samtitariv nəhad, samtitariv naributbut gail; ale samtikel na-ke-ivoi-an mai alat mətḅebubur mai galit metḅisal. ⁵ Nəboŋ mətḅēḅis lohoim ideh, mitike, 'Gamit lohoim egai, mitikad natəmat len nəlomito.' ⁶ B̄ikad nəvanuan toləmas natəmat ei, natəmat məttokele tipat len nəlon; b̄eb̄uer, dereh natəmat tetəlmam van hən gamito. ⁷ Mititoh len naim enan ŋai, mitihan, mətemun natideh lotolav mai gamito bathut inor hən nəvanuan nauman tikad naḅurḅuran hən nauman san. Samtelul titau vi lan naim tiltile gail. ⁸ Nəboŋ mətḅevi lan navile ideh ale nəvanuan gail ləḅehəhaḅur hən gamito, mitihan nəsa ləḅeutaut hən m̄nos gamito. ⁹ Mitigol alat lotoməsa limaaur ale kel mai galit ke, 'Natohan pipihəbəlan aGot egəm pəpadaŋ hən gamito.' ¹⁰ Wake nəboŋ məḅevi lan navile ideh ale ləḅemətahun gamito, mətevi lan nametḅisal han gail ale mitike, ¹¹ 'Namrudardar hən nəmasiav hən navile samito dan narienaməru, eḅusani ke aGot saḅəhaḅur hən gamito. Be mitimasləboii ke, natohan pipihəbəlan aGot egəm pəpadaŋ tia hən gamito.' ¹² Nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot b̄epəpəhun nəvanuan gail, nəpanismen sinavile enan dereh tesəhor nəpanismen b̄ibar naut a Sotom." ††

Navile gail ləsəpair dan nəsaan

(Mat 11.20-24)

¹³ AYesu isor am husur naut gail lotomətahuni ke, "Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur ke nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, alat naut eru enan lətəpair dan nəsaan salito, asike lətavəlo, lətəsun nahurabat toharharo, †† lətəbətah len nəmasiav mitihab. ¹⁴ Be husur mərsəpair dan nəsaan saməru, len nəboŋ siGot, aGot tipansəm gaməru səhor a Tair mai a Siton. ¹⁵ Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipat-

† Nəhai tivtivan silat a Jutea ikad nametəlai tokan a pan. Naḅuluk o natorŋki elivi mai nəvanuan etəgau gat nəhai a tahw hən b̄iwol hən nəboŋ totiv nətan. †† Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Imagegai len 10.17 † Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nab̄iltipah katkat. †† 10.7 Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 †† 10.11 Luk 9.3-5 ††† 10.12 Gen 19.24-28 ††† Nahurabat toharharo iharharo hun nəbak namətu. § 10.13 Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4

pat gaiug məhat vəbar nəmav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan." ††

¹⁶ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Avan ideh tosəsəloŋ hən gamito, gai esəsəloŋ hən ginau am; avan ideh tomətahun gamito, gai emətahun ginau am; avil avan ideh tomətahun ginau, gai emətahun atenan tosəvat ginau." Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotəlmam

¹⁷ Nəboŋ ahai susur lotovi 72 lototəlmam, lohəhaḅur ale luke, "Nasuḅ, natəmat gail am lugol husur nəsa namttokele len nahəsam̄." ¹⁸ Isor var galit ke, "Noris aSetan toteh dan nəmav hun nəkabil. ¹⁹ Nulav nədaŋan tia mai gamito hən mətḅipal gat nəmat mai naskopion ††† gail mai hən mətḅesəhor aSetan mai esan gail; səkad natideh mətḅesənah lan. ²⁰ Imagenan samteḅəhaḅur husur nanunun nəmargobut gail lotogol husur nəsa məttokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahəsamit tia len nəmav."

AYesu ikemkem

(Mat 11.25-27, 13.16-17)

²¹ Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hən nakemkeman, ike, "Nusal suh gaiug aTata gotovi Mastahən nəmav mai navile a pan, husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, be gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai. Evoi aTata, husur gohəhaḅur hən tomaienān." ²² AYesu isor tətəs ke, "ATəmagw ilav natit p̄isi mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboii ke ase aNatun aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboii ke ase aTata, be aNatun ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən b̄evəhot ḅarḅar hən aTata mai galito hən ləḅeləboii."

²³ Beti nəboŋ lototoh səḅolito, aYesu ipair van hən ahai susur san gail ike, "Navoian siGot igol ke alat lotoris nəsa məttorisi, lukab hən. ²⁴ Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakiŋ ta sutuai lotosḅur loləŋon ke lətəris nəsa məttorisi be ləsərisi, loləŋon ke lətəsəsəloŋ hən nəsa məttosəsəloŋ hən, be ləsəsəsəloŋ hən."

Nəḅol ḅusan husur auleSamaria tovoi

²⁵ Len nəboŋ sua avan sua tokad namitisau hən nalo ile məhat, ike aYesu tekəkös len nasoruan san, ale eusi ke, "Hai ḅusan, nigol nəsa hən nəḅikad nəmauran vi sutuai?" ²⁶ AYesu eusi ke, "AMoses itos nəsa len nalo? Goḅuruŋi ke ekəmabe?" ²⁷ Isor vari ke, "'Geləmas bun Nasuḅ aGot saḅ len nəloḅ kavkav, nanunun kavkav, nədaŋan saḅ kavkav mai nənauan saḅ kavkav; len gaiug kavkav'; †† ale 'Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug suḅan gotoləmas bun gaiug gabag.'" ††† AYesu ike, "Gokitin. Gigole magenan ale

†† 10.15 Isa 14.13-15 ††† Naskopion evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad nariḅriḅon totibau a m̄ho hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi b̄evəlas nəvanuan. Nəboŋ tovəlas nəvanuan, eləboi ḅigol nəmatan. § 10.27 Deu 6.5 ††† 10.27 Lev 19.18

dereh gikad nēmauran vi sutuai.”^{†29} Avil ike tisor taltal gol gai gabag, ŋa eus aYesu ke, “Nēvanuan totoh pēpadaŋ hən ginau, ase lai?”³⁰ Len na-sor-vari-an san aYesu iḃol ḃusan ke, “Nəboŋ auluḃan sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nēvanuan vənvenah gail loḃur van hēni, lukolkol nahurabat san dani, lu-ḃasi, ḃasi, ḃasi van, ale loriŋi imatmatioḃ ei, luvan dani.³¹ Ikade ke ahai tutumav sua ehusur naḃisal enan, be nəboŋ toris atenan, iyar tab tarhəḃisal dani.³² Image-nan avan sua len nahəmar aLevi am ehusur naḃisal enan. Nəboŋ tobar atenan erisi be iyar tab tarhəḃisal dani.³³ Avil len nəyanan seulesamaria sua, ibar naut atenan topat lan. Nəboŋ torisi, nəlon itaŋisi.³⁴ Ŋa ivan hēni, eḃir naoil mai nəwain len nəmanuŋ san gail ale ilot gol gail. Eriŋ atenan len natoŋki san, səhari van hən nahotel sua ale kətkəta təban ei.³⁵ Pelan han ilav kuv natenariu eru ale ilav nəvat enan mai naluḃan hən naim. Ike, ‘Kətkəta təban vir natəlmaman sagw ale dereh neḃur nəkabut ideh san.”³⁶ Ale aYesu eusi ke, “Len nənanu an saḃi, len alat lototor, ase itoh pēpadaŋ hən naluḃan, nəvanuan vənvenah gail lotomədəsi?”³⁷ Naluḃan namitisau hən nalo isor vari ke, “Atenan tololosa, tovoi hēni.” Beti aYesu ike, “Givan, gigol timagenan.”

Alarmiḃan: aMarta mai aMeri

³⁸ Len nəyanan salito aYesu evi lan navile sua, apəhaḃut sua, nahəsan aMarta totohtoh lan. Gai ike aYesu titoh lohoim san.³⁹ Ale aḃan, nahəsan aMeri ebətah bathurien Nasuḃ, esəsəloŋ hən nasoran san.⁴⁰ Be aMarta inau masuḃ hən naliliuman san, ŋa egəm təban aYesu, eusi ke, “Nasuḃ, gumabe? Aḃagw ebətah kəmas be ginau səbogw, noum ḃis nauman. Kel maii tevi tarhət sagw.”⁴¹ Avil Nasuḃ isor vari ke, “Marta, Marta, gunau masuḃ hən natit tosoḃur togol nəloḃ to-tuhath hēni; ⁴² be gupar tetesua. AMeri ilekis hən nəsa tovoi am, ale asike nulav kuv naten tovoi dani.”

Na-sor-tuḃ-an siNasuḃ

(Mat 6.9-13, 7.7-11)

11 Boŋ sua aYesu isor tuḃ len naut sua. Nəboŋ to-gole tonon, sua len ahai susur san gail isor maii ke, “Nasuḃ, ḃusan ginamit hən naḃide hən na-sor-tuḃ-an suḃan aḃon toḃusani hən ahai susur san gail.”

² Ikel mai galit ke, “Nəboŋ məḃisor mai aGot, mətekəmaiegai ke:

“ATəmanamito,
nahəsaḃ tiyalal tabtab,
gegəmai hən nəvanuan ḃisi ləḃitoh pipihəlaḃaḃi.

³ Geviol mai ginamito hən nəhanian hən nəmaribon ḃisusua.

⁴ Geruḃat nəsaan sinamito,
suḃan namttoruḃat
nəsaan silat lotogole hən ginamito.
Sagidaḃi hən natideh

hən ḃitaltal ke namtigol nəsaan.”

† 10.28 Lev 18.5

⁵ Beti ikel mai galit ke, “Gamit sua təkad nabubur san tagəm hēni tuḃloh len mariug ale ike, ‘Wawa, gidaḃi hən nabəta titor mai ginau, ⁶ husur nabubur sagw, len nəyanan san, egəm təban ginau, ale nəhanian ebuer hən nəḃilav maii.’ ⁷ Beti ta lohoim, togon tasor vari ke, ‘Sagigol tisa hən ginau. Nabopita ekəkol həhaiv tia, ale anatugw gail namtupat tia. Nodədəs hən nəḃile məhat viol hən natideh mai gaiug.’ ⁸ Nukel mai gamit ke, naut kəmas asike ile məhat viol mai bathut tovi bubur san, dereh tile məhat, teviol hən nəsa togon toləŋoni husur eus tabtab hēni. ⁹ Ŋa nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol hēni mai gamito; doŋi van, dereh mi-tisaḃi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav ḃos gamito. ¹⁰ Husur nəvanuan ḃisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisaḃi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav ḃosi. ¹¹ Gamit ideh tovi aTata, ana-tuḃi beus naieh, gilav nəḃat maii a? ¹² O anatuḃi beus nədavrhuman, gilav naskopion maii a? ¹³ Naut kəmas məttosa, gamit mətoləboi məḃilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTata len nəmav eviol səhor gamito; dereh teviol hən aNunun mai alat lotous gail!”

AYesu mai aPeelsepul

(Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)

¹⁴ Len nəboŋ sua aYesu ehut natəmat toḃutḃut. Nəboŋ natəmat tomakuv tonon, naluḃan toḃutḃut a ḃo isor, ale naluḃoh luḃaŋ lan. ¹⁵ Ale galit galevis luke ligol aYesu tisab, imaienan lousi hən namerikel hən nəmav. Avil galevis am luke, “Gai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, †† aḃilitəmat setəmat gail!”¹⁷ AYesu eləboi nənanu an salito, ale isor mai galit ke, “Nəkantri, nəvanuan han gail lotoḃalkabaŋ, dereh timasirsir, teḃəbesw. Mai nahəmar toḃalkabaŋ, dereh asike evi bathudud am. ¹⁸ ASetan təbal mai natəmat san gail, dereh temədəs nədaŋan san, nənanu anan imelmel masuḃ! Nokəmaienan husur mətuke nohut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul. ¹⁹ Ginau nə-tahut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut galit len nədaŋan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail loḃu-sani ke məttosab. ²⁰ Be nəḃehut natəmat gail len nədaŋan siGot, imagenan, natohan pipihəlaḃan aGot ibar gamit tia.

²¹ “ASetan esuḃan naluḃan todaŋ tokad natit hən nəḃalan, tokəta kəkol hən naim san, ale natit ḃisi san losuh ivoi. ²² Avil nəboŋ avan sua todaŋ səhori toḃal maii, iḃal səhori, beti ikol namətəlai nəḃalan san dan niben, ilav kuv natit hən nəḃalan gai todaŋ lan, ale epəpahun natit ḃisi san. ²³ Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imaḃiḃiri-ah; asike ḃəsəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.”

†† Peelsepul evi nahəsan aSetan sua toil a ḃo hən natəmat gail mai nanunun margobut gail.

Natəlmaman hən nanunun nəmərgobut

(Mat 12.43-45)

²⁴ AYesu isor tətəs am ke, "Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmərgobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmərgobut enan iyar turtur naut masmas gail hən bīsab̄ naut ideh hən biŋavŋav lan, be idon sobuer həni. Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, 'Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.' ²⁵ Nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim tobəbesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit p̄isi tonor. ²⁶ Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuŋ am səhor gai, ale nəboŋ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. Nə nəvanuan enan, nəmauran san isa habat am səhor ta m̄o."

²⁷ Nəboŋ aYesu tokel natgalenan sal, apəhaŋut sua len naluŋoh ikai van həni ke, "Anaŋ, napəhaŋut topas gaiug mai tovəhasus hən gaiug, aGot igol ivoi həni!" ²⁸ Avil aYesu ike, "Tarhət nəsa gotokele, aGot igol ivoi am hən alat lotosəsəloŋ husur nasoruan san ale lotogole."

Nəvanuan gail loləŋon namerikel

(Mat 12.38-42; Mak 8.12)

²⁹ Nəboŋ naluŋoh pəpadan hən aYesu lotosobur am, ike, "Naur ta daməŋai lusa masuŋ. Lous namerikel be ginou asike nugol namerikel ideh be nəsa tovisi hən aŋonah ŋai. ³⁰ Nəsa tovisi hən aŋonah eŋusan alat a Nineveh ke aGot tosəvati. Imagenan, nəsa bevisi hən aNatun Nəvanuan, dereh teŋusan naur ta daməŋai ke aGot tosəvati. ³¹ Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, NaKwin hən naSaut dereh tile məhat kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, tike naur egai limaspānis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən bəsəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon. ³² Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, like naur egai limaspānis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aŋonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aŋonah. †

Naŋial hən niben nəvanuan

(Mat 5.15, 6.22-23)

³³ "Avan ideh, nəboŋ topigau naŋial, sasusuani o sarinŋi pipibiliwai, be erinŋi len nəhai ririnŋi məhat hən alat lotobis lohoim ləberis naŋial han. ³⁴ Namətaŋ ehum naŋial tolav naŋial mai nibem̄. Nəboŋ namətaŋ tovoi, nibem̄ kavkav epul hən naŋial. Be nəboŋ toməsah, nibem̄ epul hən nəmərgobut. ³⁵ Gigole ke naŋial len nəlom̄ savi margobut. ³⁶ Bimaienan, nibem̄ kavkav bəpəpul hən naŋial, səkad nahudhubem̄ tomot-

mot, dereh tepul hən naŋial hum naŋial nəboŋ toŋias gaiug."

AYesu isor tas naFarisi gail

(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47)

³⁷ Nəboŋ nasoran en siYesu tomadhanon, naFarisi sua eusi hən bihan maii, ale aYesu ebiŋ lohoim, ipat hən nətarhəgarin təban natev, ihan. ³⁸ Avil naFarisi esəhoŋut husur aYesu sakəkəsəval a tahw hən bihan. ³⁹ Beti Nasub̄ ikel maii ke, "Gamit naFarisi gail m̄au, mətokəkəs navivile hən nabiliwai mai nasiloh avil len nəlomito mətopul hən na-ləŋon-masuŋ-hən-natite-an, mai nəsaan. ⁴⁰ Mətumelmel! AGot toum hən navivile hən nəvanuan, gai eum hən nəlon am. ⁴¹ Be dan nəsa topat len nəlomito, viol mai alat lotom̄idol, imagenan natit p̄isi tiveveu len gamito.

⁴² "Be gamit naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətoviol mai aGot hən esua len tosəŋavur hən namint, narue mai natuhluhai †† gail am dan nəhol samito be mətsaləŋon husur nanoran mai na-ləmas-buni-an siGot. Mitimasgol eru enan be sənəlomit tibonŋon hən naviolan len tosəŋavur. †††

⁴³ Gamito naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətoləŋon buni ke mətobətah a m̄o len naim nəbonbōnan, mətoləŋon buni ke nəvanuan len nəmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. ⁴⁴ Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətosuŋan nabur nəmatan səkad naburhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan həni ke tokad natit tobo butite." †††

⁴⁵ Avan sua tokad namitisau hən nalo ike, "Hai p̄usan, nəboŋ gotokəmaienan gusor viles ginamit am bolai."

⁴⁶ AYesu isor vari ke, "Gamit məttokad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat. Husur mətorinŋi naməlasan len nəvanuan gail gol lodədas ləbevusi, avil gamito mətsasusupah mai galito hən natideh sasua.

⁴⁷ Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətoum hən naburhes topəhas m̄os ahai kelkel ur gail ke mətsahusur galito, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito. ⁴⁸ Imagenan mətugol iŋarŋar ke məttodaŋ hən nəsa atəmamit ta sutuai lotogole; galit luparu bubun ahai kelkel ur gail, ale gamit mətoum hən naburhes salit gail. ⁴⁹ Bathut enan namitisau hən nəmauran siGot ikele am ke, 'Dereh nesəvat ahai kelkel ur mai ahai pispisul gail van hən nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale lemədas bun galevis am.' ⁵⁰ Husur enan aGot dereh terinŋi nəmatan sihai kelkel ur p̄isi ta m̄o len natuŋatan hən navile a pan len naur ta daməŋai. ⁵¹ Nəmatan salit etuŋat len nəda hiApel van vəbar nəda hiSekariah lotoparu buni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot. Evoi, nukel mai gamito ke aGot tipansem naur ta daməŋai sil nəmatan galen p̄isi. †

†† Len nəboŋ enan nəvanuan gail lupat len nəmel təban natev toŋitol ale luhan. Lohusur naŋide silat a Rom. ††† Namint, narue mai natuhluhai lovi nalukai lotorinŋi len nəhanian hən nabus han bivoi am. †††† 11.42 Lev 27.30; Deu 14.22 †††† AYesu ike naFarisi gail lugol nəvanuan lotohusur galito lobinŋinŋal len nalo siMoses, ləsaveveu am. Num 19.16. † 11.51 Gen 4.8; 2Chr 24.20-21

† 11.30 Jna 3.3-5 †† 11.31 1Ki 10.1-10 † 11.32 Jna 3.5, 8, 10

⁵² “Gamit mættokad namitisau hæn nalo, nēmauran samit tisa vesa batbat! Husur mætokəköl gat naþisal hæn nēvanuan gail læbetetan hæn aGot. Gamito mæt-saləboi aGot, ale mætomədas alat lotoləŋon ke leləboii.”

⁵³ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, naFarisi gail mai ahai þusan gail hæn nalo lupair dani, lotubat hæn læbisor tasi vesa, ale lotubat hæn læbeusi nausian to-daŋ gail. ⁵⁴ Lusor utaut hæn læbitah gati, luke ligol tekəkös len nasoruan san.

Sagesuŋman naFarisi gail

(Mat 10.26-27)

12 Nəboŋ naluŋoh lotogəm bönbön, lusoŋur masuŋ, loririhit palpal rielito, ale aYesu etubat hæn böisor mai ahai susur san gail bai, ike, “Mætelələgau! NaFarisi gail lohüm nayis, naþusanan salito iperŋan nēvanuan þisi be galit gabag læsagol nesa lotokele. ² Natit þisi nēvanuan gail lotokabut gole, dereh aGot tevuhe. Natit þisi lotosusuani, dereh tevəhoti. ³ Imaienan, nesa mættokele len nēmarginobut, dereh tegəm len naŋial, ale nesa mættosor lahlah hæn lo-hoim, dereh tevivile, nēvanuan þisi lesəsəloŋ hæn.

Mætemətahw len aGot ŋai

(Mat 10.28-31)

⁴ “Nabubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemətahw len alat lotogol nibemit bimat. Nəboŋ lotogole tonon lodədas læbigol natideh am. ⁵ Avil dereh neŋusan gamito hæn ase ŋau mætbemətahw lan: Mætemətahw len atenan togol nibemit bimat mai tokad nədaŋan hæn bibar hæn gamito vi lan nəhab nēmatan. Nokitin, mætemətahw lan! ⁶ Mætoləboi mætbəŋur nəsparo † erim hæn nəvat tokəkereh toru a? Be nəlon aGot sabonboŋ hæn ideh. ⁷ AGot eþuruŋ gat nasivur viŋisusua len nəkadumito. Samtemətahw, len nənauan siGot mætosəhor masuŋ hæn nəsparo tosoŋur.

Sageməmau hæn aYesu

(Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ “Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nəhon nēvanuan gail, aNatun Nēvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw kitin len nəhon aŋel siGot gail. ⁹ Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai nēvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nəhon aŋel siGot gail. ¹⁰ Avan ideh tosor tas aNatun Nēvanuan, nəsaan san dereh timarubat dani. Avil nēvanuan tosor mədas aNunun aGot, aGot asike erubat nəsaan enan dani.

¹¹ “Nəboŋ læbesəhar gamito a ŋo hæn nabönbönan o alat lotoil a ŋo o nēvanuan totibau gail, samtinau masuŋ ke mitisor kitin mabe husur gamito o mitikel nesa, ¹² bathut len nəboŋ enan ŋai aNunun aGot dereh teŋusan gamito hæn nesa ŋau mætbikele.”

Amelmel sua topul hæn natit þisi

¹³ Beti sua len naluŋoh ikel mai aYesu ke, “Hai þusan, kel mai aŋagw ke tepəpəhun nasugurun atəmanamər tomat mai ginou.” ¹⁴ Be aYesu ikel mai ke, “Tegai, ase itabtabuh len ginou hæn nəbisaŋ səhot nesa bönor hæn gaməru? Səpat len ginou.” ¹⁵ Beti ikel mai naluŋoh ke, “Mætelələgau! Kətkəta kəköl hæn gamito ke na-ləŋon-təməhav-həni-an tiltile gail salibar gamito: husur nəkadun nēmauran sinəvanuan səpat len natit tosoŋur tokade.”

¹⁶ Eþusan, iŋol mai galit ke, “Ikad avan sua topul hæn nəvat, nətan san topul masuŋ hæn nəhanian, ¹⁷ ale gai səŋon inau ke, ‘Nigol nesa? Nəsəkad naut ideh hæn nəbetuan nəhanian hagw besuh lan.’ ¹⁸ Beti ike, ‘Nigol maieg hæn. Dereh nitohot naim nəhanian sagw gail ale neum hæn ideh læbetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit þisi sagw gail lan. ¹⁹ Ale dereh nisur gabag len ginou ke, “Gukad natit tovoi isoŋur læbesuh tebəlav, nasihau tisoŋur. Giŋavŋav ŋai! Han, mun vahəhaŋur.” ²⁰ Avil aGot ikel mai ke, ‘Gumelmel! Len mariug daməŋai gimaslav təlmam hæn nēmauran saŋ! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut hæn ŋos gaiug?’

²¹ “Dereh timaierenan hæn avan ideh tosaŋ tuan natite ŋos gai gabag, be səkad nesa aGot toləŋoni.”

Sa-nauan saŋ tetuhatu

(Mat 6.25-34)

²² Beti aYesu isor mai ahai susur san gail ke, “Nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hæn nēmauran samito, nesa mætbihani; samtinau masuŋ hæn nibemito mai nesa mætbəsuni. ²³ Nēmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat gail. ²⁴ Mitinau nəman sua, nareven ‡ læsəməbul natideh, læsəlav kukuv nəhanian, læsatuan nəhanian sasuh lohoim, avil aGot evəŋan galito. Mætosəhor masuŋ hæn nəman gail! ²⁵ Mætoləboi mætbigol nēmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuŋ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan! ²⁶ Mætbədədas mætbigol natit tokəkereh maierenan, imab mətunau tuhatuh hæn natit þisi am? ²⁷ Mitinau napusihai mai naŋide hæn natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai gamit ke napəhasan hæn napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon len nahurabat bilbil san. ²⁸ AGot bigol napusihai naliol bəpəhas maierenan, naut kəmas topus daməŋai ale pelan topaŋ len naoven; a məhat hæn natenan, tikel nahurabat gail len gamit tabtab. Wəreh! Nadəlomian samit ekəkereh! ²⁹ Gamito, samtinau tabtab hæn nesa mætbihani mai nesa mætbemuni, samtinau tuhatuh hæn! ³⁰ Samtehüm naluŋoh hæn nametbos len navile a pan lotoumum ŋos natgalenan. ATəmamit len nəmav eləboii tia ke mətumaur len natgalenan. ³¹ Avil mæteləŋon nesa aGot toləŋoni len natohan pipihəlan, ale dereh natgalenan am legəm hæn gamito.

† Nəsparo evi natuhman naməsav. †† 12.9 2Tim 2.12

‡ Nareven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite. †† 12.27 1Ki 10.4-7

Samterij nalomito len nēvat

(Mat 6.19-21)

³² “Samtemətahw, ahai susur sagw məttohum natuhvəshəsip. ATəmamito ehəhəvur hən bēviol hən natohan pipihəbələn mai gamito. ³³ Mətbələnən nəsa aGot tolənjon, ehum məttohum hən nəpəus mōs gamito len nəmav hən asike emətartar be topul hən nakontit gail. Nakontit galenan, asike ebuer, nəvanuan vənvanah asike evənohi, nəbarmōm asike emədasi. † Bathut ke, naut nakontit sañ gail lotopat lan, dereh nəloñ tu tipat tabtab lan. Imaienan mətəpūr hən natit samit gail, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail.”

Utaut tabtab

³⁵ AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol nañial samit tipar tabtab. ³⁶ Mətesuñan nəvanuan nauman gail lototoh vir amasta salito bətəlmam dan nəhanan hən nəlahan. Beti nəboñ bətəlmam, bīdeldel, vəha-sua ŋai lesəŋav hən nabopita mōs gai. ³⁷ Navoian tipat len slev gail nəboñ amasta bətəlmam, bēris ləboii ke lotolele, lotoutaut viri. Nokitin, gai tesun nahurabat nauman, ale tikel mai galit ke lebətah garu len natev, ale dereh tepəpəhun nəhanian van hən galito. ³⁸ Navoian tivan hən naslev gail ləbeutaut hən nagəmaian simasta salito naut kəmas bēgəm tūbloh len mariug o nəboñ nəman bəkəkəraiko.” ³⁹ Ale aYesu ike, “Be mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvanah tagəmai, tautaut hən atenan asike tañur naim vi lohoim. ⁴⁰ Gamit am, mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətəvatvat viri.”

Nəvanuan nauman tovoi

(Mat 24.45-51)

⁴¹ Beti aPita eusi ke, “Nasuñ, nəbōl pūsən enan, gukele mai ginamit ŋai o mai nəvanuan pīsī am?” ⁴² Nasuñ isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-ño-an amasta san toriñi ke teil a mō hən nəvanuan nauman pīsī, toke tepəpəhun nəhanian halito len namityal nəhanan? ⁴³ Amasta bīvahim, bīsañ naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhəvur habat. ⁴⁴ Nokitin ke, amasta dereh titabtabuh len naslev enan hən bəkəkətə təban natit pīsī san. ⁴⁵ Avil naslev en bīkel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən bēgəmai,’ ale bətubat vās alaluñan mai alatpəhəvut nauman, bīhan, bēmun vatərog, gai timabe? ⁴⁶ Amasta san dereh tetəlmam len nəmaribon naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboii. Amasta tita kotovi ale riñi mai alat ləsəkad nadəlomian. ⁴⁷ Naslev toləboi nalənjonian simasta san be sautaut, mai sagol husur nəsa tokele, dereh amasta tiṽas masuñ hən. ⁴⁸ Be naslev saləboi nalənjonian simasta san ale sagol nəsa tolənjon, dereh amasta tiṽasi be savi vəha-sobsobur. Avan ideh aGot tolav tosobur mai, aGot ike tilav təl-

† Len naut susus nəbarmōm ikat tətə nahurabat gail.

mam hən tisoḅur. Mai avan ideh aGot toriñ tosoḅur len navələn, aGot ike tilav təlmam hən tisoḅur am təban.

AYesu igol nəvanuan lopəpəhw

(Mat 10.34-36)

⁴⁹ “Ginau nogəm hən nəbepəŋas navile a pan; nolənjon buni ke tatubat par ma tia. ⁵⁰ Ikad nəbaptaisan † hən nəbībaptais lan; ale nolənjon isa masuñ vir nanonjan han. ⁵¹ Mətunau ke notogəm hən nəbīlav natəmat gəm vi lan navile a pan? Ao! Nukel mai gamito, nulav napəpəhwan. ⁵² Daməŋ van tikad erim len nəbathudud ləbepəpəhw dan galit gabag, eru aribal mai itor, itor libal mai eru. ⁵³ Bathut len ginau, alatmitəman lepəpəhw, atəman tiḅal mai anətun uluñan, anətun uluñan tiḅal mai atəman; anan tiḅal mai anətvavin, anətvavin tiḅal mai anan; avilah tiḅal mai avuñon pəhəvut, avuñon pəhəvut tiḅal mai avilah san.” ‡

Ris ləboii ke timabe

(Mat 16.2-3)

⁵⁴ Isor tətəs mai naluḅoh ke, “Nəboñ məttoris nəmarigw topit vi məhat len nawes, vəha-sua ŋai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan. ⁵⁵ Mai nəboñ nəlan toḅuv len nasaut † mətuke, ‘Dereh naut tepud,’ ale imaienan. ⁵⁶ Vanuan nagəgərasan gail! Mətəkəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe, imabe mətodədəs mətbəkəta ləboi nəsa tovisi gagai? ‡

Gol natəmat mai aenemi sañ gail

(Mat 5.25-26)

⁵⁷ “Imabe mətodədəs mətbələboi nəsa tonor? ⁵⁸ Nəboñ gotovi lan nakotan mai atenan tosor tas gaiug, len nañisal len nəyaran saməru gehisi ke mirikad natəmat tətəs. Asike gəbīgole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriñ gaiug len navələn nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbanjis. ⁵⁹ Nukel mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəbēvur pīs nəvat hən nəpain nəmatsistret toriñi. Len naṽide tomaienən, gimasgol natəmat mai aGot tutut, hən asike gəbīpanis.”

Gipair dan nəsaan, sagisa o dereh gimat

13 Ikad alatevis len nəboñ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili galevis, aPilate tota bun galito, bōn hən nəda halito mai nəda hən naviolan lototutumav hən. ² AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke alaten a Kalili lusa səhor alat a Kalili pīsī husur nəmatan salit isa maienan? ³ Ao, nukel mai gamit ke, asike mətbīpair dan nəsaan samito, dereh mitimat hum galito. ⁴ Mətunau alat lotovi 18 lotomat nəboñ naim tosaḅah vi məhat a Siloam toteh len galito? Mətunau ke lusa səhor galit pīsī am lotosuh a Jerusalem a? ⁵ Aoa, nukel

† † Gegai aYesu isor husur na-lənjon-isa-vəsa-an mai nəmatan san bīmasvi lan. ‡ 12.53 Mic 7.6 † † Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masuñ. † † Namilen ke nəsa aYesu togole len nəboñ nauman san gail.

mai gamit ke, asike mætþipair dan nəsaaan samito, gamit þisi dereh mitimat maienan."

Nəhai nafik səʋan

⁶ Beti aYesu eþusan, iþol ke, "Avan sua ikad nəhai nafik tovutani tia len nəhol nakrep san, ale ivan vədas ʋite lan soþuer. ⁷ Na ikel mai nauluṃan tokətkəta təban nəhol ke, 'Geris! Husur nasihau itor tia nogəm das soþuer hən naʋit nafik len nəhai egai. Ta þuri! Itov kəmas, mabe?' ⁸ Isor vari ke, 'Nasuḅ, riŋi tipat vir nasi-hau tesual am. Dereh nekir garu lan beti riŋi natibuluk lan. ⁹ Ale þiʋan len nasihau þegəmai, ivoi; be asike þiʋan, ta þuri!'"

AYesu igol abareab inor len nəSappat

¹⁰ Len nəSappat sua aYesu eþusan len naim nəbon-bonan sua. ¹¹ Ikad abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18. Ale etəmadehw masuṃ, gai edədas þeil þinor. ¹² Nəboŋ aYesu torisi, ek-isi gəmai ale ike, "Bareab, gumadhamakuv dan naməsahan saṃ." ¹³ Ale eriŋ navəlan gəlaru lan. Vəha-sua ŋai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalyalan siG-ot van. ¹⁴ Nauluṃan toil a ṃo len naim nəbonbonan, nəlon ipaŋpaŋ husur aYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat, ale ikel mai naluṃoh ke, "Ikad nəmariboŋ nauman toməlevtes. Na mətəgəm hən mətþimaaur len nəmariboŋ galenan, samtegəm len nəSappat!" ¹⁵ Ris Nasuḅ tosor vari ke, "Mətovi vanuan gəgəras! Gamit þisi mətəsah ruḅat nəbuluk o natoŋki len nəSappat ale mətəsəhari vivile hən þemun a? ¹⁶ Be napəhaʋut egai, tovi anatvavin aAraham, aSetan tobanjis gati nasihau tovi 18, sanor hən þimakuv dan nəbaŋisian len nəSappat a?"

¹⁷ Nəboŋ aYesu tokəmaienan, galit þisi lotosor tasi, nahurulit isa habat, be naluṃoh kavkav lohəhaʋur len natit tovoi buni gai togol gail.

Nəþol þusan gail husur namisurhumastat mai nayis

(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

¹⁸ Beti aYesu ike, "Natohan pipihabəlan aGot imabe? Ehun nəsa? Nekəmabe? ¹⁹ Ehun namisurhumastat avan sua tobar həni len nəhol san, ale itov, egəm etibau hun nəhai, ale nəman naməsav gail loum hən nəhai ŋodŋod len nəpashəte."

²⁰ Beti isor am ke, "Nike natohan pipihabəlan aGot ehun nəsa? ²¹ Ehun nayis, napəhaʋut sua tolavi, toḅun-dasi len nəhad nəflaua totor †† van vəbar nəflaua þisi totob."

Nabopita tomagugun

(Mat 7.13-14, 21-23)

²² Beti aYesu iyar tur nabiltivile mai navile gail, eþu-san ale iyar vi Jerusalem. ²³ Ale avan sua eusi ke, "Nasuḅ, dereh nəvanuan levis ŋai limakuv dan nəpanis-men siGot a? Sasobur a?" Ale ikel mai galit ke, ²⁴ "Hisi

† 13.14 Exo 20.9-10; Deu 5.13-14 †† Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosobur. Len nasoruan ta Kris lokisi hən nəsata totor.

hən mətþebisutur bopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke tisoḅur luke leḅis lan be lodədasi. ²⁵ Nəboŋ amahean naim tole məhat, ale tokəkol gat nabopita, dereh mətəil vivile. Mətətuḅat deldel len nabopita, mi-tike, 'Nasuḅ, səŋav hən nabopita hən ginamito.' Ale gai tisor var gamit ke, 'Nəsələboi kas gamito. Naut samit a be?' ²⁶ Beti mətətuḅat sor ke, 'Namtuhan mai gaiug. Gaiug goþusan len naþisal sinamit gail.' ²⁷ Avil tike, 'Nukel mai gamito, nəsaləboi kas gamito, gamit alat a be? Mətəvi tut, gamit mətətogolgol nəsaan!' ²⁸ Dereh gamit mititaŋ, mitidesdes batriʋoriʋ len nəboŋ mət-beris aAraham, aIsak mai aJakop mai ahai kelkel ur þisi len natohan pipihabəlan aGot be gamit səḅomito, aGot tibar hən gamito vivile. ²⁹ Nəvanuan gail dereh legəm len nais mai nawes mai nanot mai nasaut, legəm len naut þisi ale lihan len nabiltihanen len nato-han pipihabəlan aGot. ³⁰ Ale mətəris! Ikad nəvanuan kəmas læḅegəm vi vanuan totibau gail, ale ikad nəvan-uan totibau gail læḅegəm vi ut kəmas."

AYesu mai aHerot

(Mat 23.37-39)

³¹ Len nəboŋ enan naFarisi galevis logəm həni, lukel maii ke, "Geriŋ naut egai, gam yav dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat." ³² Ale ikel mai galit ke, "Mitia kel mai nafoks †† enan ke, 'Daməŋai mai pelan dereh nehut natəmat gail sal mai nigol sal nəvanuan limaaur, ale hois nesib.' ³³ Naut kəmas, len naþisal sagw nimas-van daməŋai, pelan mai hois, bathut ke len naut a Jerusalem ŋai ahai kelkel ur þisi loləboi læḅimat.

³⁴ "O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolgol ahai kelkel ur gail lumat, gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nəboŋ isoḅur tia nuke nihavhav hən alahutai saṃ hun natopəhaʋut tohavhav hən natuhman san gail pipihabəlan, be gomətahuni. ³⁵ Mə-teris, naut a im samit eḅəḅesw. †† Nukel mai gamit ke asike mətəris ginau am vir mətþike, 'AGot tigol navoian van hən atəgai togəm len nahəsan Nasuḅ aGot.'" ††

AYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat

14 Len nəSappat sua, nəboŋ aYesu toḅis lohoim sinəvanuan sua toil a ṃo hən naFarisi gail, hən þihan, lokəta mətani. ² Ale len nəhon aYesu ŋai ikad nauluṃan narien mai navəlan gəlaru lototob. ³ AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, "Inor hən nəvanuan þigol avan ideh þimaaur len nəSappat a?" ⁴ Be naut eḅut, læsasor. Na aYesu etəgau atenan gol ke imaur ale esəvati van. ⁵ Beti eus galit ke, "Gamit ideh bikad anatun o nəbuluk toteh len naburhuwai, asike goliv kuv tutut həni, naut kəmas tovi nəSappat a?" ⁶ Ale lodədasi læḅisor var natgalen tokele.

† 13.27 Psa 6.8 †† Nafoks ehum nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai naʋide hum nahit tosusuan gai. †† 13.35 Jer 12.17, 22.5 ††† 13.35 Psa 118.26; Luk 19.37-38

Nəvat tovi silva tomasig

⁸ Ale aYesu isor am ke, "Napəhaʔut ideh, ʔikad nakoin lotovi silva † tosəjavur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau naʔmial, tesisir lohoim, ale doŋ vahvahuri van vəsabi. ⁹ Ale nəboŋ tosaʔi ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadaŋ, legəm ʔonʔon. Ike, 'Mətehəhaʔur mai ginou husur nusab nəvat sagw tomasig.' ¹⁰ Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai aŋel san gail lukemkem nəboŋ nəvanuan nəsaan ideh topair dan nəsaan san."

Anatun uluʔman tomasig

¹¹ Ale aYesu isor tətəs ke, "Ikad naluʔman sua tokad anatun uluʔman eru. ¹² Ahai a tahw ikel mai atəman ke, 'Tata, nahudhutate ʔevi esagw nəboŋ gəʔimat, gilavi mai ginou gagai.' Ale gai epərehun natit ʔisi mai anatun gəlaru. ¹³ Sədareh ahai a tahw elul hən natit ʔisi san, ivan iyar vi lan nəkantri a tut. Ale len naut enan emədas nəvat san len nəmauran tosa. ¹⁴ Nəboŋ nəvat ʔisi san tohav, ikad nəboŋ nəhanian toʔuer len nəkantri enan kavkav, ale atenan etuʔat par hanian. ¹⁵ Na ia tah mai nəvanuan sua len nəkantri enan tosəvati vi lan nəmarireu san gail hən ʔevəŋan nabuai gail. ¹⁶ Nəmal ihat atenan van ike tihanukub hən nəʔilit naʔit nəhai toveŋan nabuai həni, be avan ideh səlav natideh maii. ¹⁷ Nəboŋ nənauan san tovan vəmasil, ike, 'Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isoʔur mai hudhuhanian tosuh, be gegai ginou numat hən nəmalkəkatan! ¹⁸ Dereh nile məhat, nivan hən ata-ta sagw ale nikel maii ke, "Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug, ¹⁹ sanor hən gəʔike anatuʔm hən ginou am. Gol ke nehum nəvanuan nauman saʔm ʔai.'" ²⁰ Ale nəboŋ tole məhat tonon, ivan hən atəman. Be nəboŋ toyaryar a tut sal, atəman eris ləboii, nəlon itaŋisi ale igam van həni, eluguʔm gati, esuʔm nətarhon.

²¹ "Beti anatun isor maii ke, 'Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug. Sanor kasi hən gəʔike anatuʔm hən ginou am.' ²² Be atəman ikel mai naslev san gail ke, 'Mətetutut, lav nahurabat tovoi buni gəmai, ale kole lan. Siriv hən nar-iŋ len nəŋarhuvəlan, kol naributbut len narien gəlaru. ²³ Liv natuhʔuluk tokənoh gəmai, tibuni, utaut həni, ale datihan, datehəhaʔur, ²⁴ husur anatugw egai imat tia be imaur tətəs am, imasig tia be evisi am.' Ale lotuʔat hən nahəhaʔuran.

²⁵ "Len nəboŋ enan ahai a ʔmo itoh marireu. Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naim, esəsəlon hən nəwəlan hən navus beltəŋ mai nəsavən, ²⁶ ʔa ekis naslev sua, ale eusi nəsa tovisi a im. ²⁷ Ale isor vari ke, 'Aʔaʔm etəlmam, ale atəmaʔm etibun natuhʔuluk tokənoh husur aʔaʔm imaur, etəlmam.' ²⁸ Ahai a ʔmo, nəlon ipaŋpaŋ, emə-tahun ʔəʔis lohoim ale atəman evivile, isor vəhʔəhi. ²⁹ Beti isor var atəman ke, 'Geris! Len nasihau isoʔur

† Nakoin tovi silva len naut egai evi nətrahma tovi naʔurʔuran hən nəmariboŋ tosua. Ehun natenarius.

noum saʔm, ale səkad nəboŋ ideh notopair dan nəsa gotokele. Be səkad nəboŋ ideh gotolav natuhnani mai ginou hən nəʔikad nahəhaʔuran mai nabubur sagw gail. ³⁰ Avil nəboŋ anatuʔm togəmai, aten boh tohan ʔisi natit ʔisi saʔm len alatpəhaʔut lotoʔur hən nibelito, gotibun natuhʔuluk tokənoh ʔmosi! ³¹ Beti isor maluʔluʔm ke, 'Anatugw, gaiug gutoh akis mai ginou, natit ʔisi sagw evi esaʔm. ³² Datimasgol nahəhaʔuran, datimaskemkem bathut aʔaʔm enan imat be gagai imaur, imasig be gagai evisi."

Nəʔiltivanuan hən natite saum savoi

16 Beti aYesu isor tətəs mai ahai susur san gail ke, "Ikad naluʔman sua topul hən natit isoʔur tokad nəʔiltivanuan nauman tokətkəta təban natit ʔisi san. Amahean enan esəsəlon hən nə-kel-uri-an ke nəvanuan nauman san emədas natit san gail. ² Ale ekisi gəmai, beti eusi ke, 'Nəsaganan notosəsəlon həni len gaiug? Gikel ur nəsa gotogole len nauman saʔm hən natit ʔisi sagw, husur nauman enan saʔm hən nə-kətkəta-təban-an esib.' ³ Nəʔiltivanuan nauman isor len gai gabag ke, 'Nimabe? Husur amasta sagw ibar hən ginou dan nauman sagw. Nəsədaŋ hən nakiran; nahurugw isa hən nəʔerjir nəvanuan hən nəvat. ⁴ Ganan! Noləboi nəsa nəʔigole hən ke, nəboŋ nəʔesib hən nauman sagw nəvanuan gail dereh lekis ginou vi lohoim salito.' ⁵ Imagenan, ekis nəvanuan vīsusua lotokad nəkabut simasta san. Eus esua ke, 'Gukabut simasta sagw evisi?' ⁶ Isor vari ke, 'Natram naoil naoliv tovi 100.' Ale ikel maii ke, 'Lav nəkabut saʔm gəmai, gəbətah, gitos 50 tutut.' ⁷ Beti eus togon am ke, 'Ale gaiug, gukad nəkabut evisi?' Ale isor vari ke, 'Nəhad nawit tovi 1,000.' Ale ikel maii ke, 'Lav nəkabut saʔm gəmai, gitos 800.' ⁸ Naut kəmas nəʔiltivanuan nauman sanor, amasta san isor ivoi həni husur eləlagau hən gai len namitisau san. Imaienan! Naur ta daməŋai hən navile a pan lukad namitisau hən naʔide silat lotosuʔman galito be anatun naʔmial ləsəkad namitisau hən naʔide silat navile a pan." ⁹ AYesu isor am ke, "Nukel mai gamito, lav nəvat hən navile a pan hən ʔesusupah mai nəvanuan gail hən ləʔegəm vi bubur samito. Na nəboŋ nəvat ʔihav, dereh aGot tikel nahəhaʔuran mai gamito len naut a im vi sutuai.

¹⁰ "Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosəbur, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosəbur. ¹¹ Asike mətʔetəgau ʔinor hən nəvat mai natit gail hən navile a pan, asike aGot eriŋ natit tosəbur san len navəlamito. ¹² Ale asike mətʔinor hən natit sinəvanuan tile, ase teriŋ natit len navəlamito hən ʔevi samit gabag? ¹³ Naslev ideh edədas ʔevi slev simasta toru len nəboŋ tosua. Dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon o dereh tidəŋ len teʔsua ale tinau ke togon tovi ut kəmas. Mətodədas mətʔeum siGot tovi amasta samito mai nəvat tu tovi masta samito."

Nalo siGot asike egägel
(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

¹⁴ Nəboŋ naFarisi gail lotoləmas bun nəvat lotosəəlonġ hən natgalenan, lusor viles aYesu. ¹⁵ Na ikel mai galit ke, "Gamit boh mətupətpat gamit məhat len nəhon nəvanuan gail, avil aGot eləboi nəlomit. Husur natideh nəvanuan gail lotodaŋ lan len nənauan salito, lotoləŋon masuŋ həni, evi pəhsago len nənauan siGot, emətahun buni."

¹⁶ AYesu isor am ke, "Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van vəbar nəboŋ sijon. Husur nəboŋ sijon, namtukel ur na-kel-uri-an tovai husur natohan pipihəbələn aGot, totaltal hən nəvanuan pisi hən ləbəbis lan. ¹⁷ Idaŋ hən nəmav mai navile a pan arbəbuer, be idaŋ səhori hən nəmaŋirhət natosian hən nalo bimasig."

¹⁸ "Nauluŋan ideh totiŋos hən asoaŋ ale tolah mai napəhaŋut tile, atenan igol naitian tobur kotov nəlahan. ¹¹ Ale nauluŋan ideh tolah mai napəhaŋut asoaŋ totiŋos həni tia, auluŋan enan igol naitian tobur kotov nəlahan."

Nəbol pusan husur nauluŋan tokad natite mai aLasarus

¹⁹ AYesu isor am ke, "Ikad nauluŋan sua tokad natite tosun nahurəbat toboŋboŋ tokab. Len nəboŋ pisi ikad nakontit tosobur səhor nəsa tonor hən nəmauran san, ale akis ihan len nahəhaŋuran hən nəhanian tovai ŋai. ²⁰ Len nametləkau san lorinġ naməsəl sua tovi manus ipat, nahəsən aLasarus. ²¹ Ike tihanukub hən nasughanian toteh dan natev sitenan tokad natite. Nalipah gail luŋol nəmanuŋ san gail.

²² "Nəboŋ tobar nəboŋ san, aməsəl imat ale aŋel gail lupati, rinġ təban aAraham len nəmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni. ²³ Len nəhab nəmatan, len na-ləŋon-isa-an san tovan vəsə masuŋ, ekəta vi məhat ale eris aAraham mai aLasarus təban. ²⁴ Na ikai van həni ke, 'Tata Araham, gilolosa hən ginəu ale səvat aLasarus hən bətur nagelġəŋarhuvələn len nəwai, bimosmos hən bərinġ len nameəgw bəsusus. Nibəgw epəŋas vəsə masuŋ len nəhab egai.' ²⁵ Avil aAraham isor vari ke, 'Anatugw, nau gat natit saŋ gail tovai gotokade len nəmauran saŋ, ale natit gail tosa aLasarus tokade. Be gagai eləŋon ivoi am len nəlon ale gaiug goləŋon isa. ²⁶ Natgalen imaienan, be ikad natsual am. AGot erinġ nabiltibur tosəŋav tosaŋ hən bəpəpəhun ginamito dan gamito, hən ke alat lotoke ləbivan dan naut egai van hən gamito, lodədasi. Ale alat lotoke ləbėgəm hən ginamito dan naut enan lodədasi.' ²⁷ Na isor vari ke, 'Beti neus gaiug, Tata, ke goləboi gəbəsəvati van hən nəbathudud sagw, ²⁸ husur nukad aŋəgw erim, ale eləboi bikel naləlagəuan mai galito hən ke, salegəm len naut na-ləŋon-isa-an egai.' ²⁹ Be aApra-

† Nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot luan ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovai husur natohan pipihəbələn aGot, nəvanuan pisi lototaltal hən ləbəbis lan. †† 16.18 Exo 20.14

ham ike, 'Lukad natosian siMoses mai ahai kelkel ur gail. Ivoi ke lesəsəlonġ husuri.' ³⁰ Ike, 'Aoa Tata Araham, be avan ideh len naut nəmatan bivan hən galito, dereh lipair dan nəsaan salito.' ³¹ Beti aAraham ikel maii ke, 'Asike ləbəsəlonġ husur aMoses mai ahai kelkel ur gail, asike logəgel hən nənauan salit hən ləbədəlom avan ideh, naut kəmas tole məhat dan nəmatan.'"

Nəsaan, narubətan, nadələmian mai nauman
(Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)

17 AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Natit lototaltal hən nəvanuan gail hən ləbigol bisa, ləbitəh dereh legəmai, avil atenan togol lototeh, dereh nəmauran san tisa vəsə batbat. ² Atenan, bīgol avan ideh bīgol nəsaan, ivoi am hən atenan ke lubəŋis gat nabiltivat toŋorŋori len naholoan ale bar həni len tas. ³ Mətelələgau hən gamito. Aŋəŋ bīgol nəsaan, kel maii ke togol nəsaan, ale bīpair dan nəsaan san, gerubəti dani. ⁴ Bīgol nəsaan van hən gaiug vəhaməlvru len nəmaribonġ tosua, ale bətəlmam van hən gaiug vəhaməlvru toke, 'Nupair dan nəsaan sagw,' gerubat nəsaan galen dani."

⁵ Ale ahai pispisul gail lukel mai Nasub ke, "Gigol nadələmian sinamito tetibau am!" ⁶ Na Nasub ike, "Məttəkad nadələmian tokəkereh hun namisurhumas-tat, məttələboi məttəkəl mai nəhai malperi †† egai ke, 'Gimakuv ale gimabul gaiug len tas,' ale dereh təmaianen.

⁷ "Məttəkad naslev totitiv nətan marireu o tokətkəta təban nasipsip, nəboŋ tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, 'Gəm tutut, gebətah, giġan?' ⁸ Aoa, səmaianen. Take, 'Geutaut hən nəhanian mōs ginəu, sun nahurəbat tonor ale lav nəhanian mai ginəu vir nəhanan mai namunan bīnoŋ. Ale nəboŋ gotogole bīnoŋ goləboi gəbīhan, gəbėmun.' ⁹ Amasta esipa vi təban naslev togol nəsa tokele a? Aoa! ¹⁰ Imaienan hən gamit am. Nəboŋ məttogol natit pisi aGot tokel mai gamit hən mətbigole, mitike, 'Namtovi naslev kəmas ŋai; namtugol nəsa aGot tokele ŋai.'"

Nauluŋan tosəŋavur lotokad naleprosi

¹¹ Len nəyaran san, nəboŋ tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili. ¹² Nəboŋ tobar navile sua, nauluŋan tosəŋavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut ††¹³ ale lukai habat ke, "Yesu, Masta, gilolosa hən ginamito!" ¹⁴ Nəboŋ toris galito, ikel mai galit ke, "Mitia ŋusan gamit mai ahai tumav gail." ††† Ale len nəyaran salit van, lumaur, luvevu. ¹⁵ Galit sua, nəboŋ toris ke tomaur, etəlmam van, eputsan nahəsən aGot habat. ¹⁶ Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi auleSamaria. ¹⁷ Beti aYesu ike, "Be savi tosəŋavur lotovevu a? Lotoməlapat, galit lutoh a be? ¹⁸ Səkad

‡ Nabiltivat enan eməlas habat, natonġi esulsul həni hən bəbul dasdas nawit hən bėgəm vi flaua. †† Nəhai malperi evi nabiltihai tokad nəharhəte topat nasiġau tosobur, toharhar təlmam. ††† 17.12 Lev 13.46 ††† 17.14 Lev 14.1-32

avan ideh hən totəlmam hən toputsan nahəsan aGot, be ametbəs egai ɲai a?" ¹⁹ Beti ikel maii ke, "Gile məhat, givan; nadəlomian saɹm igol gumaur."

Natohan pipihabəlan aGot tegəm ɲais?
(Mat 24.23-28, 37-41)

²⁰ Boɲ sua naFarisi gail lous aYesu ke, "Natohan pipihabəlan aGot tegəm ɲais?" AYesu isor var galit ke, "Natohan pipihabəlan aGot sagəm len nakətaan. ²¹ Avan ideh asike ike, 'Geris, ipat gegai!' o 'Ipat ea!' husur natohan pipihabəlan aGot satopat mai gamito."

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

²² Beti ikel mai ahai susur san gail ke, "Len nəboɲ bəgəmai, dereh məteləɲon ke məteris nəmariboɲ ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətorisi. ²³ Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, 'Geris, gai sage!' o 'Geris, gai saga!' Samtedəlom galito, samtehusur galito. ²⁴ Husur aNatun Nəvanuan, len nəboɲ san, tesuɹman nasəmoɹopun toɹmias nəmav kavkav. ²⁵ Be a təhw hən natgalen bəvisi, timasləɲon tisa hən natit b̄isoɹbur ale naur ta daməɲai limasmətahuni. ²⁶ Naɹvide ləb̄ikade len nəboɲ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun naɹvide silat lototoh len nəboɲ siNoah gail. ²⁷ Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludəɹm hən nəlahan gail van vəbar nəboɲ aNoah toɹbis len nab̄iltiɹbot totibau masuɹ lotokisi hən nəak. Beti nab̄iltius eus, nilev egəm van, natit p̄isi imasig. ²⁸ Imagenan len nəboɲ gail siLot. Luhan, lomun, loɹur natite, loɹur hən natite. Lumabul tite mai loum hən naim gail. ²⁹ Be len nəboɲ aLot toriɲ naut a Sotom, nəhab mai nəsalfa †† aruteh dan nəmav van, navile kavkav imasig. ³⁰ Timaienan len nəboɲ aNatun Nəvanuan bəvisi len nədaɲan san." ³¹ AYesu isor am ke, "Len nəboɲ enan, avan ideh b̄itoh a məhat len navurun naim timasgam tutut dan naim san, satimariɲ hən b̄itariv natit san gail. Ale avan ideh len nəmarireu tu satetəlmam vahim hən b̄ipat natideh. ³² Mitinau gat asoan aLot. ††³³ Avan ideh b̄igol risi ke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be avan ideh b̄idaɹm hən ke b̄imasig, dereh aGot tigol timaur vi sutuai. ³⁴ Nukel mai gamit ke, len nalenmariug enan dereh nəvanuan eru aripat len nəmel b̄esua; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat. ³⁵ Napəhaɹvut eru arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ɲai; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh." ††
³⁷ Beti ahai susur gail lousi ke, "Dereh tevisi a be, Nasub̄?" Isor var galit, isor kəta ke, "Len naut ideh natit tomat topat lan, nab̄iltiman tohanhan natit tomat dereh ləmələh gəm b̄on ei. Avan tokad namətan eləboi b̄erisi."

† Hən naves 26-27, ris Gen 6.5-7.24 †† Nəsalfa evi nəvat toy-
aɲyan. Goləboi gəb̄isabi pəpadaɲ hən nəhab a Bu. † Hən naves
28-29, ris Gen 18.20-19.25 †† 17.32 Gen 19.26 †† Natosian
galevis ta sutuai losuhud hən naves ³⁶ * Nauluɹman eru areum b̄on-
bon marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

Na-sor-tuɹ-an mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

18 Beti aYesu iɹbol mai galit ke limassor tuɹ tabtab, nəlolit sateur na-sor-tuɹ-an, letəgau gati. ² Ike, "Len nab̄iltivile sua ikad nəmatsistret samətahw len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut kəmas. ³ Ale len nab̄iltivile enan ikad abatunau pəhaɹvut togəm akis hən hən b̄eɲiri ke, 'Gigol tinor hən ginou hən asike aenemi sagw b̄emədas ginou am.' ⁴ Idareh, nəmatsistret emətahuni van vəbar toke, 'Nəsamətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut kəmas hən ginou. ⁵ Be husur ke nəbatunau enan toɲir batriɲriɲ hən ginou, ɲupetəmas hən! Dereh nigol tinor hən hən asike b̄eɲir akis hən ginou van nimat.'" ⁶ Beti Nasub̄ ike, "Mətesəsəloɲ hən nəsa nəmatsistret tosa tokele! ⁷ AGot dereh tigol tinor hən galit totabtabuh len galito, lotokai van hən len nalennəyal mai nalenmariug a? Dereh tevəlo hən b̄evi tarhət salito a? ⁸ Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil nəboɲ aNatun Nəvanuan bəgəmai, dereh tisa b̄ nadəlomian len navile a pan o teɹuer?"

NaFarisi mai nəvanuan nətaks

⁹ AYesu ikel nəbol p̄usan egai mai galevis lotonau ke lotonor be lunau ke nəvanuan tile gail ləsavi natideh. Isor kəta ke, ¹⁰ "Nauluɹman eru arovi məhat vi lan naholəvat todar vis naim siGot hən ar̄bisor tuɹ. Gəlar togon evi Farisi, togon evi vanuan nətaks. ¹¹ NaFarisi eil, isor tuɹ van hən gai gabag ke, 'Got, nosipa len gaiug husur ke ginou nəsasurman alat galenan, nəvanuan gail lotogəgəras hən ləb̄ilav kuv nəvat, alat ləsanor, alat lotogol naitian toɹbur kotov nəlahan, o surman ate-gai am tovi nəvanuan nətaks. ¹² Nəsəhan vəha-ru len nawik p̄isi, noviol hən nahudhut tosua dan toseɲavur notokade.' ¹³ Avil togon tosor tuɹ, eil a tut, saləɲon ke tekəta vi məhat vi lan nəmav be len na-ləɲon-isa-an san isar batut, ike, 'Got, gilolosa hən ginou, ruɹbat nəsaan dan ginou notovi vanuan nəsaan!' ¹⁴ Nukel mai gamit ke, atenan ivahim, nəsaan san imaruɹbat. Len nəhon aGot, atenan inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh b̄ipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas be ideh togol gai gabag tovi ut kəmas, aGot dereh teput-sani."

AYesu mai natuhtətai gail
(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Nəvanuan gail losəhar anatulit gail am van hən aYesu, hən b̄eriɲ navəlan len galito hən navoian bəgəm hən galito. Nəboɲ ahai susur gail lotorisi, losivoh len galito. ¹⁶ Be aYesu ekis galit gəmai, ike, "Miti-daɹm hən natuhtətai gail legəm hən ginou, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat lotosurman galito. ¹⁷ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike b̄ehəhaɹvur hən natohan pipihabəlan aGot hum natuhtətai, asike asike eɹbis lan."

Nauluñman toil a ñño topul hæn natite

(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)

¹⁸ Nauluñman sua toil a ñño eus aYesu ke, "Hai ñusan gotovoi, nimabe hæn nãbikad nãmauran vi sutuai?"
¹⁹ Ale aYesu isor vari ke, "Imabe gotokis ginou ke no-tovoi? Sãkad avan ideh tovovoi—aGot sãbon ñjai." ²⁰ Gaiug golãboi nakelean todañ gail lotoke: "Sagigol naitian to-bur kotov nãlahan, sagigol avan ideh timat, † sagevãnah, sagelibliron—len nakotan am sagelibon, putsan atãmañ mai anañ len nãnauan sañ." ††²¹ Atenan ike, "Nãbonj notovi tuhtãtai vãbar damãñai nugol natgale-nan ñisi." ²² Nãbonj aYesu tosãselonj hãni, ikel maii ke, "Natesual am gupar. Ñur hæn natit ñisi gotokade ale pãrehuni mai namãsal gail. Ale dereh gikad nakonvicolan aGot totãgau gati ñnos gaiug len nãmav. Beti gegãm husur ginou." ²³ Avil nãbonj atenan tosãselonj hæn natgalenan, nãlon isa husur ke topul hæn natit tosobur.

²⁴ Nãbonj aYesu tokãta van hãni ike, "Idañ masuñ hæn alat lotopul hæn natite lãbevi lan natohan pipihãbãlan aGot." ²⁵ Mãtolãboii ke idañ habat hæn nãkamel bẽbis tur len nãburhunil sãsoð. Idañ sãhori am hæn nãvanuan topul hæn natite bẽbis len natohan pipihãbãlan aGot." ²⁶ Be alat lotosãselonj hæn natenan lousi ke, "Bimãienan, ase tẽbis lan? Sãkad avan ideh bĩkad nãmauran vi sutuai." ²⁷ Ale aYesu ike, "Natideh nãvanuan todãdas bĩgole, aGot elãboi bĩgole." ²⁸ Ale aPita ike, "Geris, ginamit namtorin sinamit ñisi tia hæn namttohusur gaiug." ²⁹ Ale aYesu ikel mai galit ke, "Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh torin naim o asoan o añan gail o tata mai nana o anatun gail ñnos natohan pipihãbãlan aGot, ³⁰ dereh tikad natgalen ñisi tisobur tãtas am len nãbonj eg ta damãñai len navile a pan. Ale len nãbonj bẽgãmai len nãmav dereh tikad nãmauran vi sutuai."

AYesu ikel tasi am ke dereh timat

(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)

³¹ AYesu esãhar tosãñavur pisan toru san lutoh sãbolito, ale ikel mai galit ke, "Datovi mãhat vi Jerusalem, ale natit ñisi ahai kelkel ur lototosi husur aNatun Nãvanuan, dereh lisarpoh." ³² Alatevis a Jerusalem leriñi len navãlan alat lãsavi Ju. Dereh lisor vilesi, lisor mãdasi, leñulãii, ³³ lebilas habat hãni ale ligol timat. Be len nãmaribonj titor dereh tile mãhat tãtas." ³⁴ Ahai susur gail lãsalãboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke lãsalãboi nãsa aYesu tosor husuri.

Partimeus

(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)

³⁵ Nãbonj aYesu tovan pãpadañ hæn naut a Jeriko, ametbesw sua ebãtah gãgarhãñisal, eñir nãvanuan gail hæn nãvat. ³⁶ Nãbonj tosãselonj hæn naluñoh toñto

† Nãbonj toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nãlõl pañpañ sañ o nalãñonian sañ ñjai. †† 18.20 Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

eus ke nãsa tovisi enan. ³⁷ Galit lukel maii ke, "AYesu ta Nasaret satoyar van." ³⁸ Ale ikai ke, "Yesu, aNatun siTevit ‡, nãlomñ titañjis ginou, gol tivoi hæn ginou!" ³⁹ Ale alat lotoyar a ñño losivoh lan hæn bẽmãdau, ris tokai habat am ke, "ANatun siTevit, nãlomñ titañjis ginou, gol tivoi hæn ginou!" ⁴⁰ Ña aYesu eil, ale ikel ke lesãhar atenan gãm hãni. Nãbonj togãm pãpadañ aYesu eusi ke, ⁴¹ "Guke nigol nãsa hæn gaiug?" Ale ike, "Nasub, nuke nekãta." ⁴² Ale aYesu isor maii ke, "Gekãta! Nadãlomian sañ igol gumaur." ⁴³ Vãha-sua ñai ikad nakãtaan ale ehurur aYesu, isal suh nãyalyalan siGot. Nãbonj nãvanuan ñisi lotorisi, galit am loputsan nahãsan aGot.

AYesu mai aSakias

19 Beti aYesu eñis len naut a Jeriko ale iyar tur lan. ² Ikd auluñman sual ei nahãsan aSakias; gai eil a ñño hæn nãvanuan nãtaks gail ale epul hæn nãvat mai natite. ³ Ike terisi ke aYesu ase, be husur toñitol edãdasi bathut ke naluñoh lotoil kãkol hæn gai. ⁴ Ña igam vi ñño ale epãlau len nãhai sikañor †† hæn bẽris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei. ⁵ Ale nãbonj aYesu tobar naut enan, ekãta vi mãhat ale ikel maii ke, "Sakias, gimariñ tutut. Damãñai nimastoh len naim sañ." ⁶ Ña imariñ vi pan tutut ale ike "Ivoi," mai aYesu, ikemkem habat. ⁷ Nãvanuan ñisi lotoris natenan loñit nãholito, lusor mãtmãtan hãni ke, "Gai evi lohoim sinauluñman nãsaan hæn bĩtoh maii." ⁸ Avil aSakias ile mãhat, ikel mai aYesu ke, "Geris, Nasub, len nahudhut toru hæn natit ñisi sagw, gãgai ñai nulav nahudhut tesua mai namãsal gail. Ale nãbegãras avan ideh hæn nãbevanãh, dereh nisar gel vãha-vat hãni!" ⁹ Beti aYesu ikel maii ke, "Damãñai nãlav-kuvi-an dan nãsaan egãm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len nãpasusan siAraham. ¹⁰ Husur aNatun Nãvanuan egãm hæn bĩdoñ alat lotomasig, hæn bĩlav kuv galit dan nãsaan."

Nãbol ñusan husur nãvat

(Mat 25.14-30)

¹¹ Nãbonj nãvanuan gail lotosãselonj hæn natgalenan, aYesu iñol ñusan, husur egãm pãpadañ hæn naut a Jerusalem ale lunau ke natohan pipihãbãlan aGot bẽvisi ta bogai. ††¹² Imãgenan aYesu ike, "Auluñman sua len nãbathudud toil a ñño len nãkantri san eutaut hæn bẽvi lan nãkantri sual a tut hæn abĩltikin ei bĩtabtabuh lan hæn bẽtãlmam bẽgãm vi kiñ hæn naut san. ¹³ Ale ekis naslev lotovi uluñman tosãñavur gãmai, ilav nami-na ††† tosãñavur mai galit vĩsusua, ike, 'Mãteum len nãvat galenan vir natãlmaman sagw.' ¹⁴ Be alat len nãkantri san lomãtahun buni ale losul galit galevis a tahw hãni hæn lãbikel mai nabĩltikin ke, 'Namtsalãñon ategai hæn bẽvi kiñ sinamito.' ¹⁵ Naut kãmas, egãm vi

‡ AYesu savi anatun matmat aTevit be ehurur nãpasusan siTevit. †† Nãhai sikañor ehun nãbañ be golãboi gãbĩhan navĩte.

†† Nãju gail lunau ke aKriso salito dereh tegãm vi kiñ hæn bĩlav namilen aTevit tovi kiñ ta sutuai. Ale nãbonj aYesu togãm pãpadañ hæn naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegãm vi kiñ ale dereh gai tehut alat a Rom dan naut a Israel. ††† Namina evi nakoin silat a Kris tovi nãvat hæn nauman hæn nahãbati totor.

kiñ ale nəboñ totəlmam episul hən alatenan gai tolav nəvat mai galit ke legəmai. Ike teləboi nəvat lotosəhori len nəvat tolav mai galito. ¹⁶ Esua toil a m̃o egəm ike, 'Nasuḅ, namina saṁ episan esəñavur am.' ¹⁷ Ale ikel maii ke, 'Nauman saṁ ikab, goṽi naslev tovoi! Husur ke gotodañ len natenan tokəkereh, dereh gekətkəta təban nābiltivile tesəñavur.' ¹⁸ Beti sual am egəm ale ike, 'Nasuḅ namina saṁ episan erim am.' ¹⁹ Na nakiñ ikel maii ke, 'Gaiug, dereh gekətkəta təban nābiltivile terim.' ²⁰ Beti naslev tile am egəm ale ike, 'Nasuḅ, namina saṁ bogai; noruñ gole len natuhtaol hən nəbesusuan buni. ²¹ Nomətahw len gaiug husur gutaltal, nəkaduṁ ehəhaiṁ, gulav kuv nəsa gəsariñi, gotətariv nəsa gəsəməbule.' ²² Nakiñ isor vari ke, 'Goṽi naslev tosa vəsa! Len nasoruan saṁ gotomadhakele, neṁusan gaiug hən nəsaban saṁ. Gaiug gukele ke nudañ taltal, nəkadugw ehəhaiṁ, nulav kuv nəsa nəsariñi mai notətariv nəsa gəsəməbule. ²³ B̃imaienan, husur nəsa gəsariñi nəvat sagw len nalulutar hən ke nəboñ no-totəlmam nətəlav nəvat enan mai naintəres han?' ²⁴ Ale ikel mai alat lotoil təban ke, 'Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəñavur.' ²⁵ Ris lotoke, 'Nasuḅ, gai ikad namina tosəñavur tia!' ²⁶ Isor var galit ke, 'Nukel mai gamit ke, nəvanuan p̃isi lotoum tovoi len nəsa lotokade, dereh nilav natit am mai galito, avil avan ideh toṁidol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani. ²⁷ Be galen p̃isi lotovi enemi sagw gail, lotomətahun ginau notovi kiñ salito, səhar galit gəmai, ta bubun galit len nəhogw!'"

AYesu eḅis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19)

²⁸ Nəboñ aYesu tokəmaienan tonon, iyar tab vi məhat vi Jerusalem. ²⁹ Nəboñ tovan pəpadañ hən natuhvile eru, a Petfas mai a Petani, len naut lotokisi hən Naṁehuh Oliv, esəvat ahai susur eru, ³⁰ ike, "Mərevi lan navile ea topat a m̃o. Nəboñ mərbəḅis lan dereh mirisaḅ natuhtonki totahətah ei, avan ideh səsaḅ lan sal. Sah ruḅati ale səhari gəmai. ³¹ Avan ideh ḅeus gamər ke, 'Məroruḅati hən nəsa?' mirikele ḅai ke, 'Nasuḅ timaskade.'" ³² Nəboñ aYesu tosəvat gəlar tonon, aruvan ale arusaḅ natit p̃isi hun aYesu tokele. ³³ Nəboñ artosah ruḅat natuhtonki enan, amahean gail lous gəlar ke, "Məroruḅati hən nəsa?" ³⁴ Ale arusor var galit ke, "Nasuḅ timaskade." ³⁵ Beti arosəhari van hən aYesu, aroḅir hən nahurabat səlaru len natuhtonki ale arugol aYesu ebətah səñaṁuti. ³⁶ Len nəvanan san, luṁolsan nahurabat salit gail metp̃isal. ³⁷ Nəboñ togəm pəpadañ hən naut nəp̃isal tovi pan len Naṁehuh Oliv, naluṁoh hən ahai susur gail kavkav, len nahəhaṁuran salito, lotuḅat kai, putsan nahəsan aGot habat husur namerikel p̃isi lotorisi tia. ³⁸ Lukai ke, "Got igol ivoi hən atenan, nakiñ togəm len nahəsan Nasuḅ aGot! †† Natəṁat len nəmav

† Naintəres evi nəvat, nəvat saṁ topasi nəboñ topat tobəlav len nalulutar. †† 19.38 Psa 118.25-26

mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!"

³⁹ Be naFarisi galevis len naluṁoh lusor mai aYesu ke, "Hai p̃usan, kai tas ahai susur saṁ gail!" ⁴⁰ Ris aYesu tosor var galit ke, "Nukel mai gamito, naut taḅut hən galito, nəvat galegai lətəkai."

AYesu itaṁjis naut a Jerusalem

⁴¹ Nəboñ togəm pəpadañ hən naut a Jerusalem, toris nābiltivile enan, itaṁjisi ⁴² ale ike, "Ivoi am ke gamit məttaləboi nəsa təlav natəṁat mai gamito nəboñ daməñai, be aoa, esusuah dan gamito. ⁴³ Nəboñ tosa dereh tegəm hən gamito. Len nəboñ enan aenemi samit gail dereh lisah tuan nətan tisahsaḅ vi məhat hən ḅipət kəkol hən nābiltivile samito, lidar vis gamito hən ləḅeil garu gol gamito. ⁴⁴ Ale ligol nābiltivile timasirsir, gamit mai anatumit mitimaienən. Ligol ke asike ikad nəvat ideh ḅepələh gat togon. Dereh timagenan husur mətsaris ləboi nəboñ aGot togəm hən gamito."

AYesu len naholəvat todar vis naim siGot

(Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)

⁴⁵ Beti aYesu eḅis len naholəvat todar vis naim siGot ale etuḅat hut alat lotoḅur hən natit gail ei. ⁴⁶ Ikel mai galit ke, "Natosian siGot ike, 'Naim sagw tevi naim nasor-tuṁ-an,' ‡ avil mətugol ke egəm 'naut susuah sinəvanuan vənənah gail!'" ‡

⁴⁷ AYesu eḅusan len nəboñ p̃isi len naholəvat todar vis naim siGot. Aḅiltihai tutumav gail mai ahai p̃usan gail hən nalo mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail am, lohisi hən ləḅigol ḅimat. ⁴⁸ Be ləsəsaḅ nəp̃isal hən ləḅigole, bathut nəvanuan p̃isi loləñon buni ke lesəsəlonḅ hən.

Nədañan siYesu hən Na-il-a-m̃o-an

(Mat 21.23-27; Mak 11.27-33)

20 Len nəboñ sua, nəboñ aYesu toṁusan nəvanuan gail len naholəvat todar vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, aḅiltihai tutumav gail mai ahai p̃usan gail hən nalo mai alat lotoil a m̃o hən nəvanuan gail, logəm həni. ² Lukel maii ke, "Gugol natgalenan len nədañan sise? Ase ilav nədañan hən na-il-a-m̃o-an egai mai gaiug?" ³ Isor var galit ke, "Neus gamit hən nausian sua bai. Kel mai ginau, ⁴ nəbap-taisan sijon, egəm len aGot len nəmav o len nəvanuan?" ⁵ Lusor vahvah mai galit gabag ke, "Datḅike, 'Egəm len aGot,' dereh teus, 'Husur nəsa mətsadəlo-mi?' ⁶ Be datḅike, 'Nəvanuan,' dereh nəvanuan p̃isi letubun gidato, husur lodəlo-mi ke aJon tovi ahai kelkel ur." ⁷ Na lusor vari ke, "Namtsaləboi as tolav mai aJon." ⁸ Ale aYesu ike, "Ginau am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-m̃o-an sise topat len ginau hən nəḅigol natgalenan."

‡ 19.46 Isa 56.7 †† 19.46 Jer 7.11

Alat lotorentem nēhol nakrep

(Mat 21.33-46; Mak 12.1-12)

⁹ Beti etuḅat kel nēbol pusan egai mai nēvanuan gail, ke: "Avan sua imabul nēhol nakrep † ale idam̃ hēni van hēn alat lotokatkēta tēban nēhol hēn lēbirentem, ale len nēyaran san gai ivan ebēlav. ¹⁰ Len nēboṅ nakrep tomen, esāvāt naslev sua van hēn alat lotorentem nēhol hēn lēbepēpēhun nakrep galevis tovi esan. Avil luṽasi, losāvati van, sēlav natideh. ¹¹ Na amahean nēhol esāvāt naslev sual am, be gai am lugol maien hēni, luṽasi, lugol isa hēni, ale losāvati van, sēlav natideh. ¹² Na esāvāt sual am tētas ale luṽabūburi, lubar hēni vivile. ¹³ Amahean ike, 'Nigol nēsa? Nigol timaiegai ke: dereh nesāvāt anatugw uluṽan notolēmas buni hēn ke hum ma nahurilit ḅisa, ale lēḅigol ḅinor hēni.' ¹⁴ Be nēboṅ alatenan lotorisi, lusor utaut hēni ke, 'Atenan, nēboṅ atēman ḅimat, gai tikad nēhol balai; datiparu buni hēn datḅikad nasugsugur san p̃isi!' ¹⁵ Na lubar hēni dan nēhol nakrep ale luparu buni."

AYesu isor am ke, "Amahean nēhol dereh tigol nēsa hēn galito? ¹⁶ Dereh tegēmai, tigol alat lotorentem nēhol limat, ale tilav nēhol nakrep enan mai ideh tile." Nēboṅ nēvanuan gail lotosēsēloṅ hēn natenan, luke, "Natenan satimaienan!" ¹⁷ Be aYesu ekēta inor van hēn galito ale ike, "ḅimaienan, namilen natosian egai topat len nēbe sua ta sutuai nēsa?"

"Nēvat, nēvanuan na-um-im-an gail lotomētahuni, gai egēm vi vat sua ṅai bēlēboi ḅigol naim ḅihav mai ḅinor." ††

¹⁸ Nēvanuan p̃isi lēḅiteh len nēvat enan, dereh limabūrbur, mai avan ideh, nēvat ḅiteh lan, dereh tipat dole." †

¹⁹ Beti ahai pusan gail hēn nalo mai aḅiltihai tutumav gail ludas p̃isal hēn lēḅitah gat aYesu len namityal enan ṅai bathut lolēboii ke len nēbol pusan enan isor tas galito. Avil lomētahw len nēvanuan gail.

ṽur nētaks van hēn aSisa

(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)

²⁰ Beti lokēta bunusi ale losāvāt nēvanuan galevis lotogēraši ke lotokitin hēn lēḅisaḅ nēsaban len nasoran san hēn lēḅeriṅi len navēlan mai nēdanāṅ seulleRom tovi gavna. ²¹ Imagenan nēvanuan nagēgērasan gail lousi ke, "Hai pusan, namtolēboii ke gaiug gotosor, gotopusan tonor. Naṽide saṽn eḅitoṽ van hēn nēvanuan p̃isi, ideh satile, ale goḅusan hēn naḅisal siGot len nakitinan. ²² Inor hēn datḅēvur nētaks van hēn aSisa ṽau a?" ²³ Avil aYesu ekēta lēboi na-sor-gēraši-an salito ale ikel mai galit ke, ²⁴ "ṽusan ginav hēn natenarius †† tesua. Nēhon mai nahēsan ase arupāt lan?" Ale luke, "ASisa." ²⁵ Ikel mai galit ke, "Imagenan, lav mai aSisa nēsa tovi seSisa, ale lav mai aGot nēsa tovi siGot."

²⁶ Ale lodēdas lēḅisaḅ nēsaban ideh len nasoran san ei

† 20.9 Isa 5.1 †† 20.17 Psa 118.22 † 20.18 Isa 8.14-15
†† Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nēvat hēn nauman hēn nēmaribōṅ esua.

len nēhon nēvanuan gail. Luḅaṅ len na-sor-vari-an san, ale lēsasor am.

Na-le-mēhat-an dan nēmatan, mai nēlahan

(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)

²⁷ NaSattiusi galevis (lotoke na-le-mēhat-an dan nēmatan eḅuer), †† logēm hēn aYesu. Lousi ²⁸ ke, "Hai pusan, aMoses itos ṽos gidato ke, auluṽan ideh, aṽan ḅimat be asoan ḅitoh mai anatun bēbuer, atenan timaslah mai nēbatunau hēn ḅikad anatun gail ṽos aṽan. ††²⁹ Ale boṅ sua ikad alatmiṽan lotomēlvru. Ahai a ṽo ilah mai apēhaṽut sua, be imat, anatun eḅuer. ³⁰ Aṽan tohusur ahai a ṽo ilah mai nēbatunau, ³¹ beti aṽan tohusuri am imaienan. Alatmiṽan lotomēlvru lumat maienan p̃isi, anatulit eḅuer. ³² Namēkot alitenan tu imat. ³³ Ale namtous gaiug ke, ḅimagenan, len na-le-mēhat-an dan nēmatan, napēhaṽut enan dereh tevi asoan ase? Husur ke alatmiṽan lotomēlvru p̃isi lulah maii." ³⁴ Na aYesu ikel mai galit ke, "Nēvanuan len navile a pan lulah mai ludaṽ hēn nēlahan. ³⁵ Avil alat aGot totabtabuh len galit hēn lēḅitoh vi sutuai, mai hēn lēḅitoh len na-le-mēhat-an dan nēmatan, galit, asike lulah, avan ideh asike idam̃ hēn lēḅilah. ³⁶ Ale lodēdas lēḅimat am, husur losuṽan aṅel gail, lovi anatun aGot gail bathut togol lotole mēhat dan nēmatan. ³⁷ Be len nēbolan husur nēhai topaṅ, ††† aMoses boh isor vāhoti ke, alat lotomat lule mēhat dan nēmatan husur ekis Nasuḅ hēn 'aGot siAraham mai aGot seIsak mai aGot sijakop.' ³⁸ Gai savi aGot silat lotomat be evi aGot silat lotomaur, husur len nabunusian siGot, galit p̃isi lumaur." ³⁹ Ahai pusan galevis hēn nalo lusor vari ke, "Gokitin ahai pusan!" ⁴⁰ Beti avan ideh sail ḅuri hēn beusi hēn nausian ideh am.

AKristo anatun aTevit ṽau a?

(Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)

⁴¹ Be aYesu eus galit ke, "Nēvanuan gail luke aKristo, aGot totabtabuh lan, evi anatun uluṽan siTevit mabe? ⁴² Husur aTevit, gai ikele len nalobulat hēn Nēbe gail ke:

"Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke, "Gebētah tarhāt len nēmatu sagw,

⁴³ vir nēḅeriṅ aenemi saṽn gail pipit narieṽn gēlaru hēn lēḅevi ut kēmas." †† †

⁴⁴ Imaienan aTevit bēkisi hēn 'aMasta,' evi anatun mabe?"

AYesu ikel p̃uli ke naṽivan isa

(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)

⁴⁵ Nēboṅ nēvanuan p̃isi lotosēsēloṅ, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, ⁴⁶ "Mēḅelēlōgau hēn ahai pusan gail hēn nalo. Lolēmas hēn lēḅiyaryar mai nahurabat tobēlēlav lotosuni. Lolēmas hēn nēvanuan gail lēḅike, 'Ivoi,' mai galit len nēmaket, lolēmas nēhai bēḅētah tovoi ṅai len naim nabōnḅonan, mai lolēmas hēn lēḅe-

†† 20.27 Uman 23.8 ††† 20.28 Deu 25.5-6 ††† 20.37 Exo 3.1-6 † 20.43 Psa 110.1

bətah rivuh len nəhanan gail. ⁴⁷ Lulav kuv þis naim mai nasugsugur sibatunau pəhaʔut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuʔ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaien-an.”

Naviolan sibatunau pəhaʔut

(Mak 12.41-44)

21 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eris alat lotokad natite nəboŋ lotoriŋ naviolan salito len nabokis hən nəvat len naim siGot. ² Beti eris nəbatunau naməsəl sua toriŋ natuhkoin eru artovi kopa. ³ Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau egai tovi məsəl eviol səhor galit þisi. ⁴ Husur galit þisi loviol kinit naviolan gail dan tosobur lotopul həni, be dan tokəkereh topar, alitegai eviol hən natit þisi san hən bi-maur lan.”

Nagilen nəboŋ ta tahw

(Mat 24.1-14; Mak 13.1-13)

⁵ Nəboŋ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke epəhas buni hən nəvat tobilbil mai naviolan gail van hən aGot, aYesu ike, ⁶ “Natgalen məttorisi, dereh len nəboŋ gail ləbегəmai, asike ikad nəvat ideh bəpələh gat togon, dereh limasirsir þisi.” ⁷ Nja lousi ke, “Hai þusan, natgalenan levisi nja? Ale dereh tikad nəsa bəvusan nəboŋ hən natgalenan ləbisarpoh?” ⁸ Isor var galit ke, “Mətelələgau ke avan jdeh sategəras gamito hən mətbisab, husur dereh tisobur legəm len nahəsagw like, ‘Ginau boh aKristo!’ mai, ‘Pəpadaŋ nəboŋ tegəmai!’ Samtehusur galito! ⁹ Nəboŋ mət-bəsəsolon həni ke, ikad nəbiltibalan gail mai nəbalan tomətahun alat lotoil a mño, samtemətahw. Husur natgalenan limasvisi a mño, be nəboŋ ləbimadhvisi, savi nagilen sal.”

¹⁰ Beti ikel mai galit ke, “Naluʔoh hən nəvanuan naut sua dereh tiʔal mai naluʔoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh liʔal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. ¹¹ Len naut tile gail dereh tikad nəbiltidu gail, tiʔar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit bevisi, nəvanuan þisi ninelit bəpil lan, mai natətətan toyalyal len nəmav. ¹² Avil a tahw hən natgalenan, galit dereh litah gat gamito, ale lemədas bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim nəbonbonan mai naim nəbaŋisian gail. Dereh lesəhar gamit vi lan nakiŋ mai gavna gail sil nahəsagw. ¹³ Len nəboŋ enan dereh tipat len gamito hən mətbikel kot na-kel-uri-an tovoi husur ginau. ¹⁴ Imaienan, mitinau səhoti ke samteutaut hən mətbisor gol gamit gabag. ¹⁵ Bathut dereh neviol mai gamito hən nasoran mai namitisau hən nənauan tok-itin hən ke, aenemi samit gail ledədas ləbisor var gamito o ləbisor tas gamito. ¹⁶ Atəmamit, anamit, aʔamit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh leriŋ gamit len navəlan aenemi samit gail. Dereh leriŋ gamit galevis len nəmatan. ¹⁷ Nəvanuan þisi dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw. ¹⁸ Be nasivurumito dan navurumito asike imasig. ¹⁹ Len nədaŋ-ʔuri-an samito dereh mitikad nəmauran vi sutuai.

Naut a Jerusalem timasirsir

(Mat 24.15-21; Mak 13.14-19)

²⁰ “Be nəboŋ mətberis naut a Jerusalem, navəshə-soltia gail lotodar visi, len nəboŋ enan dereh məteləboii ke pəpadaŋ timasirsir. ²¹ Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam mətahw dani vi lan naut tobaŋ vėhuh. Ale alat lototoh leŋ navile enan limasriŋi, mai alat lotosuh marireu salebis lan. ²² Husur nəboŋ galenan levi nəboŋ hən nəpanismen, hən natit þisi natosian gail lotokele ləbisarpoh. ²³ Nulolosa hən alat ləbetian mai alat ləbевəhasus len nəboŋ enan! Husur len naut egai dereh tikad na-biltiŋon-isa-an mai nəlol paŋpaŋ topansem nəvanuan galegai. ²⁴ Nəbu nəbalan gail lita bun galito həni, ale aenemi salit gail dereh libaŋis gat galit beti səhar galit vi tut vi lan nəkantri þisi. Ale nametbos gail dereh lipal sar nəbiltivile Jerusalem, il a mño həni van vəbar nəboŋ salit bəsisib.

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

(Mat 24.29-31; Mak 13.24-27)

²⁵ “Natit tiltile gail levisi hən namityal, nahəbati mai naməso gail. †† Len navile a pan, nəvanuan gail len nəkantri gail dereh lemətahw, ledədarŋəbu, nau tuhatuh hən nəwalan hən nətas mai nahəbasoduŋ. ²⁶ Nəvanuan gail dereh nəlolit tiʔonʔon len namətahwan salit mai nəvatvat-viri-an hən nəsa bevisi len navile a pan. Husur nədaŋan gail len nəmav dereh lekurkur. ²⁷ Beti len nəboŋ enan dereh leris aNatun Nəvanuan bəgəm len nəmavukasw, len nədaŋan mai nəyalyalan totibau. ††† Nəboŋ natgalenan ləbetuʔat visi, məteil gəgat tinor husur asike idareh nə-lav-kuvi-an samito dan nəmauran hən navile a pan, dereh ti-hav.”

Nəbol þusan hən nəhai nafik

(Mat 24.32-35; Mak 13.28-31)

²⁹ Beti ikel nəbol þusan mai galit ke: “Məteris nəhai nafik mai nəhai þisi am. ³⁰ Nəboŋ lotoduŋoh, mətoləboi mətberis ləboii ke nəboŋ naut pudpud bəgəm pəpadaŋ. ³¹ Imagenan, nəboŋ mətberis natgalenan bevisvisi, məteləboii ke natohan pipihəbalan aGot satogəm pəpadaŋ. ³² Nukel nakitinan mai gamit ke, naur egai asike lumat vəbar natgalen þisi ləbisarpoh. ³³ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoruan sagw asike imasig boŋ ideh.

Məteutaut!

³⁴ “Mətelələgau hən ke samtetərog, samtigol navide tosa len natərogan mai samtinau masuʔ hən nəmauran len navile a pan o nəboŋ enan dereh tegəm ale mətosəhoʔut lan hum məttobat len nəhai tata.

³⁵ Husur dereh tegəmai len galit þisi lotosuh len navile a pan kavkav. ³⁶ Mətehulahul tabtab, ale sor tuʔ ke

† 21.22 Hos 9.7 †† 21.25 Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31 †† 21.27 Dan 7.13; KelV 1.7

mäteləboi mätbigam yav dan natgalen p̄isi pəpadan hən b̄evisi, ale mätbeil len nəhon aNatun Nəvanuan.”
³⁷ Nə len nalennəyal p̄isi aYesu eḡusan len naholəvat todar vis naim siGot, be len mariug ivan vatoh len Naḡehuh Oliv. ³⁸ Ale nəvanuan p̄isi lulele dudulan soḡilan hən ləb̄evi lan naholəvat todar vis naim siGot hən ləbesəsəlon hən.

Ajutas eḡur hən aYesu

(Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53)

22 Len nəboḡ enan Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, lotokisi hən nəPasova, egəm pəpadan. ¹² Abiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo luke lisab̄ naḡisal ideh hən ləbigol aYesu b̄imat, be savi len nəhon nəvanuan gail husur lomətahw len galito.

³ Beti aSetan eḡis len ajutas lotokisi hən aIskariot, gai tovi sua len ahai susur lotovi 12. ⁴ Ale ajutas ivan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a ḡo silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən b̄isor mai galit husur naḡisal ideh hən b̄eriḡ aYesu len navəlalito. ⁵ Lo-həhaḡur masuḡ ale ludaḡ hən ləb̄ilav nəvat nasilva maii. ⁶ Ale ajutas idaḡ, beti idas p̄isal hən b̄eriḡ aYesu len navəlalito nəboḡ naluḡoh ləsətah maii.

NəPasova naməkot siYesu

(Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30)

⁷ Beti nəmariboḡ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan egəmai. Len nəboḡ enan lotutumav hən natuhsipsip hən nəPasova. ⁸ AYesu esəvat aPita mai aḡon, ike, “Mirivan vautaut hən nəhanian hən nəPasova hən datb̄ihani.” ⁹ Ale arousi ke, “Guke namḡeutaut hən a be?” ¹⁰ Isor var ḡəlar ke, “Nəboḡ mərbeḡis len nabiltivile, nauluḡan sua topat nabiliwai topul dereh teḡubur mai gaməru. Məreḡusuri vi lohoim toḡis lan ¹¹ ale kel mai amahean naim ke, ‘Ahai p̄usan eusi ke: ‘Naruḡ simetḡos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail lan.’” ¹² Atenan teḡusan gaməru hən nabiltiruḡ tokad natit p̄isi dattoləḡoni. Məreutaut ei.” ¹³ Nə aruvan, arusaḡ natit p̄isi hun tokel mai ḡəlaru, ale aroutaut hən nəPasova.

Nəhanan naməkot siNasuḡ

(Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25)

¹⁴ Nəboḡ namityal hən nəhanan togəmai, aYesu ipat hən nətarhəgarin hən b̄ihan. Ale ahai pispisul san gail luḡon maii. ¹⁵ Ale ikel mai galit ke, “Noləḡon buni tia ke nihan nəPasova egai mai gamito a tahw hən nəbələḡon b̄isa. ¹⁶ Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir nəsarpoḡan han len natohan pipihəbalan aGot.”

¹⁷ Nəboḡ tolav nabiliwai, tosipa hən, ike, “Mitilav nabiliwai egai ale pəpəhuni mai gamit gabag. ¹⁸ Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas nəwain † vir natohan pipihəbalan aGot b̄egəmai.”

¹⁹ Nəboḡ tolav nabəta, tosipa hən, eḡuri, beti ilavi mai galito, ike, “Egai nibegw notoviol hən ḡos gamito. Gol timaiegai hən mətḡinau gat tin hən ginou.”

²⁰ Len navide toḡitoḡ, nəboḡ lotohan tononḡ ilav nabiliwai ike, “Egai nabiliwai hən na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw, nəda hagw b̄isel ḡos gamito len nəmatan sagw. ²¹ Be atenan b̄eriḡ ginou len navəlan aenemi sagw gail, navəlan atenan ipat len natev mai navəlagw. ²² Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan suḡan aGot toriḡ gati tia, † avil atenan b̄eriḡ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.” †²³ Beti lotubat usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natenan.

Ase etibau səhor galito

²⁴ Lotubat vitvituh len galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito. ²⁵ Nə aYesu ikel mai galit ke, “Len navile a pan, nakinḡ hən nametḡos gail, lupatpat galit məhat len nədaḡan salito; ale nametḡos gail lokis alat lotoil a ḡo hən galito hən ‘Na-vi-tarhəte-an salito.’” ²⁶ Be gamit samtimaian. Ideh len gamito totibau masuḡ, gai timasḡəm suḡan ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a ḡo, timasḡəm suḡan nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile. ²⁷ Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən b̄ilav nəhanian maii? Len nabunusian silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginou boh notoum kəmas samito. ²⁸ Gamit boh mətutah mai ginou akis, naut kəmas naḡisal sagw todanḡ nəboḡ nəvanuan gail lotomətahun ginou. ²⁹ Suḡan aTəmagw tolav na-il-aḡo-an len natohan pipihəbalan mai ginou, imaian, gagai nulavi mai gamito. ³⁰ Dereh mitihan, mətemun len natev sagw len natohan pipihəbəlagw ale məteḡətaḡ len nabiltihai bəḡətaḡ gail hən mətḡepəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael.

Ahai susur gail, nəmauran dereh tidanḡ len galito

(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38)

³¹ “Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən b̄isaḡ gamito ke mətumabe, hum nauluḡan hən nəhol to-dardar hən nəhad ḡos namisurhuwit b̄iteḡ tur lan, be nəsoḡsog p̄isi han b̄esuh. ³² Avil nusor tuḡ ḡos gaiug tia hən ke, nadəlomian saḡ asike iteh. Ale nəboḡ ḡəbi-pair təlmam, gigol galit lotovi ahai susur gail am ke lidanḡ am.” ³³ Be aPita ikel maii ke, “Nasuḡ, noutaut hən nəbitah mai gaiug van hən naim bəḡanḡis mai nəmatan!” ³⁴ Ris aYesu tosor vari ke, “Nukel mai gaiug, Pita, natouluḡan asike ekəkəraiko daməḡai vəḡar ḡəḡikel vəha-tor hən ke ḡəsaləboi ginou.”

³⁵ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nəboḡ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut toḡuer, mətoḡidol hən natideh a?” Ale lusor vari ke, “Ao.” ³⁶ Ikel mai galit ke, “Be gagai, atenan b̄ikad nəpaus timaspati maj tipat nəhad səsəḡon am. Ale asike b̄ikad nabu nəḡalan, timasḡur hən nahurabat naut susus san hən

səḡar alat a Israel. †† Len naut egai, natosian ike navit nəḡau (tovi navit nakrep), be namilen nəwain. † 22.21 Psa 41.9 †† 22.22 Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24 †† 22.22 Uman 1.18

† Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, alat lotovi ju lokisi hən NəPasova, nəboḡ aGot togol ahai a ḡo gail p̄isi silat a Iḡip lumat be

ðeður ðesua.³⁷ Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassarpoh len ginou ke, 'Len nənauan salit loriŋi hum alat lotosa.' † Ale nəsə lototosi husur ginou egəm bar nəsarpohan haŋ ta bogai."³⁸ Ŋa lukel maii ke, "Geris, Nasuð, naðu nəbalan toru!" Be gai ike, "Tinoŋ!"

Len Naŋehuh Oliv

(Mat 26.36-46; Mak 14.32-42)

³⁹ Beti aYesu evivile, ale iyar vi lan Naŋehuh Oliv hum naŋide san. Ahai susur san gail lohusuri.⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan, ikel mai galit ke, "Mitoris tuŋ hən asike mətbitəh len nəsaaŋ totaltal ke mətehusuri."⁴¹ Ivan dan galito vəbar naut avan ideh ðeləboi ðetuŋ hən nəvat lan, etəŋedur, ale isor tuŋ.⁴² Ike, "Ita, ðevi naləŋon-ian saŋ, lav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsə-an egai dan ginou. Avil nəsə gotoləŋoni tevisi, savi nəsə notoləŋoni."⁴³ Ale aŋel sua hən nəmav evisi hən ale igole idaŋ.^{†44} Len nənauan san mai nəlon totuhatuh masuŋ, isor tuŋ habat van van napilal san etuð hun nəda toturtur len tan.

⁴⁵ Nəboŋ tole məhat dan na-sor-tuŋ-an, etəlmam van hən ahai susur gail ale isaði ke lotopat, nibelit eməhav husur nalolosaan.⁴⁶ Ŋa ikel mai galit ke, "Imabe mətu-pat? Mitile məhat, sor tuŋ hən asike mətbitəh len nəsaaŋ totaltal ke mətehusuri!"

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11)

⁴⁷ Nəboŋ tosorsor sal, naluŋoh sua egəmai. Ale aju-tas tosua len toşəjavur pisan toru, gai eil a ŋo. Egəm ben aYesu hən ðesuŋ nətarhon,⁴⁸ avil aYesu eusi ke, "Jutas, gumabe? Gaiug gosuŋ nətarhogw hən gəberin ginou, aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi sagw gail a?"

⁴⁹ Nəboŋ alat lotohusur aYesu lotoris nəsə ðevisi, luke, "Nasuð, namtiðal mai galito hən naðu nəbalan a?"⁵⁰ Beti galit sua itai naslev səbilitihai tutumav, ta kotov nədariŋan nəmatu.⁵¹ Avil aYesu ike, "Mitiŋon, samtimagenan!" Ale ibar nədariŋan, gole imaur.⁵² Beti aYesu ikel mai abilitihai tutumav gail, alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot mai alaŋ lotoil a ŋo hən naJu gail ke, "Imabe mətogəm, lav naðu nəbalan mai nəbatw gail gəmai hən mətbitəh gat ginou hum notovi vanuan nəbalan toke tiðal mai alat lotoil a ŋo?"⁵³ Len nəmari-boŋ pisi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mətsəbar ginou. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədaŋan hən nəmargobut."

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Beti lutah gat aYesu, losəhari van vi lohoim səbilitihai tutumav. APita ehusur galit van, be səyar pəpadaŋ.⁵⁵ Nəboŋ lototuŋ nəhab rivuh len naholəvat todar vis naim ale lototitileh ðonðon, aPita ebətəh, tah mai galito.⁵⁶ Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ tobətəh ale

† 22.37 Isa 53.12 †† Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 43-44 egai.

nəsalsalumean hən nəhab toŋiası. Ale ekəta mətaltal van hənı, ike, "Ategai am itah mai atenan!"⁵⁷ Avil aPita isor tasi ke, "Litegai, ginou notətan hən gai!"⁵⁸ Beti sədareh ŋai togon torisi, ike, "Gaiug am, govi galit sua!" Avil aPita ike, "Aoa Tegai, savi ginou!"⁵⁹ Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor saði, ike, "Ategai boh itah maii, bathut gai am evi auleKalili."⁶⁰ Avil aPita ike, "Tegai, notətan hən nəsə gotokele." Vəha-sua ŋai, nəboŋ tosor sal, natouluŋan ekəkəraiko.⁶¹ Nasuð ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasuð nəboŋ tokel maii ke, "A tahw hən natouluŋan ðəkəkəraiko daməŋai, gaiug dereh gikel vəha-tor hənı ke gəsaləboi ginou."⁶² Ale aPita evivile, itaŋ lolosa masuŋ.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24)

⁶³ Alat lotokətkəta kəkol hən aYesu lotuðat sor vilesi van, luŋasi, ŋasi, ŋasi van,⁶⁴ lubaŋis gat namətan ale loususi ke, "Ssş Hai kelkel ur, ase toŋas gaiug?"⁶⁵ Ale lukel natit isobur am, losəvari vəsa tibətat.

⁶⁶ Nəboŋ naut tolan nəSanhitrin luðonðon. Alat lotoil a ŋo hən nəvanuan gail, abilitihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətəh len nəbonbonan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito.⁶⁷ Luke, "Gəðevi aKristo, aGot totətabuh lan, kel mai ginamito." Avil ikel mai galit ke, "Nəðəkəməianan mai gamito, asike mətodəlom ginou,⁶⁸ ale nəðeus gamito, asike mətusor var ginou.⁶⁹ Be gagai van aNatun Nəvanuan dereh təbətəh len nəmatu siGot hən ðikad nədaŋan."^{†70} Galit pisi lousi ke, "Gaiug ŋəu, aNatun aGot a?" Ale isor var galit ke, "Gamit mətuke ginou boh."⁷¹ Beti luke, "Dat-saləŋon avan ideh am hən ðikel ur nəsaaŋ ategai tokele. Husur gidat səðodato datosəsəloŋ hənı len nabuŋon gabag!"

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)

23 Beti, naluŋoh kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate.² Lotuðat sor tas aYesu, il hirhir lan ke, "Namtusað ategai ke toşəhar sulūŋ nəvanuan sinamit gail len naðisal tosa. Ikaı tas naluŋur-nətaks-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKristo, aGot totətabuh lan tovi a kiŋ sua."³ Ŋa aPilate eus aYesu ke, "Gaiug govi kiŋ seJu gail a?" Ale isor vari ke, "Gaiug boh gukele."⁴ Beti aPilate ikel mai abilitihai tutumav gail mai naluŋoh gail ke, "Nusaði ke ategai səkad nəsaban."⁵ Avil lutaltal ke, "Gai ipair hən nənanuan sinəvanuan gail hən naşusanan san len naut pisi a Jutea, gol loluŋoh ðal taŋtaŋor. Etuðat a Kalili vəbar naut egai!"

AYesu len nəhon aHerot

⁶ Nəboŋ aPilate toşəsəloŋ hənı, eusi ke gai ðevi auleKalili.⁷ Ale nəboŋ toşəsəloŋ ləboii ke aYesu totoh pipihəbalan aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot,

‡ 22.69 Psa 110.1

gai am totoh len naut a Jerusalem len nəboŋ enan.
⁸ Nəboŋ aHerot toris aYesu ehəhaʋur masuʋ, husur sutuai eləŋoni tia ke terisi, bathut esəsəloŋ hən naholan tohusuri, ale ike teris aYesu ʋigol namerikel ideh. ⁹ Nə aHerot eusus nausian tosoʋur be aYesu sasor vari.
¹⁰ Ale aʋiltihai tutumav gail mai ahai ʋusan gail hən nalo, lusor idan, lusor lol paŋpaŋ ke aYesu tosa. ¹¹ Beti aHerot mai nasoltia san gail loŋit nəholit van hən hum gai tovi ut kəmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale losəvati təlmam van hən aPilate. ¹² Len nəboŋ enan ŋai aHerot mai aPilate gəlar gabag arogəm vi bubur beti. Husur sutuai arovi enemi səlar gabag.

AYesu len nəhon naluʋoh

(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39-19.16)

¹³ Nəboŋ aPilate tokis aʋiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄no mai nəvanuan gail tonon, ¹⁴ ikel mai galit ke, “Mətosəhar ategai gəm hən ginau hum ke avan sua tosəhar suluʋ nəvanuan gail len naʋisal tosa. Nəboŋ notoususi len nəhomito, nəəsəb nəsaan ideh len ategai məttosor tasi, kel ke tosa. ¹⁵ AHerot am səsəb nəsaan ideh lan, husur aHerot esəvat təlmam hən gəm hən gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hən ʋimat sile. ¹⁶ Imaienan, dereh nigol lebilas masuʋ hən ale teləboi ʋivan.” ¹⁷ Avil galit luʋon, kai habat ke, “Səhar ategai vi tut, aParappas tevivile m̄nos ginamito!” ¹⁸ (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, bar hən len naim bəbaŋis sil togol nəvanuan lotoluʋoh, ʋal taʋtaʋor len naʋiltivile hən ləbemədəs nəgavmen, mai igol avan sua imat.) ¹⁹ APilate isor van hən galit tətas am bathut ike teriŋ aYesu tivan. ²⁰ Avil lukai habat van ke, “Timat! Timat len nəhai balbal!” ²¹ Len na-vəhat-an aPilate isor van hən galit ke, “Imabe? Igol nəsa tosa? Nəsəb kas nəsaan ideh lan tonor hən ʋimat sile. Imaienan dereh nigol ke lebilas masuʋ hən ale neriŋi tivan.” ²² Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəhai balbal, ale ludaŋ ʋur aPilate. ²³ Nə aPilate eriŋi ke tigol nəsa lotoləŋoni. ²⁴ Ale atenan lotousi, aParappas totoh len naim bəbaŋis sil togol nəʋalan hən ʋemədəs nəgavmen mai togol nəmatan, eriŋi evivile. Avil eriŋi aYesu len navəlalito hən ləʋigol nəsa lotoləŋoni hən.

Luʋos gat aYesu len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)

²⁶ Nəboŋ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriŋ nəhai balbal lan hən ʋipati husur aYesu. ²⁷ Ale nəvanuan isobur masuʋ lohusuri. Galevis lotovi alatpəhaʋut lois, luʋosʋos nibelito, lutaŋisi. ²⁸ Be aYesu ipair van hən galit ke, “ToʋtaJerusalem gail, samtitaŋis ginau be mititaŋis gamit gabag mai anatumit gail. ²⁹ Husur len nəboŋ ʋegəmai nəvanuan gail dereh like, ‘AGot igol navoian van hən alatpəhaʋut lotobutoh, nəhad hən natətai gail ləsəpasus, mai nasus

† Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves ^{17*} Len nəhanan enan APilate timasriŋ nəvanuan sua tobaŋis gati a m̄no tevivile.

gail ləsəvəhasus!’ ³⁰ Beti ‘dereh lisor mai naʋiltivēhuh gail ke, “Rus vi pan bar ginamito!” Lisor mai natuhvēhuh gail ke, “Kabut gol ginamito!”” ³¹ Husur ke nəvanuan gail ləʋigol natgalenan nəboŋ nəhai tomaur sal, nəsa ʋevisi nəboŋ nəhai ʋiŋod?” †

³² Ikad naluʋman eru, artobur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru van hən ləʋigol arʋimat mai aYesu. ³³ Nə nəboŋ lotobar naut lotokisi hən Nabəlashukad-hutəmat, loriŋi itahətah len nəhai balbal ei, gai mai naluʋman eru artosa, esua len nəmatu san, togon len nəmair. ³⁴ AYesu ike, “Ita, geruʋat nəsaan egai dan galito, husur ləsələboi nəsa lotogole.” †† Beti lubar hən nəvat hən ləʋisəbi ke as tikad nahurabat san gail. ††† Nəvanuan gail loil, lokəta bunusi. Ale nəvanuan totibau salit gail loʋit nabuŋolit van hən aYesu, lusor vilesi. Luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail; ʋevi aKristo siGot, aGot totabtabuh lan, tilav kuv gai gabag!” ³⁶ Nasoltia gail am lusor vilesi, logəm pəpadaŋ, lav navinika †††† van hən. ††††† Luke, “Gəʋevi kiŋ seju gail, lav kuv gaiug səʋom!” ³⁸ Ale ikad natosian sua a məhat hən toke, “AKiŋ seju gail bogai.”

³⁹ Gəlar sua, tovi uluʋman tosa totahətah ei, isor mədasi ke, “Gaiug gəsavi aKristo aGot totabtabuh lan a? Mjə! Təmagenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginamar am!” ⁴⁰ Be togon isor lan ke, “Gəsəmətahw len aGot a? Ivoi ke gemətahw husur nəpanismen saŋ eʋitoʋ hən esan. ⁴¹ Ale gidaru darupanis inor husur darukad nəpanismen tonor hən nəsa dartogole, be ategai, gai sagol natideh tosa.” ⁴² Ale ike, “Yesu, nau gat ginau nəboŋ gəʋegəm vi kiŋ.” ⁴³ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai dereh gitoh mai ginau len naut nahəhaʋuran tovi Paratais.”

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

⁴⁴ Pəpadaŋ hən natuʋlial nəmargobut ikabut gol ʋis naut kavkav vəbar namityal totor ut mədau, ⁴⁵ husur nəyal satun am. Ale naʋiltikaliko topəpəhun naim siGot emətar len nahudhut eru. ⁴⁶ Beti aYesu ikai habat ke, “Ita, gagai noriŋ nanunugw len navəlaŋ.” Nəboŋ tokəmaienan tonon, eməsol, imat. ††

⁴⁷ Nəboŋ nasenturion toris nəsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, “Kitin ategai evi nəvanuan tonor bogai!” ⁴⁸ Naluʋoh luʋon hən ləʋəkəta ris nəsa tovisi. Nəboŋ lotorisi, len natəlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh nəmabulito. ⁴⁹ Ale galit ʋisi lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatpəhaʋut lotohusuri a Kalili, loris ʋis natgalenan. †††

†† 23.30 Hos 10.8 † Namilen ke ləʋigol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsa səhori hən galit tile. ††† Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: aYesu ike, “Ita, ruʋat nəsaan egai dan galito husur ləsələboi nəsa lotogole.” †††† 23.34 Psa 22.18 ††††† Navinika evi nəwain tomatu van vakon. ††††† 23.36 Psa 69.21 † 23.45 Exo 26.31-33 †† 23.46 Psa 31.5 ††† 23.49 Psa 38.11

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)

⁵⁰ Ikad nauluṁan sua, nahəsan aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor. ⁵¹ (Gai sədaṁ mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uleArimatea, navile sua len naut a Jutea, totoh vir natoohan pipi-habəlan aGot. ⁵² Ivan hən aPilate ale eus niben aYesu. ⁵³ Beti ipat kuvi vi pan, ruṅ gole len nəkaliko tovi linen ale riṅi len nəburhuvat nəmatan lotota řuřuli tia. Ləsətavun avan ideh len nəbur enan sal. ⁵⁴ Ale evi Nəboṅ Nautautan, nəSappat pəpadaṅ bətubat †. ⁵⁵ Alatpəhaṁut, lototah mai aYesu a Kalili, lohusur aJosef ale loris nəburhuvat nəmatan mai nəvide toriṅ niben toplah lan. ⁵⁶ Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nəbon tosusau mai nəhai pəhas gail ṁos niben. Ale len nəSappat luṅavṅav husur nalo siMoses. ††

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)

24 Len nəmariboṅ metəkav hən nawik, † dudulan soṁilan, alatpəhaṁut lovi lan nəburhuvat nəmatan, lutariv natit tosusau lotoutaut hən gail tia. ² Lusab nəvat nəpəpita torib tia dan nəbur nəmatan ³ avil nəboṅ lotobis, ləsəsab niben Nasub aYesu. ⁴ Nəboṅ lotonau tətan hən natenan sal, be losəhoṁut len nauluṁan toru artoil ben galito, artosun nahurabat tokabkabil. ⁵ Ninelit epil vəsa, ale lotəjedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai galit ke, "Mətudoṅ mab hən avan tomaur len naut silat lotomat? ⁶ Atenan satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitinau təlmam hən nəboṅ totoh len naut a Kalili sal, ⁷ tokel mai gamit ke, "Nəvanuan gail limasriṅ aNaturan Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timastahətah len nəhai balbal, ale len nəmariboṅ totor timasle məhat tətəs." ^{††8} Beti lunau təlmam hən nasoruan san, ⁹ ale nəboṅ lototəlmam dan nəburhuvat nəmatan, lukel řis natgalenan mai Tosəṅavur Pisan Tosua mai ahai susur tile gail am. ¹⁰ Alatpəhaṁut galenan lotokəmaienan mai ahai pispisul gail: lovi aMeri ta Maktala, aJoanna, aMeri anan aJemes mai alat lototah mai galito. ¹¹ Avil ahai pispisul gail ləsədəlom nasoruan enan husur lunau ke səkad namilen. ¹² Be aPita ile məhat, igam vi lan nəburhuvat nəmatan. Nəboṅ tobetbet hən bəkəta vi lan řurhuvat, eris nəkaliko nalinen gail řai, ale ivahim, iřaṅ len nəsa tovisi.

Nařisal vi Emmaus

(Mak 16.12-13)

¹³ Len nəmariboṅ enan řai ikad galit eru artovi lan navile lotokisi hən Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem. ^{††14} Gəlaru arusorsor mai

† Evi naut mədau, pəpadaṅ hən namityal řimasur. †† 23.56 Exo 20.10; Deu 5.14 † NəSappat seju gail etubat len naFraite nəboṅ namityal tomasur, ale inoṅ len nəSarete nəboṅ namityal tomasur. Gol ke nəmariboṅ metəkav hən nawik evi Sade. †† 24.7 Luk 9.22, 17.25, 18.31-33 †† Nasoruan ta Kris ike naut a Emmaus nəstatia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nəstatia evi nabəla-

gəlar gabag husur natit řisi tovisi tia. ¹⁵ Nəboṅ ar-tosorsor mai artohol husur natgalenan, aYesu ṁau egəm, itah mai gəlaru len nəyaran səlaru. ¹⁶ Be aGot igol arsakəta ləboii. ¹⁷ Ale eus gəlar ke, "Len nasoruan saməru nəboṅ mərtoyar van, məruhol husur nəsa?" Ale aroil ei, len nalolosaan arusar batut. ¹⁸ Beti gəlar sua, nahəsan aKleopař isor vari ke, "Len nametbos řisi a Jerusalem, gaiug səboṁ řasaləboii nəsa tovisi ei len nəboṅ galeg a?" ¹⁹ Eus gəlar ke, "Nəsa gail?" Arusor vari ke, "Natgalenan husur aYesu ta Nasaret, auluṁan sua tovi hai kelkel ur todaṅ len nagolean mai nasoruan len nəhon aGot mai nəvanuan gail řisi. ²⁰ Beti abilti-hai tutumav gail mai alat lotoi a ṁo sidato, loriṅi len navəlan alat a Rom hən ləberiy nəmatan lan, ale lugol itahətah len nəhai balbal. ²¹ Avil a ṁo namtuvatvati viri ke, tovi atenan řilav kuv a Israel dan alat lototəgau gat gidato. Be savi natenan řai, daməṅai evi nəmariboṅ totor togam gol natgalenan tovisi tia. ²² Ale sual am, alatpəhaṁut sinamit galevis lugol namtosəhoṁut. Daməṅ dudulan soṁilan lovi lan nəbur nəmatan ²³ ale nəboṅ ləsəsab niben, lotəlmam, luke lotoris na-kətarisi-an sual ei ke, aṅel artoke aYesu tomaur tia. ²⁴ Beti galit galevis lototah mai ginamito, lovi lan nəbur nəmatan ale lusabi hum alatpəhaṁut lotokele, avil gai, ləsarisi." ²⁵ AYesu ikel mai gəlar ke, "Nəkadumir iṁon-ṁon. Idaṅ hən məřbedəlom řis nəsa ahai kelkel ur gail lotokele. ²⁶ Evi naləṅonion siGot ke aKristo imasləṅon isa vəsa ṁos natgalenan, beti řis len nəyalyalan san." ²⁷ Beti tuřat len aMoses mai ahai kelkel ur gail řisi, isor vahvah mai gəlaru, kel natit řisi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.

²⁸ Nəboṅ lotoyar gəm pəpadaṅ hən navile artovan həni, aYesu iyar suṁan bivan am. ²⁹ Be arutaltal həni ke, "Gitoh mai ginaməru husur naut igomgom mai namityal imasur tia." Ale eřis lohoim hən řitoh mai gəlaru.

³⁰ Nəboṅ topat hən nətarhəgarin hən řiṁan mai gəlaru len natev, ilav nabəta, esipa həni, eřuri ale ilavi mai gəlaru. ³¹ Vəha-sua řai namətal arəsəṅav, aroris ləboii. Beti iyav dan gəlaru. ³² Arousus gəlar gabag ke, "Imabe nəlodar imavuhos nəboṅ tosor mai gidaru metřisal, tosor vahvah hən natosian siGot mai gidaru?" ³³ Na len namityal enan řai arule məhat, arotəlmam vi Jerusalem. Arusaṁ Tosəṅavur Pisan Tosua lotobonbon mai alat lototah mai galito, ³⁴ lotoke tokitin ke Nasub tole məhat mai tovisi hən aSimon. ³⁵ Beti gəlaru arukel ur nəsa tovisi metřisal mai na-ris-ləboii-an səlaru nəboṅ aYesu tobur nabəta.

AYesu evisi hən ahai susur gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

³⁶ Nəboṅ artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, "Nəlomit tikad natəṁat." ³⁷ Be losəhoṁut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun. ³⁸ Beti ikel mai galit ke, "Mətomətahw hən nəsa? Imabe nəlomit euri ke notomaur tətəs?" ³⁹ Məvan tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

teris navəlagw mai nariegw gəlaru; ginau bogai! Bar ginau hən mətbeləboi ginau, husur nanunun ideh səkad nabələsehwi mai navisoh suṃan ginau notokade.”

⁴⁰ Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ eṽusan galit hən navəlan mai narien gəlaru. ⁴¹ Len nakemkeman mai nəmaŋmaŋan salito nəlolit euri sal ale ike, “Mətukad nəhanian ideh geg a?” ⁴² Nə lulav nahudhuieh lotoləŋasi maii, ⁴³ ale ilavi, ihani len nəholito.

Nasoruan naməkot siYesu husur nauman

⁴⁴ Beti ikel mai galit ke, “Egai nəsa notokele mai gamit tia nəboŋ nototoh mai gamit sal ke, natit ɸisi lototosi husur ginau len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nəbe gail limassarpoh.” ⁴⁵ Beti esəŋav hən nənauan salit hən ləbeləboi natosian siGot. ⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: AKristo, aGot totabtabuh lan, timasləŋon tisa vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmariboŋ titor. ^{†47} Ale len nahəsan

dereh nəvanuan gail likel ur nəpairan dan nəsaan ṃos narubəatian dan nəsaan van hən naluṽoh hən nametbos gail ɸisi, tubat a Jerusalem. ⁴⁸ Gamit mətoris natgalenan, mitia kel ur nəsa məttorisi mai nəvanuan gail. ⁴⁹ Məteris, nosəvat nəsa aTəmagw tokel gati van hən gamito, be gamit mititoh len nabiltivile vir aGot b̄ikol nədaŋan hən nəyalyalan len gamito hum nahurabat.” ^{††}

AYesu evi məhat

(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

⁵⁰ Beti esəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah hən navəlan vi məhat, eus aGot hən b̄igol navoian van hən galito. ⁵¹ Nəboŋ tosorsor sal eriŋ galito ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav. ⁵² Nə lulotu həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuṽ. ⁵³ Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot, lusor sal suh tabtab hən aGot.

† 24.46 Isa 53; Hos 6.2 †† 24.49 Uman 1.4-5

Jon

Na-kel-uri-an tovoi ajon totoni

Ase itos naloḅulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke ajon tovi esua len ahai susur tosəṅavur pisan toru siYesu, gai itosi.

Ajon itos naloḅulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri ke aYesu tovi aNatun uluṁan aGot tosua səḅon, ale evi tarhət sinəvanuan gail hən ləḅer-iṅ nəlolit ḅidaṅ lan, ləḅikad nadəlomian lan.

Ajon itosi ṁos ase?

Itosi ṁos alat lotoke leləboi aYesu, alat lotoke linau ləboi nəsa tokele husur gai.

Nəsa evisi len naloḅulat egai?

Ajon ikel ur namerikel gail aYesu togole, mai naḅusanan gail tokel uri ke tovi aNatun aGot.

Naloḅulat ehusur as galito?

Ehusur aYesu, ehusur aTəman, ehusur aNunun. Ehusur aYesu toṽusan aTəman hən nəvanuan gail, ehusur aNunun toviol hən nəmauran len nəsa aYesu togole mai tokele.

Natgalenan evisi ṅais?

Naloḅulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 26 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Naloḅulat egai iḅol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

Ajon ike totoni naloḅulat egai "hən məṭḅedəłomi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən məṭḅeriṅ nəłomit lan, ale len nadəlomian samit məṭḅikad nəmauran len nahəsan" (Jon 20.30-31). Ajon ekis aYesu hən aSoruan ale ikel uri ke itah mai aGot tia len natuḅatan nəboṅ togol natit ḅisi. Ikel uri ke aSoruan evi Got. Ale len naloḅulat egai aYesu ikel vəha-soḅur həni ke "Ginau novi." Lumaiegai ke: "Ginau novi bəta hən nəmauran" (6.35); "Ginau novi naṁial hən navile a pan" (8.12); "Ginau novi bopita" (10.7); "Ginau novi vanuan nasipsip tovoi" (10.11); "Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan" (11.25); "Ginau novi ḅisal, novi kitinan, novi mauran" (14.6) mai "Ginau novi bathuhau nakrep tin" (15.1, 5). Nəboṅ tokəmaianan ehum toke tovi Got, ale ikel kot natenan nəboṅ toke, "novi ginau notovi ginau" (8.24) ale nəboṅ toke, "a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi ginau" (8.58). Len naṽide tomaien an ikel vəhoti ke tovi Got, natuḅatan san eḅuer, nanoṅan san eḅuer.

1) AYesu ase? (1.1-18)

2) Ajon Baptais eutaut hən nəvanuan gail ṁos nagəmaian seKristo (1.19-34)

3) AYesu etuḅat hən nauman san (1.35-51)

4) Nauman siYesu len nəhon nəvanuan gail (2.1-12.50)

5) Nəsa aYesu togole mai toḅusan həni pəpadaṅ hən naut a Jerusalem (13.1-17.26)

6) Lutah gat aYesu, lukot həni (18.1-19.16)

7) Nəmatan siYesu mai nətavunian san (19.17-42)

8) Na-le-məhat-an siYesu, ale evisi hən ahai susur san gail (20.1-10)

9) AYesu evisi naməkot len naut a Kalili (20.11-21.25)

Nasoruan egəm vi vanuan, aYesu

1 Len natuḅatan naSoruan itoh tia, ale aSoruan itah mai aGot, aSoruan enan evi Got. ² Atenan itah mai aGot len natuḅatan. ³ Len atenan aGot igol natit ḅisi tovisi. Atenan taḅuer, asike təkad natideh. ⁴ Gai evi nəkadun nəmauran, ale nəmauran enan evi naṁial sinəvanuan gail. ⁵ Naṁial satoṁial van sal len nəmar-gobut be nəmargobut sasəhori.

⁶ Auluṁan sua egəmai, aGot tosəvati, nahəsan ajon.

¹⁷ Atenan egəm hum na-sor-ləboii-an hən bikel vəhot

nakitinan husur naṁial, hən nəvanuan ḅisi ləḅedəłom naḅisulan tokele. ⁸ Gai gabag savi ṁial, be egəm hən bikel vəhot nakitinan husur naṁial. ⁹ ASoruan egaii togəm hən navile a pan, gai evi naṁial kitin toṁias nəvanuan ḅisi.

¹⁰ Len gai aGot igol navile a pan tovisi. ASoruan itoh len navile a pan avil navile a pan ləsakəta ləboii.

¹¹ Egəm hən nəvanuan gail lotovi esan matmat, avil esan gail lomətahuni. ¹² Be galit ḅisi lotohəhaṽur həni, lotoriṅ nəlolit len nahəsan, eviol mai galit maiegai ke:

† 1.6 Jon 1.19-36; Mat 3.1; Mak 1.4; Luk 3.1-2

evi len galito hən ləbēgəm vi natun aGot gail. ¹³ Nəvanuan ideh səpas galito, ləsavisi husur na-ləŋon-buni-an sinəvanuan o husur nənauan seuluŋan, avil nəpasian salit egəm len aGot.

¹⁴ ASoruan beti egəm vi vanuan, itoh mai gidato. Datoris nəyalalan san, nəyalalan aSoruan tokade, husur tosua ŋai, togəm len aTata. Epul hən navoian toviol kəmas hən, epul hən nakitinan. ¹⁵ AJon ikel vəhot nakitinan husuri, ikai ke, "Ategai bogai notosor husuri ke, 'Gai bēgəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.'"

¹⁶ Husur napulan hən navoian san, eviol kəmas hən navoian mai gidato. Ale len navoian san, eviol, eviol, eviol tabtab mai gadito. ¹⁷ Bathut len aMoses, aGot eviol hən nalo, avil len aYesu, aGot eviol kəmas hən navoian mai nakitinan mai gidato. ¹⁸ Avan ideh saris aGot boŋ ideh. ANatun səbən ŋai tosua, tovi Got, gai totoh tin mai aTata, gai eris aGot, isor vəsvəsaii.

AJon ike savi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)

¹⁹ Naju gail a Jerusalem losəvat ahai tutumav gail mai galevis len nahəmar aLevi mai naFarisi gail hən ləbēus aJon ke, "Gaiug ase?" Ale egai evi na-kel-koti-an sijen. ²⁰ Ikel vəhoti, satətas gole, ikel vəhoti ke, "Ginau nəsavai aKristo, aGot totabtabuh lan." ²¹ Ŋa lousi ke, "Ase gaiug? AElijah la?" Ale ike, "Aoa, nəsavai gai." Luke, "Govi ahai kelkel ur a?" Isor var galit ke, "Ao." ²² Beti lousi ke, "Gaiug ase? Gikel koti mai ginamit hən namtbikel mai alat lotosəvat ginamito. Gaiug gikel nəsa husur gaiug?"

²³ AJon isor var galito hum ahai kelkel ur, aIsaiah ta sutuai toke,

"Novi nadoldol tokai len naut masmas toḃəḃesw ke, 'Gol naḃisal tinor mōs Nasuḃ!'" ††

²⁴ Beti naFarisi gail naju lotosəvat galit gəmai, ²⁵ lousi ke, "Asike gəḃevi aKristo, asike gəḃevi aElijah, asike gəḃevi aHai kelkel ur, imabe gubaptais hən nəvanuan gail?"

²⁶ AJon isor var galit ke, "Ginau nubaptais hən nəwai, be ikad sua toil ben gamito, mətsakəta ləboii. ²⁷ Gai toyar a tahw hən ginau, ginau nəsanor kasi hən nəḃisəh ruḃat nəhau hən naributbut san." ²⁸ Len nəboŋ enan aJon ibapbaptais hən nəvanuan gail len naut a Petani, tarhəwisel Jortan.

AYesu, natuhsipsip siGot

²⁹ Pelan han, aJon eris aYesu toyaryar gəmai ale ike, "Məteris! Natuhsipsip siGot bilav kuv nəsaan sinavile a pan. ³⁰ Ategai bogai notosor husuri ke, 'Dereh avan sua tegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.' ³¹ Ginau nəsakəta ləboii, avil nogəm, nubaptais hən nəwai hən nəḃigol aIsrael ləḃeləboii." ††

† Elijah: Mal 4.5, ahai kelkel ur: Deu 18.15, 18 †† 1.23 Isa 40.3 † Evi slev gail lotosah ruḃat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. †† Navile a

³² Beti aJon ikel koti ke, "Nəsakəta ləboi ategai, avil atenan tosəvat ginau hən nəḃibaptais hən nəwai, ikel mai ginau ke, 'Nəboŋ gəḃeris aNunugw ḃevi pan, ḃi-toh tin len avan sua, avan enan dereh tibaptais hən nəvanuan gail hən aNunun aGot.' Beti noris aNunun aGot tovi pan dan nəmav hum nətav ³³ ale itoh tin len ategai. ³⁴ Ale noris natgalen tia, nukel koti ke, ateg bo-gai aGot totabtabuh lan." †††

Ahai susur metəkav gail siYesu

³⁵ Len nəboŋ tohusuri aJon eil tətəs mai eru len ahai susur san gail. ³⁶ Nəboŋ toris aYesu toḃot van ike, "Məteris! Natuhsipsip siGot bolai."

³⁷ Nəboŋ ahai susur artosəsoləŋ hən nəsa tokele, arohusur aYesu. ³⁸ Beti aYesu ipair, eris gəlaru artohusuri, ale eus gəlar ke, "Məroləŋon nəsa?" Arusor vari ke, "Rappi (namilen ke Hai ḃusan), gutohtoh a be?" ³⁹ Isor var gəlar ke, "Gəm, kəta risi." Ŋa aruvan, aroris naut totohtoh lan, ale arutah maii len namityal tovat ut məḃau, lovurvur nəmariboŋ enan maii.

⁴⁰ AArdru aḃan aSimon Pita, evi gəlar sua tosəsoləŋ hən nəsa aJon tokele, tohusur aYesu. ⁴¹ Natit metəkav aArdru togole, isaḃ aSimon, aḃan gabag, ale ikel maii ke, "Namrusəḃ aMessiah!" (namilen tovi aKristo, aGot totabtabuh lan). ⁴² Beti aArdru esəhar aPita van hən aYesu. AYesu ekəta bunusi ale ike, "Gaiug boh aSimon, anaton aJon, dereh lekis gaiug hən aKefas (namilen tovi aPita)." ††

AYesu ekis aFilip mai aNatanael

⁴³ Pelan han aYesu ike tevi lan naut a Kalili. Ebubur mai aFilip ale ikel maii ke, "Gegəm husur ginau."

⁴⁴ (AFilip evi aulePetsaita tovi navile matmat siArdru mai aPita). ⁴⁵ AFilip isaḃ aNatanael ale ikel maii ke, "Namtusəḃ ategai aMoses totos husuri len nalo san, ahai kelkel ur gail am lutos husuri! Nahəsan aYesu, anaton aJosef ta Nasaret." ⁴⁶ ANatanael eusi ke, "Natideh tovoi ḃəḃəḃ egəm a Nasaret a? Eḃuer!" AFilip ike, "Gegəm risi."

⁴⁷ Nəboŋ aYesu toris aNatanael togəm hən ike, "Məteris! AuleIsrael kitin bogai! Səkad nagəgərasan ideh lan." ⁴⁸ ANatanael eusi ke, "Goləboi mab hən ginau?" AYesu isor vari ke, "Noris gotobətah pipifik ⁴⁹ †, a tahw hən aFilip tokis gaiug." ⁴⁹ ANatanael esəhoḃut len natenan, isor vari ke, "Hai ḃusan, kitin, gaiug boh aNatun aGot, gaiug boh aKiŋ seIsrael!" ⁵⁰ †† AYesu ikel maii ke, "Godəlom natenan husur notokel mai gaiug ke notoris gotobətah pipifik a? Dereh geris natit gail gəḃiḃəŋ lan səhor masuḃ hən natenan." ⁵¹ AYesu isor am ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, dereh məteris nəmav ḃesəŋav, aŋel siGot gail ləḃevi məhat ale ləḃevi pan len aNatun Nəvanuan." ††

pan len naut egai namilen nəvanuan ideh. †† Israel len naut egai evi nəpasusan sijakop aGot tokisi hən aIsrael am. ††† Nətav ehum navimal topəhapəhw. ††† Natosian galevis ta sutuai luke evi anaton uluŋan siGot † Len nasoruan ta Aram, Kefas evi vat mot, Pita am evi vat mot len nasoruan ta Kris. †† Nafik evi nəhai

Nəlahan len naut a Kana

2 Hois am ikad nəlahan len naut a Kana a Kalili. Anan aYesu itoh ei, ² ale lous aYesu mai ahai susur san gail am hən ləbégəm hən nəlahan. ³ Len nəhanan, nəboŋ nəwain tohav, anan aYesu ikel maii ke, "Lupar wain." ⁴ Ale aYesu isor vari ke, "Litegai, savi natideh len gidaru, namityal sagw sagəm sal." ⁵ Ale anan ikel mai nəvanuan nauman gail ke, "Nəsa bikel mai gamito, mitigole."

⁶ Len naut enan nəbiltiḃiliwai nəvat toməlevtes loil ei. Husur nəvide len nalo salito, naju gail lugol galit luveveu len nəwai enan. Nəboŋ nəbiltiḃiliwai v̄isusua topul ikad nalita tovi 80 o 120 lan. ⁷ AYesu ikel mai galit ke, "Ḃir nəwai len nəbiltiḃiliwai galegai." Ale loḃir nəwai van vapul səsəhov. ⁸ Beti ikel mai galit ke, "Vəvaut kuv ideh, lavi van hən nəmasta hən nəhanan." Ale lugole. ⁹ Nəboŋ amasta hən nəhanan todamis nəwai togəm vi wain, ekis nauluḃman tomadhalah gəmai. (Amasta saləboi naut nəwain togəm lan, be nəvanuan nauman gail loləboii). ¹⁰ Isor sal suh auluḃman en tolah ke, "Nəvanuan ḃisi lopərehun nəwain tovoi a ḃo, ale nəboŋ galit lototərog, lopərehun togon savoi masuḃ. Avil gaiug, gotəgau gat nəwain tovoi vəbar gagai!"

¹¹ Natenan aYesu togole len navile a Kana a Kalili evi namerikel metəkav tokel kot aYesu, tovəhot nəyalyalan san. Ale ahai susur san gail loriŋ nəlolit todaŋ lan.

¹² Nəboŋ nəlahan tonor aYesu evi pan vi Kaper-naum, gai mai aḃan gail mai anan mai ahai susur san gail, ale losuh ei hən nəmariboŋ galevis. †

AYesu ivahvatur naut todar vis naim siGot

(Mat 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)

¹³ NəPasova seju gail egəm pəpadaŋ, ale aYesu evi məhat vi Jerusalem. ¹⁴ Len naholəvat todar vis naim siGot eris alat lotoḃur hən nəḃuluk mai nasipsip mai nətav gail. Eris alat lotogəgel hən nəvat lotobətah ei. ††15 AYesu ebutan ḃonḃon hən nəhau gail, beti ehut nəvanuan ḃisi dan naholəvat todar vis naim siGot. Ehut nasipsip mai nəḃuluk gail, idaŋdaŋ nakoin gail ale ikabsan natev gail. ¹⁶ Ikel mai alat lotoḃur hən nətav gail ke, "Tariv natgaleg vi tut. Samtigol naim seTəmagw tehun naim nəmaket!"

¹⁷ Ahai susur san gail lunau səhoti ke natosian ike, "Nəlogw ipat tabtab len naim saḃm totəgau gat tabtab hən ginau." ‡

¹⁸ Nəlon naju gail epəŋasi ale lousi ke, "Gukad nədaŋan hən na-il-a-ḃo-an tomabe hən gotoləboi gəbigol natgalenan? Gigol namerikel ideh hən namtbəkəta ləboi nədaŋan saḃm!" ¹⁹ AYesu isor var galit ke,

sua, nəvite am lokisi hən nəfik. ††† 1.49 Psa 2.7 †† 1.51 Gen 28.12 † 2.12 Mat 4.13 †† Nəvanuan naut tiltile gail lovi lan nəbiltivile Jerusalem ḃos nəPasova. Logəm len naprovens isoḃur ale lukad nəvat tiltile. Imaienan, len naholəvat todar vis naim siGot a Jerusalem, ikad nəvanuan lotogəgel hən nəvat silat lotogəmai. Husur ahai tutumav gail ludam hən nəvanuan lotoviol len naim siGot levivol hən nəvat nasilva səlani ŋai. ‡ 2.17 Psa 69.9

"Mitigol naim siGot egai timasirsir, ale dereh neum həni tile məhat təlmam len nəmariboŋ titor." ††20 Ale lusuor vari ke, "Namtoum hən naim egai len nasihau tovi 46. Gunau ke goləboi gəbeum həni ḃile məhat təlmam len nəmariboŋ ḃitor mabe?" ²¹ Ris aYesu tosor husur naim siGot tovi niben. ²² Imagenan, nəboŋ aGot tolavi dan nəmatan, ahai susur san gail lunau gat nategai tokele tia, ale lodəlom natosian siGot mai nasoruan siYesu.

AYesu eləboi tia nəvanuan sinəvanuan gail

²³ Ale nəboŋ aYesu totoh len naut a Jerusalem len nəhanan hən NəPasova, isoḃur loriŋ nəlolit len nahəsan nəboŋ lotoris namerikel gai togolgole. ²⁴ Avil aYesu səkad nadəlomian len nəlolit lotoriŋi len gai husur eləboi nəḃoruan nəsaan salit gail. ²⁵ Avan ideh asike bikel kot nəvanuan gail maii, savi natideh len gai, husur gai eləboi nəḃoruan salit tia.

AYesu mai aNikotemus

3 Ikad avan sua len nəFarisi gail, nahəsan aNikotemus toil a ḃo hən naju gail. ² Egəm hən aYesu len mariug, ale isor maii ke, "Hai ḃusan, namtoləboii ke gaiug govi ahai ḃusan sua aGot tosəvati gəmai, husur səkad avan ideh toləboi ḃigol namerikel gotogolgole, asike aGot ḃitoh maii." ³ AYesu isor vari ke, "Kitin, nokitin mai gaiug ke, avan ideh asike ḃikad nəpasian tətas, † edədas ḃeris natohan pipihəlan aGot."

⁴ ANikotemus eusi ke, "Imab hən nəvanuan tovi haḃut tia ḃikad nəpasian tətas? Edədas ḃeḃis təlmam len nəhad hən natətai len nabəhaḃun anan hən ḃipas vəha-ru həni!"

⁵ AYesu isor vari ke, "Kitin, nokitin mai gaiug ke, nəvanuan timaskad nəpasian len nəwai mai aNunun aGot ††, hən ḃeləboi ḃeḃis len natohan pipihəlan aGot. ⁶ Niben nəvanuan ipas nəvanuan tokad nəmauran hən niben ŋai, aNunun aGot ipas nanunun nəvanuan, nanunun toveveu, tokad nəmauran toveveu. ⁷ Imaienan, sagiḃaŋ len nəsa notokele ke, 'Gimaskad nəpasian tətas.' ⁸ Nəlan eḃuv husur naləŋonian san ale gosəsəloŋ hən nəwalan han, be gəsələboi naut toḃuv gəm lan mai naut toḃuv vi lan. Len nəvide tomaienən, gəsaris aNunun aGot, be goris nauman san len nəmauran silat aNunun aGot topas nanunulito toveveu."

⁹ ANikotemus eusi ke, "Natgalenan levisi mabe?"

¹⁰ AYesu isor vari ke, "Imabe? Govi ahai ḃusan totibau seIsrael, be gəsələboi natgaleg a? ¹¹ Kitin, nokitin mai gaiug ke, namtukel ur nəsa namttoləboii, namtukel kot nəsa namttorisi, avil gamito, mətsadəlom na-kelkoti-an sinamito. ¹² Nəboŋ notosor husur nəsa tovisi len navile a pan, mətsadəlom ginau. Gol ke nəḃisor

†† 2.19 Mat 26.61, 27.40; Mak 14.58, 15.29 †† Len nasoruan ta Kris, tətas ikad namilen sual am tovi egəm a məhat gol ke naves egai eləboi ḃikad namilen tovi avan ideh asike ḃikad nəpasian togəm a məhat, edədas ḃeris natohan pipihəlan aGot. ††† Len nasoruan ta Kris, nunun ikad namilen eru, sua evi nanunun, sua evi nəlan o nasuḃavḃavan. Len natosian seju gail nəboŋ lotosor husur aGot, lokəmaienən.

husur nesa tovisi len nēmaṽ, asike mətodəlom ginau!

¹³ Səkad avan ideh tovi məhat len nēmaṽ toləboi bikel ur nesa tovisi lan. ANatun Nəvanuan ɾjai egəm len nēmaṽ, naut san matmat, ale gai ɾjai eləboi bikel husuri.

¹⁴ Len naut tobəbesw, tommas, aMoses esuhun nəlablab hən nəmāt len nəhai. † Len naṽide tomaien-an, limassuhun aNatun Nəvanuan len nəhai balbal, ¹⁵ hən ke, nəvanuan ɾjisi ləberij nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai.

¹⁶ "Bathut aGot eləmas bun navile a pan maiejai ke: eviol hən aNatun tosua səbən hən avan ideh berij nəlon bidaŋ lan, asike, asike imasig be dereh tikad nəmauran vi sutuai. ¹⁷ Husur aGot sasəvat aNatun vi lan navile a pan hən berij ke lipanis sil nəsaan salito, be hən ke, len aNatun, aGot b̄ilav kuv galit dan nəsaan salito. ¹⁸ Avan ideh tokad nadəlomian lan, aGot sariŋ ke b̄ipanis, avil avan ideh səkad nadəlomian lan, aGot eriŋ tia ke tipanis, husur səkad nadəlomian len nahəsan aNatun aGot tovi aNatun tosua səbən. ¹⁹ Nəpanismen esil nategai ke: Naṽial eḅis len navile a pan, be nəvanuan loləmas bun nəmargobut səhor Naṽial, husur nesa lotogolgole isa batbat. ²⁰ Husur alat lotogolgole nəsaan lomətahun bun Naṽial, ləsavi lan Naṽial husur lomətahw len Naṽial b̄eṽias ɾarɾar hən nəsaan salito len nəhon nəvanuan gail. ²¹ Be avan ideh totoh len nakitinan, egəm hən Naṽial hən b̄eṽias nesa togole len nədaŋan siGot."

Ajon Baptais isor husur aYesu

²² Nəboŋ natgalenan tonon, aYesu mai ahai susur san gail lovi lan naprovens a Jutea. Len naut enan itohtoh mai ahai susur san gail ale ibaptais hən nəvanuan gail. ²³ Ajon am ibaptais hən nəvanuan gail len naut a Aənon pəpadaŋ hən naut a Salim, husur nəwai isobur ei. Ale nəvanuan gail logəm tabtab həni, hən ləb̄ibaptais. ²⁴ (Len nəboŋ enan ləsariŋ ajon len naim bəbaŋis sal). ††

²⁵ Beti ahai susur sijnon galevis loṽitṽituh mai nəju sua husur naṽide hən nalilosan hən ləb̄iveveu ṽnos nalotuan. ²⁶ Ale logəm hən ajon, luke, "Hai ɾusan, ategai totoh mai gaiug tarhəwisel Jortan, ategai gotosor husuri, gagai ibaptais hən nəvanuan gail, ale nəvanuan ɾjisi logəm həni."

²⁷ Ale ajon isor var galit ke, "Nəvanuan eləboi b̄ikad nesa ɾjai aGot len nēmaṽ toviol həni maii. ²⁸ Gamit ṽmau mətələboi mət̄bikel kot nesa notokele ke, 'Ginau nəsavı aKristo, aGot totabtabuh laŋ. Avil aGot esəvat ginou a ṽno tia, beti atenan.' †²⁹ Nəb̄ikel nasoruan kəta husuri, imaiejai ke, natəbarehreh tolah evi seulumən tolah maii. Be naluṽman tovi tarhət sitenan tolah, toil təban, tosəsəlon həni, gai ehəhaṽur hən tosəsəlon həni nadolon aten tolah. AKristo esumən atenan tolah, ale nəvanuan lotovan həni hən b̄ibaptais hən galito, losumən alitenan tolah. Ginau nosumən naluṽman tovi tarhət sitenan. Nopul hən nahəhaṽuran nəboŋ no-

tosəsəlon həni nəvanuan gail lotovan hən aKristo.

³⁰ AKristo timasyalyal səhor ginou; ginou a pan."

³¹ Atenan togəm len naut a məhat, iyalyal səhor natit ɾjisi; avan tovi hən navile a pan, evi sinavile a pan, ale isor husur natit gail sinavile a pan ɾjai. Atenan togəm len nēmaṽ iyalyal səhor natit ɾjisi. ³² Ikel kot nesa torisi, nesa tosəsəlon həni be səkad avan ideh todəlom nesa tokele. ³³ Be avan ideh todəlom na-sor-ləboii-an san, isab̄ səhoti ke aGot ekitin. ³⁴ Husur atenan aGot tosəvati ikel nasoruan siGot husur aGot eviol hən aNunun kavkav maii, naɾgilen tobuer. ³⁵ AGot, aTata eləmas bun aNatun, ale eriŋ natit ɾjisi len navəlan tia. ³⁶ Avan ideh toriŋ nəlon todaŋ len aNatun aGot ikad nəmauran vi sutuai. Avil avan ideh tomətahun berij nəlon len aNatun aGot, asike ikad nəmauran enan, be nəlol paŋpaŋ siGot ipat tabtab lan.

AYesu mai atob̄taSamaria

4 Beti naFarisi gail losəsəlon həni ke aYesu tobaptais hən nəvanuan lotosobur hən ləb̄egəm vi hai susur san gail, lusobur səhor sijnon. ² (Be savi aYesu tobaptais hən nəvanuan, ahai susur san gail ɾjai lugole.) ³ Nəboŋ aYesu toləboi nesa naFarisi gail lotosəsəlon həni, eriŋ naut a Jutea, etəlmam vi Kalili. ††⁴ Len nəvanan san imasyar tur len naut a Samaria.

⁵ Ale ibar navile sua a Samaria, nahəsan a Sikar, topat pəpadaŋ hən nətan ajakop tolavi mai aJosef, anatun. ††⁶ Ikad naburhuwai sijnon ei. Beti aYesu, niben tomatmat husur nəyaran tobəlav, ebətah tarhəburhuwai enan. Natub̄lial bolai.

⁷ Atob̄taSamaria sua egəm hən b̄evəvaut. Ale aYesu ikel maii ke, "Lav nəwai. Nemuni." ⁸ Ebətah səbən husur ahai susur san gail lovi lan navile hən ləb̄eṽur nəhanian ideh. ⁹ Imagenan apəhaṽut isor vari ke, "Be gaiug govi Ju, ginou novi tob̄taSamaria. Gous mab hən nəwai hən ginou?" (Husur alat a Jutea ləsəbən mai alat a Samaria boŋ ideh). ††¹⁰ Ale aYesu isor vari ke, "Gətaləboi naviolan siGot, mai ginou notokel mai gaiug, 'Lav nəwai. Nemuni,' gətaus ginou həni tia, ale nətəlav nəwai nəmauran mai gaiug."

¹¹ Alitenan ikel maii ke, "Nasuḅ, gəsəkad nab̄iliwai, nəhau eḅuer, ale naburhuwai eg isareh masuḅ.

Goləboi gəb̄evəvaut nəwai nəmauran enan a be?

¹² Gaiug gunau ke gototibau səhor atəmadat ta sutuai, ajakop a? Bathut gai ṽmau ilav naburhuwai egai mai gidato, ale gai mai anatun gail mai narivatəvat gail lomun lan."

¹³ AYesu isor vari, ike, "Nəvanuan ɾjisi lotomun len nəwai egai, dereh limaduh tətəs. ¹⁴ Avil avan ideh tomun nəwai nəb̄ilav maii, asike imaduh boŋ ideh. Be nəwai nəb̄ilavi maii ehum nabəko toṽuv vi məhat len nəlon, tolav nəmauran vi sutuai maii." ¹⁵ Napəhaṽut ikel maii ke, "Nasuḅ, lav nəwai ideh mai ginou bai, hən

†† Nəboŋ aYesu toləboi ke naFarisi lotosəsəlon həni tobaptais hən nəvanuan tosobur, emətahun ləb̄ibal maii ale eriŋ naut enan.

†† Gen 33.19; Jos 24.32. Len naut egai isor husur ajakop ta sutuai, tovi natun aIsak tovi natun aApraham. ††† 4.9 Luk 9.52-53; Ezi 4.1-5; Neh 4.1-2

† 3.14 Num 21.9 †† 3.24 Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 † 3.28 Jon 1.20; Mal 3.1

asike năbimaduh boŋ ideh, asike năbēgəm gegai hən navəvautan tətās am.”¹⁶ Ikel mai alitenan ke, “Givan vakis asoaŋ, məregəmai.”¹⁷ Apəhaŋut isor vari ke, “Nəsəkad asoagw ideh.” AYesu ikel maii ke, “Nəboŋ go-toke, ‘Nəsəkad asoagw ideh,’ gokitin;”¹⁸ husur gulah mai asoaŋ erim tia, ale ahaŋut gotokade gagai savi asoaŋ, gəsələh maii. Nəsa gotomadhakele ekitin.”

¹⁹ Apəhaŋut ike, “Nasub, gaiug govi ahai kelkel ur.
²⁰ Atəmanamit ta sutuai lulotu len naŋehuh egai, be gamit məttovi Ju, mətuke naut a Jerusalem ŋai evi naut nalotuan.”²¹ AYesu isor vari ke, “Litegai, gaiug gedəlom nəsa notokele. Nəboŋ dereh tegəmai hən ke asike evi natideh hən mətəbilotu hən aTata len naŋehuh egai o len naut a Jerusalem.”²² Gamit a Samaria mət-saləboi gai mətlotu hən; ginamito, namtulotu hən gai namttoləboii, bathut nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm len naJu gail.²³ Avil namityal dereh tegəmai, egəm tia, hən ke alat lotolotu kitin ləbilotu kitin hən aTata len nəlolit kavkav, len nədaŋan seNunun, husur galit lovi nəvanuan nalotuan aTata tokəta doŋ galito.
²⁴ AGot savi nəvanuan tokad niben gotoləboi gəberisi, ao, ehum nanunun sua o nasuŋavŋavan gotodədas gəberisi be tovi nəkadhumauran. Ale alat lotolotu hən limaslotu hən aGot hum tovi aGot kitin. Limaslotu kitin hən gai len nəlolit kavkav, len nədaŋan seNunun.”
²⁵ Apəhaŋut ikel maii ke, “Noləboii ke aMessiah aGot totabtabuh lan dereh tegəmai, aten lotokisi hən aKris-to. Nəboŋ bēgəmai dereh tikel ur natit pisi mai ginamito.”²⁶ AYesu ikel maii ke, “Ginau en bogai notosor mai gaiug.”

Ahai susur gail lotəlmam

²⁷ Len namityal enan, ahai susur san gail lotəlmam, losəhoŋut habat hən aYesu tosor mai apəhaŋut sua, avil galit ideh saus aliten ke, “Goləŋon nəsa?” o saus aYesu ke, “Gusor mabe mai alitegai?”

²⁸ Beti napəhaŋut erin nabiliwai san, etəlmam vi lan nabiltivile ale ikel mai nəvanuan gail ei ke,
²⁹ “Mətegəm ris avan sua tokel mai ginau hən natit pisi notogole. Mətunau ke aKristo, aGot totabtabuh lan a?”
³⁰ Ŋa nəvanuan gail loriŋ nabiltivile, lotubət van hən.

Nəbol pusan husur nəmatuan

³¹ Beti ahai susur gail lukele ke, “Hai pusan, gihan.”
³² Be ikel mai galit ke, “Nukad nəhanian hagw gamit mət-saləboii.”³³ Imaienan ahai susur gail lukel mai galit gabag ke, “Ase ilav nəhanian maii?”³⁴ AYesu ikel mai galit ke, “Nəhanian hagw evi hən nəbigol naləŋonian sitenan tosəvat ginau hən nəbigol vurvur nauman san.
³⁵ Mətukad nasoran sua toke, ‘Nahəbati tivat beti nəmatuan,’ be mətəsəŋav hən namətamito, mətəkəta ris nəmarireu hən nawit tommas, toutaut hən nəmatuan-tia.
³⁶ Nəvanuan tota kokotov nawit enan, tosəgovi, gai etubət lav naŋurpuran san, ale esəsəgov hən nawit mōs nəmauran vi sutuai. † Igole hən gai tota kokotov

nawit mai gai tomabule, arbēhəhaŋur bōnbōn.

³⁷ Husur nasoran egai ekitin toke, ‘Ikad avan sua tomabul, ikad togon tosəgov tomatu.’³⁸ Nosəvat gamit hən mətbesəgov bōnbōn hən nəsa mət-saum mōsi. Galevis am loum idaŋ mōsi. Be gamit mətəhusur galito ale mətəpūl hən nəmatuan.”

³⁹ Alat a Samaria isobur len nabiltivile a Sikar loriŋ nəlolit len aYesu husur na-kel-uri-an sepəhaŋut toke, “Ikel mai ginau hən natit pisi notogole.”⁴⁰ Beti nəboŋ alat a Samaria lotogəm hən, lousi hən bitoh mai galito, ale itoh ei vəbar nəmariboŋ eru.
⁴¹ Ale husur nasoruan san, isobur am lukad nadəlomian.
⁴² Beti lukel mai napəhaŋut ke, “Nadəlomian sinamit len aYesu sahusur nəsa gotokele am, bathut ginamit gabag namtosəsəloŋ hən, ale namtoləboi səhoti ke ategai ilav kuv kitin hən navile a pan dan nəsaan.”

AYesu igol anatun nəvanuan nauman sekiŋ imaur

⁴³ Nəboŋ nəmariboŋ toru togam gole, aYesu erin naut enan, evi Kalili.
⁴⁴ AYesu m̄au ikel koti ke, “Len naut sihai kelkel ur ideh, ləsaputsan atenan len nənanuan salito.”^{††45} Imagenan, nəboŋ aYesu tobar naut a Kalili, alat naut enan lohəhaŋur hən husur loris natit pisi togole len nəhanan a Jerusalem, husur galit am losuh len nəhanan enan. ‡

⁴⁶ Imaienan, aYesu evi Kana a Kalili, naut togol nəwai togəm vi wain lan. †† Len naut enan ikad abiltivanuan sua toum sekiŋ, anatun uluŋan toməsah, topat len nəmel len naut a Kapernaum.
⁴⁷ Nəboŋ atenan tosəsəloŋ hən aYesu togəm a Jutea vəbar naut a Kalili, ivan hən. Enjiri hən bēgəm vi lan naut a Kapernaum, gol anatun timaur husur pəpadaŋ timat.
⁴⁸ Ŋa aYesu ikel maii ke, “Asike mətberis namerikel gail o natit mət-bimaŋmaŋ lan, asike mətukad nadəlomian!”
⁴⁹ Abiltivanuan toum sekiŋ enjiri tətās ke, “Nasub, asike gəbēgəm gagai, dereh anatuŋw timat!”
⁵⁰ AYesu isor vari ke, “Givan, anatuŋ imaur.” Edəlom nəsa aYesu tokel maii, ale ivan.

⁵¹ Len nəyaran san vahim, naslev san gail lobubur maii, lukel uri ke, “Anatuŋ imaur tia!”
⁵² Eus galit ke, “Eləŋon ivoi len namityal sa?” Beti lusor vari ke, “Napun-dan san inoŋ nino len namityal tosua ut mədau.”
^{††53} Beti atata inau səhoti ke, len namityal enan ŋai aYesu ike, “Anatuŋ imaur.” Ale gai mai galit pisi loto-suh lohoim san, logəm vi vanuan nadəlomian.
⁵⁴ AYesu evi Jutea təlmam vi Kalili vəha-ru, ale egai evi namerikel na-vəha-ru-an aYesu togole len naut a Kalili.

AYesu igol avan sua imaur len nəwai a Petsata

5 Husur nəboŋ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem van hən nəhanan sua seju gail.
² Ale len naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən nametləkau lotokisi hən Nametləkau Nasipsip, ikad nabiltiŋburhuwai lilos tokad navərəda torim todar visi, nahəsən Petsata^{†††} len nasoruan seIpru gail.
³ Nəvanuan isobur lotoməsah lupat

† Len naves egai, nawit tomatu evi nəvanuan toutaut hən bəsəsəloŋ hən nasoruan siGot, toutaut hən bikad nadəlomian lan.

†† 4.44 Mat 13.57; Mak 6.4; Luk 4.24 ‡ 4.45 Jon 2.23 ††† 4.46 Jon 2.1-11 ††† Len nasoruan ta Kris ike namityal toməlvru husur len nalennəyal sua ikad nəhaua toməlvtes len nadudulan ale

pipivərada galenan, ametbesw gail, galevis narielit to-gau mai galevis nahudhubelit tomat. ¹⁵ Ikad esua topat ei toməzah len nasihau tovi 38 tia. ⁶ AYesu eris atenan topat ei, eləboii ke toməzah tobəlav tia, ale eusi ke, "Goləŋon ke gimaur a?" ⁷ Aten toməzah isor vari ke, "Nasub, nəsekad avan ideh tovi tarhət sagw hən nəbe-vi lan nəwai nəboŋ toŋaluŋalw. Nəboŋ notohisi hən nəbevi pan lan, avan tile am akis ibar nəwai a m̄o, beti ginau." ⁸ AYesu ikel mai ke, "Gile məhat, gebul hən nəbateh saŋ, pati, ale yar van." ⁹ Vəha-sua ŋai aten imaur. İpat nəbateh san ale iyaryar van, avil nəboŋ enan evi nəSappat. ¹⁰ İmaienan, alat lotoil a m̄o hən nəju gail lusor lan aten tomaur. Luke, "Daməŋ nəSappat bogai! Nəboŋ gotopat nəmel saŋ, gəbur kotov nalo tokai tas nauman!" ¹¹ Isor var galit ke, "Avan togol notomaur ikel mai ginau ke, 'Pat nəmel saŋ, yar van.'" ¹² Lousi ke, "Ase ikel mai gaiug hən gəbigol maien hən?" ¹³ Avil aten tomaur saləboii, husur aYesu ivan vəmasig len naluŋoh len naut enan.

¹⁴ Len namityal tovan, aYesu isaŋ atenan len naholəvat todar vis naim siGot ale ikel maii ke, "Geris, gagai gumaur, be sagigol nəsaan am hən asike natideh tosa səhor ta m̄o bevisi hən gaiug." ¹⁵ Beti naluŋman ia kel mai alat lotoil a m̄o hən nəju gail ke aYesu boh togole tomaur. ¹⁶ İmaienan lotuŋat mədas bun aYesu sil togol natgalenan len nəSappat. ¹⁷ Be aYesu isor var galit ke, "ATəmagw eumum van vəbar gagai, ale ginau tu noum van." ¹⁸ İmaienan, alat lotoil a m̄o hən nəju gail ludas ŋisal am hən ləbigole bimat. Savi husur toŋur kotov nə-kai-tasi-an hən nəSappat ŋai, be husur tokel ke aGot tovi aTəman san, imaienan, ike gai gabag toŋitŋitoŋ mai aGot.

AYesu ikel vəhoti ke tovi aNatun aGot

¹⁹ Ŋa aYesu isor var galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, aNatun aGot edədas bigol natideh səbon, eləboi bigol ŋa nəsa toris aTəman togole. Husur nəsa aTəman togole, aNatun am igole. ²⁰ Husur aTəman eləmas bun aNatun ale eŋusani hən natit ŋisi gai togole, ale dereh teŋusani hən natit gail lotosəhor natgalenan hən mətbimaŋmaŋ lan. ²¹ Hum ke aTəman togol nəvanuan lotomat lule məhat, tolav nəmauran mai galito, aNatun am ilav nəmauran mai avan ideh gai toləŋon bilavi maii. ²² Husur aTata səsaŋ səhoti ke avan ideh bipanis, aoa erinŋi len aNatun hən bisəŋ səhoti ke nəvanuan gail ləbipanis, ²³ hən nəvanuan ŋisi ləbeputsan aNatun len nənanuan salito hum lotoputsan aTata a məhat. Asike gəbeputsan aNatun len nənanuan saŋ, gəsaputsan aTata tosəvati len nənanuan saŋ.

²⁴ "Kitin, nokitin mai gamito, avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan sagw, tokad nədəlomian len aGot tosəvat ginou, gai ikad nəmauran vi sutuai, asike ebiŋ len nəpanismen, be imakuv tia dan nəmatan vi lan nəmau-

ran. ²⁵ Kitin nokitin mai gamito, len nəboŋ beŋəmai, hun nəboŋ togəma tia, dereh alat lotomat lesəsəloŋ hən nədoldol siNatun aGot, ale alat lotosəsəloŋ hən, dereh likad nəmauran. ²⁶ Husur aTata tovi nəkadun nəmauran, gai erinŋi len aNatun am hən bevi nəkadun nəmauran. ²⁷ Ale erinŋi nədanŋan len nəvelan hən bikot hən nəvanuan gail, husur evi aNatun Nəvanuan.

²⁸ Samtiŋaŋ len natgalenan, husur ikad nəboŋ togəmai hən alat lotomat len nəbur nəmatan salito ləbesəsəloŋ hən nədolon aNatun aGot, ²⁹ ale dereh lile məhat dan nəbur nəmatan. Alat lotogol tovoi, dereh lile məhat hən ləbimaur tətəs. Avil alat lotogol tosa, dereh lile məhat hən ləbesəsəloŋ ləboi nəpanismen salito. †

³⁰ "Ginou nodədas nəbigol natideh len ginou səbogw. Nəpəpəhun navoian dan nəsaan hum aTata tokele. Ale nəpəpəhwan sagw inor husur nəsagole husur naləŋonian sagw, be nugole husur naləŋonian sitenan tosəvat ginou."

Na-kel-koti-an husur aYesu

³¹ AYesu isor am mai nəju gail ke, "Ginou səbogw ŋai nətasor ləboi ginou, nasoruan sagw asike takitin.

³² Avil ikad atesual am tosor vi tarhət sagw, ale noləboii ke na-sor-ləboii-an san husur ginou ekitin.

³³ Mətosəvat galevis tia van hən aŋon, ale gai ikel ur nakitinan. †³⁴ Be nəsarinŋ gat nəlogw len na-sor-vitarhəte-an nəvanuan tokele, ao, nusor husuri ŋai hən mətbimakov dan nəsaan samito. ³⁵ Aŋon ehum naŋial topaŋ, toŋial. Ale gamit mətulekis hən mətbitoŋ kəkereh len naŋial san, hən mətbehəhaŋur. ³⁶ Aŋon ikel kot ginou, avil ikad na-kel-koti-an tosəhor esan. Husur natit gail aTata tolav mai ginou hən nəbigol ŋis gail, natgalenan notogole, loŋusan nakitinan husur ginou, ke aTata tosəvat ginou. ³⁷ Ale aTata tosəvat ginou, gai isor ləboi ginou. Gamit mətsəsəsəloŋ hən nədolon, mətsakəta ləboi gai tomabe. ³⁸ Ale nasoruan san səpat savoi len nəlomito husur mətsədəlom ginou, ginou boh, aTata tosəvat ginou gəmai. ³⁹ Mətudəŋdəŋ nəmauran vi sutuai len nətosian siGot bathut mətunau ke nəmauran vi sutuai topat lan. Be nətosian galenan ləkəl nakitinan husur ginou! ⁴⁰ Wake mətsaləŋon mətbeŋəma hən ginou hən mətbikad nəmauran enan.

⁴¹ "Nəboŋ məttosal suh ginou, nə-sal-suhi-an samito savi natideh len ginou ⁴² husur noləboi mətsaləmas bun aGot len nəlomito. ⁴³ Ginou nogəma len nəhəsan aTəmagw ale mətomətəhun ginou, mətsahəhaŋur hən ginou. Be naut kəmas avan ideh am beŋəma len nəhəsan gabag ŋai, dereh mitidəŋ hən, mətəhəhaŋur hən. ⁴⁴ İmabe mətodədas mətbedəlom ginou? Mətuke mitisal suh gamit gabag be mətomətəhun nə-sal-suhi-an togəma len gai tovi aGot səbon ŋai. ⁴⁵ Samtinou ke evi ginou nəbikel kot nəsaban samito van hən aTəmagw len nakotan san. Ao, ikad atesua bigole, gai nəlomit todaŋ lan, aMoses boh! Dereh gai tikel kot nəsaban samito. †⁴⁶ Avil məttədəlom aMoses tia, mət-

toməlevtes am len naut mədau. †† Nətosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris luke Betesta. † Nətosian galevis ta sutuai losuhud hən nategai: Lupat vir nəwai binaŋaluŋalw, 4* husur aŋel siNasub egəma len nəboŋ galevis, ebul hən nəwai, ale nəvanuan tovi lan nəwai metəkav, dereh timaur. †† 5.10 Neh 13.19; Jer 17.21

† 5.29 Dan 12.2 †† 5.33 Jon 1.19-27, 3.22-30 †† Nəboŋ tosor husur aMoses, isor husur naləbulat torim aMoses tosi lotovi naləbulat metəkav torim len nasoruan siGot.

tadəlom ginau tia bathut gai m̄nau itos husur ginau.
⁴⁷ Be asike mət̄bedəlom nəsə gai totoši husur ginau,
 mitimabe hən mət̄bedəlom nəsə notokele?"

AYesu evəŋan alat lotovi 5,000
 (Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-17)

6 Husur nəboŋ galenan, aYesu evi Kalili, ilav tukot vi tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili mai lotokisi hən a Tiperias am. ² Nabiltiuloḥ lo-hushusuri bathut ke lotokətkəta ris namerikel gail gai togolgole len alat lotoməsah. ³ Ale aYesu etəvehuh vi lan naḣehuh, ebətah mai ahai susur san gail ei. ⁴ Nəboŋ hən nəPasova tovi nəhanan seJu gail, egəm pəpadaŋ. ⁵ Nəboŋ aYesu topair hən namətan, toris naluḣoh lo-togəm həni, eus aFilip ke, "Dateḣur nabəta a be hən alateg ləb̄ihani?" ⁶ AYesu eḣus kitev nənauan seFilip maienan hən b̄ebunus ləboi aFilip, husur eləboi tia nəsə b̄igole ta bogai. ⁷ Ale aFilip isor vari ke, "Naḣurḣuran hən nahəbati toməlv̄tor saləboi b̄eḣur nabəta tonor hən galit ḣisusua b̄ihan kəkereh həni." ¹⁸ Ale ahai susur sua san, aAdru, aḣan aSimon Pita isor mai aYesu ke, ⁹ "Ikad natətai sua gegai tokad natuhhanian tovi nabəta nəpali torim mai naieh toru. Be natuhhanian egai savi natideh len nabiltiuloḥ tomaiegai." ^{††} ¹⁰ Beti aYesu ikele ke, "Mitigol nəvanuan gail lebətah." Nə naluḣan gail lotovi 5,000 lobətah len naut enan tobaŋ liol. ¹¹ Beti aYesu ilav nabəta, ale nəboŋ tosipa vi təban aGot tonor, epərehuni mai alat lotobətah. Igol tomaienən am hən naieh. Galit ḣisi luhan husur naləŋonian salito vəhanukub. ¹² Nəboŋ lotohanukub tonor, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Mətesəŋon nasughanian. Sa-ideh tesuh." ¹³ Imagenan lusah tuan nasughanian hilat lotohan dani, losəŋon nəhad tovi 12 hən nasugut nabəta nəpali tosh kəmas!
¹⁴ Nəboŋ nəvanuan gail lotoris namerikel aYesu togole, luke, "Ahai kelkel ur kitin bogai b̄egəm vi lan navile a pan!" [‡]
¹⁵ Bathut aYesu eləboii len galito ke gag ŋai legəm tah gati hən ləb̄igol b̄egəm vi kiŋ, gai ivan dan galito vi lan naḣehuh hən b̄itoh səb̄on.

AYesu iyar len nəwai
 (Mat 14.22-33; Mak 6.45-52)

¹⁶ Nəboŋ namityal tomasur, ahai susur san gail lovi pan vi lan nabiltiwai. ¹⁷ Len namityal enan naut evisivis be aYesu satəlmam van hən galit sal, ale lusah len nabot, gam tukot vi Kapernaum. ¹⁸ Sədareh nəlan eḣuv habat gol ke nəwai tokudkud van epus. ¹⁹ Nəboŋ lotovarur van hum ma tovi nakilomita torim, loris aYesu toyar len naḣonit nəwai, togəm pəpadaŋ hən nabot,

[†] Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200. Natenarius evi naḣurḣuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua, ale natenarius tovi 200 evi naḣurḣuran hən nəmariboŋ tovi 200 o pəpadaŋ hən nahəbati toməlv̄tor. ^{††} Namisurhut nəpali ikad nəhəv̄həte ale lotuh dədasi hən ləb̄ikad nəflaua hən ləbeum hən nabəta lan. [‡] AMoses epəhav utaut hən ahai kelkel ur sur̄nan gai b̄egəm hən alat a Israel boŋ ideh. Deu 18.15-19

ale lomətahw. ²⁰ Be aYesu ikai van hən galito ke, "Gin-au bogai, samtemətahw!" ²¹ Imagenan lohəhəḣur hən b̄isah len nabot ale isah lan. Vəha-sua ŋai nabot ivahut len naut lotovi lan.

²² Pelan han naluḣoh lotosuh tarhəwai, ludoŋ aYesu, lunau səhoti ke ikad nabot tosua ŋai ei. Loləboii ke aYesu səsah len nabot mai ahai susur san gail, be luvan səb̄olit ŋai. ²³ Beti nabot galevis logəm len naut a Tiperias, luvahut pəpadaŋ hən naut Nasuḣ tosipa hən nabəta lan, naut naluḣoh lotohan bəta lan. ²⁴ Nəboŋ naluḣoh lotoris ləboii ke aYesu satoh ei, ahai susur san gail ləsasuh, naluḣoh lusah len nabot galenan, lovi Kapernaum hən ləb̄idoŋ aYesu ei.

AYesu evi nabəta hən nəmauran

²⁵ Nəboŋ nəvanuan galenan lotosab̄ aYesu a Kapernaum, tarhəwai, lousi ke, "Hai ḣusan, gubar naut egai ŋais?" ²⁶ AYesu isor var galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke mətsadoŋ ginau husur məttoris ləboi namerikel gail, be mətudoŋ ginau ŋai husur mətuhankub hən nabəta. ²⁷ Samteum m̄os nəhanian səpat sabəlav, togəm vi pahsago. Ao, məteum m̄os nəhanian topat vi sutuai, nəhanian hən nəmauran vi sutuai aNatun Nəvanuan dereh b̄eviol həni mai gamito. Husur aGot aTata itabtabuh len atenan hən beum san m̄os b̄eviol hən nəmauran enan." ²⁸ Imaienən lousi ke, "Datigol nəsə gail hən datb̄igol nagolean aGot toləŋoni?" ²⁹ AYesu isor var galit ke, "AGot eləŋon ke mitigol nategai ke: məteriŋ nəlomit len atenan aGot tosəvati." ³⁰ Imaienən lukel mai ke, "Gigol namerikel ideh hən namt̄berisi hən namt̄bedəlom gaiug. Dereh gigol nəsə? ³¹ Atəmadat ta sutuai luhan nəmanna len naut masmas hum aMoses totoši ke, 'Eviol hən nabəta togəm len nəmav mai galito hən ləb̄ihani.'" ^{††32} Beti aYesu ikel mai galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, savi aMoses toviol hən nabəta togəm len nəmav mai gamito. Avil evi aTəmagw toviol hən nabəta kitin togəm len nəmav mai gamito. ³³ Bathut nabəta siGot evi atenan togəm vi pan dan nəmav, eviol hən nəmauran mai nəvanuan navile a pan."
³⁴ Imaienən lukel mai ke, "Nasuḣ, geviol tabtab hən nabəta enan mai ginamito."

³⁵ AYesu ikel mai galit ke, "Ginau novi bəta hən nəmauran. Avan ideh b̄egəm hən ginau, asike imalkəkat. Ale avan ideh b̄eriŋ nəlon len ginau, asike, asike imaduh boŋ ideh. ³⁶ Nukel mai gamit ke, naut kəmas məttoris ginau, mətsariŋ nəlomit len ginau sal. ³⁷ Avil alat aTəmagw toviol hən galit mai ginau, dereh legəm hən ginau. Ale avan ideh togəm hən ginau asike nomətahuni. ³⁸ Husur nəsagəm len nəmav hən nəb̄igol nəsə notoləŋoni. Ao, nogəm hən nəb̄igol husur naləŋonian siGot tosəvat ginau m̄osi. ³⁹ Ale naləŋonian san imaiegai ke: galit ḣisi gai toviol hən galito mai ginau hən ləbevi esagw, salimasig, be len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh nigol lile məhat.

⁴⁰ Husur naləŋonian seTəmagw imaiegai ke: galit ḣisi lotoris aNatun, lotoriŋ nəlolit lan, dereh likad nəmau-

^{††} 6.31 Exo 16.4, 15; Psa 78.24

ran vi sutuai, ale dereh nigol lile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan."

⁴¹ Nəboŋ lotosəsəlon hən natenan, naju gail lukoblen husuri bathut toke, "Novi nabəta togəm len nəmav,"
⁴² ale luke, "Ategai savi aYesu, anaton aJosef ɲa? Datoləboi atəman mai anan. Imabe toke togəm len nəmav?"⁴³ AYesu isor var galit ke, "Samtikoblen mai gamit gabag. Mitinonj." ⁴⁴ Ikad naɲisal tosua ɲai hən avan ideh beləboi bəgəm hən ginau. Nəboŋ aTəmagw tosəvat ginau beliv avan enan, eləboi bəgəm hən ginau, ale dereh nigol tile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan. ⁴⁵ Len natosian sihəi kelkel ur gail ike, 'Ale aGot dereh tevi hai ɲusan salit ɲisi,' ɲa nəvanuan ɲisi lotosəsəlonj husur aTata, lotosəsəlonj ləboi nəsa tokele, galit logəm hən ginau. ⁴⁶ (Namilen sake avan ideh saris aTata. Atenan togəm len aGot, atenan ɲai eris aTata.) ⁴⁷ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh torin nəlon len ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai. ⁴⁸ Ginau novi nabəta hən nəmauran. ⁴⁹ Sutuai atəmamit gail luhan nəmanna len naut toɲbəsəw, be naut kəmas natenan, lumat ɲisi. ⁵⁰ Egai evi nabəta togəm len nəmav hən avan ideh bəhani, asike imat. ⁵¹ Ginau səbogw ɲai novi nabəta nəmauran togəm len nəmav. Avan ideh bəhan nabəta egai, dereh tikad nəmauran vi sutuai. Husur nabəta nəbeviol hən evi nibegw; dereh neviol hən i ɲos nəmauran silat navile a pan."

⁵² Beti naju gail lovitvituh mai galit gabag, luke, "Ategai teviol mab hən niben mai gidato hən datbəhani?"

⁵³ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, asike mətbəhan niben aNatun Nəvanuan, asike mətbəmun nəda han, mətukad nəmauran kitin mabe? Mətsəkade len gamit gabag. ⁵⁴ Avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan ikad nəmauran vi sutuai, ale len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh nigol tile məhat dan nəmatan. ⁵⁵ Husur nibegw evi nəhanian kitin, nəda hagw evi nate namunian kitin. ⁵⁶ Imaienan, avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len gai. ⁵⁷ ATəmagw tovi nəkadun nəmauran esəvat ginau, ale bathut aTəmagw, ginau nutoh, nukad nəmauran. Len naɲide tomaienən, avan ideh tohanhan ginau, bathut ginau, gai dereh titoh, tikad nəmauran. ⁵⁸ Ginau novi nabəta togəm len nəmav, be nabəta egai sasumən nəmanna atəmamito ta sutuai lotohani. Luhan nəmanna ale lumat. Avan ideh tohanhan nabəta egai, dereh titoh, tikad nəmauran vi sutuai."

⁵⁹ AYesu ikel natgalenan nəboŋ toɲusan len naim nabonbonan a Kapernaum.

Ahai susur isoɲur lugam dan aYesu

⁶⁰ Nəboŋ ahai susur san gail lotosəsəlonj hən natgalenan, luke, "Naɲusanən enan idan hət. Ase eləboi bəsəsəlonj səhoti?" ⁶¹ AYesu eləboi len gai gabag ke ahai susur san gail lukoblen husur natenan,

† 6.45 Isa 54.13 †† Nəboŋ aYesu toke tovi nabəta hən nəmauran, ike ehum nabəta datbəhani dereh datikad nəmauran, evi nəkadhumauran.

ale ikel mai galit ke, "Nateg emədas nadəlomian samito a? ⁶² Bimagenan, imabe len gamito mətbəris aNatun Nəvanuan bətəlmam vi məhat? Mətedəlomi beti a? ⁶³ ANunun aGot ɲai eləboi bəviol hən nəmauran kitin mai nəvanuan. Nədanjan sinəvanuan edədas bəgol natideh. Nasoruan notokele mai gamito, evi soruan seNunun aGot toviol hən nəmauran mai nəvanuan. ⁶⁴ Avil gamit galevis mətsəkad nadəlomian len ginau." (AYesu ekəmaienan husur len natubətan eləboi alat lotokad nadəlomian lan, ale eləboi nəvanuan sua bəriɲi len navəlan aenemi san gail.) ⁶⁵ Beti aYesu ike, "Husur natenan nukel mai gamit ke, nəvanuan saləboi bəgəm hən ginau len gai səbon. ATata ɲai eləboi bəgol nəvanuan bəkad nadəlomian hən bəgəmai."

⁶⁶ Husur tokəmaienan, ahai susur san isoɲur lupair dani, ləsahusuri am. ⁶⁷ ɲa aYesu ipair van hən lotovi 12 ike, "Be gamit am mətuke mitivan a?" ⁶⁸ ASimon Pita isor var ike, "Nasuɲ, namtivan hən ase? Gaiug səboɲ ɲai gukad nasoruan toviol hən nəmauran vi sutuai. ⁶⁹ Namtorin nəlonamito len gaiug, namtoləboi tia ke gaiug govi siGot səbon gotogəm ɲosi." ⁷⁰ Beti aYesu ike, "Ganan! Ginau nulekis hən gamito məttovi 12, be gamit sua evi natəmat."

⁷¹ Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aɲutas, anaton aSimon Iskariot, husur aɲutas, esua len lotovi 12, dereh terinji len navəlan aenemi san gail.

Nəhanan hən Nəpasvaləval gail

7 Husur nəboŋ enan, aYesu iyaryar len naut a Kalili. Emətahun nəyaran len naut a Jutea husur alat lotoil a ɲo hən naju gail ludonɲonji hən ləbigol bimat. ² Ale nəboŋ hən Nəhanan hən Nəpasvaləval gail, egəm pəpadaɲ. Evi nəhanan sua seju gail. ³ Beti aɲan aYesu matmat gail lusor maii ke, "Geriɲ naut enan vi Jutea hən ahai susur saɲ gail ləbəris natit gotogol gail. ⁴ Avan ideh toke bətibau len nəhon nəvanuan gail sasusuan gai! Gəbigol namerikel gail, gigol gail len nəhon nəvanuan ɲisi len navile a pan hən ləbeləboi gaiug!" ⁵ Lokəmaienan husur aɲan gail am ləsəkad nadəlomian lan.

⁶ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, "Namityal tonor hən ginau sagəm sal. Be samito, namityal ɲisi inor ɲai. ⁷ Nəvanuan sinavile a pan gail lodədas ləbəmətahun bun gamito. Be ginau, lomətahun bun ginau husur nukel koti ke natit gail lotogole lusa vəsa. ⁸ Mətevi lan nəhanan ea. Ginau asike novi lan Nəhanan enan, husur namityal tonor hən ginau sagəm sal." ⁹ Nəboŋ tokəmaienan tononj, itoh a Kalili ɲai.

AYesu len Nəhanan hən Nəpasvaləval

¹⁰ Be nəboŋ aɲan aYesu gail lotovi məhat vi lan Nəhanan tononj, gai am evi məhat vi lan. Səyar len nəhon nəvanuan gail be esusuah. ¹¹ Beti len Nəhanan, alat lotoil a ɲo hən naju gail, ludonɲonji, lous kitevi ke,

‡ 6.69 Mat 16.16; Mak 8.29; Luk 9.20 †† Lev 23.34-36; Deu 16.13. Nəhanan hən Nəpasvaləval evi nəhanan seju gail, Lunau təlmam hən atəmalit ta sutuai nəboŋ lotoyaryar len naut masmas. Len nasihau tovi 40 lutoh len nəpasvaləval gail.

“Atenan itoh a be? Gai be?”¹² Len naluŵoh nēvanuan isobur lusor lahlah husuri. Galevis luke, “Evi nauluŵan sua tovoi masuŵ.” Galevis am luke, “Ao, egəras nēvanuan gail.”¹³ Be səkad avan ideh tosor husuri len nəhon nēvanuan gail, husur lomətahw len naju gail lotoil a ŵno.

¹⁴ Be nəboŋ sua rivuh len nawik hən Nəhanan, aYesu evi məhat vi lan naim siGot, ale etubat pusan.¹⁵ Beti naju gail lotoil a ŵno, lotosəsəlonŋ hən, luŋaŋ, luke, “Ategai eləboi bun natosian siGot, be səkad avan ideh tokad namitisau topusan hən maii. Imabe?”

¹⁶ Imaienan aYesu isor var galit ke, “Naŋusanan sagw savi esagw. Ao, atenan tosəvat ginau evi nəkadhut naŋusanan sagw.¹⁷ Avan ideh toke b̄igol naləŋonian siGot, dereh teləboii ke naŋusanan sagw egəm len aGot o evi esagw səbogw.¹⁸ Nəvanuan tosor len naləboian san səbon, eləŋon ke tipatpat gai məhat. Avil gai toləŋon ke teputsan nahəsan atenan tosəvati, gai ekitin, ale səkad nagəgərasan lan.¹⁹ Savi aMoses tolav nalo mai gamito a? Be gamit ideh sahusuri. Mətudə p̄isal hən mət̄bigol nəb̄imat sil nəsa?”

²⁰ Naluŵoh lusor vari ke, “Gaiug gukad natəmat! Ase idas p̄isal hən b̄igol gəb̄imat?”²¹ AYesu ike mai galit ke, “Nugol nauman sua len nəSappat, nugol nauluŵan imaur, ale nēvanuan p̄isi losəhoŵut sil notogole len nəSappat.²² Be gamit am mətoum len nəSappat nəboŋ məttotiv dalus natətai uluŵan husur nalo siMoses. (Be naŵide hən na-tiv-dalusi-an savi siMoses, evi setəmamit ta sutuai, aApraham.)²³ Məttotiv dalus natətai uluŵan len nəboŋ han, naut kəmas tovi nəSappat. † Mətugole hən asike mət̄beŵur kotov nalo siMoses, be evi nauman. Mət̄b̄imaganan, imabe mətutaŵulul bulos ginau nəboŋ notogol nauluŵan kavkav tomaur len nəSappat?²⁴ Sagenənoŵ hən nəsa notogole mai na-kəta-suluŵi-an mai nə-nau-suluŵi-an samit ŋai. Mitimasnənoŵ hən mai natit tonor, tokitin ŋai.”

AYesu evi aKristo a?

²⁵ Beti galit galevis lototoh len naut a Jerusalem lous galit gabag ke, “Savi atenan lotoke ləb̄igole b̄imat a?²⁶ Be məteris! Gai boh tososor len nəhon nēvanuan gail. Ləsakel natideh maii. Hum ma nēvanuan na-il-a-ŵno-an gail lotoləboi koti ke atenan evi aKristo, aGot totabtabuh lan a?²⁷ Avil datoləboi naut atenan togəm lan. Be nəboŋ aKristo b̄egəmai, asike ikad avan ideh b̄eləboi naut togəm lan.”

²⁸ Ŋa aYesu, topusan len naholəvat todar vis naim siGot, ikai ke, “Mətunau ke mətoləboi ginau a? Mətunau ke mətoləboi naut notogəm lan a? Savi len ginau gabag ŋai notogəmai. Be atenan tosəvat ginau, ekitin. Gamit mətsaləboii,²⁹ be ginau noləboii, husur nogəm təban, gai esəvat ginau.”

³⁰ Nəboŋ lotosəsəlonŋ hən natenan, alat lotoil a ŵno lohisi sobuer hən ləb̄itah gati. Be avan ideh səbari

† 7.21 Jon 5.1-18 †† 7.22 Gen 17.10-13; Lev 12.3 ‡ Nalo siMoses ike limastiv dalus natətai len nəmariboŋ toməlevtor husur nəpasian san. †† 7.23 Jon 5.8-9

husur namityal san sagəm sal.³¹ Avil isobur len naluŵoh loriŋ nəlolit lan. Luke, “Nəboŋ aKristo b̄egəmai, asike igol namerikel gail lotosəhor natgalenan ategaii togole.”

³² Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəlonŋ hən natgalenan naluŵoh lotosor lahlah hən husur aYesu, galit mai ab̄iltihai tutumav gail losəvat alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, hən ləb̄itah gati.³³ Ŋa aYesu ike, “Dereh nitoh kəkereh mai gamit balai, beti netəlmam van hən atenan tosəvat ginau.³⁴ Dereh mitidoŋ ginau, be asike mətusaŵ ginau, ale mətsaləboi mət̄begəm vi lan naut nəbevi lan.”

³⁵ Beti alat lotoil a ŵno hən naju gail, lukel mai galit gabag ke, “Ategai tiyar vi be hən asike dat̄bisabi? Hum ma b̄ivan hən naju gail lototoh len naut tiltile seuleKris hən b̄epusan mai alat a Kris a?³⁶ Nəboŋ toke, ‘Dereh mitidoŋ ginau be asike mətusaŵ ginau,’ ale ‘Mətsaləboi mət̄begəm hən naut nəbevi lan,’ namilen evi nəsa?”

Naŋusanan husur aNunun aGot

³⁷ Len nəboŋ naməkot len nawik hən Nəhanan, len nəmariboŋ totibau han, aYesu eil vi məhat, ikai ke, “Avan ideh b̄imaduh, tegəm hən ginau!³⁸ Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, tegəm, temun! Hum natosian siGot tokele ke, ‘Nəwai nəmauran dereh tisel dan nəlon hum nawisel gail.’”³⁹ (Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aNunun aGot, alat lotoriŋ nəlolit len aYesu dereh likade, be aGot saviol hən sal husur aGot saput-san aYesu sal hən nəyalalan san b̄iŋarŋar.)

Nənanuan tiltile husur aYesu

⁴⁰ Galevis len naluŵoh lotosəsəlonŋ hən nasoruan san, lusor təvah ke, “Ategai bogai ahai kelkel ur kitin.”

⁴¹ Galevis luke, “AKristo bogai, aGot totabtabuh lan.” Ris galevis am lotoke, “Eniŋan? AKristo asike egəm a Kalili a?⁴² Be natosian siGot ike aKristo dereh tegəm len nəpasusan siTevit ale lipasi len naut a Petlehem, navile matmat siTevit aKiŋ. Imaienan o səmaienan a?”⁴³ Ŋa naluŵoh loŵitv̄ituh, lopəpəhw husur aYesu.

⁴⁴ Ale galevis luke litah gati, wake avan ideh sətah lan.

⁴⁵ Alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotəlmam van hən ab̄iltihai tutumav mai naFarisi gail. Ale lous alatenan ke, “Imabe mətsətah gati gəmai?”⁴⁶ Alatenan lusor var galit ke, “Aoa, namtsasəsəlonŋ hən avan ideh sator suŵan atenan boŋ ideh.”⁴⁷ Ŋa naFarisi gail lusor viles alatenan ke, “Imabe? Gai egəras gamit am a?

⁴⁸ Mitinau nategai ke: len ginamit namttoil a ŵno mai ginamit namttovi Farisi, ikad ginamit ideh toriŋ nəlon lan ŵnau a? Eŵuer kaskasi!⁴⁹ Naluŵoh loriŋ nəlolit lan, be ləsaləboi natideh, lotətan hən nalo. Nasemalan tipat len galito!”

⁵⁰ Ikad naFarisi sua, nahəsan aNikotemus, togəm hol mai aYesu a ŵno, ale ike,⁵¹ “Asike dat̄bikot hən avan ideh hən dat̄bisab̄ nəsa gai togole, sanor len nalo sida-

‡‡ 7.37 Lev 23.36 ‡‡‡ 7.38 Eze 47.1; Zec 14.8 ‡‡‡ 7.42 2Sam 7.12; Mic 5.2 § 7.50 Jon 3.1-2

to hən datberinji hən bīpanis." ⁵² NaFarisi gail lusor vile-si ke, "Govi nauleut ta Kalili gototah mai atenan a? Gia ŷuruŋ kitevi len natosian siGot. Dereh gisabi ke ahai kelkel ur ideh sagəm len naut a Kalili boŋ ideh!"

[Naloŋbulat ta sutuai len nasoruan ta Kris ləsəkad naves 7.53–8.11.]

⁵³ Ale lopəpehw, luvahim gail.

Napəhaŷut togol naitian tobur kotov nəlahan

8 Be aYesu evi lan Naŷehuh Oliv. ² Ale nəboŋ naut tolan evi lan naholəvat todar vis naim siGot tətəs. Sədareh nəvanuan gail logəm həni, ale ebətah, eŷusan. ³ Ahai ŷusan hən nalo mai naFarisi gail losəhar apəhaŷut sua lotosabi len naitian tobur kotov nəlahan. Lugol eil len nəhon naluŷoh. ⁴ Lukel mai aYesu ke, "Hai ŷusan, alitegai, namtusabi len naitian tobur kotov nəlahan. ⁵ Ale len nalo, aMoses ikel buni hən datbetubun alatpəhaŷut lotosurman alitegai. Be gaiug, gukel nəsa?" ¹⁶ (Lokəmaianan hən ləbīgol aYesu bekəkos len nasoruan san hən ləbīkot həni.) Be aYesu ebətah, iβetβet, itos len tan hən nəŋarhuvəlan. ⁷ Lous taltal hən bisor var galito, ale eil vi məhat, ike, "Gamit ideh topar saan, tilav nəvat, tuvi a mo." ⁸ Beti ebətah tətəs, iβetβet, tos len tan. ⁹ Nəboŋ lotosəsəlonj həni, lotubat van, alat lotovi haŷut loil a mo. Ale aYesu itoh səbōn mai alitenan. ¹⁰ Beti aYesu eil vi məhat, eusi ke, "Bareab, galito, lutoh a be? Səkad avan ideh toke gəbipanis a?" ¹¹ Ike, "Naut ido hən galito Nasuḏ." Ale aYesu ike, "Ginau am nəsake gəbipanis. Givan ale gagai van sagigol nəsaan am."

AYesu, naŋial hən navile a pan

¹² AYesu isor mai nəvanuan gail tətəs am, ike, "Ginau novi naŋial hən navile a pan; avan ideh tohusur ginau, asike, asike iyar len nəmargobut, avil dereh tikad naŋial hən nəmauran." ^{†13} Na naFarisi gail lusor tas nasoruan siYesu luke, "Gaiug gukel na-kel-koti-an husur gaiug gabag, be husur gaiug səbōm ŋai gotokele, na-kel-koti-an saŋ savi natideh len nakotan, ehum sakitin." ¹⁴ AYesu isor var galit ke, "Naut kəmas notokel na-kel-koti-an husur ginau gabag, na-kel-koti-an sagw ekitin, husur noləboi naut notogəm lan mai naut notovi lan gagai. Be gamito, mətsaləboi naut notogəm lan, mətsaləboi naut notovi lan. ¹⁵ Mətonənoŷ husur naləboian sinəvanuan ŋai, ginau nəsanənoŷ hən avan ideh mai nəsa nəvanuan gail lotoləboii. ¹⁶ Nəbənənoŷ, na-nənoŷ-həni-an sagw inor, husur savi ginau səbōgw notogole, be nugole mai atenan tosəvat ginau, nonənoŷ husur nəsa aTata tokele. ¹⁷ Nalo samito ike, na-kel-koti-an sinəvanuan eru arβeŷitoŷ, nakotan isabi ke evi kitinan. ¹⁸ Ale ikad eru artokel na-kel-koti-an husur ginau: esua, ginau notokel husur ginau gabag, togon, aTata tosəvat ginau."

† 8.5 Lev 20.10; Deu 22.22-24 †† 8.12 Isa 49.6; Mat 5.14; Jon 9.5

¹⁹ Imaianan lotubat usi ke, "ATəmaŋ gai be?" Isor var galit ke, "Husur ke mətsaləboi ginau, mətsaləboi aTəmagw. Məttaləboi ginau, məttaləboi aTəmagw am." ²⁰ AYesu ekəmaianan pəpadaŋ hən nabokis hən nəvat nəboŋ toŷusan len naholəvat todar vis naim siGot. Avan ideh sətah gati husur namityal san sagəm sal.

AYesu sagəm len navile eg a pan

²¹ Len namityal tile am, aYesu isor mai galito tətəs, ike, "Gagai norin gamito, nuvan, ale dereh mətekata kitev ginau van, ale mitimat len nəsaan samito. Naut notovi lan, mətodədəs mətβegəm həni boŋ ideh." ²² Imaianan naju gail lotoil a mo lusor mai galit gabag ke, "Nəboŋ ategai toke, 'Naut notovi lan, mətodədəs mətβegəm həni boŋ ideh,' namilen imabe? Dereh tia gol gai gabag timat a?" ²³ Ris aYesu toke, "Gamito, mətovi alat a pan, ginau novi auleməhat. Gamit hən navile eg a pan; ginau savi hən navile eg a pan. ²⁴ Imaianan nuke dereh mitimat len nəsaan samito. Husur asike mətβedəlomi ke novi ginau notovi ginau, dereh mitimat len nəsaan samito." ^{†25} Ŋa lous taltal həni ke, "Be gaiug ase?" Ale aYesu isor var galit ke, "Suŋman notokele a mo tia. ²⁶ Nukad natit isobur hən nəbīkele husur gamito, hən nəbīsāb səhoti hən mətβipanis, be nəboŋ notosor mai alat hən navile a pan, nosəsəlonj hən atenan tosəvat ginau husur gai ekitin, ale nukel ur nəsa ŋai atenan tokele." ²⁷ Be ləsaləboi sal ke aYesu tosor husur aTəmaŋ. ²⁸ Ŋa aYesu isor mai galit tətəs am ke, "Nəboŋ mətβevus aNatun Nəvanuan vi məhat, dereh məteləboii ke novi ginau notovi ginau. Ale len ginau səbōgw nəsagol natideh, avil nukel nəsa ŋai aTəmagw toŷusan həni mai ginau. ²⁹ Ale atenan tosəvat ginau itoh mai ginau; sarinj gabulan ginau. Bathut nugol tabtab hən nəsa gai tohəhaŷur həni." ³⁰ Nəboŋ lotosəsəlonj hən tokəmaianan, nəvanuan isobur lorin nəlolit lan.

Anatun aAraham gail mai anatun aSetan gail

³¹ Beti aYesu isor mai naju gail lotorin nəlolit lan ke, "Mətβīgol husur naŷusanan sagw, mətovi ahai susur sagw kitin, ³² ale dereh məteləboi nakitinan. Ale nakitinan dereh tigol mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am." ³³ Lusor vari ke, "Namtovi nəpasusan siAraham, namtsavi slev sivan ideh boŋ ideh. Imabe gotoke, 'dereh mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am?'" ^{†34} AYesu isor var galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol nəsaan evi slev sisaan. ³⁵ Naslev savi nəbathudud ideh simasta hən naim, naut kəmas totoh mai galito. Avil anatun ulurman amasta evi bathudud sua vi sutuai. ³⁶ Imaianan, aNatun aGot bīgol asike mətβevi slev am, dereh mitikad nəmakuvan tokitin. ³⁷ Noləboii ke mətovi nəpasusan siAraham gail, be mətəum kitev naŷisal hən mətβīgol nəbīmat husur nasoruan sagw sagol natideh len nəlomito. ³⁸ Ginau nusor husur natit notoris aTata sagw togol gail. Be gami-

‡ Exo 3.14-15, naut aGot tokel ur nahəsan ke, aNovi ginau notovi ginau o aNovi ginau nəbevi ginau. †† 8.33 Mat 3.9; Luk 3.8

to mätugol nesa mätosəsəlonj hən atəmamit m̄au tokele.”

³⁹ Lusor təvah ke, “Atəmanamito aApraham!” AYesu ikel mai galit ke, “Məttavi anaton aApraham gail, mət-tagol husur nesa aApraham togole. ⁴⁰ Nukel nakitinan tia notosəsəlonj hən aGot tokele, be gagai mətudas p̄isal hən mət̄bigol nəbimat. Apraham sagol natideh tomaiənan. ⁴¹ Gamit mätugol natit atəmamito togol gail.”

Beti lusor vari ke, “Namtsavi natətai nāp̄isal. Nam-tukad aTəmanamit esua n̄jai, aGot.” ⁴² AYesu ikel mai galit ke, “AGot tavi aTəmamito, mət̄taləmas bun ginou husur nogəm təban aGot, nogəm gegai. Savi len ginou n̄jai notogəmai, be gai esəvat ginou. ⁴³ Imabe mət-şaləboi səhot nasoran sagw? Husur mət̄saləboi mət-şəsəlonj husur nasoruan sagw. ⁴⁴ Husur mətovi anaton atəmamit tovi təmat. Mətuke mitigol husur nesa gai toləroni. Atenan igolgol nəvanuan lumat len natubatan hən navile a pan van van sal. Gai emətahun nakitinan husur nakitinan ēbuə lan. Nəboj̄ tosor libli-boj̄ evi nasoruan san matmat husur gai evi vanuan naliblibojan̄ mai nəkadun naliblibojan̄. ⁴⁵ Imagenan, nəboj̄ notokel nakitinan, mət̄sadəlom nesa notokele. ⁴⁶ Gamit ta be eləboi b̄ikel vəhoti ke notokad nəsaan? Ale nəb̄ikel nakitinan, imabe mət̄sadəlom nesa notokele? ⁴⁷ Avan tovi siGot esəsəlonj səhot nasoruan san. Be gamito, mət̄savi siGot. Husur enan mət-sasəsəlonj səhot nasoruan san.”

⁴⁸ Najū gail lotosəsəlonj hən n̄ju lusor vari ke, “Namtukel səhot gaiug nəboj̄ namttoke gotovi auleSamaria gotovi ut kəmas! Gaiug gukad natəmat sua!” ⁴⁹ Ris aYesu toke, “Ao, nəşəkad natəmat ideh. Avil noputsan nahəsən aTəmagw, noputsani len nənanuan sagw. Be gamito, mət̄omədəs nahəsagw hum notovi ut kəmas. ⁵⁰ Ginou nəsadonj̄ nəyalalan̄ m̄os ginou gabag, be ikad atesua toləronj̄ ke nahəsagw tiyalal. Gai dereh tēpəpəhun navoian dan nəsaan. ⁵¹ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol husur nesa notokele, asike imat vi sutuai.”

⁵² Nəboj̄ lotosəsəlonj hən natenan, najū gail lusor təvah ke, “Gagai namtoləboi buni ke gukad natəmat sua. AApraham imat. Ahai kelkel ur gail tu lumat. Be naut kəmas natenan, gaiug gukele ke, ‘Avan ideh togol husur nesa notokele, asike esəsəlonj hən nabus nəmatan vi sutuai.’ ⁵³ Gunau ke gotoyalyal səhor aApraham atəmanamit tomat a? Mai ahai kelkel ur lotomat gail a? Gunau ke gotovi ase?” ⁵⁴ AYesu isor var galit ke, “Nətaputsan nahəsagw gabag, nəyalalan enan asike tavi natideh. Be atenan toputsan ginou evi aTəmagw, mət̄tosor husuri ke, ‘Atenan evi aGot sinamit bolai.’

⁵⁵ Avil mət̄saləboii, be ginou noləboii. Nətakele ke nəsaləboii, nətavi nəvanuan naliblibojan̄ sūm̄an gamito. Wake noləboi gai ale nugol husur nesa tokele.

⁵⁶ Atəmamit aApraham ehəhəvur hən b̄əkəta vi m̄o hən nəboj̄ sagw, erisi, ale ikemkem.” ⁵⁷ Beti najū gail luke, “Nədəm̄ hām̄ səbar 50 sal. Goris mab hən aApraham?” ⁵⁸ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, a tahw hən aApraham tovisi, novi ginou no-

tovi ginou.” ¹⁵⁹ Nəboj̄ tokəmaiənan, lotətariv vat gail hən ləbetubuni, be aYesu esusuan gai dan galito, evivile dan naut enan todar vis naim siGot.

AYesu igol amət̄besw imaur

9 Nəboj̄ aYesu toyar van eris naulum̄an sua namətan tobəsw nəboj̄ lotopasi. ² Ahai susur siYesu lousi ke, “Hai p̄usan, nəsaan sise igol namətan ategai artobesw nəboj̄ lotopasi? Esil nəsaan setəman mai sinan o esil esan səb̄on?” ^{†3} AYesu isor var galit ke, “Savi sil nəsaan san o setəman mai anan, avil evi mət-şesw hən nəvanuan gail ləb̄eris nədarjan̄ siGot b̄evisi len nəmauran san. ⁴ Nəboj̄ tovi nalennəyal sal datimasgol nagolean siGot tosəvat ginou. Dereh nalənmariug tegəmai, gol ke avan ideh asike eum. ⁵ Nəboj̄ nototoh len navile a pan sal, novi nam̄ial hən navile a pan.” †

⁶ Beti aYesu ēp̄ulai len tan, igol nətan evi b̄al hən nabusun, ale ikas namətan atenan artobesw hən nəb̄al enan. ⁷ Ale ikel maii ke, “Gai kəkəs nəhōm̄ len nab̄iltīburhuwai lotokisi hən Siloam.” (Nəhes enan namilen “Səvati”). Nə aulum̄an ivan, ekəkəs nəhon, totəlmam, ekəta.

⁸ Alat lototoh pəpadan̄ hən, mai alat lotoris tonjirjir nəvanuan hən nəvat a m̄o, luke, “Savi ategaii tobətah, usus nəvat tabtab a?” ⁹ Galevis luke, “Gai bogai.” Galevis am luke, “Ao, be esum̄an atenan.” Ale aulum̄an enan ikel ur gai səb̄on ke, “Ginou n̄a bogai.” ¹⁰ Imaiənan lousi ke, “Imabe? Nesa igol gokəta?” ¹¹ Aulum̄an isor var galit ke, “Atenan lotokisi hən aYesu igol nəb̄al, ale ikas namətagw hən. Ikel mai ginou ke, ‘Gevi Siloam, kəkəs nəhōm̄.’ Imaiənan, nəboj̄ notovan, notokəkasi, nokəta.” ¹² Beti lousi ke, “Atenan be?” Isor var galit ke, “Eniñan.”

Lous kitev nakətaan simet̄besw

¹³ Nəboj̄ aYesu togol nəb̄al ale togol aulum̄an tokəta, nəmaribonj̄ enan evi nəSappat. Beti nəvanuan gail losəhar aulum̄an enan, tovi mət̄besw a m̄o, van hən naFarisi gail. ¹⁵ Nə naFarisi gail am lous tətəs hən, nəsa tovisi hən tokəta. Ikel mai galit ke, “Eriñ nəb̄al len namətagw ale nokəkəs kuvi, ale nokəta.” ¹⁶ NaFarisi galevis luke, “Ategaii, aYesu, sagəm len aGot husur eum len nəSappat.” Be galevis am luke, “B̄evi nəvanuan nəsaan, igol namerikel galenan mabe?” Na-sor-b̄al̄bal-an enan len nətarhət gəlaru, igol galit lukad napəpəhwan. ¹⁷ Imagenan, tətəs am lous aten tovi mət̄besw a m̄o ke, “Ategaii togol namətañ tokəta, gusor husur mab hən?” Aulum̄an enan isor var galit ke, “Ahai kelkel ur sua bolai.”

¹⁸ Nab̄iltiju gail ləsadəlomi ke tovi mət̄besw a m̄o, n̄a lokis atəman mai anan gəmai. ¹⁹ Ale lous gəlaru ke, “Ategai evi anatuməru a? Evi mət̄besw nəboj̄ mət-topasi a? B̄imaiənan, ekəta mabe gagai?” ²⁰ Atəman mai anan arusor var galit ke, “Namroləboi ategai, anatumamər bogai, ale nəboj̄ namrtopasi evi mət-

besw. ²¹ Namrsaləboi nəsa tovisi həni tokəta gagai, namrsaləboi ase tosəjav hən namətan. Be etibau tia, savi tətai am, eləboi b̄isor husur gai gabag, məteusi həni bai." ²² Arokəmaienan husur aromətahw len nābiltiju gail husur galit ludaṁ mai galit gabag ke, avan ideh tokel uri ke aYesu tovi aKris̄to, aGot totabtabuh lan, dereh lehut avan enan dan naim nābonḃonan salito. ²³ Husur enan aruke, "Etibau tia, məteus gai."

²⁴ Imaienan, lokis vəha-ru hən atenan tovi metbesw a ṁno. Ale lukel maii ke, "Len nahəsən aGot, namtukele hən gaiug, gikel nakitinan! Husur namtoləboii ke aYesu evi nəvanuan nəsaan." ²⁵ Isor var galit ke, "B̄evi nəvanuan nəsaan, ginau nəsaləboii. Noləboi natesua ṁjai. A ṁno namətagw iḃesw, be gagai nokəta." ²⁶ Nja lousi ke, "Igol nəsa hən gaiug? Igol namətaṁ arosəjav mabe?" ²⁷ Isor var galit ke, "Nukel mai gamit tia be mətsəsəlonj. Mətuke nikel tətəs hən mab həni am? Gamit am mətolənonj ke mətevi ahai susur san gail ṁnau a?" ²⁸ Beti losəvar buni ale luke, "Evi gaiug gotovi ahai susur sitenan, be ginamito, namtovi ahai susur siMoses gail. ²⁹ Namtoləboii ke aGot isor mai aMoses, be atenan, aYesu, namtsaləboi naut togəm lan." ³⁰ Ris auluṁnan enan tosor var galito, ike "Mətsaləboi naut togəm lan, be esəjav hən namətagw. Mətumabe? Nosəhoṁut len gamito! ³¹ Datoləboii ke aGot sasəsəlonj hən nəvanuan nəsaan gail, be esəsəlonj hən alat lotolotu van həni, alat lotogol nəsa tolənoni. ³² Sutuai tia van vəbar daməṁjai, avan ideh sasəjav hən namətan nəvanuan ideh tovi metbesw len nəpasian san. ³³ Ate-nan asike b̄egəm len aGot, mətunau ke eləboi b̄igol natideh a? Ao, edədasi." ³⁴ Lusor vari, luke, "Nəboṁj lotopəs gaiug, gopul hən nəsaan tia, gaiug ase hən ḡəb̄ev̄usan ginamito?" Ale lubar həni dan naim nābonḃonan, lukai həni.

Namətan nəlon iḃesw

³⁵ Nəboṁj aYesu tosəsəlonj hən lotobar həni vivile, is- aḃ auluṁnan enan, ale eusi ke, "Goriṁj nəloṁ len aNatun Nəvanuan ṁnau a?" ³⁶ Auluṁnan isor vari, ike, "Nasub̄, ase ganən hən nəbəriṁj nəlogw lan?" ³⁷ AYesu ikel maii ke, "Gorisi tia. Ate-nan bogai tosor mai gaiug gagai, ganən." ³⁸ Nja ike, "Noriṁj nəlogw len gaiug, Nasub̄," ale ilotu həni. ³⁹ Beti aYesu ike, "Nogəm len navile a pan ṁnos napəpəhwan hən navoian dan nəsaan, hən ametbesw gail ləb̄ikad nakətaan, ale hən alat lotokəta, ləb̄egəm vi metbesw len nəlolito."

⁴⁰ NaFarisi galevis lototah maii losəsəlonj hən tokəmaienan, ale lousi ke, "Gokəməbe? Guke ginamit am namtovi metbesw a?" ⁴¹ AYesu ikel mai galit ke, "Mət-tavi metbesw gail, asike məttanor hən nəpanismen sil nəsaan samito, be husur mətukele ke mətokəta, mə-tunor hən nəpanismen sil nəsaan samit sal."

AYesu evi nəvanuan tovoi tokətkəta təban nasipsip

10 AYesu isor am, ike, "Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh saḃis len nabopita, be topəlau səhor

nəhol nasipsip, evi nəvanuan vənənəh, evi nəvanuan toparparu vanuan ṁnos navənohian! ² Be nəvanuan tokətkəta kəkol hən nabopita, esəjav hən nabopita ṁnos nəvanuan tokətkəta təban nasipsip hən b̄ebis lan. Nasipsip gail losəsəlonj ləboi nadolon atenan tokətkəta təban galito. Ale ekis nasipsip san səḃon, ekis nahəsəlit v̄isusua ale esəhar galit vivile. ⁴ Nəboṁj tosəhar galit p̄isi vivile tononj, iyar a ṁno ale nasipsip gail lohusuri bathut losəsəlonj ləboi nadolon. ⁵ Asike lo-husur avan ideh tile, be dereh ligam dani, husur ləsəsəlonj ləboi nadolon atenan." ⁶ AYesu ikel nasoru-an kəta enan be nəvanuan gail ləsəlaboi nəsa tokel mai galito.

⁷ Imaienan aYesu ikel tətəs həni mai galit ke, "Kitin nokitin mai gamit ke, ginau novi bopita, hən nasipsip ləḃiyar tur lan. ⁸ Alat lotogəm a ṁno len ginau lovi vanu-an vənənəh, lovi vanuan lotoparparu vanuan ṁnos navənohian; be nasipsip ləsəsəlonj hən galito. ⁹ Gin- au novi bopita. Avan ideh b̄ebis tur len ginau, dereh tikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan san. Len ginau dereh tegəmai, tivan, tisaḃ nəhanian tovoi marireu. ¹⁰ Nəvan- uan vənənəh egəm ṁjai hən b̄evənəh, b̄igol nasipsip ləḃimat, sah pəpas gail. Ginau nogəm hən nasipsip sagw ləḃikad nəmauran vi sutuai, nogəm hən ləḃepul səsehov həni.

¹¹ "Ginau səḃogw novi nəvanuan nasipsip tovoi. Nə- vanuan nasipsip tovoi eutaut hən b̄imat ṁnos nasipsip gail. ¹² Nəvanuan nauman tokətkəta təban nasipsip ṁnos naḃurḃuran, savi nəvanuan nasipsip tovi ama- hean nasipsip gail. Imaienan, nəboṁj toris nalipah katkat togəmai, eriṁj nasipsip, igam dan galito. † Beti nalipah katkat ikat gat nasipsip sua, ale navəshəsipsip lugam pəpəhw. ¹³ Nəvanuan nauman igam dan nasip- sip gail husur eum ṁnos naḃurḃuran ṁjai, savəhvəh nasipsip, len gai ləsavi natideh.

¹⁴ "Ginau səḃogw novi vanuan nasipsip tovoi. Suṁnan notoləboi aTəmagw mai aTata toləboi ginau, noləboi nasipsip sagw gail, ale galito loləboi ginau. †† Ale noutaut hən nəḃimat ṁnos galito. ¹⁶ Ginau nukad nasipsip galevis tile ləsavi len navəshəsipsip egai. Ni- massəhar galito hən ləḃevi lan navəshəsipsip sagw. Ale galit am dereh lesəsəlonj səhot nadologw, ale liḃon hən ləḃegəm vi vəshəsipsip b̄esua ṁjai tokad nəvanuan nasipsip tosua.

¹⁷ "ATata eləmas bun ginau husur notoutaat hən nəḃimat, hən nəḃikad təlmam hən nəmauran sagw. ¹⁸ Səkad avan ideh toləboi b̄ilav kuv nəmauran sagw dan ginau, be ginau səḃogw noviol həni husur nalənonian sagw ṁjai. Ginau nukad nədanjan hən na-il- a-ṁno-an. Ipat len navəlagw hən nəḃeviol hən nəmau- ran sagw, ipat len navəlagw hən nəḃilav təlmam həni. Natenan evi nəsa aTəmagw tokel buni hən nəḃigole."

¹⁹ Nəboṁj tokəmaienan tononj, ikad napəpəhwan tət- as am len naju gail husur nasoruan san. ²⁰ Isobur len galito luke, "Gai ikad natəmat sua, evinvinu, imab mə- tosəsəlonj həni?" ²¹ Galevis am luke, "Avan ideh tokad

† Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nābiltipah katkat towael. †† 10.14-15 Mat 11.27; Luk 10.22

natəmat saləboi ðisor maienan. Natəmat saləboi ðesəjav hən namətan ametðesw. Edədasil!"

AYesu len Nəhanan hən Na-səjav-həni-an

²² Len nābiltivile Jerusalem, lukad Nəhanan hən Na-səjav-həni-an len nahəbati naut susus. ^{†23} Ale aYesu itoh len naholəvat todar vis naim siGot, iyar husur navərada siSolomon ei. ²⁴ Nābiltiju gail ludar visi, lousi ke, "Gugol namtodədarŋađu maiegai vir ŋais? Gəðevi aKristo, aGot totabtabuh lan, gikel koti mai ginamito."²⁵ AYesu isor var galit ke, "Nukel mai gamito tia wake mətsadəlom ginau. Nəsa notogole len nahəsan aTəmagw, natgalenan lukel kot ginau. ²⁶ Be mətsadəlom gail am, husur mətsavi ideh len nasipsip sagw. ²⁷ Nasipsip sagw gail losəsəlonj səhot nadologw, ginau noləboi galito ale lohusur ginau. ²⁸ Noviol hən nəmauran vi sutuai mai galito ale asike lumasig boŋ ideh. Avan ideh asike eliv kuv galit dan navəlagw. ²⁹ ATəmagw toviol hən alaten mai ginau, aTəmagw egai iyalyal səhor natit þisi, ale avan ideh asike eliv kuv galito dan navəlan. ³⁰ Ale ginau mai aTata namrosua ŋai."

³¹ Nābiltiju gail lotətariv vat tətəs hən ləbetubuni. ³² AYesu ikel mai galit ke, "Len nəhomito nugol natit isobur tovoi lotogəm len aTata. Len natgalen notogole, mətuke mətetuŋ ginau sil ta be?" ³³ Naju gail lusor vari ke, "Asike namtotuŋ gaiug sil natideh tovoi gotogole, be sil gotosor mədas nahəsan aGot. Husur gaiug gotovi vanuan ŋai, gugolgol gaiug ke gotovi Got."^{††}

³⁴ AYesu isor var galit ke, "Len natosian hən nalo samito, aGot isor. Ike, 'Nukele ke mətovi "got" gail.'^{‡35} Gamit mətoləboii ke natosian siGot edədas bebuer boŋ ideh. Mətoləboii ke aGot tokis nəvanuan galenan, napsulan san togəm hən galito, 'got gail.'³⁶ Ginau, aTata itabtabuh len ginau ale esəvat ginau vi lan navile a pan. Imaienan, nəboŋ notoke, 'Novi aNatun aGot,' imabe məttoke notosor mədas nahəsan aGot?³⁷ Asike nəbigol nəsa aTata togole, samtedəlom nəsa notokele. ³⁸ Wake nəbigol nəsa togole, naut kəmas mətsadəlom nəsa notokele, mitikad nadəlomian len nəsa notogole hən mətbeləboi səhoti, hən mətbeləboi tabtab həni ke, aTata itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len aTata."

³⁹ Husur tokəmaienan, alat lotosəsəlonj həni ludas þisal hən ləbitah gati, be ivan dan galito.

⁴⁰ Nəboŋ tovan, ilonj tukot len Nawisel Jortan van hən naut ajon tobəpbaptais lan a mō tia, ale itoh ei. ^{††41} Beti nəvanuan isobur logəm həni, luke, "Ajon sagol namerikel ideh, be nəboŋ tosor husur ategai, natit þisi tokele ekitin."⁴² Ale tarhəwisel Jortan ei, isobur lorin nəlolit len aYesu.

† Nəhanan hən Na-səjav-həni-an evi nəhanan seju gail hən na-səjav-həni-an hən naim siGot ta sutuai len nasihau 164 B.C. Lunau təlmam hən nəboŋ naju gail lotokad tətəs hən naim siGot dan navəlan alat ləsavi ju. Len nəboŋ enan len natutumavan gail lugol naim siGot iveveu tətəs am. †† 10.33 Lev 24.16 ‡ Len Psa 82.6, aGot ekis alat lotoil a mō hən nəvanuan san gail hən got gail. Ekəmaienan husur ilekis hən galito hən ləbeil gel gai len nəhon nəvanuan gail, ale hən ləbenənoŋ hən nəvanuan san gail mai nalo san.

†† 10.40 Jon 1.28

Nəmatan siLasarus

11 Ikad atesua toməsah, nahəsan a Lasarus. Itoh a Petani mai aŋavinen gəlaru, aMeri mai aMarta. ^{‡2} (Evi aMeri enan boh toŋir naoil pəhas len Nasuð, len narien gəlaru, ale togargari hən navurun.) ^{††} Aŋinen aMeri, aLasarus, eməsah. ³ Ŋa napəhaŋut eru enan aropisul van hən aYesu ke, "Nasuð, ategai gotoləmas buni, eməsah."

⁴ Nəboŋ aYesu tosəsəlonj hən napsulan enan ike, "Naməsahan enan savi hən nəmatan, ao evi mōs nəvanuan gail ləðisal suh nəyalyalan siGot, hən ke aNatun aGot ðikad nə-sal-suhi-an lan."⁵ Naut kəmas aYesu toləmas bun aMarta, aMeri mai aLasarus, ⁶ nəboŋ tosəsəlonj hən na-ke-ur-an enan, itoh len naut totohtoh lan hən nəmariboŋ eru am. ⁷ Beti husur nəboŋ toru enan, ikel mai ahai susur san gail ke, "Dat-evi Jutea tətəs."⁸ Ahai susur gail lusor vari ke, "Hai þusan, naju gail lumadhadas þisal hən ləbetubun gaiug, be goləŋon gəbetəlmam tətəs am a?"

⁹ AYesu isor var galit ke, "Akis ikad nəhaua tovi 12 len nalennəyal. Avan ideh toyaryar len nalennəyal sapes həbetw, husur ekəta len naŋial hən navile eg a pan. ¹⁰ Avan ideh ðiyaryar len mariug, dereh tipes həbetw husur səkad naŋial lan."

¹¹ Beti ikel mai galit ke, "Abubur sidato, aLasarus, ipatmari; be nia vəŋoni."¹² Imaienan, ahai susur gail lukel mai ke, "Nasuð, gai ðipatmari len naməsahan, dereh timaur dani."¹³ Lunau ke aYesu tosor ŋai husur nəpatmarijan, ris aYesu tosor husur nəmatan siLasarus. ¹⁴ Imaienan beti, aYesu ikel þarþar həni mai galit ke, "ALasarus imat tia! ¹⁵ Ŋa nunau gamito, ale nukemkem ke nəsatoh ei, husur len natenan dereh mitikad nadəlomian am len ginau. Ale datia ris aten beti."

¹⁶ Imagenan, aTomas, namilen ke aMəlav, ikel mai ahai susur galenan ke, "Gidato datitah mai aYesu, ləbetubuni, letubun gidat maii."

AYesu isor vəhəh aMarta mai aMeri

¹⁷ Nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Petani, lukel maii ke aLasarus topat ei len nəburhes hən nəmariboŋ tovat tia. ¹⁸ (Ale navile a Petani ipat dan naut a Jerusalem len nakilomita totor ŋai, ^{††19} ŋa naju tosoður logəm hən aMarta mai aMeri hən ləðigol nəlolar ðeləŋon ðivoi am husur nəmatan seŋinelaru.)

²⁰ Beti nəboŋ aMarta tosəsəlonj həni ke aYesu togəm pəpadaŋ, evivile hən ðerisi, be aMeri saləboii, ebətah lohoim. ²¹ Ŋa aMarta ikel mai aYesu ke, "Nasuð, gəta-toh geg tia, aŋinegw asike təmat. ²² Be naut kəmas, noləboii ke aGot dereh teviol hən natideh gəðeusi həni mai gaiug."²³ AYesu ikel maii ke, "Aŋineŋ dereh tile məhat tətəs."²⁴ AMarta isor vari ke, "Noləboii ke dereh tile məhat len na-le-məhat-an len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan."²⁵ AYesu ikel maii ke, "Ginau novi na-le-

‡† 11.1 Luk 10.38-39 ††† 11.2 Jon 12.3 ††† Len nasoruan ta Kris sakel nakilomita totor, be ike nəstatia tovi 15.

məhat-an dan nəmatan mai novi nəmauran. Ginau nu-gol nəvanuan lule məhat dan nəmatan, ginau noviol hən nəmauran mai galito. Avan ideh toriḡ nəlon len ginau, dereh timaur, naut kəmas bimat. ²⁶ Ale avan ideh totoh tin len ginau, toriḡ nəlon len ginau, asike, asike imat vi sutuai. Godəłomi a?" ²⁷ Isor vari ke, "Evoi Nasub, nodəłomi ke gotovi aKristo, aNatun aGot, gai tokel gati ke tegəm vi lan navile a pan."

²⁸ Nəboḡ tokəmaianan tonon aMarta eriḡi, etəlmam vahim. Ekis kuv aMeri, aḡan, isor səbon maii ike, "Aḡai pusan egəmai, eus gaiug." ²⁹ Nəboḡ aMeri tośəsəlonḡ hən natenan, vəha-sua ḡai ivan həni. ³⁰ AYesu səbar navile a Petani sal, be itoh len naut tobubur mai aMarta lan. ³¹ Alat a Jerusalem lototoh mai aMeri lohoim hən ləbigoḡ nəlon bəleḡon bivoi am, loris tole məhat, tovan tutut. Lunau ke tovi lan nəburhes siLasarus hən bitaḡ ei, ale lohusuri.

³² Nəboḡ aMeri togəm ris aYesu, iteh bathurien, ikel maii ke, "Nasub, gətətoḡ gegai, aḡinegw asike təmat."

³³ Nəboḡ aYesu toris aMeri totaḡ, eris naḡu gail lototaḡ maii, ale nəlon ipaḡpaḡ, nəlon isa habat. ³⁴ Eus galit ke, "Mətəriḡi a be?" Lusor vari ke, "Nasub, gəm risi." ³⁵ Namətarur siYesu isel. ³⁶ Beti naḡu lotoil pəpadaḡ luke, "Məteris! Gai eləmas bun aLasarus vəsa." ³⁷ Be galit galevis luke, "Ateḡai igol ametbesw tomaur. Imab satəḡau gat aLasarus dan nəmatan?"

AYesu igol aLasarus ile məhat dan nəmatan

³⁸ Nəboḡ aYesu tobar nəburhes, nəlon isa habat tətas am. Nəburhes enan evi nəburhuvat sua tokad nəbiltivat lotokəkol gole həni. ³⁹ AYesu ikel mai galit ke, "Rusan nəvat vi tarhəte." AMarta, aḡavinen aten tomat, ikel maii ke, "Nasub, gai iḡo tia. Daməḡai, nəmariboḡ han ivat." ⁴⁰ AYesu isor vari ke, "Nukel mai gaiug tia ke, gəberinḡ nəloḡm len ginau, dereh geris nəyalyalan siGot."

⁴¹ Imaianan lorusan nəvat vi tarhəte. Beti aYesu ekəta vi məhat, ike, "Tata, sipa hən gotosəsəlonḡ hən ginau. ⁴² Noləboii ke gotosəsəlonḡ hən ginau akis, be nokəmaianan ḡos alateḡai lotoil pəpadaḡ, hən ləbedəłomi ke gotosəvat ginau."

⁴³ Beti aYesu ikai habat ke, "Lasarus, gevivile!" ⁴⁴ Ale gai tomat evivile. Nəkaliko ibaḡis narien mai navəlan sal, nəkaliko tile ibaḡis nəhon. AYesu ikel mai galit ke, "Sah ruḡati hən bivan!"

Naju gail lusor utaut hən ləbigoḡ aYesu bimat

(Mat 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵ Len alat lototah mai aMeri, isoḡur loriḡ nəlolit len aYesu husur loris nəsa togole. ⁴⁶ Be galevis luvan hən naFarisi gail, lukel ur nəsa aYesu togole. ⁴⁷ Beti abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lokis nəbonḡonan hən nəSanhitrin. † Lousus galit gabag ke, "Datigoḡ nəsa? Ateḡai boh igol namerikel tosoḡur. ⁴⁸ Datbidaḡm hən bigoḡ tomagenan van, nəvanuan piḡi dereh leriḡ nəlolit lan, lehusuri hum akiḡ. Beti nasoltia ta Rom

† NəSanhitrin evi nəkaunsel seḡu gail lotobətah hən nakotan.

dereh legəm mədas naut sidato mai lav nəvanuan gail dan gidato." ††

⁴⁹ Beti galit sua, aKaiafas, tovi biltihai tutumav len nasihau enan, ike, "Gamit mətsaləboi natideh! ⁵⁰ Mətsənau səhoti ke, ivoi am hən gidat piḡi ke, nauluḡman sua bimat ḡos nəvanuan gail, səhor alat a Rom ləbemədas gidat piḡi dattovi Ju hən datbimasig."

⁵¹ (Nəboḡ aKaiafas tokəmaiean, sakel səbon həni, be aGot eriḡ nənanuan sua len nənanuan siKaiafas. Ale len namilen hum abiltihai tutumav, epəhav utaut həni ke, aYesu dereh timat ḡos alat lotovi Ju. ⁵² Be savi ḡos na-Ju gail ḡai, timat ḡos aGot bəpisan bonḡon hən anatun gail piḡi lotogam pəpehw, siriv len naut gail len navile a pan.) ⁵³ Imagenan, len nəboḡ enan van, lusor utaut hən ləbigoḡ aYesu bimat. ⁵⁴ Husur enan, aYesu səyaryar am len nəhon alat a Jerusalem, be eriḡ naut enan, evi lan navile a Efraim topat pəpadaḡ hən naut masmas toḡəbesw, beti itoh ei mai aḡai susur san gail.

⁵⁵ Nəboḡ nəPasova seḡu gail togəm pəpadaḡ, nəvanuan isoḡur len naut piḡi lotosuh dar vis naut a Jerusalem, lovi məhat vi Jerusalem vagol səḡolit hən galito liveveu hum nalo tokele, utaut vir nəhanan enan. ⁵⁶ Lokətkəta doḡ aYesu. Ale nəboḡ lotoil len naut todar vis naim siGot lousus galit gabag ke, "Gunau ke nəsa? Tegəm hən nəPasova o teḡuer?"

⁵⁷ Len nəboḡ enan, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lukele həni ke avan ideh bələboi naut aYesu totoh lan, timaskel vəhoti hən ləbitah gati.

AMeri evəhas aYesu

(Mat 26.6-13; Mak 14.3-9)

12 Len nəmariboḡ toməlevtes səbar nəPasova sal, aYesu ibar naut a Petani. Evi naut siLasarus, aten aYesu togol tole məhat dan nəmatan. ² Loutaut hən nəbiltihanian ḡosi. ALasarus mai galevis am luth maii len natev, ale aMarta ipat nəhanian mai galito. ³ Beti aMeri ilav nahudhulita hən nəḡai pəhas naoil, nəvat han totibau. † Evəhas narien aYesu həni ale igar kuvi dan narien gəlaru hən navurun. Ale naim epul hən nəḡon naoil enan tosusau. ⁴ Ikad aḡai susur san sua, nahəsan aḡutas Iskariot, bəriḡ aYesu len navəlan aenemi san gail. Aḡutas ike, ⁵ "Nəvat hən nəḡai pəhas egai etibau hun naḡurḡuran hən nasihau tosua! Imabe datsaḡur həni, lav nəvat han mai naməsal gail?" ⁶ Ekəmaianan, be sənau naməsal gail, husur evi vanuan vənvnəh. Gai ekətkəta təban nabokis nəvat salito, be ilavlav kuvi ḡos gai gabag. ⁷ AYesu isor vari ke, "Sagemədas! Aliteḡai etəḡau gat nəḡai pəhas egai vir nəboḡ ləbitavun ginau. ⁸ Akis naməsal gail lutohtoh mai gamito, be ginau, asike nutoh mai gamit ebəlav." ††

⁹ Nəboḡ naḡu gail lotosəsəlonḡ həni ke aYesu totoh a Petani, nəbiltiluḡoh logəm hən ləḡerisi, be savi aYesu

†† Len naut egai, nəvanuan namitisau lunau namilen ke, alat a Rom dereh ligol naim siGot timasirsir mai lemədas naḡu gail piḡi. Ale dereh lilav kuv nədaḡan hən na-il-a-ḡo-an dan abiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin. † Luk 7.37-38. Nasoruan ta Kris ike naməlasan han ibar 325 gram. †† 12.8 Deu 15.11

ñai, luke leris aLasarus am, atenan aYesu togol tole mēhat dan nēmatan. ¹⁰ Imaienan, aḃiltihai tutumav gail lusor utaut hən lēḃigol aLasarus am ḃimat, ¹¹ husur nēvanuan isobur lugam dan aḃiltihai tutumav gail hən lēberij nəlolit len aYesu sil nēsa tovisi hən aLasarus.

AYesu evi lan naut a Jerusalem hum nakiñ

(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)

¹² Pelan han na-kel-uri-an ibar naut a Jerusalem ke aYesu satogəmgəmai. Nəboñ nabiltiľoh lotogəmə hən Nəhanan nəPasova lotosəsəloñ hən na-kel-uri-an enan, ¹³ lutariv nəpashət nadet, † luvan hən lēḃebubur maii. Lukai habat ke,

“Hosanna! Datisal suh aGot!

Got tigol na-voi-buni-an van hən gai togəmə len nahəsan Nasuḃ aGot.

Got tigol na-voi-buni-an van hən nakiñ naut a Israel.”

††

¹⁴ Nəboñ aYesu tosaḃ natuhtonki, ebətah lan hum natosian siGot tokele ke,

¹⁵ “Nəvanuan naut a Israel gail, samtemətahw!

Məteris! Nakiñ samit satogəmai!

Ebətah len natuhtonki!” ‡

¹⁶ (Len nəboñ enan ahai susur san gail ləsaləboi natgalen len natosian siGot. Be nəboñ aYesu tovi məhat vi lan namənas san, lunau təlmam hən nēsa tovisi, ale lunau səhoti ke tovi nəsarpoan hən nēsa ahai kelkel ur sua totos gati.)

¹⁷ Nəvanuan galenan loluľluľoh husur galit galevis lutoh mai aYesu nəboñ tokis aLasarus dan naburhes hən ḃimaur dan nēmatan. Ale galito, lukel ur nēsa lotorisi mai alat ləsarisi. Imaienan, isobur lovilive hən lēḃebubur mai aYesu, bathut losəsəloñ husur namerikel enan todañ gai togole. ¹⁹ Imagenan, na-Farisi gail lusor təvah mai galit gabag ke, “Datsəkad naḃisal ideh am. Məteris atenan, gai esəhor gidat tia, navile a pan ḃisi lohusuri.”

AuleKris galevis ludoñ aYesu

²⁰ Len alat lotovi Jerusalem hən ləḃilotu len Nəhanan nəPasova, ikad auleKris galevis lotogəmai. ²¹ Luvan hən aFilip ta Petsaita a Kalili, lousi ke, “Nasuḃ, namtuke namteris aYesu bai.” ²² AFilip ikel mai aAdru, ale aruvan vakel mai aYesu. ²³ Beti aYesu isor var gəlaru, ike, “Namityal hən aGot ḃevəhot nəyalyalan siNatun Nəvanuan egəmə tia. ²⁴ Kitin, nokitin mai gamit ke, asike namisurhuwit ḃiteh hən ḃimat len tan, ipat səḃon maien ñai. Wake ḃiteh hən ḃimat len tan m̃au, dereh titov vi məhat, tiḃvan masuḃ. †²⁵ Alat lotoləmas

† *Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad naḃite lotohanhani. Len naut a Israel loḃilḃil hən hən ləḃevusani ke lotoḃal səhor aenemi salit gail len nəḃalan. Len naut egai hum ma lotoḃilḃil hən husur lunau ke aYesu togəmə hum nakiñ hən ḃegəgel hən alat a Rom lotoil a m̃o len naut a Jutea. †† 12.13 Psa 118.25-26 ‡ Zec 9.9. Nəboñ toke natuhtonki namilen ke anatun natorñki totibau be avan ideh səsah lan sal. †† Len naut egai aYesu ike saləboi ḃevi tarhət silat a Kris van vəbar tomat hum namisurhuwit. Be a tahw len nēmatan san dereh tile məhat hum nawit totov vi məhat. Nəboñ*

bun nəmauran salito len navile eg a pan, dereh li-masig vi sutuai. Avil alat lotoləmas bun ginou səhor habat hən nəmauran salito len navile eg a pan, dereh likad nəmauran vi sutuai. †²⁶ Avan ideh ḃike ḃevi tarhət sagw hum nəvanuan na-vi-tarhəte-an, timashusur ginou, husur nəvanuan na-vi-tarhəte-an sagw timastoh mai ginou. Ale avan ideh ḃevi tarhət sagw, aTata dereh teputsani, tisal suhi.

AYesu isor husur nēmatan san

²⁷ “Gagai nəlogw etuhatuh masuḃ. Nekəməbe beti? Dereh nike, ‘Tata gilav kuv ginou dan namityal egai, saneləñon tisa vəsa? Ao asike nokəmaienan husur nogəmə m̃osi. Nogəmai hən nəḃeləñon ḃisa vəsa!

²⁸ Tata gigol nahəsam̃ tiyalyal!”

Beti nadoldol egəmə len nəməv, ike, “Nugol iyalyal tia, ale dereh nigol tiyalyal tətəs am.”

²⁹ Nəboñ naluľoh lotosəsəloñ hən, galevis luke nabiliurur tokurut, galevis am luke añel tosor maii.

³⁰ Beti aYesu ike, “Nadoldol enan isor m̃os gamito,

sasor m̃os ginou. ³¹ Gagai evi namityal hən aGot ḃepəpəhun navoian dan nəsaan len navile a pan.

Gagai evi namityal hən aGot ḃehut atenan toil a m̃o len navile eg a pan, tovi təmat. ³² Ale ginou, nəboñ mətḃipət ginou vi məhat dan nətan, dereh neliv nəvanuan ḃisi gəmə hən ginou.” ††³³ (Ekəmaienan hən ḃigol naḃide hən nēmatan san ḃimasil ke dereh timat len nəhai balbal.)

³⁴ Naluľoh lous aYesu ke, “Imabe go-toke aNatun Nəvanuan dereh timat magenan? Namtunau ke natosian siGot toke aKristo, aGot totabtabuh lan dereh titoh vi sutuai. Imagenan, aNatun Nəvanuan egai gotosor husuri, ase ganan?” ††

³⁵ AYesu isor var galit ke, “Naḃial dereh teḃial len gamito teḃəlav kəkereh am. Nəboñ naḃial ḃeḃial sal, mitiyar lan hən asike nəmargobut bikabut gol gamito. Mətḃiyar len nəmargobut, asike mətoləboi naut mətḃevi lan. ³⁶ Nəboñ mətḃokad naḃial sal, məteriñ nəlomit lan, hən mətḃegəmə vi anatun naḃial.”

Nadəlomian eḃuer len nəvanuan gail

Nəboñ aYesu tokəmaienan tonon, evi tut, esusuan gai dan galito. ³⁷ Naut kəmas togol namerikel tosoḃur len nəhon nəvanuan gail, ləsarini nəlolit lan. ³⁸ Imaienan, nasoruan sihai kelkel ur aIsaiah isarpoh toke, “Nasuḃ aGot, ase edəlom na-kel-uri-an sinamito?

Nədañan sam̃, gaiug goḃusani van hən ase hən ḃeris ləboii?” §

³⁹ Husur natenan ləsaləboi ləḃikad nadəlomian suḃan nəsa aGot tokele len nabuñon aIsaiah totos tətəs hən ke,

⁴⁰ “Nugol namətalit iḃesw

nugol nəkadulit iḃonḃon,

imagenan, namətalit lodədas ləḃəkəta ləboi nəsa no-togole

tole məhat eləboi ḃevi tarhət sinəvanuan ḃisi len navile a pan, ale hum nawit dereh tikad naḃit tisoḃur. †† 12.25 Mat 10.39, 16.25; Mak 8.35; Luk 9.24, 17.33 ††† 12.32 Jon 3.14, 6.44, 8.28 ††† 12.34 Psa 110.4; Isa 9.7; Dan 7.14 § 12.38 Isa 53.1

nəlolit lodədas ləbələboi səhot nəsa notokele
ale lodədas ləbipair van hən ginau
hən nəbigol ləbimaur.” †

⁴¹ Isaiah ekəmaienan husur toris nəyalyalan seKristo a
m̄o tia, ale isor husuri.

⁴² Avil len alat lotoil a m̄o, isobur loriŋ nəlolit len
aYesu. Be husur lotoləmas nə-sal-suhi-an sinəvanuan
gail səhor nə-sal-suhi-an siGot, ləsakel uri ke lotokad
nadəlomian lan bathut lomətahw ke naFarisi gail
ləbikai tas galito hən asike ləbilotu len naim nəbonbo-
nan salito.

Nasoran məkot siYesu len nəhon naluŋoh

⁴⁴ Beti aYesu ikai habat van hən naluŋoh ke, “Avan
ideh bəriŋ nəlon len ginau, gai eriŋ nəlon kitin len
aGot tosəvat ginau gəmai. ⁴⁵ Ale avan ideh tokəta ris
ginau, ekəta ris atenan tosəvat ginau. ⁴⁶ Nogəm len
navile a pan surman naŋial hən ke avan ideh bəriŋ
nəlon len ginau asike itoh len nəmargobut am. ⁴⁷ Avan
ideh bəsəsəloŋ hən nasoruan sagw be sagol husuri,
ginau nəəsəb səhoti ke timaspanis, husur nəsagəm
hən nəbisaŋ səhoti ke navile a pan timaspanis, ao,
nogəm hən nəbilav kuv navile a pan dan nəpanismen
sil nəsaan salito. ⁴⁸ Avan ideh topair dan ginau mai na-
soruan sagw, len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan,
len nəhon aGot nasoruan sagw dereh tisaŋ səhoti ke
avan enan timaspanis. ⁴⁹ Bathut ginau nəsasor len nə-
daŋan hən na-il-a-m̄o-an sagw. Avil nusor sitenan
tosəvat ginau, aTata. Gai ikele hən ginau hən nəsa
nəbimaskelə nəboŋ nəbisor. ⁵⁰ Ale noləboii ke nəsa
aTata tokel buni, evi nəkadun nəmauran vi sutuai;
imaienān, nukel nəsa aTata tokel mai ginau hən
nəbikele.”

Ahai susur gail, aYesu ekəkak narielito

13 NəPasova tipat pelan, ale aYesu eləboii ke na-
mityal togəm hən bəriŋ navile a pan, hən bivan
hən aTata. Eləmas bun alat lotohusuri len navile a pan,
ale gagai eŋusan p̄ar p̄ar hən na-ləmas-buni-an san
kavkav təban galito.

² Nəboŋ lotohanhan ut mədau, natəmat esəhar aju-
tas anatun aSimon Iskariot tia, hən aJutas bəriŋ aYesu
len navəlan aenemi san gail. ³ AYesu eləboii ke aTata
toriŋ natit p̄isi len navəlan, ale eləboii am ke togəm len
aGot, mai dereh tetəlmam van həni. ⁴ Nə ile məhat
dan nəhanan, ikol nahurabat san dani, ale ilav nətaol,
epitavisi. ⁵ Beti eŋir nəwai len nabesin, etuŋat kəkak
narien ahai susur gail, ale igar gail hən nətaol topi-
tavisi. ⁶ Nəboŋ tobar aSimon Pita, aPita ike, “Nasuŋ,
gekəkak nariegw a? Imabe?” ⁷ AYesu isor vari ke,
“Gagai gəsələboi səhot nəsa notogole, be boŋ ideh
dereh geləboii.” ⁸ APita ikel maii ke, “Asike gokəkak
nariegw boŋ ideh.” AYesu isor vari ke, “Asike

† Isa 6.9-10. AGot eləŋon ke nəvanuan gail p̄isi leriŋ nəlolit len
aYesu, ipat len galit hən ləbilekis hən naŋisal enan. Be asike ləbilekis
həni, aGot igol nəlolit sasəŋav, lodədas ləbələboi səhot natideh to-
gole o tokele. Evi nəpanismen aGot toriŋ len galito husur lomə-
tahun ləbəriŋ nəlolit len aYesu.

nəbəkəkak nariem̄, darepəpəhw. Gəsavi ahai susur
sagw am.” ⁹ ASimon Pita isor təvah ke, “Bimaienan, Na-
sub, sagekəkak nariegw ŋai be gekəkak navəlagw mai
nəkadugw am.” ¹⁰ AYesu ikel maii ke, “Avan tolilos tia
iveveu, inor hən bəkəkak narien ŋai hən biveveu
kavkav. Gamit mətuveveu, avil savi gamit p̄isi.” ¹¹ AYesu
ekəmaienan husur eləboi ase bəriŋ len navəlan aene-
mi san gail. Husur enan ike, “Savi gamit p̄isi mət-
toveveu.”

¹² Nəboŋ tokəkak narielit tonon, esun təlmam hən
nahurabat san, ale ipat tarhəgarin tətəs. Ikel mai galit
ke, “Mətələboi nəsa notomadhagole m̄os gamito?”
¹³ Mətəkis ginau hən ‘Hai p̄usan’ mai ‘Nasub’ ale inor
hən mətbigole husur ginau boh numaienan. ¹⁴ Image-
nan, ginau notovi ahai p̄usan mai Nasub̄ notoil a m̄o
hən gamito, bathut notokəkak nariemito surman
naslev, gamit gabag mitimassurman naslev hən mətbe-
vi tarhət samito, kəkak nariemito. ¹⁵ Ginau noŋusan
nəvide tonor hən mətbigol tətəŋ həni. Natgalen noto-
gole hən gamito, mitimasgol husuri. ¹⁶ Kitin nokitin
mai gamit ke, naslev satibau səhor amasta san, mai
ahai pispisul satibau səhor gai tosəvati. ††¹⁷ Mətələboi
natgalen tia, ale mitigole! Mətbigol natgalenan, aGot
tivi hən gamito.

¹⁸ “Nəsasor husur gamit p̄isi. Noləboi bun gamit v̄is-
usua notolekis hən gamito. Avil natosian siGot timas-
sarpoh. Ike, ‘Nəvanuan namrtohan kataŋol hən nabə-
ta, ipair dan ginau, evi enemi sagw.’ ††¹⁹ Gagai nukel
nategai mai gamit hən ke nəboŋ bēvisi, dereh mət-
edəlomi ke ginau bogai notovi ginau hum notokele tia.
††²⁰ Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tohəhaŋur
hən nəvanuan notosəvati, ehəhaŋur hən ginau, ale
avan ideh tohəhaŋur hən ginau ehəhaŋur hən gai
tosəvat ginau.”

AYesu ikel ur nəsa bēvisi həni balai

(Mat 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23)

²¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eləŋon isa vəsa
həni, nəlon etuhəhə masuŋ ale isor təvah, ike, “Kitin,
notokitin mai gamit ke gamit sua dereh teriŋ ginau len
navəlan aenemi sagw gail.”

²² Ahai susur gail ləsəna ləboi ase tosor husuri, gol
ke lobunbunus galit gabag ŋai. ²³ Galit sua, aYesu tolə-
mas buni, ipat tarhəgarin təban aYesu. ²⁴ Imaienan,
aSimon Pita enit nəhon van hən aten topat təban
aYesu hən bēus aYesu ke, tosor husur ase. ²⁵ Beti ate-
nan esiŋasiŋ len nəmabun aYesu, eusi ke, “Nasuŋ, ase
ganan?”

²⁶ AYesu isor vari ke, “Ateg boh nəbətutur hən natuh-
bətə len nasiloh hən nasuŋ hən nəbilavi maii, gai bo-
gai.” Ale nəboŋ aYesu totutur hən nabəta, ilavi mai aju-
tas anatun aSimon Iskariot. ²⁷ Nəboŋ aJutas tolav
natuhbətə enan tonon, vəha-sua ŋai aSetan eŋis lan.
Imaienan aYesu ikel maii ke, “Saŋsaŋut hən gəb̄igol

†† Hən naves 12-16, Luk 22.24-27. Namilen ke natideh aYesu
tovi masta sidato tohəhaŋur hən b̄igole, gidat dattovi nəvanuan san
gail, datimashəhaŋur hən datbigol tətəŋ həni. † 13.18 Psa 41.9
†† 13.19 Jon 8.24

nəsa gəbīgole.”²⁸ Galit lotopat hən nətarhəgarilito təban natev ləsaləboi nəsa aYesu tosor maii ajutas m̄osi.²⁹ Bathut ajutas tokətkəta təban nəvat salito, galit galevis lunau ke aYesu tokel maii ke tevur natit gail m̄os nəPasova pelan o tilav natideh mai naməsal gail.³⁰ Ale nəboŋ ajutas tohan natuhbəta tononŋ, vəhasua ŋai ivan. Evi nalenmariug.

Na-kel-buni-an veveu

³¹ Nəboŋ ajutas tovan, aYesu ike, “Gagai aNatun Nəvanuan etubat b̄is len nəyalyalan san, ale dereh aGot tikad nəyalyalan len nəsa b̄evisi hən ginau, aNatun Nəvanuan.³² AGot b̄ikad nəyalyalan len aNatun Nəvanuan, dereh len gai gabag, aGot tilav nəyalyalan mai aNatun Nəvanuan, ale tilav tutut həni maii.³³ Anatugw gail, dereh nitoh kəkereh mai gamit sal a tahw hən nəbivan. Beti, naut kəmas mət̄bidonŋ ginau, be len naut nəbēvi lan, asike gogəmai, hum notokele tia mai alat lotoil a m̄o hən nəju gail.^{†34} Nuke nikel nakelean veveu todaŋ mai gamit ke: Məteləmləmas bun gamit gabag! Suŋan ŋai notoləmas bun gamito, məteləmləmas bun gamit gabag.³⁵ Mət̄beləmləmas bun gamit gabag, len naŋvide tomainen, nəvanuan p̄isi dereh leləboi səhoti ke, mət̄tovi ahai susur sagw gail.”

Na-kel-gati-an sePita

(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34)

³⁶ ASimon Pita eusi ke, “Nasuḅ, gevi be?” Ale aYesu isor vari ke, “Naut nəbēvi lan, gaiug godədas gəbēhusur ginau vi lan. Be dereh gehusur ginau balai.”³⁷ Beti aPita eusi ke, “Nasuḅ, husur nəsa nəsaləboi nəbēhusur gaiug gagai ŋai? Noutaut hən nəbimat m̄os gaiug.”³⁸ AYesu isor vari ke, “Goutaut hən gəbimat m̄os ginau a? Ao! Kitin, nokitin mai gaiug, pelan dudulan dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau, beti natoulum̄an tekəkəraiko.”

AYesu, naḅisal van hən aTata

14 AYesu isor am ke, “Sa-nəlomit tetuhathuh. Mətorinŋ nəlomit len aGot tia, məterinŋ nəlomit len ginau am.² Lohoim seTəmagw ikad narum̄ tosoḅur, ale nuan hən nəbēutaut hən naut samit ei. Asike təmaienen, nətakel koti mai gamito.³ Nəboŋ nəbēutaut hən naut samito binonŋ, dereh netəlmam, səhar gamit hən mət̄begəm toh mai ginau, hən mət̄bitoh tin mai ginau len naut nototohtoh lan.⁴ Ale mətoləboi naḅisal van hən naut nəbēvi lan.”

⁵ ATomas ikel maii ke, “Nasuḅ, namtsaləboi naut gəbēvi lan, namteləboi mab hən naḅisal?”⁶ AYesu isor vari ke, “Ginau novi p̄isal, novi kitinan, novi mauran. Avan ideh saləboi b̄egəm hən aTata len naḅisal ideh am, ginau səbogw ŋai naḅisal.⁷ Məttaləboi kitin hən ginau, məttaləboi aTəmagw am. Ale gag van mətoləboi gai, mətorisi tia.”

† Nəhanan hən nəPasova ipat husur nəmaribonŋ toməlevtor ale hum ma ajutas tovan hən b̄evur nəhanian ideh am. Len nalenmariug hən nəPasova, nəju gail lukad naŋvide sua hən ləbilav nəvat mai naməsal gail. †† 13.33 Jon 7.34

⁸ AFilip ike, “Nasuḅ, v̄usan aTata hən ginamito. Enan ŋai namttoləŋoni.”

⁹ AYesu isor vari ke, “Ginau nutah mai gamit ebəlav, be Filip, gəsaləboi ginau sal a? Avan ideh toris ginau eris aTata. Imab gotoke, v̄usan aTata hən ginamito?”

¹⁰ Ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ŋai. Gəsadəlomi a? Nasoruan notokel mai gamito, nəsaकेle len ginau səbogw. Ao! Evi aTata to-toh tin len ginau togol nauman san.¹¹ Mətedəlom nəsa notokele nəboŋ notoke ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ŋai. Be asike mət̄bedəlomi, mətedəlom nəsa notokele bathut namerikel gail mət̄toris notogole.¹² Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tokad nadəlomian len ginau dereh tigol nəsa toḅitoḅ hən nəsa notogole. Evoi, dereh tigol natit ləbesəhor nəsa notogole husur nuan hən aTata.¹³ Ale natideh mət̄beusi len nahəsagw, dereh nigole hən nəbēvusan nəyalyalan siTata. Ale len aNatun, nəvanuan gail dereh lisal suh nəyalyalan san.¹⁴ Evoi, mət̄beus natideh len nahəsagw, dereh nigole!”

Naḅusanan husur aNunun aGot

¹⁵ AYesu isor am ke, “Mət̄beləmas bun ginau dereh mitigol husur nəsa notokele.¹⁶ Ale dereh neus aTata, ale teviol hən a-Vi-tarhəte-an ideh am mai gamito hən bitoh mai gamito van vi sutuai.¹⁷ Evi aNunun nakitinan, navile a pan ləsaləboi ləbikade bathut ləsakəta risi, ləsakəta ləboii. Be gamit mətoləboii tia husur gagai itah mai gamito, ale dereh titoh tin len gamito.

¹⁸ “Nəboŋ nəbivan asike norinŋ gaḅulan gamit hən mət̄bitoh səbomito suŋan mət̄tovi milesw, dereh netəlmam gəm hən gamito.¹⁹ Asike idareh nəvanuan navile a pan asike loris ginau am. Be nəboŋ nəbimaur təlmam, dereh gamit məteris ginau tətəs. Bathut nəbikad nəmauran tətəs, gamit am dereh mitikad nəmauran.²⁰ Len nəboŋ enan dereh məteləboii ke nototoh len aTəmagw ale mət̄totoh len ginau ale nototoh len gamito.²¹ Avan ideh togol husur nakelean sagw todaŋ gail, gai eləmas bun ginau. Ale gai toləmas bun ginau, aTəmagw dereh teləmas buni, ale ginau dereh neləmas bun gai, nevəhot ginau maii hən beləboi bun ginau.”

²² Ale ajutas, savi ajutas Iskariot be ajutas togon, ike, “Nasuḅ, husur nəsa gəbēvəhot gaiug mai ginamit ŋai hən namt̄beləboi bun gaiug, be savi hən navile a pan kavkav a?”²³ AYesu isor vari, ike, “Avan ideh beləmas bun ginau, dereh tigol nəsa notokele, ale aTəmagw teləmas buni. Beti ginaməru dereh namregəm, gol naim sinamər maii.²⁴ Avan ideh na-ləmas-buni-an hən ginau toḅuer lan, gai asike igol nəsa notokele. (Be natsua, nasoruan mət̄tosəsəlonŋ hən notokele, savi esagw səbogw, be evi seTəmagw tosovat ginau.)

²⁵ “Nukel natgalenan gagai, ale gagai nutohtoh mai gamit sal.²⁶ Be a-Vi-tarhəte-an tovi aNunun aGot, gai aTəmagw b̄esəvati len nahəsagw, gai dereh tevusan gamit hən natit p̄isi, ale tigol mitinau təlmam hən natit p̄isi notokel mai gamito.

²⁷ "Natəñmat, norinji len nəlomito, natəñmat sagw, nulavi mai gamito. Natəñmat notoviol həni sasumhan natəñmat navile a pan toviol həni. Imaienan, sa-nəlomit tetuhathuh, samtemətəhaw. ²⁸ Mitinau təlmam hən nəsa notokele nəboŋ notoke nivan bai, ale dereh netəlmam gəm hən gamit tətəs. Məttaləmas bun ginau, mətəhəhəvur husur nuvan hən aTata, husur aTata etibau səhor ginau. ²⁹ Gagai nukel natgalen mai gamito, a tahw hən ləbevisi, hən ke nəboŋ ləbevisi, dereh mitikad nadəlomian am len ginau. ³⁰ Asike nusor masuŋ am mai gamito, husur ategai toil a mño hən navile a pan satogəmai. Gai səkad nədaŋan hən biŋol natideh hən ginau, namityal sagw egəm tia. ³¹ Be alat navile a pan limasləboi səhoti ke notoləmas bun aTata, ale notogol nəsa aTata tokele ŋai.

"Ale, mitile məhat, dativan."

AYesu, nəhau nakrep tin

15 AYesu iŋbol řusan, ike, "Ginau novi nəbathuhau nakrep tin. ATəmagw evi nəvanuan tokətkəta təban nəhol nakrep. ² Ita kukuv nəpashəhau řisi len ginau ləsəvan, ale evisvisi nəpashəhau řisi lotovān, hən ləbiŋvan masuŋ am. ³ Gamit mətuveveu tia bathut nasoruan notokel mai gamito. ⁴ Mititoh tin len ginau, ale dereh nitoh tin len gamito. Nəpashəhau saləboi biŋvan len gai səbon. Nəpashəhau eləboi biŋvan ŋai len nəbathuhau. Gamit mətumaianan. Mətsaləboi mətbiŋvan len gamit səbomito, mətoləboi mətbiŋvan ŋai len ginau.

⁵ "Ginau novi nəbathuhau nakrep tin, gamit məttovi nəpashəhau. Avan ideh totoh tin len ginau ale ginau nototoh tin lan, gai iŋvan masuŋ. Husur ginau nəbeŋbuer, mətsaləboi mətbiŋol natideh. ⁶ Avil avan ideh satoh tin len ginau ehum nəpashəhau səvan, nəvanuan nəhol tota kuvi, bulani hən bimasmas. Beti nəvanuan nauman gail lusah tuan nəpashəhau lotomagenan, bar hən gail len nəhab hən ləbiŋpaŋ. ⁷ Mətibitoh tin len ginau, ale nasoruan sagw gail ləbiŋpat tin len gamito, natideh məttoləŋoni, məteusi ale aGot dereh tigole mños gamito. ⁸ Nəboŋ məttoŋvan masuŋ, mətovi hai susur sagw kitin. Len natenan mətusul suh nəyalyalan seTəmagw len nəhon nəvanuan gail. ⁹ Suñan aTəmagw toləmas buni ginau, ginau am, len nəvide tomaianan, noləmas bun gamito. Mititoh tin len na-ləmas-buni-an sagw. ¹⁰ Mətbiŋol nəsa notokele hən gamito, dereh mititoh tin len na-ləmas-buni-an sagw, suñan ŋai notogol nəsa aTəmagw tokel buni, ale nototoh tin len na-ləmas-buni-an san.

¹¹ "Nukel natgalenan mai gamito hən nakemkeman sagw biŋpat len gamito, ale hən nakemkeman samito bepul səsəhov. ¹² Nakelean sagw todaŋ imaiegai ke: məteləmləmas bun gamit gabag suñan ŋai notoləmas bun gamito! ¹³ Səkad na-ləmas-buni-an ideh tosehəhor na-ləmas-buni-an sinəvanuan tomat mños abubur san gail. ¹⁴ Abubur sagw gail lumaiegai: gamit

† Len nauŋ egai abubur savi natəbarehreh o nauluñan gotoləŋoni o gəbike gəbilah maii. Ao, abubur evi nəvanuan ideh gotoləboi, gotoləmasi mai gotoriŋ nəloñ lan.

mətbiŋol nəsa notokele todaŋ, mətovi abubur sagw gail. ¹⁵ Nəsakis gamit hən nəsləv gail am, husur nəsləv gail ləsaləboi nəsa amasta salit togole. Avil nokis gamit hən abubur sagw gail, husur nugol mətoləboi tia natit řisi aTata tokel mai ginau. ¹⁶ Gamit mətsalekis hən ginau, avil ginau nukel hən gamito. Nutabtabuh len gamit hən mətbiŋvan, vān hən nəvit lotopat tin; hən ke natideh mətbeusi hən aTata len nəhəsagw, dereh teviol həni mai gamito. ¹⁷ Nategai evi nakelean sagw todaŋ: məteləmləmas bun gamit gabag!"

Na-mətəhun-buni-an silat navile a pan

¹⁸ AYesu isor am mai ahai susur san gail ke, "Alat navile a pan ləbēmətəhun bun gamito, mitinau ginau, galit lomətəhun bun ginau a mño. ¹⁹ Məttavi sinavile a pan, alat navile a pan lətaləmas bun gamit hum salit gabag. Avil gamit mətsavi sinavile a pan. Ginau nukel hən gamito dan navile a pan; husur enan lomətəhun bun gamito. ²⁰ Mitinau təlmam hən nasoruan notokel mai gamit tia ke, 'Nəsləv satibau səhor amasta san.' Imaienan, ləbēmədəs bun ginau notovi masta samito, dereh lemədəs gamit am. Ləbiŋol husur nəsa notokele, dereh ligol husur nasoruan samit am. ^{††21} Be dereh ligol natgalen řisi hən gamito sil nəhəsagw, husur ləsaləboi aTəmagw tosevət ginau. ²² Asike nətagəm sor mai galito, lətəməbe? Təmaianan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Wake nogəm sor mai galito, gol ləsəkad na-tətəs-gole-an ideh hən nəsaan salito. ²³ Avan ideh tomətəhun bun ginau, emətəhun bun aTəmagw am. ²⁴ Ginau nugol namerikel avan ideh am saləboi biŋol gail. Asike nətagol namerikel gail len nəholito, lətəməbe? Təmaianan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Be naut kəmas lotoris namerikel galenan, lomətəhun bun ginau mai aTəmagw am. ²⁵ Be natgalenan lovisi hən na-tos-gati-an sua len nalo salito bisarpoh. Ike, 'Lomətəhun bun ginau sil naut kəmas ŋai.' †

²⁶ "Dereh nesəvat a-Vi-tarhəte-an, tovi aNunun nakitinan, van hən gamito. Dereh tegəm len aTata van hən gamito, ale tikel nakitinan husur ginau. ²⁷ Ale gamit am mitikel nakitinan husur ginau, husur mətutah mai ginau len natubətan hən nəřusanan sagw.

16 "Nukel natgalen mai gamito, hən asike mətbiŋteŋ len nəsaan. ² Dereh lehut gamit dan galito len naim nəbonbonan. Ale ikad nəboŋ beŋəmai hən alat ləbiŋvabun gamito linau ke, len nəsa lotogole loum mños aGot. ³ Dereh ligol natgalen maianan bathut ləsaləboi aTata, ləsaləboi ginau boŋ ideh. ⁴ Nəkəmaianan gagai hən ke, nəboŋ natgalenan ləbevisi, dereh mitinau səhoti ke notokel naləlaguan mai gamito.

Nauman seNunun aGot

"Nəsakel natgalenan mai gamit a mño husur nutoh sal mai gamito, ale luke lemədəs ginau savi gamito.

†† 15.20 Mat 10.24; Luk 6.40; Jon 13.16 † 15.25 Psa 35.19, 69.4

⁵ Avil gagai nuvan hən atenan tosəvat ginau, be gamit ideh saus ginau, 'Gevi be?' ⁶ Ale husur nəsa notokele, nəlomit gail loḡul hən nalolosaan. ⁷ Be nukel nəkitinan mai gamito. Ivoi am hən gamito ke nivan. Nəḡitoh, a-Vi-tarhəte-an asike egəm hən gamito. Be nəḡivan, dereh nesəvati gəm hən gamito. ⁸ Ale nəḡoḡ a-Vi-tarhəte-an ḡegəmai dereh tikel vəhot nə-nau-suluḡi-an silat navile a pan husur nəsaan, nanoran mai nəpanis-men ḡegəmai. Dereh tigole hən nahurulit ḡisa. ⁹ Lunau suluḡ nəsaan salito ke tovoi, husur ləsariḡ nəlolit len ginau. ¹⁰ Lunau suluḡ nanoran ke sanor, huḡur ginau nuvan hən aTata, ale asike mətoləboi məḡberis ginau am. ¹¹ Lunau suluḡ nəpanis-men ke asike egəmai, be aGot eriḡi tia ke atenan toil a ḡo hən navile eg a pan tovi aSetan, timaspanis. †

¹² "Nukad isobur sal hən notoke nəḡikel mai gamito, be gagai esəhor natideh məttoləboi məḡḡidaḡ ḡuri. ¹³ Be nəḡoḡ aNunun nakitinan ḡegəmai, dereh tigoḡ naḡisal hən nəlomit ḡeləboi nakitinan ḡisi. Asike isor len gai səḡon be nəsa tosəsoləḡ hən notokel maii, dereh tikele. Dereh tikel ur natit gail ləḡegəmai. ¹⁴ Ate-nan dereh tisal suh nəyalalan sagw husur tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito. ¹⁵ Natit ḡisi aTata tokade lovi esagw. Husur enan nuke, 'ANunun nakitinan dereh tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.'"

Nəlomit totaḡ dereh tehəhaḡur

¹⁶ Ale aYesu ike, "Husur namityal ḡekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ḡekəkereh am, dereh məteris tas ginau."

¹⁷ Beti ahai susur san gail lousus galito gabag ke, "Namilen nəsa nəḡoḡ toke, 'Husur namityal ḡekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ḡekəkereh am, dereh məteris tas ginau?' Ale nəḡoḡ toke, 'Nuvan hən aTata, namilen imabe?'" ¹⁸ Lukel tasi ke, "Ikel nəsa nəḡoḡ toke, 'Namityal ḡekəkereh?' Dat-saləboi nəsa tokele!"

¹⁹ AYesu eləboi nəsa lotoke ləḡeusi həni. Ale ikel mai galit ke, "Nuke, 'Husur namityal ḡekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ḡekəkereh am, dereh məteris tas ginau.' Mətousus gamit gabag hən namilen ḡəu a? ²⁰ Kitin, notokitin mai gamit ke, dereh namətarur samit tisel, mititaḡ be navile a pan tehəhaḡur. Dereh nəlomit titaḡ, be nalolosaan samito tegəm vi həhaḡuran. ²¹ Nəḡoḡ aḡəhaḡut toləḡon nabəhaḡun, eləḡon eḡəḡas vəsa masuḡ, husur namityal hən nəpasusan egəmai. Be nəḡoḡ anatun tovisi, alitenan sənau gat na-ləḡon-isa-vəsa-an am husur ikemkem masuḡ len anatun toviueu, tovisi len navile a pan. ²² Imaienan, gagai nəlomit itaḡ be dereh neris gamit tətəs, ale nəlomit tehəhaḡur. Beti nahəhaḡuran samito, avan ideh saləboi ḡilav kuvi.

²³ "Len nəḡoḡ enan asike mətous natideh hən ginau. Kitin notokitin mai gamit ke, natideh məḡḡeus aTata həni len nahəsagw, dereh teviol həni mai gamito."

† 16.8 Uman 24.25 †† 16.9 Jon 8.21-24, 9.41, 15.22-24 †† 16.11 Jon 12.31

²⁴ Vəbar gagai mətsaus natideh len nahəsagw. Usi, dereh mitikade, ale nahəhaḡuran samit tepul səsəhov.

²⁵ "Natgalenan, nukel gail mai gamit len nasoruan kəta, be namityal dereh tegəmai ke asike nəḡisor mai gamit am len nasoruan kəta. Be dereh nisur husur aTata tiḡarḡar mai gamito. ²⁶ Len nəḡoḡ enan dereh məteus aTata hən natit gail len nahəsagw. Nəsakel mai gamit ke dereh neusi ḡos gamito. ²⁷ Husur aTata, gai eləmas masuḡ hən gamito, bathut məttoləmas bun ginau, ale məttodəłomi ke notogəm len aGot. ²⁸ Evoi, nogəm len aTata, nogəm vi lan navile a pan, ale gagai noriḡ navile a pan, notəłmam van hən aTata."

²⁹ Beti ahai susur san gail luke, "Ganan! Gagai nasoruan saḡi iḡarḡar, ḡəsasor am len nasoruan kəta. ³⁰ Gagai namtoləboi səhoti ke gotoləboi natit ḡisi, ḡoləboi nənauan sinəvanuan ḡol ke savi hən avan ideh beus nausian ideh hən gaiug am. ³¹ Husur enan nam-todəłomi ke gotogəm len aGot."

³¹ AYesu isor var galit ke, "Gag beti mətukad nadəłomian a? ³² Namityal egəmai, ao egəm tia, hən məḡḡigam pəpehw husur naḡisal samit ḡisusua vahim. Dereh məteriḡ ginau hən nəḡitoh səḡogw. Be nəsatoh səḡogw husur aTata itoh mai ginau. ³³ Nukel natgalenan mai gamit hən ke, len ginau, nəlomit ḡikad natəḡat. Len navile eg a pan dereh mitikad na-ləḡon-isa-vəsa-an, nəmauran samit tidaḡ. Be məteil ḡur namətahwan samito, ginau nosəhor navile a pan tia, nugol nədaḡan san imasig."

Na-sor-tuḡ-an siYesu

17 Nəḡoḡ aYesu tokəmaienan tonəḡ, ekəta vi məhat vi lan nəmav ike, "Tata, namityal egəm tia. Geputsan aNatuḡ hən aNatuḡ ḡisal suh nəyalalan saḡi. ² Husur gulav nədaḡan hən na-il-a-ḡo-an maii, hən ḡeil a ḡo hən nəvanuan gail ḡisi, hən ke ḡevoli hən nəmauran vi sutuai mai nəvanuan ḡisi gotolav galit maii. ³ Ale nəmauran vi sutuai imaiegai ke, hən ləḡeləboii ke gaiug gotovi Got kitin gotosəvat ginau, aYesu Kristo. ⁴ Nusal suh nəyalalan saḡi len navile a pan: nauman gotolavi mai ginau hən nəḡigole, noum vurvuri. ⁵ Beti, Tata, geputsan ginau ben gaiug. Nəyalalan notokade mai gaiug nəḡoḡ navile a pan satubat sal, geputsan ginau həni, hən gidar ḡisi darḡikade.

⁶ "Nukel vəhot gaiug van hən alat navile eg a pan gotoviol hən galit mai ginau dan navile a pan. Lovi esaḡi tia. Ale govivol hən galit mai ginau, ale lugol husur nasoruan saḡi. ⁷ Gagai loləboii ke natit ḡisi gotolavi mai ginau logəm len gaiug. ⁸ Husur nasoruan gail gotolavi mai ginau, nulav gail mai galit tia. Lodəłomi. Ale loləboi koti ke notogəm len gaiug, ale lodəłomi ke gotosəvat ginau.

⁹ "Nəsasor tuḡ ḡos navile a pan. Nusor tuḡ ḡos alat gotolav galit mai ginau, husur lovi esaḡi. ¹⁰ Galit ḡisi lotovi esagw lovi esaḡi, ale galit ḡisi lotovi esaḡi lovi esagw. Ale len galito, len nəmauran salito nukad

†† Imaienan husur aYesu eləboi nausian salito naut kəmas ləsaus nausian gail sal.

nəyalyalan. ¹¹ Gagai ginou noriñ navile a pan gəm hən gaiug. Be galit lutoh sal len navile a pan. Tata, gaiug gotosua səbõrn, gulav nahəsarn mai ginou tia. Ale len nədañan hən nahəsarn, havhav gol galito hən ləbesua suñan gidaru dertosua. ¹² Husur nəboñ nototoh gegai nuhavhav gol galito len nədañan hən nahəsarn gotolavi mai ginou. Nokətkəta təban galito, hən galit ideh əsike bimasig, avil galit sua ehur nañisal van hən bəkəkos gabag, imasig. Imaienan hən natosian sarñ bısarpoh. †

¹³ "Gagai ginou nogəm hən gaiug. Nukel natgalen pisi len navile a pan hən alategai ləbikad nakemkeman sagw bəpul səsəhov len galito. ¹⁴ Nulav nasoruan sarñ mai galit tia. Ale navile a pan emətəhun bun galito tia, husur ləsavi vanuan navile a pan, suñan rai ginou nəşavi vanuan navile a pan. ¹⁵ Nəsaus gaiug hən gəbilav kuv galit dan navile a pan, be nous gaiug rai hən gəbihavhav gol galito dan atenan tosa vəsa tovi təmat. ¹⁶ Hum ginou nəşavi sinavile a pan, galit am ləsavi sinavile a pan. ¹⁷ Gigol levi esarn səbõrn len nakitinan; nasoruan sarñ evi kitinan. ¹⁸ Suñan gotosəvat ginou vi lan navile a pan, ginou am, nosəvat galit vi lan navile a pan. ¹⁹ Noriñ ginou len navələrn mōs galito hən nəbevi esarn səbõrn, hən ke galit am ləberin galit len navələrn hən ləbevi esarn səbõrn len nakitinan.

²⁰ "Ginou nəşar tuv mōs alategai rai, avil nusor tuv mōs avan ideh bəriñ nəlon len ginou boñ ideh husur nasoruan silategai. ²¹ Tata, nusor tuv ke galit pisi lesua. Nousi ke lith tin len gidaru, hum gototoh tin len ginou mai nototoh tin len gaiug, hən ke navile a pan ləbedəlomi ke gotosəvat ginou. ²² Nəyalyalan gotolavi mai ginou, nulavi mai galito, hən ləbesua suñan dertosua: ²³ ginou len galito ale gaiug len ginou. Nousi ke legəm sua buni, hən navile a pan ləbeləboii ke gaiug gotosəvat ginou, ale gotoləmas bun galito suñan rai gotoləmas bun ginou.

²⁴ "Tata, noləñoni ke alat gotolav galit mai ginou, nuke galit am lith mai ginou len naut nototohtoh lan, hən ləberis nəyalyalan gotolavi mai ginou, husur gotoləmas masuñ hən ginou nəboñ navile a pan satuəbat sal. ²⁵ Tata gaiug gunor buni. Naut kəmas navile a pan ləsaləboi gaiug, ginou noləboi gaiug, ale alategai loləboii ke gotosəvat ginou. ²⁶ Ale nugol galit loləboi gaiug tia, ale dereh nigol tabtab həni, hən na-ləmas-buni-an gotoləmas bun ginou həni, bəpat len galito, ale ginou nəbitoh len galito."

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53)

18 Nəboñ aYesu tosor tuv tonon, iyar van mai ahai susur san gail. Luyar kotov nabur madiñdiñ Kitron ale lubar nəhol naoliv ei. Ale gai mai ahai susur san gail lobis lan. ² Be natsua. Añutas tolavlav aYesu vi lan navəlan aenemi san gail, gai am eləboi naut enan, husur aYesu iñonñon tabtab ei mai ahai susur san gail. †³ Beti añutas egəmai. Abiltihai tutumav mai naFarisi gail losəvat naluñoh hən nasoltia mai alat lotokətkəta

† 17.12 Psa 41.9; Jon 13.18 †† 18.2 Luk 21.37, 22.39

kəkol hən naim siGot hən ləbitah maii, ale añutas esəhar galito. Lupat nañial mai nəhai tunñun mai natit hən nəbalan gail, ale logəmai. ⁴ Husur aYesu toləboi natit pisi bəvisi həni, ivan hən galito, eus galit ke, "Mətudon ase?" ⁵ Lusor vari ke, "AYesu ta Nasaret." Ikel mai galit ke, "Ginou bogai." (Añutas toriñi len navələlito, eil mai galit).

⁶ Nəboñ aYesu toke, "Ginou bogai," lorus təlmam, luteh len tan. ⁷ Imaienan, eus tas galit ke, "Mətudon ase?" Luke, "AYesu ta Nasaret." ⁸ AYesu isor var galit ke, "Nukel mai gamit tia, ginou bogai. Mətdidon ginou, riñ alateg livan."

⁹ Ikel nasoruan enan, hən nasoruan san bısarpoh nəboñ tosor tuv ke, "Alat gotoviol hən galit mai ginou, nəsatəgau suluñ ideh səmasig." ‡

¹⁰ Beti ASimon Pita tokad nabu nəbalan, eliv kuvi, ale ita kotov nədariñan nəmatu sinaslev sebiltihai tutumav. (Nahəsan naslev enan aMalhus.) ¹¹ Avil aYesu isor len aPita, ike, "Geriñ təlmam hən nabu len nəpaus han. Gunou ke əsike nomun len nabiliwai hən naləñon-isa-vəsa-an aTata tolavi mai ginou a?" ††

AYesu len nəhon aAnnas

¹² Beti nasoltia gail mai nakomada salito mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, lutah gat aYesu, lubarñisi. ¹³ A mō losəhari van hən aAnnas tovi avunon aKaiafas tovi abiltihai tutumav len nasihau enan. ††¹⁴ (Be natsua; evi aKaiafas tokele a mō tia mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke, "Ivoi am ke naluñman sua bimat mōs nəvanuan gail.") †††

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57)

¹⁵ Nəboñ lotosəhar aYesu van, aSimon Pita mai ahai susur siYesu şual am arohusur aYesu. Ahai susur togon eləboi abiltihai tutumav. Imaienan, eñis len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav mai aYesu. ¹⁶ Avil aPita eil vivile dan nabopita. Imaienan, togon abiltihai tutumav toləboi, etəlmam, isor mai natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita, esəhar aPita, arobisutur van. ¹⁷ Natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita eus aPita ke, "Be gaiug am gəsavi ahai susur ideh sitenan a?" APita ike, "Ao, savi ginou." ¹⁸ Naut esusus, ale naslev mai nəvanuan nauman gail lopeñas nañidurhab, lotitileh. APita eil mai galito, etitileh.

Nausian sebiltihai tutumav gail van hən aYesu

(Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71)

¹⁹ Len nalohoim enan, abiltihai tutumav etuəbat us aYesu husur ahai susur san gail mai naşusan san. †††²⁰ AYesu isor vari ke, "Akis nusor len nəhon nəvanuan gail pisi; noşusan len naim nabonñonan gail mai naim

‡ 18.9 Jon 6.39, 17.12 †† 18.11 Mat 26.39; Mak 14.36; Luk 22.42 ††† 18.13 Luk 3.2 †††† 18.14 Jon 11.49-50 †††† Len naut egai, lokis aAnnas hən abiltihai tutumav naut kəmas aKaiafas tovi biltihai tutumav len nasihau enan. Be husur aAnnas tovi biltihai tutumav a mō, iñat nəhes hum abiltihai tutumav sal.

siGot, naju gail losuh ðonðon len naut galenan akis. Nəsakel susuan natideh. ²¹ Gous ginou hən nausian galenan hən nəsa? Us galit lotosəsəlon hən ginou. Loləboi nəsa notokele.”

²² Nəboŋ tokel natenan, avan sua tokətkəta kəkol hən naim siGot iŋos aYesu, isor lan, ike, “Imab gusor var əbilitihai tutumav maienan?” ²³ AYesu isor vari ke, “Nəbikel natideh tosa, kel kot nəsaan han. Be nəbikel nakitinan, guŋos ginou hən nəsa?” ²⁴ Beti aAnnas ikel mai alat lotokətkəta kəkol ei ke, lesəhar aYesu lotobanji, van hən aKaiafas, əbilitihai tutumav hən bīkot hən.

APita ike saləboi aYesu tətəs

(Mat 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)

²⁵ Len namityal enan aSimon Pita eil, etitileh. Lousi ke, “Be gaiug enan, gəsavi əhai susur ideh san a?” Beti aPita ike, “Ao savi ginou.” ²⁶ Ale naslev sua sebilitihai tutumav, amahean atenan aPita tota kotov nədərigan ike, “Enigan, be noris gaiug maii len nəhol naoliv.” ²⁷ APita isor tətəs ke sakitin. Vəha-sua ŋai natouluŋan ekəkəraiko.

Nakotan siYesu len nəhon aPilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)

²⁸ Nəboŋ aKaiafas tokot hən aYesu tonon dudulan soŋilan, losəhar aYesu van hən aPilate ta Rom tovi gavna len naprovens Jutea. † Gai itoh len nabiltiim sisoltia gail. Naju gail ləsəbis lohoim, hən asike ləbēbīŋbīŋal len nabunusian husur nalo. Ləbimagenan, asike loləboi ləbihan len nəhanan hən nəPasova. ††²⁹ Imaienan aPilate evivile van hən galito, ike, “Gamit mətuke ategai togol nəsa tosa hən tobur kotov nalo?” ³⁰ Lusor vari, luke, “Ategai asike tagol natit tosa, gunau ke namttəsəhari gəmai a? Aoa!” ³¹ APilate ike, “Bimage-nan, səhari van, kot hən, nənoŋ hən mai nalo samit ŋai!” Alat lotoil a ŋo hən naju gail lusor vari ke, “Nalo samito sədəŋ hən namtbigol avan ideh bimat.” ³² (Natenan igol natit aYesu tokele a ŋo husur nəvide hən nəmatan san, isarpoh.) ‡

³³ Beti aPilate etəlmam vi lohoim, ekis aYesu gəmai, ale eusi ke, “Gaiug nakiŋ seju gail a?” ³⁴ AYesu eusi ke, “Nasorian saŋ, evi nənauan saŋ səboŋ o nəvanuan tile am isor mai gaiug husur ginou?” ³⁵ APilate isor vari ke, “Gunau ke notovi Ju sual a? Ao, nəvanuan saŋ gail mai əbilitihai tutumav gail losəhar gaiug gəm hən nakotan sagw. Imabe? Gugol nəsa?” ³⁶ AYesu ike, “Natohan pipihəlagw savi hən navile eg a pan. Tavi sinavile a pan, alat lotohusur ginou lətəbal hən avan ideh asike tariŋ ginou len navəlan alat lotoil a ŋo hən

† Agavna evi auleRom toil a ŋo hən naprovens sua. †† Len nənauan seju gail, alat ləsavi Ju mai nalohoim salito ləbīŋbīŋal bathut ləsagol husur nalo siMoses. Imaienan, naju ideh bēbis lohoim silat ləsavi Ju, nalohoim eduasi, ale gai egəm bīŋbīŋal gol ikon hən bihan nəhanan hən nəPasova, be timasgol gai tiveveu len natutumavan gail husur nalo siMoses. ‡ Jon 3.14, 12.32. A ŋo aYesu isor husur nəvide hən nəmatan san. Ikele ke dereh timat len nəhai balbal. Namiilen ke naju ləsagole husur alat a Rom ŋai luŋos gat nəvanuan len nəhai balbal.

naju gail. Be natohan pipihəlagw savi hən navile eg a pan.” ³⁷ ŋa aPilate eusi ke, “Beti gaiug govi nakiŋ ŋau a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele ke notovi ak- iŋ. Lupas ginou ŋosi. Ale nogəm hən navile a pan ŋos nategai ke hən nəbikel kot nakitinan. Alat lotovi sinakitinan losəsəlon hən ginou.” ³⁸ APilate eusi ke, “Nakitinan evi sa?”

APilate eriŋi ke aYesu bimat

(Mat 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)

Nəboŋ tous naten tonon aPilate evivile van hən naju gail, ikel uri ke, “Nəsəsaŋ natideh lan tonor hən bīpanis. ³⁹ Be ikad nəvide sua len nəPasova pisi hən mət-tous nəvanuan sua dan alat namttobanji galito, hən bēvivile ŋos gamito. Mətoləŋon ke nigol aKiŋ egai se-ju gail tevivile van hən gamito a?” ⁴⁰ Be lukai vari ke, “Aoa! Savi atenan, namtoləŋon aParappas.” (Be natsua: aParappas evi naluŋan tobal mai alat a Rom, ale lubanji sile.) ††

19 Beti aPilate igol nasoltia gail lobilas habat hən aYesu hən nəhau tokad natuhmetəlai tosiriv lan.

² Ale nasoltia gail lulav nəhau tokad nasunite, lopir garu hən hum nəkraun sekiŋ, loriŋi len nəkadun ale lukol nahurabat toboŋboŋ len aYesu. ³ Logəm hən, lusor vilesi ke, “Ivoi! Kiŋ seju gail!” ale luŋosi.

⁴ APilate evivile tətəs, ikel mai naluŋoh ke, “Məteris! Gagai nosəhari vivile van hən gamito, hən mətəbələboii ke, nəsəsaŋ natideh lan hən bīpanis sile.” ⁵ Imaienan, esəhar aYesu vivile. Ikad nəkraun hən nəhau tokad nasunite len nəkadun mai nahurabat toboŋboŋ len niben. Pilate ikel mai galit ke, “Məteris, ategai bogai!”

⁶ Nəboŋ əbilitihai tutumav gail mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotoriŋi, lukai, ke “ŋos gati len nəhai balbal! ŋos gati len nəhai balbal!”

APilate ikel mai galit ke, “Ipat len gamito, gamit mi-tiŋos gati, husur ginou nəsəsaŋ natideh tosa lan hən bīpanis sile.”

⁷ Nəbilitiŋu gail lusor vari ke, “Namtukad nalo sua toke timasmat, husur ekiskis gai gabag hən aNatun aGot.” ††

⁸ Nəboŋ aPilate tosəsəlon hən natenan emətəhw am. ⁹ Esəhar aYesu təlmam tətəs vi lohoim sisoltia gail. Eusi ke, “Govi nəvanuan naut a be?” Ris aYesu sasor vari. ¹⁰ Imagenan aPilate eusi ke, “Imabe gəsasor mai gin- au? Gəsələboii ke ginou nukad nədan hən nəbidaŋ hən gəbivan, mai nədan hən nəbigol gəbitəhətəh len nəhai balbal a?”

¹¹ Beti aYesu isor vari ke, “Gaiug, nutoh len navələŋ husur ŋai aGot a məhat tolav nədan mai gaiug. Imaienan, nəvanuan toriŋ ginou len navələŋ ikad nəsaan totibau səhor gaiug.”

¹² Nəboŋ aPilate tosəsəlon hən natenan idas pīsal hən bēriŋ aYesu bivan, be nəbilitiŋu gail lukai habat ke, “Gəbēriŋi bivan asike govi bubur seSisa! Avan ideh tokis gai gabag hən nakiŋ hum aYesu egai togole, avan enan evi enemi seSisa!”

¹³ Nəboŋ aPilate tosəsəloŋ hən nasoran enan, esəhar aYesu vivile tətəs. Ale aPilate ebətah len nəhai bətbətah simatsistret hən bəriŋ nəsabian san. Nəhai bətbətah enan ipat len naut lotokisi hən Naut nəvat papav be len nasoruan seİpru gail evi Kappata. ¹⁴ Len namityal enan evi tublial len nəmariboŋ hən nautautan hən nəPasova. Ale aPilate ikel mai naju gail ke, “Məteris, akiŋ samit bogai!”

¹⁵ Lukai vari ke, “Tevi tut! Tevi tut! Pōs gati len nəhai balbal!” Ale aPilate eus galit ke, “Mətoloŋon ke niŋos gat akiŋ samit len nəhai balbal a?” Abiltihai tutumav gail lukai van ke, “Namtsəkad nakiŋ ideh, be aSisa ŋai.”

¹⁶ Imaienan aPilate eriŋ aYesu len navəlalito hən bitahətah len nəhai balbal. Ŋa nasoltia gail losəhar aYesu van.

Nətahətahan len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)

¹⁷ AYesu səbōn ipat nəhai balbal, iyar van vəbar naut lotokisi hən Naut hən Nabəlashukadhutəmat (lotokisi hən Kolkota len nasoruan seİpru gail). ¹⁸ Len naut enan luŋos gati len nəhai balbal. Luŋos gat nauluŋan eru am hən arbitahətah, sua len nətarhət nəmatu, sua len nəmair ale aYesu rivuh.

¹⁹ Ale aPilate itos nəhes sua ale loriŋi len nəhai balbal. Ike, “Yesu ta Nasaret, aKiŋ seju gail.” ²⁰ Naju isoḃur loḃuruŋ nəhes enan, husur naut aYesu totahətah lan ipat pəpadaŋ hən nabiltivile, ale aPilate itos nəhes enan len nasoruan seİpru gail mai nasoruan ta Rom mai ta Kris. ²¹ Beti abiltihai tutumav gail lukel mai aPilate ke, “Sagitos ‘aKiŋ seju gail,’ be gitosi ŋai ke, ‘Gai səbōn ikele ke tovi Kiŋ seju gail.’” ²² APilate isor var galit ke, “Nəsa nototosi tipat, nutosi tia.”

²³ Nəboŋ nasoltia gail lotoŋos gat aYesu len nəhai balbal tonon, lopərehun nahurabat san gail mai galit lotovat. Lulav nəhai susun san napəpaian tokat udud mai səkad nasodean lan. ²⁴ Nasoltia gail lukel mai galit gabag ke, “Sadatitari. Datibar hən nəvat hən datḃisaḃi ke as tikade.”

Natenan evisi hən natosian siGot ḃisarpoh toke, “Lopərehun nahurabat sagw len galito, lubar hən nəvat hən ləḃisaḃi ke ase tikad nahurabat sagw.” †

Ŋa natgalenan, nasoltia gail beti lugole.

²⁵ Anan aYesu eil pəpadaŋ hən nəhai balbal mai napəhaḃut totor am. Ikad aḃan anan aYesu, mai aMeri asoan aKlopa, mai aMeri ta Maktala. ²⁶ Nəboŋ aYesu toris anan toil ei ben ahai susur san toləmas buni, ikel mai anan ke, “Bareab, geris, anaturḃ bolai.” ²⁷ Ale ikel mai ahai susur enan ke, “Anaḃ saḃi bolai.” Ale tubat len namityal enan, ahai susur enan esəhar alitenan vahim, ekətkəta təban hum tovi anan matmat.

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49)

²⁸ Husur namityal enan aYesu eləboii ke natit ḃisi ihav tia. Ale hən natosian siGot ḃisarpoh, ike, “Nu-

† 19.24 Psa 22.18

maduh.” ††²⁹ Nabiliwai topul hən navinika † ipat ei. Loduŋ naspons lan, riŋi len nəpashət nahisop, †† ale losuhuni vi məhat van hən nabuŋon. ††³⁰ Nəboŋ aYesu totalus navinika, ike, “Ihav!” Beti isar batut, ilav nanunun mai aGot, imat.

³¹ Evi nəmariboŋ hən nautautan hən NəSappat ale naju lomətahun nibelit ləḃitahətah len nəhai balbal gail len nəSappat (ale evi nabiltiSappat sua husur evi nəPasova). Imagenan, nabiltiju gail lous aPilate ke tidaḃ hən ləḃiḃabuḃur narielito hən ləḃimat, ale saḃ sur nabirimat gail. ††³² Ŋa nasoltia gail logəm, ḃabuḃur narien alaruenan artotahətah len nəhai balbal mai aYesu. ³³ Be nəboŋ lotogəm hən aYesu, lusaḃi ke tomat tia, gol ləsəḃabuḃur narien gəlaru. ³⁴ Be nasoltia sua isar nəgarin aYesu hən naḃisusua, †† ale vəha-sua ŋai nəda mai nəwai arusel vi pan. ³⁵ (Nəvanuan toris natenan ikel kot nəsa torisi, ale na-ke-koti-an san ekitin. Eləboii ke tokitin, ale ikel kot nakitinan hən mətḃikad nadəlomian.) ³⁶ Natgalenan lovisi hən natosian siGot ḃisarpoh toke, “Nabəlasun ideh asike imaḃur.” ³⁷ Ale natosian siGot tile am toke, “Dereh lebunus atenan lotosari.” ††

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56)

³⁸ Nəboŋ natgalenan tonon, ikad auleArimatea sua, nahəsan aJosef. AJosef enan evi ahai susur siYesu tosusuan nadəlomian san husur tomətahw len nabiltiju gail. Gai ivan hən aPilate hən beusi ke tidaḃ hən ḃilav kuv niben aYesu. APilate idaḃ hən mai, ale aJosef ilav kuv niben aYesu van. ³⁹ Ikad avan sua am totah mai aJosef, nahəsan aNikotemus togəm hən aYesu len mariug sutuai tia. Ale ilav nakilo tovi 34 hən namər toḃon mai nəalos. ††⁴⁰ Husur naḃide seju gail hən natətavunan, lupat niben aYesu van, loruŋ gole len nəkaliko nalinen mai natit tosusau. ⁴¹ Pəpadaŋ hən naut aYesu totahətah lan, ikad nəhol sua. Len nəhol enan ikad naḃurhuvat nəmatan toveveu ləsətavun niben avan ideh lan sal. ⁴² Ale husur evi Nəboŋ Nautautan hən nəPasova seju gail, ale husur naḃurhuvat nəmatan enan ipat pəpadaŋ ei, loriŋ aYesu lan. ††

†† 19.28 Psa 69.21, 22.15 † Navinika evi nəwain tomatu vakon. †† Nahisop evi nəhai sua nabəlavan hən tobar namita sua ŋai. Napusit nahisop iyanyan ale nalohisop ikad nəbōn tosusau. †† 19.29 Psa 69.21 ††† Nəboŋ nasoltia ta Rom lotoŋos gat nəvanuan len nəhai balbal, luŋos gat navəlan gəlaru len nəhai tobalbal ale luŋos gat narien gəlaru ḃonḃon len nəhai toil. Asike idareh nəvanuan totahətah ei isaḃi ke nasuŋavḃavan idaŋ, be ḃeil hən narien, eləboi ḃesuŋavḃav tətəs. Ale nəvanuan totahətah imaienan van vəbar narien arodədas arbigol toil am, beti husur todədas ḃesuŋavḃav imat. Nasoltia ləḃeləŋon ke nəvanuan bimət tutut, luḃabuḃur narien nəvanuan totahətah, gol ke todədas ḃeil, gol ke todədas ḃesuŋavḃav, ale imat tutut. ††† Naḃisusua evi namətəs tokad nəmatan tosua ŋai. § 19.36 Exo 12.46; Num 9.12; Psa 34.20 †† 19.37 Zec 12.10 ††† Jon 3.1-2. Len naut egai ike nakilo tovi 34, be len nasoruan ta Kris ike nalitra tovi 100. Namər evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Nəalos ehun naluvera ale evi naḃide seju gail hən ləḃevəhas niben nəvanuan tomat hən nəhai pəhas eruenan. §† Jon 19.31. NəSappat etuḃat nəboŋ namityal tomasur len naFraitə. Nəboŋ artoapat kuv aYesu dan nəhai balbal, Nəboŋ hən nautautan hən nəPasova pə-

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12)

20 Dudulan soñilan len nəmariboŋ metəkav hən nawiċ, † naut tovisivis sal, aMeri ta Maktala evi lan naburhuvat nəmatan, ale eris nabiltivat torib dan nabopita hən naburhuvat. ² Na igam van varis aSimon Pita mai ahai susur togon aYesu toləmas buni. Ikel mai gəlar ke, "Luput kuv niben Nasuċ dan naburhuvat nəmatan, ale namtsaləboi naut lotorinji lan!"

³ Imaienan aPita mai ahai susur togon aruvan varis naburhuvat. ⁴ Len nəgamgaman səlaru van, ahai susur togon igam tutut səhor aPita, ale ibar naburhuvat a m̄o. ⁵ İbetbet, ekəta ris nəkaliko nalinen lotopat ei, be gai sabis vi lohoim. ⁶ Beti aSimon Pita tohusuri, ibar naut enan, ale ebis vi lan naburhuvat. Gai am eris nəkaliko nalinen lotosuh ei. ⁷ Be natuhtaol hən nəhon ipat len naut tile, hum avan sua toburuŋi, riŋ səbon hən. ⁸ Beti ahai susur togon tobari a m̄o ebis lohoim, gai am erisi ale edəlomi ke aYesu tole məhat. ⁹ (Be mitinau, natosian siGot ike aYesu timasle məhat dan nəmatan. Be arsaləboi səhoti sal. ††¹⁰ Beti alaruenan aruvahim səlaru.)

AYesu evisi hən aMeri ta Maktala

(Mat 28.9-10; Mak 16.9-11)

¹¹ Nəboŋ artovan tonon, aMeri enan eil taŋtaŋ sal vivile hən naburhuvat. İbetbet vakəta vi lohoim. ¹² Eris aŋel eru artosun nahurabat topəhw gail. Arobətah len naut niben aYesu topat lan. Sual ebətah len naut toturuŋ lan, ale togon len naut tosəsaruh vi lan. ¹³ Alaruenan arukel maii ke, "Bareab, gutaŋ hən nəsa?" Isor var gəlar ke, "Luput kuv aMasta sagw, nəsaləboi naut lotorinji lan."

¹⁴ Nəboŋ tokel natgalenan tonon, ipair, eris aYesu toil ei, be sakəta səhoti. ¹⁵ AYesu ikel maii ke, "Bareab, gutaŋ hən nəsa? Gudon ase?" AMeri, tonau ke tovi nəvaŋuan tokətkəta təban nəhol enan, ikel maii ke, "Nasuċ, gaiug gəbipati van, kel mai ginou hən naut gotorinji lan, ale dereh nivan hən nəbipati."

¹⁶ AYesu ike, "Meri!" AMeri ipair kəta van hən, ikai ke, "Rapponi!" (tovi "Hai pusan" len nasoruan seİpru gail).

¹⁷ AYesu ikel maii ke, "Sagibar ginou am, husur nəsavı məhat van hən aTata sal. Avil givan hən na-ke-ŋan-an sagw gail. Kel mai galit ke, 'Gagai novi məhat van hən aTata sagw mai aTata samito, van hən aGot sagw mai aGot samito.'" ¹⁸ Na aMeri ta Maktala ivan, ikel uri mai ahai susur gail ke, "Noris Nasuċ!" Ale ikel mai galito hən natit p̄isi aYesu tokel maii.

AYesu evisi hən ahai susur san gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)

¹⁹ Len nəSade ut mədau naut togomgom, ahai susur luċonbon lohoim. Lokəkol gat nabopita husur lomə-

paɗaŋ hən b̄inon, ale nəPasova (tovi Sappat sua) pəpaɗaŋ hən b̄e-tuċat. † Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawiċ, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. †† 20.9 Psa 16.10

tahw len nabiltiju gail. AYesu egəm il rivuh len galito. Ikel mai galit ke, "Nəlomit tikad natəmat!"

²⁰ Nəboŋ tokəmaienan eŋusan navəlan gəlaru mai nəgarin hən galito. Ahai susur gail lukemkem masuċ hən lotoris Nasuċ. ²¹ Imaienan aYesu isor tətəs mai galit, ike, "Nəlomit tikad natəmat! Hum aTata tosəvat ginou, ginou am nosəvat gamito." ²² Beti eŋuŋavŋav ale ike, "Mitikad aNunun aGot. ²³ Mətberubat nəsaan sivan ideh gail, aGot eruċat gail tia. Asike mətberubat nəsaan sivan ideh gail, aGot sarubat gail." ‡

AYesu evisi hən aTomas

²⁴ Len ahai susur lotovi 12, ikad aTomas, namilen ke aMəlav. Be nəboŋ aYesu tovisi hən galit am, gai satoh. ²⁵ Imaienan, ahai susur gail lukel maii ke, "Ginamit namtoris Nasuċ!" Ris aTomas tosor var galit ke, "Asike nodəlom nəsa məttokele van vəbar nəberis naburhuni len navəlan gəlaru, mai nəbesiriv hən nəŋarhuvəlagw len gəlaru ale siriv hən navəlagw len naburhugarin."

²⁶ Len nəmariboŋ toməlevtor tohusur nəboŋ enan, ahai susur siYesu gail lutoh lohoim, ale aTomas evi galit sual ei. Nabopita gail lokəkol haihai be aYesu egəmai, eil rivuh len galito. Ike, "Nəlomit tikad natəmat."

²⁷ Beti ikel mai aTomas ke, "Siriv hən nəŋarhuvələm gegai. Geris navəlagw gəlaru. Siriv hən navələm len naburhugarigw. Nə-lon-uri-an saŋ tinon! Geriŋ nəlom len ginou!" ²⁸ ATomas isor vari, ike, "Gaiug aMasta sagw, govi aGot sagw!" ²⁹ Beti aYesu ikel maii ke, "Gaiug gukad nadəlomian husur gotoris ginou. Alat ləsarıs ginou be lotorin nəlolit len ginou, navoian siGot igol lukab hən." ††

AJon itos nalobulat egai m̄os nəsa?

³⁰ Len nəhon ahai susur san gail, aYesu igol namerikel isoċur am səhor nototos gat gail len nalobulat egai. ³¹ Be nutos natgalegai hən mətbedəlo-mi ke aYesu tovi aKriso, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maianan hən mətberin nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mətċikad nəmauran len nahəsan.

AYesu evisi hən ahai susur lotoməlevru

21 Len nəboŋ sual am aYesu evisi hən ahai susur san gail len Nabiltiwai Tiperias. ‡ Nəsa tovisi imaiegai: ² İkad aSimon Pita, aTomas namilen ke aMəlav, aNatanael ta Kana a Kalili, alarmiŋan artovi anatun aSepeti gəlaru, mai ahai susur eru am lototoh ei. ³ ASimon Pita ikel mai galit ke, "Nəsəsaheh beti." Lukel maii ke, "Gidato." Ale luvan, sah len nabot. Nə-margobut egəmai. Losəsaheh len mariug kavkav, ləsəsaheh hən ideh.

⁴ Nəboŋ naut tolan, aYesu eil bitas be ahai susur gail ləsaləboii ke tovi gai. ⁵ Beti ikai van hən galit ke, "Gami-

‡ 20.23 Mat 16.19, 18.18 †† 20.29 1Pit 1.8 †† Lokis Nabiltiwai Tiperias hən Nabiltiwai Kalili am, be len nasoruan ta Kris ike Tiperias len naut egai.

to! Mätusah hən naieh ideh a?" Ale lusor vari ke, "Eǂuer!" ⁶ Ikel mai galit ke, "Bar hən nalevlev len nə-matu tarhǂot, ale dereh mitisaǂ ideh." Nja lubar hǂni, be lodǂdas lǂbelivi gǂm hən naǂot, husur naieh tosǂbur igol tomǂlas. [†]

⁷ Beti aǂai susur aYesu tolǂmas buni ikel mai aPita ke, "Nasuǂ bolai!" Nǂboŋ aSimon Pita tosǂsǂloŋ hǂni ke tovi Nasuǂ, epitavis nahurabat san tokole, emǂlah vi lan nǂwai. ⁸ Galit am losuh len naǂot, loliv nalevlev vahut husur bitas savi a tut, namita tovi 100 ŋai.

⁹ Nǂboŋ lotomariŋ vahut, loris nǂhab tominen, naieh tolǂŋas lan, mai nabǂta. ¹⁰ Beti aYesu ike, "Tariv naieh ideh mǂttomadhasah hən gail gǂmai." ¹¹ Nja aSimon Pita ilev gargar nalevlev topul hən nabiltiieh gail vi len tan. Naut kǂmas naieh tovi 153, nalevlev sǂmar-marikot. ¹² AYesu ike, "Mǂtegǂm han." Be aǂai susur ideh sausi ke, "Gaiug ase?" husur lolǂboii ke tovi Nasuǂ. ¹³ Beti aYesu egǂm, lav nabǂta mai galito. Igol maien hən naieh am.

¹⁴ Enan evi navisian na-vǂha-tor-an siYesu tǂban aǂai susur gail tohusur na-le-mǂhat-an san dan nǂmatan. ^{††}

AYesu itabtabuh tǂtas len aPita

¹⁵ Nǂboŋ lotohan tonorŋ, aYesu ikel mai aSimon Pita ke, "Simon, anatan aǂon, golǂmas masuǂ hən ginau sǂhor alateg a?" Isor vari ke, "Evoi Nasuǂ, golǂboii ke notolǂmas gaiug." AYesu ike, "Gevǂŋan natuhsipsip sagw gail." [‡]

¹⁶ AYesu eus tasi ke, "Simon, anatan aǂon, golǂmas masuǂ hən ginau a?" Ikel maii ke, "Evoi Nasuǂ, golǂboii ke notolǂmas gaiug." AYesu ike, "Gekǂkǂta tǂban nasipsip sagw gail."

¹⁷ AYesu eus tǂtas hǂni am ke, "Simon, anatan aǂon, golǂmas ginau a?" Nausian na-vǂha-tor-an etunus aPita, ike titaŋ. Ikel maii ke, "Nasuǂ, golǂboi natit ǂisi.

[†] 21.6 Luk 5.4-7 ^{††} 21.14 Jon 20.19, 26 [‡] 21.15 Uman 20.28; 1Pit 5.2

Golǂboii ke notolǂmas gaiug." AYesu ike, "Gevǂŋan nasipsip sagw gail. ¹⁸ Nukel nakitinan, nǂboŋ gotovi mantuhmar, gosun nahurabat saǂŋ, govi lan naut ǂisi gotolǂŋoni. Be nǂboŋ gǂbevi haǂut, dereh gisar hən navǂlaǂŋ gǂlaru ale avan ideh am tikel nahurabat len gaiug, tesǂhar gaiug len naut gǂbǂmǂtahun gǂbevi lan." ¹⁹ AYesu ekǂmaienan, hǂn ǂikel ǂarǂar hǂn nǂmatan sePita ǂimat hǂni hǂn ǂeputsan nahǂsan aGot. Nǂboŋ tokǂmaienan tonorŋ, ikel mai aPita ke, "Gehusur ginau."

Aǂai susur aYesu tolǂmas buni, aǂon

²⁰ APita ipair, ekǂta ris aǂai susur aYesu tolǂmas buni toyar husur gǂlaru. Atenan evi aǂai susur tosiŋasiŋ len nǂmabun aYesu len nǂhanan, tousi ke, "Nasuǂ, ase ǂeriŋ gaiug len navǂlan aenemi saǂŋ gail?" ^{††21} Nǂboŋ aPita tokǂta risi, eus aYesu hǂni ke, "Be Nasuǂ, atenan timabe?"

²² AYesu isor vari ke, "Nǂǂelǂŋoni ke gai ǂitoh vǂbar nagǂmaiian sagw, savi natideh len gaiug! Gaiug ŋǂau gehusur ginau." ²³ Bathut natenan, nasoruan pǂpat iperŋan alat lotokad nadǂlomian ke, aǂai susur enan asike imat. Be enan savi nǂsa aYesu tokele. Ike, "Nǂǂelǂŋoni ke gai ǂitoh vǂbar nagǂmaiian sagw, savi natideh len gaiug!"

²⁴ Aǂai susur siYesu egai tokel kot natgalenan, evi gai totos gat natgalegai len nalǂbulat egai. Ale nam-tolǂboii ke na-kel-koti-an san ekitin. [‡]

Nǂ-maris-kotovi-an

²⁵ Ikad natit isoǂur am aYesu togole. Ale nǂvanuan lǂtatos gat ǂisusua hǂn natgalenan, nunau ke navile a pan kavkav asike tǂnav hǂn nalǂbulat galen ǂisi lǂtǂpat lan. ^{‡†}

^{††} 21.20 Jon 13.25 [‡] 21.24 Jon 19.35 ^{‡††} 21.25 Jon 20.30

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos naloḅulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos naloḅulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur naḅisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboḅ tobar naut ḅisi len navile a pan.

ALuk itosi ḅnos ase?

Itosi ḅnos alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboḅ aYesu tovi məhat len nəmav.

Naloḅulat egai ehusur as galito?

Ehusur aPita mai aPol be iḅol husur galevis am.

Natgalenan evisi ḅais?

Naloḅulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Naloḅulat egai iḅol husur nəsa tovisi len naḅiltivile isoḅur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1–8.3)

1) Nəboḅ aYesu toḅusan len alat lotohusuri tonoḅ, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)

2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən ajutas hən aMattias (1.12-26)

3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludaḅ am (2.1-13)

4) Natuḅatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14–8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)

Nəḅol husur nəsa aPol togole nəboḅ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isoḅur van vəbar naḅiltivile Rom (13.1–28.31)

1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1–14.28)

2) Naḅonḅonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)

3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)

4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)

5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)

6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)

7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natuḅatan

1 Teofilus, † len naloḅulat ta ḅno sagw †† nuhol husur natit ḅisi aYesu totuḅat gole mai ḅusan həni vəbar nəboḅ aGot tolavi vi məhat vi lan nəmav. ² Len nəboḅ savi məhat sal, len nədaḅan seNunun aGot, aYesu ikel naḅisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia. ³ Husur na-ləḅon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale eḅusan nəmauran san hən galito hən ləḅeris ləboii ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-soḅur len nəmari-boḅ tovi 40 ale isor husur natohan pipihabəlan aGot. ⁴ Boḅ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, "Samteriḅ naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia. [‡] Egai nəsa notokel mai gamito, məttosəsəloḅ həni; ⁵ husur aḅon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun." ††

† Len nasoruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot.

†† 1.1 Luk 1.1-4 ‡ 1.4 Luk 24.49

AYesu evi məhat vi lan nəmav

⁶ Na nəboḅ lotoḅonḅon, lousi ke, "Nasuḅ, imabe? Gagai gilav təlmam hən naut a Israel titoh pipihabəlan nakiḅ salit gabag tətəs am a?"

⁷ Be ikel mai galito ke, "Savi samito hən mətḅeləboi namityal o nəmariboḅ aTəmagw toriḅ len nədaḅan hən na-il-a-ḅno-an san. ⁸ Dereh mitikad nədaḅan nəboḅ aNunun aGot ḅegəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan." ††

⁹ Nəboḅ aYesu tokəmaienan tonoḅ, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav. ††† Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

¹⁰ Nəboḅ tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ḅai nəvanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat topəharəhw. ¹¹ Aruke, "UleKalili gail, imabe mətokəta

†† 1.5 Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33 ††† 1.8 Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48 †††† 1.9 Mak 16.19; Luk 24.50-51

vi məhat maienan? AYesu egaii aGot tolavi vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam suřman tovi məhat."

Logəgel hən ajutas

¹² Beti luyar təlmam dan Naṽehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nəyaran hən nəSappat, nakilomita esua ɳai. ¹³ Nəboŋ lotobar naut enan, lopəlau vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJon, ajemes, aAdu, aFilip, aTomas, aPartolomiu, aMattiu, ajemes anatun aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai ajutas anatun ajemes. ¹⁴ Len nənauan sua luḃonḃon tabtab hən ləḃisor tuṽ, galit mai alatpəhaṽut mai aMeri anan aYesu, mai aṽan aYesu gail.

¹⁵ Len nəboŋ galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120. ¹⁶ Ike, "Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuŋon aTevit husur ajutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoh akis. AJutas eil a ṽo hən alat lototah gat aYesu, ¹⁷ naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot suřman gidato."

¹⁸ (AJutas eṽur nətan hən nəvat tokade sil naṽide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nabəhaṽun imaḃul, ale ninen elul vivile. ¹⁹ Nəboŋ alat a Jerusalem ḃisi lotosəsəloŋ ləboi natenan, loriŋ nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hən Nəda bolai.) ‡

²⁰ APita isor am ike, "Len nalobulət hən Nəḃe gail aTevit itosi ke,

"Naim san timasḃəḃesw, nəvanuan ideh satitoh lan,' ††
mai,

"Ivoi ke avan sua tigel namilen.' ††

²¹ "Imaienan, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dattosəŋavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəboŋ aYesu totah mai gidato, tubat len nəboŋ aJon tobaptais hən aYesu †† van vəbar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətəs ale timasḃon mai gidato hən datḃikel ur na-le-məhat-an enan san dan nəmatan."

²³ Ȳa nəboŋ aPita tokel naten tonon, lulekis hən nauluřman eru. Esua nahəsən aJosef lotokisi hən aParsappas (lokisi hən aJustus am), togon nahəsən aMattias. ²⁴ Beti lusor mai aGot ke, "Nasuḃ, gaiug ṽau goləboi nəlon nəvanuan ḃisi. Gigol ḃarḃar hən tesua len gəlar egai gototabtabuh lan tia ²⁵ hən ḃilav namilen ajutas hən nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəsəḃ."

²⁶ Ale lubar hən nəvat hən ləḃisaḃ ase len gəlaru. Lusaḃ aMattias ale iḃon mai ahai pispisul səŋavur pisan esua.

ANunun aGot egəm len naPentikost

2 Len nəboŋ hən naPentikost †† togəmai luḃon len naut esua. ² Vəha-sua ɳai ikad nəwalan dan nə-

† 1.13 Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16 †† 1.16 Psa 41.9
‡ Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 †† 1.20 Psa 69.25 †† 1.20 Psa

mav tosuřman nəlan paru, ale naim lotobətah lan epul həni. ³ Loris natit tohun natuhuhab lotowunwun lotopəpəhw ale lupat len galit ṽisusua. ⁴ Galit ḃisi lopul hən aNunun aGot ale lotuḃat sor len nasoruan tiltile gail tonor hən nəsa aNunun aGot tolavi mai galito.

⁵ Len nəboŋ enan len naut a Jerusalem ikad naJu lotototu hən aGot, nəvanuan naut ḃisi lotohusur kitin hən na-lotu-hən-aGot-an. ⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nəwalan enan, naluṽoh logəm ḃonḃon nənauan salit ebutbutut husur lotosəsəloŋ ləboi nasoruan salit ṽisusua. ⁷ Lumaŋmaŋ, luḃaŋ, luke, "Galit lotosor, lovi alat a Kalili ṽau? ⁸ Imabe datosəsəloŋ hən nasoruan lotopas gidat ṽisusua mai? ⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia, ¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhət a Lipia pəpadaŋ hən naut a Sairin, mai galevis lovi metḃos hən naut a Rom. ¹¹ Gidat galevis datovi uleJutea a ṽo ale galevis datohusur nadəlomian salito. Alat a Krite, alat a Arapia, gadit ḃisi datosəsəloŋ ləboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalyalan siGot len natit gai togol gail len nədaŋan san!"

¹² Galit ḃisi luḃaŋ mai lodədarḃaḃu. Lous galit gabag ke, "Namilen nategai imabe?"

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, "Lomun nəwain toveveu ale lotərog."

APita isor mai naluṽoh

¹⁴ Be aPita eil mai esəŋavur pisan esua, ale isor habat am hən tokel mai naluṽoh ke, "Gamit a Jutea mai gamit məttotoh a Jerusalem, ivoi ke gamit məteləboi naten tovisi; mətesəsəloŋ hən nasoruan sagw. ¹⁵ Naut kəmas nəsa məttonau maienan, alategai ləsatərog husur namityal evi məlapat dudulan ɳai. ¹⁶ Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷ "AGot ikele ke, 'Len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan,

ginau dereh nevir san aNunugw hən nəḃilavi mai nəvanuan ḃisi.

Natətai gail mai anatvavimito dereh likel ur napisulan sagw

mantuhmar samit gail dereh leris narisən gail, ale haṽut samit gail dereh lipat ris nəḃəḃer gail.

¹⁸ Dereh nevir san aNunugw hən nəḃeviol həni mai naslev sagw gail, alaluřman mai alatpəhaṽut, Ale galit dereh likel ur napisulan sagw.

¹⁹ Dereh nigol namerikel gail len nəmav mai natit len navile a pan məttomaŋmaŋ lan, nəda, nəhab mai nəmaroṽ.

²⁰ Namityal tegəgel vamotmōt mai nahəbati tehūm nəda

beti nəmariboŋ namənas toyalyal siNasuḃ dereh tegəmai.

²¹ Beti nəvanuan ḃisi lotokai vi təban nahəsən Nasuḃ hən ḃevi tarhət salito,

109.8 ††† 1.21-22 Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21 ††† 2.1 Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

gai dereh tilav kuv galit dan napanismen sil nasaan salito.' †

²² "UleIsrael gail, mætesəsəloŋ hən nəsə nəbīkele: aYesu ta Nasaret, aGot itabtabuh lan. Ale aGot igol naten tomasil len nəhomito, husur len aYesu egaii, aGot igol namerikel lotodaŋ, namerikel mættomaŋman len gail, mai namerikel lotokel kot aYesu. Gamit p̄isi mətələboi natgalenan tia. ²³ Nəsə tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot sutuai tia. AGot erinji ke ləbīlav aYesu mai gamito ale gamit mətūp̄os gati len nəhai balbal. Alat ləsavi Ju losusupah mai gamit hən mættogol tomat len nəhai balbal. ††²⁴ Wake aGot ilavi dan nəmatan. Igol imakuv dan na-pəŋas-masū-an hən nəmatan, husur nəmatan edədas bətəgau gati.

^{‡25} Imagenan aTevit isor husuri ke,

"Noris Nasub akis a űo len ginou.

Bathut totoh len nəmatu sagw, asike nomətahw.

²⁶ Husur enan nəlogw ivoi,

nasoruan sagw epul hən nahəhaŋuran,

ale len natohan sagw, nə-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.

²⁷ Husur gaiug, Nasub aGot, asike gerinji gəbūlan ginou len naut nəmatan,

asike gerinji niben Nəvanuan Saűm tībos nətan.

²⁸ Goŋusan ginou hən naŋisal gail hən nəmauran; dereh gigol ginou nepul hən nahəhaŋuran hən natohan saűm.' ††

²⁹ "Bathudud gail, noləboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atəmadato, aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale naŋurhes han ipat sal van vəbar nəboŋ daməŋai. ³⁰ Be evi ahai kelkel ur. Eləboii ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua todaŋ toke, avan sua len nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kin suűman aTevit. ††³¹ ATevit eləboi nəsə b̄visi balai, ale isor husur na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan. Ike,

"Asike ipat len naut nəmatan, asike niben iŋos nətan.' †††

³² "Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole məhat dan nəmatan tia, ginamit p̄isi namtoris ləboi natenan.

³³ Itoh tia a məhat len nətarhət nəmatu siGot. Ale aTəman eviol hən aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nəsə mættomadharisi mai səsəloŋ hən vi lan ginamito. ³⁴ Husur aTevit savi məhat vi lan nəmav, be gai səb̄on ike,

"Nasub aGot ikel mai aMasta sagw ke,

"Gəbətah təban ginou, len navəlagw nəmatu,

³⁵ vir nəb̄erinj aenemi saűm gail pipit narieűm gəlaru hən ləb̄evi ut kəmas.'" †††

³⁶ "Imagenan, ivoi ke alat a Israel p̄isi leləboi koti ke aYesu egaii, mættorinj len nəhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-űo-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtabuh lan."

³⁷ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən nasoran enan, ibar nəlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, "Bathudud gail, namtimabe?"

³⁸ APita isor var galit ke, "Mitipair dan nəsəan samito ale gamit p̄isi mitibaptais len nahəsan aYesu Kristo hən aGot bərubat nəsəan samito, beti aGot dereh tevi-ol hən aNunun mai gamito. ³⁹ Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur p̄isi ləb̄ehusur gamito, mai silat p̄isi lotosuh a tut, alatenan, Nasub aGot sidato b̄ekis galit balai."

⁴⁰ Beti aPita isor ebəlav, ikel naləlaguan mai galito, ikel taltal hən ke, "Məteus aGot hən bilav kuv gamit dan napanismen b̄ibar naur egai lotosa, lotomətahun aYesu."

⁴¹ Alat lotodəlom nəsə tokele, ahai pispisul lubaptais hən galito, ale 3,000 am lohusur aYesu len nəboŋ enan ŋai. ⁴² Akis losəsəloŋ bun nəsə ahai pispisul gail lo-toŋusan hən, luŋon len nəmauran salito; lobur nabəta hən lotohan b̄onb̄on, ale lusor tuŋ.

Nəmauran silat lotokad nadəlomian

⁴³ Nəvanuan p̄isi lomətahw len nəyalyalan siGot, husur len nədaŋan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isob̄ur toŋusani ke galit siGot. ⁴⁴ Alat lotokad nadəlomian losuh b̄onb̄on, natit p̄isi lotokade evi salit p̄isi. ⁴⁵ Nəboŋ lotopar tete sua, loŋur hən nətan o natit salit gail ale lopəpəhun nəvat han mai galito lotoűidol. ⁴⁶ Len nəboŋ p̄isi luŋon tabtab len naholəvat todar vis naim siGot ale nənauan salit esua. Lohusur naim ŋisusua salit gail loŋur nabəta hən lotohan b̄onb̄on husur ke nəlolit ehəhaŋur, nəlolit inor, ⁴⁷ lusul suh aGot ale luvoi, lunor len nənauan sinəvanuan p̄isi. Len nəboŋ p̄isi Nasub ilav kuv galevis dan nəsəan salito, gol ke alat lotokad nadəlomian lusob̄sob̄ur am.

APita mai aŋon mai naməsəl togau

3 Boŋ sua aPita mai aŋon arovi məhat len naim siGot len namityal hən na-sor-tuŋ-an, namityal totor ut mədau. ² Len nəboŋ enan nəvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nəpasian. Lupati hən ləb̄erinj ben nabopita len naholəvat todar vis naim siGot, nahəsan Nabopita Tokab. Lorinj akis hən ei hən b̄eusul alat lotovi lohoim hən nəvat. ³ Nəboŋ atenan toris aPita mai aŋon pəpadaŋ hən arb̄eb̄is len naim siGot, eus gəlaru hən nəvat. ⁴ APita mai aŋon arokəta haihai lan, ale aPita ike, "Gekəta bunus ginaməru!"

⁵ Ŋa ebətah mədau vir gəlaru ke arb̄ilav natideh maii. ⁶ Be aPita ike, "Nəsəkad nəvat nasilva o nagol ideh, avil nəsə notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!"

⁷ Beti etəgau gat navəlan nəmatu, elivi vi məhat. Vəha-sua ŋai narien arudaŋ. ⁸ Eməlah vi məhat, eil, iyaryar. Beti eŋis len naholəvat todar vis naim siGot mai gəlaru, iyar, eməlah, eputsan nahəsan aGot van. ⁹ Nəvanuan p̄isi loris toyar, toputsan aGot van, ¹⁰ ale lokəta ləboii ke tovi uluűman enan tobətətah usus nə-

† Hən naves 17-21, Jol 2.28-32 †† 2.23 Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33; Jon 19.18 † 2.24 Mat 28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5 †† Hən naves 25-28, Psa 16.8-11 †† 2.30 Psa 132.11; 2Sam 7.12-13 ††† 2.31 Psa 16.10 ††† 2.35 Psa 110.1

§ 2.44 Uman 4.32-35

vat len Nabopita Tokab hən naim siGot. Losəhoʋut, lumaŋmaŋ len nəsa tovisi həni.

APita isor mai naluʋoh len naut siGot

¹¹ Len navərada siSolomon, auluṃhan enan etəgau gat aPita mai aJon. Nəvanuan ʋisi lugam van hən gali-to husur luʋaŋ lan. ¹² Nəboŋ aPita toris lotogəm pəpadaŋ, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe mət-tomaŋmaŋ len nateg tovisi? Husur nəsa məttokəta haihai len ginaməru? Mətonau ke namrtogol toyar len nədaŋan sinamər ɳa o len nəboruan siGot namrtokade a? ¹³ Ao! AGot siApraham, seIsak, sijakop, setəmadato ta sutuai, aGot egai eputsan nəvanuan nau-man san, aYesu. † Be gamito mətorinji len navəlan alat aRom, mətomətahuni. Nəboŋ aPilate toke terinji tivan, gamit mətukai tasi. ¹⁴ Mətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mətous aPilate ke tidaṃ hən avan toʋabun nəvanuan, timakuv. ††¹⁵ Be nəvanuan tovi nəkadun nəmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat, imaur dan nəmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan. ¹⁶ Len nadəlomian san len nahəsən aYesu, ategai məttorisi mai məttoləboii, egəm daŋ am. Ale mətoris ke nadəlomian len aYesu ilav nəmauran kavkav maii tia.

¹⁷ “Bathudud gail, imaiegai: Noləboii ke nəsa məttogole tia ipar ləboian lan, nəvanuan toil a ṃo samito am ləsaləboii. ¹⁸ Be len nəsa məttogole, aGot igol nəsa tokele tia len nabuŋon ahai kelkel ur gail ʋisi isarpoh, ke aKristo san, gai totabtabuh lan, teləŋon tisa habat. ¹⁹ Husur enan, mitipair dan nəsaan, ale mitipair van hən aGot hən aGot bəpipitas nəsaan samito, ²⁰ hən Nasuḅ aGot bilav nəboŋ nəŋavŋavan mai gamito, ale hən bəsəvat aKristo, gai totabtabuh lan ṃos gamito, tovi aYesu. ²¹ Gai timastoh len nəmav vir aGot biŋol natit ʋisi binor hum tokel gati sutuai tia len nabuŋon ahai kelkel ur san gail. ²² AMoses ike, ‘Nasuḅ aGot samito dereh tigol ahai kelkel ur sua samit bəsūṃhan ginau tile məhat dan gamit balai. Mitimassəsəloŋ hən natit ʋisi bikel mai gamito. ²³ Avan ideh asike bəsəsəloŋ hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nəvanuan san gail timasig.’ ²⁴ Imaienan, ahai kelkel ur gail ʋisi, tubat len aSamuel van vəbar daməŋai, galit ʋisi lotosor, lukel ur nəsa tovisi len nəboŋ ta daməŋai. ²⁵ Gamit ṃau mətovi natun ahai kelkel ur gail, ale nəsa aGot tokel uri len nabuŋolito, erinji tipat ṃos gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel mai atəmamito ta sutuai, ikele ṃos gamito. Ikel mai aApraham ke, ‘Len nəpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hən nəvanuan naut tiltile gail len nəbathuyah ʋisi len navile a pan.’ ²⁶ Nəboŋ aGot toputsan nəvanuan naumaŋ san, tovi aYesu, esəvati van hən gamito a ṃo hən biivoi hən gamito len nəpairan samit ʋisusua dan naʋide tosa samit gail.”

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJon

4 Nəboŋ aPita mai aJon artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi gail, ² nəlolit ipaŋpaŋ husur gəlaru aroʋusan nəvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am loləboi ləbimaaur dan nəmatan suṃhan aYesu. ³ Nə lutah gat gəlaru, be husur naut igomgom, loriŋ gəlar len naim bəbaŋis salit vir nəboŋ pelan. ⁴ Nəvanuan isoḅur lotosəsəloŋ hən nasoruan, lodəlomi; laluṃhan ʋisi lotokad nadəlomian, pəpadaŋ hən lotobar 5,000.

⁵ Pelan han, alat lotoil a ṃo hən ahai tutumav gail, ahai ʋusan gail hən nalo, mai alat lotoil a ṃo len naut a Jutea, galit luḅonḅon len naut a Jerusalem. ⁶ Annas evi aḅilithai tutumav, aKaiafas mai aJon mai aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei. ⁷ Nəboŋ lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len nədaŋan sa o len nahəsən ase?”

⁸ Beti aPita topul hən aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil a ṃo hən ahai tutumav gail mai gamit məttoil a ṃo hən nəvanuan gail, ⁹ daməŋai mətousus ginaməru husur navoian namrtogole hən nəvanuan narien tosa. Imaur mabe? ¹⁰ Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a Israel ʋisi məteləboi nategai ke, len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, məttoḅos gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsənan, ategai eil gegai, imaur. ¹¹ Evi aYesu egaii natosian siGot tosor husuri nəboŋ toke tovi, “nəvat gamit məttovi vanuan na-um-im-an məttomətahuni;

gai egəm vi vat sua ŋai bələboi biŋol naim bihav mai binor.’ ¹²

¹² AYesu ŋai ikad nədaŋan hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi bilav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

¹³ Nəboŋ lotokəta ləboii ke aPita mai aJon arsamətahw len galito, lumadhaləboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau. Luʋaŋ, luanau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a ṃo. ¹⁴ Be husur lotoris auluṃhan tomaur toil təban gəlaru, ləsaləboi ləbikel natideh. ¹⁵ Nə lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihol husur gəlaru. ¹⁶ Luke, “Datimab hən gəlaru? Imasil len nəvanuan gail ʋisi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədaŋan savi səlaru. Datsaləboi datbike savisi. ¹⁷ Be hən biŋol ke sat-evivile len nəvanuan gail ʋisi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke saarisor mai saareḅusan am len nahəsən aYesu.”

¹⁸ Nəboŋ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai saareḅusan tətəs am len nahəsən aYesu. ¹⁹ Avil aPita mai aJon arusor var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namrigol nəsa aGot tokele o gamito? Mitinau risi! ²⁰ Ginaməru, asike namresib,

† 3.13 Exo 3.6, 15†† 3.14 Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15† 3.23 Deu 18.15, 18-19†† 3.25 Gen 22.18, 26.4

‡‡ 4.11 Psa 118.22

namrodədasi. Namrimaskel husur nəsa namrtorisi mai səsəloŋ həni.”

²¹ Beti lukel mai gəlaru tətəs ke arbisor len nahəsan aYesu am dereh aripanis, ale lugol aruvan. Ləsəsəb naḫisal ideh hən ləbipansəm gəlaru bathut nəvanuan gail ḫisi loputsan nahəsan aGot husur nəsa tovisi.

²² Husur atenan, narien tosa a m̄no be tomaur husur namerikel, nədaḫ han tosəhor 40.

Nəvanuan nadəlomian gail lusor tuḫ

²³ Nəboŋ aPita mai aJon artokad navivilean, arotəl-mam van hən nəvanuan səlar gail. Ale arukel ur nəsa aḫiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄no len naut a Jutea, lotokele. ²⁴ Nəboŋ nəvanuan nadəlomian lotosəsəloŋ həni, len nənauan sua luḫon hən ləḫikəi van hən aGot. Luke, “O Got gotovi Masta hən natit ḫisi, gaiug m̄nau gugol nəmav mai navile a pan, nətas mai natit ḫisi lotopat. ²⁵ Gaiug m̄nau gusor, len aNunuḫ gu-sor len nabuŋon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman saḫ, ke,

“Imab naluḫoh hən nəvanuan naut tiltile gail nəlolit ipaŋpaŋ?

Imab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi enemi siNasuḫ aGot?

Lusor utaut sobuer.

²⁶ Nəkiŋ gail len navile a pan loutaut hən nəḫəlan, alat lotoil a m̄no hən nəvanuan gail luḫon

hən ləḫiḫal mai Nasuḫ aGot mai aKristo san, gai totabtabuh lan.††

²⁷ Len nəḫiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate aruḫonḫon mai alat ləsavi Ju mai alat a Israel hən ləḫemətahun nəvanuan nauman saḫ gotosəvati, aYesu, gototabtabuh lan. ²⁸ Bathut gaiug Got, gudaŋ habat, galit lugol husur nəsa ḫai gotonau utaut həni, nəsa gotonau koti sutuai tia. ²⁹ Nasuḫ aGot, bunus nasoran salit ke lipansəm ginamito beti, ale gilav na-il-ḫuri-an mai ginamit namtovi slev saḫ gail, hən namtbikel ur nasoruan saḫ. ³⁰ Nəboŋ namtbikel uri, gigol nəvanuan gail ləḫimaur mai gigol namerikel ləḫemaŋmaŋ len gail. Natgalenan ləḫeviḫi, dereh levisi len nahəsan nəvanuan nauman saḫ gotosəvati, aYesu.”

³¹ Nəboŋ lotosor tuḫ tonon, naut lotoḫonḫon lan ekurkur; ale galit ḫisi lopul hən aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-ḫuri-an.

Nəvanuan nadəlomian gail luḫon len nəsa lotokade

³² Nəvanuan nadəlomian gail ḫisi luḫon, len nənauan mai nəlolito losua ale səkad avan ideh toke natideh san, evi esan ḫai, be natit ḫisi losuḫan salito. ³³ Len nəḫiltidaŋan seNunun aGot, aḫai pispisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile məhat dan nəmatan. Ale aGot ivoi habat hən galito. ³⁴ Husur səkad ideh len galito toḫidol hən natideh. Husur alat lotokad nətan o naim, loḫur hən gail ale lulav nəvat ³⁵ hən ləḫeriŋi

bathurien aḫai pispisul gail. Ale lopəpəhun nəvat hən ḫevi tarhət sinəvanuan ideh topar.

³⁶ Ikad avan sua, nahəsan aJosef len nahəmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, aḫai pispisul gail lokisi hən aParnapas, (namilen ke, “Nəvanuan togol nəvanuan gail loləŋon ivoi am len nəlolito”). ³⁷ AParnapas eḫur hən nəmarireu sua san ale ilav nəvat han hən toriŋi bathurien aḫai pispisul gail.

AAnanias mai aSafira

⁵ Nauluḫan sual am, nahəsan aAnanias mai asoan nahəsan aSafira aroḫur hən nahudhutan. ² Ananias etəgau gat nahudhuvat hən nətan enan mai asoan. Gəlar ḫisi arudaḫ. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hən ḫeriŋi bathurien aḫai pispisul gail, be səlar ḫisi. ³ Ale aPita ike, “Ananias, imabe nəloḫ topul hən aSetan gol ke gotogəras aNunun aGot ale gototəgau gat nahudhuvat hən nətan? ⁴ Nətan gotoḫur həni evi nətan esaḫ m̄nau? Ale nəboŋ gotoḫur həni tonon nəvat ipat len navəlaḫ m̄nau? Nəloḫ imabe hən gotogol natenan? Gaiug gəsagəras nəvanuan gail ḫai, gogəras aGot!”

⁵ Nəboŋ aAnanias tosəsəloŋ hən nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit ḫisi lotosəsəloŋ hən nəsa tovisi lomətahw habat. ⁶ Beti nəmantuhmar gail logəm, ruŋ gol niben, pati vivile ale tavuni.

⁷ Nəhaua itor ivan husur nəmatan enan ale asoan eḫis, avil saləboi nəsa tovisi. ⁸ APita eus aliten ke, “Gikele, nəvat hən nətan mərtəḫur həni imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

⁹ Nə aPita ikel maii ke, “Imabe mərtotaltal kitev nədanjan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoaḫ saltoil bopita. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

¹⁰ Vəha-sua ḫai iteh bathurien aPita, imat. Amantuhmar gail lovi lohoim, saḫi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan. ¹¹ Alat siYesu ḫisi lomətahw, galit mai alat lotosəsəloŋ hən naholan husur nəsa tovisi.

Aḫai pispisul gail lugol isoḫur lumaur

¹² Len navəlan aḫai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nəvanuan gail, ale galit ḫisi lotokad nadəlomian luḫonḫon akis len navərada siSolomon. ¹³ Bathut nəmətahwan, avan ideh am sətah mai galito. Be nəvanuan gail loputsan galit len nənauan salito. ¹⁴ Be akis alat lotokad nadəlomian len Nasuḫ lusoḫsoḫur am, Luluḫan isoḫur mai latpəhaḫut isoḫur. ¹⁵ Imaienan, nəvanuan gail lupat alat lotoməsah vi lan nametḫisal, loriŋ galito lupat len nəmel o nəbateh hən ke nəḫol hePita tibar galevis nəboŋ toḫot van. ¹⁶ Nəvanuan lusoḫur logəm dan navile gail pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, lutariv alat lotoməsah, mai alat nanunun lotosa lotomədəs tabtab hən galito. Ale galit ḫisi lumaur.

Aŋel esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋis

¹⁷ Imaienan, aḫiltihai tutumav mai alat lototah maii, (lovi naSattiusi gail) lutaḫulol bulos aḫai pispisul gail.

¹⁸ Lutah gat galito ale loriŋ galito len naim bəbaŋis.

† 4.24 Exo 20.11; Psa 146.6 †† 4.26 Psa 2.1-2 ‡ 4.27 Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1; Jon 18.28-29 ††† 4.32 Uman 2.44-45

¹⁹ Avil len nalenmariug enan aņel siNasuḇ esəņav hən nabopita hən naim bəbaņis ale esəhar galit vivile. Ike, ²⁰ “Mitivan, məteil len naholəvat todar vis naim siGot ale kel ur ƀis nasoruan husur nəmauran veveu egai mai galit ei, nəmauran məttokade len aYesu.” ²¹ Dudulan soḃilan loḃis len naholəvat todar vis naim siGot suḃan aņel tokel mai galito, ale lotuḃat vusan nəvanuan gail.

Nəboņ aḃiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogəmai, lokis nəSanhitrin hən ləḃiḃonḃon, galit ƀisi lotobətah len nəḃonḃonan silat lotoil a ḃno len naut a Israel. Ale losəvat nəvanuan galevis hən ləḃesəhar kuv ahai pispisul gail dan naim bəbaņis gəmai. ²² Be nəvanuan nauman galenan ləsəsəḃ galit len naim bəbaņis ņa lotəlmam, lukel uri ke, ²³ “Namtusəḃi ke naim bəbaņis ekəkol sal, mai alat lotokətkəta kəkol həni, loil vivile len nabopita gail, be nəboņ namtosəņav hən gail, naut eḃəḃesw.” ²⁴ Nəboņ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaņis mai aḃiltihai tutumav gail lotosəsəloņ hən na-kel-uri-an enan, nənauan salit ebutbutut. Lunau masuḃ hən ke timabe. ²⁵ Beti avan sua egəm, ike, “Məteris! alategaii məttoriņ galit len naim bəbaņis, galito saltoil len naim siGot, loḃusan nəvanuan gail!” ²⁶ Ale nakomada ivan mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləḃesəhar ahai pispisul gail. Losəhar mədau hən galito husur lomətah ke nəvanuan gail saletubun galito.

²⁷ Nəboņ lotosəhar galit tonoņ, lugol loil len nəhon nəSanhitrin ale aḃiltihai tutumav eus galit ²⁸ ke, “Namtukai tas gamito ke samteḃusan len nahəsənan. Be məteris! Mətugol alat a Jerusalem lopul hən naḃusanan samito, mai mətukel ke namtugol nəmatan site-nan.” †

²⁹ APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nəsa aGot tokele səhor nəsa nəvanuan gail lotokele. ³⁰ AGot setəmadat ta sutuai igol aYesu ile məhat dan nəmatan, aYesu məttoḃabuni, tahətah həni len nəhai. †³¹ Atenan, aGot eputsani vi lan navəlan nəmatu, gol ke eil a ḃno hən nəvanuan ƀisi mai eləboi ḃilav kuv galit dan nəsaan salito. AGot igol nategai hən aYesu ḃigol gidat a Israel datḃipair dan nəsaan sidato ale hən ḃeruḃat nəsaan galen dan gidato. ³² Ginamit namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol həni mai alat lotogol husur nəsa tokele.”

³³ Nəboņ lotosəsəloņ həni, nəlolit ipaņpaņ masuḃ, luke letubun aPita galito. ³⁴ Be naFarisi sua, nahəsən aKamaliel, ahai ƀusan hən nalo, nəvanuan ƀisi lotopot-sani len nənauan salito, ile məhat, isor idaņ ke ahai pispisul gail litho vivile kəkereh bai. ³⁵ Nəboņ lotovivile tonoņ ikel ƀuli mai nəSanhitrin ke, “UleIsrael, mətebunus tivoi nəsa məttoke məḃigole hən alatenan. ³⁶ Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nəvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai məhat, ale alaluḃan lovi 400 lutah maii. Be alat a Rom luḃabuni ale alat lotohusuri lopəpehw ņa ləsagol natideh.

³⁷ Husuri, sual am, aĵutas, auleKalili evisi len nəboņ

hən naḃuruņan hən nəvanuan, ale egəras nəvanuan gail hən ləḃehusuri, ḃal mai alat a Rom. Gai am luḃabuni, ale ahai susur san gail, lopəpehw. ³⁸ Imagenan, nukel hən gamito ke, mititoh a tut dan galito, riņ galit livan, husur nə-nau-utaut-an salit mai nəsa ləḃigole ḃevi sinəvanuan, dereh lehisi soḃuer suḃan alaruenan. ³⁹ Be ḃevi siGot, mətedədas məḃemədas galito; dereh mitisəḃi ke məttobaḃal mai aGot.” ⁴⁰ Ale lohusur nakelean san. Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lobilas galito, beti lukele hən galito ke salisor len nahəsən aYesu, ale loriņ galit luvan. ⁴¹ Nəboņ ahai pispisul lotoriņ nəSanhitrin, lukemkem husur aGot idaḃ hən ke lotoləņon tosa ḃnos nəhes enan. ⁴² Ale len nəboņ ƀisi len naholəvat todar vis naim siGot loḃusan, ale loḃusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKristo, aGot totabtabuh lan evi Yesu. Ləsanoņ hən nakelean enan.

Loriņ nəvanuan eməlevru hən ləḃekətkəta təban nəbatunau pəhaḃut gail

6 Len nəboņ galenan ahai susur gail, alat lotokad nadəlomian, lusəḃsoḃur am. Ale naĵu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan Ipru ləsapəpehun nəhanian sanor len nəbatunau pəhaḃut lotosor len nasoruan ta Kris.

² Imagenan, ahai pispisul tosəņavur ƀisan toru lokis nəvanuan nadəlomian ƀisi logəm ḃonḃon beti luke, “Sanor hən ginamit namtḃeriņ gaḃulan na-kel-uri-an hən nasoruan siGot hən namtḃepəpehun nəhanian. ³ Bathudud gail mitilekis hən teməlevru len gamit lotopol hən aNunun aGot mai namitisau hən nəmauran tonor. Ale dereh namteriņ galit hən ləḃigol nauman egai. ⁴ Ale ginamit dereh namtḃidaņ len na-sor-tuḃ-an mai na-kel-uri-an hən nasoruan siGot.”

⁵ Galit ƀisi lohəhaḃur hən nənauan sihai pispisul gail. Lulekis hən aSteven, auluḃan sua topl hən nadəlomian mai aNunun aGot. Beti lulekis hən aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNikolas ta Antioĵ togəm vi Ju. ⁶ Naluḃoh losəhar galit gəm hən ahai pispisul gail, ale ahai pispisul lusor tuḃ ḃnos galit lotoməlevru, loriņ navəlalito len nəkadulito hən ləḃigol nauman enan.

⁷ ņa nasoruan siGot husur aYesu iperperņan naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nəsoḃuran halito evi məhat tutut, ale ahai tutumav isoḃur lugol husur nəsa naḃusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

⁸ AGot eviol masuḃ hən navoian mai nədaņan mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel təban nəvanuan gail. Lumaņmaņ len namerikel galenan ale nədaņan siGot imasil len gail. ⁹ Be nəvanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju hən naluḃoh sua lokisi hən Naim Naḃonḃonan seFriman. ‡ Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor ḃalḃal mai aSteven. ¹⁰ Be nəboņ tosor, aNunun aGot eviol hən na-

† 5.28 Mat 27.25 †† 5.30 Deu 21.23

‡ Friman lovi alat lotovi slev a ḃno be ləsavi slev am.

mitisau hən nəmauran tonor maii, gol ke lodədas ləbisor vari. ¹¹ Ale galito lusor utaut mai nəvanuan galevis hən ləbisor tas aSteven ke, “Namtosəsəlonj hən atenan tosor mədas aMoses mai aGot!” ¹² Imagenan lugol nəvanuan gail nəlolit ipaŋpaŋ, galit mai alat lotoil a m̄o hən galito mai ahai p̄usan gail hən nalo. Beti lutah gat aSteven, lugol eil len nəhon nəSanhitrin. ¹³ Ale losəhar nəvanuan galevis vi rivuh hən ləbelibli-boŋ. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses. ¹⁴ Husur namtosəsəlonj hən toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigol naut egai timasirsir ale tegəgel hən naṽide aMoses tolav mai gidato ta sutuai.” ¹⁵ Alat lotobətah len nəSanhitrin lokəta bunus aSteven, loris ke nəhon egəm suṁhan nəhon aŋel.

Na-kel-uri-an siSteven

7 Beti aḅiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

² Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, mətesəsədariŋ! AGot, tovi nəkadun namənas evisi hən atəmadit ta sutuai aApraham nəboŋ totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal. ³ Ale aGot ikel maii ke, ‘Geriŋ naut egai, naut matmat saṁ, mai nəbathudud saṁ, ale gevi lan naut nəbesəhar gaiug vi lan.’ ⁴ Imagenan aApraham eriŋ naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. Nəboŋ atəman tomat, aGot esəvati vi lan naut egai məttohtoh lan. ⁵ Len nəboŋ enan aGot səlav nətan ideh gegai mai aApraham hən b̄evi naut matmat san; səlav nəmaṽirhətan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aApraham mai nəpasusan san lotohusuri, naut kəmas ke len nəboŋ enan aApraham səkad anatun. ⁶ Beti aGot ekəmaiegai ke, ‘Nəpasusan saṁ gail lotohusur gaiug dereh levi metbos gail len naut tile, naut savi salito. Dereh legəm vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lemədas galito hən nasihau b̄evi 400.’ ⁷ Ale aGot ike, ‘Avil ginou dereh nipansəm alat naut enan lotogol nəpasusan saṁ lotoumum kəmas salito. Beti nəpasusan saṁ dereh limakuv dan naut ei, gəm lotu hən ginou gegai.’ ⁸”

⁸ “Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aApraham ke aApraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai naluṁhan san gail hən b̄eṽusani ke lovi siGot. Ale aApraham etiv dalus aIsak, anatun len nəboŋ san toməlevtor, ale aIsak egəm vi təman ajakop togəm vi təman atəmadit ta sutuai lotovi 12. ⁹”

⁹ “Anatun ajakop galenan lutaḅulol bulos aṽalito, ajosef, ŋa loṽur hən vi lan naut a Ijip. ¹⁰ Be aGot itah maii, ¹¹ ale aGot ilav kuvi dan na-ləŋon-isa-masuṽ-an san. Ilav namitisau hən nəmauran tonor mai ajosef gol ke aFero, tovi kiŋ len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipi-həbələn ajosef. ¹¹ Sədareh nəhanian imat p̄isi len naut a Ijip mai naut a Kənaan. Nibelit evi pan husur lu-

par hanian; atəmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian. ¹² Nəboŋ ajakop tosəsəlonj hən ke tokad nəhanian len naut a Ijip, esəvat atəmadit gail len nəyaran nametəkav salito. ¹³ Len nəyaran na-vəha-ru-an salito vi Ijip, ajosef ikel mai aṽan gail ke gai tovi aṽalito, husur ləsakəta ləboii. Len nəboŋ enan aFero esəsəlonj hən naholan husur nəbathudud sijosef. ¹⁴ Beti ajosef episul hən atəta san, ajakop, mai nəbathudud san kavkav hən ləbēgəmai; lovi 75 p̄isi. ¹⁵ Ale ajakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, atəmadit lotovi anatun gail, galit am, lumat. ¹⁶ Nəpasusan gail lupat təlman hən nibelit vi Sekem ale lutavun galito len nabur aApraham toṽur kuvi dan anatun aHamor gail.” ¹⁷”

¹⁷ Ale aSteven isor tətəs am ke, “Avil len nəboŋ togəm pəpadaŋ hən aGot b̄igol nəsa tokel gati mai aApraham, nasoburan hən atəmadit a Ijip evivi məhat.

¹⁸ Nakiŋ sua tile saləboi natideh husur ajosef, eil a m̄o len naut a Ijip. ¹⁹ Gai emədas bun nəvanuan sidato gail. Igol atəmadit ta sutuai nəlolit isa habat bathut italtal hən galit ke leriŋ gaḅulan amas salito hən ləbimat. ²⁰ Len nəboŋ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehəhaṽur hən. Anan mai atəman arokətkəta təban len naim səlaru van vəbar nahəbati totor han. ²¹ Beti nəboŋ artoriŋi vivile, anatvavin aFero isaḅi, ipati van vahisi suṁhan tovi anatun. ²² Ahai p̄usan gail lotovi uleijip loṽusan aMoses hən naləboian p̄isi hən naut a Ijip, ale ikad namitisau hən nəsa tokele mai nəsa togole.

²³ “Nəboŋ nədaṁ hiMoses tovi 40, ike tivan hən b̄eris nəbathudud san, auleIsrael gail, ke, lumabe. ²⁴ Nəboŋ tovan, eris auleIjip tobilas auleIsrael, ŋa evi tarhət san, ale esisil hən auleIjip enan, etuh buni. ²⁵ AMoses inau ke auleIsrael gail lətaləboii ke aGot tosəvati hən b̄ilav kuv galito dan navəlan alat a Ijip, be ləsaləboii. ²⁶ Pelan han ŋai aMoses eris auleIsrael eru artoḅal. Ike tigol arikad navoivoian mai gəlar gabag ale ikel mai gəlaru ke, ‘Gaməru mərovi larmiṽan; imabe məruḅal maie-gai?’ ²⁷ Be atenan togol tosa hən togon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase igol gaiug gotoil a m̄o, hən gəḅikel ke namtunor o namtsanor?’ ²⁸ Guke getuh bun ginou hum gototuh bun auleIjip nino a?’ ²⁹ Nəboŋ aMoses tosəsəlonj hən nasoran enan, igam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametbos, ilah, ikad anatun uluṁhan eru.

³⁰ “Husur nasihau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi hən aMoses len nəhai sua topaŋ wunwun len naut masmas tobəbesw, pəpadaŋ hən nabiltiṽehuh Sinai.

³¹ Nəboŋ aMoses torisi, imariŋmaŋ lan, ivan pəpadaŋ hən hən b̄ekəta bunusi, ale esəsəlonj hən nadolon Nasub aGot toke: ³² ‘Ginou novi Got setəmaṁ gail ta sutuai, aGot siApraham, seIsak mai sijakop.’ Ninen aMoses epil habat ale emətahun b̄ekəta husur emətahw masuṽ.

† 7.3 Gen 12.1 †† 7.4 Gen 11.31, 12.4-5 ‡ 7.7 Gen 15.13-14; Exo 3.12 †† 7.8 Gen 17.10-14, 21.4 †† Lutəḅulol bulos ajosef sil ajakop toləmas masuṽ hən ajosef səhor galito. ††† 7.9 Gen 37.11, 28, 39.2, 21 ††† 7.10 Gen 41.39-41

§ 7.11 Gen 41.57, 42.1-2 †† 7.13 Gen 45.1, 16 ††† 7.14 Gen 45.9-10, 17-18 †† 7.15 Gen 46.1-7, 49.33 ††† 7.16 Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32 †† Hən naves 17-18, ris Exo 1.7-8 †† 7.19 Exo 1.10-11, 22 ††† 7.20 Exo 2.2 ††† 7.21 Exo 2.3-10

³³ “Beti Nasub aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naributbut sam gəlaru; nətan gotoil lan ilo. ³⁴ Nokəta ris kitin həni ke alat a Ijip lomədas nəvanuan sagw gail. Nosəsəloŋ hən nakiloban salito ŋa nogəm hən nəbilav kuv galito. Ale gegəmai! Nesəvat gaiug vi Ijip.” †

³⁵ ASteven isor van am ke, “Imaienan, lomətahun atenan, aMoses, nəboŋ lotoke, ‘Ase igol gaiug gotoil a mō, gotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be aGot mōu esəvat atenan hən beil a mō hən galito ale hən bilav kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hən aMoses len nəhai topaŋ, aGot esəvati. ††³⁶ AMoses enan esəhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Nətas Bisibis, mai len naut masmas tobəbesw len nasihau tovi 40 am, igol namerikel lotomaŋmaŋ len gail, namerikel galen lugol nədaŋan siGot iŋarŋar. ‡

³⁷ “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigol ahai kelkel ur sua samito suŋan ginou tile məhat dan gamit balai.’ ††³⁸ AMoses enan itoh mai galito nəboŋ lotobon len naut masmas tobəbesw, itoh mai aŋel tosor maii len nabiltiŋehuh Sinai, ale itoh mai atəmadit gail; ale aGot ilav nasoruan tomaur maii hən bilavi mai gidato. ††

³⁹ “Avil atəmadit ta sutuai ləsagol nəsa aMoses tokele. Lomətahun ləbəhusuri am, luke letəlmam vi Ijip. ††⁴⁰ Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən nagot gail mōs gidato hən ləbeil a mō hən gidato. Be aMoses enan tosəhar gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nəsa tovisi həni!’ ††⁴¹ Ale len nəboŋ enan lugol nəlablab sua hun natuhbuluk. Lotutumav hən naviolan salit van həni, ale lohəhaŋur təban nəlablab lotogole hən navəlalito. ⁴² Be aGot ipair dan galito ale eriŋ gaŋulan galit hən ləbilotu hən nəyal, nahəbati mai naŋeso gail len nəmav. Ehum ahai kelkel ur gail lotokele len nalobulat salito ke,

“Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hən natutumavan

len nasihau tovi 40 len naut masmas
be mətsatutumav hən naviolan galenan van hən ginou!

⁴³ Ao, mətoḃuruŋ naim nətaŋolen sinagot Molek, mətupati mai nəlablab hən naŋeso siRefan, nagot samito; mətugol nəlablab eru enan hən mətəbilotu hən gəlaru.

Imagenan dereh nigol gamit məteməsev vi tut sua səhor naut a Pabilon.” ††

⁴⁴ ASteven isor am ke, “Len naut masmas tobəbesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim nətaŋolen siGot togol natoŋan siGot mai galito toŋarŋar. Loum həni suŋan aGot tokele mai aMoses, ale eŋitoŋ hən nəplan aMoses torisi tia len nabiltiŋehuh Sinai. ††⁴⁵ Beti galito lupati gəmai nəboŋ aJosua toil a mō hən galito. Lupati nəboŋ lotolav nətan simetbos gail aGot tohut galit dani mōs atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar

† Hən naves 30-34, Exo 3.1-10 †† 7.35 Exo 2.14 ‡ 7.36 Exo 12.41, 14.21; Num 14.33 †† 7.37 Deu 18.15, 18 †† 7.38 Exo 19.1-20.17; Deu 5.1-33 ††† 7.39 Num 14.3 ††† 7.40 Exo 32.1, 23 § 7.41 Exo 32.2-6 †† 7.43 Amo 5.25-27 ††† 7.44 Exo 25.9, 40

nəboŋ siTevit. ††⁴⁶ AGot ehəhaŋur həni, ale aTevit eus aGot hən beum hən naim natohtohan mōs aGot siJakop. ††⁴⁷ Be aSolomon boh eum hən naim enan. ††

⁴⁸ “Wake aGot toyalyal buni satohtoh len naim nəvanuan gail lotoum həni. Esuŋan Nasub aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur toke:

⁴⁹ “Novi kiŋ, nəmav ehun nabiltihai bətbətah sagw ale navile a paŋ ehun nakes kəmas notoriŋ nariegw lan.

Mətoləboi mətəbeum hən naim tomabe sagw?

O naut tomabe hən nəbiŋavŋav lan?

⁵⁰ Aoa! mətodədas mətəbigole husur ke ginou səbogw ŋai nugol natgalen ŋisi.” ††

⁵¹ Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke, “Gamit nəkadumit ihaihai masuŋ. Nəlomit imabe? Nədarinŋamit ebulbulol! Mətoŋitoŋ hən atəmamit gail ta sutuai. †† Mətomətahun aNunun aGot akis! ⁵² Mətunau təlmam hən ahai kelkel ur ideh atəmamit gail ləsamədasi a? Ao, lomədas galit van van van vagol nəmatan hən alat lotopəhav utaut hən nagəmaian siVanuan Nanoran. Atenan, mətumadhariŋi len navəlan aenemi san gail gol ke lutahətah həni imat! ††⁵³ Gamito mətukad nalo siGot aŋel gail lotolav mai gamito, be mətsagol husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

⁵⁴ Nəboŋ nəSanhitrin lotosəsəloŋ hən aSteven, nəlolit ipaŋpaŋ masuŋ van lukat bubur nariŋolit van həni. ⁵⁵ Be aSteven topul hən aNunun aGot, ekəta haihai vi lan nəmav ale eris namənas siGot mai aYesu toil len nətarhət nəmatu siGot. ⁵⁶ Ike, “Məteris! Nokəta ris nəmav tosəŋav ale aNatun Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”

⁵⁷ Lukai masuŋ, ŋon gol nədarinŋalito, mŋur van həni, ⁵⁸ liv gargari vi tut dan nabiltivile, ale tubat hən ləbetuŋi. Ale alat lotosəsəloŋ həni loriŋ nahurabat salit gail len narien aSol, nəmantuhmar sua. ⁵⁹ Nəboŋ lototuŋtuŋi, aSteven isor tuŋ ke, “Nasub aYesu, gilav nanunugw.”

⁶⁰ Beti etəŋedur ale ikai habat ke, “Nasub, sagi-pansəm galit sil nəsaan egai salito.” Nəboŋ tokəmaianan tonon, imat.

8 Ale aSol itoh ei, idaŋ mai galit lototubun aSteven.

Luŋiŋiahir nəvanuan nadəlomian gail

Tubat len nəboŋ enan nəvanuan gail lomədas tabtab hən alat siYesu len naut a Jerusalem. ŋa galit ŋisi loriŋ naut enan, lugam pəpəhw vi lan naut ŋisi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai pispisul gail losuh.

² Alatevis lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutanŋis habat həni.

§† 7.45 Jos 3.14-17 ††† 7.46 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 †† 7.47 1Ki 6.1-38; 2Chr 3.1-17 †† 7.50 Isa 66.1-2 ††† Len nasoruan ta Kris ike nəlomit mai nədarinŋamit səkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nəlomit ehum nəlon alat ləsəkad nadəlomian len a Got husur ləsəsəloŋ husuri, ləsagol husur nəsa tokele. ††† Hən naves 51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31

³ Len nəboŋ enan aSol emədas bun alat siYesu. Ehusur naim gail ŷisusua, ale eliv gargar alaluŋman mai alatpəhaŷut hən bəriŋ galit len naim bəbaŋis. †

AFilip evi Samaria

⁴ Alat lotopəpəhw lukel ur nasoruan husur aYesu len naut p̄isi lotobari. ⁵ Galit sua, aFilip evi pan vi lan naŋiltivile a Samaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan. ⁶ Nəboŋ naluŷoh gail lotosəsəlon hən aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit p̄isi losəsəlon vahvahur nəsa tokele. ⁷ Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboŋ lotomakuv dan nəvanuan tosobur. Ale nəvanuan isoŷur lotodədas ləberus mai lotodədas ləb̄iyar, lumaur. ⁸ Imagenan, len naŋiltivile enan alat a Samaria lohəhaŷur habat.

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahəsən aSimon, to-toh ei ebəlav. Egəgol behi gol ke nəvanuan p̄isi len naut a Samaria luŷar lan. Akis isor patpat gai məhat hum toyalyal, ¹⁰ ale nəvanuan naməsəl gail mai alat lototibau, galit p̄isi losəsəlon vahvahuri. Ale luke, "Atenan evi Daŋan siGot lotokisi hən aYalyal." ¹¹ Lo-huhsuuri ebəlav bathut togol galit lotopar lan na-gol-nabehi-an san gai togolgole. ¹² Avil nəboŋ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbələn aGot mai aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, lodəlomi. Ale lubaptais, lalumuŋan mai latpəhaŷut. ¹³ ASimon m̄au, gai am edəlom aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail p̄isi, ale iŷarŷar lan namerikel gail torisi.

¹⁴ Nəboŋ ahai pispisul gail len naut a Jerusalem lotosəsəlon hən ke alat a Samaria lotodəlom nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aŋon van hən galito.

¹⁵ Nəboŋ artobar naut a Samaria, arusor tuŷ m̄os galit lotokad nadəlomian ke aNunun aGot tegəm hən galito. ¹⁶ Husur aNunun aGot sab̄is len galit ideh sal; lubaptais len nahəsən aYesu ŋai. ¹⁷ Beti aPita mai aŋon aroriŋ navəlar len galit ŷisusua, ale aNunun aGot eŷis len galito.

¹⁸ Nəboŋ aSimon toris ke aGot toviol hən aNunun nəboŋ artoriŋ navəlar len galito, ilav ris nəvat mai gəlaru hən bəŷur nədaŋan enan. ¹⁹ Ike, "Mirilav nədaŋan enan mai ginau hən ke nəboŋ nəbəriŋ navəlagw len avan ideh aNunun aGot teŷis lan." ²⁰ APita isor vari ke, "Nəvat saŋm̄ tiŷos nətan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəb̄eŷur naviolan siGot hən nəvat! ²¹ Gaiug godədas gəbitah mai ginamito len nau-man egai husur nəloŋ sanor len nəhon aGot. ²² Gipair dan nəsaan egai, kel nalolosaan saŋm̄ mai aGot. Gəbigole, hum ma aGot b̄erubət nənanuan enan topat len nəloŋ dan gaiug. ²³ Bathut noris ke nəloŋ topul hən nə-tabulol-bulosi-an ale nəsaan iban̄is gat gaiug tia." ²⁴ Ŋa aSimon ike, "Iii! Mirisor tuŷ van hən Nasub̄ m̄os ginau hən nəsa mərtokele asike b̄evisi hən gin-au."

²⁵ Nəboŋ artokel nəsa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasub̄, aPita mai aŋon arotəlmam

vi Jerusalem. Len naŷisal səlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isoŷur a Samaria.

AFilip mai auleItiopia

²⁶ Boŋ sua aŋel sua siNasub̄ ikel mai aFilip ke, "Gile məhat! Gehusur naŷisal toriŋ naut a Jerusalem vi Kasa, naŷisal toŷəb̄esw." ²⁷ Imagenan aFilip iyar husur naŷisal enan, be esəhoŷut, eris auleItiopia sua tovi sogsog ††. Gai evi naŋiltivanuan siKadake tovi kwin silat a Itiopia. Ekətkəta təban nəvat p̄isi sekwin. Atenan ivan hən naut a Jerusalem hən tolotu, ²⁸ ale len natəlmaman san ebətah len nəkat san, eŷuruŋ natosian sihai kelkel ur, aIsaiah. ²⁹ Beti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, "Givan pəpadaŋ hən nəkat enan ale gitah maii." ³⁰ Nəboŋ aFilip togam van pəpadaŋ hən nəkat, esəsəlon hən toŷuruŋ natosian seIsaiah, ale eusi ke, "Goŷuruŋ ləboi nasoruan enan a?" ³¹ Isor vari ke, "Neləboi mab̄ hən, asike b̄ikad avan ideh hən b̄isor vəsvəsaii mai ginau." Imagenan eus aFilip hən b̄isah, bətah təban. ³² Atenan tovi sogsog eŷuruŋ natosian egai siGot toke:

"Losəhari hun nasipsip van hən natibunian, suŋman natuhsipsip sais nəboŋ lotogut navurun, gai am sator.

³³ Lugol isa hən hum tovi vanuan naut kəmas, len nakotan san lugol sanor hən.

Ase eləboi b̄isor husur anatun san gail o naur ta tahw han gail?

Eŷuer, bathut lulav kuv nəmauran san dan navile a pan." †

³⁴ Beti eus aFilip ke, "Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?" ³⁵ Ale aFilip etubat len natosian enan ŋai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. ³⁶ Len nəyaran salit husur naŷisal lubar naut tokad nəwai lan, ale atenan tovi sogsog ike, "Geris, nəwai! Ikad natideh hən b̄ipat kəkol hən nəbaptaisan sagw a?" ††³⁸ Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nəkat teil. Beti gəlaru arumariŋ vi pan len nəwai ale aFilip ibaptais hən. ³⁹ Nəboŋ artovahut, vəha-sua ŋai aNunun Nasub̄ iyan hən aFilip vi tut. Ale naŋiltivanuan sarisi am, be nəboŋ tohusur naŷisal san van, ikemkem ha-bat. ⁴⁰ Be aFilip evisi tətəs a Asotus, ale iyar tur naŋiltivile gail p̄isi. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi van vəbar naut a Sisarea.

ASol ipair, ehusur aYesu

(Uman 22.6-16, 26.12-18)

9 Len nəboŋ enan aSol emətahun bun ahai susur gail siNasub̄. Ikel ke temədas galit hən b̄igol galit ləb̄imat. Italtal hən van vaus aŋiltihai tutumav ² hən b̄itos naləbulat van hən naim nabonbonan gail seju len naut a Tamaskus. Ike tisaŷ alaluŋman mai alatpəhaŷut ideh lotohusur naŷisal siYesu ei hən b̄iban̄is

†† Sogsog: *naluŋman o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, avan sua etiv kotovi.* † 8.33 Isa 53.7-8 †† Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: ^{37*} AFilip ike, "Gəbedəlomi ke aYesu tovi aNatun aGot, nibaptais hən gaiug." Isor vari ke, "Nodəlomi ke aYesu tovi anatun aGot."

gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem. ³ Len nəyaran san, nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Tamaskus, vəha-sua ŋai naŋial sua togəm len nəmav ebilasi. ⁴ İteh len tan ale esəsəloŋ hən nadoldol toke, "Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?" ⁵ Ale ike, "Gaiug ase Nasuḅ?" İsor vari ke, "Ginau aYesu gotomədas bun ginau. ⁶ Be gile məhat, geḅis len nabiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa gəḅimasgole." ⁷ Alat lotoyar maii loil bütbut, losəsəloŋ hən nadoldol be ləsarıs avan ideh. ⁸ ASol ile məhat, naut kəmas namətan toşəŋav sarıs natideh. Ale lotəgau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus. ⁹ Ale sakəta len nəmariboŋ to-tor, səhan, samun.

¹⁰ İkad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nahəsən aAnanias. Nasuḅ isor maii len narisian ke, "Ananias!" Ale aAnanias ike, "Ginau bogai." ¹¹ Beti Nasuḅ ikel maii ke, "Gile məhat, gevi lan nametpısal lotokisi hən Tonor, gevi lan naim seJutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nahəsən aSol, husur ke, gagai isor tuḅ. ¹² Ale len na-kəta-risi-an eris avan sua, nahəsən aAnanias togəm, toriŋ navəlan lan hən nakətaan san bətəlmam."

¹³ AAnanias isor vari ke, "Nasuḅ, nosəsəloŋ hən nəvanuan isoḅur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan saŋ gail a Jerusalem. ¹⁴ Ale abiltihai tutumav gail lulav nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an maii hən bəgəm gegai hən ḅibaŋis gat alat lotokis gaiug Nasuḅ." ¹⁵ Nasuḅ ikel mai aAnanias ke, "Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len atenan hən ḅisor husur ginau mai alat ləsavı Ju mai nakiŋ salit gail mai alat a Israel. ¹⁶ Ginau dereh neḅusani hən natit pısi ḅigol na-ləŋon-isa-an san ŋos ginau." ¹⁷ Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale eḅis lan. Eriŋ navəlan gəlar len aSol ale ike, "Wawa Sol, Nasuḅ aYesu tovisi hən gaiug len naŋısal nəboŋ gotogəm gegai, gai esəvat ginau hən gəḅikad nakətaan tətəs ale hən gəḅepul hən aNunun aGot." ¹⁸ Vəha-sua ŋai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakətaan tətəs. İle məhat ale ibaptais. ¹⁹ Nəboŋ tohan, idaŋ tətəs.

ASol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmariboŋ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus. ²⁰ Vəha-sua ŋai len naim nabonḅonan gail seJu, etuḅat kel uri ke aYesu tovi aNatun aGot. ²¹ Galit pısi lotosəsəloŋ həni, luḅaŋ, lousus galit gabag ke, "Be atenan evi nəvanuan tomətəhun alat lotokad nadəlomian len nahəsənən len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən ḅibaŋis gat galito hən bəsəhar galit van hən abiltihai tutumav gail. Imabe?" ²² Be naləboian siSol hən na-kel-uri-an evivi məhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənanuan salit ebutbutut, husur eḅusan koti ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

²³ Husur nəmariboŋ tosoḅur, alat lotovi Ju lusor utaut hən ləḅigol aSol ḅimat, ²⁴ be avan sua epəhpəhalu maii. Len nalennəyal mai nalenmariug pısi lokəta bunus nabopita gail hən nabiltivile hən ləḅigol aSol ḅimat. ²⁵ İmaienan alat lotohusur aSol losəhari len mari-

ug, ale len nəhad loriŋ aSol vi pan tur len naholəvat to-dar vis nabiltivile. Ale igam yav vi Jerusalem. †

²⁶ Nəboŋ tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil lomətəhw lan. Ləsədəloimi ke tovi ahai susur kitin. ²⁷ Be aParnapas esəhari van hən ahai pispisul gail. İkel mai galit ke len nəyaran siSol, eris Nasuḅ tia ale Nasuḅ isor maii. İsor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur na-kel-uri-an tovi len nahəsən aYesu, namətəhwan eḅuer. ²⁸ Imagenan, aSol itah mai galito, ale ivan təlmam, van təlmam len naut a Jerusalem. Len na-il-ḅuri-an, isor tabtab len nahəsən Nasuḅ. ²⁹ İhol mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hən natosian siGot mai galito, avil lugol risi hən ḅimat. ³⁰ Nəboŋ nəbathudud nadəlomian lotosəsəloŋ ləboi natenan, losəhari vi pan vi Sisarea ale losəvati vi Tarsus.

³¹ Beti alat siYesu lukad natəŋat len naut pısi a Jutea, a Kalili mai a Samaria, nəmauran salito ivoi ŋai. ANunun aGot igol galit ludaŋ am mai loləŋon ivoi am len nəlolito, galit logəm lusobur am ale lutoh len namətəhwan hən nəyalyalan siGot.

APita igol aAeneas imaur tətəs len naut a Litta

³² Nəboŋ aPita toyar tur len naut pısi, ia ḅədoŋ ben alat siGot lototohtoh a Litta. ³³ Len naut ei eris avan sua, nahəsən aAeneas, topat len nəmel san ŋai, husur nətarhəben imat len nasıhau toməlevtor. ³⁴ APita ikel maii ke, "AAeneas, aYesu Kristo igol gumaur gagai. Gile məhat ale ḅolsan namileḅ." Vəha-sua ŋai aAeneas ile məhat. ³⁵ Galit pısi lototoh len navile Litta mai len nabəməv Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasuḅ.

APita igol nəmauran siTorkas etəlmam

³⁶ Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsən alitea aTapita, lotokisi am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail mai evi tarhət silat lotopar tite. ³⁷ Len nəboŋ enan eməsah van, imat. Lokəkəs niben ale loriŋi len naruḅ a məhat. ³⁸ Husur naut a Litta ipat pəpadaŋ hən naut a Joppa, nəboŋ ahai susur gail lotosəsəloŋ həni ke aPita totoh a Litta, losəvat alaruevis van həni, artonjiri ke, "Gegəm mai ginaməru bai; sagevəlo!" ³⁹ Ŋa aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboŋ tobar naut a Joppa losəhari vi lohoim, vi lan naruḅ a məhat. Nəbatunau pəhaḅut pısi loil garu, lutaŋ ale loḅusan aPita hən nəhai susun gail mai nahurabat tiltile gail aTorkas tosoḅe nəboŋ tomaur sal mai galito. ⁴⁰ APita esəvat galit vivile; beti etəŋedur, isor tuḅ. Ale ipair van hən niben, ike, "Tapita, gile məhat!" Alitenan esəŋav hən namətan, eris aPita ale ebətah vi məhat. ⁴¹ APita etəgau navəlan ale elivi hən ḅeil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat siGot ale esəhar alitenan tomaur van hən galito. ⁴² Len naim pısi a Joppa nəvanuan gail losəsəloŋ hən natenan tovisi gol ke isoḅur lukad nəvanuan nadəlomian len Nasuḅ.

⁴³ APita itoh len naut a Joppa len nəmariboŋ isoḅur len

† Hən naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

APita mai aKornelius

10 Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahəsan aKornelius, nasenturion sua toil a m̃o hən nasoltia tovi 100 len Navəshəsoltia ta Itali. ¹² Gai mai nəbathudud san lohusur kitin hən naṣisal siGot mai lomətahw len nəyalyalan san; gai ilavlav nəvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis. ³ Len nəboŋ sua len namityal totor ut mədau, eris narisian sua. Ekəta masil hən aŋel sua siGot togəm həni tokel maii ke, "Kornelius!" ⁴ AKornelius ekəta mətaltal həni, ninen epil, eusi ke, "Goləŋon nəsa Nasuḏ?" Aŋel isor vari ke, "Nasor-tuṽ-an saṃ mai naviolan saṃ van hən alat lotopar tite, arohun naviolan hən natutumavan van hən aGot. Ehəhəvur həni. ⁵ Imaienan, gesəvat alaluṃan vi Joppa hən ləḃesəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita. ⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas." ⁷ Aŋel enan isor maii ale ivan. Nəboŋ tovan tonor, aKornelius ekis nəvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokətkəta təban, tohusur kitin hən naṣisal siGot. ⁸ Ikel natit ṣisi tovisi mai galito, ale esəvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tublial, len nəyaran salito, logəm pəpadaŋ hən nabiltivile. Len nəboŋ enan aPita epəlau vi məhat len navurun naim topapav hən ḃisor tuṽ.

¹⁰ Imalkəkət, ike tihan, ale nəboŋ lotoutaut hən nəhanian sal, ekəta ḃerḃer. ¹¹ Eris nəmav tosəŋav, natit hun nabiltikaliko, nəhau tovat lotobaŋis naŋilen tovat, evi pan vi lan nətan. ¹² Epul hən narivatvat tiltile gail, nəṃat mai naməhob gail lotokələh len tan, mai nəman naməsav gail. ¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, "Pita, gile məhat, parū bun naməŋod, hani!" ¹⁴ Be aPita isor vari ke, "Ao Nasuḏ, sanigole! Nəsəhanhan natideh tosa o tokolkol." ¹⁵ Nadoldol isor tətəs maii ke, "Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu." ¹⁶ Tomagenan vəha-tor tonor, vəha-sua ŋai nəkaliko enan evi məhat vi lan nəmav.

¹⁷ Nəboŋ aPita tonau masuṽ hən namilen nəsa torisi, alaluṃan aKornelius tosəvat galito, lusaḏ naim seSimon ale loil len nametləkau. ¹⁸ Lukai, lous ke, "Avan sua nahəsan aSimon Pita itoh ei a?" ¹⁹ Nəboŋ aPita tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, "Simon, alaluṃan itor lous kitev gaiug. ²⁰ Gile məhat, gimariŋ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginou nosəvat galito." ²¹ Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, "Ginau boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətogəm m̃os nəsa?" ²² Galit lusor vari ke, "AKornelius, nasenturion sua toil a m̃o hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naluṃan sua tonor, tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju ṣisi luḃe ivoi. Aŋel sua siGot ikele həni ke teus gaiug hən gəḃevi lan naim san hən ḃesəsəloŋ hən nəsa gaiug gəḃikele." ²³ Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləḃitoh maii.

† Navəshəsoltia enan ikad nasoltia lotovi 600 lan. †† 10.14 Lev 11.1-47; Eze 4.14

Pelan han aPita galito loriŋ naut enan ale ahai susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mariug ale ²⁴ len nəboŋ tohusuri aPita ibar naut a Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus nəbathudud san mai nabubur san gail hən ləḃegəm ḃonḃon. ²⁵ Nəboŋ aPita toḃis lohoim, aKornelius ebubur maii ale etəŋedur bathurien aPita, ilotu həni. ²⁶ Avil aPita elivi vi məhat ike, "Gile məhat, ginou bogai, novi vanuan ŋai." ²⁷ Nəboŋ tohol maii, aPita evi lohoim ale eris nəvanuan lotosobur lotoḃonḃon ei. ²⁸ Ikel mai galit ke: "Gamit mətoləboii tia ke sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hən namtḃitah mai o hən namtḃeṃədoŋ təban avan ideh savi Ju. Be aGot eṽusan ginou ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke aGot tomətahuni. ²⁹ Imaienan nəboŋ gotosəvat galit hən ləḃesəhar ginou, nogəmai, nəsake nodədas nəḃegəmai. Nuke neus gamito, imabe məttous ginou ke nəḃegəmai?" ³⁰ Ale aKornelius isor vari ke, "Evi nəmariboŋ tovat tovan, len namityal egai totor ut mədau, nusor tuṽ. Vəha-sua ŋai avan sua tosun nahurabat tovilbil eil a m̃o hən ginou ³¹ ike, 'Kornelius, aGot esəsəloŋ hən na-sor-tuṽ-an saṃ tia mai inau gat naviolan saṃ van hən alat lotopar tite. ³² Imaienan, gesəvat alaluṃan vi Joppa hən ləḃesəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita. Atenan itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.' ³³ Husur enan, vəha-sua ŋai nosəvat galit hən ləḃesəhar gaiug. Sipa len naŋəmaian saṃ. Gagai namtutoh gegai len nəhon aGot hən namtḃesəsəloŋ hən natit ṣisi Nasuḏ tokele tia ke gaiug gəḃikele mai ginamito."

³⁴ Beti aPita etuḃat hən ḃisor ike, "Gagai noləboii ke tokitin ke naṽide siGot eṽitoṽ van hən nəvanuan ṣisi, ideh satile. ³⁵ Imagenan, nəvanuan naut ṣisi lototəŋedur van hən aGot mai lotogol nəsa tonor, ehəhəvur hən ləḃegəm həni. ³⁶ Mətoləboi napisulan aGot topisul həni van hən alat a Israel tia, napisulan tokel na-keluri-an tovoi toke, nəvanuan eləboi ḃikad navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hən nəvanuan tiltile gail ṣisi. ³⁷ Mətoləboi nəsa tovisi len naut a Jutea totuḃat a Kalili husur nəbaptaisan aŋon tokel uri. ³⁸ Mətoləboii am ke aGot tovəhas aYesu ta Nasaret hən aNunun mai nədaŋan, gol ke, gai iyar tur len naut ṣisi ale igol navoian mai igol alat natəmat tobaŋis gat galito, lumaŋ, bathut aGot totah maii. ³⁹ Ale ginamit namtoris ləboi natit ṣisi aYesu togole len naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahətah həni tomat len nəhai sua, ⁴⁰ be aGot ilav kuvi dan nəmatan len nəmariboŋ totor, ale igol ke evisi hən nəvanuan ləḃeləboi ləḃerisi. ⁴¹ Nəvanuan ṣisi ləsarisi, be ginamit aGot totabtabuh len ginamit tia, namtorisi hən namtḃikel uri. Nəboŋ aYesu tole məhat dan nəmatan, ginamit namtuhan maii, namtomun maii. ⁴² Isor idaŋ mai ginamito ke namtikel uri mai nəvanuan gail ale kel koti ke aGot totabtabuh lan hən ḃepəpəhun navoian dan nəsaan hən alat lotomaŋ sal mai alat lotomat tia. ⁴³ Ahai kelkel ur gail ṣisi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len nahəsan aYesu,

‡ 10.34 Deu 10.17

nəvanuan gail p̄isi lotoriŋ nəlolit lan, aGot dereh terub̄at nəsaan salit dan galito.” †

⁴⁴ Nəboŋ aPita tokəmaienan sal, aNunun aGot eḅis len galit p̄isi lotosəsəloŋ hən nasoruan. ⁴⁵ Nəvanuan nadəlomian lotovi Ju, lototah mai aPita, losəhoṽut husur aGot tovur san aNunun len alat ləsavi Ju am. Loləboii ke toviol hən aNunun mai galito ⁴⁶ husur losəsəloŋ hən galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nəyalalan siGot. Beti aPita ike, ⁴⁷ “Avan ideh satikai tas galit hən ləḅibaptais hən nəwai, husur aGot eviol hən aNunun mai galito suḁman gidato.” ⁴⁸ Nja ikel buni ke libaptais len nahəsan aYesu Kristo. Beti lous aPita hən biṽtoḁ mai galito hən nəmariboŋ galevis am.

APita isor vəsvəsai nəsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

11 Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadəlomian gail len naut a Jutea losəsəloŋ hən ke alat ləsavi Ju am lodəlom nasoruan siGot tia. ² Nja nəboŋ aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuṽ hən na-tiv-dalusi-an, lusor tasi ke, ³ “Gaiug goḅis len naim silat ləsəkad na-tiv-dalusi-an †† ale guhan mai galito!” ⁴ Beti aPita ikel mai galito hən natit p̄isi tovisi tuḅat len natuḅatan van vəbar nagilen. Ike: ⁵ “Ginau nusor tuṽ səḅogw len navile Joppa, ale nokəta ḅerḅer, noris natit hun nabiltikaliko nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm hən ginou. ⁶ Nəboŋ notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatəvat katkat, ale nəḁat mai naməhob gail mai nəman naməsav gail. ⁷ Nosəsəloŋ hən nadoldol tokel mai ginou ke, ‘Gile məhat Pita, paru bun naməḁod. Hani!’ ⁸ Be nusor vari ke, ‘Aoa Nasuḅ, sanigole! Nəsariŋ natideh tosa o tokolkol len nabuŋogw boŋ ideh.’ ⁹ Nadoldol len nəmav isor var ginou tətəs ke, ‘Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.’ ¹⁰ Imagenan vəhator, ale natit p̄isi evi məhat vi lan nəmav. ¹¹ Be məteris! Alaluḁman itor, aKornelius tosəvat galito a Sisarea gəm hən ginou, logəm pəpadaŋ hən naim nototoḁ lan. ¹² ANunun aGot ikel mai ginou ke nivan mai galito, saninau masuṽ husur natilean salit ləsavi Ju. Ale nuvan, alategai, lotoməlevtes lotokad nadəlomian, galit am lutah mai ginou, ale namtuvan, namtoḅis lohoim naim sitea a Sisarea. ¹³ Ihol mai ginamito husur gai toris aŋel sua toil lohoim san toke, ‘Gesəvat galevis vi Joppa hən ləḅesəhar təlmam hən aSimon lotokisi hən aPita. ¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nəbathudud saḁ dan nəsaan samito.’ ¹⁵ Nəboŋ notosor kəkereh ŋai, aNunun aGot eḅis len galit suḁman toḅis len gidato len nəboŋ ta ḁno. ¹⁶ Len nəboŋ enan nunau gat nəsa Nasuḅ tokele ke, ‘Ajon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be aGot dereh tibaptais hən gamito hən aNunun.’ ¹⁷ Imaienan, aGot ḅeviol mai galit naviolan toḅitoṽ hən nəsa toviol hən mai galito nəboŋ dattokad

† 10.43 Isa 53.11 †† Len nasoruan ta ḁno, naju gail lukad nativ-dalusi-an be alat ləsavi Ju ləsəkade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju eḅur kotov nalo seju gail. ‡ 11.16 Uman 1.5

nadəlomian len Nasuḅ aYesu Kristo, ginou ase hən ke nəḅeil kəkol hən aGot?” ¹⁸ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aPita tonor, ləsasor am be lusor sal suh aGot, luke, “Image-nan beti, aGot eviol hən naḁisal mai alat ləsavi Ju tu hən ləḅipair dan nəsaan, hən ləḅikad nəmauran.”

Alat siYesu len naut a Antiok

¹⁹ Alat lotogam pəpehw dan na-ləŋon-isa-an husur nəmatan siSteven, luvan vəbar naut a Fonisia, a Saiprus mai a Antiok. ‡ Lukel ur nasoruan husur aYesu, be lukele mai naju gail ŋai. ²⁰ Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotuḅat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hən na-kel-uri-an tovoi husur Nasuḅ aYesu. ²¹ Nədaŋan siNasuḅ ipat len galito, ŋa nəvanuan isoḅur lodəlom napisulan salito ale lupair van hən Nasuḅ. ²² Na-kel-uri-an hən natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losəvat aParnapas vi Antiok. ²³ Nəboŋ tobar naut enan eris ləboii ke aGot toviol kəmas hən navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem hən, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, ikel mai galit ke lidaŋ len Nasuḅ, leriŋ kot nəlolit len Nasuḅ, il gəgat lan. ²⁴ AParnapas evi nauluḁman tovoi, topul hən aNunun aGot mai nadəlomian. Nəvanuan isoḅur losəsəloŋ hən ale loriŋ nəlolit len Nasuḅ. ²⁵ Beti aParnapas evi Tarsus hən ḅidoŋ aSol. ²⁶ Nəboŋ tosaḅi, esəhari van vəbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gəlaru aruḅonḅon mai alat siYesu, mai aroṽusan galit isoḅur. Len naut a Antiok evi metəkav lotokis ahai susur gail hən naKristen.

²⁷ Len nəboŋ enan, ahai kelkel ur galevis loriŋ naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok. ²⁸ Galit sua, nahəsan aAkapus, ile məhat hən ḅikel ur nəsa aGot tokel mai ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Nate-nan evisi nəboŋ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom. ²⁹ Nja ahai susur gail lunau koti ke, ləḅikad nəvat, leviol hən galevis mai nəbathudud nadəlomian lototoḁtoḁ len naprovens Jutea hən ḅevi tarhət salit ei. ³⁰ Imaienan losəvat aParnapas mai aSol hən ləḅilav naviolan en salito mai alat lotoil a ḁno len naut a Jerusalem.

Aŋel sua ilav kuv aPita dan naim ḅəbaŋis

12 Len nəboŋ galenan aHerot Akrippa ††† tovi kiŋ itah gat alat siYesu galevis husur ike temədas bun galito. ² Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aṽan aJon hən naḅu nəḅalan. ³ Nəboŋ aHerot toris ke alat lotoil a ḁno hən naju gail lotohəhaṽur hən natenan, esəvat nasoltia gail hən ləḅitah gat aPita am. Igole len nəboŋ gail hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan tovi nəhanan sua ta sutuai seju gail. ⁴ Nəboŋ lototah gat aPita tonor, aHerot eriŋi len naim ḅəbaŋis, natuhluṽoh tovat hən nasoltia tovatvat lan lokətkəta kəkol hən. AHerot ike tikot hən aPita len nəhon nəvanuan p̄isi, nəboŋ Nəhanan hən nəPasova ḅinoŋ. ††† Nja lokətkəta kəkol hən aPita len naim ḅəbaŋis, be alat

†† 11.19 Uman 8.1-4 †† 11.28 Uman 21.10 ††† AHerot egai evi aHerot Akrippa, aməhaibən aHerot toyalyal. ††† Nəhanan hən nəPasova evi nəhanan seju gail husur lohəhaṽur hən nəboŋ aGot togol ahai a ḁno gail p̄isi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel.

siYesu lusor tuŭ tabtab van hən aGot m̄osi. ⁶ Len nalenmariug enan a tahw hən nəboŋ aHerot b̄ikot hən, aPita ipat bunbunol rivuh hən nasoltia eru, natsen † eru artobaŋis gati, ale nasoltia gail am lokəta kəkol hən nabopita hən naim bəbaŋis. ⁷ Vəha-sua ŋai aŋel sua siNasuḅ evisi, ale naḿial eḿial lohoim. Aŋel iŷas aPita tarhəben ike, “Gile məhat tutut!” ale natsen aruteh dan navəlan gəlaru. ⁸ Beti aŋel ikel maii ke, “Gepitavis nəhau tutuŷ saḿ, vəlas naributbut gəlaru.” Ale aPita igole. Aŋel ike, “Geruŋ gol gaiug hən nahurabat naut susus saḿ ale gehusur ginau!” ⁹ Ŋa aPita evivile husur aŋel be etətan hən ke nəsa aŋel togole ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kəta-risi-an ŋai. ¹⁰ Gəlaru aruŷot pəpadaŋ hən naut eru nasoltia lotokətkəta kəkol hən naut toru enan len naim bəbaŋis, ale arubar nabopita tovi metəlai tovan hən nabiltivile. Esəŋav səbon m̄os gəlaru ale aruyar tur lan. Nəboŋ artobar naŋilen naḿisal tomagugun sua, vəha-sua ŋai aŋel eriŋ aPita. ¹¹ Beti aPita tomadhaləboii ke tovivile kitin ike, “Gagai noləboi koti ke Nasuḅ esəvat aŋel san hən b̄ilav kuv ginau dan navəlan aHerot mai dan natit p̄isi naju gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nəboŋ aPita tonau ləboii, evi lan naim siMeri, anan aŋon nahəsan togon aMak. Nəvanuan tosoḅur luḅon ei hən ləḅisor tuŷ. ¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahəsan aRota egəm hən nabopita hən ḅesəsəloŋ. ¹⁴ Nəboŋ tosəsəloŋ ləboi nadolon aPita, ikemkem masuŷ ŋa igam təlmam, sasəŋav hən, ikai ke, “APita eil bopita!” ¹⁵ Lukel maii ke, “Gaiug gov-inu!” Nəboŋ tokelkel tətəs hən ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aŋel san.” ¹⁶ Be aPita ideldel sal. Beti nəboŋ lotosəŋav hən, lorisi, lumaŋmaŋ habat. ¹⁷ APita eḅil hən navəlan ke lemədau, ale isor husur naḿisal Nasuḅ togole tolav kuvi dan naim bəbaŋis. Ale ikel mai galit ke, “Mitikel natgalenan mai aĵemes mai alat sidat gail,” beti eriŋ naut enan, evi lan naut tile.

¹⁸ Len nadudulan nasoltia gail lunau soḅuer hən nəsa tovisi hən aPita, loləŋon isa masuŷ. ¹⁹ Nəboŋ aHerot togol nadoŋian hən aPita soḅuer, eus taltal hən alat lotokəta kəkol hən aPita husur nə-gam-yav-an san ale aHerot ikele hən nasoltia tile gail ke ligol galit li-mat. Nəboŋ aHerot togole tonon, eriŋ naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

Aŋel sua siNasuḅ igol aHerot imat

²⁰ Len nəboŋ enan nəlon aHerot epəŋas alat a Tair mai a Siton, eŷitv̄ituh mai galito. Beti galito luḅon len nənanuan sua hən ləḅisor maii. Nabiltivanuan nauman siHerot, nahəsan aPlastus, idaḿ mai galit ke tevi tarhət salito, ale lous ke likad natəḿat mai aHerot, asike luḅal am. Lousi maienan husur loŷur p̄is nəhanian halito len naut siHerot. ²¹ Len nəboŋ hən nəbonan, aHerot tosun nahurabat tovilbil, ebətah len nabiltihai bətbətah san ale ikel nasoran san mai galito ei. ²² Alat lotobonḅon ei lukaikai ke, “Nagot sua sator, savi vanuan.” ²³ Vəha-sua ŋai, aŋel siNasuḅ iŷas aHerot husur gai sator gol galit, saputsan nahəsan aGot, ŋa

† Natsen evi nəhau metəlai tokad naḅur gail tomarmarikot.

natugulas gail luhani, imat. ²⁴ Be nasoruan siGot iperperŋan naut gail am, nəvanuan isobur am losəsəloŋ hən, loriŋ nəlolit len aYesu.

²⁵ Nəboŋ aParnapas mai aSol artolav nəvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tonon, arotəlmam vi Antiok, ale aŋon Mak itah mai gəlaru.

ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol

13 Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai p̄usan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hən aNiker ††, Lusius a Sairin, aManaen (lotohisi mai aHerot Antipas ‡) mai naməkot aSol. ² Nəboŋ lotolotu hən Nasuḅ mai ləsəhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len aParnapas mai aSol m̄os ginau hən arḅigol nauman notokis gəlar hən tia.” ³ Ŋa nəboŋ ləsəhan, lotosor tuŷ tonon, loriŋ navəlalit len gəlaru mai losəvat gəlaru van.

AParnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot esəvat gəlaru van ale arovi Seleusia bitas. Arusah len nabiltibot, aruwol vi lan naholoul Saiprus. ⁵ Nəboŋ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim nabonḅonan gail seju. Arukad aŋon Mak am hən toum mai gəlaru. ⁶ Nəboŋ lotolavutur len naholoul kavkav van vəbar naut a Pafos, lusaḅ naju sua, nəvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gəgəras, nahəsan aParyesu. ⁷ Gai itah mai aSerkus Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi nəvanuan toləboi natite ale episul hən aParnapas mai aSol gəmai hən ḅesəsəloŋ hən nasoruan siGot. ⁸ Be nəvanuan nabehi enan, nahəsan aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gəlaru ale igol risi ke agavna asike edəlom nəsa artokel uri. ⁹ Beti aSol, nahəsan togon aPol, topul hən aNunun aGot, ekəta mətaltal van hən aElimas ike, ¹⁰ “Gaiug gopul hən naliblibonjan mai nagəgərasan, govi anatun natəmat, govi enemi hən natit p̄isi tonor. Gugol naḿisal tonor siNasuḅ ihaḅ tabtab, gesib hən ḅəḅis?”

¹¹ Gagai Nasuḅ tipansem gaiug. Dereh gevi metḅesw. Len nəmaribonjan galevis dereh gedədas gəḅəkəta ris nəyal!” Vəha-sua ŋai namətan arumotmot ale itaŋtaŋ kitev avan ideh hən ḅetəgau navəlan hən ḅesəhari.

¹² Nəboŋ agavna enan toris nəsa tovisi, ikad nadəlomi-an husur iḅaŋ len naḅusanan husur Nasuḅ.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

¹³ APol mai alat lototah maii loriŋ naut a Pafos, luwol vi Perka len naut a Pamfilia. Be aŋon Mak eriŋ galito, etəlmam vi Jerusalem. ¹⁴ Loriŋ naut a Perka luvahut van vəbar naut a Antiok, navile sual a Pisitia. Len nəS-appat lobis lohoim len naim nabonḅonan seju ale lobətah. ¹⁵ Nəboŋ naŷuruŋian hən nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonon, alat lotoi a m̄o len naim nabonḅonan seju lopisul van hən galit ke,

†† Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. ‡ AHerot egai evi aHerot Antipas anatun aHerot toyalyal.

“Bathudud, mætbikad nasoruan ðigol namtbeləŋon ðivoi am len nəlonamito, mitikele bai.”

¹⁶ Nja aPol eil, eðil hən navəlan ke lemədau ale ike, “UleIsrael gail mai gamit mætsavi Ju be mættomətahw len nəyalyalan siGot, mætesəsəloŋ hən ginau! ¹⁷ AGot silat a Israel ilekis hən atəmadat ta sutuai; igol galit lu-sobur masuŋ nəboŋ lototohtoh hum nametbos gail len naut a Ijip. Len nədaŋan san totibau esəhar galit dan naut enan. ¹⁸ Naut kəmas lotohaihai, gai itah mai galit van vəbar nasihau tovi 40 len naut masmas.

¹⁹ Beti iðal səhor þis naluŋoh lotoməlevru hən nametbos len naut a Kənaan, ale epəpəhun nətan salit mai nəvanuan san gail ²⁰ Natgalenan evisi len nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len nəmatsistret lotoil a mŋo hən galito vəbar aSamuel tovi ahai kelkel ur. ²¹ Beti nəvanuan gail lousi hən nakiŋ, nja aGot itabtabuh len aSol, anatan aKis, nahəmar san tovi Penjamin, tovi kiŋ nasihau tovi 40. ²² Be aGot idakuv aSol, igol aTevit evi kiŋ salito. Isor ivoi husuri ke, ‘ATevit, anatan əjesse, evi nauļuŋan notoləmas buni; gai dereh tigol natit þisi notoləŋoni.’ ²³ Len nəpasusan siTevit, aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a mŋo, hən tolav kuv alat a Israel dan nəsaan salito, nahəsan aYesu. ²⁴ A tahw hən nagəmaian siYesu, əjon ikel uri tia mai alat a Israel þisi ke limaspair dan nəsaan salito, limasbaptais.

²⁵ Nəboŋ nauman sijon pəpadaŋ hən tonor əjon ike, ‘Ginau ke ginau ase? Aoa, nəsavı atenan. Be atenan egəm a tahw len ginau, ginau novi ut kəmas nja, nəsanor kasi hən nəðisah ruðat nəhau hən naributbut san.’ ⁵

²⁶ “Bathudud siAraham mai gamit mætsavi Ju mættomətahw len nəyalyalan siGot, aGot episul gəm hən gidato, episul hən napisulan egai hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan. ²⁷ Alat a Jerusalem mai alat lotoil a mŋo salito ləsakəta ləboi aYesu enan, ke aGot totabtabuh lan, lotətan hən nasoruan sihai kelkel ur gail lotoŋururŋi len nəSappat þisi. Nja lugol nəsa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nənəuan salit, timasmat. ²⁸ Ləsəsəb natideh tonor hən þimat sile, be naut kəmas natenan, lous aPilate hən ðigole þimat. ²⁹ Nəboŋ lotogol natit þisi ahai kelkel ur gail lototos husuri tonor, lupat kuvi vi pan dan nəhai, loriŋi ipat len nəburhuvat tovi þurhes. ³⁰ Avil aGot igol ile məhat dan nəmatan, ³¹ ale alat lotoyar maji gəm a Kalili vi Jerusalem, loriŋi len nəmariboŋ tosobur. ³² Gagai galit lusor husuri mai nəvanuan sidato, lukel ur nəsa lotoris togole mai nəsa lotosəsəloŋ hən tokele.

³² “Ginaməru, namrukel mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai, ³³ igol isarpoh mŋos gidato, anatulito. Igole nəboŋ tolav kuv aYesu dan nəmatan. Suŋan aTevit tosi len nəbe na-vəha-ru-an ke,

“Gaiug govi aNatugw uluŋan, daməŋai ginau nogəm vi Təmaŋ.’ ³⁴ AGot igol ile məhat dan nəmatan hən asike ðiðos nətan. Imaianan aGot ekəmaiegai ke,

“Nəviol mai gamito hən nəsa notokel gati mai atəmamit ta sutuai aTevit.’ ³⁵

Nja len nəbe sual am aTevit ike, “Gəsədaŋ hən Nəvanuan Saŋ ðiðos nətan.’ ³⁶

Husur nəboŋ aTevit tomaur sal, igol þis nəsa aGot toləŋoni, ale ipat len nəmatan, lotavuni mai atəman gail ta sutuai, ale niben iðos nətan. ³⁷ Avil atenan aGot togol tole məhat dan nəmatan, atenan sabos nətan. ³⁸ Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito hən mætbələboi ke, len aYesu, aGot eləboi beruðat nəsaan samito. ³⁹ AGot eriŋi ke nəvanuan þisi lotokad nadəlomian len aYesu, lunor len nəhon, len nəsa aYesu togole. Be nalo siMoses edədas þeriŋi ke avan ideh tonor len nəhon aGot. ⁴⁰ Mətelələgau hən ke nəsa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi hən gamito. Lokəmaiegai ke,

“Məteris, gamit mættosor viles ginau, mitiðan ale mitimat!

Dereh nigol natsua len nəboŋ samito, ale asike mətodəlomi ke tokitin, naut kəmas avan ideh ðikel husuri mai gamito.” ⁴¹

⁴² Nəboŋ aPol mai aParnapas artovivile, nəvanuan gail lous gəlaru hən arðisor husur natgalenan tətəs len nəSappat togon. ⁴³ Nəboŋ nəðonan tonor mai lotopəpəhw, naju tosobur mai alat ləsavı Ju lotohusur kitin hən aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke leriŋi nəlolit len aGot toviol kəmas hən navoian mai galito.

⁴⁴ Len nəSappat togon pəpadaŋ galit þisi len nəðiltivile enan lubonbon hən ləbesəsəloŋ hən nasoruan siNasub. ⁴⁵ Nəboŋ alat lotoil a mŋo hən naju gail lotoris naluŋoh, lutaðulol bulos gəlaru ale lusor tastəs nəsa aPol tokele, lusor mədas nahəsan. ⁴⁶ Beti namətahwan eðuer, aPol mai aParnapas arusor idaŋ var galit ke, “Inor hən namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit metəkav. Be bathut mættomətahuni, gamit mətugol imasil ke mætsanor hən mætbikad nəmauran vi sutuai. Husur enan gagai namreriŋ gamito, namrulav nasoruan siGot mai alat ləsavı Ju. ⁴⁷ Husur Nasub aGot ikele hən ginamit tia ke,

“Ginau nugol gaiug govi naŋial mŋos alat ləsavı Ju, hən gəðikel ur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan mai nəvanuan þisi len navile a pan kavkav.” ⁴⁸

⁴⁸ Nəboŋ alat ləsavı Ju lotosəsəloŋ hən natgalenan, lohəhəvur ale lusal suh nasoruan siNasub. Galit þisi aGot totabtabuh len galit hən ləðimaur vi sutuai, lodəlom nasoruan enan. ⁴⁹ Nasoruan siNasub iperŋan naut þisi lotodar vis naut enan. ⁵⁰ Avil alatpəhəvut lotoŋat nəhes lotolotu hən aGot, mai alaluŋan lotoil a mŋo len nəbiltivile enan, naju gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomədas tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut gəlaru dan naut en salito. ⁵¹ Nja

† 13.17 Exo 1.7, 12.51 †† 13.18 Num 14.34; Deu 1.31 †
13.19 Deu 7.1; Jos 14.1 †† 13.20 Jdg 2.16; 1Sam 3.20 †† 13.21
1Sam 8.5, 19, 10.21 ††† 13.22 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20 †††
13.24 Mak 1.4; Luk 3.3 § 13.25 Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon
1.20, 27 §† 13.28 Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon
19.15 §†† 13.29 Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon
19.38-42 §† 13.31 Uman 1.3

§†† 13.33 Psa 2.7 §† 13.34 Isa 55.3 §† 13.35 Psa 16.10
§†† 13.41 Hab 1.5 §†† 13.47 Isa 42.6, 49.6

gəlaru arudardar hən narielaru hən nəmasiav naut enan b̄imakuv hən b̄imasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansem galito. † Beti arovi Ikonium. ⁵² Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

APol mai aParnapas len nab̄iltivile Ikonium

14 Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nab̄onb̄onan seju hum nāvide səlaru. Nasoruan səlaru igol isōbur lukad nadəlomian, naju gail mai alat a Kris. ² Be naju galevis lotohaihai, lugol alat ləsavi Ju nəlolit epəŋas nəvanuan nadəlomian gail. ³ Imaienan aPol mai aParnapas arutoh ebəlav ei. Arsamətahw, arusor m̄os Nasūb. Ale Nasūb igol p̄arp̄ar hən ke, napisulan artokele husur navoian toviol kəmas hən ekitin, bathut len nədaŋan san aroləboi ar̄bigol namerikel gail. ⁴ Alat lototoh len navile enan lopəpəhw. Galevis lohusur nənauan seju gail, galevis lohusur nāpusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat ləsavi Ju, naju gail mai alat lotoil a m̄o hən galito, lusor utaut hən ke, lemədəs gəlaru ale letubun gəlaru. ⁶ Nəboŋ artoləboii ke b̄imaienan, arugam yav vi lan nab̄iltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a Likaonia. ⁷ Len nəyaran səlaru pəpadaŋ hən nab̄iltivile eru enan, arukelkel na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail.

APol mai aParnapas len naut a Listra

⁸ Len naut a Listra ikad avan sua tobətah, narien gəlar p̄isi arugau. Nəboŋ lotopasi, imaienan tia. Gai səyar boŋ ideh. ⁹ Atenan esəsəloŋ hən aPol nəboŋ tosor. APol ekəta van hən ale eris ləboii ke tokad nadəlomian hən b̄imaur. ¹⁰ APol ikai habat van hən ke, “Gile məhat len narieṁ! Geil!” Ale aten eməlah vi məhat, etubat yar.

¹¹ Nəboŋ nalūvoh lotoris nəsa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, “Nagot gail logəm vi pan hən gidato, logəm vi vanuan.” ¹² Lokis aParnapas hən aSeus mai aPol hən aHermes husur aPol tokel ur nasoruan. ††¹³ Ikad naim nalotuan siSeus vivile hən nab̄iltivile. Ahai tutumav siSeus esəhar nab̄uluk uluṁan gail lotowan nahorasal van hən nametləkau hən nab̄iltivile, husur gai mai nalūvoh luke letutumav van hən gəlaru.

¹⁴ Avil nəboŋ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosəsəloŋ hən natenan, arutar nahurabat səlaru, aroṁur van hən nalūvoh, arukai ke, ¹⁵ “Laluṁan, imabe mətugol nategai? Namrovi vanuan ŋai suṁan gamito. Namrogəm hən namr̄bikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hən mət̄bipair dan natgaleg lotodədəs ləbēvi tarhət samito, van hən aGot tovi nəkadun nəmauran. Gai igol nəmav mai nətan mai nətas mai natit p̄isi lotosuh len gail. ¹⁶ Sutuai tia idaṁ hən ke nalūvoh hən nəvanuan tiltile gail lotohusur nāp̄isal salit v̄isusua. ¹⁷ Naut kəmas natenan, igol nəvanuan p̄isi

† AGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu. †† ASeus eil a m̄o hən nagot p̄isi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail. ‡ 14.15 Exo 20.11; Psa 146.6

loləboi ləb̄eris ləboi gai len navoian togole. Eviol hən naus togəm len nəmav, eviol hən nəhanian toṁan len nəboŋ han; igol ke məttopul hən nəhanian mai nəlomit topul hən nakemkeman.” ¹⁸ Be naut kəmas artokəmaienan, arusabi ke idaŋ hən ar̄bigol ke ləbesib hən natutumavan salito.

¹⁹ Beti len nəboŋ tile naju galevis logəm len naut a Antiok mai a Ikonium, ale lupair hən nənauan sinalu-ṁoh van hən galito. Lotūv aPol ke timat ale loliv gargari vivile len nab̄iltivile husur lunau ke tomat. ²⁰ Be nəboŋ ahai susur gail lotobon il garu hən aPol, ile məhat, iyar təlmam van hən nab̄iltivile. Pelan han aPol mai aParnapas aroriŋ naut a Listra, arovi Terpe.

APol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

²¹ Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logəm vi hai susur siYesu gail. Beti arotəlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok. ²² Arugol ahai susur gail ludaŋ am, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito hən ləb̄eil gəgat len nadəlomian. Aruke, “Datimasdaŋ b̄ur naləŋon-isa-an tosobur hən datb̄eb̄is len natohan pipihabəlan aGot.” ²³ APol mai aParnapas arutabtabuh len ahaṁut galevis hən ləb̄eil a m̄o hən alat siYesu len naut v̄isusua. Arusor tūv, arsəhan, ale aroriŋ galit len navəlan Nasūb, gai lotoriŋ nəlolit lan.

²⁴ Nəboŋ artoyar tur len naut gail a Pisitia, arubar naut a Pamfilia. ²⁵ Ale len naut enan, nəboŋ artokel ur nasoruan len nab̄iltivile Perka tonon, arovi pan vi Attalia bitas. ²⁶ Aroriŋ nab̄iltivile Attalia, aruwol təlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len naut a Antiok lotoriŋ gəlaru len navəlan aGot m̄os nauman artomadhaum vurvuri.

²⁷ Nəboŋ artobar naut a Antiok, arous alat siYesu ei hən ləb̄ibonb̄on, ale arukel ur mai galit natit p̄isi aGot togole len nab̄onan səlaru mai. Arukel husur nāp̄isal aGot togole hən b̄esəŋav hən nabopita hən nadəlomian m̄os alat ləsavi Ju. ²⁸ Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

15 Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Loṁusan nəvanuan nadəlomian gail ei maiegai ke, “Asike ləb̄etiv dalus gamito məttovi lalūṁan, hum nāvide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan samito.” ††² APol mai aParnapas arusor tas nāpusanan salito ale arusor b̄albal mai galito. Ŋa alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən ləb̄evi Jerusalem hən ləb̄isor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o hən alat siYesu husur nāpusanan enan. ³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Fonia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadəlomian gail lukemkem masūv. ⁴ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit p̄isi aGot togole len nab̄onan salit mai.

†† 15.1 Lev 12.3

⁵ Nəvanuan nadəlomian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, "Alat ləsavı Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidaŋ mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses."

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̃o luḃonḃon hən ləḃisor husur natenan. ⁷ Nəboŋ lotosor ḃalḃal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, "Bathudud, mətoləboii ke len nəboŋ ta m̃o aGot itabtabuh len gin-au, hum gidat sua, hən nəḃikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavı Ju, hən ləḃesəsəloŋ həni ale dəlomi. ^{†8} AGot toləboi nəlon nəvanuan ḃisi, igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito suḃan toviol həni mai gidat dattovi Ju. ^{††9} AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadəlomian salito igol nəlolit iveveu.

¹⁰ Imabe mətsədəm̃ hən nəsa aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipaŋpaŋ a? Imabe mətorıŋ na-gol-husur-nalo-an toməlas habat len alat ləsavı Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodədas datḃevusi? ^{††} Sati-maienan! Datoləboii ke len navoian aYesu toviol kəmas həni mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Eḃitoḃ hən alatenan ləsavı Ju."

¹² Galit ḃisi len nəḃonḃonan ləsasor, losəsəloŋ nəboŋ aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsavı Ju. ¹³ Nəboŋ artosor tonon, aJemes isor ike, "Mətesəsəloŋ hən ginau.

¹⁴ Mitinau gat nəboŋ aSimon † tosor vəsvəsai mai gidato, naḃisal nametəkav aGot togole nəboŋ togəm təban alat ləsavı Ju, hən ḃilav dan galito naluḃoh sua hən ləḃevi esan səḃon. ^{††15} Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ "Len nəboŋ enan dereh netəlmam ale neum təlmam hən naim nətaḃolen siTevit tomaruŋruŋ, nəsa tomətartar dereh neum təlmam həni ale nigole tehun ta m̃o, nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kiŋ tətəs.

¹⁷ Imaienan galit ḃisi am, nəvanuan naut tiltile gail nəhəsəgw topat len galito, dereh leusus kitev ginau hən ləḃeləboi ginau.

Nasuḃ aGot togol ke, nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia, gai ekəmaienan." ^{††}

¹⁹ AJemes isor am ke, "Noriŋi timaiegai ke: sadatigol tidaŋ hən alat ləsavı Ju lotopair van hən aGot. ²⁰ Avil gidat datitos nalobulat van hən galit ḃike, salihan naməŋod lototutumav həni van hən nəlablab ideh, saligol naitian tosa, ^{†††} salihan naməŋod lotobaŋis bun navədolon mai salihan o mun nəda. ^{†††21} Husur ta sutuai lukel ur nəsa aMoses totosı len navile ḃisi mai loḃu-runji len naim nəḃonḃonan seju gail len nəSappat ḃisi."

† 15.7 Uman 10.1-43 †† 15.8 Uman 2.4, 10.44 ‡ Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi nauluḃan sua ŋai, aYesu tokisi hən aPita. †† 15.14 Uman 11.1-18 †† 15.17-18 Amo 9.11-12 ††† AGot idam̃ hən naitian mai asoam̃ gotolah kitin mai ŋai. Lev 18.6-23. ††† 15.20 Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23

Nalobulat napisulan van hən alat ləsavı Ju

²² Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a m̃o mai alat siYesu ḃisi, lusor səḃi ke litabtabuh len galit galevis hən ləḃesəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil a m̃o hən alat siYesu ei. Nahəsalaru aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas.

²³ Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a m̃o mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van hən gamit mət-tovi nəbathudud siYesu mətsavi Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke "Ivoi!" mai gamito.

²⁴ Namtosəsəloŋ həni ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-dam-həni-an sinamit eḃuer. Lugol gamit nəlomit isa mai nənavuan samit ebutbutut husur nəsa lotokele. ²⁵ Imaienan ginamit ḃisi nam-tusor səḃi ke namtitabtabuh len nauluḃan galevis hən namtḃesəvat galito van hən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttoləmas bun gəlaru, ²⁶ ar-todaḃ hən nəmauran səlaru m̃os nəhəsən aMasta sidato, aYesu Kristo. ²⁷ Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar arḃikel natgalegai mai gamito toḃitoḃ hən namttotosi. ²⁸ ANunun aGot mai ginamito namtukad nənavuan esua ke, ivoi ke asike mə-tovus na-gol-husur-nalo-an toməlas habat, avil nalo galegai tovis ŋai ke: ²⁹ Samtihan naməŋod lototutumav həni van hən nəlablab ideh, samtihan nəda. Samtihan naməŋod lotobaŋis bun navədolon mai samtigol naitian tosa. Məḃehusur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəsa tovoi. Enan ŋai, pelan.

³⁰ Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəboŋ lotobar naut enan, lugol alat siYesu luḃonḃon ale lulav nalobulat mai galito. ³¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotoḃuruŋ nalobulat enan, lukemkem masuḃ husur igol loləŋon ivoi am len nəlolito. ³² AJutas mai aSilas, gəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat hən arḃigol alat lotokad nadəlomian ləḃeləŋon ḃivoi am len nəlolito mai ləḃidaŋ am. ³³ Nəboŋ artotoh len nəmariboŋ galevis, nəvanuan nadəlomian gail losəvat gəlar təlmam vi Jerusalem len navoian hən arḃetəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok. ^{§35} Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isobur am loḃusan, lukel ur nasoruan siNasuḃ.

APol mai aParnapas aropəpəhw

³⁶ Husur nəmariboŋ galevis, aPol isor mai aParnapas ke, "Daretəlmam vi lan nəḃiltivile ḃisi dartokel ur nasoruan siNasuḃ lan hən darḃeris alat lotokad nadəlomian ke lumabe." ³⁷ AParnapas ike tesəhar aŋon lotokisi hən aMak mai gəlaru. ³⁸ Avil aPol idaŋ ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari. ^{§†39} Arusor ḃalḃal habat ŋa aropəpəhw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus. ⁴⁰ Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboŋ

§ Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: ³⁴ * Be aSilas ike titoh ei. † 15.38 Uman 13.13

ahai susur gail lotorinji len navəlan aGot, erij naut enan. ⁴¹ APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludan am.

ATimoti itah mai aPol mai aSilas

16 APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsan aTimoti, anan evi Ju tokad nadəlomian, be atəman evi uleKris. ² Alat lotokad nadəlomian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi. ³ APol ike aTimoti titah maii len nəyaran san, ale esəhari hən βətiv dalusi bathut naju gail lotosuh len naut galenan, husur galit řisi loləboii ke atəman evi uleKris. ⁴ Len nə-yar-tur-an salito len nabiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləβigol husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a řmo len naut a Jerusalem lotodař hən. ⁵ Imagenan alat siYesu len naut gail ludan am len nadəlomian salito mai logəm lusobur am len nəmari-boŋ řisusua.

Len naut a Troas aPol eris na-kəta-risi-an sua

⁶ Pol galito luyar tur len naut gail a Frijia mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən nařisal hən ləβikel ur nasoruan len naprovens Asia. ⁷ Nəboŋ lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu iřon gol galito. ⁸ Na luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas. ⁹ Len mariug aPol eris na-kəta-risi-an togəm len nəmav. Ikad auleMasetonia toil řiri ke, "Gegəm vi Masetonia hən gəbevi tarhət sinamito." ¹⁰ Nəboŋ toris na-kəta-risi-an tonon, vəha-sua řai eutaut hən namtbevi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

¹¹ Nəboŋ namttoriŋ naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neařolis. ¹² Namtoriŋ naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum hən vatoh lan. Evi nabiltivile sua toil a řmo len naprovens Masetonia. Namtutoh ei len nəmariboŋ galevis. ¹³ Len nəSappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel. Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuř-an ei, ale namtobətah, nam-tusor mai alatpəhařut lotobonbon ei. ¹⁴ Ikad apəhařut sua, nahəsan aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəlon hən ginamito. Evi tobtaTiatira tořur hən nəkaliko toboŋboŋ. Nasuβ ebur nəlon hən βəsəsəlon husur nəsa aPol tokele. ¹⁵ Nəboŋ gai mai alat lototoh maii lotobaptais tonon, eus ginamit ke, "Mətbisəβ səhoti ke notodəlom kitin len Nasuβ, mətegəm hən mətbitoh len naim sagw." Ale igol ke namtudař hən.

APol mai aSilas len naim bəbaŋjis

¹⁶ Len nəboŋ sua namtovi lan naut na-sor-tuř-an enan ale natabarehreh sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur nəsa bevisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isobur

lan. ¹⁷ Alitenan ehusur aPol mai ginamito, ikaikai ke, "Laluřan galegai lovi slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito nařisal hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan samito." ¹⁸ Ehişi imagenan len nəboŋ tosobur. Be igol nəlon aPol ipaŋpaŋ, ipair van hən, ikel mai natəmat ke, "Nukele idaŋ mai gaiug len nahəsan aYesu Kristo, gimakuv dani." Vəha-sua řai imakuv. ¹⁹ Be nəboŋ alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas bilav nəvat ideh am řmos galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi lan nəmaket hən ləberij gəlaru len nəhon alat lotoil a řmo len nabiltivile. ²⁰ Nəboŋ lotosəhar gəlaru van hən nabiltimatsistret gail, luke, "Alaruegai arugol nə-βal-təvtəvor-an len nabiltivile sidato. Arovi uleJutea, ²¹ ale arukel ur nařide gail nalo sidat toke sanor hən datβidař hən mai datbehusuri, husur datovi uleRom gail."

²² Naluřoh am lomətahun gəlaru ale nabiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil nahurabat səlaru ale řas gəlaru. ²³ Nəboŋ lotořas gəlaru vəha-sobur, lubar hən gəlar len naim bəbaŋjis. Ale lukele hən nauluřan hən naim bəbaŋjis ke tekətkəta kəkol gat gəlaru. ²⁴ Igol nəsa lotokele, erij gəlaru len naruř lohoim buni ale ibəŋjis gat nariəlaru len nəhai. †

²⁵ Tuβloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuř mai arokə kai hən nəbe gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbaŋjis losəsəlon hən gəlaru. ²⁶ Losəhəřut, nadu todaŋ ekur hən nəpaudesen hən naim bəbaŋjis. Vəha-sua řai nabopita gail losəŋav ale natsen salit řisi lumaruβ. ²⁷ Nəboŋ nauluřan hən naim bəbaŋjis tolele, toris nabopita lotosəŋav, eliv kuv nabiltiřu san hən řisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei lugam yav tia. ²⁸ Be aPol ikai habat ke, "Sagisar gaiug! Gidat řisi datosuh gegai."

²⁹ Nauluřan enan eus nařial, igam lohoim, ale ipab, etəŋedur bathurien aPol mai aSilas. ³⁰ Beti esəhar gəlaru vivile, eus gəlar ke, "Nasuβ gəlaru, nigol nəsa hən asike nəβipanis sil nəsaan sagw?"

³¹ Arusor vari ke, "Gikad nadəlomian len Nasuβ aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan nəsaan sař. Imagenan hən alat lotosuh len naim sař am."

³² Ale arukel nasoruan siNasuβ mai atenan, mai alat lotosuh len naim san. ³³ Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubəlaru tomařulřul, beti gai mai nəbathudud san lubaptais. ³⁴ Esəhar gəlaru vi lohoim ale erij nəhanian a řmo hən gəlaru ale gai mai galit řisi lotosuh maii lukemkem masuř bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

³⁵ Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləβike, "Sah ruβat alaruenan arivan."

³⁶ Ale nauluřan hən naim bəbaŋjis ikel mai aPol ke, "Nəmatsistret gail lopisul ke nəberuβat gaməru. Imagenan məroləboi mərberij naut egai. Mirivan mədau."

³⁷ Avil aPol ikel mai alipah gail ke, "Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uleRom, lubar hən ginaməru len naim bəbaŋjis. Galit lunau ke lesəvat ginaməru vi tut

† Nəhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarhəte, nalok tarhəte, mai ikad nabur gail lan, narien nəvanuan tosiri vi len gail.

hən ke nəvanuan gail asike ləbələboii a? Aoa! Ivoi ke galit səbōlit m̄au legəm səhar kuv ginaməru.” †

³⁸ Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmat-sistret gail. Lomətahw nəboŋ lotosəsəloŋ hən ke gəlaru artovi uleRom. ³⁹ Nja luvan vaus gəlaru ke saarinau gat nəsa lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arberij nabiltivile enan. ⁴⁰ Nəboŋ artorij naim bəbaŋis, arovi lan naim seLitia, ale nəboŋ artoris nəvanuan nadəlomian gail, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

17 Nəboŋ aPol galit lotoyar tur len naut a Amfiṗolis mai a Aṗollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim nəbōnḃonan seju gail. ² Suḃman naṽide san, aPol eḃis lan ale len nəSappat itor ikel ur mai galito nəsa natosian siGot tokele. ³ Isor vahvah mai galito hən bēṽusan len natosian siGot ke, aKristo, aGot totabtabuh lan imasləŋon isa vəmat mai imasle məhat dan nəmatan. Ale aPol ike, “AYesu egaii notokel uri mai gamito, evi aKristo boh.”

⁴ Galit galevis lodəlom nəsa aPol tokele ale luḃon mai aPol mai aSilas. Isoḃur am lutah mai gəlaru: alat a Kris lotolotu hən aGot, mai alatpəhaṽut lotoil a m̄o len nabiltivile enan.

⁵ Be naju ləsədəlom nasoruan siPol lutaḃulol bulos gəlaru, ale losəhar naluḃman galevis lotosa dan nəmaket, lugol nəvanuan gail loluṽoh hən ləḃiḃal taṽtaṽor, mədas natit gail len nabiltivile enan. Loḃur van hən naim sijason hən ləḃidoŋ aPol mai aSilas hən ləḃiḃpat kuv gəlaru vivile van hən naluṽoh. ⁶ Nəboŋ ləsəsəḃ gəlaru, loliv gargar aḃason mai nəvanuan nadəlomian gail tile van hən alat lotoil a m̄o len nabiltivile enan. Lukai habat ke, “Nəvanuan galegai lotomədas naut ṗisi, gagai logəm gegai. ⁷ Ale jaṣon egai ehəhaṽur hən lototoh lohoim san. Galit ṗisi loḃur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakiŋ tile, nahəsan aYesu!”

⁸ Nəboŋ naluṽoh mai alat lotoil a m̄o lotosəsəloŋ hən natgalenan, lodədarŋəḃu masuṽ. ⁹ Imagenan lugol ke aḃason mai nəvanuan nadəlomian gail lulav nəvat mai galito hum na-kel-gati-an ke asike lomədas naut tətəs am, ale loriŋ galito luvan.

APol mai aSilas len naut a Perea

¹⁰ Len mariug enan ḃai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəboŋ artobar naut enan aroḃis len naim nəbōnḃonan seju gail. ¹¹ Len nəḃoruan salito, alat a Perea lohəhaṽur hən ləḃesəsədarij səhor alat a Tessalonika. Loləŋon masuṽ hən ləḃesəsəloŋ hən nasoruan. Len nəboŋ ṗisi lobunus tas natosian siGot hən ləḃisaḃi ke aPol tokitin o sakitin. ¹² Imagenan galit lusoḃur lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi toḃtaKris lotoṽat nəhes mai auleKris isoḃur. ¹³ Be nəboŋ naju gail len naut a Tessalonika lotosəsəloŋ ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluṽoh, gol

nəlol paŋpaŋ mai nabiltidədarŋəḃuan len navile enan. ¹⁴ Beti vəha-sua ḃai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitas, be aSilas mai aTimoti aru-toh. ¹⁵ Alat lotosəhar aPol luyar maii vəḃar naut a Atens ale nəboŋ lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəm tah mai aPol tutut.

Len naut a Atens

¹⁶ Nəboŋ aPol totoh vir gəlaru len naut a Atens, nəlon isa bathut eris ke nabiltivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu hən. ¹⁷ Nja isor vahvah len naim nəbōnḃonan mai naju gail mai alat ləsavi ju lotolotlotu hən aGot. Ale len nəboŋ ṗisi len nəmaket ihol mai alat lototoh ei. ¹⁸ Ahaṽi ṗusan gail, lotokis galit hən Epikurian †† mai Stoik ‡, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor təvtav, gai ike tikel nəsa?” Galevis am luke, “Esuḃman tovi uluḃman na-kel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail.” (Lokəmaienan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmatan.) ¹⁹ Nja losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus. †† Nəmat-sistret gail lotobətah lan lousi ke, “Namtuke namteləboi naṗusanan veveu gotokel uri. ²⁰ Namtosəsəloŋ hən natgalevis lototile masuṽ ale namtuke namteləboi namilelito.” ²¹ Alat a Atens mai nametḃos gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsəloŋ tabtab hən nənauan ideh toveveu.

²² Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, “Alat a Atens, noris ke, məttouan masuṽ hən nalotuan van hən nagot samit gail. ²³ Husur nəboŋ notoyar tur len naut egai, nokəta bunus natit məttolotu hən gail. Ale nusəḃ nəmel tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hən Nagot Datsaləboii.’ Nəsa məttolotu hən be mətsaləboii, ategai nikel uri mai gamito. ²⁴ AGot togol navile a pan mai natit ṗisi lan, atenan tovi Nasuḃ hən nəmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail. ²⁵ Mai nəvanuan gail ləsaləboi ləḃevi tarhət san husur gai səḃar titideh bathut gai səḃon eviol mai nəvanuan ṗisi hən nəmauran, nasuḃavḃavan mai natit ṗisi am. ††²⁶ Len nəvanuan esua ḃai igol naluṽoh ṗisi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləḃitoh len navile a pan kavkav. Ale eriŋ gat nəboŋ hən natohan salito mai naut a im salito. ²⁷ Igol natgalenan hən ləḃiyar kitev aGot, mai hum ma ləḃitaŋtaŋ kitevi ale saḃi, naut kəmas ke satoh a tut dan gidat ṽisusua. ²⁸ Bathut

“‘Len gai datukad nəmauran,
datugol natideh dattogole mai datukad natohan.’
Hum galevis silat lototos nəḃe samito luke,
“‘Gidat am datovi natun gail.’

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatan aGot gail, sadatinau ke esuḃman nəlablab hən nagol, nasilva o nə-

†† Epikurian gail lodəlomi ke, nəmauran ipat m̄os nahəhaṽuran, ale bikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. ‡ Stoik gail lodəlomi ke, nəvanuan ḃai ikad nənauan tonor hən bəkəta təḃan gai səḃon. Lunau ke, got evi natit ṗisi len navile a pan ale nəvanuan ṗisi mai natit ṗisi loṗitṗitoṽ. †† NəAreopakus evi naṽehuh sua tokad nahəsan nagot hən nəḃalan salito mai lokis nəmat-sistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am. †† Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48

vat mot, nəlablab nəvanuan toum həni len namitisau mai nənanuan san. ³⁰ A m̄o aGot səpansem alat lototətan hən nakitinan husuri. Ehum tokəta səhor natətanən enan. Be len nəboŋ ta daməŋai van, isor idaŋ mai nəvanuan p̄isi len naut p̄isi ke, lipair dan nəsaan salito. ³¹ Bathut aGot ilekis hən nəboŋ tia hən ke, len nanoran gai dereh tikot hən nəvanuan p̄isi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua hən b̄ikot hən galito. Ale igol avan enan iḫarḫar nəboŋ togol tole məhat dan nəmatan.”

³² Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aPol tosor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtesəsəloŋ hən gaiug tətəs husur natenan.”

³³ Imagenan aPol eriŋ galito. ³⁴ Be galit galevis lutah maii, ale lukad nadəlomian len aYesu: ikad aTionisius, tobətah len nəAreopakus; aḫəhəvut sua, nahəsən aTamaris, mai nəvanuan galevis am.

APol len naut a Korint

18 Husur nəboŋ enan aPol eriŋ naut a Atens, evi Korint. ² Len naut enan ebubur mai naju sua, nahəsən aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhagəm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hən naju gail ke leriŋ naut a Rom. APol ia ris gəlaru, ³ ale bathut nauman san inor hən səlaru, itoh mai gəlaru ale loum b̄onb̄on. Galit p̄isi losəsod im nətaḫolen. ⁴ Len nəSapḫat p̄isi isor vahvah len naim nəb̄onb̄onan seju hən bigol naju gail mai alat a Kris leləboi səhot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nəboŋ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ḫai, ikel uri mai naju gail ke, aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan. ⁶ Nəboŋ lotomətahun aPol, sor mədas nahəsən, aPol ekur hən nahurabat san hən b̄imasil ke, aGot sahəhəvur hən galito, ike, “Nəsa b̄evisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginou am. Gagai van nivan hən alat ləsavi Ju.”

⁷ Beti eriŋ naim nəb̄onb̄onan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim nəb̄onb̄onan seju. ⁸ AKrispus, toil a m̄o hən naim nəb̄onb̄onan, ikad nadəlomian len Nasub aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isobur len naut a Korint lotosəsəloŋ hən nasoruan siPol, lodəlom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais. ⁹ Len nalenmariug sua Nasub isor mai aPol len na-kəta-risi-an sua ke, “Sagemətahw, be gisor, sagipat b̄utb̄ut; ¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən b̄emədas gaiug hən bigol gəb̄ikad nasənanan, husur nəvanuan isobur len nab̄iltivile egai lovi esagw.” ¹¹ Ale itoh ei nasihau esua mai nahəbati eməlevtes, eḫusan galito hən nasoruan siGot.

¹² Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens Akaia, naju gail luḫon, lutah gat aPol, ale lukot həni. ¹³ Luke, “Ate-gai italtal hən nəvanuan gail hən ləb̄ilotu hən aGot len nav̄ide sanor hən nalo.” ¹⁴ APol esəŋav hən nabuŋon

† 18.6 Uman 13.51 †† Titius Justus: natosian galevis ta sutuai luke Titus.

hən b̄isor be aKallio isor kəkol həni, ikel mai naju gail ke, “Gamit məttasor husur nəsaban ideh o natit tosa togole, tanor hən nəb̄esəsəloŋ hən na-sor-tasi-an samit məttovi Ju. ¹⁵ Avil husur ke nəbathut na-sor-b̄al-b̄al-an evi nasoruan gail mai nəhes gail mai nalo samito, gamit m̄au mitigole tinor, husur ginou nomətahun nəb̄evi nəmatsistret hən natgalenan.” ¹⁶ Ale igol ke nəvanuan nakotan lohut galit dan nakotan. ¹⁷ Beti galit p̄isi lutah gat aSostenes toil a m̄o hən naim nəb̄onb̄onan seju ale luḫasi a m̄o hən nakotan, be aKallio sənau masuḫ hən natgalenan.

APol etəlmam vi Antiok

¹⁸ APol itoh ebəlav kəkereh a Korint. Beti esudəlaḫ nəvanuan nadəlomian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir p̄is navurun husur na-kel-gati-an sua san tokele mai aGot. ¹⁹ Nəboŋ lotobar naut a Efesus, aPol eriŋ gəlar ei be gai səb̄on eḫis len naim nəb̄onb̄onan seju hən b̄isor levlev mai naju gail. ²⁰ Nəboŋ lotousi hən b̄itoh kəkereh am, sədaḫ. ²¹ Be nəboŋ tosudəlaḫ galito tonon ike, “AGot b̄eləŋoni dereh netəlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus. ²² Ale nəboŋ tomariŋ len naut a Sisarea, evi məhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok. ²³ Nəboŋ totoh ei ebəlav kəkereh, ivan tətəs, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən b̄igol ahai susur p̄isi, ludan am.

AAḫollos ikel ur nasoruan siGot

²⁴ Naju sua tovi auleAleksadria egəm vi lan naut a Efesus, nahəsən aAḫollos. Evi naluḫan tokad namitisau hən b̄igol nasoran bihol, ale eləboi bun natosian siGot. ²⁵ Atenan esəsəloŋ ləboi naḫisal siNasub tia, ale nəlon idaŋ hən tosor mai p̄usan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan sijoŋ ḫai. ²⁶ Etubət hən nasoran len naim nəb̄onb̄onan seju, namətahwan eḫuer. Be nəboŋ aPrisilla mai aAkwila artosəsəloŋ həni, arusor mai gai səb̄on, arusor vahvah hən naḫisal siGot tonor am maii. ²⁷ Nəboŋ toke tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadəlomian gail lugol eləŋon ivoi am len nəlon, ale lutos nalob̄ulat van hən ahai susur gail ei ke, lehəhəvur hən nagəmaian san. Nəboŋ tobar naut a Akaia evi tarhət hibat silat lotokad nadəlomian bathut navoian aGot toviol kəmas həni. ²⁸ Len nəhon nəvanuan p̄isi, len natosian siGot, isor idaŋ, ḫusani ke naju gail lusab, be aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

APol len nab̄iltivile Efesus

19 Nəboŋ aAḫollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Is-aḫ ahai susur galevis ei, ² ale eus galit ke, “Mətukad aNunun aGot nəboŋ məttogəm vi vanuan nadəlomian a?” Lusor vari ke, “Ao, b̄ikad aNunun aGot, namtsəsəsəloŋ hən natideh husuri.” ³ Beti aPol eus ke, “Mə-

‡ Nalo silat a Rom idaḫ hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol toḫusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sədaḫ həni.

tukad nēbaptaisan tomabe?" Lusor vari ke, "Nēbaptaisan sijon." ⁴ Ale aPol ike, "Nēbaptaisan sijon evi nēbaptaisan hən nēpairan dan nēsaan. Ajon ikel mai nēvanuan gail ke, lerij nəlolit len ategaii bēhusuri. Ajon isor husur aYesu." ⁵ Nēboŋ lotosəsəlōŋ hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsən Nasuḅ aYesu. ⁶ Ale nēboŋ aPol torij navəlan gəlar len galit v̄isusua tonōŋ, aNunun aGot ebis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsə aGot tokel mai galito. ⁷ Galit p̄isi lovi 12.

⁸ APol ebis len naim nābōnḅōnan seju ale len nahəbati itor isor ei namətahwan ebuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihabəlan aGot. ⁹ Be nēboŋ galevis lotohaihai, ləsadəlomi, lotosor isa hən nāp̄isal siNasuḅ van hən nābōnḅōnan, aPol erij galito. Esəhar ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitissau seTirannus. ¹⁰ Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit p̄isi lototoh len naprovens Asia, naju gail mai alat a Kris p̄isi, losəsəlōŋ hən nasoruan siNasuḅ.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahun togolgole akis. ¹² Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nēboŋ lotolav gail mai alat lotoməsah, lumaaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv. ¹³ Beti naju galevis lotoyar titau hən ləbēhut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsən Nasuḅ aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, "Len nahəsən aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!" ¹⁴ Ikad abiltihai tutumav tovi Ju, nahəsən aSkeva, tokad anatun uluḅman toməlevru togol magenan hən. ¹⁵ Avil nēboŋ lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, "Noləboi aYesu! Nəsətətan hən aPol, avil gamit ase?" ¹⁶ Beti naluḅman tokad nanunun nəmargobut eməlah van hən galito, idan masuḅ, esəhor galito gol ke lugam dan naim enan b̄ur-malmal mai nədə halit isel. ¹⁷ Nēboŋ alat lototoh a Efesus, naju gail mai alat a Kris p̄isi, lotosəsəlōŋ ləboi natenan, galit p̄isi lumaŋmaŋ lan ale loputsan nahəsən Nasuḅ aYesu. ¹⁸ Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadəlomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsə tosa lotogole. ¹⁹ Galit galevis lotogolgol nabehi a ḅno, lusah tu-an nalobulat na-golgol-behi-an salit gail, ale lopəŋas p̄isi len nəhon nəvanuan gail. Lətake lətaḅur hən nalobulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000. ²⁰ Len nāv̄ide tomagenan aGot eḅusan nədanjan san, ŋa nəvanuan lusobur am losəsəlōŋ hən nasoruan siNasuḅ tobar nəlolit am.

Naluḅoh iḅal taḅtaḅor, mədəs natit gail

²¹ Nēboŋ natgalenan lotonōŋ, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, "Nēboŋ nēbivan ei ḅinoŋ nimasvi Rom am." ²² Ŋa esəvat nəvanuan na-vi-tarhəte-an şan eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səbōn itoh ebəlav kəkereh am len naprovens Asia.

²³ Len nēboŋ enan, len nābiltivile Efesus ikad nābiltiḅalan tomədəs alat lotohusur nāp̄isal siNasuḅ.

²⁴ Ikad naluḅman sual ei, nahəsən aTemetrius toum hən natuhləlab hən naim nalotuan siArtemis hən nasilva. Eliv nəvat isobur ḅnos alat lotoum len nasilva. ²⁵ Igol esan gail luḅonḅon mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, "Laluḅman, mətoləboii ke dattolav nəvat tosobur len nabisnis egai. ²⁶ Mətoris ləboii, mətosəsəlōŋ ləboii ke, savi geg a Efesus səbōn ŋai, be len pəpadaŋ hən naprovens Asia kavkav, atenan, aPol, esəhar nəvanuan isobur. Egəras galit ke nagot gail, nəvanuan lotoum hən, ləsavı got kitin. ²⁷ Ehum nəhes hən nauman sidato bēgəm b̄isa, mai len nənanuan salit p̄isi ehun naim nalotuan siArtemis, nagot tovi pəhaḅut toyalyal, bēgəm vi ut kəmas. Alitenan, nəyalyalan san dereh timasıg len nənanuan silat a Asia mai navile a pan lotolotu hən!"

²⁸ Nēboŋ lotosəsəlōŋ hən, nəlolit ipanpaŋ masuḅ, lukai habat ke, "Artemis ta Efesus iyalyal buni!" ²⁹ Sə-dareh nābiltivile enan epul hən nadədarŋaḅuan mai nəlol paŋpaŋ. Naluḅoh loḅur vi lan naut hən nābiltiḅonḅōnan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia gəlaru artoyar mai aPol. ³⁰ Be nēboŋ aPol toke tivan hən ḅisor mai naluḅoh, ahai susur gail lomətahusi. ³¹ Beti galevis am, lotoil a ḅno len naprovens Asia, lotoləmas aPol, lopisul van hən ke, satevi lan nābiltiḅonḅōnan. ³² Len naut enan galevis lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsua tile am husur nābōnḅōnan edədarŋaḅu, ale isobur ləsaləboii ke nābōnḅōnan salit ḅnos nəsə. ³³ Naju gail lorusan aAleksada vi ḅno ale galevis len naluḅoh lukel maii hən nəsə ḅikele. Beti ebil hən navəlan hən ləbēmədau hən ḅisor gol gai gabag. ³⁴ Nēboŋ naluḅoh lotokəta ləboii ke aAleksada tovi Ju, lomətahuni, luḅon hən lotokai ke, "Artemis ta Efesus iyalyal buni!" Imaienan hən nəhaua toru.

³⁵ Nēboŋ aklak hən nābiltivile tosor v̄əhḅəh naluḅoh hən ləbēmədau ike, "Laluḅman a Efesus, nəvanuan p̄isi loləboii ke nābiltivile Efesus ekətkəta təban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai nəvat mot san toteh dan nəmav. ³⁶ Husur ke səkad avan ideh hən ḅike natgale-nan ləsakitin, mətemədau, samtigol natit tomelmel. ³⁷ Mətosəhar alaruenan gəm gegai be arsavi vanuan navənvənanan gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nagot pəhaḅut sidato. ³⁸ ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləḅisor mətahun avan ideh, nakotan gail losəŋav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke lerij nakoblenan salito len nakotan galen ideh. ³⁹ Mətbləŋon natideh am, datibōnḅon tivoi hum nalo tokele, hən datbigole tinor. ⁴⁰ Husur nəsə tovisi daməŋai, hum ma alat a Rom ləḅisor tas gidato husur na-bōnḅon-bunoh-an sidato toḅerhadō, bathut savi ḅnos natideh." ⁴¹ Nēboŋ tokəmaienan tonōŋ, esəvat galit ke livan.

APol evi Masetonia beti evi Kris

20 Nēboŋ nəwəlan hən nadədarŋaḅuan enan tonōŋ, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nēboŋ

† 19.4 Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

togol lotoləŋon tovoi am len nəlolito, esudəlaŋ galito ale evi Masetonia. ² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nadəlomian gail ei gol loləŋon ivoi am len nəlolito. Beti ibar naut a Kris. ³ Itoh ei hən nahəbati itor. APol eutaut hən ħiwol vi Siria nəboŋ tosəŋəloŋ hən ke tokad na-sor-utaut-an seju lotovi enemi san gail hən ləbemədasi. Imagenan egəgel hən nənanuan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria. ⁴ Nəvanuan galevis lutha mai aPol, ikad aSopata tovi anatan aPirrhos ta Perea, aAristarkos mai aSekudus ta Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimus. ⁵ Alatenan lotovan a mo lutoh vir ginamito len naut a Troas. ⁶ Husur nəboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nays lan, namtorij naut a Filippi, namtuwol vi Troas len nəmariboŋ erim. Namtuwəlon tətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len nəmariboŋ nametəkov hən nawik, namtuwəlon mai nəvanuan nadəlomian gail hən namtbihan bonbon. APol isor van hən galito vəbar tubloh len mariug husur pelan han dereh tivan. ⁸ Len naruŋ a məhat namtobonbon lan, ikad namial isobur. ⁹ Amantuhmar sua, nahəsən aEutikus, ebəta hən natuhbopita tosəŋav. Ale nəboŋ aPol tosorsor van, namətan atenan inoŋ van vəbar ipat buŋbuŋol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nəboŋ lotopat risi lusabi ke tomat. ¹⁰ Be aPol evi pan, ipat husuri, erij navəlan garu lan, ale ike, "Samtinau masuŋ hən, imaur tia!" ¹¹ Beti galit ħisi lotəlmam vi məhat, aPol ilav nabəta, eburi ale luhān bonbon hən. Nəboŋ lotohani tonor, aPol isor tətəs vəbar nəmav topitau, ale ivan. ¹² Beti galit losəhar nəmantuhmar tomaur vahim. Loləŋon ivoi habat am len nəlolito.

Nəyaran a Troas vi Miletus

¹³ Namtovi mo vi lan nəwag wol ale namtuwol vi Assos hən namtbəusan aPol ei husur isor utaut maienan hən ħiyar vi Assos len tan səbon. ¹⁴ Nəboŋ tobubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin. ¹⁵ Pelan han namtorij naut enan, namtuwol van salsal a tut hən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Saŋos ale pelan tətəs am namtubar navile a Miletus. ¹⁶ APol ike tiwol tukot a Efesus hən asike ħitoh bebəlav len naprovens Asia, husur etut hən ke hum ma ħibar naut a Jerusalem a tahw hən nəboŋ hən naPentikost.

APol esudəlaŋ alat lotoil a mo siYesu a Efesus

¹⁷ Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a mo silat siYesu ei legəm risi. ¹⁸ Nəboŋ lotogəm hən ike mai galit ke, "Mətoləboi naŋide hən nəmāuran sagw len nəboŋ metəkov notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len natohan sagw ei kavkav. ¹⁹ Noum siNasub. Len na-ləŋon-isa-an sagw, nəlogw eməda, nəsanau ginau, namətarur sagw isel, be

nudaŋ ħuri naut kəmas natit ħisi tosa naJu gail lotogole nəboŋ lotosor utaut hən ləbemədəs ginau.

²⁰ Nəsətəgau gat natideh bevi tarhət samito, nusor vəhot na-kel-uri-an tovoi, noŋusan gamito len nəhon nəvanuan ħisi mai len naim viSusua. ²¹ Nukel ħuli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair mo dan nəsaan van hən aGot, ale leriŋ nəlolit mo len aYesu, aMasta sidato.

²² "Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginau nəbevi Jerusalem naut kəmas ke nəsaləboi nəsa bevisi hən ginau ei. ²³ Noləboi ħai ke, len navile ħisi notovi lan aNunun aGot ike naləlaguan mai ginau ke, nəvanuan gail dereh leriŋ ginau len naim bəbaŋis mai ligol ginau neləŋon tisa masuŋ. ²⁴ Avil nunau ke nəmāuran sagw evi ut kəmas hən ginau. Noləŋon ħai ke nibar nāgilen nəgaman sagw, ale um vurur nauman Nasub aYesu tolavi mai ginau, ke, nikel kot na-kel-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas hən. ††

²⁵ "Len nəyaran sagw, nukel ur natohan pipihəlan aGot mai gamito, be gagai noləboi ke asike mətoris nəhogw am. ²⁶ Imaienan nukel koti mai gamit ke, len nəboŋ daməŋai nəsa bevisi hən gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginau am, ²⁷ bathut nəsatəgau gat natideh hən nəbesusuani dan gamito. Nukel naləŋonian kavkav siGot mai gamito. ²⁸ Məteləlagau hən gamito, mətekətkəta təban navəshəpsip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol ke məttoil a mo hən alat siGot, aGot toŋur galit hən nəda hiNatun san. ²⁹ Ginau noləboi ke, nəboŋ nəħivan tia dereh galevis legəm len gamito suŋan nalipah katkat gail. Dereh lemədəs navəshəpsip siYesu. ³⁰ Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən nakitinan hən ləbəgəras aħai susur gail, hən aħai susur gail ləbəhusur galito. ³¹ Imagenan mətehləhul! Mitinau gati ke, len nasihau totor nəŋəŋavŋav be nukel naləlaguan tabtab mai gamit viSusua len nalennəyal mai nalenmariug. Vəha-sob-sobur nutaŋis gamit ħisi.

³² "Gagai neriŋ gamit len navəlan aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləboi ħigol mətbidaŋ am mai beviol mai gamit hən nəsa bevi samit balai, gamit məttovi siGot. ³³ Nəsələŋon nagol, nasilva o nahurabat sivan ideh. ³⁴ Gamit, mətoləboi ke, noum hən navəlagw hən ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh. ³⁵ Len natit ħisi notogole, noŋusani ke datimasum tidaŋ magenan hən datbevi tarhət silat ləsədaŋ. Mitinau gat nasoruan siNasub aYesu toke, 'AGot tigol navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav naviolan.'"

³⁶ Nəboŋ aPol tosor tonor, etəgedur, gai mai galit ħisi ale isor tuŋ. ³⁷ Galit ħisi lutaŋ habat; loluguŋ gat aPol, losuŋ nətarhon. ³⁸ Lulolosa masuŋ bathut nəsa tokele ke, asike lori am. Beti losəhari vi lan nəwag wol.

† 20.23 Uman 21.4, 11 †† 20.24 2Tim 4.7 ‡ 20.28 1Pit 5.2
‡† 20.34 Uman 18.3

Nəyaran siPol vi Jerusalem

21 Nəboŋ namttoriŋ galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi Patara. ² Nəboŋ namttosaḅ nəwag wolwol ḅevi Fonisia, namtusah lan, namtuwol. ³ Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədaŋ tite ei. ⁴ Namtus-aḅ ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmariboŋ eməlevru. Len aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem. ⁵ Nəboŋ namttotoh ei tonon, namtoriŋ naut enan len nəyaran sinamito. Galit ḅisi mai asoalit mai anatulit luyar mai ginamito vi lan nətarhəvile. Len nabitas ei ginamit ḅisi namtotəŋadur, namtusor tuḅ, ⁶ ale namtosudəlaḅ ginamit gabag. Namtusah len nəwag wol, be galito luvahim.

⁷ Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemais. Len naut enan namtuke, "Ivoi," mai nəvanuan nadəlomian gail ale namtutoh mai galito hən nəmariboŋ esua.

⁸ Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon lotoməlevru. ⁹ Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot tokel mai galito. ¹⁰ Nəboŋ namttotoh ei len nəmariboŋ galevis, ahai kelkel ur sua, nahəsən aKapus egəm len naut a Jutea gəm vi pan. ¹¹ Egəm hən ginamito, ilav nəhau tutuḅ siPol ale ibanĵis gat gabag narien mai navəlan ḅisi həni. Ike, "ANunun aGot ekəmaiegai ke, 'Nauluḅan nəhau tutuḅ egai tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh libanĵis gati hən ləberinĵi len navəlan alat ləsavi Ju.'"

¹² Nəboŋ namttosəsəlonĵi hən natgalenan, ginamit mai alat lotosuh ei namtonĵiri ke, aPol satevi Jerusalem.

¹³ Beti aPol isor var ginamit ke, "Mətumabe? Mətutaŋ, ale nəlogw itanĵis habat hən gamito. Be savi nə-banĵis-gati-an ĵai notoutaut həni, noutaut hən nəḅimat len naut a Jerusalem sil nahəsən Nasuḅ aYesu." ¹⁴ Husur namttohisi sobuer, namtsasor am be namtuke, "Nəsa Nasuḅ toləŋoni ḅəu tevisi." ¹⁵ Husur nəboŋ galenan namttoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem. ¹⁶ Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losəhar ginamit vi lan naim siMnason, auleSaiprus sua tovi ahai susur a ḅəo tia, ale namtutoh maii.

APol eris aJemes

¹⁷ Nəboŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadəlomian gail lohəhaḅur hən namttogəmai. ¹⁸ Pelan han namttutah mai aPol hən namtḅeris aJemes, ale alat lotoil a ḅəo silat siYesu logəmai. ¹⁹ APol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit ḅisi ḅisusua aGot togole len alat ləsavi Ju nəboŋ aPol toum ḅəos galito.

²⁰ Alat lotosəsəlonĵi hən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, "Wawa, goris ləboii ke naju gail lusoḅur masuḅ logəm vi vanuan nadəlomian gail. Galit ḅisi loləŋon buni ke lehusur nalo. ²¹ Losəsəlonĵi hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotoḅusan naju gail lotosuh

mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur naḅide seju gail. ²² Dereh lesəsəlonĵi hən gotogəmai, ale namtigol nəsa? ²³ Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van hən aGot. ²⁴ Gitah mai galito, gigol giveveu len nəhon aGot mai galito, ale lav nəvat mai galit hən ləbesir nəkadulito. Imagenan nəvanuan ḅisi dereh ləboii ke, nəsa lotosəsəlonĵi həni husur gaiug sakitin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses. ²⁵ Be tarhət alat ləsavi Ju, namttosi tia ke salihan naməŋod tovi violan len natutumavan van hən nəlablab, salihan nəda o naməŋod nəhau tobanĵis bun navədolon mai saligol naitian tosa." ^{††}

²⁶ Pelan han aPol esəhar alaluḅan ale lugol luvəveu. Beti eḅis len naholəvat todar vis naim siGot hən ḅikel ur nəboŋ hən nanoŋan hən naveveuan salito, nəboŋ ahai tutumav ḅetutumav hən naviolan ḅəos galit ḅisusua. [‡]

Lutah gat aPol

²⁷ Nəboŋ nəmariboŋ toməlevru pəpadaŋ hən tonon, naju galevis ta Asia loris aPol len naholəvat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluḅoh kavkav nəlolit ipanĵan van lutah gat aPol, ²⁸ lukai ke, "UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi nauluḅan toḅusan nəvanuan ḅisi len naut ḅisi. Len naḅusanan san isor tas nəvanuan sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai eḅinḅinĵal len nəhon aGot."

^{††29} (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus ^{‡‡} tia totaḅ mai aPol len nabiltivile. Ale lunau ke aPol tosəhari vi lan naholəvat todar vis naim siGot.) ^{§30} Beti nəvanuan len nabiltivile kavkav, nəlolit ipanĵan, loḅur ḅonḅon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəha-sua ĵai nabopita gail lokəkəl. ³¹ Nəboŋ lotohisi hən ləḅiḅabuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a ḅəo hən nasoltia gail ḅisi siRom ei, ^{§†} ke len naut a Jerusalem kavkav ikad nə-bal-taḅtaḅor-an tomədas natit gail. ³² Vəha-sua ĵai esəhar nasoltia mai nasenturion ^{§††} gail, lugam vi pan van hən naluḅoh. Nəboŋ naluḅoh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a ḅəo, ləsəḅas aPol am. ³³ Beti nakomada egəm hən aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libanĵis gati hən natsen teru. Ale eus naluḅoh ke nahəsən ase mai igol nəsa. ³⁴ Galevis len naluḅoh lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsual am. Ale husur edədas ḅələboi nəsa tovisi bathut nəwalan, ike nasoltia gail lesəhar aPol vi lan naim sisoltia gail. ³⁵ Nəboŋ aPol tobar naml-pəlpəlau-an hən naim sisoltia gail, lupati husur

‡ 21.24 Uman 18.18 †† 21.25 Uman 15.23-29 ‡‡ 21.26 1Kor 9.20 ††† Naju gail lunau ke alat ləsavi Ju lovi naut kəmas, ləsanor hən ləḅəḅis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ĵai len Naut silat ləsavi Ju. Alat a Israel loləboi ləḅəḅis vi lan naut gail pəpadaŋ hən naim siGot: Naut silatpəhaḅut mai Naut silat a Israel. Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat. ††† 21.29 Uman 20.4 § Hən naves 28-29, ris Eze 44.7 §† Nahəsən aKlautilus Lisias, ris Uman 23.26. §†† Nasenturion evi nasoltia toil a ḅəo hən nasoltia lotovi 100.

† 21.8 Uman 6.5, 8.5 †† 21.10 Uman 11.28

nañtilol paŋpaŋ sinaluñoh. ³⁶ Naluñoh lotohusur gali-to lukaikai ke, "Vabuni! Vabuni!"

APol isor kitin husur gai gabag

³⁷ Nəboŋ lotosəhsəhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, "Noləboi nəbisor mai gaiug?" Atenan isor vari ke, "Goləboi nasoruan ta Kris a?" ³⁸ Be gaiug gəsavi uleljip togol nəbalan mai a Rom a mo, ale tosəhar alaluñan lotogolgol nəmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?" ³⁹ APol ike, "Ao, ginau novi naju, auleTarsus a Silisia, naluñan hən nañtilvile enan. Nous gaiug ke, noləboi nəbisor mai nəvanuan galeg bai a?" ⁴⁰ Nəboŋ todañ hən aPol eil len na-mel-pəlpəlau-an ale eñil hən navəlan van hən naluñoh. Nəboŋ naut tobut, isor mai galit len nasoruan seİpru gail ke, †

22 "Laluñan, aŋagw gail mai atəmagw gail, mətəsəsəlon hən na-sor-gole-an sagw tokitin." ² Nəboŋ lotosəsəlon hən ke tosor len nasoruan seİpru gail, naut ebut habat ale ike, ³ "Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nañtilvile egai. Nəboŋ notosəkul, ahai pusan sagw aKamaliel. Len naŋusanan san nosəkul ləboi bun nalo setəmadit ta sutuai. Noləŋon masuñ hən notohusur aGot suñan gamit pisi daməŋai. ⁴ Ginau nomədas tabtab hən alat lotohusur nañisal siNasuñ, nugol isa hən galito van vəbar nəmatan salito. Nubanjs gat alaluñan mai alatpəhañut, bar hən galit len naim bəbaŋis. ⁵ Añtilhai tutumav mai alat lotoil a mo seju gail loləboi ləbikel koti mo ginau ke notokitin. Galit lulav nalobulat napisulan gail mai ginau van hən naju gail a Tamaskus. Ale nuvan hən nəbibanjs gat alat lototoh ei, səhar təlmam hən galit vi Jerusalem hən ləbi-panis. ††

APol ikel husur nəpairan san dan nəsaan

(Uman 9.1-19, 26.12-18)

⁶ "Nəboŋ notoyar van, pəpadaŋ hən naut a Tamaskus tuñlial, vəha-sua ŋai nañlial togəm len nəmav toñlial habat ebilas ginau. ⁷ Ale nuteh len tan, nosəsəlon hən nadoldol tous ginau ke, 'Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?' ⁸ Nusor vari ke, 'Gaiug ase Nasuñ?' Beti ikel mai ginau ke, 'Ginau aYesu ta Nasaret gotomədas bun ginau.' ⁹ Alat lototah mai ginau loris nañlial toñlial habat be ləsəsəsəlon hən nadoldol tosor mai ginau. ¹⁰ Nousi ke, 'Nasuñ, nigol nəsa bai?' Nasuñ ikel mai ginau ke, 'Gile məhat, gebis len nañtilvile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai gaiug natit pisi notorinji len gaiug hən gəbigole.' ¹¹ Nodədas nəbekəta sil nañlial enan tobilas ginau. Ŋa alat lototah mai ginau lotəgau navəlagw, losəhar ginau vi lan naut a Tamaskus.

¹² "Naluñan sua, nahəsan aAnanias egəm hən ginau. Evi vanuan tohusur kitin hən nañisal siGot mai tohusur nalo, ale naju gail ei luke tovoi. ¹³ Eil təban ginau

† Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram. †† Hən naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2

ale ike, 'Wawa Sol, gekəta vi məhat, nakətaan sañ etəlmam!' Vəha-sua ŋai nokəta vi məhat, norisi. ¹⁴ Beti ike, 'AGot setəmadit ta sutuai itabtabuh len gaiug hən gəbeləboi naləŋonian san, hən gəberis Nəvanuan Nanoran mai hən gəbesəsəlon hən nadolon. ¹⁵ Husur dereh gevi vanuan san hən gəbikel kot nəsa gotorisi mai gotosəsəlon hən mai nəvanuan pisi. ¹⁶ Ale govəlo hən nəsa? Gile məhat, gibaptais, ale gisor mai Nasuñ hən bəkəkas kuv nəsaan sañ gail.'

AGot esəvat aPol van hən alat ləsavi Ju

¹⁷ "Notəlmam vi Jerusalem ale nəboŋ notosor tuñ len naholəvat todar vis naim siGot, noris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav ei. ¹⁸ Noris aYesu tokel mai ginau ke, 'Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodəlom na-kel-koti-an sañ husur ginau.' ¹⁹ Ale nuke, 'Nasuñ, galit loləboi ke, len naim nañonon pisi se-Ju nubanjs gat alat lotorinji nəlolit len gaiug ale nuvas galito. ²⁰ Ale nəboŋ nəda hiSteven tosel, gai tosor vi tarhət sañ, ginau noil pəpadaŋ, nudañ mai alat lototubuni. Nokəta təban nahurabat salito.' ²¹ Beti ikel mai ginau ke, 'Givan, nesəvat gaiug vi tut van hən naluñoh hən nəvanuan naut tiltile gail.'"

²² Naluñoh losəsəlon hən aPol vəbar tokəmaianan. Be nəboŋ toke aGot tosəvati van hən alat ləsavi Ju, lukai habat ke, "Lav kuvi dan navile a pan! Sanor ke bi-maur am." ²³ Lukai van ale lubarbar hən nahurabat salit gail mai nəmasiav vi məhat. ²⁴ Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesəhar aPol vi lohoim salito ale bilasi, usi hən ləbisabi ke, husur nəsa naluñoh lotokai van hən maienan. ²⁵ Avil nəboŋ lotolij gat navəlan mai narien aPol, banjs gat gail hən ləbebilasi, eus nasenturion toil təban ke, "Inor ke mətebilas auleRom sua nakotan səsabi ke tosab?" ²⁶ Nəboŋ nasenturion tosəsəlon hən natenan, ivan hən nakomada ale ikel mai ke, "Guke gigol nəsa? Atenan evi auleRom." ²⁷ Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, "Kel mai ginau, govi auleRom mo?" Ale ike, "Evoi." ²⁸ Beti nakomada ike, "Nulav nəvat tosobur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom." Ris aPol toke, "Be ginau boh, nəboŋ lotopas ginau novi uleRom." ²⁹ Vəha-sua ŋai alaluñan pəpadaŋ hən ləbebilas aPol mai ləbeusi hən nausian gail, lovi tut dani. Nakomada am emətahw husur inau ləboi ke, tobanjs gat aPol tovi uleRom kitin hən natsen. #

APol eil rivuh len nəSanhitrin

³⁰ Pelan han nakomada ike teləboi ke alat lotoil a mo seju gail lukot hən aPol hən nəsa. Ale isah rubat aPol, ale ikele idaŋ ke añtilhai tutumav mai nəSanhitrin kavkav lebatəh. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a mo len nəholito.

23 Nəboŋ aPol tokəta mətaltal van hən nəSanhitrin ike, "Laluñan, aŋagw gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhon aGot nəlogw imasil vəbar

‡ 22.20 Uman 7.58, 8.1 †† 22.25 Uman 16.37 †† Sanor ke avan ideh bibanjs gat auleRom hən natsen.

daməŋai." ² Beti aḅiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil təban aPol ke liḅos nabuŋon. ³ APol ipair van həni ike, "AGot tiḅas gaiug, gohum napisbīle tobīŋbīŋal gotopiti topəhəpəhw! † Gobətah ei, gusaḅ səhoti ke nəsaŋol husur nalo siGot, avil gaiug gobur kotov nalo nəboŋ gotokel mai alatenan ke liḅos ginou." ⁴ Alat lotoil təban luke, "Imabe gotosor tosa hən aḅiltihai tutumav siGot?" ⁵ Ale aPol ike, "Aḅagw gail, nəsaləboii ke tovi ḅiltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, 'Sagisor tisa hən avan ideh toil a m̄o hən nəvanuan saḅ gail.'" ††

⁶ Nəboŋ aPol tokəta ləboii ke galevis lovi Sattiusi, galevis am lovi Farisi, ikai van hən nəSanhitrin ke, "Aḅagw gail, novi Farisi sua, notovi anaton siFarisi gail. Lukot hən ginou husur nə-vatvat-viri-an mai na-le-məhat-an dan nəmatan!" ⁷ Nəboŋ tokəmaienan, na-Farisi gail mai naSattiusi gail lotubat sor ḅalḅal ale nəḅonbonan egəm nətarhət eru. ⁸ (NaSattiusi gail luke səkad na-le-məhat-an dan nəmatan, səkad aŋel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodəlomi ke ikad galen ḅisi.) ⁹ Na-sor-ḅalḅal-an iwal habat. Galevis lotovi hai ḅusan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule məhat, lusor ḅal habat ke, "Namtsəsəḅ natideh tosaḅ len ate-gai. Hum ma nanunun ideh o aŋel ideh m̄au tosor maii."

¹⁰ Nəboŋ lotosor ḅalḅal van, nakomada emətahw ke, dereh liḅah pəpas aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len nədaŋan salito lesəhar kuvi dan nəSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

¹¹ Len mariug enan Nasuḅ eil təban aPol ike, "Gitah gat nəloḅ! Gukel kot natit gail husur ginou len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am."

Na-sor-utaut-an hən nəmatan siPol

¹² Len nadudulan naju gail luḅonḅon, luta gat na-kel-gati-an ke lukolkol hən nəhanan mai namunan van vəbar nəboŋ ləḅigol aPol ḅimat. ¹³ Nəvanuan lotoḅonḅon len na-sor-utaut-an enan lusobur səhor 40. ¹⁴ Luvan hən aḅiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o seju gail ale luke, "Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namtḅigol aPol ḅimat. ¹⁵ Imaienan, gamito mai nəSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesəhar aPol van hən gamito suḅnan ke mətḅike mətḅisaḅ nakitinan am husuri. Namtutaut hən namtḅigole ḅimat a tahw hən ḅibar gamito."

¹⁶ Nəboŋ ailoan uluḅnan matmat siPol tosəsəloŋ hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eḅis lan ale ikel uri mai aPol. ¹⁷ APol ekis nasenturion sua gəmai ale ike, "Gesəhar nəmantuhmar egai van hən nakomada samito hən ḅikel ur natsua mai atenan." ¹⁸ Na esəhari van hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, "APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginou, ale eus ginou ke nesəhar nəmantuhmar egai gəm hən gaiug. Ikad natsua hən ḅikele mai gaiug." ¹⁹ Nako-

† Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən aḅiltihai tutumav †† 23.5 Exo 22.28 † 23.6 Uman 26.5; Flp 3.5 †† 23.8 Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

mada etəgau navəlan ailoan aPol, elivi hən arḅisor səḅolaru. Eusi ke, "Guke gikel ur nəsa mai ginou?" ²⁰ Isor vari ke, "Naju gail ludaḅ mai galit gabag ke, pelan dereh leus gaiug hən gəḅesəhar aPol vi pan van hən nəSanhitrin hən ləḅisaḅ nakitinan am husuri, be logəgəras. ²¹ Sagedəlom galito. Luluḅnan lotosobur səhor 40 losusuah, toh vir nagəmaian siPol. Lukel gati ke salihan, salemun vəbar ləḅigol aPol ḅimat. Gagai loutaut vir gaiug ke gəḅidaḅ hən nəsa lotousi." ²² Imagenan, nakomada enan ike nəmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, "Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginou."

APol ivan hən aFeliks a Sisarea

²³ Beti ekis nasenturion eru gəmai, ike, "Məreutaut hən nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nəsan lotovi 200 hən ləḅevi Sisarea len namityal toməlapat daməŋ len mariug. ²⁴ Məreutaut hən nahos vir aPol, ale səhar aPol van hən aFeliks tovi gavna ei."

²⁵ Itos nalobulāt maiegai ke:

²⁶ Ginou notovi Klautius Lisias nutos nategai van hən aGavna tovoi, aFeliks: Ivoi. ²⁷ Naju gail lutah gat ategai hən ləḅivabuni. Nəboŋ notosaḅi ke tovi uleRom, ginou mai nasoltia gail namtuvan həni ale nulav kuvi dan galito. ²⁸ Husur ke notoke neləboi nəsaan lotoke togole, nosəhari van hən nəSanhitrin salito. ²⁹ Nusabi ke lotokot həni husur na-sor-ḅalḅal-an hən nalo salito, be nəmatan o naim bəbanjisanor hən nəsa lotoke togole. ³⁰ Nəboŋ notosəsəloŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an hən ləḅemədas ategai, vəha-sua ŋai nosəvati van hən gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nəsaan lotonau ke togole. Sipa.

³¹ Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losəhar aPol vi Antipatris. ³² Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal. ³³ Nəboŋ lotobar naut a Sisarea lulav nalobulāt napisulan mai aFeliks tovi gavna ei, ale loŋiŋ aPol len navəlan. ³⁴ Nəboŋ aFeliks toḅuruŋ nalobulāt, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəboŋ tosəsəloŋ həni ke tovi uleSilisia, ³⁵ ike, "Dereh nikot hən gaiug nəboŋ alat lotosor tas gaiug ləḅibar naut egai." Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekətkəta kəkol hən aPol len naḅiltiim siHerot, gai toum həni tia sutuai. ††

APol len nakotan siFeliks

24 Len nəboŋ torim tohusur enan, aḅiltihai tutumav, aAnanias, egəm mai galevis lotoil a m̄o seju mai avan sua, nahəsan aTertullus tovi uluḅnan tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsa lotoke likot hən a Pol sile. ² Nəboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etuḅat sor tas aPol, ike, "AFeliks gotovi gavna, bathut namitisau saḅ hən nautautan namto-həhaḅur hən natəḅmat topat tobəlav mai natgalevis go-

†† Naim enan, aHerot toyalyal eum həni.

togəgel həni tovoi len nəkantri egai. ³ Akis len naut p̄isi namtosipa hən nəsa gotogole, aFeliks gotoyalyal.

⁴ Nomətahun nəb̄igol gəb̄ivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəloŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

⁵ "Ategai, namtusabi ke tovi uluṁan namədasian togol nə-bal-mətahuni-an len naju p̄isi len navile a pan kavkav. Eil a ṁo hən naluṁoh lotosab, † lotohusur ahai p̄usan ta Nasaret. ††⁶ Ategai igol risi hən tomədas naim siGot hən tob̄iŋb̄iŋal len nəhon aGot, imagenan namtutah gati. Nəboŋ gəbeusi, dereh gisabi ke, natit p̄isi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin." ‡

⁹ Naju gail ei luḃon mai aTertulus, luke nəsa tokele ekitin.

APol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

¹⁰ Nəboŋ agavna totinuh van hən aPol hən b̄isor, aPol ikel maii ke, "aFeliks aGavna, noləboii ke, len nasi-hau tosoḃur gotopəpehun nanoran dan nəsaban len nəkantri egai tia. Imaiengan nohəhaṽur hən nəb̄isor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin.

¹¹ Sədaŋ hən gəbisabi ke, səbar nəmariboŋ tovi 12 tovan, novi məhat vi Jerusalem hən nəb̄ilotu. ¹² Naut kəmas nəsa lotokele, ləsəsabi ke notosor b̄alḃal mai avan ideh, ləsəsabi ke notogol nadədarŋab̄uan len naluṁoh len naholəvat todar vis naim siGot, len naim nəbonḃonan seju ideh o len naut ideh len nab̄iltivile.

¹³ Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodədas ləb̄eṽu-san nakitinan hən nəsa lotokele. ¹⁴ Nukel ləboi nategai mai gaiug ke, nulotu hən aGot setəmanamit ta sutuai hən Naḃisal siNasuḃ alategai lotoke tosab. Nodəlom natit p̄isi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail. ¹⁵ Suṁan nəsa alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nəboŋ aGot b̄igol na-le-məhat-an dan nəmatan hən alat lotonor mai ləsanor. ††¹⁶ Imaiengan nohisi ke nəlogw imasil len nəhon aGot mai nəvanuan p̄isi tabtab.

¹⁷ "Husur nasihau tosoḃur notəlmam hən nəb̄eviol hən nəvat mai nəvanuan sagw gail lotoṁidol ale hən nəbetutumav. ¹⁸ Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusaḃ ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluṁoh, səkad nadədarŋab̄uan ideh. ††¹⁹ Avil ikad naju galevis a Asia ei. Galit, ləb̄eləboi natideh notogol tosa, ivoi hən ləb̄itoh gegai len nəhoṁ. ²⁰ Galit gabag ṁau, likel mai gaiug natideh sanor lotosabi len ginau nəboŋ notoil len nəhon nəSanhitrin salito! ²¹ Suṁan ṁa tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len nəbonḃonan salit ke, 'Lukot hən ginau daməŋai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!'" †††

† Nalo siRom idaṁ hən nalotuan galevis ṁai. Tertulus ike naḃisal siYesu Nasuḃ sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur naḃisal siNasuḃ aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todaṁ həni husur ep̄it̄p̄itoṽ hən nalotuan seju gail. †† 24.5 Mat 2.23 ‡ Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: Namtuke namtikot həni len nalo sinamito 7* be nakomada, aLisias, egam lav kuvi dan ginamito len nədaŋan san. 8* Beti ikel mai ginamito hən namtbegəm hən gaiug. †† 24.15 Dan 12.2 †† Hən naves 17-18, Uman 21.17-28 ††† 24.21 Uman 23.6

²² Beti aFeliks toləboi masuṽ hən Naḃisal siNasuḃ, igol nakotan evəlo, ike, "Nəboŋ aLisias, nakomada b̄egəmai, neriŋ na-sor-sabi-an sagw husur gaiug."

²³ Ale ikel mai nasenturion ke, tekətkəta kəkol hən aPol be teriŋi hən b̄iyaryar kəkereh, ale tidaṁ hən nəvanuan siPol gail lekətkəta təban.

APol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

²⁴ Nəmariboŋ galevis tohusuri aFeliks egəm mai asoan, nahəsan aTrusilla, tovi ju sua. Episul hən aPol b̄egəm həni ale esəsəloŋ hən tosor husur nadəlomian len aYesu Kristo. ²⁵ APol ihol husur nanoran, mai nədaŋan hən avan ideh b̄ike, "Aoa," hən nəsaan, mai nəboŋ aGot b̄ikot hən nəvanuan p̄isi. Nəboŋ tokəmaienan, aFeliks emətahw, ike, "Givan bai, nəb̄isaḃ nəboŋ ideh am, dereh nepisul hən gaiug hən gəb̄egəmai." ²⁶ Bathuṽ aFeliks tonau ke hum ma aPol bilav nəvat maii hən b̄imakuv, episul vəha-soḃsoḃur həni hən b̄egəm hol maii.

²⁷ Nəboŋ nasihau toru togam gole tonon aPorsius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks toləŋon ke naju gail lehəhaṽur həni, eriŋ aPol totoh tin len naim bəbaŋjis.

APol eusi ke aSisa tikot həni

25 Len nəmariboŋ itor husur nagəmaian san len naut a Jutea, aFestus eriŋ naut a Sisarea vi məhat vi Jerusalem. ² Len naut enan ab̄iltihai tutumav gail mai alat lotoil a ṁo seju gail, lukel uri mai aFestus nəsa lotoke aPol togol tosa. Ale loŋiri ke, ³ b̄ike ləb̄e-həhaṽur həni, tilav aPol gəm vi Jerusalem. (Lusor utaut həni tia ke ligol aPol timat len naḃisal.) ⁴ AFestus isor var galit ke, "Namtotəgau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginau nivan ei. ⁵ Imaiengan, alat lotoil a ṁo hən gamito, lithaḃ mai ginau. B̄ikad natideh tosa len atenan, likel ur nəsa togol tosa len nakotan sagw ei."

⁶ AFestus itoh mai galit len naut enan len nəmariboŋ sasəhor toməlevtor o tosaŋavur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebətah len nakotan ale ike lesəhar aPol gəmai. ⁷ Nəboŋ aPol togəmai tonon, naju gail lotogəm a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur nəsa lotoke aPol togol tosa avil lodədas ləb̄eṽusan səhoti ke tovi kitinan. ⁸ APol isor vi tarhət san gabag ke, "Nəsagol natideh toḃur kotov nalo seju gail, tomədas naim siGot o tomədas aSisa." ⁹ Be husur aFestus toke tigol naju gail lehəhaṽur, eus aPol ke, "Guke gevi Jerusalem hən nəb̄ikot hən gaiug ei sil natgalegai a?" ¹⁰ Ale aPol isor vari ke, "Gagai noil a ṁo len nəhai bətbətah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hən nəb̄ikot lan. Gaiug goləboi buni tia ke nəsagol natideh tosab van hən naju gail. ¹¹ Nəb̄igol natideh tosa, tonor hən nəb̄imat sile, asike nugam dan nəmatan enan, avil nəsa naju galegai lotokel ke notogol tosa asike b̄ekitin, səkad avan ideh toləboi b̄eriŋ ginau len navələlito. Nous ke aSisa tebətah len nakotan sagw." ¹² Beti nəboŋ aFestus tosor husur natenan mai esan gail lo-

tokad namitisau, isor var aPol ke, "Gous ke aSisa tebətah len nakotan sañ, ale dereh givan hən aSisa."

AFestus isor husur aPol mai aAkrrippa aKiñ

¹³ Nəboñ nəmaribonj galevis tovan, aAkrrippa aKiñ † mai aPernis tovi aVavinen arogəm hən naut a Sisarea hən arbıke, "Ivoi," ale arbələlav mai aFestus. ¹⁴ Arutoh ei nəmaribonj isobur ale len natohan səlaru aFestus isor husur nakotan siPol mai akiñ, ike, "Ikad avan sua aFeliks toriñi len naim bəbañis gegai. ¹⁵ Ale nəboñ nototoh len naut a Jerusalem, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mo seju gail, lukel mai ginau nəsa lotoke aten togol tosa ale lous ke ginau nisañ səhoti ke timaspānis. ¹⁶ Nukel mai galit ke, savi nañide silat aRom hən ləberij avan ideh len navəlan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad nañonñonan mai alat lotosor tasi hən biñsor vi tarhət san gabag. ¹⁷ Imaienan nəboñ lotogəm ðon gegai, nəsavəlo be pelan han ñai nobətah len nakotan, ale nukele ke lesəhar aPol gəmai. ¹⁸ Nəboñ alat lotosor tasi lotoil, ləsakel ur natideh gai togol tosa hum notovatvat viri. ¹⁹ Be lusor tastasi husur nəbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahəsan aYesu, aPol toke tomaur. ²⁰ Husur nəsaləboii ke timabe hən nəbepuspus kitev nakitinan husur natgalenan, nous aPol ke bəhəhañur mau ke tevi Jerusalem hən bikot ei sil na-sor-tastasi-an galenan. ²¹ Avil nəboñ aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa, nukele ke letəgau gati vir nəbesəvati van hən aSisa." ²² AAkrrippa ikel mai aFestus ke, "Ginau am nuke nesəsalonj hən atenan." AFestus ike, "Pelan beti gesəsalonj hən."

APol len nəhon aAkrrippa

²³ Na pelan han aAkrrippa mai aPernis arogəm len nañivan totibau hən arbıpat gəlar məhat, arobis len naruñ hən nañonñonan. Nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len navile, lutah mai gəlaru. Beti aFestus ikele ke lesəhar aPol gəmai. ²⁴ Ale aFestus ike, "Akrrippa aKiñ mai galit lototoh mai ginamito, mətoris ategai. Naju gail pisi lous taltal hən ginau len naut a Jerusalem mai gegai hən, lukai ke sanor hən ðimaaur am. ²⁵ Nəsəsañi ke togol natideh hən ðimat sile. Ale nəboñ toke tivan hən aSisa, noriñi ke nesəvati van. ²⁶ Avil nəsaləboii ke nitos nəsa husur ategai van hən aSisa. Imaienan nosəhari gəm a mo len nəhomit pisi, mai gaiug mau Akrrippa aKiñ. Nəboñ namtbeus nausian gail van hən hum ma nəbisañ natideh hən nəbitos gati. ²⁷ Husur len nənanuan sagw sanor savoi hən nəbesəvat avan ideh notobañis gati van, be na-tosgati-an hən nəsa togol tosa ebuer."

APol isor mai aAkrrippa

26 AAkrrippa ikel mai aPol ke, "Gisor moñs gaiug gabag bai." Ale aPol ibar hən navəlan, etubat sor vi tarhət san gabag ke, ² "Len nəhoñ daməñai, no-

† AHerot Akrippa egai evi anaton aHerot Akrippa togol ajemes aVan aJon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

həhañur hən nəbisor vi tarhət sagw gabag. Nisor tas nəsa naju gail lotokel ke notogol tosa. ³ Nohəhañur husur gaiug, aAkrrippa aKiñ, goləboi nañide pisi mai na-sor-balbal-an seju gail. Imagenan noñir gaiug ke, gesəsalonj mədau vir ginau. ⁴ Naju pisi loləboi nañide hən nəmauran sagw nəboñ notokəkereh vəbar daməñai, len natubatan len nəmauran sagw nəboñ nototoh mai nəvanuan sagw gail, ale len naut a Jerusalem. ⁵ Galit ləbike ləbikel uri, loləboi ebəlav tia ke notovi Farisi sua ale naFarisi gail ludañ hən ləbehusur pisi nañide hən nalotuan seju gail. ^{†6} Daməñai noil len nakotan husur nə-vatvat-viri-an sagw len nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai. ⁷ Na-kel-gati-an enan, nahəmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoñ, ale ludañ len nalotuan van hən aGot tabtab moñsi. Bathut nə-vatvat-viri-an enan, naju gail lukot hən ginau, aKiñ. ⁸ Imab mətsaləboi mətbedəlo mi ke aGot togol alat lotomat lule məhat dan nəmatan? ⁹ A mo ginau am nunau ke nimasgol natit tisobur hən nəbemədas nahəsan aYesu ta Nasaret. ¹⁰ Ale len naut a Jerusalem nugole imaienan. Abiltihai tutumav gail lulav nə-dam-həni-an mai ginau ale nokəkol gat alat siGot len naim bəbañis, ale len nakotan nudañ hən nəmatan hum nəpanismen salito. ¹¹ Len naim nañonñonan pisi seju nupansəm galito vəha-soñsoñbur, nohisi ke galit ideh ləbisor mədas nahəsan aYesu. Nəlogw epəñas galit hum notovinvinu ale nomədas tabtab hən galito van vəbar nañiltivile gail a tut. ‡

APol isor husur nəpairan san dan nəsaan

(Uman 9.1-19, 22.6-16)

¹² "Len nəyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nədañan sebiltihai tutumav gail ale nukad nalobulat hən nə-dam-həni-an salito. ¹³ AKiñ, len natubliat, nəboñ notohusur nañisal, noris nañial togəm len nə-mav toñial səhor namityal, toñias ginau mai alat lotoyar mai ginau. ¹⁴ Ginamit pisi namtuteh len tan, beti nosəsalonj hən nadoldol tosor mai ginau len nasoruan seİpru gail ke, 'Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa? Nəboñ gotomətahun ginau, gaiug səboñ gosənah hun nañbuluk tosəvat nəhai tokan, amahean toturi hən hən ðiyar ðinor.' ¹⁵ Nousi ke, 'Gaiug ase Nasuñ?' Ale Nasuñ ike, 'Ginau aYesu gotomədas bun ginau! ¹⁶ Be gile məhat, geil len narieñ gəlaru. Novisi hən gaiug hən nəbitabtabuh len gaiug hən gəbevi vanuan nauman sagw, ale hən gəbikel kot natit gail gotorisi husur ginau mai natit gail nəbevisi hən gaiug lan. ¹⁷ Dereh netəgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomətahun gaiug, nəvanuan sañ gail mai alat ləsavu Ju notosəvat gaiug van hən galit gagai. ¹⁸ Nosəvat gaiug van hən galit hən gəbesəjav hən namətalito ale hən gəbipair hən galit dan nəmargobut van hən nañial, dan nədañan siSetan van hən aGot. Timagenan hən ləbikad narubətan dan nəsaan, ale hən ləbikad namilelit len alat lotoveveu husur nədəlomian salit len ginau.'

†† 26.5 Uman 23.6; Flp 3.5 ‡ 26.11 Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5

APol isor husur nauman san

¹⁹ "Imaienan, aAkrippa aKiñ, nosəsəlonj husur atenan togəm len nəməv, ale nugol nəsa tokele. ²⁰ Nukel ur mai nəvanuan p̄isi ke, lipair dan nəsaan salit van hən aGot, ale nəsa ləb̄igole timasnor hən nəpairan dan nəsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metəkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hən alat ləsavi Ju, nukel uri mai galit am. ^{†21} Husur natenan, naju gail lutan gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat. ²² Vəbar daməñai aGot evi tarhət sagw. Ale noil gegai, nukel ur nəsa notorisi mai nəvanuan kəmas gail mai nəvanuan gail lotoyalyal. Nəsa notokele eḫitoḫ ḫai hən nəsa ahai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi. ²³ Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, teləñon tisa, ale husur ke tevi nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan, tikel ur nañial mai nəvanuan sidat gail mai alat ləsavi Ju!" ††

APol eus aAkrippa hən b̄ikad nadəlomian

²⁴ Nəboñ aPol tosor vi tarhət san gabag sal aFestus isor habat kəkol həni ke, "Pol govinu! Na-b̄ilti-ləboi-səhoti-an sañ igol ke gotovinvinu!" ²⁵ Be aPol ike, "Nəsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nənauan tovoi. ²⁶ AKiñ eləboi natgalenan tia, husur enan noləboi nəbəkəmaienan maii. Nunau ləboii ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan ləsavisi hum lotosusuah be lovisi p̄arḫar. ²⁷ Akrippa aKiñ, godəlom nəsa ahai kelkel ur gail lototos gati a? Noləboii ke gotodəlomi." ²⁸ AAkrippa ikel mai aPol ke, "Len namityal toñidol maiegai, gunau ke gotoləboi gəb̄igol ke nəbəkəm vi Kristen a?" ²⁹ APol isor vari ke, "Nous aGot ke len namityal toñidol o to-bəlav, savi gaiug ḫai be galit p̄isi am lotosəsəlonj hən ginau daməñai, legəm suñan ginau! Avil natsen galegai eḫuer." ³⁰ Beti aKiñ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətah mai galito, galit p̄isi lule məhat. ³¹ Nəboñ lotoriñ naruñ enan lukel mai galit gabag ke, "Atenan sagol natideh tonor hən b̄imat o bitoh len naim bəbanj̄is." ³² AAkrippa ikel mai aFestus ke, "Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, taləboi tavivile."

APol iwol vi Rom

27 Nəboñ aFestus toriñ ke namtb̄iwol vi Itali, loriñ aPol mai galevis lotobəbanj̄is am len navəlan nasenturion sua, nahəsən aJulius, tovi gai sua len Nab̄ilti-luḫ Nasoltia SeSisa. ² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke b̄iwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotub̄at wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito. ³ Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi hən aPol, idañ hən ke aPol b̄ivahut van hən nabubur san gail hən ləbəkətkəta təban. ⁴ Namtovi lau dan naut

† 26.20 Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8 †† 26.23 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6

enan ale namtuwol susuah tarhəbab a Saiprus husur nəlan eḫuv gol ginamito. ⁵ Nəboñ namttowol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tonorj, namtubar naut a Mira a Lisia. ⁶ Len naut enan nasenturion isaḫ nəwag wolwol sua ta Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan. ⁷ Len nəmaribonj isobur namtuwol manmaneh. Namtohusur nabitas a Knitus be nawolan idañ masuḫ. Pəpadañ hən naut a Knitus nəlan eḫuv gol nəgaman sinamito ale namtuwol tarhəholoul a Krit səhor nabuñon a Salmone. ⁸ Nawolan sinamit husur nabitas enan idañ vəbar naut sua nahəsən tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadañ hən nabiltivile a Lasea.

⁹ Nəmaribonj isobur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan husur Nəboñ hən Nabəbanjan † tu ivan tia. Imaienan aPol ikel naləlagauan mai galit ¹⁰ ke, "Laluñan, noris ke dereh nawolan egai tidañ habat ale natit tisoḫur timasig, savi nəkako mai nəwag ḫai, be nəmauran tisoḫur am." ¹¹ Avil nasenturion sadəlom masuḫ hən nəsa aPol tokele, esəsəlonj hən ahai wolwol mai amahean nəwag wol ḫai. ¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən namtb̄itoh lan len nahəbati naut susus, isobur len galit p̄isi luke namtiwol dani hən hum ma namtb̄ibar naut a Finiks hən namtb̄itoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut susuahan tokəta vi nəsutwes.

Nəlan paru

¹³ Nəboñ nəlan toḫuv kəkereh len nasaut, lunau ke ləb̄ibar naut a Finiks ḫa loliv naga, lotub̄at wol tukot pəpadañ hən naholoul a Krit. ¹⁴ Avil sədareh nəlan paru, nahəsən aNotis, eḫuv idañ tukot len naholoul a Krit gəmai. ¹⁵ Husur nəlan iḫas nəwag wol gol ke edədas biwol len nəlan topat gol nəhon maienan, namtupair, sarmar mai nəlan. ¹⁶ Nəboñ namttogam tarhəbab len natuhholoul, nahəsən a Kauta, namtoləboi namtb̄eliv natuhḫot vi məhat len nəwag wol, naut kəmas ke todañ, ale namtubarj̄is gati. ¹⁷ Nəboñ tovi məhat tonorj, lopis garu hən nəwag wol hən nabiltihau hən asike b̄imaḫul. Beti husur lomətahw ke likos len nasəhau a Sirtis, lubar hən nəlai tovi aga, ale nətas isar hən galito, nəwag wol igam mədau. ¹⁸ Nətas ekur habat hən ginamito gol ke pelan han lotub̄at bubulan nəkako len tas. ¹⁹ Ale len nəmaribonj totor han lubar hən nahudhutit hən nəwag len tas hən navələlit ḫai hən ləb̄imaur. ²⁰ Len nəmaribonj isobur namityal mai nañeso gail ləsavisi. Nəlan paru iḫas habat hən ginamito van gol ke namtsadəlomi am ke namtb̄imaur.

²¹ Nəboñ ebəlav ləsəhan, beti aPol ile məhat, ikel mai galit ke, "Laluñan, ivoi məttəsəsəlonj hən naləlagauan sagw. Asike məttawol dan naut a Krit, natit gail hən nəwag asike lətəmaḫulḫul, asike lətəmasig. ²² Be nukel mai gamit ke, ivoi mətetəgau gat nəlomito husur nəmauran samito asike imasig, nəwag wol ḫai dereh timasig. ²³ AGot tovi esagw notoum san, nino len mari-

† Nəboñ hən Nabəbanjan evi nəboñ totibau seju gail. Len nəboñ enan ləsəhan, lobəbanj̄is mai aGot. Ab̄iltihai tutumav etutumav hən bəbəbanj̄is hən nəsaban mai nəsaan seju gail. Nəboñ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ḫa nətas isa masuḫ hən nawolan.

ug aŋel san eil tēban ginau ²⁴ ike, 'Sagemətahw Pol. Dereh gimaur, geil m̄au len nakotan seSisa, ale aGot eviol hēni mai gaiug tia hēn nēmauran salit p̄isi lotosah len nēwag wol mai gaiug.' ²⁵ Imagenan, lalūmān, mətələŋon tivoi am len nələmito husur nukad nadəlōmian len aGot ke dereh tesūmān nēsa tokele mai gināu. ²⁶ Be datimaskos len naholoul ideh bai."

²⁷ Nəboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nəboŋ nētas tosar hēn ginamit tukot len Nētas Atria, tuḅloh len mariug alat lotoum len nēwag wol lunau ke lusal gəm pəpadaŋ hēn naut ideh. ²⁸ Lugol ris nəsarehan hēn nētas, sabi ke namita † han tovi 37. Sədareh lugol ris nəsarehan tētas, sabi ke namita han tovi 27.

²⁹ Lomətahw ke hum ma namtbikos len nēvat, ale lubar hēn naga ivat bathuwag beti lusor tuḅ vir nalenəyal bēgəmai. ³⁰ Galevis lotoum len nēwag wol lohisi ke ligam dan nēwag, ale loriŋ natuhḅot vi pān gəras ke libar hēn naga gail dan nēmashuwag. ³¹ Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, "Alatenan asike ləḅitoh len nēwag wol, asike mətələboi mətḅimakuv dan nēmātan." ³² Beti nasoltia gail luta kotov nēhau to-tah gat natuhḅot, gol ke isal.

³³ Pəpadaŋ hēn naut ḅilan aPol enjir galit p̄isi ke lihan, ike, "Daməŋ nēmariboŋ evi 14 məttoth van mət-səhan, ale nēhanan samit ebuer. ³⁴ Imaienan, ivoi ke mitihan natideh hēn ḅevi tarhət samito. Mitimasgole hēn mətḅimaaur. Husur nasivur ideh len nəkadumit asike imasig."

³⁵ Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ, len nəholit p̄isi ilav nabəta, esipa len aGot, eḅur nabəta ale etuḅat hani. ³⁶ Galit p̄isi loləŋon ivoi am len nələlito ale luhan. ³⁷ (Ginamit p̄isi len nēwag wol enan namtovi 276.) ³⁸ Nəboŋ lotohanukub tonəŋ, lobubulan nawit len tas hēn ḅigol nēwag wol ḅemələla.

Nəwag wol ikos, imaḅulḅul

³⁹ Nəboŋ naut tolan, ləsarīs ləboi naut be lokəta bunus naburhuut sua tokad nabion lotoke ligol nēwag wol tikos lan, be ləsaləboii ke timaienan o ledədasi.

⁴⁰ Ŋa luta kokotov nēhau hēn naga gail hēn ləḅipāt butitas. Nəboŋ lotogol nauman en sal, lusal ruḅat nēhau gail lotopis gat nəḅos wolwol gəlaru hēni. Beti loliv nəlai mashuwag vi məhat hēn nəlān ḅeḅuvi, ale luwol vahut bitas. ⁴¹ Lubar naut nawilel tolev ale lukos. Nə-mashuwag edədas ḅerus be nabiltitas iḅas nə-bathuwag van van vəmaḅulḅul. ⁴² Nasoltia gail lusor utaut hēn ləḅigol alat lotobaŋis gat galito limat hēn asike ləḅegəgar yav. ⁴³ Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas na-sor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotələboi nagəgaran lemələh len tas a m̄o, gəgar vahut. ⁴⁴ Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh lith gat nə-tarhai, ideh lith gat nahudhuwag. Imagenan galit p̄isi lubar nabitās, lumaur.

† Len nəboŋ enan ləsəkad namita, lukad nəfatom tovi pəpadaŋ hēn namita eru.

Len naholoul a Malta

28 Nəboŋ namttovahut namtusāḅi ke nahəsan naholoul enan evi Malta. ² Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvōi habat hēn ginamito. Lotuŋ nəhab, ale lukel nahəhaḅuran salito mai ginamito. ³ APol itariv nəhab galevis, be nəboŋ toriŋi len nəhab, nəmāt sua, nəvaipa ††, imakuv dan naut topud, hat navəlan. ⁴ Nəboŋ alat a Malta lotoris nəmāt to-tahətah len navəlan, lusorsor mai galit gabag ke, "Ate-gai evi naluḅmān togol nēmātan. Naut kəmas gai səmat len tas, nagot pəhaḅut sidato, aNoran ‡, asike idaḅ ke timaur am." ⁵ Be aPol ekur kuv nəmāt vi lan nəhab ale aPol imaur sal. ⁶ Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri ebəlav soḅuer. Natideh savisi hēni. Ale logəgel hēn nənauan salito, lotuḅat kele ke evi nagot sua. ††

⁷ Pəpadaŋ hēn naut enan ikad nētan sinəvanuan totibau hēn naholoul, nahəsan aPuplius. Gai ike, "Ivoi," mai ginamito ale ekətkəta tēban ginamit len nēmariboŋ itor. ⁸ Len nəboŋ enan atəman aPuplius eməsah. İpat len nəmel, epud mai eḅirḅir. APol ivan hēni, isor tuḅ. Nəboŋ tonəŋ eriŋ navəlan gəlar lan ale imaur. ⁹ Husur natenan, galit p̄isi len naholoul lotoməsah, logəm hēn aPol ale lumaur. ¹⁰ Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toyalyal gail. Ale nəboŋ namttoutaut hēn namtbīwol vi lau, lousan natit p̄isi ḅevi tarhət sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahəbati itor namtovi lau len nēwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahəbati naut susus. İkad Naməlav Larmiḅan †† tovi namələuah han. ¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namtutoh ei nəmariboŋ itor. ¹³ Beti namtoriŋ naut enan namtubar naut a Rekiūm. Pelan han nəlān len nəsautwes etəvah, namtoriŋ naut enan, ale hois han namtubar naut a Puteoli. ¹⁴ Len naut enan namtusāḅ nəvanuan nadəlōmian lotous ginamit hēn namtḅitoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogəm vəbar naut a Rom.

¹⁵ Nəboŋ nəvanuan nadəlōmian gail ei lotosəsoləŋ hēni ke namttogəmai, logəm van vəbar Nəmaket siAppius mai Naim Ŋavŋav İtor ††† hēn ləḅebubur mai ginamito. Nəboŋ aPol toris galito, eləŋon ivoi am len nəlān, ale esipa vi tēban aGot.

¹⁶ Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludaḅ hēn aPol ḅitoh səḅon len naim sua mai nasoltia tokətkəta kəkol hēni.

†† Nəvaipa evi nəmāt tosa, nəboŋ ḅihat avan ideh, nabehi han igol ke timat. ‡ ANoran evi nahəsan nagot tovi pəhaḅut sua silat a Kris. †† 28.6 Uman 14.11 ††† Alat a Kris luke nagot toil a m̄o salito ikad anatan eru artovi naməlav gəlaru. Nahəsalaru aKastor mai aPoluks ††† Nəmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hēn naut a Rom. Naim Ŋavŋav İtor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hēn naut a Rom.

APol len naut a Rom

¹⁷ Len nəmariboŋ totor tohusuri, aPol ekis naju gail lotoil a m̃o gəmai. Nəboŋ lotoḃonḃon ikel mai galit ke, "Laluḃman, aḃagw gail, naut kəmas nəsgol natideh tomədas nəvanuan sidat gail mai naḃide setəmadat ta sutuai, naju gail luth gat ginau len naut a Jerusalem ale loriŋ ginau len navəlan alat a Rom. ¹⁸ Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke leriŋ ginau nivan husur ləsəsaḃ natideh tonor hən nəḃimat. ¹⁹ Avil nəboŋ naju gail lotosor mətahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsəkad natideh hən naḃikot hən nəvanuan sagw gail sile. ^{†20} Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəḃeris gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsrael, tovi aKristo."

²¹ Ale lusor vari ke, "Namtsəlav nalobulāt ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug. ²² Be namtuke namtesəseloŋ hən nənavuan saḃ gail, husur namtoləboii ke, nəvanuan gail len naut ḃisi lusor tas naluḃvoh egaii hən nalotuan totile."

²³ Loriŋ gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isoḃur loŋəm vi lan naim totoh lan. Tuḃat dudulan vəbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihabəlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləḃegəgel hən nənavuan salit husur aYesu. ²⁴ Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsadəlomi. ²⁵ Husur nənavuan salit sasua,

† 28.19 Uman 25.11

lotuḃat riŋ naut enan. Ale aPol isor tətəs am ke, "ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, aİsaiah, ²⁶ ke, "Givan hən nəvanuan galegai, gike, "Len nasəseloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele, ale len nakətaan samito, dereh mətekəta be asike mətokəta ləboi nəsa notogole."

²⁷ Husur nəkadun alategai egəm ḃonḃon, pəpadaŋ nədariŋalit ebulbulol, ale namətalit iḃer.

Asike lətəmagenan, namətalit takəta ris nəsa notogole, nədariŋalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele, nəlolit taləboi natgalenan, ale lətəpair van hən ginau, ale lətagol galit lətəmaur.' ††

²⁸ "Ale ginau nuke məteləboii ke, nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, aGot esəvati tia van hən alat ləsavi Ju, ale galit dereh lesəsəloŋ balai!" ††

³⁰ Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehəhaḃur hən nənavuan ḃisi lotogəm həni. ³¹ Ikel ur natohan pipihabəlan aGot, eḃusan husur Nasuḃ aYesu Kristo len na-il-ḃuri-an, ale səkad avan ideh tomədasi.

†† 28.27 Isa 6.9-10; Luk 8.10 † 28.28-29 Psa 67.3; Luk 3.6 †† Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ^{29*} Nəboŋ tokel nasoruan enan tonor, naju gail luvan, lusor baḃbal habat mai galit gabag.

Rom

Naloḃulat napisulan aPol totoſi van hən alat a Rom

Ase itos naloḃulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Rom.

APol itosi hən nəsə?

Itosi hən beṽusan galit ke, nəmatan siYesu igol dattoləboi datḃinor len nəhon aGot, ale aYesu dereh tevi tarhət sidato hən datḃikad nəmauran tovoi.

APol itos naloḃulat napisulan egai ḡais mai len naut a be?

Itosi pəpadaḡ hən nasihau A.D. 57 nəboḡ totoh len naut a Korint.

APol itos naloḃulat napisulan egai hən beutaut hən naḃisal san vi lan naut a Rom. Ike tevi tarhət silat siYesu ei, beti dereh tivan hən naut a Spen. Ale aPol isor vəsvəsai nadəlomian silat siYesu mai naṽide hən nadəlomian enan beḡəgel hən nəmauran silat siYesu. (1.1–16.27)

1) Na-ke-ivoi-an mai naləḡonian siPol (1.1-17)

2) Nəvanuan gail ḡisi loləboi ləḃimaur len aYesu ḡai (1.18–3.20)

3) Naḃisal siGot hən ḃilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito (3.21–4.25)

4) Nəmauran toveveu len aKristo (5.1–8.39)

5) Nə-nau-utaut-an siGot ḡnos alat seIsrael (9.1–11.36)

6) Naṽide silat siYesu (12.1–15.13)

7) Nə-maris-kotovi-an mai na-ke-ivoi-an gail (15.14–16.27)

Na-ke-ivoi-an siPol

1 Ginau, aPol, nutos naloḃulat napisulan egai. Novi naslev sṽa seKristo, aYesu, aGot totabtabuh len ginau hən nəbevi hai pispisul ḡnos na-kel-uri-an san tovoi. ² Sutuai, nəboḡ aYesu savisi sal, aGot ikel gati ke dereh tikel vəhot na-kel-uri-an san tovoi. Ale ikel vəhoti len nəsə ahai kelkel ur gail lototosi len natosian siGot.

^{†3} Na-kel-uri-an tovoi ehusur aNatun aGot, aYesu. Len nəmauran san len navile a pan, ikad nəpasian len nəbathuyah siTevit tovi Kir. ^{††} Ale aNunun aGot ikel uri ke tovi aNatun aGot len nədaḡan nəboḡ togol tole məhat dan nəmatan. [‡] Gai evi aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁵ Len gai, aGot eviol kəmas hən navoian mai ginau, ^{††} hən nəbevi ahai pispisul ḡnos nahəsən aKristo, hən nəbekis nəvanuan dan naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile ḡisi, hən ləḃigol husur nəsə tokele bathut nadəlomian lotokade lan. ⁶ Gamit a Rom, mətovi galit galevis. AGot ekis gamit am hən mətbevi seKristo.

⁷ Ginau aPol, nutos naloḃulat napisulan egai van hən gamit ḡisi a Rom, aGot toləmas bun gamito, gai tokis gamit hən mətbevi esan səḃon.

AGot atəmadato mai Nasuḃ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəḡmat.

† 1.2 Isa 52.7, 61.1 †† 1.3-4 Mat 1.1 ‡ 1.3-4 Psa 2.7 ††
Len nasoruan ta Kris len naut egai ike ginamito, be alat lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke tosor husur gai səḃon.

Naləḡonian siPol hən ḃevi Rom

⁸ Nuke nikele bai ke, len aYesu Kristo, nosipa vi təban aGot hən gamit ḡisi, husur nəvanuan gail lukel ur nadəlomian samito len navile a pan kavkav. ⁹ AGot notoum san len nəlogw kavkav nəboḡ notokel ur na-kel-uri-an tovoi husur aNatun uluḡan, aGot eləboii ke notokitin nəboḡ notokel ke notosor tuṽ ḡnos gamit tabtab. ¹⁰ Akis vəḃar daməḡai len na-sor-tuṽ-an sagw, nous aGot ke, ḃeləḡoni, dereh tigol naḃisal ideh hən nəḃeḡədoḡ təban gamito. ¹¹ Husur noləḡon masuṽ hən nəḃeris gamito, hən ke, len naḡəmaian sagw, mətḃikad naviolan ideh seNunun aGot hən ḃigol mətḃidaḡ am. ¹² Noləḡon masuṽ hən nəḃeris gamito hən datḃigol datḃeləḡon ḃivoi am len nəlodat gabag, nuke nevi tarhət samit len nadəlomian samito mai gamit am mətevi tarhət sagw len nadəlomian sagw.

¹³ Bathudud nadəlomian gail, nuke məteləboii ke notonau utaut hən nəḃeḡədoḡ təban gamito. Nugol vəḃa-səḃur həni be natgalevis lupatpat gol ginau vəḃar daməḡai. Nuke neum samito ale nauman sagw len gamito tikad naṽite hum notokade len alat ləsavi ju len naut tiltile gail am. ^{††14} Noləboii ke aGot eriḡ nau-man len ginau ale nimasgole ḡnos nəvanuan gail ḡisi, nəvanuan nabiltivile gail mai auleut gail, alat lotokad naləboian mai alat lototətan həni. ¹⁵ Husur natenan,

†† 1.13 Uman 19.21

noutaut, noləŋon nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamit a Rom am.

¹⁶ Nahurugw səsa hən na-kel-uri-an tovoi. Evi nədaŋan siGot m̄os nə-lav-kuvi-an dan nəsaan silat lotokad nadəlomian: m̄os naŋu gail a m̄o, beti alat ləsavi Ju. ¹⁷ Husur na-kel-uri-an tovoi ikel vəhot naŋisal hən aGot b̄igol datb̄inor len nəhon. Naŋisal enan etubat len nadəlomian van van, inoŋ len nadəlomian. Hum natosian siGot toke, “Len nadəlomian nəvanuan nanoran ikad nəmauran.” †

Nəlol paŋpaŋ siGot van hən nəsaan

¹⁸ AGot len nəmav evəhot nəlol paŋpaŋ san. Nəlön epəŋas nəsaan silat lotomətahun aGot, lotopul hən nəsaan. Galit, len nəsaan salito, losusuan nakitinan.

¹⁹ Galit loləboi nakitinan husur aGot, bathut igol iŋarŋar hən galito. ²⁰ Naut kəmas lotodədas ləberis nədaŋan san topat vi sutuai mai nəboruan san hum aGot; be nədaŋan mai nəboruan san aruŋarŋar len natit ŋisi togole. Husur len natubatan nəboŋ aGot togol navile a pan, van vəbar daməŋai, nəvanuan gail loris natit aGot togol gail. Imaienan ləsələboi ləbetətəs gol galito. ²¹ Husur ke, naut kəmas lotoləboi aGot maienan, ləsəsal suh nəyalyalan san suŋan tovi Got, ləsasipa vi təban. Be nənauan salito egəm vi ut kəmas, nənauan salit səkad nə-nau-ləboii-an lan, lopul hən nəmargobut ŋai. ²² Lukel ke lotokad namitisau hən nəmauran tonor, be logəm vi hoŋon gail. ²³ Lugel nəyalyalan siGot totoh vi sutuai hən nəlablab gail lotokad nənahənah hən nəvanuan ləbimat, nəman naməsav gail, narivatvat gail mai natit lotokəlkəlah. ††

²⁴ Imagenan, aGot eriŋ gabulan galito hən ləb̄igol natideh lotoləŋoni len nəlolito, gol ke, len nəb̄iŋbiŋalan salito, lomədəs nibelit gabag len naitian tosa lotogolgole. ²⁵ Lugel nakitinan husur aGot hən nalibliboŋan. Ale lulotu hən natit aGot togol gail, lugol lotovi slev salit gail. Ləsəlotu hən aGot togol natgalenan, be gai inor hən nə-sal-suhi-an van vi sutuai. Ganan!

²⁶ Husur lotogol natgalenan aGot eriŋ gabulan galito hən ləb̄igol naŋide tob̄iŋbiŋal ideh lotoləŋoni. Alat-pəhaŋut salit tu lupair dan naŋisal hən naitian mai asoalit gail hən ləb̄igol naitian mai galit gabag. ²⁷ Len naŋide tomaienən alaluŋan lupair dan naitian mai alatpəhaŋut, nəlolit isahsah len galit gabag. Alaluŋan lobur kotov naŋide tonor, lugol tob̄iŋbiŋal mai galit gabag. Ale sil nəsaan lotogol gail, nəpanismen tonor hən nəsa galit səbolit lotogole ibar galito.

²⁸ Bathut lotonau ke na-ləboi-aGot-an savi natideh, aGot eriŋ gabulan galit hən ləbitoh len nə-ŋau-sabsaban salito. Imaienan lugol nəsa sanor hən ləb̄igole.

²⁹ Logəm pul hən nəsaan tiltile gail: nəboruan sasa, nələŋon-masuŋ-hən-natite-an hən natite, nəasaan, lutaŋulol bulos avan ideh husur nəsa tokade. Lugolgot nəmatan, lopul hən naŋitv̄ituhan mai nagəgərasan. Lo-həhaŋur hən ləb̄igol na-ləŋon-isa-an len nəvanuan gail, lukel nəmadun nəvanuan gail, ³⁰ lusor mədəs

nahəsəlitto. Lomətahun bun aGot, len naŋivan salit ləsənau avan ideh am. Nəholit ileleah ale lusor patpat galit məhat. Lukad namitisau hən ləb̄inau tabtab hən naŋisal toveveu hən ləb̄igol nəsaan. Ləsəgol nəsa atata mai anana artokele. ³¹ Len naŋide hən nəmauran salito ehum lotomelmel, lobur kotov na-kel-gati-an salit gail, na-ləmas-buni-an ebuer len galito, nəlolit sətaŋis avan ideh, ehum ləsəkad nalolosaan ideh.

³² Loləboii ke, bathut aGot tonor, ikele ke, nəvanuan gail lotogol naŋide lotomaienan limasmat. Avil lohəsur naŋide galen sal. Savi natenan ŋai, be lohəhaŋur hən ləberis nəvanuan gail am ləbēhusur naŋide salito.

AGot inor len nə-sab̄-səhoti-an san gail

2 Gaiug gotosaŋ səhoti ke nəvanuan tile am timaspanis, gəsələboi gəbetətəs gol gaiug, husur gaiug am gusa suŋan galito. Nəboŋ gotosaŋ səhoti ke avan ideh timaspanis husur nəsaan san, be gaiug gusaŋ səhoti ke gaiug am gimaspanis, husur gaiug gugol nəsaan toŋitŋitoŋ. ² Datoləboii ke, nəboŋ aGot tosaŋ səhoti ke nəvanuan limaspanis sil lotogol natenan, nə-sab̄-səhoti-an san inor hən nakitinan. ³ Imagenan, gaiug, nəboŋ gotosaŋ səhoti ke galit limaspanis be gaiug gohusur naŋide toŋitoŋ hum galito, gunau ke gotoləboi gəb̄igam yav dan nəpanismen siGot a? Ao! ⁴ Gəsələboii ke aGot tovoi masuŋ hən gaiug a? Gai satutut hən b̄emətahun gaiug; len nasusumaran, itoh mədau mai gaiug. Gəsələboii a? Hum ma natgalenan ləsavi natideh len gaiug. AGot ivoi hən gaiug hən b̄esəhar gaiug van hən nəpairan dan nəsaan, gəsənau səhoti a? ⁵ Be gaiug guhaihai, nəkaduŋ iŋonŋon, gomətahun gəb̄ipair dan nəsaan saŋ. Bathut gotomaienan gugol ke nəpanismen saŋ gabag evivi məhat am, husur nəboŋ hən nəlol paŋpaŋ dereh tegəmai. Evi nəboŋ aGot b̄ikel vəhot nə-sab̄-səhoti-an san tonor, mai nəpanismen. ⁶ AGot dereh tilav naŋurŋuran mai nəvanuan ŋisi tinor hən nəsa lotogole. ⁷ Dereh tilav nəmauran vi sutuai mai alat lotosusumar hən ləb̄igol navoian, lotodaŋ len aGot hən b̄eviol hən nəyalyalan, nə-sal-suh-galito-an mai nəmauran topat vi sutuai. ⁸ Be len nab̄iltiŋol paŋpaŋ san, dereh nəlon aGot tepəŋas alat lotonau galit səbolito ŋai, ləsəgol nəsa nakitinan tokele, be lotopul hən nəsaan len nəmauran salito. ⁹ Na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmauran todaŋ dereh aribar nəvanuan ŋisi lotogolgol nəsaan: naŋu gail a m̄o, beti alat ləsavi Ju. ¹⁰ Be alat lotogolgol navoian, dereh aGot tisal suh galito, teputsan nahəsəlitto, teriŋ natəŋat len nəlolito: naŋu gail a m̄o, beti alat ləsavi Ju. ¹¹ Husur naŋide siGot eŋitōŋ van hən nəvanuan ŋisi, ideh satile. †††

¹² Alat ləsəkad nalo siGot be lotogol nəsaan, dereh limasiŋ naut kəmas ləsəkad nalo. Avil alat lotokad nalo be lotogol nəsaan, nalo dereh tisaŋ səhoti ke limaspanis. ¹³ Husur savi alat lotosəsəloŋ hən nalo aGot togol lotonor len nəhon; be alat lotogol nəsa nalo tokele,

‡ Mat 7.1; Luk 6.37. Len naut egai aPol esivoh len naŋu gail husur lupatpat galit məhat səhor alat ləsavi Ju. †† 2.5 Zep 1.14-18, 2.2-3 †† 2.6 Psa 62.12; Pro 24.12 ††† 2.11 Deu 10.17

† 1.17 Hab 2.4 †† 1.23 Deu 4.16-18

dereh aGot terinji ke galit linor len nəhon. ¹⁴ Husur, alat ləsavi Ju ləsəkad nalo siGot, ləbēhusur nəboruan salito ale gol nəsa nalo tokele, ehum lotokad nalo len nəlolito, naut kəmas ləsəsəseloŋ həni boŋ ideh. ¹⁵ Len naŋide salito imasil ke aGot totos gat nalo len nəlolito, husur nəlolit gail mai nənauan salit səbolit arukel vəhot nəsaan mai galito o arukel mai galit ke lotonor. ¹⁶ Dereh aGot tigol natgalenan len nəboŋ bəpəpəhun navoian dan nəsaan len natit gail nəvanuan p̄isi lotosusuan. Napəpəhunian enan, dereh terinji len navəlan aKristo aYesu, hum na-kel-uri-an sagw tovoi tokele.

Naju gail mai nalo

¹⁷ Be gaiug gotovi Ju, gumabe? Gaiug gudaŋ len nalo siGot, gusor patpat gaiug məhat hum aGot tovi amahəaŋ. ¹⁸ Gaiug goləboi nəsa Nasuḅ toləŋoni, goləboi nəsa tonor mai nəsa tosa husur nalo san eḅusan gaiug. ¹⁹ Len nənauan saŋ gunau suluḅi ke gotoləboi gəḅesəhar nəvanuan gail, lotovi metḅesw len nənauan salito. Gunau suluḅi ke gotohum naŋial toləboi ḅeŋias naḅisal ḅnos alat lototoh len nəmargobut. ²⁰ Gunau suluḅi ke gotovi hai p̄usan ḅnos alat lotovi hoḅon mai alat ləsəmatmatu len nadəlomian salito. Gaiug gotovi Ju gunau maien həni husur gukad nalo siGot tovi nəkadun naləboian mai nakitinan. ²¹ Imaienan, gəḅeḅusan avan ideh gail, imabe gəsəḅusan gaiug gabag? Gukel uri ke, “Samteḅənvənah!” be gaiug, govənvənah a? ²² Gukele ke, “Samtigol naitian toḅur kotov nəlahan!” be gaiug, gugol naitian toḅur kotov nəlahan a? Gaiug gomətəhun bun nəlablab gail, be naim nalotuan hən nəlablab gail, govənah lan a? ²³ Gaiug gusor patpat nalo siGot məhat, be goḅur kokotov nalo enan mədas nahəsən aGot a? ²⁴ Husur natosian siGot ike, “Gamit məttovi Ju, naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile lusor mədas nahəsən aGot sil gamito.” [†]

²⁵ Gəḅigol husur nəsa nalo siGot tokele, na-tiv-dalusi-an seJu evi natit tovoi husur ipat len nalo. Be gəḅeḅur kokotov nalo, na-tiv-dalusi-an saŋ savi natideh. Ehum gəsavi Ju. Ehum gəsəkad na-tiv-dalusi-an len gaiug boŋ ideh. ²⁶ Imagenan, alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit ləḅigol husur nəsa nalo tokele, len nabunusian siGot esuḅnan lotokad na-tiv-dalusi-an tia, esuḅnan lotovi Ju gail. ²⁷ Ale alat lotogol husur nəsa nalo tokele be ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit dereh lisaḅ səhoti ke, gaiug gotovi Ju gotokad na-tiv-dalusi-an, gimaspənis husur gukad nalo be goḅur kokotovi. ²⁸ Savi nəpəasian o na-tiv-dalusi-an nəvanuan tokade len niben togol tovi Ju kitin. ²⁹ Ao. Naju kitin evi Ju ḅnau len nəlon. Ale na-tiv-dalusi-an kitin evi na-tiv-dalusi-an hən nəlon. Na-gol-husur-nalo-an edədas ḅigol na-tiv-dalusi-an kitin len nəlon, ao, aNunun aGot igole. Ale dereh aGot tisaḅ suh nəvanuan toməienan. Nəvanuan gail asike ləḅisal suhi, be aGot ḅnau dereh tisaḅ suhi. [‡]

[†] Deu 7.25. Naju gail lomətəhun nəlablab husur nalo siGot tokai tasi, be lovənoh natit topat len naim nalotuan siləlablab gail, ale lohəḅəḅur hən nəvat lotokade len nəboŋ lotoḅur həni. ^{††} Isa 52.5. [‡] Deu 30.6. Len nasoruan Ipru namiien Ju o Jutah evi nə-sal-suhi-an. Gen 29.35.

³ ḅimagenan, ivoi mabe hən avan ideh ḅevi Ju? Ivoi mabe hən ḅikad na-tiv-dalusi-an? ² Ivoi habat len natit p̄isi! Metəkav ikad natsua: aGot eriŋ nasoruan san len navəlan naju gail. ^{†††} Be galit galevis asike ləḅidaŋ len aGot, gunau ke nə-pər-dəlomi-an salito igol aGot sədaŋ len na-kel-gati-an san gail a? ⁴ Ao! Sati-məienan! AGot ekitin, akis igol nəsa tokele, naut kəmas nəvanuan p̄isi lovi vanuan nalibliboŋan gail. Hum aTevit aKiŋ tokele sutuai ke,

“Nasuḅ aGot, natit p̄isi gotokele ḅnau, ekitin.

Avan ideh ḅike ḅisor tas gaiug len nakotan, dereh tisaḅ səhoti ke gotonor, gokitin, ale dereh gewin len nakotan enan.” ^{‡‡}

⁵ Be nəsaan sidat ḅeḅusan p̄arḅar hən nanoran siGot, datekəməbe? Datoləboi datḅike aGot sanor nəboŋ topansem gidato a? Ao! Ikad nəvanuan lotonau toməienan, ⁶ be nənauan salit sakitin. AGot asike tanor, asike taləboi tapəpəhun navoian dan nəsaan hən navile a pan.

⁷ Ikad nəvanuan lotoke, “Be nalibliboŋan sagw ḅigol p̄arḅar hən nakitinan siGot gol nəvanuan gail ləḅisal suh nəyalalan san, ḅiməienan, imabe aGot ipansem ginau sal sil nalibliboŋan sagw hum tovi saan?” ⁸ Ale nəvanuan galevis lusor mədas ginamito. Lukel ke, namtuke, “Namtigol nəsaan hən nəsaan ḅigol navoian!” Alat lotokəməienan, dereh lipanis, ale ivoi hən ləḅipanis! ^{‡‡‡}

Səkad nəvanuan nanoran ideh

⁹ Ale datekəməbe? Mətunau ke ginamit namttovi Ju, len nəhon aGot namtuvoi səhor nəvanuan tile gail am a? Ao, namtsəməienan. Noil hirhir len nəsa notokele tia ke, nəvanuan p̄isi, naju gail mai alat ləsavi Ju, galit p̄isi lugolgol nəsaan. Nəsaan iwol hən nəmauran salito. ¹⁰ Hum natosian siGot toke, “Səkad nəvanuan nanoran ideh, sasua kasi.

¹¹ Səkad avan ideh tokad naləboian kitin, səkad avan ideh toləŋon ke teləboi aGot

¹² Galit p̄isi lupair dani, naŋide salit p̄isi isa batbat.

Səkad avan ideh togol navoian, sasua kasi.” ^{‡‡‡}

¹³ “Nasoruan salit isa hum nəḅon nəḅirimat toḅos nətan.

Namealito igol nagəgərasan.

Nəsa lotokele igol nasənahən,

hum nabehi hən nəḅmat togole nəboŋ tohat nəvanuan.” [§]

¹⁴ “Nabuŋolit epul hən nasoruan namədəasian mai na-mətəhun-buni-an.” ^{§†}

¹⁵ “Lusaḅsaḅut hən ləḅigol nəmatan.

^{††} Len naut egai aPol ike metəkav, be sakel natideh tovi navəha-ru-an tohusuri. ^{‡‡} 3.4 Psa 51.4 ^{†††} Len naves 5-8, aPol isor var naju gail nəlolit topəŋas aPol husur lotonau ke aPol tokel ke nalo tovi ut kəmas. ^{‡‡‡} Hən naves 10-12, ris Psa 14.1-3, 53.1-3 [§] 3.13 Psa 5.9, 140.3 ^{§†} 3.14 Psa 10.7

¹⁶ Lugol namədasion mai na-ləŋon-isa-an len naut p̄isi lotovi lan.

¹⁷ Ləsələboi ləb̄itoh mai nəvanuan tile ideh len natəŋmat." †

¹⁸ "Ləsəmətahw len nəyalyalan siGot. Ləsənau." ††

¹⁹ Gidat datoləboii ke natideh nalo tokele, ikele van hən alat lototoh len navəlan nalo, hən nəvanuan gail asike ləbələboi ləbətətəs gol galit am, ale hən b̄imasil ke nəvanuan p̄isi len navile a pan dereh likot len nakotan siGot. ²⁰ Imaienan, avan ideh saləboi b̄inor len nəhən aGot husur togol husur nalo. Nalo ipat ŋai hən datb̄ebunus ləboi nəsaan sidato lan. ‡

Datunor mabe len nəhən aGot?

²¹ Be gagai, aGot evəhot naŋisal hən datb̄inor len nəhən, ale na-gol-husur-nalo-an savi natideh hən. Naŋisal enan, nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail lopəhav utaut hən sutuai tia. ††22 AGot erinji ke dattonor len nəhən nəboŋ dattoriŋ nəlodat len aYesu Kristo. Imaienan hən nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian. Nəvanuan p̄isi loŋitp̄itoŋ, ²³ husur nəvanuan p̄isi lugol nəsaan, ŋa lutoh a tut, a tut masuŋ dan aGot, ləsanor kasi hən ləb̄ibar nəyalyalan san. ²⁴ Avil, len naviolan hən navoian aGot toviol kəmas hən, len aKristo aYesu toŋur nəmakuvan sidato, aGot erinji ke dattonor len nəhən. ²⁵ AGot eviol hən aYesu hum naviolan hən natutumavan, hən nəmatan san b̄idakuv nəlol paŋpaŋ siGot, nəlon topəŋas nəvanuan gail sil nəsaan salito. Len nadəlomian lotokade len nəmatan siYesu m̄os galito, aGot erub̄at nəsaan salit dan galito. Natutumavan hən aYesu igol nanoran siGot ip̄arŋar, bathut ke, satutut hən tomətahun galito, ekəta səhor nəsaan silat ta m̄o, ta sutuai, səpaŋsem galito. ²⁶ AGot igol natgalenan hən nanoran san b̄imasil len nəboŋ ta daməŋai. Igol tomaienən hən gai gabag b̄inor, ale hən b̄igol nəvanuan ləb̄inor len nəhən, ləb̄ikad navoivoian maii nəboŋ lotokad nadəlomian len aYesu topanis salito.

²⁷ Imagenan, datoləboi datb̄isor patpat gidat məhat hən natideh a? Aoa! Datoləboi datb̄ikad navoivoian mai aGot len nalo dattogol husuri a? Aoa! Datukad navoivoian mai aGot husur datukad nadəlomian len aYesu. ²⁸ Nəbathusoruan sagw imaiegai ke: len nadəlomian dattokade, aGot erinji ke dattonor len nəhən, savi len nalo dattogol husuri. ²⁹ AGot evi Got seju gail ŋa? Be alat ləsavi Ju, gai savi aGot salito a? Evoi! Evi aGot salito am! ³⁰ Husur Got esua ŋai. Len nadəlomian erinji ke nəvanuan gail lunor len nəhən, naut kəmas lotokad na-tiv-dalusi-an o ləsəkade. ††31 Namilen ke nadəlomian igol nalo evi ut kəmas a? Ao Səmaienan! Nəboŋ dattoriŋ nəlodato len aGot, datugol husur nalo len nakitinan.

† Hən naves 15-17, ris Isa 59.7-8 †† 3.18 Psa 36.1 ‡ 3.20 Psa 143.2; Kal 2.16 †† Rom 1.17. Len naut egai nasoruan ta Kris sake siMoses, be nalo aPol tosor husuri evi nalobulat torim aMoses totos gail. †† Deu 6.4; Kal 3.20.

Nadəlomian siApraham

4 Ginamit namttovi Ju, ivoi hən namt̄b̄inau aApraham tovi atəmanamit ta sutuai. Datb̄isor husur naŋisal hən nəvanuan b̄egəm b̄inor len nəhən aGot, aApraham isaŋi ke imabe? ² AGot təsəb̄ aApraham tanor len nəhən husur natit aApraham togol gail, aApraham təkad natesua hən tasor patpat gai məhat lan. Be səmaienan. Avan ideh saləboi b̄isor patpat gai məhat len nəhən aGot. ³ Husur natosian siGot ike, "AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran." †††

⁴ Nəvanuan toum, naŋurŋuran san savi naviolan, be evi ŋurŋuran hən nauman san. ††5 Be datsəmaienan mai aGot. AGot evi aGot torinji ke nəvanuan nəsaan lunor len nəhən. AGot sariŋi ke galit lunor len nəhən hum tovi naŋurŋuran hən nauman salito, be erinji ke lunor len nəhən hum tovi naviolan husur nadəlomian lotokade lan.

⁶ Mitinau aTevit tokəmaienan, nəboŋ tosor husur nahəhaŋuran silat aGot torinji ke galit lotonor len nəhən, naut kəmas nauman salit gail. ATevit ike,

⁷ "Alat aGot torub̄at na-b̄ur-kotov-nalo-an salit gail dan galito,

navoian siGot igol lukab hən.

Alat aGot tokas kuv nəkabut salit hən nəsaan salit gail,

navoian siGot igol lukab hən.

⁸ Evoi, lukab hən, lohəhaŋur hən,

husur aGot asike itos gat nəsaan salito gail am hum nəkabut salito." †

⁹ Be nahəhaŋuran enan, ipat m̄os alat lotokad na-tiv-dalusi-an ŋa? Aoa! Ipat m̄os galito mai alat ləsəkade sal. Husur datuke, "AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran." ††10 Be natenan evisi ŋais? Evisi a m̄o len na-tiv-dalusi-an siApraham o a tahw lan? Imasil ke aGot erinji ke tovi nəvanuan nanoran nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal.

¹¹ Na-tiv-dalusi-an aApraham tokade a tahw, evi nə-ta-gati-an togol toŋarŋar ke, aGot torinji ke, inor len nəhən. Imaienan, imasil ke aApraham ikad navoivoian mai aGot bathut nadəlomian tokade tia ale na-tiv-dalusi-an san egəm a tahw. ††† Imaienan aApraham evi atəmalit p̄isi lotokad nadəlomian be ləsəkade na-tiv-dalusi-an. AGot erinji ke lunor len nəhən bathut nadəlomian salito. ¹² Ale alat lotokad na-tiv-dalusi-an, ləb̄ikad nadəlomian toŋitoŋ hum nadəlomian aApraham atəmadat tokade nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal, aApraham evi atəman alatenan am.

Len nadəlomian datukad na-kel-gati-an siGot

¹³ Sutuai aGot ikel gati ke tilav navile a pan mai aApraham mai nəpasusan san gail. Nəboŋ aGot tokel

††† 4.3 Gen 15.6; Kal 3.6 ††† Gəb̄eum sivan ideh am, nau-man gotogole evi nəkabut gai tokade len gaiug, nauman saŋ igol gai ikabut saŋ. Natenan igol naŋurŋuran saŋ savi naviolan, be gai isar gel nəkabut san. † 4.8 Psa 32.1-2 †† 4.9 Gen 15.6 ††† 4.11 Gen 17.9-14

na-kel-gati-an enan, savi husur aAraham togol husur nalo, be husur, len nadəlomian aAraham tokade lan, aGot erinji ke inor len nəhon. ^{†14} Husur na-kel-gati-an siGot təpat m̄os alat lotogol husur nalo n̄ai, nadəlomian asike tavi natideh, ale na-kel-gati-an enan san asike təsarpoh. ¹⁵ Be nalo igol nəpanismen siGot egəm hən alat lotobur kotovi. Be nalo tabuer, na-ḅur-kotov-nalolan am tabuer. ^{††}

¹⁶ Imaienan, len nadəlomian n̄ai aGot erinji ke gidat datunor len nəhon, hən datḅikad na-viol-kəmas-an san, hən nəpasusan siAraham p̄isi ləḅikad nəsa aGot tokel gati. Ale datḅikad nadəlomian len aGot suḡnan aAraham, dereh datikad nəsa aGot tokel gati, naut kəmas dattovi Ju dattokad nalo o datsəmaienan. Husur aAraham evi tata sidat p̄isi dattokad nadəlomian. ¹⁷ Hum aGot tokel maii len natosian san ke, "Nugol gaiug govi tata sinaluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail." [‡] Len nəhon aGot, aAraham evi atəmadato husur ikad nadəlomian len aGot tolav nəmauran mai alat lotomat, ikad nadəlomian len aGot tokis nəsa toḅuer, ale natit evisi.

¹⁸ Naut kəmas nə-lon-uri-an, len nə-vatvat-viri-an, aAraham ikad nadəlomian hən ḅegəm vi tata sinaluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail, hum aGot tokel maii ke, "Naliliḡeso gotorisi, nəpasusan saḡn dereh lisoḅur maienan." ^{††19} Ale nadəlomian siAraham sateh naut kəmas nədaḡn han pəpadaḡn tovi 100; naut kəmas tonau ke niben pəpadaḡn hən tomat mai aSarah tobutoh. ^{‡‡20} Gai sariḡ gaḅulan na-kel-gati-an siGot. Eriḡ nəlon len aGot gol ke nadəlomian san idaḡn am, ale isal suh nəyalyalan siGot. ²¹ AAraham inau ləḅoii ke aGot eləḅoi ḅigol natideh tokel gati. ²² Ale husur nadəlomian san, aGot erinji ke tovi vanuan nanoran. ^{‡‡23} Natosian enan toke "aGot erinji ke tovi vanuan nanoran" səpat m̄os aAraham n̄ai. ²⁴ Natosian enan ipat m̄os gidato am. Ikel gati ke aGot togol aYesu, aMasta sidato, tole məhat dan nəmatan, datḅeriḡ nəlodato lan, dereh terinji ke dattonor len nəhon. ²⁵ AGot idaḡn hən nəmatan siYesu sil nəsaḡn sidato, ale igol aYesu ile məhat dan nəmatan hən datḅinor len nəhon aGot. ^{‡‡‡}

Naḅit nadəlomian

5 Len nadəlomian sidato, aGot erinji ke datunor len nəhon. Imagenan, len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəḡat təban aGot. ² Bathut nəsa aYesu togole, len nadəlomian sidato, datobis len navoian aGot toviol kəmas hən, dattoḅi gəgat lan. Imagenan datikemkem habat husur datuvatvat viri ke dereh datikad nəyalyalan siGot. ³ Savi natenan n̄ai. Datikemkem habat len na-ləḡon-isa-vəsa-an sidat am. Husur datoləḅoii ke na-ləḡon-isa-vəsa-an iḅan hən nə-daḡ-ḅuri-an. ⁴ Nə-daḡ-ḅuri-an igol aGot ehəhaḅur hən naḅide sidato. Ale datḅeləḅoi aGot toḅəhaḅur hən

naḅide sidato, nə-vatvat-viri-an dattokade lan idaḡn am. ⁵ Ale datoləḅoi buni ke nə-vatvat-viri-an sidato dereh tisarpoḅ. Husur aGot, len aNunun toviol hən mai gida-to, aGot evur san na-ləmas-buni-an san topul len nəlodato.

⁶ Husur aKristo, nəḅoḡ datsaləḅoi datḅigol navoian sal, len nəḅoḡ tonor hən, aKristo imat m̄os gidat datsənaḅ aGot. ⁷ Nəvanuan evis n̄ai ludaḡn hən ləḅimat m̄os nəvanuan tile, be ludaḡn hən ləḅimat m̄os nəvanuan nanoran n̄ai. Ale hum ma tokad avan ideh tokad na-il-ḅuri-an hən ḅimat m̄os nəvanuan tovoi. ⁸ Be len nəsa togole, aGot igol iḅarḅar ke toləmas masuḅ hən gidato maiegai ke: nəḅoḡ dattovi vanuan nəsaan sal, aKristo imat m̄os gidato. ⁹ Len nəda hiYesu, aGot erinji ke datunor len nəhon. A məhat hən natenan, len nəmatan san, aYesu dereh tilav kuv gidato dan nəlol paḡpaḡ siGot. ¹⁰ A m̄o, nəḅoḡ dattovi enemi siGot sal, esəvat aNaton uluḡnan hən ḅimat gel gidato. Nəḅoḡ togol tomaienan, aGot igol datukad natəḡat mai navoivoian maii. Ale datḅikad navoivoian mai aGot, dattoləḅoi buni ke, len nəmauran san len gidato, dereh aYesu tilav kuv gidato dan nəlol paḡpaḡ siGot. ¹¹ Savi natenan n̄ai, be datukemkem husur datsəkad nəsaḡan am mai aGot. Len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəḡat mai aGot, gol datohəhaḅur masuḅ.

Atam mai aKristo

¹² Imagenan, nəḅoḡ aAtam togol nəsaan, nəsaan eḅis len navile a pan, ale naḅit nəsaan evi nəmatan. Imaienan len nəsaan siAtam, nəpasusan san p̄isi logəm vi vanuan nəsaan, lugol nəsaan, ale nəmatan ibar nəvanuan p̄isi. ^{§13} Sutuai, nəḅoḡ nalo siMoses toḅuer sal, nəvanuan navile a pan lugol nəsaan. Be husur ləsəkad nalo sal, aGot satos gat nəsaan galenan ke tovi nəkabut salito. ¹⁴ Be len nəḅoḡ siAtam vəbar aMoses, nəmatan iwol hən nəvanuan p̄isi. Naut kəmas ləsəbur kotov nakelean todaḡ siGot hum a Atam toḅur kotovi, naut kəmas natenan, lumat suḡnan aAtam.

Datoləḅoi datḅenənoḅ hən aAtam mai atesua tohusuri, aKristo. ¹⁵ Be gəlaru arotile, na-viol-kəmas-an siGot etile masuḅ len nəsaan siAtam. Husur len nəsaan siAtam nəvanuan isoḅur lumat. Be a məhat hən natenan, len naviolan togəm len aYesu Kristo, aGot eviol kəmas hən narubətian dan nəsaan mai nəvanuan isoḅur. ¹⁶ Ale naḅit na-viol-kəmas-an etile masuḅ hən naḅit nəsaan siAtam. Nəsaan siAtam iḅan hən nəpanismen. Be na-viol-kəmas-an siGot iḅan hən nanoran aGot togol dattokade len nəhon, naut kəmas dattogol nəsaan tosoḅur. ¹⁷ Len nəsaan sitenan, aAtam, nəmatan iwol hən nəvanuan p̄isi, lumat. Be navoian aGot toviol kəmas hən esəhor masuḅ hən natenan. Husur len ategaii tovi aYesu Kristo, aGot erinji ke nəvanuan lunor len nəhon. Ale ləḅinor len nəhon maienan, dereh likad nədaḡan mai nəmauran vi sutuai.

¹⁸ Imasii ke naḅit nəsaan sua siAtam evi nəpanismen togəm hən nəvanuan p̄isi. Len naḅide tomagenan, naḅit nategaii tonor aYesu togole, igol nəvanuan p̄isi

† 4.13 Gen 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18; Kal 3.29 †† Nalo eḅusan nəsaan sidato, be saləḅoi ḅilav kuv nəpanismen sile dan gidato. ‡ 4.17 Gen 17.5 †† 4.18 Gen 15.5 ‡‡ 4.19 Gen 17.1, 15-22 ‡‡† 4.22 Gen 15.6 ‡‡‡ 4.25 Isa 53.4-5

§ 5.12 Gen 2.17, 3.6, 17-19

loləboi ləbīnor len nəhon aGot mai ləbīkad nəmauran kitin. ¹⁹ Nəboŋ aAtam togol nəsa aGot tokai tasi, nəvanuan isobur logəm vi vanuan nəsaan. Ale nəboŋ aYesu togol nəsa aGot tokele, aGot dereh tigel nəvanuan tisobur linor len nəhon.

²⁰ Mitinau nalo siMoses. Nalo egəm hən nəsaan bēgəm tibau len na-ləboi-səhoti-an sinəvanuan. Be nəboŋ nəsaan togəm tibau, navoian aGot toviol kəmas həni egəm tibau masuŋ am səhori, ²¹ hən navoian bəsəhor nəsaan. A mō, nəsaan mai nəmatan aruwol hən nəvanuan p̄isi. Be gagai, navoian aGot toviol kəmas həni, iwol hən gidato. Imaienan, len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot igol datunor len nəhon, ale datukad nəmauran vi sutuai.

Nəsaan sawol, be aNunun aGot iwol hən gidato

6 Ale datekəmabe? Ivoi hən datbīgol nəsaan tabtab hən navoian aGot toviol kəmas həni b̄etibau am a? ^{†2} Aoa! Satimagenan! Nəmauran hən nəsaan dattokade a mō imat ebun. Imabe datutoh lan sal? ³ Gidat p̄isi dattobaptais hən dattotoh len aKristo aYesu, nəboŋ dattobaptais, datumat b̄onb̄on maii len nəmatan san. Mətsaləboi natenan a? ⁴ Nəboŋ dattobaptais, datumat maii, datupat maii len naŋur nəmatan hən datbīkad nəmauran veveu hən datb̄itohtoh lan. Imaienan hən datb̄esuŋan aKristo tole məhat dan nəmatan len nədaŋan seTəman toyalyal. ^{††}

⁵ Husur, datb̄ibon mai aKristo maienan len nəmatan san, dereh datibon maii len na-le-məhat-an dan nəmatan san. ⁶ Datoləboii ke, nəmauran sidato ta mō itahətah maii len nəhai balbal. Ehum nəlodato itahətah ei, imat maii. Imagenan, nədaŋan nəsaan tokade hən towol hən nəmauran sidato imasig. Datsavi slev am hən nəsaan. ⁷ Husur nəboŋ dattomat mai aKristo, datumakuv dan nədaŋan hən nəsaan. ⁸ Ale husur dattomat mai aKristo, datodəlomi ke len natohan dattokade maii, dereh datitoh tabtab. ⁹ Datoləboi buni ke husur aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, edədas b̄imat tətəs am. Nəmatan asike iwol həni boŋ ideh am. ¹⁰ Nəboŋ aKristo tomat, imat vəha-vis? Imat vəha-sua ŋai hən tobur kotov nədaŋan hən nəmatan. Be ile məhat, imaur. Ale gagai len nəmauran enan, itoh mōs nəyalyalan siGot. ¹¹ Imagenan, gamit am, mitimasnau ləboii ke, nəmauran hən nəsaan samit ta mō, imat ebun. Ale gagai van, len aYesu Kristo, mitimastoh mōs nəyalyalan siGot len nəmauran veveu mättokade.

¹² Imagenan, nəsaan satiwol hən nibemito. Samtigol husur naləŋonian hən nibemito lotosa. ¹³ Samtidaŋ kas nahudhubemit ideh hum natesua tosa hən b̄igol nəsaan. Aoa! Məteviol hən gamito mai aGot hum alat lotomat be lotomaur dan nəmatan. Məteviol hən nahudhubemit gail p̄isi mai aGot hən ləb̄igol naŋide lotonor len nabunusian san. ¹⁴ Husur nəsaan asike iwol hən gamit am, husur mətsatoh len navəlan nalo be mətutoh len navoian aGot toviol kəmas həni.

Datovi slev hən nanoran siGot

¹⁵ Datsatoh len nalo be datutoh len navoian aGot toviol kəmas həni. Imabe? Namilen ke inor hən datb̄igol nəsaan a? Satimagenan! ¹⁶ Nəboŋ mättodaŋ hən mət̄b̄igol natit p̄isi avan ideh tokele, mətogəm vi slev san. Mətsaləboii a? Mət̄bilekis hən mət̄b̄igol nəsaan, egəm vi masta samito, ilav gamit vi lan nəmatan. Mət̄bilekis hən mət̄b̄igol nəsa aGot tokele, ilav gamit vi lan nəmauran hən nanoran. ^{†17} Be sipa vi təban aGot! A mō mättovi slev sinəsaan, be gagai, len nəlomit kavkav, mətugol husur nakitinan hən naŋusanan mət̄tokade. ¹⁸ AGot eŋur kuv gamito dan nəsaan tia. Mət̄savi slev sinəsaan am. Mətogəm vi slev sinəŋoran. ¹⁹ Nokəmaienan len nasoruan kəta hən mət̄beləboi səhot naŋusanan sagw. A mō mətudaŋ hən gamit kavkav hən mət̄bevi slev hən naŋide tosa totaŋtaŋor mai nəsaan mōs mət̄b̄igol nəsaan van am. Gagai mitimastodaŋ hən gamit kavkav hən mət̄bevi slev sinəŋoran mōs mət̄b̄ikad naŋoruan siGot.

²⁰ A mō, nəboŋ mättovi slev sinəsaan, mətsatoh len nanoran, nanoran sawol hən gamito. ²¹ Be naŋit nəmauran enan, imabe? Gagai nahurumit isa len natgalenan mättogol gail. Naŋit natgalenan evi nəmatan! ²² Be gagai aGot eŋur kuv gamito dan nəsaan, hən asike nəsaan b̄iwol hən gamit am. Mətovi slev siGot beti. Husur natenan, mətulav naŋoruan siGot, ale naŋit naŋoruan siGot len gamito evi nəmauran vi sutuai. ²³ Husur naŋurp̄uran hən nəsaan evi nəmatan, avil len aKristo aYesu, aMasta sidato, na-viol-kəmas-an siGot evi nəmauran vi sutuai.

Nasoruan kəta togəm len nəlahan

7 Bathudud nadəlomian, gamit mət̄oləboi nalo. Mət̄oləboii ke nalo ikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an nəboŋ nəvanuan tokad nəmauran ŋai. ² Len nalo, naŋəhaŋut tolah itoh len navəlan nəhaŋut san nəboŋ atenan tokad nəmauran sal. Be atenan b̄imat, alitenan asike itoh len navəlan am, imakuv dan nalo hən nəlahan. ³ Imaienan, nəboŋ ahaŋut san tomaur sal, alitenan b̄ilah mai togon, dereh lekis alitenan hən naŋəhaŋut togol naitian tosa tobur kotov nəlahan. Be ahaŋut san b̄imat, alitenan imakuv dan nalo enan. Ale naut kəmas b̄ilah tətəs mai nəhaŋut tile, alitenan sagol naitian tosa tobur kotov nəlahan. ⁴ Imagenan bathudud sagw, nokəmaiegai ke: nəboŋ mättobon mai niben aKristo len nəmatan san, mətumakuv dan nalo. [†] Ale gagai mətubon mai atenan tole məhat dan nəmatan hən gidato datb̄ivān hən naŋit siGot. ⁵ Naŋoruan dattokade a mō evi naŋoruan hən nəsaan. Nəboŋ naŋoruan enan towol hən gidato, natideh nalo tokai tasi, enan datoləŋon masuŋ hən datb̄igole. Naləŋonian galen lotosa loum len nibedato ale natit p̄isi dattogole luŋan hən nəmatan. ⁶ Be gagai, gidat dattobon mai aKristo len nəmatan san, datumakuv

† 6.1 Rom 3.8 †† 6.4 Kol 2.12

‡ 6.16 Jon 8.34 †† Len naut egai ehum dattovi pəhaŋut ale nəhaŋut sidat imat gol ke datumakuv dan nalo.

dan nalo tobanjis gat gidato. Imaienan datsahusur nañisal ta ño, datsagol husur na-tos-gati-an hən nalo am. Gagai, len aNunun aGot, datohusur nañisal veveu, datugol husur naləŋonian siGot.

Nalo mai nəsaan

⁷ Datekəməbe beti? Nalo isa a? Sadatekəmaienan! Nalo tañuer, asike nətaləboi səhot nəsaan sagw gail. Nəsaləboii ke naləŋonian len nəlogw tovi nəsaan vəbar nalo toke, "Sa-nələm tevenoh natideh." ^{†8} Be ehum nəsaan tolav nalo enan, ale igol nəlogw epul hən naləŋonian tiltile gail. Husur nalo tañuer, nəsaan asike təkad nədaŋan tomaienan. ⁹ A ño, len nəmauran sagw, nalo savi natideh len ginou. Be nəboŋ noto-səŋoŋ hən nakelean todaŋ toke, "Sa-nələm tevenoh natideh," numadhaləboii ke nugol nəsaan, nəsaan imaur len ginou. ¹⁰ Ale len nəsaan nukad nəmatan husur nəsaan epərehun ginou dan aGot. Imaienan, nunau səhoti ke nakelean enan todaŋ topat hən ñilav nəmauran mai ginou, ilav nəmatan mai ginou! ^{††11} Bathut len nakelean enan todaŋ nəsaan isañ nañisal hən togəras ginou. Ale len nakelean enan todaŋ, igol numat. ‡

¹² Mitinau nategai ke: Nalo evi siGot. Ale nakelean todaŋ len nalo evi siGot, inor, ivoi. ¹³ Ñimaianan, namilen ke nalo tovoi igol numat a? Aoa! Səmaianan! Evi nəsaan togole. Len nalo tovoi nəsaan ilav nəmatan gəm hən ginou, epərehun ginou dan aGot. Husur natenan nalo ivoi, be igol nəsaan len nəlogw iŋarŋar, ale noləboii ke nəsaan isa batbat.

Nəbalan len nalo

¹⁴ Datoləboii ke nalo egəm len aNunun aGot, ale ivoi. Be ginou novi vanuan notokad nəboruan nəsaan hən navile eg a pan. Ehum notovi slev hən nəsaan. ¹⁵ Nəsaləboi səhot nəsa notogolgole, husur nəsa notoləŋon nəbigole, nəsagole. Be nugol nəsa notomətahun bun nəbigole. ¹⁶ Be nəsa notogole ñevi nəsa notomətahun nəbigole, nudañ ke nalo ivoi. ^{††17} Imagenan, savi ginou notogol naten tosa; evi nəsaan togol naut a im san len ginou togole. ¹⁸ Ale noləboii ke səkad natideh tovoi totoh len ginou, namilen ke səkad natideh tovoi totoh len nəboruan sagw hən nəsaan. Husur nuke nigol navoian, be nodədasi. ¹⁹ Nuke nigol navoian be nəsagole. Nomətahun nəbigole nəsaan, be enan evi nəsa notogol tabtab həni. ²⁰ Avil nəbigole nəsa notomətahun nəbigole, namilen ke savi ginou am togole, be evi nəsaan totoh tin len ginou togole.

²¹ Imagenan nusañ natesua tomaiegai tabtab ke: nəboŋ notoləŋon nəbigole navoian, nəsaan itah tabtab mai ginou. ²² Husur len nəlon nəlogw noləmas bun nalo siGot, ²³ be nobunus nədaŋan ‡ tile am len ginou toñal mai nalo nənauan sagw toləŋoni. Ale nədaŋan enan igol nəsaan topat len ginou, ibanjis gat ginou.

† 7.7 Exo 20.17; Deu 5.21 †† 7.10 Lev 18.5; Deu 4.1, 5.33; Eze 20.11 ‡ 7.11 Gen 3.13 †† Len naut egai aPol ike nalo ivoi husur emətahun ñeñur kotovi, namilen ke eləŋon ñigol husuri. ‡† Len nasoruan ta Kris ike nalo, sake nədaŋan.

²⁴ O nəmauran sagw isa! Nahəhañuran eñuer! Ase tilav kuv ginou dan nawolan hən nibegw egai tosehə ginou van hən nəmatan? Ase? ²⁵ AGot səbon! Len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot dereh tigole. Sipa vi təban!

Imaienan, len nənauan sagw novi slev hən nalo siGot, be len nəboruan sagw hən nəsaan novi slev hən nəsaan.

Nəmauran len aNunun aGot

8 Imagenan beti, gagai səkad nəpanismen ideh ños alat lotovi seKristo, aYesu. ² Bathut nədaŋan seNunun Nəmauran len aKristo aYesu igol gumakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai nəmatan. ^{††3} Nalo edədas ñilav kuv gidato dan nəsaan, husur len nədaŋan sidat səbodato, datsaləboi datñigol husur nalo. Avil nəsa nalo todədasi, aGot igole. AGot esəvat aNatun uluñan matmat san hən ñegəm vi vanuan. Ikad niben mai nəboruan suñan gidat dattovi vanuan nəsaan gail. Ale aGot eriŋ nəpanismen sadit lan, hum tovi naviolan hən natutumavan ños nəsaan sadit gail. Igol nədaŋan hən nəsaan inoŋ. ⁴ AGot igol imaianan, hən natit gail na-tos-gati-an hən nalo tokel ke lotonor ləbisarpoŋ len gidato ñmau, hən datñeləboi datñigol ñis nañide tonor nalo tokele. Gidat datsahusur naləŋonian sidat gail lotosa am, gagai datohusur naləŋonian seNunun aGot. ⁵ Alat lotogol husur nəboruan nəsaan salito, lunau tabtab hən nəsa nəboruan nəsaan toləŋoni. Avil alat lotogol husur aNunun aGot, lunau tabtab hən nəsa aNunun aGot toləŋoni. ⁶ Husur nəboŋ nəboruan nəsaan towol hən nənauan, nañite evi nəmatan. Be nəboŋ aNunun aGot towol hən nənauan, nañite evi nəmauran mai natəmat. ⁷ Bathut nəboŋ nəboruan nəsaan towol hən nənauan, nənauan enan evi enemi siGot tabtab. Sagol husur nalo siGot boŋ ideh, savi enan ŋai, be edədas ñigol husuri. ⁸ Husur enan, alat lotogol husur nəboruan nəsaan salito ləsaləboi ləbigole aGot ñehəhañur.

⁹ Be gamito, mətsagol husur nəboruan nəsaan, mətugol husur aNunun aGot husur aNunun aGot itoh tin len gamito. Be natsua, avan ideh asike ñikað aNunun aKristo lan, gai savi seKristo. ¹⁰ Be aKristo ñitoh len gamito, naut kəmas nibemito dereh limat sil nəsaan, aNunun aGot evi nəmauran veveu ños gamito husur nanoran, navoivoian məttokade mai aGot. ^{††11} Ale aNunun aGot togol aYesu tole məhat dan nəmatan ñitoh len gamito, namilen ke, naut kəmas nibemito dereh limat, len aNunun totoh len nəlomito, atenan togol aKristo tole məhat dan nəmatan dereh tilav nəmauran mai nibemito.

¹² Imagenan bathudud nadəlomian, datimasgol nəsa aGot toləŋoni. Sadatehusur naləŋonian hən nəboruan nəsaan sidato. ¹³ Husur mətəbehusur naləŋonian hən nəboruan nəsaan, dereh mitimat. Be len aNunun aGot

††† Natosian galevis ta sutuai luke, aYesu igol numakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai nəmatan. ††† Len naut egai namilen səmasil len nasoruan ta Kris. Hum ma tohum nəsa topat tubat len aNunun aGot, o hum ma tovi: nanunumito lukad nəmauran husur aGot eriŋi ke mətunor len nəhon.

mæt̃bigol nãvide samit tosa gail læ̃bimat eburn, dereh mitikad nēmauran. ¹⁴ Bathut alat aNunun aGot towol hən galito, galit lovi natun aGot. ¹⁵ Husur aGot səlav aNunun mai gamito hən mæt̃bevi slev hən namətahwan hən namətahwan ðiwol hən gamit tətās am. Aoa! Ilavi hən mæt̃begəm vi natun san gail. Ale gagai datukai van hēni ke, “Appa, Tata.” ^{†16} Nãbonan hən aNunun aGot mai nanunudato ikel koti ke dattovi natun aGot gail. ¹⁷ Ale dat̃bevi anatur san gail, ekitin ke dereh datikad naviolan aGot toutaut hēni m̃os anatur gail sũman aKristo tokade. Imaienan, dat̃bihan katə̃p̃ol mai aKristo len na-lə̃ŋon-isa-vəsa-an san, dereh datikatə̃p̃ol mai len nəyalyalan san. ^{††}

Nəyalyalan ta tahw

¹⁸ Len nabunusian sagw, dat̃benənõv hən na-lə̃ŋon-isa-vəsa-an dattokade gagai mai namēnas hən nəyalyalan aGot ðevəhoti mai gidato balai, na-lə̃ŋon-isa-vəsa-an savi natideh. ¹⁹ Len nasigariran, natit p̃isi aGot togole, nəmav, nətan mai nətas mai natit p̃isi lotosuh lan, natgalen p̃isi losuh vir aGot ðevəhot anatur gail læ̃bĩp̃ar̃p̃ar. ²⁰ Husur natgalen losuh kəmas, læsalekis hən lotomaienan be aGot igol lumaienan. [‡] Igole len nə-vatvat-viri-an ²¹ ke, gail p̃isi limakuv dan nəbaŋisian hən nəmatan mai namōman mai nãboan, hən læ̃bikad nəmakuvan toyalyal anatur aGot gail lotokade. ²² Husur datolə̃boii ke natit p̃isi aGot togole lokilob vəbar damə̃jai, lois ðoñbon len napə̃ŋasan, hum napə̃hãvut topasus. ²³ Savi natenan ŋai, be gidat am datokilob naut kəmas dattokad aNunun aGot hum nãvit nametəkav hən natit p̃isi aGot ðeviol hēni mai gidat balai. Datoŋigarir, datutoh vir nəboŋ aGot ðigol dat̃bevi anatur san gail, nəboŋ ðigol nibedat læ̃bimakuv dan natit p̃isi tosa hən læ̃begəm vi nibedat veveu vi sutuai. ^{††24} Husur datukad nə-vatvat-viri-an enan nəboŋ aGot tolay kuv gidat dan nəsaan sidato. Be dat̃bikad nəsa dat̃bivatvat viri, savi nə-vatvat-viri-an am. Husur ase len gidato ivatvat vir nəsa tokade tia? ²⁵ Be dat̃bivatvat vir nəsa datsəkade sal, len nə-də̃ŋ-buri-an datutoh mə̃dau viri.

²⁶ Len nãvide tomaienan, aNunun aGot evi tarhət sidato husur datsə̃daŋ. Husur datsalə̃boi nəsa tonor hən dat̃bisor tũv m̃osi. Be len nakiloban nasoruan todədəs ðikel namilen, aNunun aGot isor tũv sidato. ²⁷ Ale aGot tokəta kitev nəsa topat len nəlodato, gai elə̃boi nənauan seNunun, bathut aNunun isor sinəvanuan siGot gail mai aGot, tonor hən nalə̃ŋonian siGot.

²⁸ Ale datolə̃boii ke len natit p̃isi tovisi hən galito, aGot eum m̃os navoian silat gai toləmas bun galito, gai tokis galito tonor hən nə-nau-utaut-an san. ^{††29} Husur sutuai tia aGot elə̃boi alat læ̃bevi esan gail.

† Mak 14.36; Kal 4.5-7. Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata.
†† 8.17 2Kor 4.17; 1Pit 4.13 ‡ Nəboŋ aGot togol navile a pan, igol natit p̃isi hən læ̃bigol nəsa tolə̃ŋoni, hən læ̃bikad nãvite. Be nəboŋ aAtam togol nəsaan, aGot igol natgalenan asike lũvan am hum ta m̃o, ale losuh kəmas maienan. †† 8.23 2Kor 5.2-4 †† Natosian galevis ta sutuai luke, Ale datolə̃boii ke natit p̃isi loum ðoñbon hən navoian m̃os alat lotoləmas bun aGot.

Len nənauan san eriŋi ke legəm sũman aNatun, hən ke aYesu ðevi hai a m̃o tokad ãvan mai ãvavinen tosõbur. ³⁰ Ale alat aGot toriŋi ke legəm sũman aNatun, ekis galito. Ale alat gai tokis galito, eriŋi ke lunor len nəhon. Ale alat gai toriŋi ke lotonor len nəhon, eputsan galito hən læ̃biyalyal maii.

Na-ləmas-masũv-həni-an siGot

³¹ Natgalenan læ̃bimaienan, datekə̃mabe am? AGot ðitah mai gidato, ðevi sidato, avan ideh salə̃boi ðevin səhor gidato! ³² AGot salekol gol aNatun. Aoa, eviol hēni hən ðimat m̃os gadit p̃isi. Imagenan, husur toviol hən aNatun mai gidato tia, dereh teviol kəmas hən natit p̃isi am mai gidato. ³³ Len nakotan siGot ase elə̃boi ðeil hirhir ke alat aGot tolekis hən galito, lotogol tosa? Husur evi aGot toriŋi ke lotonor len nəhon! ³⁴ Ase elə̃boi ðikel ke limaspanis? Husur evi aKristo aYesu tosor mai aGot m̃os gidato. Evi aKristo tomat m̃os gidato, evi aKristo aGot togol tole məhat dan nəmatan ale evi aKristo tobətah len nətarhət nəmatu siGot.

³⁵ Imagenan, ase elə̃boi ðepə̃rehun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo enan? Naut kəmas avan ideh ðigol nasə̃nahan len gidato, naut kəmas nəmauran sidat ðidaŋ, naut kəmas nəvanuan gail læ̃bemədəs tabtab hən gidato, naut kəmas nəhanian ðevuer, naut kəmas dat̃bimalmal, naut kəmas nəmauran sidat pəpadə̃ŋ hən ðipat len nəmatan, naut kəmas nãbu nəbalan ðigol dat̃bimat, səkad natideh tolə̃boi ðepə̃rehun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo!

³⁶ Hum nəbe sua len natosian siGot tokele ke,

“Nəmauran sinamito

pəpadə̃ŋ tipat len nəmatan tabtab

m̃os gaiug;

Len nabunusian sinəvanuan gail

namtohum nasipsip hən na-ti-buni-an.” ^{†††}

³⁷ Be naut kəmas nəsa tovisi hən gidato maienan, len aKristo toləmas bun gidato, datowin səhor natgalen p̃isi. ³⁸ Husur nolə̃boi səhoti ke, səkad natideh tolə̃boi ðepə̃rehun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot. Nəmatan mai nəmauran arodədəsi, aŋel mai natəmat arodədəsi, nəboŋ ta damə̃jai mai nəboŋ ðegə̃mai arodədəsi, nədaŋan ideh edədəsi, ³⁹ nə-sahsah-vi-məhatan mai nə-sareh-vi-pan-an arodədəsi. Səkad natideh len natit p̃isi tosu h tolə̃boi ðepə̃rehun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot topat len aKristo aYesu, aMasta sidato.

Nəvanuan aGot tolekis hən galito

9 Nokitin. Len aKristo nukel nakitinan, nəsalibon. Nəlogw, aNunun aGot totoh lan, mai aNunun aGot, arukel koti ke ² nukad nalolosaan totibau len nəlogw. Nolə̃ŋon isa masũv be sasib. Nəlogw itaŋis nəbathudud sagw, nəju lotomə̃tahun aKristo. ³ Nohə̃hãvur hən aKristo tasemale hən ginau hən asike nətavi esan am, m̃os nəbathudud sagw gail, hən lətarinŋ nəlolit len aKristo. ⁴ Nəbathudud sagw gail lovi alat

††† 8.36 Psa 44.22

seIsrael. AGot ipat kuv galito hən ləbēvi anaton san gail ale evisi hən galito len namənas hən nəyalyalan san. Ikel na-kel-gati-an mai galito ale ita gat gail len nahəsan. Ilav nalo mai galito. Idarñ hən lotolotu hani. Ale lopul hən na-kel-gati-an san gail. ¹⁵ Lovi nəpasusan siAraham, seIsak mai sijakop. Ale aYesu evisi len nəpasusan enan len nəmauran san len navile a pan. Gai evi Got, nədañan san tosehor natit p̄isi, nə-sal-suhi-an tivan hani vi sutuai! Ganan!

⁶ Sadatike, "Na-kel-gati-an siGot iteh, gai sagol nəsa tokel mai alat a Israel." Sadatekəmaianan! Husur len nəpasusan seIsrael p̄isi, isobur ləsavi alat a Israel kitin. Ləsavi vanuan siGot. ⁷ Naut kəmas lotovi len nəpasusan siAraham, ləsavi anaton kitin gail. Husur aGot ikel mai aAraham ke, "Len aIsak dereh gikad nəpasusan notokel gati mai gaiug." ^{††8} Namilen ke, nəpasusan lotovisi len niben aAraham ləsavi anaton aGot, be len nabunusian siGot, nəpasusan lotovisi husur na-kel-gati-an san ñai, galit lovi anaton aAraham kitin.

^{†9} Husur aGot ikel gati maiegai ke, "Len nəboñ han, dereh netəlmam, ale aSarah tikad anaton uluñan." ^{††}

¹⁰ Savi natenan ñai. Anaton aRepekah gəlaru artovi mələv arukad atəmaluru esua ñai, tovi aIsak, atəmanamit ta sutuai. ¹¹ Be nəboñ namələv arsavisi sal, arsagol natideh tovoi o tosa, aGot ikel mai aRepekah ke, "Ahai a ño dereh tevi vanuan nauman sihai a tahw." AGot ekəmaianan hən b̄imasil ke nəboñ tolekis hən nəvanuan, salekis hani bathut nəsa tovoi o tosa togole. Ilekis hən nəvanuan husur nənauan san ñai ños nəsa toləñoni. ^{††13} Hum natosian siGot toke,

"Noləmas bun ajakop
be nomətahun aEsau." ^{†††}

¹⁴ Datekəmaie beti? AGot sanor a? Aoa, sadatekəmaianan! ¹⁵ Husur aGot ikel mai aMoses ke, "Dereh nilolosa hən avan ideh nəb̄ilolosa hani.

Dereh ginaw nəlogw titanj̄is avan ideh nəlogw b̄itanj̄isi." ^{†††}

¹⁶ Imagenan, aGot ilekis hən nəvanuan, savi husur lotoləñoni, savi husur lotoum todañ ñosi, ipat len nalolosaan siGot. ¹⁷ Husur len natosian siGot ikel mai aFero ke, "Nutabtabuh len gaiug hən gəbēvi kiñ hən nədañan sagw b̄iṣarṣar, naut kəmas nəkaduñ tohaihai, hən nəvanuan ləb̄ikel ur nahəsagw len navile a pan kavkav." ^{††18} Imaienan aGot ilolosa hən avan ideh aGot toləñon b̄ilolosa hani. Ale nəkadun avan ideh aGot toləñon b̄ihaihai, aGot igol ihaihai.

¹⁹ Hum ma gəbēus ginaw ke, "AGot b̄igol nəkadun nəvanuan b̄ihaihai, limasmagenan. Na imabe aGot toke lugol nəsaan?" ²⁰ Be gaiug ase? Savi hən gaiug hən gəbisor tas aGot! Nau nategai. Nabilikoro saus nəvanuan toum hani hən nətan bulau ke, "Imab gotoum hən ginaw hən nəb̄imagegai?" ^{††21} Nəvanuan toum hən nabilikoro len nətan bulau, nəboñ tolav nakobhutan bulau sua, eləboi b̄eum hən nabilikoro sua hani

† 9.4 Exo 4.22; Deu 7.6; Hos 11.1 †† 9.7 Gen 21.12 † 9.8 Kal 4.22-23 †† Gen 18.10, 14. Len nalobulat Natubatan, nəboñ aGot tokele, ikel ke tetəlmam len nəboñ enan len nasihau togəmai. †† 9.11-12 Gen 25.23 ††† 9.13 Mal 1.2-3 ††† 9.15 Exo 33.19 † 9.17 Exo 9.16 †† 9.20 Isa 29.16, 45.9

topəhas mai nab̄iliwai sual am hən b̄eriñ nəpahsagolan. Ipat len gai. ^{†††}

²² Ale aGot eləboi b̄igol b̄imaienan hən nəvanuan. Naut kəmas inor hən aGot b̄igol nəlol pañpañ mai nədañan san b̄iṣarṣar, len nə-dañ-b̄uri-an itoh mədau mai galit lotogol nəlon topañpañ, alat gai toutaut hən galit ños ləb̄imasig, nəpanismen ipat vir galito. ²³ Igol tomaienan hən natibauan hən nəyalyalan san b̄iṣarṣar hən alat gai tolološa hən galito, alat gai toutaut hən galit tia ños ləb̄ibon maii len nəyalyalan san. ²⁴ Ale alatenan gai tolekis hən galito, gidato datovi galit galevis. Ilekis hən gidato dan naJu gail mai alat ləsavi Ju. ²⁵ Ekəmaiegai len natosian siHosea, ike, "Alat ləsavi vanuan sagw

dereh nekis galit hən nəvanuan sagw gail.
Ale alat ləsələboi na-ləmas-buni-an sagw,
dereh nekis galit hən nəvanuan notoləmas bun galito." ^{††}

²⁶ "Ale len naut aGot tokel mai galit ke,
'Mətsavi nəvanuan sagw,'
len naut enan nəvanuan dereh lekis galit hən
'anaton aGot gail, aGot tovi nəkadun nəmauran.'" ^{†††}

²⁷ Avil aIsaiah ikai ños alat a Israel ke,
"Naut kəmas alat a Israel lusoḃur
hum nabion bitas,
evis ñai dereh likad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen.

²⁸ Bathut, husur nə-saḃ-səhoti-an san len nakotan,
Nasuḃ aGot dereh tetutut hən b̄ipansem p̄is alat
navile a pan." ^{††}

²⁹ Ehum aIsaiah tokele a ño tia ke,
"AMasta hən navəshəsoltia hən nəmav
asike tariñ nəpasusan sidat galevis tasuh,
dattasuñan naut a Sotom,
dattasuñan naut a Koḃorraha
artomasig p̄isi." ^{††}

Israel ipar dələmian

³⁰ Beti datekəmaie? Nekəmaiegai ke, alat ləsavi Ju ləsaum sədañ hən ləb̄ikad nanoran, navoivoian mai aGot, be len nadələmian lukade. ³¹ Avil alat a Israel lotoum todañ hən ləb̄igol husur nalo hən ləb̄inor, ləb̄ikad navoivoian mai aGot, lodədasi. ³² Lodədasi husur nəsa? Husur ləsariñ nəlolit len aGot, loriñ gat nəlolito len nəsa lotogole. Lupes habetw len "nəvat hən na-pes-habetw-an." ³³ Hum natosian siGot toke, "Məteris! Len naut a Sion noriñ nəvat togol nəvanuan lotopes habetw, nabiltivat enan togol nəvanuan lototeh, ale alat lotoriñ nəlon lan asike loləñon isa sil lotoriñ nəlolit lan." ^{†††}

10 Bathudud nadələmian, len nəlogw noləñon masuḃ hən aGot bilav kuv alat seIsrael dan nəsaan salito, ale nusor tuḃ ños natenan vi təban aGot. ² Ginaw noləboi nəb̄ikel koti ke, ludañ len na-lotu-hən-aGot-an, be naṣisal lotohusuri savi len naləboian kitin.

††† 9.21 Jer 18.6 †† 9.25 Hos 2.23 ††† 9.26 Hos 1.10 †† 9.28 Isa 10.22-23 †† 9.29 Isa 1.9; Gen 19.23-28 ††† Isa 8.14, 28.16. Len naut egai, nəvat Isaiah tokel uri evi aKristo.

³ Lotətan hən naḡisal aGot togole hən ləbikad navoivoian maii, ale ludas ḡisal salito. Bathut natenan lomətahun naḡisal siGot, lotəgau gat naḡisal hən na-gol-husur-nalo-an. ⁴ Be aKristo igol nalo inoḡ. † Imaiienan nəvanuan ḡisi lotoriḡ nəlolit len aKristo, lukad navoivoian maii aGot.

Nəmauran aGot toviol həni evi sinəvanuan ḡisi

⁵ AMoses itos huşur naḡisal hən na-gol-husur-nalo-an hən nəvanuan ḡinor len nəhon aGot, ike, “Nəvanuan togol ḡis nəsa nalo tokele, dereh tikad nəmauran.” ††⁶ Be naḡisal hən nadəlomian hən nəvanuan ḡinor len nəhon aGot imasil. Natosian siGot ekəmaiegai, ike, “Sagikele len nəloḡ ke, ‘ase tevi məhat vi lan nəmav?’” ‡ (hən ḡesəhar aKristo vi pan hən ḡevi tarhət saḡ).⁷ Ikele am ke, “Sagikele len nəloḡ ke, ‘ase tevi pan vi lan naut nəmatan?’” (hən ḡigol aKristo ḡile məhat dan nəmatan).⁸ Be savi hən gəḡimasgol natgalenan. Natosian siGot ikele am ke, “Nasoruan siGot ipat pəpadaḡ ḡai, ipat len nabuḡoḡ, ipat len nəloḡ.” Enan boh nasoruan hən nadəlomian namttokel uri.⁹ Nasoruan imaiegai ke: Gəḡikel koti len nabuḡoḡ ke, aYesu evi Masta, mai gəḡedəlomi len nəloḡ ke, aGot igol aYesu ile məhat dan nəmatan, dereh aGot tilav kuv gaiug dan nəsaan saḡ.¹⁰ Husur len nadəlomian enan dattokade len nəlodato, aGot eriḡi ke datunor len nəhon. Ale len na-kel-koti-an enan dattokele len nabuḡodato, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidato.¹¹ Hum natosian siGot tokele ke, “Avan ideh toriḡ nəlon lan asike eləḡon isa sil toriḡ nəlon lan.” ††¹² Nasoruan enan ipat ḡos nəvanuan ḡisi, naut kəmas lotovi Ju o ləsavi Ju. AGot evi Masta salit ḡisi, ale ivoi masuḡ hən galit ḡisi lotousi hən ḡevi tarhət salito.¹³ Husur natosian siGot ike, “Nəvanuan ḡisi lotous Nasuḡ aGot hən ḡevi tarhət salito, dereh tilav kuv galito dan nəpanismen hən nəsaan salito.” ††

¹⁴ Be asike ləbikad nadəlomian len aGot, leus mab hən ḡilav kuv galit dan nəpanismen? Ale asike ləḡesəsəloḡ hən na-kel-uri-an husur aGot, liḡad nadəlomian lan mabe? Ale asike avan ideh ḡikel ur aGot, ləsəsəloḡ hən na-kel-uri-an mabe? ¹⁵ Ale asike aGot ḡesəvati, avan ideh tikel uri mabe? Hum natosian siGot toke, “Evi natsua tovoi masuḡ nəboḡ nəvanuan togəḡ hən ḡikel na-kel-uri-an tovoi!” †††¹⁶ Be savi nəvanuan ḡisi lotogol husur na-kel-uri-an tovoi. Husur Isaiah ike, “Nasuḡ aGot, nəvanuan evis ḡai lodəlom na-kel-uri-an sinamito!” †††¹⁷ Imagenan, nasəsəloḡan evi nəkadun nədəlomian, ale nəvanuan gail loləboi ləḡesəsəloḡ ḡai nəboḡ avan ideh ḡikel na-kel-uri-an husur aKristo.

¹⁸ Be nous nategai, losəsəloḡ ḡəu a? Evoi! Losəsəloḡ boh! Hum natosian siGot toke, “Nadololito ibar naut ḡisi len navile a pan, nasoruan salito ibar

† Namilen ke aKristo evurvur nəsa nalo topat ḡosi. †† 10.5 Lev 18.5 ‡ Hən naves 6-8, Deu 30.12-14 †† 10.11 Isa 28.16 †† 10.13 Jol 2.32 ††† 10.15 Isa 52.7 ††† 10.16 Isa 53.1

navile a pan kavkav.”⁵

¹⁹ Be nous tasi ke, alat a Israel, ləsələboi səhoti a? Evoi! Loləboii! Husur a ḡo len nabuḡon aMoses aGot ikel mai galit ke,

“Len navoian sagw van hən naluḡoh naut tiltile gail, dereh nigol mititaḡulol bulos galito; len navoian sagw van hən naluḡoh hən nəvanuan lototətan dereh nigol nəlomit tiḡaḡaḡ.” ††²⁰ Ale aIsaiah ikad na-il-ḡuri-an, isor siGot, ike, “Alat ləsədoḡ ginau lusaḡ ginau, novisi hən alat ləsəus kitev ginau.” †††²¹ Be isor husur alat a Israel ke, “Len na-ləmas-buni-an sagw husur nəmariboḡ kavkav nosəsah hən navəlagw gəlaru van hən nəvanuan ləsəgol husur nəsa notokele, nəkadulit tohaihai.” ††

AGot samətahun alat a Israel

11 Ale nous nateg beti, aGot emətahun nəvanuan san gail a? Ao, səmagenan! Husur ginau novi auleIsrael sua. Ginau sua len nəḡamar aPenjamin len nəpasusan siApraham. ††² Aoa. AGot samətahun nəvanuan san gail gai toləboi galit sutuai tia. †† Mitinau nəsa natosian siGot tokele husur aElijah nəboḡ tokoblen mai aGot sil alat a Israel. ³ Ike, “Nasuḡ aGot, lugol ahai kelkel ur saḡ gail lumat. Lulaḡuḡul nəmel tutumavan saḡ gail lumasirsir. Ginau səḡogw ḡai nutoh, ale gagai ludoḡ ginau hən ləḡigol nəḡimat.” ††⁴ Be na-sor-vari-an siGot imabe? Ike, “Ginau notəgau gat alaluḡman sagw lotovi 7,000 ləsəlotu hən aPaal tovi got gəḡeras, boḡ ideh.” †††⁵ Imaiienan len nəboḡ ta daməḡai. Len navoian aGot toviol kəmas həni, ikad alat a Israel galevis aGot tolekis hən galito. ⁶ Ale aGot ḡilekis hən galito len navoian gai toviol kəmas həni, namilen ke salekis hən galito husur natideh lotogole. Be aGot talekis hən galit husur nəsa lotogole, navoian gai toviol kəmas həni asike tavi na-viol-kəmas-an, be tavi naḡurḡuran hən nəsa lotogole.

⁷ Ale imabe? Alat a Israel ləsəsəḡ nəsa lotodoḡi, ləsəkad nəsa lotoləḡoni. Galit galevis aGot tolekis hən galito, lukade. Be galit ḡisi am nəkadulit iḡonḡon.

⁸ Hum natosian siGot toke,

“AGot igol nənauan salit ipat buḡbuḡol, igol namətalit ləsəkəta, nədariḡalit ləsəsəsəloḡ, van vəbar nəboḡ daməḡai.” †††

⁹ Ale aTevit tovi kiḡ ike,

“Nəhanian halit len natev tegəḡ vi hai tata, nalevlev ləḡibat lan, nəvat hən na-pes-həḡetw-an mai nəpanismen salito.

¹⁰ Namətalit timotmot

§ 10.18 Psa 19.4 †† 10.19 Deu 32.21 ††† 10.20 Isa 65.1 ††† 10.21 Isa 65.2 ††† 11.1 Flp 3.5 †† 11.2 Psa 94.14 †† 11.3 1Ki 19.10, 14 ††† 11.4 1Ki 19.18 ††† 11.8 Deu 29.4; Isa 6.10, 29.10

hən asike ləbəkəta,
letəmadehw tabtab
len naməlasan hən nəsaan lotovusi.” †

¹¹ Beti neus maieg həni ke, alat a Israel, lupes habətw hən ləbitech vəmasig m̄au a? Aoa! Be bathut nəsaan salito, aGot igol naḡisal hən tolav kuv alat ləsavi Ju dan nəsaan salito, hən alat seIsrael ləḡitaḡu- lol bulos galito husur lotoləḡon nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan. ¹² Len nəsaan silat seIsrael, aGot ivoi masuḡ hən alat navile a pan. Bathut natehan silat seIsrael, aGot ivoi masuḡ hən alat ləsavi Ju. Bimaienan, alat seIsrael aGot tolekis hən galito, nəboḡ galit ḡisi ləberij nəlolit len aKristo, navoian siGot dereh tepul səsəhov! ††

¹³ Gagai nuke nisor mai gamit mətəsvi Ju. Bathut novi ahai pispisul silat ləsavi Ju, nusal suh nauman sagw notogole m̄os gamito. ¹⁴ Nuke nigol nəbathudud sagw gail a Israel nəlolit tevənoh nəsa məttoke, hən aGot bilav kuv galit galevis dan nəsaan salito. ¹⁵ Nəboḡ aGot topair dan alat a Israel, igol alat navile a pan loləboi ləbikad navoivoian maii. Be nəboḡ ḡilav təlmam hən alat a Israel, timabe? Dereh lehum ləḡikad nəmauran dan nəmatan!

¹⁶ Datinau nabəta. Nəvanuan gail ləberij nahud- hubəta hum nəhanian metəkav ḡevi siGot, namilen ke nabəta kavkav evi siGot. ‡ Ale datḡinau nəhai, nəharhəte ḡevi siGot, namilen ke nəpashəte gail am lovi siGot. ¹⁷ Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol, to- ləḡur nəpashəte galevis dani, lohūm alat seIsrael. Ale gamit mətəsvi Ju, mətəhum nəhai oliv lototov lilihai. AGot esəhud hən gamit mai nəhai tomabule hən mət- ḡigel nəpashət lotomaḡur. Ale gagai mətəmaur len nəbathuhai oliv enan. Ehum mətukad nəmauran kitin aGot tokel gati mai aAraham mai nəpasusan san gail. ¹⁸ Imagenan, samtapatpat gamit məhat husur mətto- gel nəpashəhai len naut lotomaḡur lan. Mətovi nə- pashəhai ḡai. Nəkadhuhai səmaur len gamito, gamit mətəmaur len nəkaduhai. ¹⁹ Hum ma gəḡbike, “Nə- pashəhai gail, aGot ilaḡuḡur gail hən nəḡigel galito.” ²⁰ Ekitin. Be aGot ilaḡuḡur galit husur ləsəkad nadəlo- mian lan, ale gumaur husur gotokad nadəlomian lan. Sagipatpat gaiug məhat, be gemətahw. ²¹ Husur aGot ḡilabubur nəpashət gail lototov len nəhai husur ləsəkad nadəlomian lan, asike gəḡikad nadəlomian lan, dereh tilaḡur gaiug am.

²² Mitinau navoian mai nədaḡan aGot togole hən nə- vanuan. Igol idaḡ hən alat lototeh, be gəḡberij nələm̄ tabtab len na-gol-na-voi-an san, dereh tigol navoian hən gaiug. Asike gəḡbimaienan, dereh tita kuv gaiug. ²³ Ale alat seIsrael ləḡipair dan nə-par-dəlomi-an salito,

† 11.10 Psa 69.22-23 †† Alat seIsrael lomətəhun aGot ale len namətəhunian enan aGot igol natsua tovoi, ale ləberij nəlolit len aKristo, len natenan aGot dereh tigol natsua ḡivoi masuḡ səhori am.

‡ Num 15.19-21. Len naut egai nəboḡ tosor husur nabəta, isor husur naḡide aGot tokel mai alat seIsrael ke, nəboḡ lotomabul nəhol, len nəmatuan, nəhanian metəkav evi siGot, mai nabəta metəkav lotopani evi siGot. Ale nabəta metəkav ḡevi siGot, namilen ke nabəta ḡisi evi siGot. Namilen ke, aAraham mai anatan mai aməhaibən ləḡevi siGot, ale nəpasusan salit gail, galit tu lovi siGot.

dereh aGot tesuhud hən galit len nəhai. Husur aGot eləboi ḡesəhud təlmam hən galito len nəhai.

²⁴ Namilen imaiegai. Gaiug gohum nəpashət nəhai oliv totov lilihai, aGot tota kuvi, ale tosuhud həni len nəhai gai tomabule len nəhol san. Savi naḡide kitin hən nəhai hən nəpashəhai sua ḡitov len nəhai tile am. Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol san, alat seIsrael lohūm nəpashəte gail. Ale emədmədau ḡai hən aGot ḡesuhud təlmam hən nəpashət gail len nəhai lototov matmat lan.

Nəlon aGot itanjis nəvanuan ḡisi

²⁵ Bathudud nadəlomian, nomətəhun mətḡetətan hən nakitinan sua tosusuah, be nuke mətələboi hən asike mətḡipatpat gamit məhat len namitisau samito. Alat seIsrael, nəkadulit ihaihai, ale dereh tihaihai van vəbar galit ḡisi aGot tolekis hən galit ləsavi Ju, ləberij nəlolit lan. ²⁶ Len naḡide tomaienan aGot dereh tilav kuv aIsrael ḡisi dan nəsaan salito. Hum natosian siGot toke,

“Atesua ḡilav kuv nəvanuan san gail,
dereh tegəm len naut aSion,
dereh tipair hən nəpasusan sijakop,
nəlolit toḡov hən ginau, aGot,
dan nəsaan salito.

²⁷ Ale egai evi na-kel-gati-an sagw van hən galito notota gati len nahəsagw, ke,
dereh nitariv kukuv nəsaan salit gail.” ††

²⁸ Tarhət na-kel-uri-an tovoi alat seIsrael lotomətəhu- ni, lovi enemi siGot. Be gamit mətəsvi Ju, mətukab hən natenan, mətukad navoian aGot toviol kəmas həni. Avil aGot eləmas bun galit sal, husur tolekis hən galit lotovi nəpasusan siAraham, aIsak mai aJakop.

²⁹ Husur nəboḡ aGot tolekis hən nəvanuan toviol maii, nənauan san sagəgel boḡ ideh. ³⁰ A m̄o gamit mətəsvi Ju, mətəmətahun nəsa aGot toləḡoni. Be gagai ilolosa hən gamito, ivoi hən gamito husur alat seIsrael lo- tomətəhun nəsa toləḡoni. ³¹ Len naḡide tomaienan, gagai alat seIsrael lomətəhun nəsa aGot toləḡoni, gol ke, len naḡide aGot tololosa hən gamito, dereh tilolosa hən galit tətəs am. ³² Husur nəvanuan ḡisi ləḡagol husur nəsa aGot tokele, ale ibanjis gat galit len naḡide enan, hən ḡilolosa hən galit ḡisi.

Nə-sal-suh-aGot-an

³³ O numəḡmaḡ len namitisau mai naləboian siGot artotibau masuḡ, artoyalyal habat! Datodədas dat- ḡələboi nə-saḡ-səhoti-an mai naḡisal san gail. ††³⁴ Hum natosian siGot toke,

“Ase eləboi nənauan siNasuḡ aGot?

Nasoran sise eləboi ḡevi tarhət san? †††

³⁵ Ase ilav natideh mai aGot

tonor hən aGot ḡisar gele?” †††

†† 11.27 Isa 59.20-21, 27.9 †† 11.33 Isa 55.8; Psa 92.5, 139.6 ††† 11.34 Isa 40.13 ††† 11.35 Job 41.11

³⁶ Husur aGot igol natit þisi, ale len nēdaŋan san natit þisi losuh hēn lēbevi esan. Mitisal suh nēyalyalan san vi sutuai! Ganan.

Naviolan hēn natutumavan tomaur

12 Imagenan, bathudud nadēlomian, husur nēlon aGot totaŋis gidato, noŋir gamito ke: Viol hēn nibemito mai aGot hum naviolan hēn natutumavan tomaur, hēn bēvi esan sēbon, hēn gai bēhēhaŋur masuŋ hēni. Enan evi naþisal kitin hēn mētibilotu hēn aGot. ² Samtigol tētoŋ hēn naŋide gail hēn navile eg a pan. Be aGot tegēgel hēn gamito; tegēgel hēn naþisal hēn nēnauan samito hēn biveveu. Bīmāienan, dereh mitinau kitev nēsa aGot tolēŋoni, mētelēboi sēhoti, hēn mētibigol nēsa tovoi, nēsa tonor, nēsa togol aGot tohēhaŋur hēni. †

³ Len navoian aGot toviol kēmas hēni mai ginau, nukele hēn gamit ŋisusua ke, saginau gaiug gabag tēsēhor nakitinan husur gaiug. Be len natibauan o nakēkerehan hēn nadēlomian aGot tolav mai gamit ŋisusua, mitinau kot nakitinan hēn gamit sēbomito. ⁴ Niben nēvanuan ikad nahudhute isōbur, ale nahudhut ŋisusua ikad nauman san totile. ⁵ Imaienan hēn alat lotoriŋ nēlolit len aYesu. Gidat dattosōbur datovi niben tosua len aKristo. Ale gidat ŋisusua datovi sidat gabag. ⁶ Datukad naviolan tiltile gail lotonor hēn navoian aGot toviol kēmas hēni mai gidato. Gēbikad naviolan hēn gēbikel ur nēsa aGot tokel mai gaiug, gikel ur napisulan siGot tinor hēn nadēlomian saŋ. ⁷ Gēbikad naviolan hēn gēbevi tarhēt sinēvanuan gail, gevi tarhēt salito. Gēbikad naviolan hēn gēbēþusan, geþusan. ⁸ Gēbikad naviolan hēn gēbigol nēvanuan gail lēbelēŋon bivoi am len nēlolito, gigol lelēŋon tivoi am len nēlolito. Gēbikad naviolan hēn gēbeviol, geviol habat. Gēbikad naviolan hēn na-il-a-ŋo-an, len na-il-a-ŋo-an saŋ geum tivoi. Ale gēbikad naviolan hēn nēloŋ bitaŋis nēvanuan gail, gigole len nahēhaŋuran. ††

⁹ Na-lēmas-buni-an satevi nagēgērasan, timaskitin. Mētahun bun natideh tosa len nabunusian siGot. Tēgau gat nēsa tovoi len nabunusian siGot. ¹⁰ Lēmas masuŋ hēn gamit gabag hum mēttovi alatmiŋan. Putsan gamit gabag len nēnauan samito sēhor gamit sēbomito. ¹¹ Sagipetēmas len nauman siGot be timaur mētaŋ hum aNunun aGot toŋuv vivi mēhat len nēloŋ.

¹² Bathut nē-vatvat-viri-an gotokade len aGot, gehēhaŋur. Nēboŋ na-lēŋon-isa-vēsa-an bībar gaiug, gidan buri len na-toh-mēdau-an saŋ. Gidan len nasor-tuŋ-an. ¹³ Nēboŋ nēvanuan siGot lēbēmidol, gevi tarhēt salito. Gehēhaŋur hēn nametōs gail lēbēbis lohoim saŋ.

¹⁴ Geus aGot hēn bivoi hēn alat lotomēdas gaiug gol gotolēŋon tosa vēsa. Geusi hēn bivoi hēn galito, sageusi hēn bēmēdas galito. ¹⁵ Gehēhaŋur mai alat lotohēhaŋur. Gelēŋon tisa, gitan mai alat lotolēŋon tosa, lototaŋ. ¹⁶ Mitinau gamit gabag hum mēttoþitoŋ ŋai.

† 12.2 1Pit 1.14 †† Hēn naves 4-8, ris 1Kor 12.4-11 ‡ 12.14 Mat 5.44; Luk 6.28

Sagipatpat gaiug mēhat len nēnauan saŋ, be gehēhaŋur hēn gēbitah mai alat lotovi ut kēmas. Len nēnauan saŋ sēboŋ saginau ke gotokad namitisau hēn nēmauran tonor. ††

¹⁷ Sagivar tēlmam hēn nēsaan vaŋ hēn avan ideh togol tosa hēn gaiug. Len natideh gēbigole, gol husur naþisal nēvanuan þisi lotolēboi lēbekēta sēhoti ke tovoi. ¹⁸ Len natideh topat len gaiug, gēbelēboi gēbigole, gikad natēmat mai nēvanuan þisi. ¹⁹ Gamit notolēmas bun gamit þisi, samtigol nasisilan. Riŋi hēn nēlol paŋpaŋ tonor siGot bigole. Bathut len natosian, Nasub aGot ike, “Nasisilan ipat len ginau. Ginau dereh nipansem alat lotogol tosa hēn gamito, ipat len gin-au.” ²⁰ Be hum natosian siGot tokele am ke, “Naenemi saŋ bīmalkēkat, gevēŋani. Bimaduh, lav natideh maii hēn bēmuni. Nēboŋ gēbigol natenan, nahurun dereh tisa masuŋ.” ²¹ Nēsaan satesēhor gaiug; be gesēhor nēsaan hēn navoian.

Riŋ gamito len navēlan nēgavmen

13 Nēvanuan þisi leriŋ galit sēbolito len navēlan nēgavmen lotoil a ŋo. Husur nēdaŋan hēn na-il-a-ŋo-an ideh topat, aGot idaŋ hēni. Ale alat lotoil a ŋo, aGot itabtabuh len galito. ² Imagenan, avan ideh tomētahun alat lotoil a ŋo, emētahun nēsa aGot totabtabuh lan, ale ilav nēpanismen gēm hēn gai gabag. ³ Husur alat lotoil a ŋo lēsagol namētahwan len alat lotogol tonor be len alat lēsagol sanor. Gēbelēŋon ke asike gēbēmētahw len nabiltivanuan hēn nēgavmen, gigol nēsa tonor ale dereh tisor sal suh gaiug. ⁴ Husur gai evi nēvanuan nauman siGot ŋos navoian bivan hēn gaiug. Be gēbigol bīsa, gemētahw! Husur ikad nēdaŋan hēn bīpansem gaiug. Evi nēvanuan nauman siGot toum san hēn bīpansem alat lotogol tosa. ⁵ Imagenan, geriŋ gaiug gabag len navēlan nēgavmen hēn asike gēbīpanis. Ale natsual am, gole hēn nēloŋ bīmasil len nabunusian siGot.

⁶ Husur natenan, geŋur nētaks saŋ. Husur alat lotoil a ŋo, loum siGot nēboŋ lotogol tabtab hēn nauman salito len nēgavmen. ⁷ Gilav mai nēvanuan gail nēsa tonor hēn gēbilavi. Bēvi nētaks o nēlaisens, ŋur nētaks, ŋur nēlaisens. Bīnor hēn gēberīŋ avan ideh a mēhat len nēnauan saŋ, riŋi a mēhat. Bīnor hēn gēbēputsani len nēnauan saŋ, putsani. †††

Mētelēmas bun gamit gabag

⁸ Samtikabut sivan ideh. Be na-lēmas-buni-an tevi nēkabut samito len gamit gabag. Husur gēbelēmas bun nēvanuan, gugol þis nēsa nalo siMoses tokele. ⁹ Husur nalo ike, “Sagol naitian tobur kotov nēlahan, sagigol avan ideh timat, ⁵ sagevēnah, sa-nēloŋ tevēvānah.” Galenan mai nakelean ideh am todaŋ, nasoran sua ikel ur þis gail. Ekēmaiegai ke: “Lēmas bun nēvanuan totoh pēpadaŋ hēn gaiug suŋan gotolēmas

†† 12.16 Isa 5.21; Pro 3.7 †† 12.19 Deu 32.35 ††† 12.20 Pro 25.21-22 †††† 13.7 Mat 22.21; Mak 12.17; Luk 20.25 § Nēboŋ toke Sagigol avan ideh timat namilen ke sagigol avan ideh timat sil nēlol paŋpaŋ saŋ o nalēŋonian saŋ ŋai.

bun gaiug gabag.”^{†10} Na-ləmas-buni-an sagol səsa hən avan ideh. Imagenan, na-ləmas-buni-an igol p̄is nalo siMoses.

¹¹ Mitimasgol natenan husur mətələboi namityal ipair p̄isi tia. Evi namityal hən mətbilele dan nəpatan samito. Husur gagai namityal hən aKristo bilav kuv gidato dan navile eg a pan tosa egəm pəpadaŋ səhor ta m̄o, nəboŋ dattomadhakad nadələmian lan.

¹² Nalenmariug inoŋ ta bogai, nalennəyal pəpadaŋ b̄evisi. Imagenan datinoŋ dan natit gail hən nəmargobut. Datikol len gidato nahurabat nəbalan hən nañial.

¹³ Len nəmauran sidato datitoh len nañide tonor hum dattotoh len nalennəyal. Sadatigol naitian totaŋtaŋvor len nabiltihanani mai natərogan, sadatetərog, sadatigol naitian tosa, sadatigol nañide tosa totaŋtaŋvor hum nalipah, sadateŋitvituh, sadatitaŋbulol bulos gidat gabag husur nəlodat tovənvənah. ¹⁴ Mitilav kot naŋboruan siMasta sidato, aYesu Kristo suñan tovi nahurabat dattosuni, hən gai b̄iwol hən nəmauran sidato. Samtinau nañisal ideh hən mətb̄igol nəsa naŋboruan nəsaan samito b̄eləŋoni.

Alat, nadələmian salit sədaŋ

14 Nəvanuan gail nadələmian salit sədaŋ, məte-həhaŋur hən ləbitah mai gamito. Samteŋitvituh mai galit husur nənanuan salit səbolito. ^{††2} Nəvanuan, len nadələmian san, eləboi b̄ihan natideh, be togon nadələmian san sədaŋ, ihan nəhanian totov len tan ŋai. ³ Nəvanuan tohan natit p̄isi, satinau ke gəlar togon tovi ut kəmas. Ale nəvanuan səhan natit p̄isi gai satisab̄ səhoti ke togon tohan natit p̄isi timaspanis, husur aGot ehəhaŋur hən atenan totah maii. ⁴ Gaiug ase hən gəbisaŋ səhoti ke nəvanuan nauman sinəvanuan togon timaspanis? Eum simasta san ŋai, ale ipat len amasta ŋai hən b̄ikele ke togol tovoi o tosa. Ale dereh tigol nəsa tonor, husur Nasuŋ eləboi b̄evi tarhət san hən b̄igole. ⁵ Ale natsual am: Nəvanuan inau ke nəmariboŋ sua ivoi səhor nəmariboŋ gail am, ale nəvanuan togon inau ke loŋitp̄itoŋ ŋai. Ipat len gamit ŋis-usua hən mətb̄inau səhoti len nənanuan samito. ^{†6} Gai tonau ke nəmariboŋ sua tovoi buni, igole hən b̄eputsan Nasuŋ. Ale gai tohan naməŋod, ihani m̄os Nasuŋ, husur esipa vi təban aGot hən, beti ihani. Ale gai səhan naməŋod, igole hən b̄eputsan Nasuŋ, ale esipa vi təban aGot. ⁷ Husur gidat ideh satoh m̄os gai səbon ŋai, gidat ideh səmat m̄os gai səbon ŋai. ⁸ Datb̄itoh, datb̄ikad nəmauran, datukade hən datb̄eputsan Nasuŋ. Datb̄imat, datumat hən datb̄eputsan Nasuŋ. Imagenan, datb̄itoh o datb̄imat, datovi siNasuŋ. ⁹ Husur aKristo imat mai imaur təlmam hən b̄evi Masta silat lotomat mai silat lotomaur. ^{†10} Ale gaiug gəsəhan naməŋod, imabe gotosaŋ səhoti ke awawa sañ len nadələmian timaspanis? Ale gaiug gotohan naməŋod, imabe gotonau ke awawa len nadələmian evi ut kəmas? Husur gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən

b̄epəpəhun navoian dan nəsaan dattogol gail. ¹¹ Husur len natosian siGot, Nasuŋ aGot ike, “Egai ekitin hum nakitinan ke nototoh: nəvanuan p̄isi dereh letəŋedur bathuriegw; nabuŋon nəvanuan p̄isi likel uri ke ginau, ginau novi Got.” ^{††}

¹² İmaianan gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən datb̄ikel ur nakitinan husur natit p̄isi gidat səbodot dattogole.

¹³ Imagenan sadatisab̄ səhoti am ke gidat gabag datipanis. Avil datinau koti ke asike datugol natideh hən b̄igol awawa len nadələmian b̄ipes habətw hən b̄iteh len nəsaan. ¹⁴ Len naŋbonan notokade mai aYesu Kristo, noləboii, noləboi səhoti ke nəhanian p̄isi ivoi. Avan ideh b̄ihani asike igol eŋiŋb̄iŋal len nabunusiyan siGot. Be avan ideh b̄inau ke nəhanian sua toŋiŋb̄iŋal len nabunusiyan siGot, len atenan, nəhanian eŋan eŋiŋb̄iŋal. ¹⁵ Awawa len nadələmian b̄eləŋon b̄isa husur nəsa gotohani, len nəmauran sañ gəsəhusur nañisal hən na-ləmas-buni-an am. Len nəsa gəb̄ihani sagemədas awawa sañ, aYesu tomat m̄osi. ¹⁶ Natsua b̄ivoi len nabunusiyan sañ, be b̄emədas nadələmian si-wawa sañ, sagigole. Gəb̄imaienan avan ideh edədas b̄isor b̄isa hən nañide sidato. ¹⁷ Husur natoŋan pipi-habəlan aGot səpat len nəsa datb̄ihani o datb̄emuni. Ao, ipat len nanoran aGot togol dattokade len nəhon, mai natəmat, mai nakemkeman dattokade len aNunun aGot. ¹⁸ Husur gəb̄eum seKristo magenan, dereh aGot tehəhaŋur hən gaiug, mai len nabunusiyan sinəvanuan gail, gunor.

¹⁹ Imagenan, dateum kitev natit gail lotogol natəmat mai natit gail lotogol gidat gabag datb̄idaŋ am len aNunun aGot. ²⁰ Sadatemədas nauman siGot sil nəhanian ŋai. Nəhanian p̄isi iveveu, be gəb̄ihan natideh b̄igol awawa len nadələmian b̄ipes habətw, teh len nəsaan, gaiug gugol nəsaan. ²¹ Ivoi hən asike gəb̄ihan naməŋod o gəb̄emun nəwain o gəb̄igol natideh b̄igol awawa sañ len nadələmian b̄iteh len nəsaan. ²² Ale nəsa gotodələmi husur natgalenan, təgau gati len gaiug mai aGot səb̄oməru. AGot ehəhaŋur hən alat lotogol nəsa lotoləboi tonor len nəlolit tomasil. ²³ Gəb̄ikad nə-lon-uri-an, be gəb̄ihan natsua gəsənau ləboii ke tovoi, gugol nəsaan. Husur nəsa gotogole sahusur nəsa gotodələmi. Gəb̄igol natideh gotodələmi ke sanor, gugol nəsaan.

Nau nəvanuan tile

15 Gidat dattodaŋ len nadələmian, len nə-daŋ-b̄uri-an datimasbulatut dan natideh b̄igol galit ləsədaŋ len nadələmian ləb̄igol nəsaan. Sadatehusur nañide togol gidat səbodot ŋai datohəhaŋur. ² Gidat ŋisusua datimashusur nañide togol nəvanuan tile b̄ehəhaŋur lan, hən b̄evi tarhət san, hən nadələmian san b̄idaŋ am. ³ Husur aKristo sahusur nañide gai səbon tohəhaŋur lan, igol nəsa aGot toləŋoni ŋai. Hum natosian siGot toke, “Na-sor-mədasi-an silat lotokele hən ləb̄emədas gaiug, aGot, ibar ginau.” ^{††4} Natit p̄isi

† 13.9 Exo 20.13-17; Deu 5.17-21; Lev 19.18 †† 14.1 1Kor 8.7-13, 10.23-33 †† 14.5 Kal 4.10; Kol 2.16

†† 14.11 Isa 45.23 †† 15.3 Psa 69.9

len natosian siGot, lutosi sutuai hum naþusanan m̄os gidato hən datbikad nə-vatvat-viri-an. Len nə-daŋ-þuri-an mai nasoruan siGot togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, datuvatvat vir natit̄ þisi aGot tokel gati.

⁵ AGot tovi nəkadun nə-daŋ-þuri-an togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, gai tigol mitikad naþonan mai gamit gabag, tinor hən naləŋonian seKris̄to, aYesu.

⁶ Timaienan hən mətbesua len nənauan mai nakelean, hən mətþisal suh nəyalyalan siGot Tata mai aYesu Kris̄to, aMasta sidato.

⁷ Imagenan, hum aKris̄to tohəhaʋur hən totah mai gamito, mətəhəhaʋur hən mətþitah mai gamit gabag, hən nəvanuan gail ləþisal suh nəyalyalan siGot.

⁸ Husur nukel mai gamit ke, aKris̄to egəm vi vanuan nauman seju gail hən þimasil ke aGot ekitin. Na-kel-gati-an gail aGot tokel mai atəmalit ta sutuai, aKris̄to egəm hən þigol na-kel-gati-an galenan ləþisarpoh.

⁹ Be egəm m̄os natsual am. Egəm hən alat ləsavi Ju ləþisal suh nəyalyalan siGot husur nalolosaan san, hum natosian siGot toke,

“Imaienan dereh nisal suh gaiug
len naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail.

Dereh nekəkai hən nəþe gail
hən nəþeputsan nahəsam̄.” †

¹⁰ Ikele am ke,

“Gamit məttovi naluʋoh
hən nəvanuan naut tiltile gail,
mətəhəhaʋur þonþon mai nəvanuan san gail!” ††

¹¹ Ikel tasi am ke,

“Gamit məttovi naluʋoh
hən nəvanuan naut tiltile gail,
mitisal suh Nasuþ aGot.
Nəvanuan gail þisi, lisal suhi.” ‡

¹² Ale aIsaiah am ikele ke,

“Sua len nəpasusan sijesse dereh tevisi,
dereh tile məhat
hən naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail
ləþitoh pipihəbələn.

Dereh livatvat viri ke tigol nəsa tokel gati.” ††

¹³ AGot tovi nəkadun nə-vatvat-viri-an tigol nəlomit tepul hən nakemkeman þisi mai natəmat husur mət-toriŋ nəlomit lan. Hən ke, len nədaŋan seNunun aGot, dereh mətəpul səsəhov hən nə-vatvat-viri-an.

APol, ahai pispisul m̄os alat ləsavi Ju

¹⁴ Bathudud sagw len nadəlomian, ginou gabag noləboi səhoti ke, gamit mətəpul hən navoian m̄os nəvanuan, mətəpul hən naləboian þisi ale mətələboi mətəbeʋusan gamit gabag. ¹⁵ Ginou nəsaməmau hən nototos husur natgalevis van hən gamito hən nəbeliv nənauan samit təlmam hən galenan. Nokəmaiegai husur len navoian aGot toviol kəmas həni, ¹⁶ novi nəvanuan nauman seKris̄to, aYesu m̄os alat ləsavi Ju. Nosum̄an ahai tutumav notokel na-kel-uri-an tovoi siGot, hən alat ləsavi Ju ləþegəm vi naviolan hən natutuma-van aGot bəhəhaʋur həni, aNunun aGot togol ke navi-

† 15.9 2Sam 22.50; Psa 18.49 †† 15.10 Deu 32.43 ‡ 15.11 Psa 117.1 †† 15.12 Isa 11.10

olan enan evi siGot səþon ɳai. ¹⁷ Imaienan, len nau-man þisi sagw m̄os aGot, noʋiv husur evi aKris̄to aYesu ɳai togole. ¹⁸ Asike nusor husur natideh am, be nukel nəsa ɳai aKris̄to togole nəboŋ notoum san. Len nəsa notokele mai nəsa notogole, aKris̄to esəhar alat ləsavi Ju hən ləþigol husur nəsa aGot tokele. ¹⁹ Loriŋ nəlolit lan bathut namerikel gail lotomaŋmaŋ lan, namerikel gail notogole len nədaŋan seNunun aGot. Imaienan, ginou nukel þis na-kel-uri-an tovoi seKris̄to, tuþat len naut a Jerusalem van van van vəbar naut a Ilirikum.

²⁰ Nəboŋ nototuþat len nauman egai van vəbar daməŋai, noləŋon masuʋ hən nəþikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut ləsələboi aKris̄to lan boŋ ideh.

Nəsaləŋon nəþikel uri len naut ideh nəvanuan tile tokel uri lan tia. ††²¹ Be hum natosian siGot tokele husur aKris̄to, ike,

“Alat, avan ideh sakel ur atenan mai galito,
dereh lerisi,
ale alat ləsəsəloŋ,
dereh leləboii.” †††

²² Nauman sagw len naut tiltile gail ipatpat gol ginou hən asike nəþegəm ris gamito. ††

APol ike tevi Rom

²³ Be gagai nunoŋ len nauman sagw len naut gale-gai, ale naut kəmas nasihau tosoþur lotovan, noləŋon masuʋ həni sal ke negəm ris gamito. ²⁴ Nunau utaut hən nəþevi Spen, ale len nəyaran sagw vəna, nuke neris gamit a Rom. Nəboŋ nəþitoh kəkereh þinoŋ len nahəhaʋuran samito, nuke mətəvi tarhət sagw len nəþisal van. ²⁵ Be nevi Jerusalem bai hən nəþevi tarhət silat lotovi siGot ei. ²⁶ Husur alat siYesu a Masetonia mai a Akaiia lohəhaʋur hən lotobubulah vat m̄os alat lotovi məsal len nəvanuan siGot gail a Jerusalem. ²⁷ Lo-həhaʋur hən lotomaianan husur lunau ke lotokabut seju gail. Husur alat ləsavi Ju, ləþihan katəþol mai naJu siGot gail len nəmauran aNunun aGot toviol həni, inor hən ləþevi tarhət salito len natit lotokade. ²⁸ ɳa nəboŋ nəþitariʋ nəvat egai mai galito, nəboŋ nəþigol nau-man eg þinoŋ, dereh niyar tur len naut a Rom vi Spen. ²⁹ Noləboii ke nəboŋ nəþibar naut samito, aKris̄to dereh teviol hən navoian kavkav mai gidato.

³⁰ Bathudud nadəlomian, husur dattoriŋ nəlodat len aMasta sidato, aYesu Kris̄to, mai husur aNunun aGot togol datoləmas bun gidat gabag, nous idaŋ ke, mitiþon mai ginou len nəbalan sagw len na-sor-tuʋ-an samito m̄os ginou van hən aGot. ³¹ Mitisor tuʋ hən aGot bilay kuv ginou dan navəlan alat a Jutea lotomə-tahun ləþigol husur nəsa aGot tokele. Sor tuʋ hən alat siGot len naut a Jerusalem ləþehəhaʋur hən nəvat nəþilav mai galito. ³² Beti, aGot bələŋoni, dereh negəm hən gamito len nakemkeman, hən nənauan sagw bi-maur təlmam len natohan sagw mai gamito. ³³ Ale aGot tovi nəkadun natəmat, titah tin mai gamito! Ganan.

†† Len nasoruan ta Kris̄ ike, nəsaləŋon nəþeum hən naim len nəpaudesen sinəvanuan tile. ††† 15.21 Isa 52.15 ††† 15.22 Rom 1.13 § Hən naves 25-27, ris 1Kor 9.11, 16.1-4

Na-ke-ivoi-an siPol gail

16 Nuke nisor husur napəhañut sua tovoi ðegəm hən gamito, asike idareh. Alitenan evi aāvavine-namito len nadəlomian, nahəsan aFipe tovi atikon təban alat siYesu len naut a Kenkrea. ¹² Nəboñ ðegəm hən gamito, len nahəsan Nasuð, len nañvide tonor hən alat siGot, mətəhəhañur həni hum tovi pəhañut siNasuð. Bēñidol len natideh, nuke mətəvi tarhət san husur gai evi tarhət sinəvanuan isoður, ale ginau am, evi tarhət sagw.

³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aPriska †† mai aAk-wila alarmisoan artoum mai ginau len nauman seKris-to, aYesu. ⁴ Aroriñ gəlar gabag pəpadañ hən nəmatan m̄os nəmauran sagw. Savi ginau ñai, be alat siYesu ləsavi Ju len naut tiltile losipa vi təban gəlaru. ⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu lotobonbon lohoim səlaru.

Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aEpinetus notoləmas buni. Gai nəvanuan metəkav len naprovens Asia toriñ nəlon len aKris-to.

⁶ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aMeri toum habat samito.

⁷ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAdronikus mai aju-nias, naJu gəlaru suñan ginau, artotoh len naim bəbañis mai ginau. † Arovi ðiltivanuan len ahai pispisul gail ale aroriñ nəlolaru len aKris-to a m̄o, ginau a tahw.

⁸ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAmpliatu notolə-mas buni len Nasuð.

⁹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aUrpanus toum seKris-to mai ginamito. Ale kel na-ke-ivoi-an sagw mai aStakis notoləmas buni.

¹⁰ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aApelles tovi nəvan-uan tin seKris-to. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat loto-toh len naim siAristopulus.

¹¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aHerotion tovi Ju suñan ginau. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh lohoim siNarsissus lotovi siYesu.

¹² Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aTrifaena mai aTri-fosa napəhañut eru artoum todañ siNasuð. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai aPersis notoləmas buni. Alitenan eum idañ siNasuð.

¹³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aRufus, Nasuð tolekis həni hən ðevi esan səbon. Kel na-ke-ivoi-an mai anan tosuñan tovi anana sagw. ††

¹⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aSinkritus, aFlekon, aHermes, aPatropas, aHermas mai nə-bathudud nadəlomian lotobonbon mai galito.

† Uman 18.18. Kenkrea evi navile sua bitas pəpadañ hən nabiltivile a Korint. †† Priska: Len naut tile am gail lokis aliten aPrisilla am. † 16.3 Uman 18.2 †† Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan ta Kris luke aJunias evi pəhañut sua, hum ma tovi asoan aAdronikus. †† 16.13 Mak 15.21

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aFilolokus, aJulia, aNereus mai aVavinen. Kele am mai aOlimpas mai nəvanuan p̄isi siGot lotobonbon mai galito.

¹⁶ Len na-ləmas-buni-an siGot mətəsuñ nətarhomit gabag hən mətðikel na-ke-ivoi-an mai gamito. Alat siYesu len naut p̄isi luke “Ivoi,” mai gamito.

¹⁷ Bathudud nadəlomian, nous idañ ke, nəvanuan lotogol nəvanuan lotopəpəhw, nañusanan salit togol nəvanuan ðiteh dan nadəlomian, nañusanan salit gail ləsanor hən nañusanan məttokeade a m̄o; mətələgəu hən asike ləbemədas gamito. Mətəbulatut dan galito.

¹⁸ Nəvanuan lotomaienan ləsagol nauman seKris-to, be loun m̄os nabəhañulit ñai. Len na-sor-maluñluñ-an mai na-sor-hehe-an salito, logəras nəlon nəvanuan ləsənu nagəgərasan. ††¹⁹ Nəvanuan p̄isi losəsaləñ tia hən na-kel-uri-an ke məttohol husur nəsa aKris-to tokele. Imagenan nohəhañur masuñ. Be nuke mitikad namitisau hən na-gol-na-voi-an ale nuke mitikad natə-tanan hən nəsa tosa. ²⁰ Beti asike idareh aGot tovi nəkadun natəñat, dereh teil dasdas aSetan pipiriemit gail.

AMasta sidato, aYesu Kris-to teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²¹ ATimoti toum mai ginau ike, “Ivoi,” mai gamito. ALusius, aJason mai aSosipata lotovi Ju suñan ginau, galit am luke, “Ivoi,” mai gamito. ††

²² Ginau, aTertius nototos naləbulat napisulan egai siPol, ginau notovi nəvanuan siNasuð, nuke, “Ivoi,” mai gamito.

²³ AKaius, ginau aPol nototoh lohoim san, gai ike, “Ivoi,” mai gamito. Alat siYesu len naut egai luðonbon len naim san. AErastus totəgau nəvat hən nabiltivile egai, ike, “Ivoi,” mai gamito. AKwartus, awawa sinamit len nadəlomian, gai am ike, “Ivoi,” mai gamito. †

²⁵ Datisal suh aGot! Hum notokele len na-kel-uri-an sagw tovoi tokel kot aYesu Kris-to, aGot eləboi ðigol mətðidañ am len nadəlomian samito. Na-kel-uri-an tovoi notokel uri evi na-sor-utaut-an siGot tosusuah sutuai sutuai vəbar nəboñ ta daməñai. ²⁶ Be gagai aGot ikel vəhoti. AGot itoh vi sutuai, ale husur nake-lean san todañ, len nasoruan san ahai kelkel ur gail lototosi, ikel vəhoti. Ikele mai naluñoh p̄isi hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləbəriñ nəlolit lan, ale gol husur nəsa tokele.

²⁷ Len aYesu Kris-to datisal suh aGot tovi aGot səbon tokad namitisau hən nəmauran tonor. Datisal suh nəyalalan san vi sutuai! Ganan!

††† 16.18 Flp 3.19 ††† 16.21 Uman 16.1-3 § Uman 19.29; 1Kor 1.14; 2Tim 4.20. Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁴ * AMasta sidato, aYesu Kris-to teviol kəmas hən navoian mai gamit p̄isi. Ganan.

1 Korint

Nalõbulat napolisulan na-vəha-sual-an aPol totesi van hən alat a Korint

Ase itos nalõbulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi m̃os nəsa?

APol itosi hən bevi tarhət silat siYesu len naut a Korint len nəsaban lotokad gail.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalõbulat napolisulan egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 57 nəboŋ totoh len navile Efesus.

Len nəyaran siPol gail, evi lan navile sua ale itoh ei, ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. Nəboŋ nəvanuan galevis lukad nadəlomian, itabtabuh len naelta gail ale evi lan navile tile am. Len naut a Korint aPol itoh len nasihau esua hudhute. Len nalennəyal isod naim nətaʔolen gail m̃os nəvat, ale len nalenmariug mai len nəSappat eʔusan husur aYesu. Nəboŋ aPol toriŋ naut ideh, isor tuv̄ m̃os alat siYesu ei, ale itos nalõbulat napolisulan van hən galito hən ləbinau gat naʔusanan san ale hən aPol biŋol ləbikad nədaŋan hən ləbeil gə-gat len nadəlomian salito mai len nəbōnan lotokade suŋan alat siYesu. Nalõbulat egai imaienan.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan (1.1-9)

2) Alat siYesu lovitv̄ituh husur nəvanuan na-il-a-m̃o-an gail (1.10-4.21)

3) Alat siYesu ləsagol natideh, naut kəmas galit sua igol naitian tosa habat (5.1-13)

4) Galevis len alat siYesu lukot hən galevis am len nakotan silat ləsəkad nadəlomian (6.1-11)

5) Alat siYesu galevis ləsənau ke limahusur naʔide aGot toləmasi len naʔide salit hən naitian (6.12-20)

6) APol isor var nausian gail alat a Korint lotousi. Nəsa inor len naʔide hən naitian mai nəmauran naitian toʔuer lan? (7.1-40)

7) APol isor var nausian husur naməŋod nəvanuan gail lotoviol həni mai nəlablab gail len natutumavan (8.1-11.1)

8) Naʔide tonor len nalotuan van hən aGot imabe? (11.2-14.40)

9) Alat lotokad nadəlomian lotomat, dereh limaaur len nəboŋ ta tahw balai o teʔuer? Ĕimagenan, dereh tevisi mabe? (15.1-58)

10) Alat siYesu lepipisah vat mabe m̃os alat lotokad nadəlomian len naprovens Jutea? Ale ase titarive van hən beviol həni mai galito? (16.1-4)

11) Na-sor-utaut-an siPol mai galevis am lotoke levi Korint hən ləberis alat siYesu ei (16.5-12)

12) Nə-maris-kotovi-an mai nasudələm̃ian (16.13-24)

Na-ke-ivoi-an siPol

1 Ginau aPol nutos nalõbulat napolisulan egai. Len naləŋonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aʔadato len nadəlomian, aSostenes, namrutosi. †

² Nutos nalõbulat napolisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, aGot tokis gamit hən mətbevi esan səbōn. †† Len aKristo aYesu mətovi vanuan siGot səbōn, gamit mai nəvanuan ʔisi len naut ʔisi lotoriŋ nəlolit len aMasta sidato, aYesu Kristo, aMasta salito mai aMasta sidato. ³ AGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəŋat tabtab.

Nasipaan

⁴ Akis nosipa vi təban aGot hən gamito. Nosipa vi təban hən navoian san gai toviol kəmas həni mai gamito len aKristo aYesu. ⁵ Len aKristo, len naʔisal ʔisi, aGot igol mətopul hən naviolan san gail, nasoruan ʔisi mai naləboian ʔisi. ⁶ Natenan igol nakitinan hən na-kel-uri-an husur aYesu Kristo namttokel mai gamito, iʔarʔar. ⁷ Imaienan, nəboŋ məttotoh vir natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo (nəboŋ mətəloləŋon masuʔ hən natəlmaman san), mətsaŋidol len naviolan ideh seNunun aGot. ⁸ Dereh tigol mitidaŋ van vəbar nagilen, hən asike mətbikad natideh tosa len gamito tonor hən mətbiʔanis sile len nəboŋ siMasta sidato, aYesu Kristo. ⁹ Ale dereh aGot tigol natenan m̃os gamito, husur akis igol nəsa tokele. Ale aGot ekis

† 1.1 Uman 18.17†† 1.2 Uman 18.1

gamit hən mət̃b̃iḃon mai aNatun tovi aYesu Kristo, aMasta sidato. †

Napəpəhwan len alat siYesu

¹⁰ Bathudud nadəlomian, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, nous gamito, noñir gamit ke, mətəsua len nəsa mət̃bikele, hən asike b̃ikad napəpəhwan len gamito, be hən mət̃besua len nənanuan samito mai nabunusian samito. ¹¹ Bathudud sagw gail len nadəlomian, nokəmaianan husur galevis len nəbathudud siKloe lukel p̃ar̃p̃ar hənī mai ginau ke mət̃tosor b̃al̃b̃al. ¹² Ale nekəmaiegai beti ke: gamit sua ike, “Novi siPol,” togon ike, “Novi siAḃollos,” sual am ike, “Novi sePita,” ale sua tile am ike, “Novi seKristo.” ††¹³ Mətunau ke mət̃toləboi mət̃pəpəhwan aKristo maienan a? Mətunau ke ginau, aPol numat len nəhai balbal m̃os gamito a? Mətubaptais len nahəsan aPol a? Aoa!

¹⁴ Nosipa vi təban aGot ke nəsəbaptais hən gamit ideh be Krispus mai aKaius ḡai. †¹⁵ Imaianan, avan ideh edədas b̃ike tobaptais len nahəsagw. ¹⁶ (O nəlogw iboḃboḃ hən notobaptais hən alat lototoh len naim siStefanas; be nəsənanu gat ideh am notobaptais hən galito.) ¹⁷ Be noil hirhir ke, aKristo sasəvat ginau hən nəb̃ibaptais hən nəvanuan gail, be esəvat ginau hən nəb̃ikel ur na-kel-uri-an tovoi. Emətahun nəb̃ikel uri len namitisau hən nasoran. Nətəkəmaianan, nəmatan seKristo len nəhai balbal tagəm vi ut kəmas.

¹⁸ Husur namilen nəmatan seKristo len nəhai balbal savi natideh len alat lotohusur naḃisal van hən nəmasigan. Be evi nədaḡan siGot len gidato, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. ¹⁹ Hum natosian siGot toke,

“Dereh nigol namitisau silat lotokad namitisau tevi ut kəmas,

ale alat lotokad nəkadulito, dereh nigol naləboian salit tebuer.” ††

²⁰ Nəvanuan tokad namitisau hən nəmauran tonor, gai be? Nəvanuan tokad namitisau hən nalo, gai be? Nəvanuan na-sor-levlev-an hən naur ta daməḡai, gai be? AGot igol namitisau silat navile eg a pan evi ut kəmas. ††

²¹ Husur aGot, len namitisau san hən nəmauran tonor, igol nəvanuan navile a pan, len namitisau salito, lodədas ləb̃eləboi gai. Be len na-kel-uri-an namttokel uri lotonau ke tovi ut kəmas, aGot ehəhaḃur hən tolav kuv alat lotoriḡ nəlolit lan, dan nəsaan salito. ²² Najulous namerikel gail, alat a Kris ludonḡ kitev namitisau. ²³ Be ginamit m̃au, namtukel ur nəmatan seKristo len nəhai balbal. Naju, nəlolit ipaḡpaḡ sile, alat a Kris, luke tovi na-sor-melmel-an ḡai. †††²⁴ Avil aKristo evi nədaḡan mai namitisau siGot hən nəmauran tonor m̃os alat aGot tokis galito, naut kəmas lotovi ju o lotovi lat a Kris. ²⁵ Husur na-sor-melmel-an siGot evi mitisau hən

nəmauran tonor tosəhor namitisau sinəvanuan, ale nakulan siGot idaḡ səhor nədaḡan sinəvanuan.

²⁶ Bathudud nadəlomian, mitinau gamito nəboḡ aGot tokis gamito. Len nabunusian silat navile a pan, evis ḡai len gamito lukad namitisau, evis ḡai lovi vanuan totibau, nəboḡ lotopas gamito, evis ḡai luḃat nəhes.

²⁷ Avil aGot ilekis hən nəsa tovi ut kəmas len nabunusian silat navile a pan, hən b̃igol alat lotokad namitisau, nahurulit b̃isa. Ilekis hən alat ləsədaḡ len nabunusian silat navile a pan hən b̃igol alat lotokad nədaḡan, nahurulit b̃isa.

²⁸ AGot ilekis hən alat len navile a pan ləsəḃat nəhes len nəbathuyah salito, mai alat navile a pan lotomətahun galito; ilekis hən alaten lotovi ut kəmas hən b̃igol nəsa toməlas len nabunusian silat navile a pan, b̃egəm vi ut kəmas. ²⁹ Imagenan, avan ideh edədas b̃isor patpat ḡai məhat len nəhon aGot. ³⁰ Be aGot igol mətukad nəbonan mai aKristo aYesu, togəm vi mitisau siGot hən nəmauran tonor m̃os gidato.

Namilen ke, len aKristo, aGot eriḡi ke datunor len nəhon, igol datovi esan səḃon ḡai, ale igol datukad nəmakuvan dan nəsaan tobaḡis gat gidato. ³¹ Imagenan, hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke b̃isor patpat natideh məhat, tisor patpat Nasuḃ aGot məhat.” †††

2 Bathudud nadəlomian, nəboḡ notogəm hən gamito hən notokel ur na-kel-koti-an husur aGot, nəsasor len naḃivan, nəsasor len namitisau. ² Husur ke, nəboḡ nototoh mai gamito, nunau koti ke, asike nəb̃ikel ur natideh am, be nikel ur aYesu Kristo ḡai, mai nəmatan san len nəhai balbal. ³ Nəboḡ nototoh mai gamito, nəsədaḡ, nomətahw, ninegw epil habat. ⁴ Ale len nasoruan sagw mai na-kel-uri-an sagw nəsasor len namitisau sinəvanuan hən notoliv gamito. Be noriḡ gat nəlogw len aNunun aGot mai nədaḡan san, ⁵ hən mət̃b̃ikad nadəlomian len nədaḡan siGot, savi len namitisau sinəvanuan.

Namitisau siGot hən nəmauran tovoi

⁶ Avil nəboḡ namttotoh mai alat lotomatmatu len nadəlomian salito, namtusor len namitisau hən nəmauran tonor. Savi namitisau ta daməḡai mai silat lotoil a m̃o len navile a pan gagai ləb̃eb̃uer. ⁷ Avil nusor len namitisau siGot hən nəmauran tonor, namitisau ta m̃o tosusuah, dattotətan hənī, namitisau aGot toutaut hənī sutuai tia m̃os nəyalyalan dat̃b̃ikade maii, namitisau aGot togol toḃar̃p̃ar len aYesu. ⁸ Alaten lotoil a m̃o len navile eg a pan lotətan hən namitisau enan siGot hən nəmauran tonor. Lətaləboii, asike lətaḃos gat Nasuḃ toyalyal len nəhai balbal. ⁹ Avil natosian siGot ike, “Namətan nəvanuan ideh sakəta ləboii, nədaḡan nəvanuan ideh sasəsəlonḡ ləboii, nənanuan sinəvanuan ideh sənau səhot

nəsa aGot toutaut hənī m̃os alat lotoləmas buni.” ††

¹⁰ Be len aNunun, aGot ikel vəhot natgalenan mai gidato. Ale aNunun aGot eləboi natit p̃isi, eləboi natit gail siGot am, nəvanuan todədas b̃eləboi səhoti.

¹¹ Husur, səkad avan ideh toləboi nənanuan sinəvanuan, be nanunun nəvanuan enan səḃon ḡai eləboii. Im-

† 1.9 Deu 7.9 †† Uman 18.24. Len naut egai len nasoruan ta Aram, lokis aPita hən aKefas. † Krispus: Uman 18.8; Kaius: Uman 19.29. †† 1.19 Isa 29.14 †† 1.20 Job 12.17; Isa 19.12, 44.25

††† 1.23 Luk 2.34; Kal 5.11

††† 1.31 Jer 9.24 § 2.3 Uman 18.9 †† 2.9 Isa 52.15, 64.4

agenan, səkad avan ideh toləboi nənauan siGot, be aNunun aGot səbon ɲai eləboii. ¹² Ale gidat, datsəkad nanunun navile a pan, aGot saviol həni mai gidato, be datukad aNunun aGot. AGot eviol həni mai gidato hən datbeləboi natit ɲisi aGot toviol kəmas həni mai gidato. ¹³ Nəboɲ namtbikel natgalen mai gamito, namtsasor len namitisau tovi ɲusanan sinəvanuan. Ao, namtukel nasoruan tovi ɲusanan seNunun aGot. Len nasoruan seNunun aGot, namtusor vəsvəsai nakitinan san gail.

¹⁴ Be nəvanuan aNunun aGot satoh lan, emətahun natit gail lotogəm len aNunun aGot, husur len nabunusian sivan enan, lovi melmellan ɲai. Ale edədas beləboi səhot natgalenan, husur na-ləboi-səhoti-an enan egəm len aNunun aGot ɲai. ¹⁵ Be gidat, aNunun aGot totoh len gidato, datoləboi datbebusun ləboi natit ɲisi hən datbıke tovoi o tosa. Be savi hən nəvanuan, aNunun aGot satoh lan, hən bebusun ləboi nəlodato hən bıke tovoi o tosa. ¹⁶ Husur, hum natosian siGot toke,

“Ase eləboi nənauan siGot
hən beləboi bikel na-sor-ɲusɲusan-an maii?” †
Be gidato, datukad nənauan seKristo.

Napəpəhwan len alat siYesu

3 Bathudud nadəlomian, nəboɲ nototoh mai gamito, nəsaləboi nəbisor mai gamit hum məttomatmatu, hum aNunun aGot totoh tobəlav len gamito. Ao, nusor mai gamito suɲan məttovi vanuan, naləɲonian hən nibemit towol hən nəmauran samit ɲai, suɲan məttovi tuhtətai len nəmauran məttokade len aKristo. ² Nəboɲ notoɲusan, ehum notovəhasys hən gamit ɲai, nəsavəɲan gamit hən nəhanian tin, husur məttodədəs mətbihani. Kitin, məttodədəs mətbihani sal, ^{†3} husur naləɲonian hən nibemito iwol hən nəmauran samit ɲai. Mətutabulol bulos gamit gabag, mətovitvituh sal. Mətunau ke naləɲonian hən nibemito sawol hən gamit a? Mətunau ke mətsasuɲan alat navile a pan a? ⁴ Husur nəboɲ gamit ideh toke, “Novi siPol,” ale togon toke, “Novi siApollos,” mətohusur navide silat navile a pan ɲai! ‡

⁵ Be aApollos evi sa? † APol evi sa? Ginaməru namrovi vanuan nauman ɲai namrtovi tarhət samito hən mətbıkad nadəlomian. Namrugol ɲai nauman aGot toriɲi len navəlanamər vısusua hən namrbıgole.

⁶ Ehum ginau notomabul namisurhut na-kel-uri-an tovoi len nəlomito, ale aApollos epusi, be aGot igol itov, evivi məhat. ⁷ Imagenan, gai tomabule mai gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot ɲəu togol totov, tovi məhat. ⁸ Ale gai tomabule mai gai topusi aroum ɲos natsua ɲai, ale dereh aGot teviol mai gəlar hən nakonɲurɲuran tonor hən nauman səlaru vısusua. ⁹ Ginaməru namroum bonbon siGot, gamit mətohum nəhol siGot, mətohum naim aGot toum həni.

¹⁰ Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau hum notokad namitisau hən na-um-im-an, ginau noriɲ

nəpaudesen, ale togon eum len nəpaudesen enan. Be avan ideh toum lan, telələgau hən navide toum həni lan! ¹¹ Husur avan ideh edədas bəriɲ nəpaudesen ideh tile am be nəpaudesen en topat tia. Ale aYesu Kristo evi nəpaudesen enan. ¹² Avan ideh beum hən naim len nəpaudesen enan tovi aYesu, eləboi beum həni hən nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan, nəhai, naliol o nəbathuwit. ¹³ Nəvanuan beum hən naim maienan, nauman san dereh tiɲarɲar. Husur Nəboɲ siNasuɲ dereh tigol nauman timasil. Dereh nəhab tevəhot nauman ke tomabe. Nəhab dereh tihan kitev nauman sinəvanuan ɲisi, səbi ke tovoi o tosa. ¹⁴ Nəsa nəvanuan toum həni asike bıpan len nəhab, gai dereh tikad nakonɲurɲuran san. ¹⁵ Be nəhab bıhan ɲis nəsa nəvanuan toum həni, dereh asike ikad natideh. Gai ɲai dereh tilavutur; aGot tilav kuvi, be tehum tilav kuvi tur len nəhab towunwun.

¹⁶ Gamit ɲəu mətovi naim siGot, ale aNunun aGot itoh len gamito. Mətsənau səhoti a? ¹⁷ Avan ideh be mədas bun naim siGot, aGot dereh temədəs bun nəvanuan enan. Husur naim siGot evi esan səbon ɲai, ale gamit mətovi naim enan siGot.

¹⁸ Samteğaras gamit səbomito. Gamit ideh bınau ke tovi vanuan namitisau len nabunusian sinavile a pan, ivoi ke “timelmel” hən bıkad namitisau hən nəmauran tonor. ¹⁹ Husur namitisau sinavile eg a pan evi melmellan ɲai len nabunusian siGot. Hum natosian siGot toke, “AGot igol nəvanuan namitisau lubat len nəhai tata hən namitisau salito.” †²⁰ Ale len naut tile am ike, “Nasuɲ aGot eləboii ke nənauan sinəvanuan namitisau lovi ut kəmas ɲai.” †²¹ Samtikele am ke məttovi sitegai o sitea hən mətbıpatpat gamit məhat lan; husur natit ɲisi evi samito. ²² APol, aApollos, mai aPita, navile eg a pan, nəmauran mai nəmatan, natit gail ta daməɲai mai natit gail lotogəm sal, natit ɲisi lovi samito. ²³ Ale mətovi seKristo, ale aKristo evi siGot.

Ahai pispisul gail seKristo

4 Imaienan, ivoi hən nəvanuan gail ləbınau ke namttovi vanuan nauman seKristo, aGot toriɲ nakitinan san tokel vəhot gail len navəlanamito. ² Nəvanuan nauman tokətkəta təban natit siMasta san gail, timasum tivoi hən aMasta san bısabi ke todaɲ len gai. ³ Gamit mətbısabi ke notovoi o notosa, o nakotan ideh hən nəvanuan bısabi ke notovoi o notosa, savi natideh len ginau. Ginau am, səpat len ginau hən nəbısabi ke notovoi o notosa. ⁴ Nəlogw imasil, be natan tu sagol ke notonor. Evi Nasuɲ səbon ɲai bısabi ke notovoi o notosa. ⁵ Imagenan, samtesigarir hən mətbısab səhoti ke natideh tovoi o tosa. Mititoh vir nagəman siNasuɲ. Len nəboɲ enan natit gail lotosusua len nəmargobut, dereh gai teriɲ natgalen len naɲial hən ləbıɲarɲar; ale dereh tevəhot naləɲonian gail len nəlon nəvanuan gail. Beti na-sor-sal-suhi-an vi təban nəvanuan vısusua, dereh tegəm len aGot.

⁶ Bathudud nadəlomian, nusor husur ginau mai aApollos hən mətbəboi namilen nasoruan egai toke, “Sagigol səhor nəsa natosian tokele.” Beti asike mətu-

† 2.16 Isa 40.13 †† 3.2 Ipru 5.12-13 ‡ 3.4 1Kor 1.12 ††
3.5 Uman 18.24-28

‡ 3.19 Job 5.13 ††† 3.20 Psa 94.11

¹² Husur səpat len ginau hən nəbisaḅ səhoti ke avan ideh səkad nadəlomian tipanis. AGot dereh tike tipanis o asike ipanis. Avil gamit məttokad nadəlomian, ipat len gamito hən mətbisaḅ səhoti ke gamit ideh tosa tipanis. Husur natosian siGot ike, “Mitikai hən nəvanuan tosa dan gamito.” †

Nakotan len gamit məttokad nadəlomian

6 Ideh len gamit siYesu ḅike ḅikot hən gamit togon, imabe arous nəmatsistret səkad nadəlomian len aGot hən ḅebətah len nakotan səlaru? Imabe arsaus nəvanuan siGot hən ləḅikot hən gəlaru? ² Mətsaləboii ke nəvanuan gail siGot dereh lebətah len nakotan hən ləḅepəpəhun navoian dan nəsaan silat navile a pan a? Ale mətḅebətah hən mətḅepəpəhun navoian dan nəsaan silat navile a pan, imabe mətsaləboii mətbisaḅ səhot nakitinan len nakotan lotopat sil natit gail lotovi ut kəmas? ³ Dereh datebətah hən datḅepəpəhun navoian dan nəsaan siḅel gail mai len natit gail hən nəmauran egai. Mətsaləboii a? ⁴ Imagenan, mətḅike mətḅikad nakotan husur natideh hən nəmauran egai, savoi hən mətḅeus amatsistret savi siYesu hən ḅebətah len nakotan enan. ⁵ Nahurumit tisa! Timaskad avan ideh len gamito tokad namitisau hən nəmauran tonor, hən ḅebətah suḅnan nəmatsistret len nakotan ideh samito. ⁶ Be len gamito, nəvanuan nadəlomian sua ikot hən nəvanuan nadəlomian togon—be igole len nəhon nəmatsistret gail ləsəkad nadəlomian len aGot!

⁷ Bathut ke məttokad nakotan gail len gamit gabag, gamit ḅisi mətsawin kasi, mətsasəhor natideh! Nəvanuan togon ḅigol nəsa sanor hən gamito, riḅi ḅai, samtikot həni. Ivoi am hən mətḅidaḅ hən gai togol nəsa sanor hən gamito. Ivoi am hən mətḅidaḅ hən gai tovənoh natit ḅisi samito! ⁸ Be gamit gabag ḅəu, mətugol nəsa sanor hən gamito. Mətogəras gabag hən gamito hən mətḅevənoh natit samit gail. Ale mətugol natgalenan van hən awawa samit len nadəlomian! ⁹ Nəvanuan ləsanor asike asike lutoh len natohan pipihəbəlan aGot. Mətsənu səhoti a? Mitimasnu hən asike mətbisaḅ. Husur alat lotogol naitian tosa, alat lotolotu hən nəlablab gail, alat lotogol naitian toḅur kotov nəlahan, alaluḅnan lotoḅur hən nibelit hən naitian, alaluḅnan lotogol naitian mai alaluḅnan, ¹⁰ alat lotovənvənah, alat lotoləḅon masuḅ hən natite, alat lototərog akis, alat lotosor mədas nahəsan nəvanuan mai alat lotogol nasənan hən ləḅevənoh natit gail, asike lutoh len natohan pipihəbəlan aGot togəḅ balai. ¹¹ Ale a ḅəo gamit galevis lovi vanuan lotomaianan. Be aGot igol məttoveveu dan nəvide galen lotosa, igol məttokad naboruan san, məttovi esan səḅon, ale eriḅi ke məttonor len nəhon len nahəsan Nasuḅ aYesu Kristo mai len aNunun aGot sidato.

Mitigam dan naitian tosa

¹² Hum ma avan ideh ḅike, “Len nəmakuvan sagw dan nalo, noləboi nəḅigol natideh.” Be ginau nuke, nəvide galevis ləsavoi hən ginau. Hum ma avan ideh ḅike, “Len nəmakuvan sagw dan nalo noləboi nəḅigol natideh.” Be ginau nuke, asike nudaḅ hən natideh ḅiwol hən ginau hum notovi slev san. ¹³ Hum ma avan ideh ḅike, “Nəhanian ipat ḅəos natəbaḅ, ale natəbaḅ ipat ḅəos nəhanian.” Be nukel mai gamit ke, dereh aGot tigol natəbaḅ mai nəhanian areḅuer. Avil nibedato ləsatoh ḅəos naitian tosa, lutoh ḅəos Nasuḅ ale Nasuḅ evi Masta hən nibedato. ¹⁴ Ekitin ke, len nədanjan san, aGot igol niben Nasuḅ ile məhat dan nəmatan, ale dereh aGot tigol nibedat am lile məhat dan nəmatan.

¹⁵ Nibemit lovi nahudhuben aKristo. Mətsaləboii a? Datḅeləboii ke nibedat lotovi nahudhuben aKristo, inor ke nəvanuan tovi hudhuben aKristo, ḅiḅon mai napəhaḅut toḅurḅur hən niben a? Satimaianan! ¹⁶ Nəvanuan toḅon mai apəhaḅut toḅurḅur hən niben, nibelaru arosua. Mətsaləboii a? Husur natosian siGot ikele len natuḅatan ke, “gəlaru dereh aregəḅ sua suḅnan niben tosua ḅai.” ††¹⁷ Avil nəvanuan toḅon mai Nasuḅ, nanunun mai aNunun aYesu arosua.

¹⁸ Mitimasgam dan naitian tosa! Nəsaan gail ḅisi am nəvanuan togole, igole vivile dan niben. Avil nəvanuan togol naitian tosa, igol nəsaan van hən niben gabag. Emədas niben gabag. ¹⁹ Nibemit lovi naim seNunun aGot, aGot toviol həni mai gamito. Mətsaləboii a? Gamit mətsavi samit səḅomito, ²⁰ husur nəsa aGot toḅur gamit həni, etibau masuḅ. † Imagenan, len nibemito, len natit ḅisi mətḅigole, mitimasputsan nəyalalan siGot.

Nəlahan

7 Ale gagai nuke nisor husur nasoruan samit gail len naləḅulat napisulan məttotosi van hən ginau. Mətuke, “Ivoi hən naluḅnan ideh hən asike ḅiḅar niben napəhaḅut.” ² Avil bathut nəvanuan isoḅur lotogol naitian tosa, nukel mai gamit ke, naluḅnan toləh tikad naitian mai asoan səḅon, ale napəhaḅut toləh tikad naitian mai asoan səḅon. ³ Asoan auluḅnan ḅeləḅon naitian, auluḅnan tigole maii. Asoan apəhaḅut ḅeləḅon naitian, apəhaḅut tidaḅ həni maii. ⁴ Niben apəhaḅut savi esan səḅon ḅai, be evi sisoan. Ale len nəvide tomaianan, niben auluḅnan savi esan səḅon ḅai, be evi sisoan. ⁵ Samretəgau gat nibeməḅ səḅoməru dan gaməḅ gabag. Be məḅbike məḅḅisor tuḅ husur nəmariboḅ galevis, ale məḅidaḅ mai gaməḅ gabag, inor hən məḅtəgau gat nibeməḅ səḅoməru dan gaməḅ gabag. Nəboḅ nəmariboḅ galenan ləḅinoḅ, miriboḅ tətəs. Asike məḅḅigole, dereh aSetan tidəs ḅisal hən ḅeliv gaməru hən məḅḅiteh husur məsədaḅ. ⁶ Nəsakel nakelean todaḅ ke mirimastəgau gat nibe-

† 5.12-13 Deu 13.5, 17.7

†† 6.16 Gen 2.24 ‡ 6.19 1Kor 3.16; 2Kor 6.16 †† Nəsa aGot toḅur gidat həni evi nəmatan siYesu tovi aNaturan tosua səḅon.

mær sǎbomǎru dan gamǎr gabag m̄os na-sor-tuŷ-an; ao nudaŷ hǎn b̄imaienan ŋai. ⁷ Beti nolǎŋon ke nǎvanuan p̄isi lǎtasuŷan ginau. Be len nakitinan, gidat p̄isi datukad naviolan aGot toviol hǎn v̄isusua mai gidato. Nǎvanuan sua ikad naviolan tomaiegai, nǎvanuan sual am ikad naviolan tomaienan.

⁸ Ale nukel mai alaluŷan asoalit lotomat mai nǎbatu-nau pǎhaŷut gail ke, asike lǎb̄ilah be lǎbitoh maienan ŋai, suŷan ginau, ivoi. ⁹ Be asike lǎbetǎgau gat nǎloli-to dan naitian tosa, lilah. Husur savoi hǎn lǎbelǎŋon masuŷ hǎn naitian; ivoi sǎhori am ke lilah.

¹⁰ Nukad nakelean todaŋ m̄os nǎvanuan nadǎlomian lotolah. Savi nakelean sagw be evi siYesu. Imaiegai ke: napǎhaŷut sateriŋ asoan. ¹¹ Be alitenan b̄eriŋ asoan, satilah mai naluŷan ideh am. Alitenan titoh maienan ŋai o tigo l nǎsasaan tokade mai asoan tinoŋ ale t̄ibon tǎlman maii. Ale naluŷan sateriŋ asoan. †

¹² Ale nukad nakelean m̄os nǎvanuan gail am. Evi ginau notokele, savi Nasuŷ. Nekǎmaiegai ke: naluŷan ideh siYesu b̄ikad asoan sǎkad nadǎlomian, ale alitenan b̄ehǎhaŷur hǎn b̄itoh maii, auluŷan sate-tiŷos hǎni. ¹³ Ale napǎhaŷut ideh siYesu b̄ikad asoan sǎkad nadǎlomian, ale atenan b̄ehǎhaŷur hǎn b̄itoh maii, apǎhaŷut satetiŷos hǎni. ¹⁴ Husur nǎlahan apǎhaŷut siYesu tokade mai asoan inor len nǎhon aGot bathut nadǎlomian selitenan. Ale nǎlahan auluŷan siYesu tokade mai asoan inor len nǎhon aGot bathut nadǎlomian sitenan. Asike tǎmagenan, natǎtai samit gail lǎtatoh len nǎbathudud toŷiŋbiŋal len nǎhon aGot. Be gagai lutoh len nǎbathudud tonor len nǎhon. ¹⁵ Be gai sǎkad nadǎlomian b̄elǎŋon natiŷosan, tehusur nalǎŋonian san. Nǎboŋ tomaienan, nǎlahan enan sǎbanis gat asoan tokad nadǎlomian. Be b̄elǎboi b̄igole, nǎvanuan tokad nadǎlomian tetǎgau gat nǎlahan sǎlaru bathut aGot ekis gidato m̄os natǎmat.

¹⁶ Latpǎhaŷut mǎttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit lǎb̄eriŋ nǎlolit len aYesu. Ale lalaluŷan mǎttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit lǎb̄eriŋ nǎlolit len aYesu.

¹⁷ Be gamit v̄isusua, asoam̄ b̄imat o asoam̄ b̄ikad nadǎlomian o asoam̄ asike b̄ikade, len natohan ideh gototoh lan nǎboŋ aGot tokis gaiug, gitoh maienan lan. Nukel nakelean enan todaŋ mai alat siYesu len naut p̄isi. ¹⁸ Avan ideh b̄ikad na-tiv-dalusi-an nǎboŋ aGot tokisi, satesusuan nabuŋon hum sǎkad na-tiv-dalusi-an. Ale asike b̄ikad na-tiv-dalusi-an nǎboŋ aGot tokisi, satikade. ¹⁹ Datb̄ikad na-tiv-dalusi-an o datb̄ipar tiv-dalusi-an savi natideh. Be datb̄igol husur nakelean todaŋ aGot tokele, enan nab̄ilitite! ²⁰ Len natideh avan ideh totoh lan nǎboŋ aGot tokisi, titoh maienan lan.

²¹ Govi slev nǎboŋ aGot tokis gaiug a? B̄imagenan, sǎnǎloŷ tetuhatu hǎni. Avil gǎbelǎboi gǎb̄ikad nǎmakuvan hǎn asike gǎbevi slev am, gigole. ²² Husur nǎvanuan tovi slev nǎboŋ aGot tokisi, savi slev am be evi siNasuŷ. Len naŷide tomaienan, nǎvanuan savi slev nǎboŋ aGot tokisi, evi slev seKristo. ²³ Nǎsa aGot toŷur gamit hǎni, etibau masuŷ. Samtehusur nǎvanuan gail

suŷan mǎttovi slev salito. Mǎtehusur Nasuŷ.

²⁴ Bathudud nadǎlomian, len natideh mǎttotoh lan nǎboŋ aGot tokis gamito, mititoh mai aGot lan.

Alat lǎsǎlah

²⁵ Ale gagai nuke nisor var nausian samit husur navensus gail. Nǎsǎkad na-kel-buni-an ideh siNasuŷ, be nukel nǎ-nau-sǎhoti-an sagw, bathut len nalolosaan san, Nasuŷ igol notodaŋ len gai. ²⁶ Imai-enan, bathut nǎmauran todaŋ mǎttotoh lan, nunau ma-iegai ke: ivoi hǎn naluŷan b̄itoh hum totoh gagai.

²⁷ Gǎb̄ilah mai napǎhaŷut tia, sagidas p̄isal hǎn gǎb̄i-makuv dan nǎlahan samǎru. Asike gǎb̄ilah, sagidas pǎhaŷut hǎn gǎb̄ilah maii. ²⁸ Be gǎb̄ilah, savi nǎsaan; ale navensus b̄ilah, savi nǎsaan. Be alat lotolah dereh lisab̄ nǎmauran egai tidaŋ len nǎboŋ gail, ale nomǎ-tahun mǎtǎbelǎŋon b̄isa maienan.

²⁹ Bathudud nadǎlomian, nekǎmaiegai ke: namityal eŷidol. Gagai van, naluŷan tokad asoan, nǎlahan sǎlaru satiwol hǎn nǎmauran san. ³⁰ Nǎvanuan totaŋ, nǎtaŋan san satiwol hǎn nǎmauran san. Nǎvanuan to-hǎhaŷur, nahǎhaŷuran san satiwol hǎn nǎmauran san. Nǎvanuan toŷurŷur tite, natit gail gai topul hǎni saliwol hǎn nǎmauran san. ³¹ Ale nǎvanuan toumum mai natit gail hǎn navile a pan, navile a pan satiwol hǎn nǎmauran san. Husur navile eg a pan hum topat gagai, satovan vǎmasig.

³² Nolǎŋon ke mitimakuv dan natit gail len nǎmauran egai nǎlomit totuhatu hǎni. Naluŷan sǎlah elǎboi b̄inau masuŷ hǎn Nasuŷ mai naŷide b̄igol Nasuŷ b̄ehǎhaŷur lan. ³³ Be naluŷan tolah inau masuŷ hǎn navile a pan mai naŷide b̄igol asoan b̄ehǎhaŷur. ³⁴ Ale sǎdaŋ kavkav len gǎlar p̄isi, Nasuŷ mai asoan. Napǎhaŷut sǎlah, navensus, inau masuŷ hǎn Nasuŷ hǎn gai b̄evi siNasuŷ sǎbon len niben mai nanunun. Be napǎhaŷut tolah inau masuŷ hǎn navile a pan mai naŷide b̄igol asoan b̄ehǎhaŷur. ³⁵ Nokǎmai-enan m̄os nǎbevi tarhǎt samito, savi hǎn nǎbiwol hǎn nǎmauran samito. Nokǎmai-enan hǎn naŷide samit b̄inor, hǎn mǎt̄igol tabtab hǎn nǎsa Nasuŷ tolǎŋoni, hǎn asike natideh b̄eliv nǎnauan samit dani.

³⁶ Be naluŷan ideh b̄inau ke sagol sanor hǎn navensus tokel gati ke b̄ilah maii, ale nǎlon atenan b̄esursuru hǎni (hum b̄imasmagenan), tilah maii hum tolǎŋoni. Savi nǎsaan. †³⁷ Be naluŷan b̄eil gǎgat len nǎsa tonau, ale natideh asike b̄etǎgau gati, be nǎsa b̄igole b̄ipat len gai sǎbon, ale b̄inau sǎhoti len nǎlon ke asike ilah mai navensus, enan tu ivoi. ³⁸ Imagenan, naluŷan tolah mai navensus san igol natit tovoi, ale naluŷan sǎlah maii igol natit tovoi am sǎhori. ‡

†† Len naut a Korint alat siYesu galevis lunau ke lotolo, ale nǎlahan mai nǎmauran hǎn nǎlahan arsavi natideh. Imagenan, hum ma lotosor len naluŷan egaii toke tilah, gol ke atenan inau ke sagol sanor hǎn navensus b̄ike b̄ilah maii. Ale evǎlo. Nǎboŋ naves egai toke nǎlon atenan esursuru hǎn navensus, nasoruan ta Kris ikad namilen tile am toke navensus egǎm vi bareab. Be naut kǎmas namilen toru enan, aPol ike inor hǎn arb̄ilah. ‡ Len naut egai aPol ike, naluŷan tolah mai navensus san igol ivoi ale husur nǎmauran

† Hǎn naves 10-11, ris Mat 5.32, 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18

³⁹ Napəhaʋut tolah, nəlahan tokade mai asoan ipat vəbar asoan bimat. Be asoan aliten bimat, imakuv dan nəlahan enan, ale eləboi bilah mai avan ideh bələjoni. Be natsua, nauluʋan bilah maii timasvi siYesu. ⁴⁰ Len nabunusian sagw, napəhaʋut asoan tomat bitoh səbən maienan ɳai, dereh tehəhaʋur am. Ale nunau ke aNunun aGot evi tarhət sagw hən notokəmaienan!

Nəhanian lototutumav həni van hən nəlablab gail

8 Gagai nuke nisor husur naməjod nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail. Evoi, datələboii ke, “gidat ɳisi datukad naləboian.” Naləboian igol nəvanuan epul am hən naʋivan. Be na-ləmas-buni-an igol nəmauran sinəvanuan idaɳ am. ² Avan ideh binau suluʋi ke toləboi natit tosoʋur; gai saləboi natit lotokitin aGot toke bikel vəhot gail maii sal. ³ Be avan ideh bələmas bun aGot, aGot eləboi avan enan. †

⁴ Ale, nəhanan hən naməjod lototutumav həni van hən nəlablab beti: Gidat ɳisi datələboii ke nəlablab savi natideh len navile a pan, ale səkad nagot ideh be aGot tosua ɳai. ⁵ Ikad nagot gəgəras tosoʋur nəvanuan gail lotolotu hən gail. Luke nagot galenan lutoh len nəmav o len navile eg a pan, ale loriɳ gail hum lotovi got mai masta salit gail. ††⁶ Avil naut kəmas natenan, gidat datələboii ke ikad aGot tosua ɳai, aTata tovi nəkadun natit ɳisi. Ale gidat datutoh ʋosi. Ale ikad aMasta tosua ɳai, aYesu Kristo. Len aKristo, aGot igol natit ɳisi toum həni; ale len aKristo, datukad nəmauran.

⁷ Be savi nəvanuan ɳisi lotoləboi natenan. Ikad nəvanuan nadələmian galevis ləsənu səhoti sal ke nəlablab ləsəkad nədaɳan ideh. Ale nəboɳ lotohan naməjod tovi naviolan van hən nəlablab, lunau suluʋi ke lotolotu van hən nəlablab enan. Ale husur ləsail sədaɳ len aGot sal, nəsa lotogole igol nəlolit ebiɳbiɳal. ⁸ Be nəhanian edədas bigol datbikad navoivoian mai aGot. Husur datbihani o asike datbihani, gəlar ɳisi ar-savi natideh len aGot. ‡

⁹ Be mətelələgau hən gamit gabag. Nədaɳan mətokade len nəmakuvan samit dan nəsaan satigol alat ləsədaɳ len nadələmian liteh. ¹⁰ Husur, gaiug gotokad “naləboian,” avan ideh nənauan sail gəgat bəris gotohan len naim nalotuan silablab, nəsa bai? Hum ma nədaɳan saɳ ʋeliv nənauan san gol bihan naməjod lototutumav həni tia van hən nəlablab. Bigol bimaianan, igol nəsaan. ††¹¹ Imagenan, len naləboian saɳ, gomədas awawa sədaɳ len nadələmian, gomədas awawa len nadələmian, aKristo tomat ʋosi. ¹² Mətbigol nəsaan maienan van hən nəbathudud ideh sədaɳ len nadələmian, mətugol nasənanan len nəlon, ale mətugol nəsaan van hən aKristo. ¹³ Bathut natenan, nəsa nəbihani bigol awawa len nadələmian biteh, sanihan

egai idaɳ len nəboɳ gail (geris 7.26), nauluʋan səlah mai naven-sus san igol ivoi am səhori. † Natosian galevis ta sutuai luke, Avan ideh binau suluʋi ke tokad naləboian, gai səkad naləboian kitin. 3 Be nəvanuan bikad na-ləmas-buni-an, gai ikad naləboian kitin. †† 8.5 1Kor 10.20-21 ‡ 8.8 Rom 14.17 †† Nəboɳ toke igol nəsaan, igol nəsaan husur toʋur kotov nənauan san toke nəhanan hən naməjod lototutumav həni van hən nəlablab sanor. Ale nəlon səmasil am.

naməjod boɳ ideh am. Husur nomətahun nəbigol awawa ideh len nadələmian biteh.

APol isor var alat a Korint lotosor tasi

9 Mətunau ke nəsa nəbigole səpat len navəlagw a? Mətunau ke nəsavı ahai pispisul a? Mətunau ke nəsarıs aYesu, aMasta sidato a? Mətunau ke gamit mətsavi naʋit nauman sagw len Nasuʋ a? Ginau ʋənu novi ahai pispisul notoris aYesu, ale gamit, naʋit nau-man sagw. ††² Naut kəmas nəvanuan galevis am lotonau ke nəsavı ahai pispisul ideh, kitin, gamit a Korint mətsaləboi mətbəkəmaienan. Husur nəmauran samit len Nasuʋ eʋusan səhoti ke notovi ahai pispisul təban gamito.

³ Na-sor-vari-an sagw van hən alat lotokele ke nəsavı ahai pispisul imaiegai ke: ⁴ Sanor hən mətbəvəɳan ginamər hən nəhanian mai nəwai a? Ao, inor! Mətoləboii ke tonor! ⁵ Len nəyaran sinamito, sanor hən asoanamit lotokad nadələmian ləbitah mai ginamit suʋan ahai pispisul tile am mai aPita mai aʋan Nasuʋ gail lotogole a? ††† Ao inor! ⁶ Ginau mai aParnapas, mətunau ke ginamər ɳai inor hən namrtoum ʋos nəvat hən namrbi-maur a? Be inor hən məttakətkəta təban ginaməru suʋan ahai pispisul tile gail am. Mətsaləboii a? †††⁷ Mə-tunau ke nasoltia ideh nəɳurɳuran san toʋuer, eʋur natit san gail hən nəvat san səbən a? Ao, səmaienan boɳ ideh! Nəvanuan tomabul nəhol nakrep ihan naʋit nakrep han. Ale nəvanuan tokətkəta təban navəshəsipsip, emun nasus halito. Mətsaləboi nat-galen a?

⁸ Nasoruan kəta gail notomadhakele, lovi bunusian sinəvanuan ɳa? Ao. Nalo am ikel natgalenan. ⁹ Husur natosian len nalo siMoses ike, “Sagibaɳis gol nabuɳon nabuluk topalpal kuv namisurhuwit.” Nəboɳ aGot tokəmaienan, mətunau ke tonau nabuluk ɳa? ¹⁰ Ao. Len naut enan isor ʋos ginamit am, husur nəvanuan totivtiv tan, mai nəvanuan toruʋruʋ kuv namisurhuwit gəlar ɳisi aroum ʋos nəhanian artovatvat viri. ¹¹ Namtumabul natit gail seNunun aGot len nəlomito. Beti imabe? Sanor hən mətbəkətkəta təban ginamit hən nəhanian hən navile a pan a? ¹² Nəvanuan galevis ləbikad nədaɳan hən na-il-a-ʋo-an hən məttakətkəta təban galit maienan, inor hən mətbəkətkəta təban ginamit səhor galito!

Namtukad nədaɳan enan hən gamit boh məttakətkəta təban ginamito, be namtsaus gamit hən mətbigole. Ao namtudaɳ buɳ natit ɳisi hən asike namt-biɳon gol na-kel-uri-an tovoi husur aKristo. ¹³ Mətoləboii ke alat lotoum len naim siGot luhan nəhanian topat ei. Ale alat lototutumav len nəmel tutumavan luhan katəɳol hən nəsa lototutumav həni. ¹⁴ Len naʋide tomaienən, Nasuʋ isor idaɳ ke, alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi limaskad natit hən ləbimaur lan, təban nəvanuan gail lotokel uri mai galito. ††

†† 9.1 Uman 22.17-18, 26.16 ††† Len naut egai aPol ekis aPita hən aKefas tovi nahəsan len nasoruan Ipru. ††† 9.6 Uman 9.27, 11.22-25, 30 § 9.9 Deu 25.4; 1Tim 5.18 †† 9.11 Rom 15.27 ††† 9.13 Lev 6.16, 26; Deu 18.1-3 †† 9.14 Mat 10.10; Luk 10.7

¹⁵ Avil nəsaus natgalenan boŋ ideh. Ale nəsatos natgalegai hən bīmagenan hən ginau. Noŋiv ke nəsaus natgalenan, nəşaŋon gol na-kel-uri-an tovoi. Ale nomətahun nəbēhusur nəŋisal ideh tile am. Nəmatan ivoi səhor nəŋisal tile am. ¹⁶ Husur, nəbīkel ur na-kel-uri-an tovoi, savi natesua notoləboi nəbisor sal suh ginau həni. Ao, len naləŋonian siGot, aGot eriŋi len navəlagw hən nəbimasgole. Asike nətakel ur na-kel-uri-an tovoi, nəbītipanisman təbar ginau balai! ¹⁷ Nətagole husur notoləŋoni, tanor hən nətəkad nakon-ŋurŋuran həni. Be aGot bəriŋi len navəlagw hən nəbīgole, nimasgole! ¹⁸ Ale nakonŋurŋuran sagw nəsa beti? Imagegai ke: nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi, noləboi nəbēviol kəmas həni. Bathut natenan, naut kəmas nədaŋan notokade hum ahai pispisul, nəsaus natideh ben nəvanuan gail hən notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Naut kəmas nəsavi slev sivan ideh, nugol gabag hən ginau notovi slev sinəvanuan ŋisi hən nəbēliv nəvanuan isoŋur am gəm hən aKriso. ²⁰ Nəboŋ nototah mai naju gail nosuŋan naju gail hən nəbēliv galit gəm hən aKriso. Naut kəmas nəsatoh len navəlan nalo, nəboŋ nototah mai alat len navəlan nalo seju gail, nosuŋan alat len navəlan nalo hən nəbēliv galit gəm hən aKriso. ²¹ Nəboŋ nototah mai alat ləsəkad nalo, nosuŋan alat ləsəkad nalo hən nəbēliv galit gəm hən aKriso. Be nəsəmakuv dan nalo siGot, nalo seKriso iwol hən ginau. ²² Nəboŋ nototah mai alat ləsədaŋ, nogəm suŋan nəsədaŋ, numaienan hən nəbēliv galit gəm hən aKriso. Nogəm suŋan nəvanuan gail ŋisi hən, len nəŋisal ideh nəbēliv galit gəm hən aKriso hən bīlav kuv galit galevis dan nəsaan salito. ²³ Nugol natgalen ŋisi hən na-kel-uri-an tovoi bībar nəvanuan bīsoŋur am, hən nəbīkatəŋol mai galito len nakontit na-kel-uri-an tovoi tokel gati.

²⁴ Mətoləboi tia ke len nəgamgaman, galit ŋisi lotogam lan lugam, be galit sua ŋai igam səhor galit am hən bīlav nəprais. Mitigam magenan hən mətbewin, hən mətbīkad nəprais! ²⁵ Nəvanuan gail ŋisi lotoke ligam len nəraŋraŋean, loutaut idaŋ tabtab len natit ŋisi. Galit ludaŋ b̄ur nautautan enan, hən ləbīkad nəprais tovi ut kəmas asike idareh. Avil gidato datugole m̄os nəprais topat vi sutuai. ²⁶ Imagenan, hum nəgamgaman, nəsəgam taŋtaŋor. Hum natuhtuhan, nəsatuhtuh taŋtaŋor hum nototuh naməsav ŋai. ²⁷ Ao! Notuhtuh nibegw, nugol utaut həni, nugole evi slev sagw. Nugol tomagenan hən ke, nəboŋ nəbīkel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail b̄inoŋ, nəprais asike imasig dan ginau.

Naləlaguan: alat a Israel ta m̄o lumabe?

10 Nokəmaienan bathudud nadəlomian, husur nomətahun mətbətətan hən nategai. Atəmadat ta sutuai ŋisi lotogam dan naut a Ijip, lutoh pipit nəmavukasw, galit ŋisi luyar tukot len tas. ¹² Len nə-

† Exo 13.21-22, 14.22-29. Nəboŋ toke lotoyar tukot len tas, luyar tukot len naut butitas nətas torus dani gol ke tokad nəŋisal tomasmas rivuh be nətas ipat tarhəte tarhəte.

mavukasw mai nətas, ehum galit ŋisi lotobaptais hən ləbēvi ahai susur siMoses. ³ Ale galit ŋisi luhan nəhanian tosua ŋai togəm len aGot. ^{††4} Ale galit ŋisi lomun nəwai tosua ŋai togəm len aGot, husur lomun nəwai hən nəvat siGot totah mai galito, ale nəvat enan evi aKriso. ^{††5} Avil aGot sahəhaŋur hən galit lotosoŋur, ale lumat, nəbīrimat halit gail losuh taŋtaŋor len naut masmas. ^{††}

⁶ Natgalenan lovisi hum naləlaguan hən asike datbələŋon masuŋ hən natit tosa gail suŋan galito. ^{††7} Samtilotu hən nəlablab gail suŋan galit galevis lotogole, hum natosian siGot toke, “Nəvanuan gail lobətah hən ləbīhan, ləbemun. Ale lule məhat hən ləbīsav, raŋraŋe taŋtaŋor.” ^{††8} Sadatigol naitian tosa suŋan galit galevis, togol nəvanuan tovi 23,000 len galito lumat len nəmariboŋ tosua ŋai. ^{††9} Sadatitaltal kitev nədaŋan siNasuŋ aGot ke timabe. Galit galevis lugole, gol nəm̄at gail lukat bubun galito. ^{††10} Sadatikoblen suŋan galit galevis lotokoblen, gol aŋel hən nəmatan igol lumat. ^{††}

¹¹ Natgalenan lovisi hən galito hən datbələboi səhoti, ale ipat len na-tos-gati-an hum na-sor-ŋusan-an m̄os gidat dattotoh len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan. ¹² Avan ideh b̄inau ke toil gəgat, teləlagau hən asike b̄iteh! ¹³ Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, eŋi-toŋ hən nəsa togəm hən nəvanuan gail ŋisi. Be aGot igol tabtab hən nəsa tokele ke tigole. Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, aGot asike idaŋ hən ideh səhor nəsa məttoləboi mətbīdaŋ b̄uri. Nəboŋ natideh b̄italtal ke mətbīgol nəsaan, dereh aGot tigol nəŋisal dan natenan hən mətbīdaŋ b̄uri.

¹⁴ Imagenan gamit notoləmas bun gamit ŋisi, mitigam dan nalotuan van hən nəlablab gail. ¹⁵ Nusor mai gamit hum məttokad nənauan; nəbēkitin o asike nəbēkitin, mitinau hən mətbīnau səhoti. ¹⁶ Len nəhanian len nətev siNasuŋ, nəboŋ dattosipa vi təban aGot hən nəbīliwai, datomun katəŋol hən nəda heKriso. Ale nəboŋ dattoŋur nəbətə, datuhan katəŋol hən niben aKriso. Mətsaləboi a? ^{†††17} Naut kəmas dattosoŋur, gidat ŋisi datovi niben tosua ŋai, husur datuhan katəŋol hən nəbətə tosua ŋai.

¹⁸ Mitinau nəŋide silat a Israel. Galit ŋisusua lotohan nahudhuviolan lototutumav həni van hən aGot, len nəmel tutumavan, luhan katəŋol, ale luŋon len nalotuan van hən aGot. ^{††19} Namilen ke nəlablab evi natideh a? Ao. Namilen ke nəhanian lototutumav həni van həni evi natideh a? ²⁰ Ao. Arsavi natideh. Nukele ke, natideh nəvanuan ləsəkad nadəlomian lototutumav həni, lotutumav həni van hən natəmat gail, savi aGot. Nomətahun mətbīkatəŋol mai natəmat gail. ^{††21} Mətsaləboi mətbemun len nəbīliwai hiNasuŋ ale mun len nəbīliwai hetəmat gail am. Mətsaləboi mətbihan len nətev siNasuŋ ale han len nətev setəmat gail am. ²² Datbīgol

†† 10.3 Exo 16.35 † 10.4 Exo 17.6; Num 20.8-11 †† 10.5 Num 14.16, 29-30 †† 10.6 Num 11.4 ††† 10.7 Exo 32.6 ††† 10.8 Num 25.1-18 † 10.9 Num 21.5-6 †† 10.10 Num 16.41-49 ††† 10.16 Mat 26.26-28; Mak 14.22-24; Luk 22.19-20 †† 10.18 Lev 7.6, 14-15 ††† 10.20 Deu 32.17

ḃimagenan, dereh datigol Nasuḃ aGot titabulol bulos gidato. Datunau ke datudaṅ səhori a? Aoa! †

²³ Gamit mətḃike, “Len nəmakuwan sinamit dan nalo namtoləboi namḃigol natideh,” ginau nuke, naḃide galevis ləsavoi hən nəvanuan tile gail. Gamit mətḃike, “Len nəmakuwan sinamit dan nalo namtoləboi namḃigol natideh,” ginau nuke, naḃide galevis ləsagol nəvanuan togon sədaṅ am len nadəlomian san.

^{†24} Samteləṅon nəsa tovoi hən gamit səḃomit ṅai, be mətəleṅon nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail.

²⁵ Mətəleṅon mətḃihan natideh lotoḃur hən len nəmaket hən naməṅod. Ləbetutumav hən van hən nəlablab gail o asike ləḃigole, samteus nausian ideh husuri. Samtinau masuḃ hən. ²⁶ Naḃide enan inor husur nasoruan siGot ikele ke, “Navile a pan mai natit ḃisi topul lan lovi siNasuḃ aGot.” ‡

²⁷ Nəvanuan səkad nadəlomian ḃeus gaiug hən gəḃihan mai, ale gəḃeləṅon gəḃivan, gihan nəhanian ideh gai ḃilavi mai gaiug. Ləbetutumav hən van hən nəlablab o asike ləḃigole, sageus nausian ideh husuri. Saginau masuḃ hən. ²⁸ Be avan ideh ḃikel mai gaiug ke, “Naməṅod egai, lotutumav hən van hən nəlablab gail,” sagihani be nənanuan saḃ tinau nəlon avan enan tokel vəhot natenan mai gaiug. Gəḃihani, hum ma gəḃetunus nəlon. ²⁹ Hum ma savi natideh len gaiug, be evi natit tosa len nənanuan sinəvanuan togon. Husur, imabe nənanuan len nəlon nəvanuan togon isaḃi ke nəsa notogole len nəmakuwan sagw dan nalo isa? ^{†30} Ginau nəbesipa vi təban aGot hən nəhanian ale nəḃihani, imabe avan ideh isor mədas ginau bathut nəsa notosipa hən tia?

³¹ Imaienan, mətḃihan o mətḃemun o natideh mətḃigole, gol natit ḃisi hən nəvanuan gail ləḃisal suh nəyalyalan siGot lan. ³² Samtigol natideh hən mətḃiḃon gol ṅa-kel-uri-an tovoi hən nəju gail o alat ləsavi Ju asike ləḃikad nadəlomian. Samtigol natideh hən mətḃemədas nadəlomian silat siYesu. ³³ Mətəhusur naḃide sagw. Len natit ḃisi notogole, nohisi hən nəḃigol nəvanuan ḃisi ləḃehəḃur lan. Nəsədas ḃisal hən nəḃikad na-vi-tarhəte-an ḃos ginau səḃogw ṅai, nudas ḃisal hən nəvanuan ḃisobur ləḃikad na-vi-tarhəte-an, hən aGot ḃilav kuv galit dan nəsaan salito.

11 Mitigol tətəḃ hən ginau suḃman notogol tətəḃ hən aKristo. ‡

Len nalotuan

² Nusor sal suh gamit bathut məttonau gat ginau len natit ḃisi. Ale mətəṅəgau gat naḃide hən nalotuan, suḃman ṅai notolav gail mai gamito. ³ Be noləṅon ke mətəleḃoi ke aKristo evi kadun nəmauran sinəvanuan ḃisi, nauluḃman evi kadun nəmauran sinəpəḃaḃut, ale aGot evi nəkadun aKristo. ⁴ Nauluḃman ideh tokabut gol nəkadun nəḃonḃosor tuḃ o tokel ur nəsa aGot

tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi aKristo.

⁵ Be napəḃaḃut ideh səkabut gol nəkadun nəḃonḃosor tuḃ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi asoan. Esuḃman apəḃaḃut tosiḃ nəkadun toḃarḃar. ⁶ Napəḃaḃut ḃemətəhun ḃikabut gol nəkadun, eḃitoḃ ṅai hum toḃut kotov ḃis navurun. Be bathut tovi hur sasa hən ḃegut navurun o hən nəkadun ḃiḃar, tikabut gol nəkadun ḃmau! ⁷ Nauluḃman satikabut gol nəkadun husur nəḃonḃosor aGot togol nauluḃman, igol ilav kot nənahənah han mai nəyalyalan san hən nahəsan aGot ḃiyalyal. Be napəḃaḃut igol nahəsan nauluḃman iyalyal. ^{††8} Husur nauluḃman mətəḃav sagəm len napəḃaḃut, be napəḃaḃut mətəḃav egəm len nauluḃman. ⁹ Husur aGot sagol nauluḃman ḃos napəḃaḃut, be igol napəḃaḃut ḃos nauluḃman. ^{††10} Husur natenan, bathut aṅel gail, napəḃaḃut tikad nədaṅan hən na-il-a-ḃo-an len nəkadun. ^{††11} Avil len Nasuḃ, napəḃaḃut satoh səḃon hum asoan toḃuer, mai nauluḃman satoh səḃon hum asoan toḃuer. Nauluḃman ikad asoan hən ḃevi tarhət san ale napəḃaḃut ikad asoan hən ḃevi tarhət san.

¹² Husur naut kəmas napəḃaḃut mətəḃav togəm len nauluḃman, alaluḃman lukad nəpasian salito len napəḃaḃut. Avil natit ḃisi logəm len aGot.

¹³ Len nabunusian samit gabag imabe? Inor hən napəḃaḃut ḃisor tuḃ van hən aGot be səkabut gol nəkadun a? ¹⁴ Len naḃide ta daməṅai, navurun nauluḃman ḃebəlav, nəvanuan ḃisi loləboii ke sanor kasi. Navurun emədas gai. ¹⁵ Be navurun napəḃaḃut ḃebəlav, igol napəḃaḃut ikab masuḃ. Husur navurun toḃəlav, aGot eviol hən mai napəḃaḃut hən ḃikabut gole. ¹⁶ Be avan ideh ḃike ḃevitvıtuh husur natenan, namtohusur naḃide enan, namtsəhusur ideh am. Ale alat siGot len naut ḃisi, galit am lohusur naḃide enan.

Natev siNasuḃ

(Mat 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.15-20)

¹⁷ Len nəsa nəḃikel mai gamit gagai, nəsasor sal suh gamito, husur naḃonḃonan samit gail ləsavi tarhət samito be lomədas gamito. ¹⁸ Nuke nisor husur nat-sua. Nosəsəloṅ hən nasoruan sua toke, nəḃonḃonḃon tokad naḃonḃonan hum alat siYesu, mətəpəḃehw gail. Ale nodəlom kəkereh hən nasoruan enan, ¹⁹ husur napəḃehwan gail limasvisi len gamito hən alat aGot toḃəḃaḃur hən galito ləḃiḃarḃar. ²⁰ Nəḃonḃonḃon len naut sua hən mətḃihan len natev siNasuḃ, savi nəhanan siNasuḃ məttohan lan. ²¹ Husur nəḃonḃonḃon məttoḃəm hən nəhanan, gamit galevis mətətoḃat vəlaut səḃomito. Namilen ke galevis lumalkəkət, galevis lotərog. ²² Mətəḃakad naim samit hən mətḃihan mai mətḃemun lan a? Mətəmətahun alat siYesu a? Mətuke

††† 11.7 Gen 1.26-27 ††† 11.9 Gen 2.18-23 § Galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lokəmaiegai ke: Napəḃaḃut ikad nədaṅan hən ḃigol nəsa ḃeləṅoni hən nəkadun, be datḃehusur naḃusanan siPol len 6.12 mai 8.9, napəḃaḃut timasnu asoan hən asike ḃemədasi. Namilen ke ivoi hən napəḃaḃut tikabut gol nəkadun, husur asike ḃigole, dereh temədas asoan. Len naves egai, alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsəleḃoi namilen nasoruan gegai toke bathut aṅel gail.

† 10.22 Deu 32.21 †† 10.23 1Kor 6.12 ‡ 10.26 Psa 24.1

†† Len naves 28 nəḃonḃosor husur avan ideh mai avan enan, ale len naves 29 nəḃonḃosor husur nəvanuan togon, len naut galenan, isor husur nəvanuan səkad nadəlomian. ‡† 11.1 1Kor 4.16; Flp 3.17

mitigol naməsal gail nahurulit tisa a? Nekəmabe hən gamito? Nisor sal suh gamit a? Aoa! Sanisor sal suh gamit hən naṽide enaṅ.

²³ Husur nəsa Nasuḅ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Imaiegai ke: Nasuḅ aYesu, len nalenmariug aJutas torinji len navəlan aenemi san gail, aYesu ilav nabəta, ²⁴ esipa vi təban aGot həni, ale eburi. Ike, “Egai nibegw notoviol həni mōs gamito. Mitigol nategai hən mətḃinaunau gat ginau.” ²⁵ Len naṽide tomaienən, nəboṅ lotohan tonon, aYesu ilav nabiliwai topul hən nəwain. Ike, “Nabiliwai egai evi na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw; mitigol nategai hən mətḃinaunau gat ginau len nəboṅ ḃisi mətḃemuni.”

²⁶ Husur len nəboṅ ḃisi mətḃihan nabəta egai mai mun len nabiliwai hən nəwain; mətokel ur nəmatan siNasuḅ van vəbar nəboṅ ḃegəmai.

²⁷ Imagenən, avan ideh tohan nabəta o tomun len nabiliwai hiNasuḅ len naṽide tomədas nahəsan Nasuḅ, inor hən ḃipanis sil niben Nasuḅ mai nəda han; ehum avan enan togol nəmatan siNasuḅ. ²⁸ Imagenən, nəvanuan timasbunus vahvatur nəmauran san a tahw hən ḃihan nabəta mai mun len nabiliwai. ²⁹ Husur avan ideh tohan mai tomun be sənau səhot niben aYesu tovi alat siYesu, len nəhanan mai namunian gai togole, ilav nəpanismen vi lan gai gabag. ³⁰ Husur natenən, gamit isoḃur ləsədaṅ savoi, loməsah, ale galevis lupat len nəmatan. ³¹ Imagenən, dattabunus vahvatur nəmauran sidat səḃodato len alat siYesu lotovi niben, asike dattəlav nəpanismen galenən siGot vi lan gidato. ³² Be nəboṅ Nasuḅ tobunus vahvatur nəmauran sidato; igol nəpanismen ta daməṅjai hən ḃigol datḃinor, hən asike ḃisaḃ səhoti ke datimaspanis mai navile a pan len nəmatan vi sutuai.

³³ Imaienən, bathudud sagw len nadəlomian, nəboṅ mətḃiḃonḃon hən mətḃihan len natev siNasuḅ, mititoh vir gamit gabag. ³⁴ Avan ideh ḃimalkəkat, tihan a im bai, hən asike nəḃonḃonan samit magenan ḃilav nəpanismen vi lan gamit gabag.

Nukad natgalevis am hən nəbikel mai gamito, be lipat vir nagəman sagw boṅ ideh.

Natit gail lotogəm len aNunun aGot

12 Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natit gail lotogəm len aNunun aGot. Nuke mitikad naləboian lan. ² Mətoləboii ke a mō, nəboṅ mətəsəkad nadəlomian, natit lototiltile gail loliv gamit vi tut, losəhar sabsab hən gamito van hən nəlablab lotoḃut. ³ Imagenən nuke mətələboii ke, len aNunun aGot avan ideh saləboi ḃisemalə hən aYesu, be len aNunun aGot ḃisi nəvanuan eləboi ḃike, “AYesu evi Masta.”

⁴ Ikad naviolan tiltile aNunun aGot toviol hən gail, be aNunun aGot tosua ḃisi. ⁵ Ikad na-vi-tarhəte-an tiltile gail hən datḃigole mōs aMasta, be aMasta tosua ḃisi.

⁶ Ikad naṽit totiltile gail, be aGot tosua ḃisi, igol nəvanuan ḃisi san luṽan hən naṽit galenən ḃisi. ⁷ AGot eviol mai galit ṽisusua hən aNunun, hən nəsa aNunun ḃigole len galito ḃevi tarhət salit gabag. ⁸ Len aNunun aGot, aGot

eviol mai galit sua hən nasoruan hən namitisau hən nəmauran tonor. Len aNunun aGot ḃisi, eviol mai galit sua am hən nasoruan hən naləboian. ⁹ Len aNunun, aGot eviol hən nabiltidəlomian mai galit sua tile. Len aNunun aGot ḃisi, eviol hən naviolan gail mai galit sua tile am, hən ḃigol alat lotoməsah ləḃimaur. ¹⁰ Ale eviol mai galit sua tile am hən nədaṅṅan gail hən ḃigol namerikel gail. Eviol mai galit sua tile am hən nədaṅṅan hən ḃikel napisulan siGot. Eviol mai galit sua tile am hən nədaṅṅan hən ḃeləboi səhot nəsa togəm len aNunun aGot mai nəsa togəm len natəmat gail. Eviol mai galit sua tile am hən ḃisor len nasoruan tiltile gail, ale mai togon am eviol hən nədaṅṅan hən ḃeləboi ḃikel ur namilen nasoruan tiltile galenən. ¹¹ Evi aNunun aGot tosua ḃisi togol natgalenən ḃisi. Epəpəhən natgalenən mai nəvanuan ṽisusua husur naləṅonian san. ††

Niben aKriso ikad nahudhut isoḃur

¹² Niben nəvanuan ikad nahudhuben isoḃur, be nahudhuben galen lotosoḃur lovi niben tosua ḃisi. Niben aKriso imagenən. ¹³ Gidat ḃisi datubaptais len aNunun aGot tosua ḃisi hən datḃegəm vi niben aKriso tosua ḃisi. Naut kəmas datovi Ju o datovi vanuan ta Kris, naut kəmas datovi slev o datsavi slev am, aGot eviol hən aNunun tosua ḃisi mai gidat ḃisi hən datḃepul həni, hum nəwai dattomuni. ††

¹⁴ Niben nəvanuan səkad nahudhuben sasua ḃisi, ikad nahudhuben isoḃur lan. ¹⁵ Narien nəvanuan ḃike, “Husur ke nəsavı vəlan, nəsavı hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, narien evi hudhuben sua len niben sal. ¹⁶ Nədariṅṅan nəvanuan ḃike, “Husur ke nəsavı mətan, nəsavı hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, nədariṅṅan evi hudhuben sua len niben sal. ¹⁷ Niben kavkav tavi mətan səlani, nasəsəloṅṅan han gai be? Niben kavkav tavi dariṅṅan səlani, naḃmunusian han gai be? ¹⁸ Be aGot itabtabuh len nahudhuben ḃisi, etuan ḃisi gail husur niben, len naut ṽisusua toləṅṅon ləḃipat lan. ¹⁹ Nahudhuben galenən ḃisi lətavi hudhut sua səlani ḃisi, asike lətabon len niben tosua, niben tabuer. ²⁰ Ekitin, ikad nahudhuben isoḃur, be niben tosua ḃisi.

²¹ Namətan saləboi ḃikel mai navəlan ke, “Naut kəmas gaiug, ginau səḃogw noləboi nəḃigol natit ḃisi.” Ale nəkadun saləboi ḃikel mai narien ke, “Naut kəmas gaməru, ginau səḃogw noləboi nəḃigol natit ḃisi.”

²² Ao! Səmagenan. Nahudhut nibedat galevis len nibedat dattonau suluṽi ke ləsədaṅ, datumaskad gail hən nibedat ḃimaur. ²³ Ale nahudhubedat gail dattonau ke lotovi ut kəmas, datokətkəta təban gail ivoi. Ale nahudhubedat gail nahurudat tosa hən nəvanuan ləberis gail, datosusuan galenən, ²⁴ be nahudhubedat gail, nahurudat səsa hən nəvanuan ləberis gail, losuh ḃarḃar maien ḃisi.

Be aGot esuhud ḃisi nahudhubedat gail, hən nahudhut dattonau ke ləsavi natideh, lovi natite. ²⁵ Igol maien həni hən asike ḃikad napəpəhwan len nibedato, hən nahudhubedat ḃisi ləḃekətkəta təban galit gabag

† 11.25 Exo 24.6-8; Jer 31.31-34

†† Hən naves 4-11, ris Rom 12.6-8 † 12.12 Rom 12.4-5 ††
Namilen ke datukatəḃol len aNunun aGot tosua ḃisi

ḃeḃitḃitoḃ. ²⁶ Nahudhubedat ideh ḃeləḃon ḃisa masuḃ, nahudhubedat ḃisi loləḃon isa masuḃ maii. Ḃikad nasor-sal-suhi-an vi təban nahudhubedat ideh, nahudhubedat ḃisi lohəhaḃur maii.

²⁷ Gamit ḃmau mətovi niben aKrisḃo, mətovi hudhut gail len niben kavkav. ²⁸ Ale len alat siYesu, aGot itabtabuh len əhai ḃispisul gail a ḃmo; na-vəha-ru-an, əhai kelkel ur gail; na-vəha-tor-an, əhai ḃusan gail; beti alat lotogol namerikel gail, alat lotokad naviolan gail hən ləḃigol alat lotoməsah ləḃimaur, alat lotovi tarhəte sinəvanuan gail, alat lotowol hən alat siYesu hən ləḃehusur naḃisal tonor, mai alat lotosor len nasoruan tiltile gail. ²⁹ Məḃunau ke gidat ḃisi dattovi əhai ḃispisul a? Məḃunau ke gidat ḃisi dattovi əhai kelkel ur a? Məḃunau ke gidat ḃisi dattovi əhai ḃusan a? Məḃunau ke gidat ḃisi dattogol namerikel a? ³⁰ Məḃunau ke gidat ḃisi dattokad naviolan gail hən datḃigol alat lotoməsah ləḃimaur a? Məḃunau ke gidat ḃisi dattoləḃoi datḃisor len nasoruan tiltile gail a? Məḃunau ke gidat ḃisi dattoləḃoi datḃikel ur namilen nasoruan tiltile galenan a? Aoa! ³¹ Be gamit ḃmau, məteləḃon masuḃ hən naviolan seNunun aGot lotovoi am.

Avil naḃisal notoke nəḃisor husuri, ivoi habat səhor naḃisal ideh datoləḃoi datḃenənoḃ həni maii.

Naḃisal hən na-ləmas-buni-an

13 Ginau nətasor len nasoruan tiltile nəvanuan lotosorsor len gail, mai nasoruan tiltile əḃel lotosorsor len gail, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətəwal kəmas ḃjai hum nəḃe o nabel lototuhtuhi. ² Nətəkad nədaḃan hən nəḃikel napisulan siGot, mai nətaləḃoi səhot natit ḃisi aGot tosusuan gail mai naləḃoian ḃisi, ale nətəkad nəḃiltidəlomian hən nəḃigol naḃehuh ləḃerus, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətavi ut kəmas ḃjai. ^{†3} Nətaviol hən natit ḃisi notokade mai naməsəl gail, ale nətaviol hən nibegw hən nəḃisor sal suh ḃinau len Nəḃoḃ siNasuḃ, [‡] be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

⁴ Naḃide hən na-ləmas-buni-an imaiegai: Gəḃeləmas bun avan ideh, len nə-daḃ-ḃuri-an guḃoh məḃau maii, gugol navoian ḃevi tarhət san, gəsətabulol bulosi sil natit san gotoləḃoni. Gəḃeləmas bun avan enan gəsasor sal suh masuḃ hən gaiug, gəsapul hən naḃivan, ⁵ gəsagol natideh ḃigol nahurun avan en ḃisa, gəsəḃau gaiug gabag ḃmos naləḃonian saḃm ḃjai, nəloḃm səpaḃpaḃ tutut, len nəloḃm gəsətəḃau gat nəsaan avan enan togole hən gaiug. ⁶ Gəḃikad na-ləmas-buni-an gəsəhəḃur hən nəsaan, be guḃon mai alat lotohəḃur hən nakitinan. ⁷ Gəḃikad na-ləmas-buni-an goil gəgat tabtab, gotəḃau gat nadəlomian tabtab, nəvatvat-viri-an saḃm səmasig boḃ ideh, gukad nə-daḃ-ḃuri-an tabtab.

† 12.28 Efe 4.11 †† 13.2 Mat 17.20, 21.21; Mak 11.23 ‡ Len natosian galevis ta sutuai ike, nətaviol hən nibegw hən ḃipaḃ len nəhab towunwun, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

⁸ Na-ləmas-buni-an asike inoḃ boḃ ideh, ipat vi sutuai. Avil nakelean hən napisulan siGot dereh təḃuer. Nasoran len nasoruan tiltile gail dereh tiḃoḃ. Naləḃoian hən nəsa aGot tosusuan gail, dereh təḃuer. ⁹ Husur gagai datoləḃoi kəkereh həni ale gagai datukel kəkereh hən napisulan siGot. ¹⁰ Be nəḃoḃ aYesu ḃegəmai hən aGot ḃigol vurvur natit ḃisi, naviolan aNunun aGot toviol hən gail gagai dereh ləḃuer.

¹¹ Nəḃoḃ notovi tətai, nusor suḃmən natətai, nabunusian sagw esuḃmən nabunusian setətai, nunau suḃmən natətai. Nəḃoḃ nototibau, notogəm vi haḃut, noriḃ gaḃulan naḃide galenan setətai. ¹² Gagai datokəta suḃmən nəvanuan tokəta tur len nakəlas tobanubanw. Be len nəḃoḃ enan, dereh datekəta ris nəḃon aGot timasil buni. Gagai naləḃoian sagw ekəkereh, be len nəḃoḃ enan naləḃoian sagw dereh tikavkav suḃmən aGot toləḃoi kavkav hən ḃinau.

¹³ Imagenan gagai datimasgol tabtab hən natgalegai lototor: datimasriḃ gat nəlodato len aGot, datimasvatvat vir natit ḃisi aGot tokel gati ke ləḃisarpoḃ, datimasləmləmas bun gidat gabag. Be len natgalen ḃisi, na-ləmas-buni-an ivoi esəhor eru enan.

Nəsa evi tarhət silat siYesu?

14 Na-ləmas-buni-an ḃmau tiwol hən nəmauran samito, ale məteləḃon masuḃ hən natit gail lotogəm len aNunun aGot. Be a məhat len natgalen, məteləḃon masuḃ hən məḃikel napisulan siGot.

² Husur nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail, sasor mai nəvanuan gail, be isor mai aGot ḃjai, husur avan ideh sasəsəloḃ ləḃoii. Len aNunun aGot, avan enan ikel natetətan gail. ³ Be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, nakelean san igol nəvanuan gail ludaḃ am len nəmauran salito, igol loləḃon ivoi am len nəlolito, mai etəḃov nəlolit vi pan. ⁴ Nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail evi tarhət san gabag, be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, gai igol alat siYesu ḃisi ludaḃ am len nəmauran salito.

⁵ Noləḃon ke gamit ḃisi mətoləḃoi məḃisor len nasoruan tiltile gail, be noləḃon masuḃ səhori am hən məḃikel ur nəsa aGot tokele. Nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, evi tarhət silat siYesu səhor nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail. Be egaii ḃikel ur namilen nasoruan tiltile galenan hən alat siYesu ləḃeləḃoii səhoti, igol galit ludaḃ am len nəmauran salito. ⁶ Be bathudud nadəlomian, nətagəm hən gamit, nətasor len nasoruan tiltile gail, tavi tarhət samit mabe? Be nəḃikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot mai gamito, nəḃikel naləḃoian, nəḃikel ur nəsa aGot tokel mai ḃinau, nəḃikel naḃusanan seNunun aGot, natgalen ḃisi lovi tarhət samito.

⁷ Mitinau nabuvimal mai navus beltaḃ; arsəmaur be arugol nəwalan. Asike datḃiraḃraḃme hən gəlar ḃinor, avan ideh teləḃoi mab hən nəḃe dattoraḃraḃme həni?

⁸ Mitinau nətrampet; ale nəvanuan ḃevur suluḃi, nasoltia teləḃoi mab həni ke timasutaut hən gai ḃmos nəḃiltiḃalan? ⁹ Imaienan hən gamito. Məḃisor len nasoruan nəvanuan lototətan həni, leləḃoi namilen na-

soruan samit mabe? Mətbisor maienan, ehum mət-tosor kəmas len naməsav ɲai. ¹⁰ Len navile a pan nəvanuan lusor len nasoruan tiltile isoɓur, ale gail ɸisi lukad namilelito. ¹¹ Imagenan, avan ideh ɓisor mai gin-au, asike nəbeləboi namilen nasoran san, len nabunusian sagw, gai tosor evi metɓos, ale len nabunusian san, ginou novi metɓos. ¹² Imaienan hən gamito. Husur ke məttoləŋon masuŷ hən natit gail seNunun aGot, mitimashisi hən mətɓidaŋ am len natit gail seNunun aGot lotogol alat siYesu ləɓidaŋ am len nəmauran salito.

¹³ Imagenan, avan ideh tosor len nasoruan tile ideh, teus aGot hən nədaŋan hən ɓikel ur namilen natetə-tan gai tokele. ¹⁴ Husur nəɓisor tuŷ len nasoruan tile ideh, len aNunun aGot, nanunugw totoh len nəlogw isor tuŷ, be nənanan sagw ipat kəmas ɲai. ¹⁵ Nigol nəsa beti? Len aNunun aGot dereh nanunugw tisor tu-ŷ. Ale dereh nisor tuŷ am hən nəvanuan ləɓeləboi səhot na-sor-tuŷ-an sagw. Len aNunun aGot dereh nanunugw tekəkai. Ale dereh nekəkai am hən nəvanuan ləɓeləboi səhot nəsa notokəkai həni. ¹⁶ Asike ɓimage-nan, dereh timaiegai ke: len aNunun aGot, nanunuŋ totoh len nəloŋ ɓisor len nasoruan tile hən gəɓisal suh aGot, nəvanuan totətan həni, saləboi ɓike "Ganan" hən nasipaan saŋ, husur gai saləboi nəsa gotokele. ¹⁷ Naut kəmas nasipaan saŋ ɓivoi, asike igol avan enan idaŋ am len nəmauran san.

¹⁸ Nosipa vi təban aGot hən notosor len nasoruan tiltile gail səhor gamit ɸisi məttogole. ¹⁹ Be len nəɓon-ɓonan silat siYesu, len naləboian sagw, nəɓisor ɓemidol ɲai len nasoruan lotoləboii, hən ləɓesəsəloŋ səhot naɸusanan sagw, ivoi masuŷ səhor nəɓisor ɓebəlav len nasoruan tile lototətan həni.

²⁰ Bathudud nadəlomian, samtesuŋan alahutai len nənanuan samito. Mətesuŋan atuhlahutai ləsaləboi naŷide hən nəsaan sal, be len nabunusian samito, len nənanuan samito, mətesuŋan nəvanuan tomatmatu.

²¹ Len nalo lutosi ke, Nasuɓ aGot ekəmaiegai:

"Len nəvanuan lotosor len nasoruan tiltile gail, len nabuŋon nametɓos gail, dereh nisor mai alategai, be naut kəmas notogol tomagenan, asike losəsəloŋ hən ginou." †

²² Imagenan beti, hum ma məttonau suluŷi ke nasoru-an tiltile gail igol ɸarɸar həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadəlomian lan. Be nasoruan tiltile galenan ləsəpat ŋos alat lotokad nadəlomian, be hən alat ləsəkad nadəlomian ləɓipes haɓetw lan. Avil na-kel-uri-an hən nəsa aGot tokele, igol ɸarɸar həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadəlomian lan. Ipat ŋos alat lotokad nadəlomian, savi ŋos alat ləsəkad nadəlomian.

²³ Imaienan, gamit siYesu ɸisi mətɓiɓonɓon, gamit ɸisi mətɓisor len nasoruan tiltile gail, ale nəvanuan galevis am lototətan hən nadəlomian o ləsəkade, ləɓe-bis lohoim, dereh like məttovinvinu. ²⁴ Be gamit ɸisi mətɓikel ur nəsa aGot tokel mai gamito, ale avan ideh

totətan hən nadəlomian o səkade ɓeɓis lohoim, len natgalen ɸisi, dereh nəlon timaɓur, teləboi səhot nəsaan san tosoɓur, ²⁵ ale natit lotosusuah len nəlon liɸarɸar. Ale dereh tipair dan nəsaan san, titeh len tan, kəta vi pan hən ɓilotu hən aGot. Dereh tisor təvah ke, "Ekitin, aGot itoh len gamito."

Naɸisal hən nəɓonɓonan hən nalotuan

²⁶ Bathudud nadəlomian, nekəmahe? Nimaris kotov nəsa notokele maiegai. Nəboŋ mətɓiɓonɓon hən mət-ɓilotu, gamit ideh tekəkai, gamit ideh teɸusan, gamit ideh tikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot, gamit ideh tikel nasoruan len nasoruan tile, ideh am tikel namilen. Natit ɸisi mətɓigole limasgol gamit ɸisi siYe-su mətɓidaŋ am len nəmauran samito. ²⁷ Gamit ideh ɓeləŋon ɓikel nasoruan len nasoruan tile, teru o titor ɲai lisor, salesəhor totor. Limassor ŷisusua ale avan ideh timaskel namilen nasoruan salito. ²⁸ Asike mət-ɓikad avan ideh toləboi ɓikel namilen, nəvanuan toke tikel nasoruan len nasoruan tile, sator len nəɓonɓon-an. Tisor mai gai gabag mai aGot ɲai. ²⁹ Gamit ideh ɓeləŋon ɓikel ur nəsa aGot tokel maii, teru o titor lisor, ale galit am limassəsəloŋ, nau vahvahur na-kel-uri-an enan, hən ləɓeləboi səhoti ke togəm len aNunun aGot o eɓuer. ³⁰ Ale avan ideh am tobətah, na-kel-vəhoti-an seNunun aGot ɓegəm həni, nəvanuan tosor tesib hən tobətah ɓisor. ³¹ Len naŷide tomagenan, galit ɸisi ləɓikel ur nəsa aGot tokel mai galito, lisor ŷisusua hən gamit ɸisi mətɓeləboi səhot naɸusanan, ale hən gamit ɸisi mətɓeləŋon ɓivoi am len nəlomito. ³² Mitinau gat nategai: nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, iwol hən nanunun totoh len nəlon, gol ke toləboi ɓisor o ɓesib len nasoran san hən avan ideh am ɓisor. ³³ Len ɲalotuan, aGot emətahun gamit ɸisi mətɓisor taŷtaŷor ɓonɓon len namityal tosua ɲai. AGot savi aGot hən nə-taŷtaŷoran, ao, evi aGot hən natəŋat. Timagenan len nəɓonɓonan silat siYesu len naut ɸisi.

³⁴ Len nəɓonɓonan gail silat siYesu latpəhaŷut lemə-dau husur sanor hən ləɓisor, be litho mədau, səsəloŋ huŷur nalotuan, hum nalo tokele. ³⁵ Ləɓeləŋon ke ləɓeləboi səhot natideh, leus asoalit a im səɓolito. Evi hur sasa hən napəhaŷut ɓisor len nəɓonɓonan silat siYesu. ††

³⁶ Mətunau ke gamit mətovi nəkadun nasoruan siGot a? Mətunau ke ibar gamit səɓomito ɲa? ³⁷ Gamit ideh ɓinau ke tovi ahai kelkel ur o nəvanuan aNunun aGot totoh lan, teləboi səhoti, ke, nəsa nototosi van hən gamit gagai evi nakelean todaŋ siNasuɓ. ³⁸ Be avan ideh ɓemətahun ɓeləboi natanan, aGot dereh temə-tahun ɓeləboi avan enan.

³⁹ Imagenan bathudud sagw len nadəlomian, məteləŋon masuŷ hən mətɓikel napisulan siGot, ale samtikai tas nasoran len nasoruan tiltile gail. ⁴⁰ Be len nəɓonɓonan, mitigol natit ɸisi len naŷide tovoi, məte-

† Isa 28.11-12. Nəboŋ aIsaiah totos nasoruan siGot toke, alate-gai, aGot isor husur nəvanuan san gail a Jutah.

†† Nəvanuan namitisau galevis hən nasoruan siGot lunau ke naves 34-35 savi natosian kitin siPol. Len natosian galevis ta sutuai, naves 34-35 arupat len naut egai, len natosian galevis am arupat a tahw, husur 14.40.

husur nəyah hən nalotuan notomadhakele, samtilotu bular.

Na-le-məhat-an seKris-to dan nəmatan

15 Bathudud nadəlomian, nuke mitinau təlmam hən na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai gamito, na-kel-uri-an tovoi məttokade, na-kel-uri-an tovoi mətoil gəgat lan gagai. ² Len na-kel-uri-an enan tovoi notokel mai gamito, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito, mətβetəgau gat nasoruan notokel uri mai gamito. Asike təmagenan, nadəlomian samit tavi nadəlomian kəmas ŋai.

³ Husur nəsa Nasub tokel mai ginou, nukel mai gamit tia. Naβiltitit səhor natit pisi am imaiegai ke: aKris-to imat m̄os gidato hən bilav kuv gidat dan nəsaan sidato mai nəpanismen han, hum lototosi len natosian siGot. ⁴ Lutavun aKris-to, ale aGot igol tole məhat dan nəmatan len nəmariboŋ na-vəha-tor-an. Enan tu lutosi sutuai len natosian siGot. ⁵ Ale aKris-to evisi hən aPita torisi, beti evisi hən alat lotosəŋavur pisan toru lotorisi. ⁶ Husur natenan, evisi hən nəbathudud nadəlomian lotovi 500 lotorisi len namityal tosua ŋai. Galit galevis lupat len nəmatan, be isobur lumaur sal vəbar daməŋai. ⁷ Ale evisi hən əjemes torisi, beti evisi hən ahai pispisul gail pisi lotorisi.

⁸ Naməkot hən galit pisi, aKris-to evisi hən ginou am notorisi, naut kəmas tohum lotopas ginou len nəboŋ sanor həni. ⁹ Husur ginou novi ahai pispisul a pan len ahai pispisul gail am. Nəsənav hən ləbekis ginou hən ahai pispisul, husur notomədas bun alat siYesu lotovi vanuan siGot. ¹⁰ Avil len navoian aGot toviol kəmas həni, nogəm suŋan ginou gagai notoŋat nəhes enan. Ale navoian san van hən ginou səpat kəmas. Ao, noum habat səhor ahai pispisul gail pisi am—be savi ginou notogole, len navoian toviol kəmas həni, len ginou, aGot igole. ¹¹ Imagenan, naut kəmas ginou o galito, ginamit pisi namtukelkel ur na-kel-uri-an tovoi maianan, ale enan na-kel-uri-an tovoi gamit məttodəlomi.

Na-le-məhat-an dan nəmatan

¹² Ale ginamit pisi namtbikel uri ke, aGot togol aKris-to tole məhat dan nəmatan, imabe gamit galevis luke na-le-məhat-an dan nəmatan eβuer? ¹³ Na-le-məhat-an dan nəmatan tabuer, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKris-to am, aGot asike tagole. ¹⁴ Ale aGot asike tagol na-le-məhat-an seKris-to dan nəmatan, namilen ke, na-kel-uri-an sinamit tavi ut kəmas, ale nadəlomian samit am tavi ut kəmas. ¹⁵ A məhat hən natenan, namilen ke, ginamit ahai pispisul, namttalibloŋ husur aGot, husur namtukel uri ke aGot igol aKris-to ile məhat dan nəmatan. Be na-le-məhat-an dan nəmatan tabuer, aGot asike tagol aKris-to tale məhat dan nəmatan. ¹⁶ Husur aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKris-to am, aGot asike

† 15.3 Isa 53.5-12 †† 15.4 Psa 16.10; Hos 6.2 ‡ 15.5 Mat 28.16-17; Mak 16.14; Luk 24.34, 36; Jon 20.19 †† 15.8 Uman 9.3-6 ‡ 15.9 Uman 8.3

tagole. ¹⁷ Ale aGot asike tagol aKris-to tale məhat dan nəmatan, nəbathudəlomian samit tabuer, məttatoh len nəsaan samit sal. ¹⁸ Təmaianan, alat lotokad nadəlomian len aKris-to, lotopatmari len nəmatan, galit am lətəmasig. ¹⁹ Husur dattəkad nə-vatvat-viri-an len aKris-to len nəmauran egai ŋai, na-le-məhat-an sidato dan nəmatan tabuer, tanor hən nəvanuan gail lətalolosa masuŋ hən gidato səhor avan ideh am len navile a pan. ²⁰ Be səmaianan, sakitin.

Nakitinan imaiegai ke: aYesu m̄au, nəboŋ aGot togol tole məhat dan nəmatan, igol tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an ke alat lotokad nadəlomian lotopatmari len nəmatan, galit tu dereh lile məhat. ²¹ Bathut ke nəvanuan sua tovi p̄isal hən nəmatan togəmai, nəvanuan sual am evi p̄isal hən na-le-məhat-an dan nəmatan togəmai. ²² Suŋan nəvanuan p̄isi lotomat sil lotovi siAtam, nəvanuan p̄isi lotovi siYesu, aGot dereh tigol likad nəmauran dan nəmatan. ²³ Be dereh lile məhat len namityal salit v̄isusua, nametəkav aKris-to; husuri, nəboŋ aKris-to βegəmai, alat seKris-to dereh lile məhat. ²⁴ Beti nanoŋan dereh tegəm balai. Natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaŋan p̄isi, aKris-to dereh tigol levi ut kəmas p̄isi. ²⁵ Ale nədaŋan san hən na-il-a-m̄o-an hum aK-iŋ, dereh tilavi mai aGot aTata.

²⁵ Husur aKris-to teil a m̄o m̄au hum aKiŋ van vəbar tovəlas naenemi san gail p̄isi vi pan, hum lotovi ut kəmas. ²⁶ Ale nəmatan evi naenemi naməkot aKris-to βigol βimasig. Dereh nəmatan teβuer. ²⁷ Husur natosian siGot ike, “eriŋ natit p̄isi len navəlan aKris-to, hum aKris-to tovəlas gail vi pan.” Ale nəboŋ natosian toke, eriŋ “natit p̄isi” len navəlan aKris-to, datoləboii ke aGot savi ideh len natgalen p̄isi, husur evi aGot toriŋ natit p̄isi len navəlan aKris-to. ²⁸ Be nəboŋ aGot βeriŋ natit p̄isi len navəlan aKris-to βinoŋ, beti aNatun aGot dereh teriŋ gai gabag len navəlan aTəman toriŋ natit p̄isi len navəlan aNatun, hən aGot m̄au βiyalyal səhor natit p̄isi, hən naləŋonian san səboŋ βevisi.

²⁹ Na-le-məhat-an dan nəmatan tabuer, nəvanuan gail lotobaptais silat lotomat tia, dereh lətagol nəsa? Takitin ke alat lotomat, aGot asike tagol lətale məhat dan nəmatan, nəvanuan lotobaptais salito, lubaptais m̄os nəsa? ³⁰ Ale ginamit, asike namttale məhat dan nəmatan, ginamit namtutoh tabtab pəpadaŋ hən nəmatan m̄os nəsa? ³¹ Akis nəmatan ipat pəpadaŋ hən ginou. Natenan ekitin hum tokitin ke notoŋiv masuŋ hən gamito len nəmauran məttokade len aYesu Kris-to,

††† Len naves egai, nəboŋ toke aKris-to tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an... namilen ke aKris-to tole məhat metəkav, esuŋan na-kel-gati-an siGot ke, nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian dereh lile məhat dan nəmatan. ††† Hən naves 21-22, ris Gen 3.17-19; Rom 5.12-21 § Nəboŋ aPol tosor husur natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaŋan p̄isi, isor husur natəmat gail mai nədaŋan lotokade hən lotoil a m̄o hən natite. §† 15.25 Psa 110.1 §†† 15.27 Psa 8.6 §‡ Len naut a Korint, ikad galevis len alat siYesu lotobaptais silat lotomat tia. Naŋide enan savi naŋide len alat siYesu len naut ideh am, ale gagai datsaləboi nadəlomian silat lotogole. Imasil ke galevis lotogole, be aPol sakele ke todaŋ hən naŋide enan, husur aPol isor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, sasor husur nəbaptaisan enan.

aMasta sidato. ³² ANunun aGot tãbuer len ginau suñan nēvanuan navile a pan ŋai, nũbal mai alat a Efesus lotohum narivatvat katkat m̃os nēsa? Savi m̃os natideh! Ale aGot asike tagol alat lotomat lətale mēhat dan nēmatan, dattahusur nasoruan toke “datihan, datemun husur pelan dereh datimat.” †

³³ Alat lotokəmaienan salegəras gamito. Nasoruan toke, “Nətahan mai nēvanuan tosa, emədas nāboruan tovoi,” evi kitinan. ³⁴ Samtevinvinu am, təlmam van hən nənauan tovoi hum tonor hən mət̃bigole. Mitinoŋ dan nēsaan. Husur gamit galevis lotətan hən aGot—nokəmaienan hən nahurumit b̃isa lan.

Len na-le-məhat-an dan nēmatan niben nēvanuan imabe?

³⁵ Avil dereh avan ideh tike, “AGot igol mab hən alat lotomat lile mēhat? Dereh likad nibelit tomabe?”

³⁶ Govi hõvon! Namisurhut natideh gotodaŋdaŋi imasmat hən b̃imaur, hən b̃itov vi mēhat. ³⁷ Nēsa gotodaŋdaŋi səkad niben b̃egəmai, savi nəhai b̃itov vi mēhat, be gudaŋ namisurhut kəmas ŋai, hum ma tovi misurhuwit o misurhut natideh am. ³⁸ Be aGot beti eviol mai namisurhute gail nibelit toveveu gai toləŋon ləb̃ikade. Ale ṽisusua len namisurhut lototiltile, aGot igol titov, tikad niben səb̃on ŋai.

³⁹ Len nãvide tomaienān, niben natit p̃isi lotokad nēmauran ləsãp̃it̃p̃itõṽ. Niben nēvanuan etile, niben narivatvat etile, niben nēman naməsav etile, niben naieh etile.

⁴⁰ Ale ikad natit gail len nēmav lotokad nibelito hum tokad natit gail len navile a pan lotokad nibelito. Nəyalyalan hən niben natit gail len nēmav etile dan nəyalyalan hən natit gail len navile a pan. ⁴¹ Namityal ikad nañialan san, nahəbati ikad nañialan san, mai nañeso gail lukad nañialan tile am. Ale len nañeso gail, nañialan hən nañeso sua etile, nañialan hən nañeso tile am etile.

⁴² Imaienan ŋai len na-le-məhat-an dan nēmatan. Gagai niben nēvanuan imat, ĩbo len tan, be nəboŋ aGot b̃igol b̃ile mēhat, dereh niben nēvanuan tikad nēmauran vi sutuai. Asike ĩbos nətān boŋ ideh. ⁴³ Gagai niben nēvanuan evi ut kəmas, be nəboŋ b̃ile mēhat dereh tiyalyal. Gagai sədaŋ, be nəboŋ b̃ile mēhat, dereh tidaŋ. ⁴⁴ Gagai niben nēvanuan evi natit hən navile eg a pan, be nəboŋ b̃ile mēhat, dereh tevi natit hən nēmav, niben veveu tonor hən b̃itoh len nēmav. Husur tokad niben hən navile eg a pan, ale ikad niben hən nēmav am. ⁴⁵ Imagenan, natosian siGot ike, “Nēvanuan nametəkav, aAtam, egəm vi titsua tokad nēmauran.” Be aAtam naməkot, tovi aKristo, egəm vi Nunun Nēmauran toviol hən nēmauran vi sutuai.

^{††46} Avil nēmauran vi sutuai togəm len aNunun Nēmauran sagəm a m̃o, ao, nēmauran len navile eg a pan egəm a m̃o, ale husuri, nēmauran vi sutuai len nēmav.

⁴⁷ AAtam, nēvanuan nametəkav, evi vanuan navile a pan aGot togole hən nətān. Ikad nēmauran hən navile a pan. AKristo, nēvanuan na-vəha-ru-an, evi vanuan

nēmav. Ikad nēmauran hən nēmav. ^{††48} Alat navile a pan lotokad nēmauran hən navile a pan, losuñan nēvanuan tokad nēmauran hən navile a pan aGot togole hən nətān. Alat lotokad nēmauran hən nēmav, losuñan nēvanuan nēmav tokad nēmauran hən nēmav. ⁴⁹ Suñan gidat dattolav kot aAtam, nēvanuan navile a pan aGot togole hən nətān, len nãvide tomaienān, dattimaslav kot aKristo, nēvanuan nēmav.

⁵⁰ Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: nibedat tokad naməŋod mai nēda saləboi b̃ikad nēmauran mai aGot len natohān pipihabəlan. Bathut nibedat b̃ibos nətān, saləboi b̃ikad nēmauran vi sutuai lan.

⁵¹ Mitinau. Nikel vəhot natsua maiegai ke: savi gidat p̃isi datb̃ipatmari len nēmatan. Be gidat p̃isi, aGot dereh tegəgel hən gidat p̃isi ⁵² vəha-sua ŋai, len namityal tõp̃itol ŋai hum nəmet tokavəmat, len nəwalan hən nətrampet hən nanoŋan. Husur nətrampet dereh tiwal, ale aGot dereh tigol alat lotomat lile mēhat hən ləb̃imaur vi sutuai. Gidat datsəmat sal, aGot dereh tegəgel hən gidat maierenan. ^{††53} Husur nibedat dattokade gagai b̃ĩbo, timasgəm vi bedat togon asike b̃ĩbo boŋ ideh. Ale nibedat dattokade gagai b̃imat, timasgəm vi bedat togon b̃imaur vi sutuai. ⁵⁴ Nibedat b̃ĩbo, nəboŋ ləb̃egəm vi bedat tile asike b̃ĩbo, ale, nibedat b̃imat, nəboŋ ləb̃egəm vi bedat tile b̃imaur vi sutuai, beti nasoruan lototosi dereh tisarpoh toke, “Nēmatan imasig, ẽbuer, aGot ĩbal maii ale esəhor buni.” ††

⁵⁵ “Eee, Matan, nasəhorian sañ gai be? Gumasig!

Eee Matan, nədaŋan sañ gai be? Godədas gəb̃evin ginamit am.” †††

⁵⁶ Nəwei hinəmatan evi saan—nēvanuan timasmat sil nēsaan, ale nədaŋan nēsaan tokade, egəm len na-lo—nēvanuan togol nēsaan ẽbur kotov nalo, ale timaspanis sile. ⁵⁷ Be sipa vi təban aGot! Len aMasta sidat, aYesu Kristo, aGot ilav kuv gidat dan nēsaan mai nēmatan, igol datowin səhor gəlar p̃isi.

⁵⁸ Imaienan bathudud nadəlomian notoləmas bun gamit p̃isi, mətəil gəgat. Samterus dan nadəlomian mət̃tokade len na-kel-uri-an tovoi. Akis nəlomit tidaŋ masũ len nauman siNasũ, husur mət̃oləboii ke nau-man samit len Nasũ evi m̃os natite, savi ut kəmas.

Na-bubulah-vat-an m̃os alat siYesu a Jerusalem

16 Gagai nuke nisor husur na-bubulah-vat-an m̃os alat siGot. Nuke mitigol husur nēsa notokel mai alat siYesu len naut tiltile gail len naprovens Kalatia. ^{†††2} Len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gamit ṽisusua mətəriŋ nəvat ideh gail tipat, nahudhuvat hən ŋãpur-puran samito. Ale sahsah tuan nəvat enan hən b̃euta-taut vir nagəman sagw, savi hən nəboŋ en beti mət̃be-bubulah vat. ³ Ale nəboŋ nəb̃egəmai, mitilekis hən gamit galevis mət̃tonau ke lotovoi. Dereh nilav nalob̃ulat napisulan mai galito, ale nesəvat galito hən ləb̃itariv naviolan samito vi Jerusalem. ⁴ Ale b̃inor hən gin-

‡ 15.47 Gen 2.7, 3.19; Jon 3.13, 31 †† Hən naves 51-52, ris 1Tes 4.15-17 †† 15.54 Isa 25.8 ††† 15.55 Hos 13.14 ††† 16.1 Rom 15.25-26

au am nəbivan ei, dereh galit lith mai ginau len nəyaran sagw.

Na-sor-utaut-an

⁵ Dereh niyar tur len naprovens Masetonia. Ale nəboŋ nəbīyar tur len naprovens Masetonia ãinoŋ, dereh negəm hən gamito. ^{†6} Hum ma nəbītoŋ mai gamit ãebəlav kəkereh, o vəbar nahəbati naut susus ləbīnoŋ hən mətəvi tarhət sagw len nəyaran van, vi lan naut ideh nəbēvi lan. ⁷ Husur nōmətahun nəbīyar tur len naut samit tutut ŋai. AGot ãidaŋ hən, nuvatvat viri ke nitoh tebəlav kəkereh mai gamito.

⁸ Be dereh nitoh a Efesus van vəbar naPentikost, nəhanan hən nəmatuan. ^{††9} Husur aGot ešəŋav hən nəbīlīpīsal hən nəbīgol nəbīlītuman ãivān hən naŋit ãisođur, naut kəmas nəvanuan tosođur lotomətahun nauman sagw. ‡

¹⁰ Nəboŋ aTimoti ãegəmai, samtigol natideh hən ãemətahw lan, len nətohan san mai gamito, husur gai igol nauman siNasuđ suŋan ŋai ginau notogole. ^{††11} Gamit ideh saterjit nəhon van hən, satinau ke tovi ut kəmas. Be mətevi tarhət san len nəyaran san hən ãetəlmam gəm hən ginau, nəlon topul hən natəŋat. Nutoh vir gai mai nəbathudud nadəlomian galevis am.

¹² Nuke nisor husur awawa sidat len nadəlomian, aApollos. Nukel buni ke timastah mai awawa nadəlomian gail am ləbivan hən gamito, be savi naləŋonian san hən ãivan gagai. Nəboŋ ãikad naŋisal, dereh tivan hən gamito. ‡

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Mətehulahul. Məteil gəgat len nadəlomian. Məteil ãur namətahwan. Mitidaŋ. ¹⁴ Nəsa mətəbigole, mitigol galen pīsi len na-ləmas-buni-an.

† 16.5 Uman 19.21 †† NaPentikost evi nəhanan hən nəmatuan topat len nəmariboŋ tovi 50 husur nəPasova. ‡ Hən naves 8-9, ris Uman 19.8-10 †† 16.10 1Kor 4.17 ‡† 16.12 Uman 18.24

¹⁵ Bathudud nadəlomian, mətoləboi aStefanas mai nəbathudud san. Galit nametəkov lotokad nadəlomian len naprovens Akaia, ale loviol hən galito hən ləbēvi tarhət silat siGot. ‡†† Nous gamit, noŋir gamit ke, ¹⁶ len na-ləmas-buni-an məteriŋ gamit len navəlalito, galit mai nəvanuan pīsi lotođon mai galito len nauman, lotoum habat mōs na-kel-uri-an tovoi.

¹⁷ Nohəhəvur masuđ len nagəman siStefanas, aFortunatus mai aAkaikus, husur alaluŋan galegai lovi tarhət sagw, gel gamit mətsaləboi mətəbigole. ¹⁸ Lugol noləŋon ivoi am len nəlogw, hum lotogole hən gamit tia. Husur enan nuke, məteputsan nəvanuan lotomaienan len nənauan samito.

¹⁹ Alat siYesu len naut tiltile len naprovens Asia lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. AAkwila mai aPrisilla, mai alat siYesu lotođonbon len naim səlaru lohəhəvur hən lotokel na-ke-ivoi-an mai gamit len Nasuđ. ‡††20 Gegai nəbathudud pīsi len nadəlomian lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesuŋ gabag hən nətarhomit gail hən mətəbikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

²¹ Ginau aPol nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səđogw ŋai.

²² Avan ideh asike ãeləmas bun Nasuđ—tipanis sile! Masta sidato, gegəmai! §

²³ Nasuđ aYesu teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²⁴ Len aKristo aYesu, na-ləmas-buni-an sagw tipat len gamit pīsi.

††† 16.15 1Kor 1.16 ‡†† 16.19 Uman 18.2 § KeIV 22.20. Len naut egai, ike Maranata tovi nasoruan ta Aram namilen ke Mastata sidato, gegəmai.

2 Korint

Naloḅulat napolisulan na-vəha-ru-an aPol totesi van hən alat a Korint

Ase itos naloḅulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol itosi husur galevis len alat siYesu a Korint lusor tas aPol, lopəpəhw dani. APol eləḅon isa be eləmas bun galito, eləḅon masuṽ hən bikad navoivoian mai galito. Ale nəḅon lototəlmam, us navoivoian maii tətas, aPol ikel nahəhaṽuran san.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos naloḅulat napolisulan egai ḅais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadaḅ hən nasihau tovi A.D. 58 nəḅon totoh len naprovens Masetonia.

- 1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan vi təban aGot (1.1-11)
- 2) APol isor husur nəsa togole a ḅo (1.12-2.4)
- 3) APol eḅir alat siYesu len naut a Korint ke likad navoivoian tətas mai nəvanuan togol tosa (2.5-2.17)
- 4) APol isor husur nauman san togəm len aGot (3.1-6.13)
- 5) APol ikai tas nəḅonan mai alat ləsəkad nadəlomian len aYesu (6.14-7.1)
- 6) APol isor husur nakemkeman san (7.2-7.16)
- 7) Naviolan ḅos alat siYesu len naut a Jerusalem (8.1-9.15)
- 8) APol isor husur na-il-a-ḅo-an gai tokade hum ahai pispisul siYesu (10.1-13.10)
- 9) Nə-maris-kotovi-an (13.11-13)

Na-ke-ivoi-an siPol

1 Ginau aPol nutos naloḅulat napolisulan egai. Len naləḅonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aṽadato len nadəlomian, aTimoti, namrutosi. † Nutos naloḅulat napolisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, mai alat lotovi siGot səḅon len naut ḅisi len naprovens Akaia. ² AGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəḅat tabtab.

Nasipaan siPol

³ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəman aMasta sida-to, aYesu Kristo. AGot evi aTəmadato nəlon totaḅis gidato, evi nəkadun navoian ḅisi togol nəlon nəvanuan toləḅon tovoi am. ††⁴ Igol nəlonamit eləḅon ivoi am len na-ləḅon-isa-vəsa-an ḅisi sinamito. Igole hən namt-ḅeləḅoi namtḅigol alat lotoləḅon tosa vəsa, ləḅeləḅon ḅivoi am len nəlolito. Ale len nəsa aGot togole hən ginamito, namtigole hən galito. ⁵ Hum namttoləḅon tosa vəsa sil aKristo, hum namttokatəḅol hən na-ləḅon-isa-vəsa-an san, len naṽide tomaienən, len aKristo, aGot igol namtoləḅon ivoi am len nəlonamito, igol na-ləḅon-ivoi-an len nəlonamito epul səḅəhov. ⁶ Namt-ḅeləḅon ḅisa vəsa, nəmauran sinamit ḅidaḅ, imagenan hən namtḅigol mətḅeləḅon ḅivoi am len nəlomito,

imagenan hən mətḅikad nə-lav-kuv-gamit-an dan nəsaan samito. AGot ḅigol namtḅeləḅon ḅivoi am len nəlonamito, imagenan hən namtḅigol mətḅeləḅon ḅivoi am len nəlomito. Ale naṽit natenən evi nə-daḅ-ḅuri-an len gamito, hən mətḅeləḅoi mətḅidaḅ ḅur na-ləḅon-isa-vəsa-an toḅitoṽ hən namttoləḅon tosa vəsa lan. ⁷ Namtudaḅ len nə-vatvat-viri-an namttokade hən gamito. Namtoləḅoi ke, hum məttoakatəḅol hən na-ləḅon-isa-vəsa-an sinamito, len naṽide tomaienən dereh aGot tigol mətəḅon tivoi am len nəlomito, hum togole len nəlonamito.

⁸ Bathudud nadəlomian, namtomətəhən mətḅetətan hən na-ləḅon-isa-vəsa-an tovisi hən ginamito len naprovens Asia. Namtoləḅon isa vəsa batbat səḅor masuṽ hən nədaḅan namttokade hən namtḅidaḅ ḅuri. Nəlonamit iḅov hən nəmauran sinamito. ⁹ Kitin, namtunau ke namtḅimat. Naten evisi hən asike namtḅeriḅ nəlonamit len ginamit səḅonamito, be hən namtḅeriḅ nəlonamit len aGot togolgot alat lotomat lile məhat dan nəmatan. ¹⁰ Ilav kuv ginamit dan nəmatan pəpadaḅ hən tobar ginamito. Ale namtoləḅoi ke dereh tilav kuv ginamito tətas am. Namtoriḅ nəlonamit lan hən ḅilav kuv tabtab hən ginamit sal. ¹¹ Ale len na-sor-tuṽ-an samit gail mətovi tarhət sinamito. Nə nəvanuan ḅisobur ləḅisor tuṽ ḅos ginamito, dereh aGot tivoi masuṽ hən ginamito, ale nəvanuan tisobur lesipa vi təban aGot həni.

† 1.1 Uman 18.1-18 †† 1.3 Psa 94.19; Isa 40.1

‡ 1.8 1Kor 15.32

APol egägel hæn nænauan san; savi Korint am

¹² Namtoŭiv len nategai ke: nelonamito tomasil ikel koti ke: len nēmauran sinamit len navile eg a pan, mai len naŭide namttokade mai gamito, namtsasusuan natideh, namtohusur naləŭonian siGot. Naŭide sinamit sagəm len namitisau sinəvanuan, be egəm len navoian aGot toviol kəmas hēni. ¹³ Namtsatos natideh mətodədas mətbeləboii. Namtutos nəsā məttołəboi mətbeŭurun ləboii, mətbeləboi səhoti. Ale naut kəmas məttołəboi kəkereh hæn ginamit gagai, nuvatvat viri ke dereh mətəłəboi səhot ginamito. Beti, len nəboŭ siNasub, aYesu, dereh mətəŭiv len ginamito len naŭide toŭitoŭ hum namttoŭiv len gamito.

¹⁵ Bathut notonau ləboi natgalen tia, a m̄o nunau utaut hæn nəbegəm ris vəha-ru hæn gamito, hæn nəbevi tarhət samit vəha-ru. ¹⁶ Nunau ke len nəyaran sagw vi lan naprovens Masetonia, dereh negəm ris gamito. Ale nəboŭ nəbetəlmam dan naut a Masetonia, dereh neris gamit tətās, hæn mətbevi tarhət sagw len nəyaran vi Jutea. ¹⁷ Hum ma məttoŭsor isa hæn ginau husur notogəgel hæn nə-nau-utaut-an sagw. Nəboŭ notonau utaut maienan, mətunau ke nəlogw eməlala hēni a? Mətunau ke len nənauan sagw nohusur naŭide silat navile a pan lotogəgəras, lotoke, "Evoi," be namilen ke, "Ao?" ¹⁸ Be suŭman aGot togol tabtab hæn nəsā tokele, nasoruan sinamit van hæn gamito sagəgel, sakel bōnbōn hæn "Evoi" mai "Ao." ¹⁹ Ginamit, aSilas, † aTimoti mai ginau, namtukel ur na-kel-uri-an tovoui husur aYesu Kristo, anatum aGot. Ale aYesu sagəgel boŭ ideh, savi "Evoi" mai "Ao" bōnbōn. Be len gai, akis aGot ekitin, igol nəsā tokele, ike, "Evoi." ²⁰ Husur na-kel-gati-an ŭisi siGot, lusarpoh len aKristo. Len aKristo aGot ike, "Evoi," igol natit ŭisi tokel gati ke tigole. Ale len aKristo datuke, "Ganan! Evoi!" mai aGot hæn datbisal suh nəyalyalan san. ²¹ Be evi aGot m̄au togol gidat datudəŭ am, gamit mai ginamito, hæn datbeil gəgat len aKristo. Itabtabuh len gidato hæn datbevi esan səbōn. ²² Evi aGot m̄au tota gat nahəsān len gidato, ke dattovi esan səbōn, eriŭ aNunun len nəlodato hum toririŭ gol gidato, hæn datbeləboii ke, natit ŭisi tokel gati, dereh timagenan.

²³ Nous aGot hæn bisor vi tarhət sagw ke notokitin. Nəsətəlmam vi Korint husur nomətahun nəbetunus gamit am. ²⁴ Namtomətahun namtōipatpat ginamit məhat len na-il-a-m̄o-an hum nadəlomian samit topat len navəlanamito. Husur ipat m̄au len gamito. Ale len nadəlomian samito, mətōil gəgat tia. Be namtuke namteum bōnbōn mai gamito m̄os nakemkeman samito.

2 Imaienan, len nənauan sagw, nunau səhoti ke, asike noŭgəm hæn gamito, husur nomətahun nəbigol mətbeləŭon bīsā tətās. ² Husur ginau m̄au nətagol məttałəŭon təsā tətās, təkad ase am tagol nətahəhəŭur? Gamit ŭai notogol məttołəŭon tosa tia.

³ Husur natenan, nutos nalobulat ta m̄o van hæn gami-

to. Nutosi hæn ke, nəboŭ nəbegəmai, asike nəbeləŭon bīsā len natit məttołol tosa gail, husur sanor hæn mətbigol nəbeləŭon bīsā, inor hæn mətbigol nəbehəhəŭur. Nəsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito, noləboii ke nakemkeman sagw evi nakemkeman samito. ⁴ Husur, nəboŭ nototos nalobulat enan van hæn gamito, noləŭon isa vəsa masuŭ, nəlogw etuhətuŭ, namətatur sagw isel habat. Be nəsatosi hæn mətbeləŭon bīsā, nutosi hæn mətbeləboi səhoti ke notoləmas masuŭ hæn gamito.

Məterubət nəsāan dan nəvanuan nəsāan

⁵ Mitinau nəvanuan togol tosa, atenan igol noləŭon isa, be savi ginau ŭai, nomətahun nəbisor vəhas nakitinan, len nabunusian van van am gai igol gamit ŭisi məttołəŭon isa.

⁶ Nəpanismen gamit məttoŭobur məttołol atenan topanis lan, inav tia. ⁷ Gagai satipanis am. Məterubət nəsā togole dani, gol teləŭon tivoui am len nəlon, hæn nə-ləŭon-isa-an san asike bigol nəlon bībōv hæn nəmauran san. ⁸ Nous taltal hæn gamit ke, mətəłəmas buni hæn beləboii len nəlon ke məttołəmas buni. ⁹ Nutos nalobulat van hæn gamito hæn nəbīsāb nakitinan len gamito, ke məttołol natit ŭisi notokel mai gamito, o mətəŭole. ¹⁰ Gamit mətberubət natideh dan avan ideh, ginau am nugole. Ale bīkad natideh hæn nəberubəti, nəsā nəberubəti dan avan enan, norubəti m̄os gamito, len nəhon aKristo, ¹¹ hæn aSetan asike begəras gidato. Husur datsətətan hæn nənauan gail siSetan.

¹² Nəboŭ notovi lan nəbilitivile Troas hæn nəbikel ur na-kel-uri-an seKristo, nusabi ke Nasub toŭəŭav hæn naŭisal hæn nəbeum ei. ¹³ Avil nəlogw etuhətuŭ sal husur nodədas nəbīsāb aTitus, aŭagw len nadəlomian ei. Imaienan, nukel nasudəlamian sagw mai galit ei, ale noriŭ naut enan, novi Masetonia. †

Nawinan len aKristo

¹⁴ Be sipa vi təban aGot! Husur len aKristo, aGot esəhar ginamit namttovi enemi san a m̄o, hæn nəvanuan gail ŭisi ləberisi ke aGot towin. Ale len ginamito, aGot igol nəvanuan loləboi aKristo, ale naləboian enan ehūm nəbōn susau tobar naut ŭisi. ¹⁵ Husur namtovi nəbōn aKristo tosusau vi təban aGot. Alat aGot tolav kuv galit dan nəsāan salito mai alat lotovan hæn nəmasigan, galit ŭisi loŭunus nəbōn enan. ¹⁶ Nəboŭ alat lotovan hæn nəmasigan lotoŭunus ginamito, namtovi nəbōn nəmatan togol lotomat. Nəboŭ alat aGot tolav kuv galit dan nəsāan salito lotoŭunus ginamito, namtovi nəbōn susau hæn nəmauran togol lotokad nəmauran. Ale, ase eləboi bigol nauman tomaienān? ¹⁷ Namtsasumān nəvanuan tosoŭur lotoŭur hæn nasoruan siGot m̄os nəvat. Be aGot esəvat ginamito, ale len aKristo, len nəlonamit tomasil, namtukel ur na-kel-uri-an tovoui len nəhon aGot.

† 1.16 Uman 19.21 †† Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naurumān sua ŭai. ‡ 1.19 Uman 18.5

‡† 2.13 Uman 20.1

Naloḅulat napolisulan tomaur

3 Mætunau ke namtotuḅat sal suh ginamit gabag a? Mætunau ke namtimaskad naloḅulat napolisulan tivan hən gamito o togəm len gamito tokel ur navoian sinamit a? ² Gamit m̄au mətovi naloḅulat napolisulan tokel ur navoian sinamito. Nəmauran samit m̄au lovi naloḅulat napolisulan aKristo totos gati len nəlonamito, hən nəvanuan p̄isi ləḅēvuruj ləboii, ləḅeləboi səhoti. ³ Imasil ke məttovi naloḅulat napolisulan togəm len aKristo, məttovi naḅit nauman sinamit namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito. Naloḅulat enan, aKristo satosi hən napen, be itosi hən aNunun aGot nəkadun nəmauran. Satosi len nəvat hum totos nalo siMoses lan, be itosi len nəlon nəvanuan gail. †

⁴ Namtokəmaienan, namtoləboi bun natgalenan, husur, len aKristo, namtorij gat nəlonamit len aGot. ⁵ Namtsənanau ke namttoləboi namtḅigol natideh len ginamit səḅonamito, avil naləboian hən namtḅigol nəsa namttogole, egəm len aGot. ⁶ AGot igol namttoləboi namtḅevi tarhət san, hən namtḅikel ur na-kel-gati-an veveu aGot tokele. Nəkadun na-kel-gati-an san toveveu savi na-tos-gati-an tovi nalo, be nəkadun evi aNunun aGot. Datḅinau ke dattonor len nəhon aGot len na-tos-gati-an tovi nalo dattogol husuri, datusab. Datodədas datḅigol husur nalo, gol ke na-tos-gati-an tovi nalo igol nəmatan. Be aNunun aGot eviol hən nəmauran vi sutuai. ††

⁷ Mitinau nategai. Nəḅonj aGot totos nalo ta sutuai, nəḅonj tota gati len nəvat ale lavi mai aMoses, nəhon aMoses ikad namənas hən nəyalyalan siGot. Nəpasusan gail seIsrael lodədas ləḅeris nəhon, husur eḅial habat, naut kəmas naḅialan han totuḅat hən ḅēḅuer. Ale, nalo togol nəmatan ḅegəm mai namənas hən nəyalyalan maienan, ⁸ na-kel-gati-an veveu siGot, nau-man seNunun len nəlodato, dereh tiyalyal habat səḅor namənas enan. ⁹ Ale nəlo ta m̄o ḅiyalyal, nalo tosaḅ səḅoti ke nəvanuan toḅur kotovi timaspanis, na-kel-gati-an veveu iyalyal habat səḅori, husur gagai na-kel-gati-an siGot igol datunor len nəhon! ¹⁰ Nalo iyalyal a m̄o, be gagai ehum səyalyal am, husur na-kel-gati-an toveveu iyalyal habat səḅor masuḅ hən. ¹¹ Husur nalo ta m̄o totuḅat hən ḅēḅuer, naut kəmas togəm mai nəyalyalan, na-kel-gati-an veveu, topat vi sutuai, iyalyal səḅor masuḅ hən.

¹² Imagenan, husur namtukad nə-vatvat-viri-an len nəsa topat vi sutuai, namtosəman na-kel-uri-an tovoi. ¹³ Namtsasum̄an aMoses, tokabut gol nəhon hən nəkaliko manivəniv, hən nəpasusan seIsrael asike ləḅekəta mətaltal hən namənas hən nəyalyalan han, naut kəmas togəm ḅēḅuer balai. ¹⁴ Be nəkadulit iḅon-ḅon. Ale van vəḅar daməḅjai, nəḅonj lotoḅuruj na-kel-gati-an tomatu tovi nalo, ehum nəkaliko tokabut gol nənanuan salito hən asike ləḅeləboi səḅot nakitinan. Ale nəkaliko ipat, husur len aKristo ḅai imakuv. ¹⁵ Ek-itin, van vəḅar daməḅjai, nəḅonj lotoḅuruj nalo

siMoses, lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal. ¹⁶ Avil nəḅonj galit ideh topair van hən Nasuḅ, aGot idakuv nə-kabut-gole-an enan. ¹⁷ Ale Nasuḅ notomadhasor husuri evi Nunun aGot, ale nəvanuan aNunun Nasuḅ totoh len nəlon, nəvanuan enan imakuv dan natit p̄isi topəpehuni dan aGot. ¹⁸ Imagenan, gidat p̄isi datsəkad nə-kabut-gole-an len nəḅodato, datoris namənas hən nəyalyalan siNasuḅ, ale nəvanuan gail loris Nasuḅ len gidato. Ale Nasuḅ, aNunun aGot, egəgel tabtab hən gidato hən datḅesum̄an gai len nəyalyalan san.

Nakontit gail len nabīliwai hən nətan ḅulau

4 Imaienan, namtudanj tabtab hən namtḅikel ur na-kel-gati-an toveveu, husur aGot, len nəlon to-tanjis ginamito, erij nau-man enan len navəlanamito. ² Namtomətahun naḅide lotosusuah, lotogol nahur sasa; namtsagəras səsa hən avan ideh, namtsagəgel hən nasoruan siGot hən asike ḅekitin. Aoa! Be len nakitinan namtukel p̄arḅar hən. Namtukel maien hən len nəhon aGot hən nəvanuan p̄isi ləḅeləboi səḅoti ke savi libonjan ideh. ³ Husur na-kel-uri-an tovoi namttokel uri ḅesusuah, esusuah dan alat lotohusur naḅisal van hən nəmasigan ḅai. ⁴ ASetan, nagot sasa hən nav-ile eg a pan, igol nənanuan silat ləsəkad nadəlomian evisivis hən asike ləḅedəlom na-kel-uri-an tovoi. Naḅial han samias nəlolito, imaienan ləsaləboi na-kel-uri-an tovoi hən nəyalyalan seKristo, aKristo toḅitoḅ hən aGot. ⁵ Husur namtsakel ur ginamit səḅonamito, namtukel ur aYesu Kristo tovi Masta. Ginamit, namtovi slev samit gail m̄os aYesu. ⁶ Husur aGot toke, "Naḅial teḅial len nəmargobut!" igol naḅial san eḅial len nəlonamito, hən namtḅeləboi səḅot nəyalyalan siGot len nəhon aYesu Kristo. ††

⁷ Nakontit enan, naləboian hən nəyalyalan siGot, ipat len ginamit namttohum nabīlikoro tan ḅulau, hən ḅi-masil ke, nəyalyalan hən nabīltidanj togəm len aGot, savi ginamito. ⁸ Naḅisal p̄isi hən nəmauran sinamit idanj, namtoləḅon isa lan, be namtoil gəgat sal. Namtodədarḅabu be nəlonamit saḅov hən nəmauran sinamito. ⁹ Naenemi sinamit gail lomədas tabtab hən ginamito, be aGot sarij gabulan ginamito. Luparu ḅubur ginamit van namtuteh, be lodədas ləḅigol namtḅimat. ¹⁰ Len naut p̄isi namttovi lan, akis ehum namttokatəḅol hən nəmatan siYesu len nibenamito, hən nəvanuan gail ləḅeris nəmauran siYesu ḅip̄arḅar len nibenamito. ¹¹ Husur ginamit namttokad nəmauran, akis lubar hən ginamit van hən nəmatan sil nahəsan aYesu. Imaienan hən nəmauran san ḅip̄arḅar len nibenamit ləḅimat balai. ¹² Imagenan beti, nəmatan itah tabtab mai ginamito, be naḅit na-ləḅon-isa-vəsa-an enan sinamito, evi nəmauran vi sutuai məttofade.

¹³ Natosian ike, "Noriḅ nəlogw len aGot, imaienan nuror." ¹⁴ Len aNunun nadəlomian enan ḅai, ginamit am, namtusor husur namtorij nəlonamit len aGot. ¹⁵ Namtusor husur namtoləboii ke, aGot togol Nasuḅ aYesu tole məhat dan nəmatan, dereh tigol ginamit

† 3.3 Exo 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19, 36.26 †† 3.6 Jer 31.31
‡ 3.7 Exo 34.29 †† 3.13 Exo 34.33

‡‡ 3.16 Exo 34.34 ‡‡‡ 4.4 Jon 12.31 ‡‡‡ 4.6 Gen 1.3 S
4.13 Psa 116.10

am namtile məhat mai aYesu hən bəsəhar gidat p̄isi, ginamit mai gamito, hən datbeil len nəhon. ¹⁵ Namtudaŋ b̄ur natgalen p̄isi m̄os gamito, hən navoian aGot toviol kəmas hənī beliv nəvanuan b̄isobur van vasobur am gəm hən aKristo. Ale len galito, nasipaan dereh tepul səsəhov, hən nəvanuan ləb̄isal suh nəyalyalan siGot.

¹⁶ Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtb̄ikel ur nakel-gati-an toveveu. Naut kəmas nibenamit tovi pan van hən b̄imat balai, aGot igol nəlonamito iveveu am husur nəmariboŋ gail p̄isi. ¹⁷ Husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinamit gagai savi natideh, asike idareh inoŋ. Be naŵit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan evi natite, igol nab̄iltiyalyalan m̄os ginamito topat vi sutuai. ¹⁸ Imagenan namtsənanu masuŵ hən nəsa namttoləboi namtb̄erisi gagai, husur asike idareh tinoŋ. Be namtunau masuŵ hən nəsa namttodədas nəmtberisi, husur dereh tipat vi sutuai.

5 Husur namtoləboii ke, nəboŋ naim nətaṗolen egai namttotohtoŋ lan b̄emətartar, nəboŋ namtb̄imat, dereh namtikad naim toveveu len nəmav, aGot toum hənī m̄os ginamito, avan ideh saum hənī. Dereh namtikad nibenamit b̄itoh vi sutuai. ² Be nibenamit gagai len navile a pan, namtupetəmas hənī, namtoləŋon masuŵ hən namtb̄esun nibenamit hən nəmav hum namttosun nahurabat toveveu. ³ Husur nəboŋ namtb̄esun nibenamit hən nəmav b̄inoŋ, asike namtumalmal hum nibenamit toḃuer. ⁴ Husur nəboŋ namttotoh len nibenamit hən navile a pan, namtupetəmas hənī, namtoləŋon isa. Savi husur namtuke namtimat, be husur namtuke namtesun nibenamit toveveu hən nəmav, hən nibenamit hən nəmatan b̄eḃuer, ale namtb̄ikad nibenamit toveveu hən nəmav. ⁵ AGot boh igol ginamit m̄os natgalenan, ale eviol hən aNunun mai ginamito, hum toririŋ gol ginamito, hən namtb̄eləboii ke natit p̄isi tokel gati, dereh timagenan.

⁶ Imagenan namtoil b̄ur tabtab hən namətahwan sinamito. Namtoləboii ke nəboŋ namttokad nibenamit hən navile eg a pan, namtsatoh a im mai aGot sal.

⁷ Husur, naṗisal hən nəmauran sinamito ipat len nadəlomian, savi len nəsa namttorisi. ⁸ Evoi, namtopul tabtab hən na-il-b̄uri-aŋ, ale namtoləŋon ke, namteriŋ nibenamito, hən namtb̄ivan hən namtb̄itoh a im mai Nasuḃ. ⁹ Imagenan, namtb̄itoh len nibenamit hən navile eg a pan o namtb̄imat, a məhat hən natit p̄isi am, namtuke Nasuḃ tehəhaḃur hən ginamito. ¹⁰ Husur gadit p̄isi dateil m̄au len nəhon aKristo hən b̄epəpehun navoian dan nəsaan len gadito. Ale gadit p̄isi dereh datikad naṗurṗuran tonor hən nəsa dattogol tovoi o tosa len nəmauran sadit gail len navile eg a pan. ^{††}

Len aKristo mitikad navoivoian mai aGot

¹¹ Imagenan, husur ke namttoləboi namətahwan len nəyalyalan siNasuḃ, namtohisī hisī hən nəvanuan gail ləbeləboi səhot nakitinan husur aYesu. AGot eləboi p̄is nəsa topat len nəlonamito, ale nuvatvat viri ke, gamit am məteləboi kitin hən ginamit maienan. ¹² Namtsakə-

maienan mai gamit hən namtb̄isor sal suh ginamit tətas, be hən mətb̄eviv len ginamito, hən mətb̄eləboi mətb̄isor var alat lotoḃiv len nəsa nəvanuan toləboi b̄erisi, be nəsa topat len nəlon nəvanuan savi natideh len galito. ¹³ Hum ma nəvanuan galevis lotonau suluḃi ke namttovinvinu. Namtb̄evinvinu, namtumaienan m̄os nəyalyalan siGot. Ale nənanu sinamit b̄ivoi, namtumaienan hən namtb̄evi tarhət samito. ¹⁴ Husur na-ləmas-buni-an seKristo iwol hən ginamito. Husur namttoləboi səhoti ke: aKristo imat sivanuan p̄isi, imat salit p̄isi; imagenan, ehum gidat p̄isi dattomat. ¹⁵ Ale aKristo imat sivanuan p̄isi. Imat salit p̄isi hən ke, nəvanuan lotokad nəmauran lan, asike ləb̄ehusur naləŋonian salit səbolito, be hən ləb̄ehusur naləŋonian siYesu tomat salito, aGot togol tole məhat dan nəmatan.

¹⁶ Ale gagai van naləboian sinamit ke nəvanuan tovoi o tosa savi nabunusan silat navile a pan am. A m̄o namtohusur naḃide enan. Namtunau ke aKristo tovi vanuan tin ŋai suḃan gidato. Be gagai namtsənanu səmaienan am. ¹⁷ Imaienan, avan ideh tovi seKristo, egəm vi vanuan veveu aGot togole. Nəmauran ta m̄o eb̄uer, avan enan egəm veveu! ¹⁸ Ale aGot m̄au igol natgalen p̄isi. A m̄o datukad nəsaasan mai aGot, be len aKristo, aGot igol datukad navoivoian maii. Ale evi aGot boh tolav nauman mai ginamito, hən namtb̄eliv alat lotokad nəsaasan maii, gəm hənī, hən ləb̄ikad navoivoian maii. ¹⁹ Ale len aKristo, aGot eliv nəvanuan navile a pan gəm hənī, hən asike nəsaan salit b̄evi nəkabut salit am hən ləb̄ipanis sile, be hən ləb̄ikad navoivoian maii. Ale eriŋ napisulan enan len navələnamito hən namtb̄ikel uri.

²⁰ Imagenan, namtusor len nahəsan aKristo. Ehum, len ginamito, aGot tosor mai gamito. Len nahəsan aKristo, namtous gamit hən mətb̄egəm hən aGot. Mitikad navoivoian maii m̄au! ²¹ AKristo səkad nəsaan ideh. Avil aGot eriŋ nəsaan sadit p̄isi lan hən b̄ipanis şadito. AKristo egəm vi nəsaan, hən ke, len gai, datbegəm vi nanoran siGot.

6 Ginamit namttoum mai aGot, namtous idaŋ ke, navoian aGot toviol kəmas hənī mai gamito, satipat kəmas. ² Husur len natosian san aGot ike, "Len namityal tonor hənī, nosəsəloŋ hən gaiug. Ale len nəboŋ hən nəbilav kuv gaiug dan nəsaan saḃ, novi tarhət saḃ." ‡

Mətesəsəloŋ! Gagai evi namityal tonor. Daməŋai evi nəboŋ hən aGot bilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito.

³ Len nəmauran şinamito, namtsagol natideh hən avan ideh b̄ipes həbet lan, teh dan nadəlomian san. Nəmauran sinamit imaienan hən avan ideh asike b̄isor mədas na-kel-uri-an tovoi sil ginamit namttokel uri.

⁴ Be len natit p̄isi namttogole, nəvanuan loləboi ləberisi ke, namttovi vanuan nauman siGot. Imasil len nəmauran sinamito. Namtudaŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-aŋ nəboŋ nəvanuan lotomədas ginamito. Namtudaŋ b̄ur natit gail lotogol na-ləŋon-isa-an, mai namtudaŋ

† 5.2 Rom 8.23 †† 5.10 Rom 14.10

‡ 6.2 Isa 49.8

bur nēmauran todaŋ. ⁵ Nēvanuan gail luŋas habat hēn ginamito, loriŋ ginamit len naim bēbaŋis, loluŋoh hēn lēbēmēdas bun ginamito. Namtōum idaŋ habat, namtsəpat savoi, nēmal ihat ginamito. ¹⁶ Len natgalenan imasil ke, namttovi vanuan nauman siGot. Nəlonamit imasil bathut nēmauran sinamit iveveu. Namtukad naləboi-səhoti-an hēn nakitinan, namtutoh mēdau naut kēmas nēmauran todaŋ. Namtugol navoian hēn namtbēvi tarhət sinēvanuan gail, nəlonamit epul hēn aNunun aGot, namtolēmas bun nəvanuan gail len nakitinan. ⁷ Namtukel ur nakitinan len nədaŋan siGot. Nanoran namttokade len nəhon aGot ehum nəbu nəbālan len navəlanamit nēmatu hēn namtbībal hēni, mai nasilt ^{††} len navəlanamit nēmair hēn namtbēsusuah lan. ⁸ Nēvanuan galevis loputsan nahəsanamito, galevis am lunau ke namttovi ut kēmas ŋai. Nēvanuan galevis lusor sal suh ginamito, galevis am lusor mēdas nahəsanamito. Namtokitin be luke namttovi vanuan gəgəras. ⁹ Naut kēmas lotoləboi ginamito, lokəta səhor ginamit hum lototətan hēn ginamito. Akis nəmatan sinamit ipat pəpadaŋ, be mēteris, namtūmaur sal! Lobilas habat hēn ginamito be ləsagol namtsəmat sal. ¹⁰ Namtulolosa be namtukemkem tabtab. Namtovi mēsal, be namtugol nəvanuan isoŋur lopul hēn natit topat vi sutuai. Ehum namtsəkad natideh, be ginamit mēau namtukad natit pisi!

¹¹ Gamit a Korint, namtosəman nakitinan len gamitotia. Namtolēmas masuŋ hēn gamito len nəlonamit kavkav. ¹² Namtoviol habat hēn naləmas-buni-an sinamit mai gamito, be gamit mətoviol kinit naləmas-buni-an samit mai ginamito. ¹³ Gagai nusor mai gamit hum məttovi anatugw gail. Mitivar naləmas-buni-an sinamito. Mətelēmas bun ginamit suŋman namttolēmas bun gamito.

Samtiŋon mai alat ləsəkad nadəlomian

¹⁴ Samtiŋon mai alat ləsəkad nadəlomian suŋman məttoŋitŋitoŋ mai galito. Samteudud mai galito. Naten sanor. Husur nanoran edədas bīŋon mai nəsaan boŋ ideh, mai naŋial edədas bīkad nəbonan mai nəmar-gobut. ¹⁵ Mətunau ke aKristo mai aSetan † arosua len natideh a? Aoa! Ale nəvanuan nadəlomian mai nəvanuan səkad nadəlomian aroləboi arbesua mabe? Arodədas! ¹⁶ Ale naim siGot, sanor hēn nəvanuan bīlotu hēn nəlablab gail lohoim. Be gidat mēau datovi im siGot nəkadun nēmauran. ^{††} Ehum aGot tokele ke, "Dereh nitoh len galito.

Dereh niyar mai galito.

Ginau dereh nevi Got salito,

ale levi nəvanuan sagw gail." ^{††}

¹⁷ Imaianan, Nasuŋ aGot ikele am ke,

"Mətəpəpəhw dan galito. Mititoh a tut dan galito.

Samtibar natideh toŋiŋŋiŋal len nabunusian sagw.

Mətbiŋol bīmagenan,

dereh nehəhaŋur hēn mətbitoh mai ginau. ^{†††}

¹⁸ Beti ginau dereh nevi atəmamito,

ale gamit mətēvi anatugw gail mai anatvavigw gail."

Nasuŋ aŋiltidaŋan ekəmaianan. ^{††}

7 Bathudud nadəlomian notolēmas bun gamit pisi, husur ke dattokad na-kel-gati-an galenan, datimasdakuv natit pisi toŋiŋŋiŋal dan nibedat mai nanunudato hēn datbiveveu buni. Len namətahwan len nəyalalan siGot, datimashusur aGot len nəlodat kavkav hēn nəboruan san bīkavkav len gidato.

Nahəhaŋuran siPol

² Sa-nəlomit temətahun ginamito, be mətēlomas bun ginamito. Namtsagol səsa hēn avan ideh, namtsamēdas avan ideh, namtsagəras avan ideh hēn namtbīkad nəsa tovi esan. ³ Ginau nəsakəmaianan hum notoke mitipanis. Hum notokele a mō, naləmas-bun-gamitotian sinamito etibau masuŋ. Naut kēmas namtbīkad nəmauran o namtbīmat, namtolēmas bun gamito vəsa. ⁴ Nukad na-il-buri-an hēn nəbēsəman nakitinan len gamito, ale noŋiv masuŋ len gamito. Naut kēmas naləŋon-isa-vəsa-an pisi namttokade, mətugol noləŋon ivoi habat am len nəlogw van van, nəlogw epul səsəhov hēn nakemkeman.

⁵ Nəboŋ namttobar naprovens Masetonia, namtsəkad nəŋavŋavan ideh. Len naŋide pisi nəvanuan lugol namtoləŋon isa vəsa. Naŋitŋituhan gail ludar vis ginamito, mai namətahwan len nəlonamit igol nəlonamit etuhatuh. ⁶ Be aGot, togol alat lotoləŋon tosa lotoləŋon tovoi am len nəlolito, gai igol namtoləŋon ivoi am len nəlonamito, husur aTitus togəmai. ⁷ Namto-həhaŋur hēn nagəmaian san, be savi enan ŋai, namto-həhaŋur masuŋ am nəboŋ tokel uri ke gamit məttoŋol toləŋon tovoi am len nəlon. Ikele ke məttoŋoləŋon masuŋ hēn mətberis ginau, hēn mətbiŋkad navoivoian mai ginau, ikel ur nə-taŋ-lolosa-an samito van hēn ginau, mai ikel ke məttoŋoləŋon masuŋ hēn mətbevi tarhət sagw len nauman sagw. Nəboŋ tokəmaianan, nukemkem habat am.

⁸ Naut kēmas nalobulat napisulan sagw ta mō togol məttoŋoləŋon tosa, nəsalolosa hēn nototosi van hēn gamito. A mō nulolosa, husur notoləboii ke totunus gamito len namityal tokəkereh. ⁹ Be gagai nohəhaŋur. Nəsa-həhaŋur husur nalobulat totunus gamito, be husur natunusian igol məttopair dan naŋide samito. Natunusian samito igol məttoŋololosa hum aGot toləŋoni, hēn asike natideh namttogole bēmēdas gamito. ¹⁰ Husur nalolosaan togəam len aGot iŋan hēn nəpairan dan nəsaan; beti aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidat mai nəpanismen tonor hēni. Sa-nəlodat tisa husur nalolosaan tomiaianan. Be nalolosaan togəam len nəvanuan navile a pan ŋai, iŋan hēn nəmatan. ¹¹ Nalolosaan enan samit togəam len aGot, iŋan masuŋ. Mitinau naŋite len gamito. Mətoləŋon masuŋ

† 6.5 Uman 16.23 †† Nasilt evi nahudhut natarhai o nametəlai toŋosŋos gototəgau len navəlaŋ nēmair hēn gəbesusuah lan len nabiltiŋalan. Asike gəbesusuah lan, naenemi gail dereh lisar bun gaiug o dereh lita bun gaiug. † Len naut egai nasoruan ta Kris ike aPeliar. Ale nəvanuan lokis aSetan hēn aPeliar mai aPelial. †† 6.16 1Kor 3.16 †† 6.16 Lev 26.12; Eze 37.27

††† 6.17 Isa 52.11 ††† 6.18 2Sam 7.14; Isa 43.6 § 7.5 2Kor 2.13

hən mət̃bigol nəsə tonor. Mətoləŋon masũ hən asike mət̃bikad natideh hən ʒigol nahurumit ʒisa. Nəlomit epəŋas gamit gabag bathut nəsəan totov len gamito. Mətomətahw len nəyalyalan siGot, mətoləŋon masũ hən mət̃beris ginaw, hən mət̃bikad navoivoian mai ginaw tətəs. Mətoləŋon masũ hən mət̃bevi tarhət sagw len nauman sagw. Mətoutaut hən mət̃bipansem avan ideh togol tosa, hən ʒehusur naʒide tovoi. Mətugol natit ʒisi hən tomasil ke mət̃togol tonor len naten tovisi.

¹² Imaienan, naut kəmas nototos nalobulat napisulan enan, nəsatosi ʒnos atenan togol tosa, nəsatosi ʒnos nəvanuan aten togol tosa həni. Nutosi hən ke, len nəhon aGot, nəʒigol ʒarʒar hən gamit ke, mət̃toləŋon masũ hən mət̃bevi tarhət sagw len nauman sagw.

¹³ Imagenan namtoləŋon ivoi habat am len nəlonamito. Be savi enan ʒjai. Namtohəhaʒur masũ len nakemkeman seTitus, husur gamit ʒisi mət̃ugol nənanuan san satuhathuh am, mət̃ugol nəlon evi ʒan, ikad natəʒmat.

¹⁴ Nəboŋ notosor mai aTitus a ʒno husur gamito, nusor sal suh gamito, ale isaʒi ke notokitin, gol nahurugw səsa len gamito. Be hum natit ʒisi namttokel mai gamit tia tokitin, len naʒide tomaiənan, na-sor-sal-suh-gamit-an namtukel mai aTitus egəm vi kitinan. ¹⁵ Inau təlmam hən natohan san mai gamito. Mətugol husur nəsə tokel buni mai gamito. Ale naut kəmas mətomətahw lan, ninemit epil, mətohəhaʒur hən totoh mai gamito. Nəboŋ tonau təlmam hən natgalenan, eləmas masũ am hən gamito.

¹⁶ Husur natgalenan, gagai nukemkem masũ. Noləboi buni ke, dereh mitigol nəsə tonor.

Mətevurur na-bubulah-vat-an samito

8 Bathudud nadəlomian, namtuke mət̃eləboi naʒit navoian, aGot toviol kəmas həni mai alat siYesu gegai, len naprovens Masetonia. ² Naut kəmas naləŋon-isa-vəsə-an togol kitev nadəlomian salito, nakemkeman epul səsəhov len galito. Naut kəmas lotopar tite, len nakemkeman salito, loviol habat. ³ Nukel nakitinan, nəsə lotoləboi ləʒeviol həni, loviol habat am səhori. Be avan ideh sətaltal hən galito. Lugole len naləŋonian salit səʒolit ʒjai. ⁴ Lous taltal hən ginamito hən namt̃bidaʒ hən ləʒikatəʒol hən na-bubulah-vat-an ʒnos alat siGot len naut aJerusalem. ⁵ Nəsə ginamit namttouan ke lotoləboi ləʒigole, lugol habat həni am səhori. Galit ʒnau, loviol metəkav hən galit səʒolito mai aGot, ale len naləŋonian siGot, loriŋ galit len navəlanamito. ⁶ Ale husur aTitus totuʒat vi tarhət samit a Korint hən mət̃beububulah vat ʒnos alat a Jutea, namtukel maii ke, tetəlmam van hən gamito hən ʒevi tarhət samito, hən mət̃bigol nauman enan togəm len navoian samito, ʒinoŋ. ⁷ Gamit mət̃opol səsəhov hən natit ʒisi tia. Mət̃opol hən nadəlomian, nasoruan, naləboian, naləŋonian hən mət̃bigol nəsə tonor, mai na-ləmas-buni-an len gamito togəm len ginamito.

† 7.12 2Kor 2.5 †† Hən naves 1-4, ris Rom 15.26; Uman 11.27-29

Husur mət̃topul hən natgalen maiənan, samteviol kinit be mət̃eviol habat.

⁸ Nəsakel natenan hum nakelean todaŋ. Be nuke neləboi nakitinan husur na-ləmas-buni-an samito. Imaienan nonənoʒ hən mai na-ləmas-buni-an silat siYesu len naut tiltile lotoləŋon masũ hən ləʒigol navi-tarhəte-an. ⁹ Husur mət̃oləboi navoian aMasta sida-to, aYesu Kristo toviol kəmas həni. Naut kəmas topul hən natite, gamit ʒnau, aYesu egəm vi məsal ʒnos gamito, hən ke, len nə-par-tite-an san, mət̃beupul hən nəmauran kitin. ‡

¹⁰ Imaienan, nabunusian sagw imaiegai ke: Nəsə mət̃totuʒat həni, ivoi ke mitigol tinoŋ. Len nasi hau tovan tia, gamit mət̃totuʒat bubulah vat ʒnos alat a Jutea, ale mətohəhaʒur hən mət̃bigole. ¹¹ Gagai ivoi ke mitigol tihav. Imagenan, hum mət̃toləŋon masũ hən mət̃totuʒat həni, ivoi ke mət̃eləŋon masũ hən mət̃be-
vurvuri. Ale mət̃eviol len nəsə mət̃tokade. ¹² Husur, mət̃beuləŋon masũ hən mət̃beviol, aGot ehəhaʒur hən naviolan samito. Husur aGot saus nəsə datsəkade, eus gidat hən datbeviol len nəsə dattokade.

¹³ Nəsakel natenan hən nəmauran samit ʒidaŋ o hən mət̃beʒmidol, ale nəmauran sinəvanuan tile gail ʒimaluʒluʒ. Ao noləŋon ke t̃ikad naʒitʒitoʒvan. ¹⁴ Gagai nəsə mət̃topul həni eləboi ʒevi tarhət silatenan lotoʒmidol. Ale nəboŋ mət̃beʒmidol be ləʒepul hən natite, dereh leləboi ləʒevi tarhət samito. Ale ʒimaiənan, ikad naʒitʒitoʒvan. ¹⁵ Hum natosian siGot toke, “Nəvanuan topisan nəmanna tosoʒur, nəhanian han səmasũ.

Ale nəvanuan topisan nəmanna sasəʒur, nəhanian han saʒmidol.” ††

APol esəvat aTitus vi Korint tətəs

¹⁶ Nosipa vi təban aGot tolav mai aTitus naləŋonian toʒitoʒ hən naləŋonian notokade—naləŋonian hən ʒevi tarhət samito, ¹⁷ husur aTitus ehəhaʒur hən todaʒ hən ʒigol nəsə namttokel maii. Ale husur toləŋon masũ hən ʒevi tarhət samito, len naləŋonian san gabag, eriŋ naut egai, ivan hən gamito. ¹⁸ Ale namtosəvat avan sual am mai aTitus. Gai awawa len nadəlomian, ale alat siYesu len naut ʒisi lusor sal suhi hən nauman san ʒnos na-kel-uri-an tovoi. ¹⁹ Savi enan ʒjai. Alat siYesu len naut galenan lutabtabuh lan hən ʒiyar mai ginamito, hən namt̃bipat naviolan vi Jerusalem. Naviolan enan ipat len navəlanamito hən namt̃bekətkəta təban, hən nəvanuan gail ləʒisal suh nəyalyalan siGot, ale hən ʒimasil ke, namttoləŋon masũ hən namt̃bevi tarhət salito.

²⁰ Namtomətahun avan ideh ʒisor ʒisa hən ginamito sil na-kətkəta-təban-an hən nabiltiviolan enan topat len navəlanamito. ²¹ Husur namtuke namtigol nəsə tonor səlani, savi len nəhon aGot ʒjai, be len nəhon nəvanuan gail am. ‡

²² Ale namtosəvat avan sual am hən ʒitah mai ʒəlaru. Atenan evi awawa nadəlomian sinamito. Len

‡ 8.9 Mat 8.20; Flp 2.6-8 †† 8.15 Exo 16.18 †† 8.21 Pro 3.4; Rom 12.17

naŵide isoŵur namtobunusi ke tovoi. Namtusaŵ vaha-sobsoŵur hani ke toləŋon masuŵ hən biŋol nəsa tonor. Ale gagai eləŋon masuŵ hən bevi tarhət samito, husur səkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. ²³ Biŋad nausian ideh husur aTitus, nekəmaiegai ke: iŋon mai ginau, namroum bonbon hən namrbevi tarhət samito. Ale awawa nadəlomian eru enan sinamito, gəlar boh, arovi ahai pispisil silat siYesu len naut tiltile gail. Len gəlaru, nahəsan aKristo iyalyal am. ²⁴ Imagenan, nuke mitigol na-ləmas-buni-an samito van hən galito timasil hən galito, hən alat siYesu len naut piŋi ləbeləboi səhoti ke, nəboŋ namttosor sal suh gamito, namtok-itin.

Naviolan m̄os alat a Jutea

9 Naloŵulat napisulan egai nototosi husur naviolan m̄os alat siGot a Jutea, asike nətatosi van hən gamit, tavoi ŋai, ¹² husur noləboii ke məttoŋon masuŵ hən mətbevi tarhət salito. Ale nusor sal suh naləŋonian samito mai alat aMasetonia. Nuke, “Alat a Akaia loutaut hən ləbeviol len nasihau tovan tia.” Ale na-ləŋon-masuŵ-hani-an samito hən na-vi-tarhəte-an eŋur nəlolito, gol isoŵur len galit lotuŋat viol. ³ Ale alatmiŋan len nadəlomian totor enan, nosəvat alatenan van hən gamito, hən ləbevi tarhət samito, hən naviolan samit beutaut. Ale nomətahun na-sor-sal-suhi-an sagw husur gamito bevi libliboŋan. Be nuke mətəutaut hum notokele tia ke məttomaienan.

⁴ Husur, gamit asike mətbiŋole, ale nəboŋ nəbegəmai, nəvanuan galevis ta Masetonia ləbitah mai ginau, ale ləbisəŋ na-utaut-hani-an samit beŋuer, nahurunamito dereh tisa husur namttoriŋ nəlonamit len gamito, be mətəutaut. Ale gamit am, nahurumito dereh tisa.

⁵ Imagenan, nunau ke nimassəvat awawa lototor enan van hən gamito a tahw hən nəbegəmai, hən ləbiŋol naviolan məttokele gati beutaut. Noləŋon ke naviolan enan, egəm len nahəhaŵuran, sagəm len nətabulul-bulosi-an.

⁶ Mitinau gat nategai ke: nəvanuan tomabul kinit namisurhute, len nəmatuan dereh tikad kinit nəhanian. Nəvanuan tomabul tosoŋur, len nəmatuan dereh tibarŋ hanian. ⁷ Gamit piŋi mətəviol hən nəsa gamit viŋusua məttoŋam hani tia len nəlomito. Samteviol len namətahusian o len nə-taltal-hani-an ke mitimasgole. Husur aGot eləmas buŋ nəvanuan tohəhaŵur hən beviol. ⁸ Ale aGot eləboi beviol habat mai gamito, hən mətbeŋpul səsəhov, hən asike mətbeŋmidol hən natideh boŋ ideh. Ale len nəsa məttopul hani, mətoləboi mətbevi tarhət sinəvanuan tile gail. ⁹ Hum natosian siGot toke,

“Len nahəhaŵuran san, akis eviol hən natit isoŵur mai naməsal gail.

Nanoran san ipat vi sutuai.” ††

¹⁰ Evi aGot boh tolav namisurhuwit gail mai nəvanuan tobubulani, hən beŋəm vi bəta hən nəvanuan bihani. Len naŵide tomaienan, aGot dereh tilav namisurhut gail biŋoŋur am hən mətbevi tarhət sinəvanuan hani.

Ale dereh titov hən biŋan masuŵ hən naŵit nanoran len gamito. ¹¹ AGot dereh tigol mətəpul səsəhov hən natit piŋi tovoi, hən mətbeviol habat akis. Ale nəboŋ namtbilav naviolan samito mai alat lotoŋmidol, dereh lesipa vi təban aGot. ¹² Husur naviolan samit hən na-vi-tarhəte-an dereh tikad naŵit teru. Alat siGot a Jerusalem lotoŋmidol, asike loŋmidol am, ale len nahəhaŵuran, dereh lesipa vaha-sobsoŋur vi təban aGot.

¹³ Len naŵit na-vi-tarhəte-an eru enan, dereh lisal suh nəyalyalan siGot bathut məttoŋol nəsa tokele, ale len nəhon nəvanuan gail məttokele ke na-kel-uri-an tovoi husur aKristo ekitin. Ale dereh lisal suh nəyalyalan siGot bathut məttoŋol masuŵ hən nəvat mai galito mai nəvanuan piŋi. ¹⁴ Ale len na-ləmas-bun-gamito-an salito, dereh lisor tuŵ m̄os gamito, husur nabiltivoian aGot toviol kəmas hani mai gamito. ¹⁵ Datesipa vi təban aGot hən naviolan san dattodədəs datbikel vəsvəsaii.

Nədaŋan siPol hən na-il-a-m̄o-an

10 Ginau m̄au, aPol, nous gamit hən natsua. Hum ma məttoke nəboŋ nototoh mai gamito nəlogw emədəu, nəsavi natideh, be nəboŋ nototoh a tut naŵide sagw idaŋ van hən gamito, nitos naloŵulat todaŋ van hən gamito. Be len aKristo, nəlon tomədəu, togol tomədəu hən nəvanuan gail, ² nous gamit ke, mitigol naŵide samit tinor, hən asike naŵide sagw bi-daŋ van hən gamit galevis lotonau ke, namttohusur naŵide silat navile eg a pan. ³ Husur, naut kəmas namttotoh len navile a pan, len nabiltibalan namttobaŋ lan, namtsəbaŋ suŋan alat navile a pan. ⁴ Ao, natit nəbalaŋ namttobaŋ hən gail lukad nədaŋan siGot, hən ləbitohtoh naut ideh aSetan toum hani len nəmauran sinəvanuan topat kəkol hani dan aGot. Namtoŋiŋitas nagəgərasan lotosor tas nakitinan len na-sor-levlev-an ideh. ⁵ Ale nə-patpat-nəvanuan-an ideh məhat toil gol nəvanuan dan aGot, hən asike ləbeləboii, namtoŋiŋitasi. Nənauan piŋi, namtubaŋis gat gail hən ləbiŋol nəsa aKristo tokele. ⁶ Ale nəboŋ mətbiŋol kavkav hən naləŋonian seKristo, dereh namteutaut hən namtbipanseŋ nəvanuan piŋi lotomətahun ləbiŋol husuri.

⁷ Gamit mətoris nəsa topat vivile ŋai! Be mitinau nategai ke: Avan ideh biŋau ləboii ke tovi seKristo, tinau len gai gabag tətəs am ke, ginamit am namtovi seKristo suŋan gai. ⁸ Hum ma məttonau suluŋi ke, notosor sal suh habat hən na-il-a-m̄o-an Nasuŋ toriŋi len nəvəlanamito. Be eriŋi len nəvəlanamito hən namtbigol mətbiŋam len nəmauran samito, savi hən namtbemədəs nadəlomian samito. Imagenan nahurunamito səsə lan. ⁹ Nomətahun mətbiŋau ke, notoləŋon ke, mətbeŋmətahw len naloŵulat napisulan nototos gail. ¹⁰ Husur gamit galevis luke, “Len naloŵulat napisulan san gail nasoruan siPol eməlas, idaŋ, be nəboŋ totoh mai gidato, gai sədaŋ, ale nasoruan san savi natideh.” ¹¹ Nəvanuan lotomaienan limasnau səhoti ke, nəsa namttokele len naloŵulat napisulan

† 9.1 2Kor 8.1-7†† 9.9 Psa 112.9

‡ 9.10 Isa 55.10

gail nəboŋ namttotoh a tut, eŋitoŵ hən nəsə namt-bigole nəboŋ namtbegəmai.

¹² Namtomətahun namtbēŋitoŵ hum nəvanuan galevis lotosor sal suh galit səbolito. Namtomətahun namtbənənoŵ hən ginamit mai galito. Nəboŋ lotonənoŵ hən galit mai galit gabag ŋai, hum lotovi natesua tonor hən ləbeləboi səhot galit gabag lan, lumelmel. ¹³ Be ginamit, namtsasor sal suh ginamito səhor nakitinan. Ao, dereh namtisor sal suh ginamit len nauman aGot toriŋi len navəlanamito ŋai. AGot eriŋ navilah hən nauman enan, nauman enan sinamito, etibau van vəbar gamito. ¹⁴ Len na-sor-sal-suhi-an sinamito, namtsasəhor navilah hən nauman aGot toriŋi. Husur naut samito ipat len navilah enan, ale namtogəm bar gamit a Korint metəkav hən namttokel na-kel-uri-an tovoi husur aKristo. ¹⁵ Ale namtsasor sal suh nauman avan tile am togole hən namtbīpatpat ginamit məhat lan. Avil namtuvatvat viri ke, nadəlomian samit dereh tetibtibau am hən namtbīgol nauman bētibau habat am len gamito. ¹⁶ Bīmagenan, dereh namteləboi namtbīkel ur na-kel-uri-an tovoi len naut gail lotopat a tut dan gamito. Husur namtomətahun namtbīsor sal suh nauman namttogole len naut nəvanuan tile am toumum lan tia.

¹⁷ Be hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bīsor sal suh natideh, tisor patpat Nasuŵ aGot məhat.”

^{††18} Husur nəvanuan tosor sal suh gai, aGot sahəhaŵur hən. Be nəvanuan aGot tosor sal suhi, aGot ehəhaŵur hən avan enan.

APol mai ahai pispisul gəgəras gail

11 Noləŋon ke mitidaŋ hən nəbīsor sal suh kəkereh hən ginau bai. Hum ma məttouan ke notomelmel, be nous gamit hən mətbəsəsəloŋ husur ginau. ² Nulekol hən gamito len nalekolan siGot. Gamit mətosuŋan navensus toveveu, ale nukel gati ke tilah mai naluŋan tosua ŋai, aKristo. ³ Be nomətahw ke mətosuŋan aIv, nəŋat togəras len naŵide hən na-sor-hehe-an. Ginau nomətahw ke, hum ma avan ideh bəgəras gamit, hən bəmədəs nəvanuan samito, liv gamit dan aKristo, hən asike mətbīdaŋ lan am len nəlomit toveveu. ⁴ Husur mətohəhaŵur hən məttodaŋ hən avan ideh togəm hən gamito, naut kəmas tokel ur aYesu totile dan aYesu egaii namttokel uri, naut kəmas məttokad nanunun nagəgərasan ideh totile dan aNunun aGot məttokade a ŋo, naut kəmas məttodəlom na-kel-uri-an ideh tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi məttokad nadəlomian lan a ŋo.

⁵ Be alat məttouan suluŵi ke lotovi “bīlthai pispisul gail,” len nabunisian sagw, ləsəyalyal səhor ginau len natideh. ⁶ Hum ma nəəkad namitisau hən nasoran, be nukad na-ləboi-buni-an. Len naŵide pīsi namtugol natenan imasil buni hən gamito.

⁷ Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an siGot mai gamito, nəsaus nəvat o natideh am hən gamito. Nugol nəlogw eədəu hən nəbēputsan gamito. Nəboŋ notogol

tomaianan, mətunau ke notogol nəsaan a? ⁸ Noum kəmas ŋos gamito, be alat siYesu len naut tiltile gail am lobubulah vat ŋos ginau. Ehum notovənvənah dan galito hən nəbēvi tarhət samito. ⁹ Nəboŋ nototoh mai gamito, nəboŋ notofīdol, nəsaus natideh ben gamit ideh. Husur nəbathudud nadəlomian lotogəm len naut a Masetonia, loviol pīs nəsa notofīdol hən. Nomətahun na-kətkəta-təban-ginau-an tovi nauman ideh todaŋ len gamito. Nəsaus natideh ben gamito, ale asike nigole boŋ ideh. ^{††10} Len nakitinan seKristo topat len ginau, səkad avan ideh len naprovens Akaia bīgol nasor-sal-suhi-an egai sagw bīnoŋ. ¹¹ Mətunau ke notokəmaianan husur nəsaləmas bun gamito a? Aoa! AGot eləboii ke, notoləmas masuŵ hən gamito!

¹² Naŵide enan notohushusuri, dereh nehuser tabtab hən, hən ke, alat lotonau ke lotovi bīlthai pispisul seKristo, asike ləbīkad naŋisal ideh hən ləbīsor sal suh galito hum lotoŋitoŵ hən ginamito len natideh. ¹³ Nəvanuan lotomaianan lovi hai pispisul gəgəras. Len nauman salit lolibliboŋ, ale len naŵide salito, logəgəras ke lotovi hai pispisul seKristo, be ləsəmaianan.

^{††14} Nəsasəhoŵut len naŵide enan! Husur aSetan ŋau egəgəras ke tovi aŋel hən naŋial. ¹⁵ Imaianan, sadesəhoŵut len nəvanuan nauman san gail lotogəgəras ke lotovi vanuan nauman hən nanoran. Len nəboŋ naməkot dereh lipanis sil nəsa lotogole.

Na-ləŋon-isa-an siPol ŋos aKristo

¹⁶ Nukel tas nategai am ke, samtinau ke notomelmel. Be mətbīnau ke notomaianan, mətesəsəloŋ husur ginau bai, hum notomelmel, hən nəbīsor sal suh ginau.

¹⁷ Len na-sor-sal-suhi-an egai sagw, nəsakel nəsa Nasuŵ toləŋoni, be nusor suŋan nahoŵon. ¹⁸ Ale husur ke nəvanuan gail lotosor patpat galit məhat len naŵide silat navile a pan, ginau am dereh nimaienan. ¹⁹ Gamit mətunau ke mətukad nəkadumito, be mətohəhaŵur sal hən məttosəsəloŋ husur nahoŵon gail! ²⁰ Husur avan ideh bīgol gai beil a ŋo hən gamito hum məttovi slev san, mətudaŋ hən! Avan ideh bəgəras gamito hən bīhan pīs nəvat samito, bīpatpat gai məhat hum məttovi ut kəmas, o bīŵos nətarhomito, gamit ŋau mətudaŋ hən! ²¹ Mətunau ke nahurugw timassa husur namtsədəŋ sənav hən namttohusur naŵide en salito a? Aoa!

Nusor hum notomelmel, be natideh galit ləbīkad na-il-buri-an hən ləbīsal suh galit hən, ginau am nukad na-il-buri-an hən nəbīsal suh ginau hən. ²² Galit lovi Ipru a? Ginau am novi Ipru. Galit lovi seIsrael a? Ginau am novi seIsrael. Galit lovi pasusan siApraham a? Ginau am novi pasusan siApraham. ^{††23} Lovi vanuan na-vitarhəte-an seKristo a? Nusor hum notovinvinu be noum vi tarhət san habat am səhor galito. Noum idaŋ habat səhor galito, nutoh len naim bəbanjis vəhasobur səhor galito, nosəsəloŋ hən nabus hən na-bilbilas-masuŵ-an səhor galito, ale nəmatan ipat pəpadaŋ hən ginau vəhasobur səhor galito. ²⁴ Najū gail lobilas

† Hən naves 13-15, ris Rom 15.17-21 †† 10.17 Jer 9.24; 1Kor 1.31 ‡ 11.3 Gen 3.1-5, 13

†† 11.9 Flp 4.15-18 ‡† 11.13 Mat 7.15; 2Pit 2.1; KelV 2.2 ††† 11.22 Flp 3.5

habat hən ginau vəha-39 len nəmaribonj sua. Len nə-
 yaran sagw gail lugol nabilasian enan vəha-rim.
^{†25} Vəha-tor alat a Rom luvas habat hən ginau hən
 nəhai gail. Len nəbonj sua lotubun ginau. Vəha-tor
 nəlanis notosah lan imaburbur. Len nalenmariug esua
 mai nalennəyal esua nusal len naliliṽol mermer len tas.
^{††26} Nugol nəyaran isobur, ale nəmatan ipat pəpadaŋ
 akis. Ikad nawisel gail lotolev. Ikad nəvanuan vənvə-
 nah lotohəhaṽur hən ləḃigol nasənanahan. Najū gail luke
 nimat, alat ləsavi ju luke nimat. Pəpadaŋ hən notomat
 len nabiltivile, len naut masmas tobəbesw, len tas mai
 len natohan sagw mai nəvanuan lotogəras ke lotokad
 nadəlomian. ^{†27} Noum idaŋ ṽos Nasub, noum habat
 len nədaŋan sagw p̄isi, nəsəpat savoi vəha-sobsoḃur.
 Nupar hənian, numaduh habat, nəmal ihat ginau
 vəha-sobur. Naut esusus habat hən ginau, noṽidol
 hən nahurabat. ²⁸ Naut kəmas natideh gail am, akis
 nunau tuhatuh hən alat siYesu len naut tiltile gail.
 Nunau sobuer hən naṽisal hən nəḃekətkəta təban gal-
 ito. ²⁹ Nəmauran salit ideh asike ḃidaŋ, ginau am nəsə-
 daŋ. Nəvanuan ḃeliv galit ideh hən ḃipes haḃet, teh
 len nəsaan, ginau nəlogw ipaŋpaŋ.

³⁰ Nomətahun nəḃisor patpat ginau məhat, be nəḃi-
 massor sal suh ginau, dereh nisor sal suh natgalenan
 togol tomasil ke nəsədaŋ. ³¹ Nokitin, nəsalibonj. AGot,
 aTəman Nasub aYesu Kristo, nə-sal-suhi-an tevi təban
 vi sutuai sutuai. Gai eləboii ke notokitin. ³² A ṽo,
 nəbonj nototoh len naut a Tamaskus, nəgavna, aAretas
 tovi Kiŋ totabtabuh lan, ikel mai nasoltia san gail ke
 lekətkəta kəkol hən nabiltivile enan hən ləḃitah gat
 ginau. ³³ Be len nəhad, nəvanuan galevis loriŋ ginau vi
 pan, tur len natuhbopita topat len nabiltiholəvat hən
 nabiltivile. Nja nugam yav dan navəlan nəgavna enan.
 †

Nəbonj aPol sədaŋ, len aKristo, idaŋ

12 Naut kəmas na-sor-patpat-ginau-məhat-an savi
 tarhət sagw, nimassor sal suh ginau. Nuke nisor
 husur na-kəta-risi-an lotogəm len Nasub mai na-kel-
 vəhoti-an san gail. ² Noləboi nauļuṽan sua seKristo. †
 Len nasihau tovi 14 tia, aGot isaḃul atenan vi məhat vi
 lan nəmav. †† Nəsaləboii ke tokad niben sal o niben to-
 ḃuer, be aGot ṽai eləboi natenan. ³ Evoi, aGot ṽai
 eləboii ke totoh len niben o tovivile dan niben. Be
 noləboii ke, ⁴ aGot isaḃul atenan vi məhat vi lan naut a
 Paratais. ††† Len naut ei esəsəlonj hən nasoruan, nəvan-
 uan səkad nasoruan hən ḃikele; nasoruan aGot sədaṽ
 hən avan ideh ḃikele. ⁵ Dereh nisor sal suh nəvanuan
 tomaienən. Be asike nusor sal suh ginau. Dereh nisor
 sal suhi ke nəsədaŋ ṽai. ⁶ Nətake nətasor sal suh gin-
 au, asike nətaməlmel husur nətakel nakitinan ṽai. Be
 asike nusor patpat ginau məhat, husur nomətahun

† 11.24 Deu 25.3 †† 11.25 Uman 16.22, 14.19 † 11.26
 Uman 9.23, 14.5 †† Hən naves 32-33, ris Uman 9.23-25 ††
 Len naut egai aPol isor husur gai gabag. ††† Len nasoruan ta Kris ike
 nəmav na-vəha-tor-an, be nəvanuan namitisau galevis lunau ke
 namilen nəmav aGot totohtoh lan. Len nənanuan salito datukad nə-
 mav dattoləboi datberisi, datukad nəmav naṽeso gail lotopat lan,
 mai datukad nəmav aGot totohtoh lan. ††† 12.4 Luk 23.43

avan ideh ḃipatpat ginau məhat. Be nuke nabunusian
 sivan enan tipat ṽai len nəsa toris notogole mai nəsa
 tosəsəlonj hən notokele.

⁷ AGot emətahun nəḃipatpat ginau məhat len na-kə-
 ta-risi-an mai na-kel-vəhoti-an galen sagw lotoyalyal.
 Imaienən eriŋ natesua todaŋ masuṽ len nəmauran
 sagw. Natenan ehum nasunit nəhai tosar tabtab hən
 nibegw, ehum napisulaŋ togəm len aSetan hən ḃemə-
 das ginau. ⁸ Noŋir Nasub vəha-tor, nousi hən ḃilav kuvi
 dan ginau. ⁹ Be ikel mai ginau ke, "Asike nulav kuvi.
 Navoian sagw notoviol kəmas hən mai gaiug eləboi
 ḃetəgau gat gaiug, husur nəbonj gəsədaŋ, nədaŋan
 sagw epul masuṽ len gaiug." Husur tokəmaienən, no-
 həhaṽur hən nəḃisor sal suh nədaŋan sagw tobuer,
 husur nəbonj nəsədaŋ, nədaŋan seKristo ipat len gin-
 au. ¹⁰ Husur natenan, nohəhaṽur hən nəsədaŋ; nəbonj
 nəvanuan lotosəvar ginau, nohəhaṽur; nohəhaṽur hən
 natit lotogol notoləŋon tosa; nəbonj nəvanuan lotomə-
 das tabtab hən ginau, nohəhaṽur; nəbonj nototoh len
 nəmauran todaŋ, nohəhaṽur. Nohəhaṽur hən nat-
 galen p̄isi ṽos aKristo, husur nəbonj nəsədaŋ, len
 aKristo, nudaŋ.

APol inau masuṽ hən alat a Korint

¹¹ Nusor maienan hum ahoṽon, be gamit ṽau mətu-
 gol notomaienən. Gamit ṽau, inor hən mitisor sal suh
 ginau; husur naut kəmas notovi ut kəmas, alat mət-
 tonau suluṽi ke lotovi "ḃiltihai pispisul gail" ləsəyalyal
 səhor ginau len natideh. ¹² Len namerikel notogol gail
 len gamito, imasil ke notovi hai pispisul kitin. Len na-
 toh-mədau-an nudaŋ ḃur nəmauran sagw todaŋ, nu-
 gol namerikel gail lotokel kot aYesu, nugol natit mət-
 tomanjmanj len gail, mai natit lotogol nədaŋan siGot
 tomasil. ¹³ Nəsa notogole len gamito eṽitoṽ hən nəsa
 notogole len alat siYesu len naut tiltile gail. Ikad nate-
 sua ṽai nəsəgole len gamito. Na-kətkəta-təban-gin-
 au-an savi nauman ideh todaŋ len gamito. Hum ma mət-
 tonau ke naten tovi nəsaan, məterubati dan ginau bai!

¹⁴ Gagai noutaut hən nəḃegəm hən gamito. Dereh
 tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Ale na-kətkəta-
 təban-gin-
 au-an asike evi nauman ideh todaŋ len gami-
 to, husur nəsaləŋon natit samit gail, be noləŋon gami-
 to. Nokəmaienən husur savi hən natətai ḃeum hən
 ḃekətkəta təban anan mai atəman ḃivoi, be ipat len
 anan mai atəman hən arḃekətkəta təban natətai ḃivoi.
¹⁵ Imaienən, nohəhaṽur hən nəḃeviol hən ginau
 gabag mai natit p̄isi notokade ṽos gamit. Ginau
 nəḃeləmas masuṽ hən gamito, gamit dereh mətelə-
 mas kinit ginau a? Naten sanor!

¹⁶ Be naten tipat. Na-kətkəta-təban-gin-
 au-an savi
 nauman ideh todaŋ len gamito, be gamit galevis luke,
 len naṽide tosusuah, notogəras gamito hən no-
 tovənoh natit samit gail. ¹⁷ Məḃinau ke tomaienən, kel
 mai ginau naṽide notogəras gamit hən! Mitikel ur
 avan ideh notosəvati van hən gamito, togəras gamit
 hən nəḃikad nəvat samito. ¹⁸ Nous aTitus idaŋ hən ḃi-
 van hən gamito, ale nosəvat awawa nadəlomian sina-

mit maii. Ale aTitus, egəras gamit řnos nəvat a? Ao! Husur len nəmauran sinaməru namrukad aNunun aGot tosua řjai, ale nəvide sinaməru eřitřitoř řjai. †
¹⁹ Hum ma məttonau ke, namtotətas gol ginamito vəbar gagai. Ao! Nəboř namttosor, namtusor len nahəsan aKristo len nəhon aGot. Ale gamit namttoləmas bun gamit řisi, natit řisi namttogole, namtugole hən mətřidař am. ²⁰ Husur nomətahw ke nəboř nəbėgəmai asike nəřisař gamit hum notoləřoni, ale gamit am asike mətřisař ginau hum məttołəřoni. Nomətahw ke mətřikad nəvitřituhan, nə-tabulol-bulosi-an, nəlol pařpař, nə-nau-gamit-səbomito-an, nasoruan tomədas naboruan samit gabag, na-kel-nəmadumit-an, nə-patpat-gamit-məhat-an, mai nətař-tařoran. ²¹ Nomətahw ke, nəboř nəbėgəmai aGot dereh tigol neməmau len nəhomito. Ale nənauan sagw etuhatur ke, dereh nəlogw tisa sil gamit isobur lotogol nəsaan a řno tia, be ləsəpair dan nəřiřřiřalan salito, naitian tosa, mai nəvide hən naitian tařtařor.

Nalələgauan naməkot siPol

13 Nəboř nəbėgəm ris gamito, dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Hum natosian siGot toke, "Nəboř avan ideh řikel uri ke avan tile togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele teil řarřar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am." †² Nəboř nototoh mai gamito len nagəman na-vəha-ru-an sagw, nukel nalələgauan mai gamito. Ale gagai nəsatoh ei, nutoh a tut, be nukel tətəs həni mai alat lotogol nəsaan a řno, mai gamit řisi am məttołol nəsaan, ke, avan ideh togol nəsaan asike igam yav dan nəpanismen sagw. ³ Husur məttołəřon na-ləboi-buni-an ke len ginau aKristo tosor, ale dereh nigol tiřarřar hən gamito len nəpanismen galenan. AKristo səpar dařan len nəsa togole van hən gamito, be nədařan san etibau len gamito. ⁴ Ekitin ke tokul nəboř lototahətah həni

† 12.18 2Kor 8.6, 16, 18 †† 13.1 Deu 19.15; Mat 18.16; 1Tim 5.19; Ipru 10.28

len nəhai balbal, be len nədařan siGot, gagai ikad nəmauran. Len nəbonan sinamit maii, ginamit am namtsədař, be len nədařan siGot, namtukad nəmauran mai aKristo. Ale nəboř namtbėgəmai, dereh məteris nədařan enan.

⁵ Mətebunus kitev nadəlomian len gamit səbomito. Mətukad nadəlomian kitin o ebur? Mətsəřau səhoti ke aYesu Kristo totoh len gamito a? Asike řiməienan, mətsəkad nadəlomian kitin. ⁶ Be nuke mitisař ləboii ke namttovi ahai pispisul kitin seKristo. ⁷ Ale gagai namtusor tuř van hən aGot ke, gamit ideh asike igol natideh tosa. Namtsasor tuř maienan hən nəvanuan gail ləbələboii ke namttovi hai pispisul kitin, be hən mətřigol navoian, naut kəmas nəvanuan gail ləbəmətahun ginamito hum namtsavi hai pispisul kitin. ⁸ Husur namtsaləboi namtbėgol natideh řemədas nakitinan, avil natit řisi namttogole, namtugole řnos nakitinan. ⁹ Nəboř məttođan, namtohəhařur, naut kəmas namtsədař. Namtusor tuř am ke, mitimatmatu len nəmauran samito. ¹⁰ Husur enan, nutos natgalegai nəboř nototoh a tut dan gamito, hən asike nəřidař taltal hən gamito nəboř nəbėgəmai. Husur, len nədařan hən na-il-a-řno-an Nasuř tolavi mai ginau, nuke nigol mitidař am len nəmauran samito, nomətahun nəbėmədas nadəlomian samito.

¹¹ Bathudud nadəlomian, egai nasoruan naməkot sagw. Mətehəhařur. Mitimatmatu len aKristo. Məteləřon tivoi am len nəlomito. Mitikad nənauan tesua. Mitikad natəřmat len nəmauran samit gail. Beti aGot hən na-ləmas-buni-an mai natəřmat dereh titah mai gamito.

¹² Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesuř gabag hən nətarhomit gail hən mətřikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito. ¹³ Alat siGot řisi gegai lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

¹⁴ Nasuř aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit řisi, aGot teləmas bun gamit řisi, mai aNunun aGot tigol mətesua maii len nəlomit řisi.

Kalatia

Nalobulat napisulan aPol totesi van hən alat a Kalatia

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu len naut gail a Kalatia læberij nəlolit bidaŋ len aYesu ŋai, savi nahusurian hən nalo.

Itos nalobulat egai m̄nos ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totesi van hən alat siYesu len naut gail a Kalatia.

APol itos nalobulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 49 nəboŋ totoh len naut a Antiok.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-5)

2) Mətosəsəloŋ hən naḫusanan tosa (1.6-9)

3) Nədaŋan hən na-il-a-m̄no-an siPol hum ahai pispisul sua (1.10-2.21)

4) Nalo mai nadəlomian (3.1-25)

5) Nau səhot navoian mai nəmakuvan məttokade nəboŋ məttogəm vi natun aGot gail (3.26-4.7)

6) Təgau gat nəmakuvan samito (4.8-5.1)

7) Mətbigol mətbigad na-tiv-dalusi-an, mətotəlmam hən mətbevi slev hən nalo tətəs (5.2-12)

8) Mətehusur aNunun aGot, samtehusur naḫide tosa samit gail (5.13-6.5)

9) Nakelean todaŋ naməkot: nəvit hən nəsa məttogole dereh tibar gamito. Gol navoian! (6.6-10)

10) Na-tiv-dalusi-an savi natideh, beḫuer tu savi natideh (6.11-16)

11) Nasudəlamian (6.17-18)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau aPol novi ahai pispisul sua. Savi avan ideh totabtabuh len ginau, aoa, aYesu Kristo mai aGot aTəman togol tole məhat dan nəmatan, arutabtabuh len ginau. ² Ginau aPol, mai nəbathudud nadəlomian gegai, namtutos nalobulat napisulan egai. Namtutosi van hən alat siYesu len navile gail a Kalatia. ¹³ Namtous ke aGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito ale arigol nəlomit tikad natəmat. ⁴ AKristo eriŋ gai len nəmatan m̄nos bilav kuv gidat dan nəsaan sidato hən bilav kuv gidato dan nəmauran tosa silat ta daməŋai. Igole husur naləŋonian siGot aTəmadato. ⁵ Nə-sal-suhi-an tivan hən nəyalyalan siGot vi sutuai sutuai! Ganan.

Na-kel-uri-an tovoi esua ŋai

⁶ Evi aGot tokis gamito hən mətbigaur len navoian aKristo toviol kəmas həni, wake mətupair tutut dani van hən naḫusanan totile. Nosəhoḫut len gamito! ⁷ Naḫusanan enan savi na-kel-uri-an tovoi ideh. Ikad nəvanuan galevis lotogol nənauan samito etuhathu, lotoləŋon læbēmədas na-kel-uri-an tovoi seKristo. ⁸ Be nukel mai gamit ke, avan ideh, naut kəmas ginamit o aŋel togəm len nəmav, bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi namttokel mai gamit tia, aGot m̄nau tibar həni len nəhab nəmatan! ⁹ Hum namt-

† 1.2 Uman 16.6

tokele tia, nukel tasi am ke, avan ideh bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan enan məttodəlomi tia, aGot m̄nau tibar həni len nəhab nəmatan!

¹⁰ Ginau nəsahisi ke nəvanuan gail læbēhəhəḫur hən ginau. Noləŋoni ŋai ke aGot bēhəhəḫur hən ginau! Nə-tahishisi ke nəvanuan gail lətahəhəḫur hən ginau, asike nətavi aslev seKristo.

AGot ekis aPol

¹¹ Bathudud nadəlomian sagw, nukel koti mai gamit ke, nəkadun na-kel-uri-an tovoi notokel uri, savi len nəvanuan. ¹² Husur avan ideh səlavj mai ginau, saḫusani hən ginau. Ao, aYesu Kristo səbən, ikel vəhoti mai ginau.

¹³ Nokəmaienan husur mətosəsəloŋ læboi tia naḫide hən nəmauran sagw nəboŋ notohusur naḫide hən nalotuan seju gail. Ginau aPol, nomədas tabtab hən alat siGot hən læbimasig. ¹⁴ Len naḫide hən nalotuan seju gail, ginau nosəhor nəju isobur len naur hagw. Nudaŋ habat len naḫide setəmagw gail ta sutuai. ††

¹⁵ Len navoian toviol kəmas həni, aGot ilekis hən ginau, ekis ginau nəboŋ notopat len nabəhəḫun anagw sal. Beti aGot ehəhəḫur hən togol ke noləboi p̄arḫar hən aNatun san hən nəbikel uri mai alat ləsavj ju. Nəboŋ togol tomaienən, nəsəsaḫsaḫut hən nəbisor kitevi mai avan ideh, ¹⁷ nəsavj məhat vi Jerusalem hən

†† Hən naves 13-14, ris Uman 8.3, 22.3-5, 26.9-11 ‡ Hən naves 15-16, ris Uman 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18. Isa 49.1; Jer 1.5

nəberis alat lotovi ahai pispisul gail a m̃o hən ginau. Aoa, novi tut vi Arapia, beti notəlmam vi lan naut a Tamaskus. ¹⁸ Husur nasihau totor notəlmam vi Jerusalem hən nəbələboi aPita mai nəbinau səhot nəsa bikel mai ginau. Ale nutoh maii len nəmariboŋ tovi 15. ¹⁹ Nəsarīs ahai pispisul ideh am, be əjemes aŷan Nasuḅ ŋai. ^{††}

²⁰ Nəsa nototosi van hən gamito ekitin. Len nəhon aGot nukete, nəsaliboŋ.

²¹ Beti husur nəboŋ enan novi lan naut a Siria mai a Silisia. ²² Be alat seKristo len naut a Jutea ləsabubur mai ginau, ləsələboi ginau. ²³ Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an ŋai toke, "Atenan tomədas tabtab hən ginamit a m̃o, gagai ikel ur nadəlomian egaii tomədasi a m̃o."

²⁴ Imaienan lusal suh aGot bathut nəsa togole len gin-au.

Ahai pispisul gail lohəhaŷur hən aPol

2 Husur nasihau tovi 14 novi məhat tətəs vi Jerusalem mai aParnapas. Len nəboŋ enan namrosəhar aTitus am. ^{†2} Novi Jerusalem husur aGot toŷusan ginau hən ke nimasvan. Len nəbonḅonan mai nəvanuan totibau gail səḅolit ŋai, nukel vəsvəsai mai galito na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai alat ləsavi Ju. Nugol tomaienən husur nuke lidaḃ hən nauman sagw. Nomətahw ke notoum kəmas ŋai, hum nauman p̃isi sagw savi natideh. Be ludaḃ hən. ³ Ale natsual am, ləsətaltal hən aTitus, totah mai ginau, hən b̃ikad nativ-dalusi-an, naut kəmas tovi uleKris. ⁴ Ikad na-sor-lev-lev-an enan husur nəvanuan galevis len naut tiltile gail logəgəras ke lotokad nadəlomian. Ale loliligis hən galito len ginamito, hən ləḅisaḅ ləboi nəmakuvan datokade dan nalo, len nəbonan sidato mai aKristo aYesu. Luke lisab ləboii hən ləḅigol gidat datḅevi slev hən nalo enan. ^{†5} Be namtoil gəgat, namtsasəloŋ hən nahudhusoruan ideh salito. Ao, namtotəgau gat nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi m̃os gamito.

⁶ Ale nəboŋ notokel nəsa notokel uri tonon, alat lotoil a m̃o ləsasuhud hən nasoruan ideh maii am. (Tarhət hən na-il-a-m̃o-an salito, nəhes totibau lotoḅati savi natideh len ginau, husur len nabunusian siGot nəvanuan p̃isi loḅitḅitoḅ. Riŋ naten tipat.) ^{†7} Alat lotoil a m̃o ləsakel natideh am husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju suḃan gai totabtabuh len aPita hən aPita b̃ikel uri mai naJu gail. ⁸ Bathut, len nauman sePita tovi ahai pispisul van hən naJu gail, aGot eum. Ale len nauman sagw am notovi ahai pispisul van hən alat ləsavi Ju, aGot eum. ⁹ Əjemes, aPita, mai aJon, luḅat nəhes hum lotoil a m̃o hən alat siYesu len naut a Jerusalem. ^{††} Nəboŋ lotokəta ləboi navoian aGot toviol kəmas hən, topat len nauman sagw, galit loləlav mai ginau mai aParnapas hən ginamit p̃isi namtb̃ikad

† Uman 9.26-30. Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsan aPita len nasoruan ta Aram. †† 1.19 Kal 2.9; Mat 13.55 ‡ 2.1 Uman 11.30, 15.2 †† 2.4 Kal 1.7; Jut 4 †† 2.6 Deu 10.17 ††† Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsan aPita len nasoruan ta Aram.

nəbonan len aYesu. Ludaḃ ke ipat len ginaməru hən namrb̃ikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, ale ipat len galit hən ləḅikel uri sal mai naJu gail. ¹⁰ Lous ginaməru ŋai ke namrinau gat alat lotopar tite. Natenan boh, noləŋon buni hən nəḅigole. ^{†††}

APol ikel nəsabən sePita maii

¹¹ Avil nəboŋ aPita togəḃ hən ginamit len naut a Antiok, nosivoh lan. Len nəhon nusor tasi husur isab len nəsa togolgole. ¹² A m̃o ihanhan mai alat lotokad nadəlomian ləsavi Ju. Galit ləsəkad na-tiv-dalusi-an. Ale əjemes esəvat galevis gəmai. Nəboŋ lotobar naut a Antiok, aPita ivan dan alat ləsavi Ju, səhan mai galit am, husur emətahw len alat lotoil gəgat len na-tiv-dalusi-an. ^{†13} Beti naJu gail lotokad nadəlomian am luḅon mai aPita len nagəgərasan san gol ke aParnapas am ehusur naḅide nagəgərasan salito. ¹⁴ Be nəboŋ notoris ke ləsahusur nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, nukel mai aPita len nəholito ke, "Gaiug govi Ju, be len nəmauran saḃ gutoh suḃan alat ləsavi Ju, gəsatoh len nalo suḃan naJu gail. Imabe gudaŋ len alat ləsavi Ju hən ləḅitoh suḃan naJu lotohusur nalo? Sagimage-nan!"

¹⁵ "Gidaru, nəboŋ lotopas gidaru, darovi Ju, darsavi vanuan naut tile lotovi vanuan nəsaan len nabunusian seju gail. ¹⁶ Avil gidat dattovi Ju nadəlomian, datoləboii ke nəvanuan togol husur nalo, aGot sariŋi ke tonor len nəhon sil na-gol-husuri-an san. Ao, bathut nadəlomian len aYesu Kristo ŋai aGot toriŋi ke nəvanuan inor len nəhon. [†] Imagenan, gidat am datoriŋ nəlodato len aYesu Kristo, hən aGot ḅeriŋi ke datḅinor len nəhon, len nadəlomian sidato len aYesu Kristo savi len na-gol-husur-nalo-an. Husur səḅad avan ideh, len nalo avan en togol husuri, toləboi ḅinor len nəhon aGot. ¹⁷ Ale datḅeləŋon ke len aKristo datinor len nəhon aGot, be datḅisabi ke datovi vanuan nəsaan sal husur dattopair dan nalo, namilen ke aKristo esəhar gidat vi lan nəsaan a? Ao, asike maienan! ¹⁸ Nəḅeum təlmam hən nalo notogol tomasig, noḅusan səhoti ke ginau gabag noḅur kotov nalo. ¹⁹ Husur ehum notomat, bathut nalo sawol hən nəmauran sagw am. Len nabunusian hən ḅalo numat ŋa nupair dan nalo hən nəḅitoh hən aGot ḅiwol hən nəmauran sagw. Esuḃan notomat len nəhai balbal mai aKristo. ²⁰ Nutoh, be savi ginau am, aKristo m̃au itoh len ginau. Nəmauran notokade len nibegw, nukade len nadəlomian len aNatun aGot, gai toləmas bun ginau, toviol hən nəmauran san hən ḅimat, m̃os ginau. ²¹ Len nabunusian sagw, navoian enan aGot toviol kəmas hən, savi ut kəmas. Evi nabiltitit sua. Husur, nalo tagol dattanor len nəhon aGot, aKristo təmat m̃os naut kəmas ŋai."

††† 2.10 Uman 11.28-30 § 2.12 Uman 11.2-3 †† Psa 143.2; Rom 1.17, 3.20, 22. Len naut egai nasoruan ta Kris ikad namilen eru. Esua: len nadəlomian nəvanuan tokade len aYesu Kristo. Togon: len aYesu Kristo totəgau gat aGot mai nəsa aGot toriŋi hən ḅigole.

Nanoran ipat len nalo o nadəlomian?

3 Eee gamit alat a Kalatia mətumelmel! Ehum avan sua todəlaŋ gamito hən mətβetətan! Len nəhomito, nusor vəsvəsaii nəmatan siYesu Kristo len nəhai balbal. Ehum gamit mətōrisi len namətamito. ² Nuke neləboi natsua ŋai: imabe? Mətukad aNunun aGot husur mətōhusur nalo seju gail a? Ao mətukade husur mətōriŋ nəlomito len na-kel-uri-an tovoi mətōsəsəloŋ həni. ³ Mətumelmel o mətumabe? Nəboŋ mətōtūbat, mətōhusur aGot len nədaŋan seNunun, be gagai mətunau ke mətēvurvur nəmauran toveveu enan len nədaŋan samit ŋai. Mitimabe? ⁴ Len nadəlomian samito, mətōləŋon isa vəsa len natit isoβur. Savi ŋos natideh a? Ao! Evi ŋos natite! ⁵ Nəboŋ aGot tolav aNunun mai gamito, nəboŋ togol namerikel gail len gamito, igole husur mətōhusur nalo seju gail a? Ao! Igole husur mətōriŋ nəlomito len na-kel-uri-an tovoi mətōsəsəloŋ həni.

⁶ Mitinau aAraham ke: "Gai eriŋ nəlon len aGot, ale aGot eriŋ gat aAraham hum tovi nəvanuan nanoran." ⁷ Beti mətələboi ke, alat lotoriŋ nəlolit len aGot, galit lovi anatun aAraham kitin. ⁸ Sutuai natosian siGot ike, dereh aGot teriŋ ke, naluŋoh hən nəvanuan naut tiltile linor len nəhon balai, ləβeriŋ nəlolit lan. Natenan ipat a ŋo nəboŋ aGot tokel na-kel-uri-an tovoi mai aAraham ke, "Len gaiug, dereh nigol navoian van hən naluŋoh ŋisi hən nəvanuan naut tiltile." ⁹ Imagenan, dereh aGot tigol navoian van hən alat lotoriŋ nəlolit lan, suŋan aAraham togole. ¹⁰ Be alat lotoil gəgat len nalo, lutoh len nəpanismen sua. Nokəmaianan husur natosian siGot ike, "Nəpanismen tipat len alat ləsagol tabtab hən natit ŋisi topat len nalo." ¹¹ Imasil ke len nalo nəvanuan togol husuri, avan ideh sanor len nəhon aGot. Husur natosian siGot ike, "Alat lotonor len nəhon aGot dereh likad nəmauran tokitin bathut lotoriŋ nəlolit len aGot." ¹² Naŋisal hən nadəlomian enan etile len naŋisal hən nalo, toke "Avan ideh togol natit ŋisi nalo tokele, natgalenan len nalo liwol hən nəmauran san." †

¹³ AKristo eŋur nəmakuvan sidato dan nəpanismen nalo toriŋi len gadito. Eŋur nəmakuvan sidato nəboŋ tolav namiledato, topanis sidato. Husur natosian siGot ike, "Avan ideh totahətah len nəhai, nəpanismen siGot ipat lan." ¹⁴ AYesu Kristo eŋur nəmakuvan sidato hən ke, len gai gabag, naluŋoh hən nəvanuan naut tiltile dereh likad navoian aGot toviol həni tia mai aAraham. AYesu imat maienan hən ke len nadəlomian datβikade lan, datoləboi datβikad aNunun aGot, gai tokel gati.

Nalo mai na-kel-gati-an

¹⁵ Nəbathudud nadəlomian, len nəmauran tədaməŋjai imaiegai: Nəboŋ nəvanuan βeru arβike, "Evoi," hən na-kel-gati-an sua, ale arβitos gat

† 3.6 Gen 15.6; Rom 4.3 †† 3.8 Gen 12.3, 18.18 † 3.10 Deu 27.26 †† 3.11 Hab 2.4; Rom 1.17 †† 3.12 Lev 18.5; Rom 10.5 ††† 3.13 Deu 21.23

nahəsalar lan, səkad avan ideh toləboi βeβur kotovi o riŋ nasoruan ideh am lan. ¹⁶ Len naŋide tomaianan, aGot ikel na-kel-gati-an san mai aAraham mai nəpasusan san tohusuri. Natosian siGot sake, "nəpasusan san gail," hum lotosobur, be ike, "nəpasusan san," husur tosua ŋai tovi aKristo. ¹⁷ Ale nekəmaiegai ke: na-kel-gati-an aGot tokel gati mai aAraham ipat husuri van nasihau tovi 430 vir nəboŋ aGot tolav nalo mai aMoses. Be nalo enan səkaskas na-kel-gati-an enan hən βeβuer. ¹⁸ Husur nalo βevi nəkadun naviolan siGot, na-kel-gati-an enan savi nəkadun naviolan san am. Avil len na-kel-gati-an san, aGot eviol kəmas hən naviolan enan mai aAraham.

¹⁹ Ale, aGot eriŋ nalo mai aMoses ŋos nəsa? Eriŋi ŋos βeβusan nəvanuan gail ŋisi hən nəsaan salit gail. Eriŋi ipat vir nagəmaian sitenan tovi nəpasusan siAraham, atenan tovi aKristo, aGot tokel na-kel-gati-an san mai. Len aŋel gail, aGot ilav nalo mai aMoses, toum siGot, ale toum sinəvanuan gail am. ²⁰ Nəvanuan tohum aMoses eil rivuh len nəvanuan eru hən arβita gat na-kel-gati-an sua. Be nəvanuan tomaianan saum ŋos nətarhət tosua ŋai, ao, eum ŋos nətarhət toru. Avil aGot səβon ita gat na-kel-gati-an san tokel mai aAraham. ††

²¹ Imagenan, nalo siGot isor tas na-kel-gati-an san gail a? Ao, eβuer kaskasi! Husur, nalo taviol hən nəmauran kitin, gidat dattanor len nəhon aGot len nagol-husur-nalo-an. ²² Be natosian siGot ike nəsaan ibanŋis gat gadit ŋisi, gol ke ikad naŋisal sua ŋai hən datβikad naviolan aGot tokel gati. Naŋisal imaiegai ke: datβeriŋ nəlodato len aYesu Kristo, datukad nəsa aGot tokel gati.

²³ A ŋo, nəboŋ nadəlomian len aKristo sagəm sal, nalo ekətkəta kəkol hən gidato. Iŋon gol gidato vəbar aGot tovəhot naŋisal hən nadəlomian. ²⁴ Imaianan, nalo ehum ahai ŋusan sidato tokətkəta təban gidato, tosəhar gidato van hən aKristo hən datβeriŋ nəlodat lan, ale hən aGot βeriŋi ke datunor len nəhon. ²⁵ Avil gagai nadəlomian egəm tia, datoriŋ nəlodat len aKristo tia, gol ke nalo sakətkəta təban gidato am.

Anatun aGot gail

²⁶ Imaianan gamit ŋisi, len nadəlomian mətōkade len aYesu Kristo, mətōvi anatun aGot gail. ²⁷ Husur ke gamit ŋisi mətōbaptais hən mətōtoh len aKristo, ehum mətōkol nahurabat len gamito tovi nəmauran seKristo. Len nəhon aGot mətōsuŋan aKristo. ²⁸ Səkad nəju, səkad auleKris o nametβos am; nəsləv mai alat ləsavi slev, səkad natilean len galito; səkad nəpəhaŋut, səkad naluŋan. Səkad natideh am togol mətōpəpəhw, huŋur gamit ŋisi mətōsua len aKristo aYesu.

²⁹ Mətβevi seKristo, mətōvi anatun siAraham kitin. Ale nəsa aGot tokel gati mai aAraham, gamit am mətōkade. †

4 Nau maieg həni: avan sua topul hən natite imat. Natit ŋisi san, eriŋi hən anatun. Be naut kəmas

††† 3.16 Gen 12.7 § 3.17 Exo 12.40 §† 3.19 Uman 7.53 §†† 3.20 Deu 6.4 §† 3.29 Rom 4.13

natit p̄isi evi sinatun, n̄əbōŋ tovi tuhtətai sal, esuŋman naslev ŋai van v̄əbar totibau. ² N̄əbōŋ tokəkereh sal, ikad n̄əvanuan galevis lotokətkəta t̄əban natətai mai natit san gail v̄əbar n̄ədaŋ han b̄inor hən n̄əsa atəman toriŋi. ³ Len naŋide tomaiēnan, gidat am, n̄əbōŋ dattokəkereh, n̄əbōŋ datsaləboi aKristo sal, datovi slev sinədaŋan gail lotowol hən navile a pan, datovi slev sinəkadun n̄ədaŋan galenan. ⁴ Be len n̄əbōŋ tonor h̄əni, aGot esəvat aNatun uluŋman. Ap̄əhaŋvut sua ipasi, ale itoh len navəlan nalo siMoses, ⁵ hən b̄evur n̄əmakuvan sidato dattotoh len navəlan nalo, hən ke datb̄evi anaton aGot kitin gail. ⁶ Husur m̄əttovi anaton gail, aGot esəvat aNunun aYesu aNatun aGot, vi lan n̄əlodato tokai ke, “Appa! Tata!” ^{††7} Imaiēnan ḡəsavi slev am, gov̄i anaton aGot, ale husur gov̄i anaton, dereh gikad natit p̄isi aGot tokel gati hən b̄eviol h̄əni mai anaton gail.

APol inau masuŋ hən alat a Kalatia

⁸ N̄əbōŋ m̄ətsaləboi aGot sal, m̄ətovi slev sinatit l̄əsavi got kitin gail. ⁹ Be gagai, n̄əbōŋ m̄əttoləboi səhot aGot, (aoa, ivoi am notoke, gagai n̄əbōŋ aGot toləboi səhot gamito), imabe m̄ətupair t̄əlmam van hən n̄əkadun n̄ədaŋan gail l̄əsavi natideh, l̄əsədaŋ, lotovi ut k̄əmas? Imabe m̄ətuke m̄ətevi slev salit t̄ətas am? ¹⁰ M̄ətudaŋ len n̄əbōŋ gail lototibau, n̄əhanan gail hən nawik o nahəbati o nasi hau. M̄ətunau ke aGot ehəhaŋvur h̄əni natəlmaman samit van hən nalo a? ^{††11} Nunau tuhatuh hən gamito. Nomətahw m̄ənos gamito. Hum ma notoum sobuer samito. ¹² Bathudud nadəlomian, m̄ətesuŋman ginau, husur ginau numakuv dan nalo hum gamito.

N̄əbōŋ nototoh mai gamito, m̄ətsamədas ginau bōŋ ideh. ¹³ Be husur ke notoməsah, nato han sagw mai gamito igol ke noləboi n̄əb̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito. ¹⁴ Naut k̄əmas naməsahan sagw igol idaŋ len gamito, m̄ətsarjit n̄əhomit van hən ginau, m̄ətsamətahun ginau. Wake m̄ətohəhaŋvur hən ginau. M̄ətokəkəta t̄əban ginau suŋman notovi aŋel sua siGot o suŋman notovi aYesu Kristo gabag. ¹⁵ Be nakemkeman samito, n̄əsa evisi h̄əni? Imabe? Nukel koti ke n̄əbōŋ nototoh ei, m̄ətohəhaŋvur hən m̄ətb̄igol natideh m̄ənos ginau. N̄ətausi, m̄əttakis kuv namətamito hən m̄əttavil hən gail mai ginau. ¹⁶ N̄əsa evisi togol ke gagai n̄əbōŋ notokel nakitinan mai gamito, m̄ətunau ke notomətahun gamito?

¹⁷ A m̄əno, nusor husur alat lotopusan hən naŋusanan totile. Galito ludaŋ hən l̄əb̄eliv gamito hən m̄ətb̄itah mai galito, be savi m̄ənos navoian. Luke leliv gamito dan ginamito hən m̄ətb̄idaŋ len galito. ¹⁸ Ivoi hən m̄ətb̄idaŋ len natsua, b̄evi m̄ənos n̄əsa tovoi. Ivoi hən m̄ətb̄imaganan tabtab, naut k̄əmas n̄əsatoh mai gamito. ¹⁹ Anatu gw gail, ehum notoləŋon tosa len nap̄əŋasan hən n̄əpasian sil gamito, vir naboruan seKristo begam kavkav len gamito. ²⁰ Noləŋon masuŋ hən n̄ətatoh mai

gamito gagai, hən n̄ətagəgel hən nasoruan sagw todaŋ. Be len na-toh-a-tut-an sagw, n̄əlogw etuhatu hən gamito, n̄ənanuan sagw ebutbutut.

AHakar mai aSarah

²¹ Gamit m̄əttoləŋon ke m̄ətb̄itoh len navəlan nalo, m̄ətosəsəlōŋ husuri m̄əno a? ²² Husur len natosian ike aAraham ikad anaton uluŋman eru. Nap̄əhaŋvut tovi slev, nahəsən aHakar ipas esua, ale aSarah, asoan aAraham ipas togon. ^{††23} Naslev ipas anaton aAraham len naŋide sinəvanuan ŋai, be asoan aAraham ipas anaton tovi n̄əsarpohan hən na-kel-gati-an aGot tokel mai aAraham. ^{††24} Natenan ehum nasoruan k̄əta. Nap̄əhaŋvut eru arohun na-kel-gati-an eru aGot tota gat gəlaru len nahəsən. Hakar ehun na-kel-gati-an aGot tota gati len Naŋehuh Sinai, naut n̄əvanuan gail lotogəm vi slev hən nalo lan. Ale noləboi n̄əb̄ike aHakar ehum naŋehuh Sinai. ²⁵ Ale naut a Jerusalem ta daməŋai ehum Naŋehuh Sinai len naut a Arapia. Suŋman aHakar mai anaton gail lotovi slev, Jerusalem ta daməŋai mai alat lototoh lan lovi slev. ^{††26} Be aSarah tovi asoan kitin, savi slev, ehum a Jerusalem a m̄əhat, ale evi anana sidato. ²⁷ Hum natosian seIsaiah toke, “P̄əhaŋvut gotobutoh, ḡəsəpasus, gikemkem, gaiug ḡəsəkad nap̄əŋasan hən n̄əpasusan, getub̄at k̄əkai habat; husur nap̄əhaŋvut tobutoh, dereh tikad anaton isob̄ur səhor nap̄əhaŋvut tokad asoan.” [§] ²⁸ Be bathudud nadəlomian, m̄ətosuŋman aIsak; m̄ətovi anaton na-kel-gati-an aGot tokel mai aAraham. ²⁹ Sutuai, aIsmael, anaton naslev, emədas tabtab hən aIsak, anaton na-kel-gati-an. Imaiēnan sal daməŋai. Alat lotoke datb̄evi slev hən nalo, lomədas gidat, datsavi slev, dattokad n̄əpasian len aNunun aGot. Lugol dattoləŋon isa v̄əsa. ^{§†30} Avil natosian siGot ikel n̄əsa? Ike, “Kai hən naslev p̄əhaŋvut mai anaton uluŋman dan gaiug hən arbeməsev, husur anaton naslev p̄əhaŋvut asike ikad nahudhutan setəman, be anaton nap̄əhaŋvut savi slev dereh tikade.” ^{††31} Imaiēnan, bathudud nadəlomian, mitinau gat nategai ke, gidat datsavi anaton nap̄əhaŋvut tovi slev, datovi anaton nap̄əhaŋvut savi slev.

Nəmakuvan dattokade len aKristo

5 Nəmakuvan, aKristo isah ruŋbat n̄əsa tobanjis gat gidato hən datb̄ikad nəmakuvan enan. Imagenan, m̄əteil gəgat hən asike m̄ətovi slev t̄ətas am hən nalo tobanjis gat gamito a m̄əno.

² Səsəlōŋ! Ginau, aPol, nukel nategai mai gamito, ke: m̄ətb̄ikad na-tiv-dalusi-an hən m̄ətb̄inor len nəhon aGot, n̄əsa aKristo togole m̄ənos gamito savi natideh. ³ Nukel p̄uli hən gamit t̄ətas. Nauluŋman ideh todaŋ hən b̄ikad na-tiv-dalusi-an hən b̄inor len nəhon aGot, atenan timasgol husur natit p̄isi nalo siMoses kavkav tokele. ⁴ Gamit m̄əttoke m̄ətb̄inor len nəhon aGot ale

† 4.3 Kal 4.9; Kol 2.8, 20 †† Nasoruan enan, Appa evi nasoruan sua len nasoruan ta Aram namilen ke Ita o Tata. Ris Mak 14.36; Rom 8.15-17. ‡ 4.8 1Kor 8.4-6 †† 4.10 Rom 14.5; Kol 2.16-23

†† 4.22 Gen 16.15, 21.2 ††† 4.23 Gen 17.16; Rom 9.7-9 ††† Mat 23.37; Luk 13.34. N̄əbōŋ aPol toke Jerusalem, namilen ke naju gail lotohusur nalo siMoses. § 4.27 Isa 54.1 †† 4.29 Gen 21.9 ††† 4.30 Gen 21.10

mættohusur nalo m̄osi, mætugol gamit s̄bomito m̄etom̄sev dan aKris̄to. M̄etuteh dan navoian aGot toviol k̄emas h̄ani. ⁵ Nok̄emaienan, husur gidato, len aNunun aGot, datuvatvat viri ke dereh aGot tisaḅ s̄əhot gidato, suḅnan dattonor, bathut dattoriḅ n̄əlodat len aKris̄to. ⁶ Husur n̄əboḅ dattoriḅ n̄əlodat len aYesu Kris̄to, datḅikad na-tiv-dalusi-an o asike datḅikade savi natideh. Avil n̄əsa tovi natsua m̄au evi nad̄əlomian tovi n̄əkadun na-l̄emas-buni-an. Gai bolai!

⁷ A m̄o m̄etugam ivoi len n̄əgamgaman. Ase eil gol gamito h̄an asike m̄ətḅehusur nakitinan? ⁸ Naḡəgelan h̄an n̄ənanuan samito, saḡəm len aGot tokis gamito. ⁹ Naḅusanan ḡəḡeras em̄ədas n̄əvanuan isobur, ehum nasoruan k̄əta toke, "Nayis tok̄əkerēh igol nab̄əta kavkav len nabes̄in itob." ¹⁰ Bathut nad̄əlomian datokade len Nasuḅ, nunau l̄əboii ke asike m̄ətukad n̄ənanuan tile len ginau am. Ale atenan togol m̄əttod̄ədarḅāḅu, m̄əttou tuhatuh h̄an naḅusanan san, dereh gai tipanis. ¹¹ Bathudud nad̄əlomian, n̄ətakel uri gagai ke lalūḅnan limaskad na-tiv-dalusi-an, naju gail lom̄ədas tabtab h̄an ginau sal h̄an n̄əsa? Be lom̄ədas bun ginau sal husur nukel uri ke n̄əmatan siYesu len n̄əhai balbal ḅai ilav kuv n̄əvanuan gail dan n̄əsaan salito, be naju gail lom̄ətahuni. ¹² Be gail lotogol m̄əttou tuhatuh husur na-tiv-dalusi-an, nol̄əḅon ke letiv kotov ḅisi, h̄an asike l̄əḅevi ulūḅnan am. ††

¹³ Husur gamito, bathudud nad̄əlomian, aGot ekis gamit m̄os asike m̄ətḅevi slev am. M̄ətes̄əs̄əlōḅ! N̄əmakuvan samito dan nalo savi h̄an m̄ətḅehusur nal̄əḅonian samit gail lotosa, be len na-l̄emas-buni-an m̄ətēvi tarh̄ət samito suḅnan m̄əttovi slev samit gabag. ¹⁴ Bathut natuhsoruan sua ḅai ikel ur nalo kavkav ke, "L̄emas bun n̄əvanuan totoh p̄əpadarḅ h̄an gaiug suḅnan gotol̄emas bun gaiug gabag." ¹⁵ Be m̄ətḅesuḅnan nalipah nalililai tohat gamit gabag, tosah p̄əpas gamito, m̄ətēl̄əl̄əḅau h̄an gamito h̄an asike m̄ətḅem̄ədas masuḅ h̄an gamit gabag h̄an m̄ətḅimasig.

N̄əmauran len n̄ədarḅan seNunun aGot

¹⁶ Be nukēle ke, len n̄əmauran samit gail, aNunun aGot tiwol h̄an gamito. ḅimaienan, asike m̄ətōhusur nal̄əḅonian n̄əsaan gail h̄an nibemito. ¹⁷ Husur nal̄əḅonian n̄əsaan gail h̄an nibemito lom̄ətahun nal̄əḅonian seNunun aGot; ale nal̄əḅonian gail seNunun aGot lom̄ətahun nal̄əḅonian n̄əsaan gail h̄an nibemito. Husur natgalenan lupat len n̄ətarh̄ət toru artobal, gol ke m̄ətōd̄əd̄as m̄ətḅigol n̄əsa m̄ətḅel̄əḅoni. ††¹⁸ Avil aNunun aGot ḅiwol h̄an gamito, m̄ət̄əstoh len nav̄əlān nalo.

¹⁹ N̄əboḅ m̄əttōhusur nal̄əḅonian n̄əsaan gail h̄an nibemito, lugol natgalegai: naitian tosa, n̄ənanuan toḅiḅiḅjal, naḅide tosa totaḅtaḅor hum nalipah, ²⁰ nalo-tuan h̄an n̄əlablab, na-gol-nabehi-an, n̄əbalbalan, naḅitḅituhān, n̄ətabulolan van h̄an n̄əvanuan tokad n̄əsa gotol̄əḅoni, n̄əl̄ol paḅpaḅ, nal̄əḅonian h̄an n̄əpatpat-gaiug-s̄əbom̄-m̄əhat-an, nap̄əp̄ehwan, naluḅoh

gail lotop̄əp̄ehw husur n̄ənanuan totiltile, ²¹ n̄əlōm̄ tov̄ənv̄ənah, nat̄ərogan, naitian totaḅtaḅor len nab̄ilti-hanan mai nat̄ərogan, mai natit gail am hum natgalenan. Nukel nal̄əl̄əḅuan mai gamito hum notokele a m̄o tia ke, avan ideh togol natit hum natgalenan, asike ikad natohan pipihab̄əlān aGot.

²² Be n̄əboḅ aNunun aGot towol h̄an n̄əmauran s̄idato, iḅvan h̄an naḅit tomaiegai: ikad na-l̄emas-buni-an, nakemkeman, nat̄əm̄at, n̄ədarḅ-ḅuri-an h̄an na-tohm̄ədau-an len na-l̄əḅon-isa-v̄əsa-an, na-gol-na-voi-an m̄os n̄əvanuan, navoian, nad̄əlomian, ²³ nab̄oruan tom̄ədau, na-t̄əgau-gati-an h̄an n̄əl̄on gabag. S̄əkad nalo ideh tokai tas natgalenan. ²⁴ Alat lotovi siYesu Kris̄to, luḅos bun nab̄oruan salito topul h̄an n̄əsaan len n̄əhai balbal san, h̄an nal̄əḅonian n̄əsaan h̄an nibelito mai na-l̄əḅon-buni-an tosa gail ḅisi l̄əḅimat ei. ²⁵ Bathut aNunun aGot tolav n̄əmauran vevev mai gidato, datimashusur gat nal̄əḅonian seNunun aGot tos̄əhar gidato. ²⁶ Sadatipatpat k̄emas h̄an gidat m̄əhat, sadatigol natideh h̄an n̄əlodat ḅitaḅulol bulos gidat gabag, sadatitaḅulol bulos gidat gabag husur n̄əsa dattol̄əḅoni be dats̄əkade.

Dereh datilav naḅit n̄əsa dattomabule

6 Bathudud nad̄əlomian, m̄ətḅisaḅ gamit ideh togol n̄əsaan ideh, gamit m̄əttomatmatu len aNunun aGot, len naḅide tom̄ədau, vi tarh̄ət san h̄an ḅet̄əlmam van h̄an naḅisal tonor. Be m̄ətēl̄əl̄əḅau h̄an asike m̄ətḅiteh len n̄əsaan totaltal ke m̄ətēhusuri. ² M̄ətesusupah mai gamit gabag len natideh m̄ətḅinau tuhatuh h̄ani o m̄ətḅisaḅi len n̄əmauran samito ke todarḅ o tom̄əlas habat h̄an m̄ətḅevusi. Len naḅide tom̄aienan, dereh mitigol n̄əsa aKris̄to tokel buni. ³ Avan ideh ḅinau ke totibau, eḅeras gai gabag, sakitin, evi ut k̄emas. ⁴ N̄əvanuan tebunus kitev nakitinan husur nauman san s̄əbōn. ḅisaḅi ke ḅivoi, saten̄ənoḅ h̄an gai gabag mai avan ideh am, be el̄əboi ḅēḅiv len gai gabag. ⁵ Husur n̄əvanuan ḅisusua timasgol nau-man san s̄əbōn ale satipatpat gai m̄əhat husuri.

⁶ Alat lotos̄əs̄əlōḅ h̄an naḅusanan h̄an nasoruan siGot, limaskat̄əḅol h̄an natit ḅisi tovoi lotokade mai ahai ḅusan salito.

⁷ Samteḡeras gamit s̄əbomito. M̄ətsal̄əboi m̄ətḅeḡeras aGot, ḅit n̄əhomit van h̄ani. Dereh n̄əvanuan tisah tuan naḅit n̄əhai s̄əlani ḅai, gai tomabule. ††⁸ N̄əvanuan tomabul n̄əsaan niben tol̄əḅoni, tohusur nal̄əḅonian tosa san gabag, dereh tisah tuan naḅit n̄əmatan han. Avil n̄əvanuan tomabul n̄əsa aNunun aGot tol̄əḅoni, dereh tisah tuan naḅit n̄əmauran vi sutuai lan. ⁹ Sadatipet̄emas h̄an datḅigol natit tovoi, husur datḅidarḅ h̄an datḅivan am, len n̄əboḅ tonor h̄ani, dereh datisah tuan naḅit navoian dattogole. ¹⁰ Im̄aienan, n̄əboḅ dattol̄əboi datḅigole, datigol tivoi van h̄an n̄əvanuan ḅisi, be a m̄əhat h̄an galito, datigol tivoi van h̄an n̄əbathudud nad̄əlomian.

† 5.9 1Kor 5.6 †† 5.12 Deu 23.1 ‡ 5.14 Lev 19.18 †† 5.17 Rom 7.15-23

‡‡ 6.7 Job 4.8; Pro 22.8; Hos 8.7

Nalələgauan naməkot mai nasudələmian

¹¹ Məteris nabiłtitosian nototosi gegai nəboŋ nototos van hən gamito len navələgw səbōgw! ¹² Alat lototaltal ke mətbikad na-tiv-dalusi-an, galit luke ligol natit nəvanuan gail loləboi ləberisi ŋai, luke lisor patpat galit məhat husuri, hum tovi nakitinan. Avil lugol natgale-nan hən asike nəvanuan gail ləbēmədas bun galito sil nadəlomian lotokade len nəsa aKristo togole len nəhai balbal. ¹³ Husur alat lotokad na-tiv-dalusi-an, galit gabag ləsahusur nalo, be luke mitikad na-tiv-dalusi-an hən ləbisor patpat galit məhat hum məttavi ahai susur salito, bathut na-tiv-dalusi-an məttəkade. ¹⁴ Be ginau m̄au, sanev̄iv hən natideh be len nəmatan siMasta sidato, aYesu Kristo, len nəhai balbal ŋai. Bathut nəmatan san maienan, natit p̄isi hən navile a pan, ləsavi

natideh len ginau, ale ginau nəsavi natideh len nabunusian silat navile a pan. ¹⁵ Datbikad na-tiv-dalusi-an o asike datbikade savi natideh, be nəmauran veveu aGot togole, enan m̄au, datimaskade! ¹⁶ Alat lotohusur nakelean egai notomadhakele, aGot tigoł nəlolit tikad natəm̄at, mai nəlon aGot titaŋis galito. AGot ilekis hən galito hən ləbevi esan. †

¹⁷ Gagai van, avan ideh satigoł nəlogw tetuhatu h am. Husur namelbol notokad gail len nibegw, lov̄usan koti ke novi siYesu, novi slev san.

¹⁸ Bathudud nadəlomian, aMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai nanunumito. Ganan.

† *Len nasoruan ta Kris ike, aIsrael siGot, ale nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsələboii ke aIsrael siGot evi naluvo h sual am o evi alat lotohusur nakelean aPol tomadhakele.*

Efesus

Nalobulat napisulan aPol tolosi van hən alat a Efesus

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən beŷusani ke najos savi naim nalotuan ideh be evi nəvanuan gail lotoləmas bun aYesu, lotogol nəsa tokele.

Itos nalobulat egai m̄os ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol tolosi van hən alat siYesu len naut a Efesus.

APol itos nalobulat egai ɲais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbanjis aRom.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) AYesu mai nəvanuan san gail. Nəmauran veveu aGot toum həni len alat siYesu (1.3-3.21)

3) Nəmauran veveu silat siYesu len navile a pan. Imabe? (4.1-6.20)

4) Nə-maris-kotovi-an (6.21-24)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Efesus

1 Ginau aPol, len naləŋonian siGot, gai ilekis hən ginau hən noŋovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit məttovi siGot len naut a Efesus, gamit məttokad nadəlomian len aKristo aYesu. ¹²AGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Navoian aGot togole m̄os gidato

³Daisal suh aGot, aTata siMasta sidato, aYesu Kristo! Bathut naŋonan dattokade mai aKristo, aGot ivoi masuŷ hən gidato len navoian p̄isi togəm len aNunun, navoian p̄isi lotogəm len nəmav. ⁴Navoian san imaiegai: A m̄o buni, nəboŋ aGot satuŷat gol navile a pan sal, ilekis hən gidato tia gol datuŷon mai aKristo hən datbēvi esan səŷon. Ilekis hən gidato hən datb̄inor len nəhon, nəsaan bēbuer len gidato. Sutuai len na-ləmas-buni-an san, ⁵aGot inau koti tia ke b̄ipat kuv gidato hum dattovi anatun san gail len nəsa aYesu Kristo b̄igole, ale gagai aYesu igole tia. AGot igol tomaienən husur eləŋon togole, igol gai ehəhaŷur. ⁶Igol natgalen p̄isi hən datb̄isal suhi hən nəyalyalan hən navoian toviol kəmas həni mai gidato len aNatun gai toləmas buni.

⁷Len nəda hən nəmatan siNatun, aGot igol datukad nəmakuvan. AGot eruŷat nəsaan sidat gail dan gidato husur topul masuŷ hən navoian. ⁸Na-viol-kəmas-san hən navoian mai gidato epul səsəhov. Len namitisau hən nəmauran tonor mai na-ləboi-səhoti-an san p̄isi, ⁹aGot ehəhaŷur hən tokel vəhot nə-nau-utaut-an sua san tosusuah. Sutuai tia aGot ikad nə-nau-utaut-an gai toke tigole len nəsa aKristo b̄igole. Ale aGot ikel

† 1.1 Uman 18.19-21, 19.1-40

vəhot nə-nau-utaut-an en san mai gidato. ¹⁰Nə-nau-utaut-an san imaiegai ke: len nəboŋ b̄inor həni balai, aGot dereh tigol natit p̄isi len nəmav mai natit p̄isi len navile a pan libonb̄on pipihabəlan aKristo. AKristo dereh tikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an hən natgalen p̄isi. ¹¹Len aKristo, aGot ilekis hən dattovi esan gail. Ilekis hən gidato sutuai tia tonor hən nə-nau-utaut-an san. Ale igol natit p̄isi ehusur nə-nau-utaut-an hən naləŋonian san ¹²hən ke, ginamit, namttovi nametəkav hən namttoriŋ nəlonamito len aKristo, namtb̄itoh hən namtb̄isal suh nəyalyalan siGot. ††

¹³Gagai gamit am mətsavi Ju məttosəsəlon hən nakitinan, na-kel-uri-an tovoi ke aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito. Ale nəboŋ məttoriŋ nəlomit len aKristo, aGot eviol hən aNunun mai gamito hum tokel gati tia, gai ita gat nahəsan len gamito hən məttovi esan. ¹⁴ANunun aGot evi nə-ta-gati-an ke natit p̄isi aGot tokel gati ke, teviol həni mai gidato, datikade balai, nəboŋ nəmakuvan silat lotovi esan b̄ihav. Daisal suh nəyalyalan san!

Nasipaan mai na-sor-tuŷ-an

¹⁵Imagenan, nəboŋ notosəsəlon həni ke məttokad nadəlomian len Nasub aYesu, mai məttoləmas bun alat siGot p̄isi, len nəboŋ enan vəbar daməŋai, ¹⁶nosi-pa vi təban aGot tabtab hən gamito, nanoŋan ebuer. Nusor tuŷ m̄os gamit akis ¹⁷van hən aGot Tata toy-alyal, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. Nousi ke, len aNunun, teviol hən namitisau hən nəmauran tonor, mai tikel vəhot aGot mai gamito, hən na-ləboi-bun-gai-an b̄etibau am len gamito. ¹⁸Nousi am ke, tigol məteləboi buni len nəlomito hən nə-vatvat-viri-an aGot tokis gamit hən mətb̄ikade. Nuke məteləboi

†† Gegai aPol isor husur gai mai naju gail.

səhot na-pul-masuŭ-an hən navoian toyalyal gai tokel gati ke, teviol həni mai nəvanuan san gail. ¹⁹ Nutor tuŭ ke məteləboi nəyalyalan hən nədaŋan san tosəhor bun natideh dattoləboi datbinau səhoti, nədaŋan enan san tovi tarhət sidat dattoriŋ nəlodat len aKristo. Evi nabiltidaŋan gai toum lan ²⁰ nəboŋ togol aKristo tole məhat dan nəmatan, nəboŋ toriŋi tobətah len navəlan nəmatu len nəmav. ^{†21} Len naut enan, aKristo eil a mŋo səhor aŋel o natəmat ideh toil a mŋo tokad nədaŋan hən na-il-a-mŋo-an. Iŷat nəhes tosəhor masuŭ hən nəhes ideh lotoləboi ləbikade, savı gagai ŋai, be evi vi sutuai. ^{††22} AGot eriŋ natit pisi len navəlan aKristo, ale itabtabuh lan hən beil a mŋo hən natit pisi mŋos nəvanuan san gail. * Esuman gai tovi nəkadun towol hən niben ²³ ale niben tovi nəvanuan san gail. Ale aKristo epul len nəvanuan san gail, gai togol natit pisi len naut pisi topul pisi hən natohan san. ††

Nəmauran veveu len aKristo

2 A mŋo mətumat sil nəsaban samit dan nəsa aGot toləŋoni, mai nəsaan samit gail. ² A mŋo mətovi vanuan navile eg a pan məttohəsur naŋisal salito tosa. Mətugol nəsa aSetan toləŋoni. Evi aSetan toil a mŋo hən natəmat gail hən naməsav, iwol hən nəlon alat lotomətahun ləbigol nəsa aGot toləŋoni. ³ A mŋo gidat pisi datutoh maienan. Datohəsur naləŋonian hən nibedato. Datugol natideh nəboruan sasa sidato mai nənauan sidat toləŋoni. Datukad nəboruan sasa enan nəboŋ lotopas gidato ale datosuŋan nəvanuan gail pisi am; datunor hən nəlol paŋpaŋ mai nəpanismen siGot.

⁴ Be aGot epul hən nalolosaan mai na-ləmas-buni-an. Bathut na-biltiləmas-buni-an san toləmas masuŭ hən gidat həni, ⁵ naut kəmas dattomat len nəsaan sidato, gai igol datumaur mai aKristo. (Evi navoian aGot toviol kəmas həni ŋai tolav kuv gamito dan nəpanismen hən nəsaan samito.) ⁶ Ale len nəbonan sidat mai aKristo hum niben, aGot igol datule məhat vi lan nəmauran vi sutuai mai aKristo ale eriŋ gidat datobətah maii len nəmav. ⁷ Igole hən beŷusan navoian san len nəboŋ ta tahw vi sutuai, navoian toviol kəmas həni tosəhor bun natideh dattoləboi datbinau səhoti. Igol navoian en san imasil len natit pisi togole mŋos gidato len aKristo aYesu. ⁸ Ale igol imasil maiegai: Len navoian aGot toviol kəmas həni, ilav kuv gamito dan nəsaan samito nəboŋ məttoriŋ nəlomit len aYesu. Gamit mətsagol natideh hən mətbimakuŷ, evi naviolan siGot. ⁹ Datodədas datbigoŷol natideh hən datbikad nəlav-kuvi-an dan nəsaan sidato. Imaienan hən asike datbələboi datbipatpat gidat məhat lan. ¹⁰ Husur evi aGot togol gidato. Len aYesu Kristo aGot igol gidato hən datbigoŷol nau-man tovoi gail gai toutaut həni sutuai tia hən datbigole.

Datosua len aKristo

¹¹ Sa-nəlomit tibonboŋ hən nategai ke, nəboŋ lotopas gamito, mətsavi Ju. Ale naJu gail lotoŷiv hən nativ-dalusi-an nəvanuan togole len nibelito, galit lokis gamito hən "alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an." Nau təlmam hən nəboŋ ta mŋo enan. ¹² Len nəboŋ enan mətutoh, aKristo eŷuer len gamito. Mətovi mətbos gail, mətsavi nəvanuan siGot, alat a Israel. Ale mətotətan hən na-kel-gati-an gail aGot tokel mai alat a Israel, na-kel-gati-an aGot tota gat gail len nahəsan. Mətsəkad nəvatvat-viri-an ideh. Mətutoh len navile a pan, aGot eŷuer len nəmauran samit gail. ¹³ A mŋo mətutoh a tut dan aGot, be gagai mətosua mai aKristo aYesu. Len nəda hən nəmatan seKristo, aGot ilav gamit mətogəm pəpadaŋ hən gai.

¹⁴ A mŋo ginamit namtovi Ju mai gamit mətsavi Ju datomətahun bun gidat gabag. AYesu igol natəmat len gidato, igol gamit mətsavi Ju mai ginamit namtovi Ju datosua. Na-mətahun-buni-an tohum napisibile topəpehun gidato, igol eŷuer. ¹⁵ Len nəmatan hən niben, aYesu igol nalo seju gail tobaŋ kelean todaŋ, səkad nədaŋan am. Igol tomaienən hən biŋol naluŷoh toru enan arukad natəmat, arosua, naluŷoh veveu sua len gai. ¹⁶ Len nəmatan san len nəhai balbal, aYesu igol naluŷoh eru enan arosua ale igol arukad navoivoian mai aGot len natəmat. Len nəhai balbal ehum togol na-mətahun-buni-an səlaru imat, naluŷoh eru enan arsamətahun gəlar gabag am. ¹⁷ Egəm kel ur natəmat enan mai gamit mətsavi Ju məttosuh a tut dani, ale ikel uri mai ginamit am namtovi Ju namtosuh pəpadaŋ. ^{††18} Len nəsa aKristo togole, gidat pisi, naJu mai nametbos gail, datoləboi datbegəm hən aTata Got len aNunun tosua ŋai.

¹⁹ Imaienən, mətsavi mətbos am, mətsavi vanuan naut a tut. Be mətovi galevis len alat siGot. Mətovi vanuan gail len nəbathudud siGot. ²⁰ Gidat dattokad nadələmian, datohum naim nəvat san, gai toum həni len nəpaudesen tovi ahai pispisul mai ahai kelkel ur gail. Ale aKristo aYesu səbon evi nəvat togol naim nəvat tohav mai tonor. ²¹ Nasuŷ esuhud hən gidato hən datbiŋon maii len naim, hən naim enan bevi məhat hən begəm vi naim siNasuŷ tolo. ²² Len aKristo, gamit am mətsavi Ju, aKristo esuhud hən gamit hən mətbibon maii len naim toum həni, hən begəm vi naim aGot totohtoh lan len aNunun.

Nauman siPol mŋos alat ləsavi Ju

3 Bathut natenən, ginau, aPol, nutoh len naim bəbaŋis sil notoum seKristo, aYesu, husur nukel ur na-kel-uri-an san tovoi mai gamit mətsavi Ju.

² Suŋan məttosəsəloŋ həni tia, aGot, len navoian san, itabtabuh len ginau hən nəbeum mŋos gamito. ³ Hum nototos kəkereh həni a mŋo tia, aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an san tosusuah mai ginau. ⁴ Nəboŋ mətbəŷuruŋ nəsa notomadhatosi, dereh mitinau

† 1.20 Psa 110.1 †† 1.21 Kol 1.16 ‡ Psa 8.6. Len nasoruan ta Kris ike, aGot eriŋ natit pisi pipit narien aKristo. †† 1.23 Kol 1.18-19

‡‡ 2.17 Isa 57.19

səhot naləboian sagw hən nə-nau-utaut-an enan husur aKristo. ⁵ AGot sakel vəhoti mai naur ta sutuai, be gagai, len aNunun, ikel vəhoti mai ahai pispisul mai ahai kelkel ur san gail. ⁶ Nə-nau-utaut-an san tosusuah imaiegai ke: Len na-kel-uri-an tovoi lotodəlomi, alat ləsavı ju mai naju gail loḗitḗitoḗ. Galit ḗisi lukad natit ḗisi aGot totəgau gati ḗios anatun gail. Naluḗoh eru en ḗisi losua hum niben aKristo, lukad bənbən hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan aGot tokel gati a ḗio, ale tosar-poh len aKristo aYesu. †

⁷ Len na-voi-buni-an aGot toviol kəmas hənı mai gin-au len nədaŋan san, nogəm vi vanuan nauman san hən nəbikel na-kel-uri-an tovoi ḗiosi. ⁸ Ginou novi ut kəmas səhor nəvanuan ḗisi lotovi siGot. Be naut kə-mas natenan, len navoian aGot toviol kəmas hənı, ilekis hən ginou hən nəbikel mai gamit mətsavi ju, hən na-kel-uri-an tovoi ke, aKristo tovi nəkadun navoian gail toplu van van datsaləboi datḗeləboi səhoti. ⁹ Ale aGot togol navile a pan mai natit ḗisi, ilekis hən ginou hən nəbıgol nəvanuan ḗisi ləḗeləboi husur nə-nau-utaut-an egai san, nə-nau-utaut-an tosusuani sutuai len natuḗatan. ¹⁰ Gagai aGot igol tomaienən hən ḗevu-san namıtısau tıtile san gail hən nəmauran tonor van hən alat lotoıl a ḗio mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-ḗio-an, be savı len navile a pan. †† Ale dereh leris ləboi namıtısau en san hən nəmauran tonor nəboŋ ləḗerıs alat siYesu. ¹¹ Enan evı nə-nau-utaut-an siGot sutuai tia, ale igol isarpoh len aKristo aYesu, aMasta sidato. ¹² Len aKristo mai nadəlomian dattokade lan, datoləboi datḗegəm tabtab, il len nəhon aGot, namə-tahwan eḗuer. ¹³ Imaienən, nukel mai gamit ke sa-nəlomıt tetuhətuḗ hən na-ləŋon-ısa-vəsa-an sagw ḗios gamıto. Ao, ıvoi hən mətḗevıv hənı husur evı tarḗət samıto.

Na-sor-tuḗ-an hən na-ləmas-buni-an

¹⁴ Bathut togol natgalen ḗisi, notəŋedur, sor tuḗ vi təban aGot Tata, ¹⁵ nəbathudud kavkav san len nəmav mai len navile a pan lotokad nahəsalit lan. ¹⁶ Nusor tuḗ ke, len nəyalıalan aGot toplu hənı, mai len aNunun, aGot dereh teviol hən nədaŋan hən mətḗıdaŋ habat am len nəlomıto. ¹⁷ Nusor tuḗ ke, bathut məttorıŋ nəlomıt lan, dereh aKristo titoh tin len nəlomıto. Nusor tuḗ ke, na-ləmas-buni-an tevi nəkadun nəmauran samıto hən mətḗeləmləmas bun gamıt gabag. ¹⁸ Nusor tuḗ ke, gamıt mai nəvanuan ḗisi siGot, dereh mı-tıkad nədaŋan hən mətḗeləboi səhot nəḗosḗosan, nəbəlavan, nə-sahsah-vı-məhat-an mai nə-sareh-vı-pan-an hən na-ləmas-buni-an seKristo. ¹⁹ Nuke məteləboi na-ləmas-buni-an seKristo tosəhor bun na-ləmas-buni-an ideh am nəvanuan toləboıı, hən mətḗ-bəpul səsəhov hən nəboruan kavkav siGot.

† 3.6 Kol 1.26-27 †† Kol 1.16. Nəboŋ toke alat lotoıl a ḗio mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-ḗio-an be savı len navile a pan, len nasoruan ta Kris namılen səmasıl. Hum ma tovi aŋel mai abılıtıŋel lotoıl a ḗio o lotokad nədaŋan len nəmav. Hum ma tovi natəmat gail lotoıl a ḗio o lotokad nədaŋan len naut ideh lotosuh lan. Namılen hum ma tovi gəlar ḗisi. Husur səmasıl magenan, naut egai sakel uri ke tovi aŋel o natəmat o gəlar ḗisi.

²⁰ Datsıl suh aGot! Len nədaŋan san toum len gıda-to, aGot eləboi ḗıgol natıt gail səhor məsuḗ hən nətıdeh dattoləboi datḗeusi hənı o datḗınanu hən ḗıgole. ²¹ Gıdat dattovi siYesu datsıl suh nəyalıalan siGot, naur ḗisi lısal suh nəyalıalan san len aKristo aYesu vı sutuai sutuai! Ganan!

Nəbonan len niben aKristo

4 Bathut natgalenən, ginou, aPol, lotobaŋıs gat ginou sil nauman notogole ḗios Nasuḗ, ginou nous gamıt ke, nəḗısal hən nəmauran samıt gail tinor hən nəmauran aGot tolekıs hən gamıt hənı. ² Nəlomıt temədaı, samtınanu gamıt səḗomıt ŋai; len nətıdeh mətḗıgole hən nəvanuan gail, mətemədaı lan; len nə-daŋ-ḗuri-an samıto, mıtıtoḗ mədaı teḗəlav; len na-lə-mas-buni-an, mıtıdaŋ ḗur nəvıde tıtile mai nəboruan tıtile samıt gabag. ³ ANunun aGot igol mətosua. Len nədaŋan samıt ḗisi, mətetəgau gat nəḗonan en mə-tokade len natəmat. ⁴ Gıdat dattovi siYesu datumaıegai: Datovi niben aKristo tosua ŋai, datukad aNunun aGot tosua len gıdato. İkad nə-vatvat-vıri-an tosua, aGot tokıs gıdat ḗios datḗıkade. ⁵ İkad aMasta tosua ŋai, nadəlomian tosua lan mai nəbaptısan tosua lan. ⁶ İkad aGot tosua, aTəmadat toıl a ḗio hən gıdat ḗisi, toum len gıdat ḗisi, totoḗ tin len gıdat ḗisi.

⁷ Be aKristo evıol kəmas hən navıolan mai gıdat vı-susua. Epərehun navıolan galenən tonor hən naləŋon-ıan san. ⁸ Bathut enan, natosıan siGot ike, “Nəboŋ tovi məhat vəbar naut a məhat bunı, alat gai tosəhor galıt len nəbılıtıbalan, esəhar galıt lovi slev san.

Evıol hən navıolan gail mai nəvanuan gail.” ††
⁹ Nəboŋ natosıan enan toke “evı məhat,” namılen ke, a ḗio aKristo evı pan vı lan navile a pan. ¹⁰ AKristo tovi pan, evı gai tovi məhat, tovi məhat səhor nəmav hən bəpul len natıt ḗisi. ¹¹ Natosıan enan ikele am ke, aKris-to “evıol hən navıolan gail mai nəvanuan gail.” Ale evıol hən natgalegai mai nəvanuan san gail ke: galevıs ahai pıspısul gail, galevıs ahai kelkel ur gail, galevıs hən ləbikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu len naut tıtile gail, ale galevıs hən ləḗeil a ḗio, kətkəta təban alat siYesu, mai galevıs am ahai ḗusan gail. ††¹² İgol na-tenən hən ləḗeıtaıt hən nəvanuan san gail ḗios nau-man hən na-vı-tarḗəte-an, hən alat lotovi niben aYesu, ləḗıdaŋ am len aKristo. ¹³ Tımaıenən vəbar gıdat ḗisi datḗıkad nəḗonan len nadəlomian mai naləboıan husur aNatun aGot, hən datḗegəm matmatu am vəbar datḗesumən aKristo len nəboruan san tonor bunı. ¹⁴ İmaıenən asıke datosuḗan atuhlahutai am lo-togəgel hən nənanıan salıto. Lohum nəwag, nəlan mai nətas tobarbar hənı. Asıke datupair husur nəḗusanan tıtile. Asıke datohusur nəvanuan gail lotokad namıtısau hən nəgəgərasan lotoke ləḗegəras gıdato len nalı-bılıboŋan hum tokıtın, be savı nakıtınan. ¹⁵ Avıl len na-ləmas-buni-an datekıtın mai gıdat gabag, datımatmatu am tabtab hən datḗesumən aKristo len natıt ḗisi datḗıgole, husur aKristo tovi nəkadḗute, nəvanuan san

‡ 4.2 Kol 3.12-13 †† 4.8 Psa 68.18 †† 4.11 1Kor 12.28

gail lovi niben. ¹⁶ Len na-il-a-ño-an san igol nəvanuan san gail luḃon gəm sua, hum nənau ḃisi lotoudud mai nahudhut niben gail ḃisi. † Nəboḃ nahudhut niben lotogol nəsa tonor hən ləḃigole, len na-ləmas-buni-an, losusupah hən ləḃigol niben kavkav ḃimaur, ḃetibau am.

Nəḃoruan veveu len aKristo

¹⁷ Imagenan, len nahəsan Nasuḃ nusor idaḃ mai gamito, nokəmaiegai ke: Samtitoh am suḃan alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail. Lodə-darḃaḃu, nənauan salit evi naut kəmas. ¹⁸ Nəmərgobut ikabut gol naləḃoian salito, ale lutoh a tut dan nəmauran siGot husur natətanan topat len galito, bathut nəkadulit iḃonḃon. ¹⁹ Natideh lotogolgole nahurulit səsa lan. Ludaḃ hən naḃide naitian taḃtaḃor ḃiwol hən nəmauran salito, lohusur təməhav hən naḃide tiltile lotoḃiḃiḃiḃal.

²⁰ Be enan savi naḃisal seKristo tohum məttoləḃoi səhoti. ²¹ Nəboḃ gamit məttosəsəloḃ hən nakelean husur aKristo, mətorij nəlomit lan, ale loḃusan gamito hən nakitinan topat len aYesu. ²² Naḃide hən nəmauran məttokade ta ḃi, naləḃonian lotosa, lotogəras gamito, lomədas nəmauran enan. Imaienan, mitikol bulani dan gamito. ††23 Mitidaḃ hən aNunun aGot ḃigol məḃiveveu len nənauan samito mai nəlomito. ²⁴ Mitimasgəm vi vanuan veveu gail məḃiḃikad nəḃoruan veveu aGot toum həni hən məḃesəḃan gai. Imagenan, mitinor kitin, toh a tut dan nəsaan len naḃide aGot tohəḃaḃur həni. ‡

²⁵ Imaienan, mitinor hən nalibliboḃan, mitikel nakitinan mai gamit gabag, husur gidat ḃisusua nahudhuben aYesu, datosua ḃai. ††26 Len nəlol paḃpaḃ samito, samtigol nəsaan. Sa-nəlomit tipaḃpaḃ teḃəlav. Namityal satimasur lan, ††27 hən natəmat asike ḃikad kas naut ideh len nəmauran samit gail. ²⁸ Nəvanuan vən-vənah satevənah am, be ivoi ke teum tidaḃ, teum hən natit tovoi hən navəlan gabag, hən ḃeləḃoi ḃikad natit hən ḃeviol həni mai alat lotoḃidol. ²⁹ Nasoruan ideh tomədas nəvanuan, samtikele. Satevivile len nabuḃomito. Mitikel nasoruan tovoi ḃai, hən ḃesusu-pah mai nəvanuan, gol nadəlomian salit ḃidaḃ am. Mitikel nasoruan tonor hən ləḃeləḃoi mai tovi tarhəte sivan ideh am ḃesəsəloḃ həni. ³⁰ Len naḃide samito samtigol aNunun aGot nəlon tisa; husur aGot erij aNunun len gamito, hən tota gat nahəsan len gamito ke məttovi esan, van vəbar nəboḃ ḃigol ḃis nəmaku-van samito. ††31 Mitinor hən na-mətahun-buni-an, nə-taḃulol-bulosi-an, nəlol paḃpaḃ, nə-kai-walwal-an, nasor-mədasi-an hən nahəsan avan ideh, mai nəsaan ḃisi. Mitinor hən galen ḃisi. ³² Avil mitivoi hən gamit gabag, nəlomit titaḃis gamit gabag, məterubat nəsaan samit gabag hum, len aKristo, aGot torubat nəsaan samito. †††

† Nənau evi nastrij gail len niben nəvanuan. Galevis lorusan niben, len galevis am nəda igam husuri. †† 4.22 Kol 3.9 ‡ 4.24 Gen 1.26-27; Kol 3.10 †† 4.25 Zec 8.16 †† 4.26 Psa 4.4 ††† 4.30 Isa 63.10 ††† 4.32 Mat 6.14-15

Mititoh len naḃial

⁵ Imagenan, bathut aGot toləmas bun gamit mət-tovi natun gail, mitigol tətoḃ hən aGot. † Na-lə-mas-buni-an tiwol hən gamito, nəmauran samit tepul həni. Mətesuḃan aKristo toləmas bun gidato, toviol hən nəmauran san ḃos gidato hum naviolan, hum natit gototutumav həni nəḃon tosusau van hən aGot. †

³ Be naitian tosa, naḃide tosa totaḃtaḃor ḃisi, mai naləḃon-masuḃ-an hən natite teḃuer kaskasi len gamito. Nəsaan tomagalenan ləsanor hən nəvanuan siGot gail. ⁴ Sanor hən məḃiḃikel nasoruan paḃsago, na-sor-melmel-an mai nasoruan soḃsoḃ toḃiḃiḃiḃal. Be inor hən məḃiḃikel nasipaan vi təban aGot. ⁵ Mitinau ləḃoi natesua ke, nəvanuan togolḃol naitian tosa, nəvanuan togolḃol naḃide tosa totaḃtaḃor, mai nəvanuan toləḃon masuḃ hən natite, alat lotomaianan lodədas ləḃeḃis len natohan pipihəḃəlan aKristo mai aGot. Lodədas ləḃikad naviolan tovoi aGot totəḃəḃ gati ḃos nəvanuan san gail. (Nəvanuan lotoləḃon masuḃ hən natite, lulotu hən natit lotoləḃon masuḃ həni. Egəm vi got salito, evi nagot gəgəras.)

⁶ Alat lotoke nəsaan galenan savi natideh, saleḃəras gamito hən nasoruan tomaienakitinan toḃuer lan. Husur nəlol paḃpaḃ siGot dereh tibar alat ləsaḃol nəsa tokele sil natgalenan. ⁷ Samtitah mai galit len nəsa lotogole. ⁸ A ḃi mətutoh len nəmərgobut, be gagai mətovi siYesu ale mətutoh len naḃial. Mititoh hum nəvanuan hən naḃial. ††9 Husur naḃit naḃial topat len gamito evi navoian, nanoran mai nakitinan gail ḃisi. ¹⁰ Mitisəḃ səhot nəsa togol Nasuḃ tohəḃaḃur. ¹¹ Naḃide hən nəmərgobut ləḃəḃan hən natideh tovoi, mətebulatut dan gail. Ivoi am hən məḃiḃikel vəhoti ke lotosa. ††12 Husur nagolean susuah silatenan evi natit hən nahur sasa hən avan ideh ḃisor husuri. ¹³ Avil nəboḃ naḃial toḃias natit ḃisi, nəvanuan gail ḃisi loləḃoi ləḃeris nakitinan husuri ke tovoi o tosa. ¹⁴ Husur natit ḃisi naḃial toḃias gail lumasil len nakətaan sinəvanuan ḃisi. Bathut enan ikad nasoruan sua toke, “Gaiug gotopatmari, gilele, gile məhat dan nəmatan, ale aKristo teḃias gaiug.”

¹⁵ Imaienan, məteləḃəḃəḃ hən natohan samito. Samtitoh suḃan alat lototətan hən nəmauran tonor. Avil mititoh suḃan alat lotokad namitisau hən nəmauran tonor. ¹⁶ Mitigol ke natit ḃisi məḃiḃigole teliv nəvanuan gail van hən aYesu, husur len nəboḃ ta daməḃai nəvanuan lusa. ¹⁷ Imagenan samtimelmel, avil məteləḃoi səhot nəsa Nasuḃ toləḃoni. ¹⁸ Samtətəroḃ hən nəwain toliv gamit van hən naḃide gail lototaḃtaḃor. Avil mətepul hən aNunun aGot. ¹⁹ Mətekəkai hususur hən nəḃe gail lotopat len nasoruan siGot mai gamit gabag. Mətekəkai hususur hən nəḃe hən nalotuan gail mai gamit gabag, mətekəkai maienan hən nəḃe aNunun aGot togol gail. Mətekəkai, gol nəḃe len

§ 5.1 Lev 19.2; Mat 5.48 †† 5.2 Exo 29.18 ††† 5.8 Isa 60.1-3 †† 5.11 Rom 13.12

an siGot gail þisi. ¹⁹ Ale gisor tuŵ m̃os ginau am. Geus aGot ke ñəboŋ ñəb̃isor, tilay nasoruan mai ginau h̃ən asike ñəb̃em̃ətahw h̃ən ñəb̃ikel natet̃ətan h̃ən na-kel-uri-an tovoi aGot tokel ṽəhoti. ²⁰ Ginau nusor siYesu Kristo, be nutoh len naim b̃əbaŋis, lubaŋis ginau h̃ən natsen gail sil na-kel-uri-an tovoi notokel uri. Nimaskel uri, sanem̃ətahw. Sor tuŵ m̃os ginau h̃ən ñəb̃igole.

Nasud̃əlaŋian

²¹ Nuke m̃ətel̃əboi natit þisi husur ginau mai ñəsa notogole. Ale aT̃ikikus, aŵagw notol̃əmas buni len nad̃əlomian, todaŋ len Nasuḅ mai nauman san, gai

dereh tikel ur natit þisi mai gamito. ^{†22} Husur natenan nos̃əvati van h̃ən gamito, h̃ən ke m̃ətb̃el̃əboi natit gail husur ginamito, ale h̃ən b̃igol m̃ətb̃el̃əŋon b̃ivoi am len ñəlomito.

²³ Wawa gail len nad̃əlomian, ñəlomit tikad nat̃əŋat. Ale na-l̃əmas-buni-an totah mai nad̃əlomian, aGot aTa-ta mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol h̃əni mai gamito.

²⁴ AGot teviol k̃əmas h̃ən navoian mai galit þisi lotol̃əmas bun aMasta sidato, aYesu Kristo, h̃ən na-l̃əmas-buni-an topat vi sutuai.

† 6.21 *Uman 20.4*

il-ḅuri-an tosəhor ta ṁo, ləsamətahw hən ləḅikel ur nasoruan siGot.

¹⁵ Ekitin ke galit galevis lukel ur aKristo sil lototaḅulol bulos ginou mai lotopul hən naḅitḅituhan, be galevis am lukel uri len naləḅonian tovoi. ¹⁶ Lukel uri len na-lə-mas-buni-an husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginou hən nəḅeil gəgat, nəḅikel kot na-kel-uri-an tovoi. ¹⁷ Alat lototaḅulol ləsakel ur kot aKristo, avil lukel uri hən ləḅipatpat galit məhat husur lunau ke lemədas ginou gagai nəḅoḅ natsen tobaḅis gat ginou. ¹⁸ Be savi natideh! Ivoi ḅai ke len naḅisal ḅisi, naut kəmas nagəḅərasan o nakitinan len nəlolito, lukel ur aKristo. Ale husur enan nukemkem.

Dereh nikemkem tabtab, ¹⁹ husur noləboii ke, len nasor-tuḅ-an samito mai na-vi-tarhəte-an seNunun aYesu Kristo, nəsa tovisi hən ginou dereh tevi ḅisal hən nəḅimakuv. ²⁰ Len na-ləḅon-buni-an sagw nuvatvat viri ke səkad natideh ḅigol nahurugw ḅisa, avil nuvatvat viri ke nəlogw teil ḅuri gagai suḅan akis, hən ke, len natit ḅisi nəḅigole, nisal suh a Kristo, naut kəmas nəmauran o nəmatan sagw. ²¹ Husur len nabunusian sagw, nəmauran sagw evi seKristo ale nəḅimat, ivoi masuḅ am. ²² Be nəḅitoh tabtab maiegai len navile eg a pan, dereh nauman sagw tiḅan am. Nilekis hən gəlar ta be? Nəmauran o nəmatan? Nəsənanu ləboii. ²³ Gəlar ḅisi arulevlev hən ginou. Noləḅon masuḅ həni ke nerih nəmauran egai hən nəḅimat hən nəḅitoh mai aKristo, husur natenan ivoi ḅisi am hən ginou. ²⁴ Be ivoi am hən gamito ke nitoh tabtab maiegai len nibegw. ²⁵ Ale husur nunau ləboi natenan, noləboii ke nitoh van, nitah tab mai gamit ṁos napulan samit len nəḅəlomian mai nakemkeman. ²⁶ Imagenan, nəḅoḅ nəḅitoh mai gamit tətəs, dereh məteləboi məḅḅisal suh aYesu Kristo səhor ta ṁo, bathut nəsa togole hən ginou.

²⁷ Be natsua, naḅide hən nəmauran samit timasnor hən na-kel-uri-an tovoi seKristo, hən ke naut kəmas nəḅegəm ris gamito o nəḅitoh a tut dan gamito, dereh nesəḅəloḅ həni ke mətoil gəgat suḅan məttosua ḅai ale len nəlomit tosua mətubal tabtab ṁos nəḅəlomian hən na-kel-uri-an tovoi. ²⁸ Samtemətahw len aenemi samito gail; tah gat nəlomito. Nəḅoḅ məḅḅeil gəgat, aenemi samit dereh leləboi səhoti ke aGot dereh tigol limasig buni be tilav kuv gamit dan nəḅanisman hən nəmasigan enan. ²⁹ Husur aGot eviol kəmas hən nəḅəlomian len aKristo mai gamito, wake eviol kəmas həni am ke məttoləḅon isa vəsə ṁosi, ³⁰ husur gagai mətutoh len nəḅəlan toḅitoḅ hən nəḅəlan məttorisi ke notodaḅ ḅuri a ṁo. Evi nəḅəlan məttosəḅəloḅ həni gagai ke notodaḅ ḅuri sal. †

Gol tətəḅ hən aYesu nəlon tomədaḅ, sənanu gai

2 Datoləḅon ivoi am len nəlodato len nəḅənan mai aYesu, na-ləmas-buni-an san etəḅov nəlodat vi pan, datukad nəḅənan len aNunun, nəlon aYesu itaḅis gidato, ilolosa hən gidato. ² Husur natgalen ḅisi, mitimaskad nənanan tesua ḅai, məteləmas bun gabag hən gamito, mitikad nəlomit tesua, mitikad naləḅon-

ian tesua ḅai. Məḅḅigol natgalenan, dereh mitigol ginou nepul səsəhov hən nakemkeman. ³ Samtehusur naləḅonian samit səḅəmit ḅai, samtipatpat gamit səḅəmit məhat, avil len nəlomit tomədaḅ hum məttovi ut kəmas, gamit ideh, tinau ideh am hum totibau səhor gai. ⁴ Gamit ḅisusua satinau nəsa tovoi hən gai səḅon ḅai be tinau nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail am. ⁵ Mitimaskad nənanan toḅitoḅ hən nənanan aKristo aYesu tokade, ke:

⁶ Naut kəmas tokad nəḅoruan siGot, naut kəmas tovi aGot, sənanu ke tonor hən ḅətəgau gat naḅitḅitoḅan mai aGot. ††

⁷ Be erih gəḅulan nəhes toḅati mai nəyalalan san, ilav nəboruan sinaslev sua, † egəm vi vanuan suḅan nəvanuan gail, ikad nənahənah hən nəvanuan.

⁸ Igol nəlon emədaḅ, sənanu gai gabag, igol husur ḅis nəsa aGot tokele, naut kəmas togol nəmatan san.

Be savi nəmatan ḅai, imat ebun len nəhai balbal.

⁹ Imagenan aGot eputsani vi lan namilen toyalyal a məhat ḅisi,

eviol maii hən nəhes toyalyal səhor nəhes ḅisi,

¹⁰ hən ke nahəsən aYesu ḅigol natit ḅisi ləḅətəḅedur, len nəmav mai len navile a pan mai len naut nəmatan,

¹¹ mai nabuḅolit ḅisi lisor vəhoti ke, aYesu Kristo evi Masta, hən ləḅisal suh nəyalalan siGot Tata. ††

Mitigol nəsa tonor hən nəvanuan gail ləḅətəḅəḅ həni

¹² Gamit notoləmas bun gamit ḅisi, natgalen ləḅimaienan, len nəlomito mitidaḅ len aGot, len nəmətahwan hən nəyalalan san, mətehisi hən məḅḅigol nəsa tonor hən nəmauran aGot tolav kuv gamit dan nəsaan samito ṁosi. Mitigol natgalegai suḅan məttogol akis hən nəsa notokele, (savi nəḅoḅ nototoh mai gamit ḅai, be nəḅoḅ nəsatoh). ¹³ Husur evi aGot toum len gamito. Igol naləḅonian samit inor hən esan mai igol mətoləboi məḅḅigol husur naləḅonian enan san.

¹⁴ Len natit ḅisi məḅḅigole, mitigole, samtikoblen, samteḅitḅituh, ¹⁵ hən asike ḅikad natideh tosa avan ideh toləboi ḅikel husur gamito. Len nəmauran samito mitivevu ḅai, namesian teḅuer, suḅan anatun aGot gail, naut kəmas navile a pan nəmargobut məttotoh lan, topul hən nəvanuan nəlolit tokəḅḅəbur, topul hən nəsaan. †† Be gamit mitimasḅial hum naḅial lotoḅial len margobut hən navile a pan, ¹⁶ nəḅoḅ məttotəḅəgau gat nasoruan hən nəmauran. Məḅḅimaienan, len nəḅoḅ seKristo dereh neləboi nəḅisor sal suh ginou ke nəḅəgam soḅuer, nəsaum soḅuer.

¹⁷ Avil naut kəmas ləḅigol nəḅimat, naut kəmas nəda hagw ḅisel hum nəwain əhai tutumav toḅiri len naviolan totutumav həni van hən aGot, nohəhaḅur. Gami-

† 1.30 Uman 16.19-40

†† 2.6 Jon 1.1, 5.18 † 2.7 Isa 52.13-53.12; Mat 20.28 †† Hən naves 10-11, ris Isa 45.23 †† 2.15 Deu 32.5

to, mətukad nadəlomian len aKristo ale mətoviol kavkav hən gamito mai aGot hən mətbigol nəsə toləŋoni. Ehum ahai tutumav toviol kavkav hən naḅuluk totutumav həni van hən aGot. Husur ke notoviol kavkav hən ginou mai aGot ale gamit məttoviol kavkav hən gamito mai aGot, naut kəmas ləbigoḷ nəḅimat, nukemkem, nuḅon mai gamit p̄isi len nahəhaḅuran.^{†18} Suḅan ginou, gamit am mitimashəhaḅur, ḅon mai ginou len nakemkeman.

ATimoti mai aEpafrotitus

¹⁹ ḅevi naləŋonian siNasuḅ, nuvatvat viri ke asike dareh nesəvat aTimoti van hən gamito. Ale nəḅoŋ ḅetəlmam nəlogw tevi pan len nəsə ḅikel uri husur gamito. ²⁰ Nəsəkad avan ideh suḅan aTimoti toləmas bun gamito, tonau masuḅ hən gamito hum ginou. ²¹ Husur galit am lumasulsul hən natit salit gail səḅolit ḅai, savi natit gail siYesu Kristo. ²² Gamit mətoləḅoi aTimoti tia, naḅoruan san tovoi, mai nauman san tovoi, husur eum mai ginou len nauman hən na-kel-uri-an tovoi hum tovi natətai toum mai atəman. ²³ Imaienan nuvatvat viri ke, nəḅoŋ nəḅeləḅoi nəsə ḅevisi hən ginou, len nəḅoŋ en ḅai dereh nesəvat aTimoti van hən gamito. ²⁴ Avil len Nasuḅ nodəlomi ke, ginou gabag ḅiau dereh nivan hən gamito.

²⁵ AEpafrotitus evi ahai pispisul samito məttoḅəvati hən ḅevi tarhət sagw. Evi wawa nadəlomian sagw toḅon mai ginou len nauman, toḅon mai ginou len nəḅalan hum nasoltia. Be len nəḅoŋ egai ginou ḅiau nunau ke nəḅesəvati van hən gamit bai. ^{†26} Husur eləŋon masuḅ hən ḅeris gamito ale eləŋon isa husur məttoḅəsəloŋ həni ke toməsah. ²⁷ Nokitin ke eməsah habat, pəpadaŋ imat. Be nəlon aGot itaŋisi, savi gai ḅai be nəlon itaŋis ginou am hən asike nəḅikad nalolosaan vəsə batbat tomaienan. ²⁸ Ņa nənauan sagw idaŋ am hən nəḅesəvati van hən gamito, hən ke, nəḅoŋ mətḅerisi, mitikemkem ale hən nəlogw asike ḅetuhatuh maiegai am. ²⁹ Nəḅoŋ ḅibar gamito, kel nahəhaḅuran samit maii len nakemkeman hum awawa samit len Nasuḅ. Nəvanuan lotosuḅan gai, mətəputsan galito len nənauan samito, ³⁰ husur pəpadaŋ imat ḅios nauman seKristo. Nəmauran san pəpadaŋ imasig hən ḅevi tarhət sagw, gel gamit məttoḅədəs mətbigole.

Nanoran tokitin

3 Bathudud nadəlomian sagw, nuke nisor len natusua tile am. Mitikemkem len naḅonan samit mai Nasuḅ. Savi natideh hən ginou hən nəḅitos nategai tətas; be nutosi hən ḅihavhav gol gamito. ² Mətələləgau. Mitinaunau nəvanuan lotosuḅan alat ləsəkad nadəlomian. Nokis galit hən nalipah. Lovi vanuan nəsəan, lo-

† 2Tim 4.6. Datoləḅoi datḅikel namilen len nasoruan toḅitol maiegai: Nəḅoŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, mətodəlomi, ale mətoviol hən nəmauran samito mai aGot hən mətbigol nəsə gai toləŋoni. Imagenan, naut kəmas ləbigoḷ nəḅimat sil na-kel-uri-an tovoi enan, nukemkem, nuḅon mai gamit p̄isi len nahəhaḅuran.

†† 2.25 Flp 4.18

toke mitikad na-tiv-dalusi-an. ³³ Husur gidato boh datukad na-tiv-dalusi-an tokitin. Evi gidat dattolotu len aNunun aGot, dattosor sal suh nəsə aKristo aYesu togole ḅios gidato. Be datsəkad nadəlomian len na-tiv-dalusi-an nəvanuan ḅigole hən nibedato mai naḅide hən nalotuan. ⁴ Naḅide galenan tagol nəvanuan lətanor, ginou nətanor magenan. Avan ideh ḅinau ke ḅeləḅoi ḅeil gəgat len nəsə togole, ginou nosəhori. ⁵ Husur nukad na-tiv-dalusi-an len nəmariboŋ toməlevtor sagw, [†] lupas ginou len nəpasusan seIsrael, len nahəmar aPenjamin, novi aIpru len nəbathuyah aIpru gail. Tarhət nalo siMoses, novi naFarisi. ^{††6} Tarhət na-ilgəgat-an sagw, nudaŋ len nəsə notonau ke aGot toləŋoni, ḅa nomədəs tabtab hən alat siYesu. ^{†††} Tarhət nanoran, nohusur masuḅ hən nakelean todaŋ seju gail, nəsaḅur kotovi boŋ ideh. ⁷ Avil natgalenan, a ḅio nunau ke lotovi natite, be gagai nunau səhoti ke, lovi ut kəmas bathut nəsə aKristo togole. ⁸ A məhat hən natenan, nunau səhot natit p̄isi ke tovi ut kəmas nəḅoŋ notonənoḅ həni mai nasəhorian hən na-ləḅoi-aYesu-Kristo-an, tovi aMasta sagw. Bathut gai, natit p̄isi imasig dan ginou. Len nabunusian sagw ehum natit p̄isi tovi pahsago hən nəḅevi seKristo, ⁹ hən nəḅibon maii, hən nəḅevi esan kavkav. Nəsəkad nanoran len ginou səḅogw togəm len na-gol-husur-nalo-an. Be nanoran notokade len nəhon aGot egəm len nadəlomian len aKristo. ¹⁰ Nuke neləḅoi aKristo mai nədaŋan hən na-le-məhat-an san. Nuke niḅon maii len na-ləŋon-isa-an vəsə san, ale gəm suḅan gai len nəmatan san ¹¹ hən nəḅikad na-le-məhat-an dan nəmatan.

Van vəbari

¹² Nəsəmaienan sal, nəsaveveu kavkav sal. Be nohisi hən nəḅegəm suḅan aKristo aYesu, gai totəgau gat ginou ḅios natenan. ¹³ Bathudud nadəlomian gail, nəsənanu ke notosuḅan aKristo kavkav sal, avil nunau ḅios natesua ḅai: len nəgamgaman hən nəmauran sagw, nəlogw iboŋboŋ hən natit gail topat a tahw tia, nugam tabtab ḅios natit gail ḅipat a ḅio. ¹⁴ Nugam tabtab len nəgamgaman ḅios nəḅikad nasəhorian lan, nəḅibar nagilen ale nəḅilav naviolan, aGot tokis ginou len aKristo aYesu vi lan nəmav ḅiosi.

¹⁵ Imaienan, gidat p̄isi dattomatmatu len nəmauran sidat len aKristo, ivoi ke datigam maienan. Nənanuan samit ḅetile, nategai am, aGot dereh tigol tiḅarḅar mai gamito. ¹⁶ Avil nəmauran sidat timasnor hən nakitinan aGot togol toḅarḅar mai gidat tia.

¹⁷ Bathudud nadəlomian, mitigol tətəḅ hən ginou, ale mətəbunus vahvatur alat lotohusur naḅide hən nəmauran namttogole ḅios gamito. ¹⁸ Husur ikad isəḅur lototoh suḅan lotovi enemi hən na-kel-uri-an tovoi

‡ Len naut egai, aPol isor husur nəvanuan galevis lotoke nəvanuan limaskad na-tiv-dalusi-an hən ləḅimakuv dan nəsəan salito, suḅan naŋu gail ta ḅio. †† 3.5 Gen 17.12 †† Uman 23.6, 26.5; Rom 11.1. Nəḅoŋ aPol toke novi naFarisi, namilen ke tohushusur nalo gail. NaFarisi gail lugol husur nalo siMoses mai nalo seju gail, ludaŋ len nalo galenan. ††† 3.6 Uman 8.3, 22.4

hæn nəmatan seKristo len nəhai balbal. Ginau nusor vəha-sobsoḅur husur galit mai gamit tia, ale gagai nutaŋ nəboŋ notokel tasi. ¹⁹ Nəmauran salit ivan vəmasig vi sutuai, nagot salit evi naləŋonian hæn nibelit ŋai, loŋiv hæn nəsa nahurulit təsa sile, ale lunau nəmauran egai ŋai len navile a pan. ²⁰ Avil gidat, datovi uleMav gail. Ale datutoh vir avan sua ḅegəm len nəmav hæn bilav kuv gidat dan nəpanismen topat vir alat ləsariŋ nəlolit len aGot. Atenan evi Nasuḅ aYesu Kristo.

²¹ Husur, len nədaŋan san toləboi ḅigol natit ḅisi ḅipat pipihəlan, dereh aYesu tegəgel hæn nibedat lotovi ut kəmas, hæn ləḅesuḅman niben toyalyal, aGot tolavi maii.

4 Imaienan, bathudud nadəlomian, məteil gəgat len Nasuḅ. Noləmas bun gamito, noləŋon masuḅ ke neris gamito. Mətugol nukemkem, noŋiv hæn gamit məttohum naviolan notosəhori.

Nənauan məkot siPol

² Euotia mai aSintike, noŋir gamər ke samrepəpəhw am be məregəm sua len na-ləŋon-husuri-an len aMas-ta saməru. ³ Evoi, nous gaiug am, gotovi vanuan nau-man kitin, gotoḅon mai ginou len nauman, ke gevi tarhət səlaru. [†] Husur aroum idaŋ mai ginou len nakel-uri-an tovoi, gəlaru mai aKlement mai galit am lotoum mai ginou, nahəsaliŋ lotopat len naləbulat hæn nəmauran.

⁴ Mitikemkem tabtab len nəḅonan samit mai Nasuḅ, nukel tətas həni, mətehəhaḅur masuḅ!

⁵ Mitigol ke nəmauran samito tomədau, tiḅarḅar hæn nəvanuan ḅisi ləḅeris ləboii. Nasuḅ egəm pəpadaŋ!

⁶ Samtinou masuḅ hæn natideh, avil kel natit ḅisi mai aGot len nasipaan. Len na-sor-tuḅ-an mai naŋirian, us aGot hæn nəsa məttopar. ^{††7} Ale aGot tigol nəlomit tikad natəmat tosəhor na-ləboi-səhoti-an ḅisi. Natəmat enan tekətkəta gol nəlomito mai nənauan samito len aYesu Kristo.

⁸ Len nəmaris-kotovi-an sagw, bathudud nadəlomi-an, mitigol nənauan samit tepul hæn natgaleg tovoi: tepul hæn nəsa tokitin, nəsa tonor hæn nəḅoruan tovoi, nəsa tonor, nəsa toveveu səkad natit tosa lan, nəsa togol aGot mai nəvanuan lotohəhaḅur, mai nəsa nəvanuan gail lotosor husuri ke tovoi. Natideh ḅivoi, natideh ḅinor hæn aGot ḅisal suhi, mitinau natideh tomaienən. ⁹ Mitigolgol natit ḅisi notoḅusan həni, notolavi mai gamito; natit ḅisi məttosəsəloŋ hæn notokele, məttoris

[†] Len naut egai, nəboŋ toke nəvanuan nauman kitin, nəvanuan galevis lotokad namitisau hæn nasoruan siGot, lunau ke tovi nəhes sua tovi Susukos. ^{††} 4.6 Mat 6.25-34

notogole. Mətḅigole, aGot toviol hæn natəmat mai gamito, dereh titah mai gamito.

Sipa hæn naviolan

¹⁰ Len nəmauran sagw len Nasuḅ nukemkem habat, husur naut kəmas nototoh a tut dan gamit tobəlav tia, gagai mətosəvat na-vi-tarhəte-an gəm hæn ginou, mətunau ginou tətas am. Nəsake nəlomit toboŋboŋ hæn ginou, be mətodədəs mətḅisaḅ naḅisal ideh hæn mət-ḅekətkəta təban ginou. ¹¹ Nəsakəmaienən husur notoḅidol, aoa, len nəmauran sagw noləboi səhoti ke nohəhaḅur hæn nəsa notokade ŋai. ¹² Nutoh ləboi nəmauran hæn nəpar-tite-an tia, nutoh ləboi nəmauran hæn napul-hən-natite-an tia. Nusəḅ natsua tosusuah dan nəvanuan gail. Nusəḅ nəmauran hæn nahəhaḅuran, naut kəmas natideh ḅəvisi. Noləboi nəḅitoḅ ḅivoi naut kəmas nəḅepul o nəḅimalkəkət, naut kəmas nəḅepul hæn natite o nəḅipar tite. ¹³ Noləboi nəḅigol natit ḅisi len nədaŋan seKristo togol notodaŋ am. ¹⁴ Be mətugol ivoi nəboŋ məttovi tarhət sagw len naləŋonisa-an sagw.

¹⁵ Gamit alat a Filippi, mətoləboii ke, nəboŋ notoriŋ naprovens Masetonia ei, nəboŋ nototubət kel nakel-uri-an tovoi, len alat siYesu ḅisi, gamit səḅomit ŋai mətulav naviolan mai ginou. ^{†16} Husur nəboŋ nototoh len naut a Tessalonika ale notoḅidol, mətoviol gəm hæn ginou vəha-ru. ^{††17} Nəsakəmaienən hæn nəḅeus naviolan ideh. Aoa, nuke aGot teris navoian samit ale tisah tuan naviolan ḅnos gamito. ¹⁸ Be gagai nukad natit ḅisi, nubaŋ tite. Nopul hæn natgalenan husur aEpafrotitus ilav mai ginou tia naviolan məttoviol həni mai ginou. Naviolan galenan lohūm naviolan məttotutumav həni, nəḅon tosusau van hæn aGot, lotonor hæn nəsa gai tohəhaḅur həni. ^{††19} Ale, aGot egaii sagw, len natit tosoḅur gai topul həni, len aYesu Kristo, dereh gai tilav mai gamito natit ḅisi məttoḅidol həni. ²⁰ Nəsal-suhi-an tivan hæn aGot aTəmadato toyalyal van vi sutuai sutuai. Ganan.

Na-ke-ivoi-an məkot gail

²¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai galit ḅisi lotokad nadəlomian len aKristo aYesu. Nəbathudud nadəlomi-an lototoh mai ginou luke, "Ivoi," mai gamito. ²² Nəvanuan ḅisi siGot luke, "Ivoi," mai gamito; len galito, alat lotosuh len naim seSisa am lukele. ^{††}

²³ Navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni tipat len nanunumito. Ganan.

[‡] 4.15 2Kor 1.16 ^{††} Hən naves 15-16, ris Uman 17.1; 2Kor 11.9 ^{†††} 4.18 Exo 29.18; Flp 2.25 ^{††††} 4.22 Flp 1.13

Kolosse

Nalõbulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kolosse

Ase itos nalõbulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Itosi hən bẽvūsani ke aYesu iyalyal masũ səhor bun nədaŋan mai na-il-a-ṁo-an gail p̃isi. Ale len aYesu datukad p̃is nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

APol itos nalõbulat napisulan egai van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Kolosse.

APol itos nalõbulat napisulan egai ɲais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis len naut a Rom.

Len naut a Kolosse ikad ahai p̃usan galevis lotogəras alat siYesu ei. Ahai p̃usan gəgəras galenan lukel mai alat siYesu ke limaskad na-tiv-dalusi-an. Lukel ke limashusur nalo seju tokai tas nəhanian galevis. Lukel ke limaslotu hən aŋel gail mai limashusur naɲusanan gail lotosusuah. Logəras alat siYesu ke limasgol natgalenan hən aGot bilav kuv galit dan nəsaan salit gail. Nəboŋ aPol tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur naɲusanan galenan, itos nalõbulat napisulan egai van hən alat siYesu a Kolosse hən ləbələboi nakitinan.

1) APol mai aTimoti arukel na-ke-ivoi-an səlaru van hən alat siYesu a Kolosse (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tũ-an (1.3-12)

3) AGot igol ke, alat a Kolosse lukad navoivoian mai len nəmatan seKristo. AKristo iyalyal səhor nədaŋan mai na-il-a-ṁo-an gail p̃isi. APol eum idaŋ ṁos galito (1.13-2.5)

4) Limastoh surṁan lotõbon mai aKristo, avan ideh sategəras galito. Be limasləŋon masũ hən natit len nəmav. Natit p̃isi ləb̃igole limasgole len nãvide aYesu bẽhəhãvur həni (2.6-3.17)

5) Nəmauran lohoim timasnor hən b̃igol Nasũ bẽhəhãvur. Lisor tũ tabtab, lisor tũ ṁos aPol. Nasoruan salit tepul hən navoian gol alat ləsəkad nadəlomian leləŋoni (3.18-4.6)

6) Nə-maris-kotovi-an (4.7-4.18)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Kolosse

1 Ginau aPol, aGot tolekis hən ginau hən notogəm vi hai pispisul siYesu Kristo, ginau mai aTimoti tovi ãvəgw len nadəlomian, ² namrutos nalõbulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Kolosse. Gamit mətovi bathudud nadəlomian len aKristo məttodaŋ len a Got. AGot aTəmadato teviol kəmas hən navoian mai gamito, teriŋ natəṁat len nəlomito.

Nasipaan mai na-sor-tũ-an

³ Akis namrosipa vi təban aGot, aTəman aMasta sida-to, aYesu Kristo, nəboŋ namrtosor tũ ṁos gamito.

⁴ Namrosipa magenan husur namrosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur nadəlomian samito len aKristo aYesu, mai na-kel-uri-an ke məttoləmas bun nəvanuan p̃isi siGot. ⁵ Nadəlomian mai na-ləmas-buni-an enan, mətukade husur mətuvatvat viŋ nəsa aGot toutaut həni ṁos gamito len nəmav, tũbat len nəboŋ məttosəsəloŋ hən nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, van vəbar daməŋai. ⁶ Len naut p̃isi len navile a pan na-kel-uri-an tovoi ehum nəhai tovi məhat, tõvan. Evivi məhat ale ĩvan, egəgel hən nəmauran sinəvanuan gail. Len

nãvide tomaianan, len nəboŋ məttosəsəloŋ həni metəkav, nəboŋ məttoləboi səhot nakitinan husur navoian aGot toviol kəmas həni, evivi məhat, ĩvan, egəgel hən nəmauran samito. ⁷ Namrunau aEpafras namrtoləmas buni tovi slev seKristo hum ginaməru. Evi gai tokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, ale eum idaŋ seKristo ṁos gamito. ^{†8} Gai boh isor mai ginaməru husur na-ləmas-buni-an samito aNunun aGot toviol həni mai gamito.

⁹ Imagenan, nəboŋ namrtosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gamito, namrusor tũ tabtab ṁos gamito. Namrous aGot hən b̃igol mətbepul hən naləboian hən naləŋonian san, len namitisau hən nəmauran tonor mai naləboian togəm len aNunun. ¹⁰ Namrous natgalen hən nəmauran samit bẽputsan nahəsan aGot, ale hən mətb̃igol bẽhəhãvur hən gamito len natit p̃isi. Namrusor tũ ke, len nəmauran samito mai len natit p̃isi mətb̃igole mitĩvan hən nãvit tovoi, ale məteləboi bun aGot am tabtab. ¹¹ Namrusor tũ ke mitidaŋ am len nabiltidaŋan san toyalyal hən mətb̃idaŋ bur nəmauran b̃idaŋ, toh mədau bẽbəlav, naut kəmas nəvanuan gail ləb̃igol mətb̃eləŋon b̃isa vəsa. Be nəboŋ mətb̃imagenan, mitikemkem. ¹² Len natgalen p̃isi, akis

† 1.5 1Kor 13.13

†† 1.7 Kol 4.12

mātesipa vi tēban aGot Tata togol mēttonor, hən mēt-
bikad nahudhut nēsa aGot totəgau gati mōs alat lotovi
esan len natohan pipihabēlan len nāmial san. ¹³ AGot
ilav kuv gidato dan navēlan nāmargobut, ale ilav gida-
to vi lan natohan pipihabēlan aNatun, aNatun gai tolē-
mas buni. ¹⁴ Len nēmātan siNatun datukad nēmaku-
van sidato, erubāt nēsaan sidat gail. ††

AKristo ilav namilen tovi a mēhat p̄isi

¹⁵ Datolēboi datb̄eris aKristo tolav kot aGot dat-
salēboi datb̄erisi, aKristo iṽat nēhes tosəhor natit p̄isi
aGot togole. ¹⁶ Husur len aKristo, aGot eum hən natit
p̄isi len nēmav mai len navile a pan. † Eum hən natit
datolēboi datb̄eris gail mai natit datsalēboi datb̄eris
gail. Namilen ke igol alat lotoil a mō tiltile gail mai alat
lotokad nēdaŋan hən na-il-a-mō-an, naut kēmas aŋel,
nanunun nāmargobut, natēmat, mai ab̄iltiŋel gail.
Natit p̄isi, aGot eum hən gail len aKristo, eum hən gail
mōs aKristo. ¹⁷ Nəboŋ aGot saum hən natideh sal,
aKristo itoh sutuai tia, ale len gai natit p̄isi esuh husur
nēdaŋan san etəgau gat gail. ¹⁸ Imaienan, gai ŋai eil a
mō hən nēvanuan san gail. Ale nēvanuan san gail lo-
hum niben, aYesu evi nēkadun. Gai evi natubatan mai
nametəkav hən na-le-mēhat-an dan nēmātan hən
tokad namilen toyalyal səhor ideh am. ¹⁹ Husur aGot
ehəhəvur hən gai kavkav totoh len aNatun. ²⁰ Ale len
aNatun, aGot igol natit p̄isi lukad navoivoian maii tē-
tas, natit gail len navile a pan mai natit gail len nēmav.
AGot igol gail p̄isi lukad natēmāt maii len nēda hi-
Natun tomat len nēhai balbal. ††

²¹ A mō len nēmauran samito mētutoh a tut dan
aGot, len nēnauan samito mētuvi enemi san gail
bathut naṽide tosa vəsa samito. ²² Naut kēmas nat-
galenan, aGot igol mētukad navoivoian maii len nē-
mātan hən niben aNatun. Igole hən ke nəboŋ mētbeil
len nēhon, dereh tisaḅ səhot gamit hum ke mēt-
toveveu buni, hum mētəkad nēsaan ideh ale nēvanu-
an gail lodēdas lēbikel natideh b̄isa husur gamito.
²³ Be mitimasdəlom nakitinan enan tabtab, il gəgat
lan. Samterus dan nə-vatvat-viri-an hən na-kel-uri-an
tovoi mētōsəsəlōŋ hēni. Na-kel-uri-an tovoi enan
iperŋan naut p̄isi len navile a pan, ale ginou, aPol,
aGot itabtabuh len ginou hən nēbikel uri.

Nauman siPol mōs alat siYesu

²⁴ Gagai nukemkem len na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw
mōs gamito. Na-ləŋon-isa-vəsa-an aKristo toriŋi hən
nēbikade len nibegw, nudan b̄uri van van hən bihav
mōs alat siYesu lotosuŋan niben. ††²⁵ Ginou nogəm vi
vanuan nauman hən nēbēvi tarhət silat siYesu husur
aGot eriŋ nauman hən nēbēvi tarhət samito len
navəlagw. Igole hən nēbikel ur nasoruan siGot kavkav
mai gamito. ²⁶ Esusuan nasoruan enan san dan nēvan-

uan gail sutuai van vəbar nəboŋ ta daməŋai hən lo-
totətan hēni, be gagai ikel vəhoti mai nēvanuan san
gail. ²⁷ Husur aGot ehəhəvur hən tokel vəhot
nəyalyalan topul len nə-nau-utaut-an san tosusuah,
nə-nau-utaut-an san bēvi tarhət silat ləsavi Ju. Nə-nau-
utaut-an siGot imagegai ke: aKristo itoh len gamit
mētəsvi Ju, gol ke mēttovatvat vir mētbevi lan
nəyalyalan siGot. ²⁸ Namtukel ur aKristo mai nēvanuan
p̄isi, namtukai tas naṽide tosa, namtoṽusan galit len
namitisau hən nēmauran tonor hən ke, nəboŋ ləbēil
len nēhon aGot, limatmatu len navoivoian lotokade
mai aKristo. ²⁹ Natenan, noum idan mōsi, noum taltal
lan len nabiltidaŋan seKristo toum len ginou.

2 Nuke mētēlēboi ke notoum, notobal mōs gamit
mētəsvi ginou sal, gamit mai alat siYesu len
nabiltivile Laotisea mai nēvanuan nadəlōmian p̄isi
ləsaris ginou sal. ††² Noum idan magenan hən
ləbēləŋon b̄ivoi am len nəlōlito mai hən ləbēsua len
na-ləmas-buni-an. Nugole hən ləbēlēboi buni,
ləbēlēboi kavkav hən nə-nau-utaut-an siGot tosusuah,
tovi aKristo səbōn. ³ Na-voi-buni-an p̄isi hən naləboian
mai namitisau hən nēmauran tonor esusuah len aKris-
to səbōn.

⁴ Nokəmaienan mai gamito hən asike avan ideh
bēgəras gamito len nasoran gəlgəlan san togomah
buni. ⁵ Husur, naut kēmas nibegw sətōh mai gamito,
len aNunun aGot ehum nototoh mai gamito. No-
həhəvur hən naṽide tonor samito mai nadəlōmian
samit today len aKristo.

Məteriŋ nəlōmit kavkav len aKristo

⁶ Imagenan, surmān mētteriŋ nəlōmit len aKristo,
AYesu, ke tovi Masta samito, gamit, mititoh tabtab lan.
⁷ Mititoh tin lan hum nēhai tokad nəharhəte tokir vi
pan, gol nəbathute itov vi mēhat, idan. Nadəlōmian
samit tidaŋ tabtab am hum notoṽusan hēni tia.
Mətepul masuṽ hən nasipaŋ.

⁸ Samtidaŋ hən avan ideh bēsəhar gamit hum
naslev len namitisau gəgəras toḅəbesw, togəm len
naṽide sinēvanuan mai nəbathut nēdaŋan gail sinavile
a pan, be sagəm len aKristo. ⁹ Husur aKristo egəm vi
vanuan, ale aGot kavkav itoh len niben. ¹⁰ Ale len aKris-
to, aGot igol gamit mətogəm kavkav. AKristo, gai ikad
nēdaŋan hən na-il-a-mō-an hən aŋel mai natēmat p̄isi
lotokad nēdaŋan mai na-il-a-mō-an.

¹¹ Len aKristo mētukad na-tiv-dalusi-an, savi na-tiv-
dalusi-an nēvanuan ideh togole hən ləbētiv dalus
nəhurhuben, be aKristo etiv dalus nəboruan nēsaan
samito. ¹² Husur nəboŋ mētobaptais ehum mētmat,
lototavun gamit mai aKristo. Ale aGot igol gamit mē-
tule mēhat dan nēmātan mai aKristo, husur mētteriŋ
nəlōmit len nabiltidaŋan siGot togol aKristo tole
mēhat dan nēmātan. ¹³ A mō mētumaŋur len nibemito
be mētumat len nēsaan samito, mai na-tiv-dalusi-an
hən nəboruan samit ebuer sal. Naut kēmas natenan,
aGot igol ke mētomaŋur mai aKristo. Erubat nēsaan si-
dat gail p̄isi. ¹⁴ Ikas kuv na-tos-gati-an len nalōbulat

† 1.13 Luk 22.53 †† 1.14 Efe 1.7 † 1.15 2Kor 4.4; Jon 1.1-3,
18 †† 1.16 Jon 1.3; Kal 4.3 †† 1.20 Efe 2.16 ††† Ehum na-
ləŋon-isa-vəsa-an siYesu igol alat siYesu lukad nəpasian veveu ale
len naṽide tomāienan, na-ləŋon-isa-vəsa-an siPol igol lovivi mēhat,
lotibau.

††† 2.1 Kol 1.29, 4.12-13 § 2.8 Kal 4.3 †† 2.12 Rom 6.4

tokel ur nasa dattogole tobur kotov nalo gol tonor han datbipanis. Ehum aGot topos gat nalobulat enan len nahai balbal nabonj lotopos gat aKristo lan. ¹⁵ Len navide tomagenan, len namatan seKristo len nahai balbal, ilav kuv natit han nabalan dan natemat gail lotodan, lotoil a mo. Igol iparpar ke towin len nahon navanuan gail pisi. †

¹⁶ Imaienan, avan ideh satikel ke mitimaspanis sil nalo seju mättobur kotovi, hum nasa mättohani, o nasa mättomuni, o husur matsagol nahanan ideh tolo, o matsagol nabiltibonj han nahabati veveu, o naSappat gail, hum nalo seju gail tokele. ††17 Nalo galenan lohun nanunun natit gail lotogamai, be nabathukitinan evi aKristo. ¹⁸ Navanuan galevis lohahaður han labegageras ke lasaviv. Lulotu han anel gail. Avil gamito, samtidañ han nanauan salito. Mätbehusur nanauan salito asike mätbinor han naviolan aGot totogau gati mos gamito. Lursors husur narisian gail lotokel ke lotorisi, be aNunun aGot sawol han nanauan salito. Imaienan, loviv len nanauan kemas salito lotogam len navanuan naj. ¹⁹ Lasasibatah len aKristo tohum nakadhuben. Niben evi alat siYesu ale aKristo evi nakadun. Nakadun iwol han niben navanuan han betibau, nanau mai nabelasehw gail lotogau gat niben han besua. AKristo imagenan, iwol han navanuan san gail han labetibau hum aGot tolernoni.

²⁰ Gamit matumat mai aKristo tolav kuv gamit dan nabathut nedarjan gail sinavile a pan. ‡ Imagenan, imabe mätohusur tabtab han nalo sinavile a pan gail toke, ²¹ "Sagibari! Sagihan risi! Sagetogau!" ²² Be nalo galenan lovi napusanan sinavanuan naj. Loþusan husur natit gail lesapat sabelav, hum nahanian mai natit namunian. Nabonj dattohani o dattomuni, lumasig. ²³ Naut kemas nalo galenan lohun lotopul han namitisau han namauran tonor, lesamagenan. Nalo galenan lugol navanuan gail ludan len gail, logageras ke lasaviv, mai ludan taltal van vamadas nibelito han asike labinau nasaan lotolernon ke labigole. Be nalo galenan lesagol natideh, lesavi tarhet sivan ideh han binonj dan nanauan mai nalernonian tosa gail.

Gol nasa aGot tohahaður hani

3 Bathut ke aGot togol mättole mahat mai aKristo, matukad namauran veveu. Imagenan, mitigol nelomit tekir gagat len natit lotokitin len namav, len naut aKristo tobatah len navelan namatu siGot, len nadarjan mai nayalyalan. ††2 Samtelernon natit han navile a pan, samtinau, mätelernon natit han namav, mitinau tabtab hani. ³ Husur matumat dan natit han navile a pan, namauran kitin samito esusuah mai aKristo totoh len namav mai aGot. ⁴ Namauran kitin samito, nakadun evi aKristo, ale nabonj bevisi, gamit am dereh matevisi maii len namenas nayalyalan san.

Namauran tomatu mai toveveu

⁵ Imagenan, navide tosa samit gail han navile a pan, mitimasgol limat ebun. Kel "Ao," han naitian tosa, nagolean tobijnjal, nalernonian han naitian towol han nibemito, nalernonian han nasaan, mai nalernonmasuv-han-natite-an tovi nalotuan han natit mättolernoni, savi aGot. ⁶ Nelol panpan siGot totibau dereh tevi lan alat lotogol natgalenan, lesagol nasa aGot tokele. ⁷ A mo len namauran samito han navile a pan, gamit am matugol husur navide galenan. ⁸ Avil gagai mitimasrij gabulan navide tomagegai. Sa-nelomit titaabulol, sa-nelomit tipanpan, samtehahaður han nalernon-isa-an sivan ideh mättomatahun buni, samtisor madas naboruan sivan ideh, sa-naburumito tikel nasoruan tobijnjal. ⁹ Samteliblibonj mai gamit gabag, husur mätokol naboruan samit ta mo mai navide han pisi tosa dan gamit tia. ††10 Ale matosun naboruan veveu tia togam veveu tabtab. Nabonj mättoleboi tabtab han aGot igol naboruan veveu enan len gamito han mätbegam surman gai. ††11 Len namauran toveveu, savi natideh han mätbevi Ju o matsavi Ju, savi natideh han mätbikad na-tiv-dalusi-an o matsakade, savi natideh han mätbevi auleut o mätbevi auleSkitia totohto len namargobut, savi natideh han mätbevi slev o matsavi slev am, natilean galenan lesavi natideh, avil aKristo esahor natit pisi, ale itoh len galit pisi lotokad nadelomian lan.

¹² Imaienan, husur aGot tolekis han gamito han mätbevi esan, ale husur tolemas bun gamito, mitimasmaiegai: nelomit titarjis gamit gabag; mitivoi han gamit gabag; nelomit temedau, samtinau gamito; mätemedau len gamit gabag; mitikad na-toh-medau-an tebelav naut kemas nalernon-isa-vasa-an. ¹³ Sa-nelomit tipanpan tutut nabonj gamit gabag ideh bigol natideh totile, be mitivoi han gamito. Gamit ideh bigol bisa han gaiug, givoi hani, rubat nasaan san dani. Mitinau nategai: Nasub erubat nasaan samit dan gamito, imagenan, mitimasrubat nasaan samit dan gamit gabag. ††14 Ale nalemas-buni-an samit tipat a mahat han natgalen pisi husur nalemas-buni-an igol natgalenan lubon hum lotosua naj. ¹⁵ Ale natamat togam len aKristo, tiwol han nelomito, husur matovi nahudhut gail len niben tosua, ale aGot ilekis han gamit han mätbikad natamat mai gamit gabag. Matesipa vi taban aGot. ¹⁶ Nasoruan seKristo tepul sesahov len gamito; len namitisau han namauran tonor, mätevusan gamit gabag hani, kel nalलगauan mai gamit gabag. Matekakai han nabe gail len nasoruan siGot, nabe han nalotuan mai nabe aNunun aGot togole; len nasipaan, kakai len nelomito vi taban aGot. ¹⁷ Natideh mätbigole o

† 2.15 1Kor 15.24 †† 2.16 Rom 14.1-6 ‡ 2.20 Kal 4.3, 9
 †† 3.1 Psa 110.1

‡† 3.9 Efe 4.22 ††† 3.10 Gen 1.26; Efe 4.24 ††† 3.13 Mat
 6.12, 14; Efe 4.32 § 3.16 Efe 5.19-20

natideh mätbikēle, gole len nahāsan aYesu Nasuḅ. † Ale len aYesu datimassipa vi tēban aGot Tata.

Nəmauran lohoim samito

¹⁸ Bareab gail, mäteriṅ gamito len navēlan asoamito hum tonor hən alat siNasuḅ.

¹⁹ Haṽut gail, mätelēmas bun asoamito, sa-namə-tahunian tipat len nəlomito.

²⁰ Lahutai, mitigol husur nəsa atata, anana artokele len natit p̄isi, husur natenan igol Nasuḅ ehəhaṽur.

²¹ Tata gail, samtigol anatumit litaḅulol bulos gamito. Mätb̄igole, asike ludarṅ hən ləḅigol nəsa tonor am.

²² Slev gail, mitigol nəsa amasta samit len navile eg a pan tokele len natit p̄isi. Samtigole ṅai nəborṅ lotokəta ris gamito hən ləḅehəhaṽur hən gamit sil nauman samito, be mitigole husur ke mättomətahw len nəyalyalan siNasuḅ, gole len nəlomit kitin. ²³ Natit p̄isi mätb̄igole, um len nəlomit todaṅ lan, hum mättoum siNasuḅ, savi sinəvanuan. ²⁴ Məteum van, husur mət-tonau ləboii ke, dereh Nasuḅ tilav mai gamito nahud-hut nəsa aGot totəgau gati ṁos alat lotovi esan. Ale evi aKristo tovi aMasta samit mättoum san. †²⁵ Husur avan ideh togol natideh tosa, dereh tihan naṽit nəsaan san. Ale naṽide siGot inor van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile. ‡

4 Masta mättokad naslev gail, mitimaslav nəsa tonor, toḅitoṽ mai naslev samit gail p̄isi. Husur mättoləboii ke gamit tu mətukad aMasta sua len nə-mav.

Sor tuṽ ṁos a Pol

² Mitorisor tuṽ tabtab, mitidaṅ ḅuri, ale len na-sor-tuṽ-an samito, mətēhulahul, mitikad nasipaan. ³ Nəborṅ mätb̄isor tuṽ, sor tuṽ ṁos ginamit am, hən aGot ḅesəṅav hən nabopita ṁos nasoruan san, hən namt-b̄ikel vəhot napisulan husur aKristo, napisulan to-susuah a ṁo. Ehusur na-kel-vəhoti-an enan nototoh gegai len naim bəbanjis. ⁴ Mitorisor tuṽ ṁos nəḅikel ur ḅarḅar hən napisulan enan hum tonor hən nəḅigole.

⁵ Mitikad namitisau hən nəmauran tonor len naṽide samito tēban alat ləsəkad nadəlomian. Nəborṅ ləḅeris nəmauran kavkav samito, lerisris aYesu lan. Mitigol ke natit p̄isi mätb̄igole, teliv nəvanuan tomāienan van hən aYesu. ⁶ Mitigol nasoruan samit tepul akis hən navoian mai tetəgau gat nənauan sinəvanuan gail. †

† Nəborṅ toke len nahāsan Nasuḅ, namilen ke alat a Kolosse lovi vanuan siYesu, ale len natit p̄isi ləḅigole, aPol ike limasgole ṁos aYesu, limasgol tətōṽ hən aYesu, gol nəsa toləṅoni. Ləḅisor, lisor siYesu, lisor hum aYesu ḅeləṅoni. Ləḅeum, leum siYesu, leum hum aYesu ḅeləṅoni. Natideh ləḅigole, ligole siYesu, ligole hum aYesu ḅeləṅoni. †† 3.24 Kal 4.1-2 ‡ 3.25 Deu 10.17 †† Len nasoruan ta Kris ike, gol nasoruan tikasəkas, hum tokad nasol lan.

Mätb̄igol ḅimāienan, avan ideh ḅeus gaiug husur na-kel-uri-an tovoi, dereh mitikad na-sor-vari-an tonor hən mätb̄ikel maii.

Nə-maris-kotovi-an siPol

⁷ ATikikus evi awawa len nadəlomian namrtoləmas buni. Evi nəvanuan na-vi-tarhəte-an mai evi naslev suṁnan ginaməru toḅon mai ginaməru len Nasuḅ. † Nosəvati van hən gamito hən ḅikel ur mai gamito natit p̄isi husur ginau. Nosəvati hən mätḅeləboi natit p̄isi husur ginaməru mai hən ḅigol mätḅeləṅon ḅivoi am len nəlomito. ⁹ Nosəvati mai aOnesimus, todaṅ len aYesu, evi awawa len nadəlomian namttoləmas buni. Gai evi auleKolosse sua suṁnan gamito. †† Dereh gəlaru arikel ur natit p̄isi len naut egai mai gamito.

¹⁰ AAristarkus totoh len naim bəbanjis mai ginau, gai ikel na-ke-ivoi-an san mai gamito. AMak am, amahean aParnapas, ekəmaienan. Hum notokele mai gamit tia, aMak ḅegəm hən gamito, mətēhəhaṽur hən ḅēḅis lohoim samit gail. †††¹¹ Ale aYesu lotokisi hən aḅustus, gai am ikel na-ke-ivoi-an mai gamito. § Len alat lototah mai ginau len nauman, alaten lototor ṅai lovi Ju gail lotokad nadəlomian. Loum mai ginau gegai ṁos nato-han pipihəḅəlan aGot ale nə-tah-mai-ginau-an salit igol nəlogw ivoi.

¹² AEpafras tovi gamit sua ta Kolosse mai naslev seKristo, aYesu, ike, "Ivoi," mai gamito. Len na-sor-tuṽ-an san ṁos gamit akis, ehisi hən mätḅeil gəgat len naləṅonian p̄isi siGot mai mätḅidaṅ, mätḅimatmatu, nə-lon-uri-an ḅēḅuer. ††¹³ Nukel koti ke gai eum idaṅ ṁos gamito mai alat siYesu len naut a Laotisea mai a Hierapolis. ¹⁴ ALuk, nəvanuan rererer namrtoləmas buni, mai a Temas, aruke, "Ivoi," mai gamito. †††

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu len naut a Laotisea. Kele mai abareab Nimfa am mai alat siYesu lotoḅonḅon len naim san. ¹⁶ Nəborṅ mätḅēṽuruṅ naləḅulat napisulan egai ḅinorṅ, lavi mai alat siYesu len naut a Laotisea hən ləḅēṽuruṅ. Ale natsual am, ivoi hən gamit mätḅēṽuruṅ naləḅulat napisulan nototosi van hən galito. ¹⁷ Ale kel mai aArkippus ke, "Nauman Nasuḅ tolavi mai gaiug hən gəḅigole, gol p̄isi van, nau-man kavkav ḅesəsaruwag." ††

¹⁸ Ginau aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səḅogw. Mitinau gat natsen gail lotobanjis ginau. Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamito.

†† 4.7-8 Uman 20.4; Efe 6.21-22 ††† 4.9 Flm 10-15 ††† Aristarkus: Uman 19.29, 27.2. Mak: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Parnapas: Uman 9.27, 11.22, 30. § AYesu lotokisi hən aḅustus savi aYesu aNatun aGot, be aYesu tile am. † 4.12 Kol 1.7 ††† Luk: 2Tim 4.11; Flm 24; Temas: 2Tim 4.10; Flm 24. †† 4.17 Flm 2

1 Tessalonika

Nalobulat napolisulan na-vəha-sual-an aPol totesi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika nañide hən ləb̃igol aGot b̃ehəhañur.

Itos nalobulat egai ñnos ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totesi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai ñais mai len naut a be?

APol itosi pəpədañ hən nasihau A.D. 51 nəboñ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1)

2) Nasipaan vi təban aGot hən gamit məttodəlom na-kel-uri-an tovoi. Nohəhañur husur mətukad nadəlomian enan sal (1.2–3.13)

3) Nəmauran togol aGot tohəhañur (4.1-12)

4) Nagəmaian siNasuñ (4.13–5.11)

5) Nakelean naməkot (5.12-24)

6) Nə-maris-kotovi-an (5.25-28)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau aPol mai aSilas † mai aTimoti, namtutos nalobulat napolisulan egai. Namtutosi van hən alat a Tessalonika, lotovi siGot mai siNasuñ, aYesu Kristo. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəñat tabtab. ††

Nasipaan tovi təban aGot hən alat lotodəlom na-kel-uri-an tovoi

2 Nəboñ p̃isi namttosor husur gamito len na-sor-tuñ-an sinamito, namtosipa vi təban aGot tabtab. **3** Nəboñ namttosor tuñ len nəhon aGot aTəmadato, namtunau təlmam hən nauman samito hən nadəlomian, nauman samito hən na-ləmas-buni-an mai nə-dañ-ñuri-an məttokade bathut nə-vatvat-viri-an len aMasta sidato, aYesu Kristo. **4** Bathudud nadəlomian aGot toləmas bun gamit p̃isi, namtoləboii ke ilekis hən gamito hən mətbevi esan. **5** Namtoləboii, husur na-kel-uri-an sinamito husur aYesu sagəm hən gamito len nasoran ñai, be egəm len nədañan, egəm len aNunun aGot, egəm len na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan. Mətoləboi nəboruan namttokade nəboñ namttotoh mai gamito. Namtutoh maienan hən namtbevi tarhət samito. **6** Ale mətosəsəloñ səhot nasoruan len nakemkeman togəm len aNunun aGot, naut kəmas na-ləñon-isa-masuñ-an məttokade. Len nañide tomaianan, mətugol tətəñ hən ginamito mai mətugol tətəñ hən Nasuñ. **7** Husur natenan, galit p̃isi lotokad nadəlomian len navile p̃isi len

† Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi nauluñan sua ñai. †† Silas: Uman 15.22; Timoti: Uman 16.1; Alat a Tessalonika: Uman 17.1 ‡ 1.3 1Kor 13.13 †† 1.6 Uman 17.5-9

nəprovens Masetonia mai a Akaia, loləboi ləberis gamito, gol tətəñ hən gamito. **8** Husur nasoruan siNasuñ evivile dan gamito, ikai van hən naut p̃isi a Masetonia mai a Akaia, ale na-kel-uri-an husur nadəlomian samit vi təban aGot, ibar naut p̃isi, gol ke səkad natideh am hən namtbikel husuri. **9** Alat galenan lukel husur nahəhañuran məttokade nəboñ namttotoh mai gamito, lukel uri ke məttopair dan nəlablab gail van hən aGot nəkadun nəmauran, van hən aGot kitin hən mətbevi esan hum naslev. **10** Lukele am ke məttotoh vir natəlmaman siYesu, aNatun aGot, aGot togol tole məhat dan nəmatan. Evi aYesu egaii b̃ilav kuv gidato dan nab̃iltirol pañpañ siGot b̃egəmai.

Nauman siPol len naut a Tessalonika

2 Husur, bathudud nadəlomian, gamit gabag, mətoləboii ke, natohan sinamit mai gamito, savi natohan kəmas ñai. Ao, ikad nañite. **2** Mətoləboii ke a ñno, len naut a Filippi, lomədas masuñ hən ginamito gol namtoləñon isa vəsa, be aGot eviol hən na-il-ñuri-an mai ginamito hən namtbikel na-kel-uri-an san tovoi mai gamito a Tessalonika, naut kəmas alat lotosobur lotomətahun ginamit len naut samito. **3** Husur na-kel-uri-an sinamito sagəm len nəsaban. Len nəlonamit tomasil namtogəm hən namtbevi tarhət samito, nagəgərasan ebuer. **4** Be nəboñ namttosor, namtusor hum ahai pispisul gail siGot, gai tosabi ke namttonor hən namtbikel na-kel-uri-an tovoi, ale erinji len navəlanamito. Imagenan namtusor, savi hən nəvanu-an gail ləb̃ehəhañur, be hən aGot, tokəta bunus ləboi

‡‡ Masetonia: 2Kor 1.16; Akaia: 2Kor 1.1 ††† 2.2 Uman 16.19-24, 17.1-9

nəlonamito, ðehəhaʋur. ⁵ Mətoləboii ke namtsasor hehe hən gamito, ale aGot eləboi ðikel koti ke namtsəkad naləŋonian təməhav ideh namttosusuani o gəras gamit həni. ⁶ Namtsaləŋon nə-sal-suhi-an sinəvanuan, namtsaləŋoni len gamito o avan ideh am.

⁷ Husur ke namttovi hai pispisul gail seKристо, len nəhes namttovəti, inor hən məttaum tədaŋ hən mətakətkəta təban ginamit tavoi. Be nəboŋ namttotoh ei, namtogəm suŋan namttovi ut kəmas ŋai len gamito. Ginamito, namtoləmas bun gamito hum anana sua tovəhasus, tokətkəta təban anatun gail len na-ləmas-buni-an. ⁸ Namtoləmas masuʋ hən gamito gol ke namttokatəŋol hən na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito, savi enan ŋai, be namtviol hən ginamit gabag am mai gamito. ⁹ Bathudud nadəlomian, nau təlmam hən nauman todaŋ sinamito, tohaihai masuʋ. Len nalenəyal mai nalenmariug namtəum habat mōs nəvat, hən asike natohan sinamit ðeməlas len gamito, nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito.

¹⁰ Gamit, məttokad nadəlomian, mətoləboi mətðikel koti ke, naʋide sinamit van hən gamito ikad naðoruan siGot lan, naʋide sinamit inor, nəsaan eðuer lan. AGot am eləboi ðikel koti maienan. ¹¹ Mətoləboi nategai ke, naʋide namttokade mai gamito esuŋan naʋide atata ideh tokade mai anatun gail. ¹² Suŋan atata, akis namtusor hən namtðeður nəlomito, hən namtðigol mətðeləŋon ðivoi am len nəlomito, ale len nəmauran samito, namtudaŋ hən mətðitoh ðinor len naðisal aGot ðehəhaʋur həni. Husur evi aGot tokis gamito hən mətðevi esan len natohan pipihəbələn len nəyalalan san.

¹³ Bathut nategai am, namtosipa vi təban aGot tabtab. Husur nəboŋ namttokel ur nasoruan siGot, mətosəsəloŋ səhoti, savi hum nasoruan sinəvanuan ŋai, be hum tovi nasoruan siGot. Evi nasoruan kitin siGot, ŋa len nasoruan enan san, aGot eum len gamit məttoriŋ nəlomit lan. ¹⁴ Bathudud nadəlomian, bathut nadəlomian samito, mətogəm pitoʋ hən alat siYesu Kristo len naut aJutea. Alat len naut samito lomədas bun gamito hən mətðeləŋon isa vəsa pitoʋ hən naju galevis aJutea lotomədas bun alat siYesu ei. ¹⁵ Evi galit lotogol ahai kelkel ur gail ta sutuai lotomat, ale lugol Nasuð, aYesu am tomat. Lomədas masuʋ hən ginamito van lohut ginamito. Lugol aGot sahəhaʋur, ale lukad nəsaasan van hən nəvanuan þisi ¹⁶ husur lotohisi hən ləðipəon gol ginamito hən asike namtðisor mai alat ləsavi Ju. Lugol imaienan hən alat ləsavi Ju asike ləðikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito. Len naʋide tomaienan, lusah tuan nəsaan salit gail tabtab vapul səsəhov. Be gagai nəlol paŋpaŋ siGot epəŋas kavkav hən galito.

APol ike teris alat siYesu a Tessalonika tətəs am

¹⁷ Be ginamit, bathudud nadəlomian, nəboŋ nəvanuan gail lotopəpəhun ginamito dan gamito, lugol ehum namtogəm vi milesw, be sabəlav. Namtoriŋ gamito,

† 2.14 Uman 17.5-6 †† 2.15 Uman 9.23, 29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12

avil nəlonamit sariŋ gamito. Len na-ləŋon-masuʋ-həni-an sinamit, namtohis, hisi, hən namtðeris gamito tətəs am. ¹⁸ Husur namtoləŋon ke namtðetəlmam van hən gamito, ale ginau, aPol, nohisi van ale nohis tətəs həni am, be aSetan iðon gol ginamito. ¹⁹ Namtuke namteris gamito husur ke namttovatvat viri ke məteil gəgat len aKristo. Namtukemkem hən gamito, mətosuŋan nəprais namttokade, namttoviv həni len nəhon aMasta sidato, aYesu, nəboŋ ðegəmai. ²⁰ Kitin, mətugol namttoviv hən gamito, namtohəhaʋur masuʋ hən gamito.

3 Nəboŋ namtsatoh mai gamito, namtoləŋon isa van van namtsaləboi namtðidaŋ ðuri am. Imaiənan namtunau ke ivoi am hən ginau mai aSilas namrðitoh səbonaməru len naðiltivile Atens. ² Ale namrosəvat aTimoti van hən gamito. ATimoti, awawa sinaməru len nadəlomian, eum siGot mai ginaməru nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi seKристо. Namrosəvati hən ðigol gamit mətðidaŋ am, ale hən ðigol mətðeləŋon ðivoi am len nəlomito mōs nadəlomian samito, ³ hən na-ləŋon-isa-vəsa-an məttokade asike ðigol gamit ideh ðipair dan nadəlomian san. Husur gamit gabag, mətoləboii ke aGot itabtabuh len gidato hən datðikad na-ləŋon-isa-vəsa-an. ⁴ Husur, nəboŋ namttotoh mai gamito, namtukel naləgəuan daŋir mai gamito ke nəvanuan gail dereh lemədas bun gidato. Ale evisi maienan suŋan məttoləboii. ⁵ Imaiənan, nəboŋ nəsaləboi nəðidaŋ ðuri am, nosəvat aTimoti hən ðeus kitev nadəlomian samito hən ðeləboii. Nunau masuʋ həni ke natəmat təsəð naðisal ideh hən asike məttəkad nadəlomian len aKristo am, ale nau-man namttogole hən mətðikad nadəlomian, tagəm vi ut kəmas.

⁶ Be aTimoti ivan, eris gamito, imadhatəlmam, ale ikele mai ginaməru na-kel-uri-an tovoi husur nadəlomian mai na-ləmas-buni-an samito. Ikele ke mətunau təlmam hən ginamito len nahəhaʋuran, ale mətoləŋon bun mətðeris ginamito suŋan namttoləŋon bun namtðeris gamito. ⁷ Imaiənan, bathudud nadəlomian, namtoləŋon ivoi am len nəlonamito husur gamito. Naut kəmas nəvanuan gail lomədas ginamit gol namtoləŋon isa vəsa, namtoləŋon ivoi am len nəlonamito husur nadəlomian samito. ⁸ Gagai namtohəhaʋur hən nəmauran sinamit husur mətoil gəgat len Nasuð. ⁹ Namtuke namtesipa masuʋ vi təban aGot tinor hən nəsa togole mōs gamito, be nasipaan sinamit eðidol. Namtosipa hən nakemkeman namttokade len nəhon aGot husur gamito. ¹⁰ Len nalənnəyal mai nalenmariug namtusor tuʋ habat. Namtous aGot hən namtðeris gamit tətəs, hən namtðigol kavkav hən nəsa toðidol len nadəlomian samito.

¹¹ Ale aGot sidato tovi aTəmadato, mai aYesu, aMasta sidato, tepul þisal hən namtðegəm hən gamito. ¹² Nasuð tigol na-ləmas-buni-an samito mōs gamit gabag mai nəvanuan þisi tepul səsəhov, suŋan na-ləmas-buni-an sinamit mōs gamito topul səsəhov. ¹³ Nasuð tigole hən nəlomit ðidaŋ am lan, hən asike mətðikad

‡ 3.1 Uman 17.15-16 †† 3.6 Uman 18.5

nəsaan ideh len gamito, be mət̃binor kavkav len nəhon aGot, aTəmadato, nəboŋ aMasta sidato, aYesu b̃egəmai mai alat lotovi esan. Ganan.

Nəmauran togol aGot tohəhaʋur

4 Namtukad nahudhusoruan hən namt̃b̃ikele sal. Bathudud nadəlomian, namtukel uri tia naʋide mət̃b̃ikade m̃au hən aGot b̃ehəhaʋur hən nəmauran samito. Ale nəmauran samito gagai ikad naʋide galenan. Be len nahəsən Nasuḅ, aYesu, namtous gamito, namtonjir gamit ke, mitimagenan habat am. ² Husur mət̃oləboi nakelean namttolav gail mai gamito len nahəsən Nasuḅ, aYesu. ³ Husur aGot eləŋon ke mitikad naḅoruan san. Eləŋon ke asike mətugol naitian tosa ideh. ⁴ Eləŋon ke mitiwol hən nibemit tinor hən naḅoruan san, hən nəvanuan gail ləḅeputsan gamito len nənauan salito. ⁵ Saləŋon ke naləŋonian hən naitian tiwol hən nibemito hum alat ləsələboi aGot. ⁶ Len natenan, samtemədas nəbathudud nadəlomian ideh, husur Nasuḅ dereh tipansəm nəvanuan gail sil nəsaan galenan, hum namttokele, hum namttokel nalələgauan mai gamit a m̃o tia. ⁷ AGot eləŋon ke timagenan husur gai sakis gidat hən nibedat b̃iwol hən gidato taʋtaʋor, be ekis gidat hən dat̃b̃ikad naḅoruan san. ⁸ Avan ideh b̃emətahun naḅusanen enan, gai samətahun naḅusanen sinəvanuan ŋai, be siGot toviol hən aNunun mai gamito.

⁹ Sanor hən nəḅitos natideh husur na-ləmas-buni-an mət̃tokade hum nəbathudud nadəlomian, bathut aGot eʋusan gamit hən mət̃toləmas bun gamit gabag.

^{†10} Evoi, mət̃oləmas bun nəbathudud nadəlomian p̃isi len naut a Masetonia kavkav. Naut kəmas mət̃tomaienan, namtudaŋ ke mət̃eləmləmas masuʋ hən galito van am. ¹¹ Mət̃ehisi hən mət̃bitoh mədau, mitigol nəsa topat len navələmit səḅomito, ale um m̃os natohan samito hən navələmit səḅomito, hum namttokele hən gamit tia. ¹² Mitigol timagenan hən nəmauran samit b̃igol alat ləsəkad nadəlomian ləḅeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike mət̃b̃ipar titideh. ^{††}

Nagəmaian siNasuḅ

¹³ Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natsua hən mət̃b̃eləboii. Namtuke mət̃eləboi nakitinan husur alat lotopatmari len nəmatan, hən asike mət̃b̃epul hən nalolosaan, suḅnan alat ləsəkad nə-vatvat-viri-an ideh. ¹⁴ Husur datoləboii ke aYesu tomat, tole məhat tətəs; imagenan, datoləboii ke, alat lotokad nadəlomian len aYesu nəboŋ lotopatmari len nəmatan, dereh lile məhat. Nəboŋ aYesu b̃egəmai, dereh aGot tilav təl-mam hən galito mai aYesu, van həni.

¹⁵ Namtukel nasoruan egai siNasuḅ mai gamito: gidato, dattomaaur sal nəboŋ aYesu b̃etəlmam, asike

† 4.9 Jon 13.34 †† Len naut egai nasoruan ta Kris eləboi b̃ikad namilen ideh am ke: Mitigol timagenan hən nəmauran samit b̃igol alat ləsəkad nadəlomian ləḅeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike b̃ipat len avan ideh am hən b̃ekətkəta təban gamito.

datovi məhat a m̃o len alat lotopatmari len nəmatan.

¹⁶ Husur Nasuḅ, gai dereh tevi pan dan nəmav. Dereh tikad na-kel-buni-an sua san towal habat, nadolon ab̃iltiŋel mai nəwalan hən nətrampet siGot. Ale alat lotokad nadəlomian len aKristo nəboŋ lotomat, dereh lile məhat a m̃o. ¹⁷ Beti gidat, dattomaaur sal, dattotoh, vəha-sua ŋai aGot tisabul gidato vi məhat mai galito, vi lan nəmarigw, hən dat̃b̃ibonḅon mai Nasuḅ len naməsav. Ŋa datitah tabtab mai Nasuḅ vi sutuai.

^{†18} Imagenan beti, len nasoruan enan, mitigol gamit gabag mət̃eləŋon tivoi am len nəlomito.

5 Bathudud nadəlomian, sanor hən nəḅitos natideh husur nəboŋ o namityal hən natgalenan ləḅevisi. ² Husur mət̃oləboi buni tia ke, nəboŋ siNasuḅ dereh tegəm hum nəvanuan vənvanah togəm len mariug. ^{†3} Nəboŋ nəvanuan gail ləḅike, "Datukad natəmat, natit p̃isi ivoi, səkad natideh b̃emədas gidato," vəha-sua ŋai na-mədas-masuʋ-həni-an dereh tibar galito suḅnan napəŋasan hən nəpasusan togəm hən napəhaʋut totian. Ale asike, asike lugam yav dani.

^{††4} Be bathudud nadəlomian, mət̃satoh len nəmargobut, gol ke Nəboŋ siNasuḅ asike igol mət̃osəhoʋut hum nəvanuan vənvanah togəm len mariug. ⁵ Husur gamit p̃isi mət̃ovi anatan naḅial gail, anatan nalennəyal gail. Datsavi sinalenmariug, datsavi sinəmarginobut.

⁶ Imaienan, datelələgau, şadatipatmari suḅnan alat lototətan hən Nəboŋ enan b̃evisi. Be datehulahul, datetəgau gat gidat səḅodato. ⁷ Husur alat lotopatmari, lupatmari len mariug, mai alat lototərog, lotərog len mariug. ⁸ Avil gidato, datovi sinalennəyal, gol ke datetəgau gat gidat səḅodato. Datimaskətkəta gol nəlodato len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an, suḅnan nasoltia tokol namətəlai len nəmabun hən b̃ipat gol naʋiyesyes. Datimaskətkəta gol nənauan sidato len nə-vatvat-viri-an hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, suḅnan nasoltia toriŋ nabəhad namətəlai hən b̃ipat gol nəkadun. ^{††9} Husur aGot sət̃abtabuh len gidato hən dat̃b̃ipanis len nab̃iltiŋol paŋpaŋ san. Ao, itabtabuh len gidato hən dat̃b̃ikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato len aMasta sidato, aYesu Kristo. ¹⁰ AYesu imat m̃os gidato hən dat̃bitoh b̃onḅon mai vi sutuai, naut kəmas dat̃b̃ipatmari len nəmatan o dat̃bilele sal len nəmauran nəboŋ b̃etəlmam. ¹¹ Imaienan, mitigol mət̃eləŋon tivoi am len nəlomit gabag, mitigol gamit gabag mitidaŋ am, hum mət̃togolgole gagai.

Nakelean naməkot

¹² Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur alat lotoum todaŋ təban gamito, lotoil a m̃o hən gamito len naʋide siNasuḅ, lotokel nalələgauan hən gamito hən asike mət̃b̃isa. Namtous gamit hən mət̃b̃eputsan galit len nənauan samito. ¹³ Husur nauman salito, len na-ləmas-buni-an samito, mət̃eputsan galito len nənauan samito. Mititoh mədau, samtibal mai gamit gabag. ¹⁴ Namtonjir gamit ke mitikel nalələgauan mai nəvanuan petəmas gail hən ləḅeum; alat ləsəkad na-il-

‡ Hən naves 15-17, ris 1Kor 15.51-52 †† 5.2 Mat 24.43; Luk 12.39; 2Pit 3.10 †† 5.3 Jer 6.14, 8.11 ††† 5.8 Isa 59.17

ḅuri-an, m̄etesupah mai galit h̄n l̄ḅidaṅ am; m̄ete-
vi tarh̄t silat l̄s̄edaṅ; len n̄a-daṅ-ḅuri-an mititoh m̄e-
dau mai n̄evanuan ḅisi. ¹⁵ Samtigol tisa t̄lmam h̄n
avan ideh togol tosa h̄n gamito. Be akis hisi h̄n m̄et-
ḅivoi h̄n gamit gabag mai n̄evanuan gail ḅisi am.

¹⁶ Akis m̄etepul h̄n nakemkeman. ¹⁷ Mitorisor tuṽ
tabtab, n̄anoṅan teḅuer. ¹⁸ Naut k̄emas natideh tovisi,
sipa vi t̄ban aGot h̄ni, husur enan evi nal̄ḅonian
siGot ṽnos gamito bathut m̄ttovi seKristo, aYesu.

¹⁹ Samtiḅon gol aNunun aGot hum m̄ttokabut gol
n̄ehab h̄n ḅimat. ²⁰ Samtem̄atahun nakelean h̄n
n̄apisulan siGot hum l̄s̄avi natideh. ²¹ Be m̄atebunus

† *Namileṅ ke samtigol ke aNunun aGot sal̄ḅoi ḅeum am, be
mitidaṽ h̄n ḅeum husur nal̄ḅonian siGot.*

kitev natit ḅisi ke imabe. M̄etet̄gau gat lotovoi. ²² Be
bulatut dan natideh tosa.

²³ AGot, toviol h̄n nat̄m̄at mai gamito, t̄gol
m̄eteḡm vi esan kavkav. AGot t̄gol nanunumito,
n̄elomito mai nibemito kavkav, linor len n̄ehon,
n̄esaan teḅuer, van v̄bar naḡemaian siMasta sidato,
aYesu Kristo. ²⁴ AGot tokis gamito, m̄etol̄ḅoi m̄etḅeriṅ
n̄elomit lan ke dereh t̄gol natgalenan.

²⁵ Bathudud nad̄lomian, sor tuṽ ṽnos ginamito.
²⁶ Len naveveuan, m̄etesuṽ n̄atarhon n̄ebathudud
nad̄lomian ḅisi h̄n m̄etḅikel na-ke-ivoi-an sagw mai
galito. ²⁷ Len nah̄san Nasuḅ, nukele h̄n gamito ke,
m̄eteṽuruṅ nal̄ḅulat n̄apisulan egai van h̄n galit ḅisi
len n̄ebathudud nad̄lomian. ²⁸ AMasta sidato, aYesu
Kristo teviol k̄emas h̄n navoian mai gamito.

2 Tessalonika

Nalobulat napisulan na-vəha-ru-an aPol totesi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika ke leum tidan siYesu van vəbar natəlmaman san. Ikel naləlagauan mai galito ke salesəsəlon hən ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat egai m̄os ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totesi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpadan hən nasihau A.D. 52 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuŋ-an ke aGot dereh tisaŋ məttonor hən nəsa toutaut hən m̄os gamito (1.3-12)

3) Mətedəlom tabtab hən naŋusanan sinamito. Samtinau masuŋ hən napisulan ideh toke Nəboŋ siNasuŋ togəm tia, nəlomit satetuhath hən (2.1-17)

4) Mitoris tuŋ ke tisoŋur am ledəlom napisulan husur Nasuŋ aYesu. Mətoləboi mətbeil gəgat len Nasuŋ.

Dereh tihavhav gol gamito dan atenan tosa vəsa (3.1-5)

5) Namtukele hən gamit ke, mətebulatut dan nəbathudud nadəlomian ideh tomətahun nauman (3.6-15)

6) Nə-maris-kotovi-an (3.16-18)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau aPol mai aSilas mai aTimoti, namtutos nalobulat napisulan egai. † Namtutosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika, gamit məttovi siGot aTəmadato mai Nasuŋ aYesu Kristo. ² AGot aTəmadato mai Nasuŋ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəm̄at tabtab!

Nasipaan

³ Bathudud nadəlomian, namtimassipa akis vi təban aGot m̄os gamito. Inor hən namtbesipa vi təban husur nadəlomian samit evivi məhat masuŋ, mai na-ləmas-buni-an samit v̄isusua van hən gamit gabag, etibtibau am. ⁴ Imaienan namtusor patpat gamit məhat van hən alat siYesu lotolotu hən aGot len naut tiltile gail. Namtukele mai galito ke mətoil gəgat mai mətudan len nadəlomian samito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas tabtab hən gamito, gol na-ləŋon-isa-vəsa-an len gamito.

Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an samito namtuke məteləŋon tivoi am len nəlomito

⁵ Be len natgalenan aGot dereh tigol nanoran san tiŋarŋar, husur dereh tigol gamit mitinor hən mətbitoh len natohan pipihəbələn məttoleŋon tosa vəsa m̄osi. Ale len nanoran san, dereh aGot tipansem alat lotomədas bun gamito. ⁷ Ale gamit məttoleŋon tosa

† 1Tes 1.1. Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi nauluŋan sua n̄ai.

vəsa husur lotomədas bun gamito, aGot dereh tigol mitiŋavŋav mai ginamito, len nəboŋ Nasuŋ, aYesu b̄egəm len nəmav. Dereh tegəm mai aŋel san gail lotodan ⁸ mai nəhab towunwun, hən b̄ilav nəpanismen mai alat ləsaləboi aGot mai alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi husur aMasta sidato, aYesu tokele.

^{†9} Dereh lipanis hən na-mədas-buni-an topat vi sutuai.

Nəpanismen enan dereh tepəpəhun galit vi tut dan Nasuŋ mai nəyalyalan hən nədanjan san vi sutuai.

^{†10} Nasuŋ aYesu dereh tigol natenan nəboŋ b̄egəmai, hən nəvanuan san gail ləb̄isal suh nəyalyalan san mai alat lotoriŋ nəlolit lan tia ləb̄imaŋmaŋ lan. Ale len nəboŋ enan gamit am məteputsan nahəsan ei, husur mətodəlom nəsa namttokel koti husuri.

¹¹ Imaienan namtusor tuŋ tabtab m̄os gamito ke aGot sidato dereh tisaŋ səhoti ke, mətunor hən nəmauran gai tokis gamit m̄osi. Namtusor tuŋ ke len nədanjan san, aGot dereh tigol naləŋonian samit p̄isi hən navoian, mai natit p̄isi məttoleŋon len nadəlomian samito, liŋan hən naŋite. ¹² Namtusor tuŋ magenan hən nəvanuan p̄isi ləb̄eputsan nahəsan aMasta sidato, aYesu, hən nəsa togole len nəmauran samito, mai hən aYesu b̄eputsan gamito. Natgalen dereh levisi len navoian, aGot sidato mai Nasuŋ aYesu Kristo, artoviol kəmas hən.

Nauluŋan tomətahun nalo

2 Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur nagəman siMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ

†† 1.8 Isa 66.15 ‡ 1.9 Isa 2.10, 19, 21

aGot ðigol datðibonðon hæn datðitoh mai aYesu. † Namtonjir gamit ke, ² samtedadarjabu hæn na-kel-urian ideh toke Nasuð totalmam tia. Samtinou tuhatuh hæni, samtesæhoÿut len alat lotogæras ke na-kel-urian enan evi na-kel-væhoti-an togæm len aNunun aGot, o evi nasoruan ideh o nalobulat napisulan lotoke namtotosi, samtedælo mi. ³ Avan ideh sategæras gamito len natideh. Husur Næboŋ siNasuð asike egæmai van væbar næboŋ nævanuan ðisobur ðipair dan aGot, ðal maii. Beti dereh aGot tevæhot Nauluŋan tomætahun nalo ††, aGot ðigol ðimasig buni hum tosor utaut hæni sutuai tia. ⁴ Dereh atenan tipatpat gai mæhat, tivi enemi hæn natideh nævanuan gail lotolotu hæni o lotokisi hæn aGot. Dereh tebætah len naim siGot, tikel uri ke gai sæbon tovi Got. ⁵ Næboŋ nototoh sal mai gamito nukel tabtab hæn natgalenan mai gamit tia. Mætsæ nau gati a?

⁶ Ale mætolæboi tia ke ikad natsua toil gol atenan gagai. Ale eil gole hæn aGot ðevæhoti len næboŋ aGot tolekis hæni. ⁷ Husur nædanŋan toke nalo asike evi natideh, eum tia be esusuah. Be gai toil gole, dereh tigole van væbar næboŋ aGot ðilav kuvi dan nauman hæn na-il-gole-an. ⁸ Len næboŋ enan ŋai aGot dereh tevæhot Nauluŋan tomætahun nalo. Ale næboŋ Nasuð aYesu ðegæmai, dereh teÿuv bun næmauran sitenan hæn ðimasig. Ale aYesu dereh tigol nædanŋan sitenan teÿuer len namænas hæn nagæmaian san. ⁹ Nauluŋan tomætahun nalo dereh tegæm len nædanŋan siSetan. Ale dereh tigol namerikel nagægærasan mai natit nagægærasan gail am, nævanuan gail læðiparŋ lan, gol læðinau ke tovi nædanŋan siGot. ¹⁰ Ale dereh tigol natit gail þisi sanor togæras alat lotoyar len naþisal tovi lan næmasigan. Elæboi ðegæras galito husur lomætahun nakitinan, læsalæmas bun nakitinan enan tolæboi ðilav kuv galit dan næmasigan. ¹¹ Husur lotolekis hæn naþisal enan, aGot dereh tesævat næ-nau-suluvi-an todaŋ van hæn galito, hæn læðedælom nagærasian galen þisi. ¹² Imaienan, dereh aGot teriŋi hæn læðipanis husur læsadælom nakitinan be lohæhaÿur hæn næsaan lotogole.

Il gægat!

¹³ Bathudud nadælo mian, Nasuð tolæmas bun gamit þisi, ivoi hæn namtbike sipa vi tæban aGot m̄os gamit akis. Husur len natuðatan aGot ilekis hæn gamito †† hæn ðilav kuv gamit dan næpanismen. Len nauman seNunun togol mættovi esan sæbon, mai len nadælo mian hæn nakitinan mættokade, aGot ilav kuv gamit dan næpanismen enan. ¹⁴ Næboŋ namttokel na-kel-urian tovoi mai gamito, aGot ekis gamit hæn ðilav kuv gamito, hæn mætbikad nahudhut næyalyalan siMasta sidato, aYesu Kristo. ¹⁵ Imaienan bathudud nadælo mian, mæteil gægat, tægau gat naþusanan namttokel mai gamito mai namttotosi van hæn gamito.

† 2.1 1Tes 4.15-17 †† Natosian galevis ta sutuai luke Nauluŋan hæn næsaan. ‡ 2.4 Dan 11.36; Eze 28.2 †† 2.8 Isa 11.4 †† 2.9 Mat 24.24 ††† Natosian galevis ta sutuai luke husur aGot ilekis hæn gamito hum mættovi naÿit nametækan san gail.

¹⁶ AMasta sidato, aYesu Kristo mai aGot aTæmadato arolæmas bun gidato ale len navoian artoviol kæmas hæni, arugol datolæŋon ivoi am len nælodato vi sutuai mai aroviol hæn næ-vatvat-viri-an tovoi mai gidato.

¹⁷ Gælaru arigol mætelæŋon tivoi am len nælomito, arigol mitidaŋ am m̄os natit þisi tovoi mætbigole mai mætbikele.

Sor tuÿ m̄os ginamito

3 Bathudud nadælo mian, len næ-maris-kotovi-an nikel natsual am: mitisor tuÿ m̄os ginamito. Sor tuÿ ke nasoruan siNasuð tiperŋan naut þisi tutut, nævanuan gail lisal suhi len naut þisi ðevi lan suŋan mættogole næboŋ tobar gamito. ² Sor tuÿ am ke aGot tilav kuv ginamit dan navælan alat læsanor mai alat lotosa væsa, husur savi nævanuan gail þisi lotokad nadælo mian.

³ Be Nasuð, gamit mætolæboi mætbæriŋ gat nælo mit lan, gai dereh tigol mitidaŋ am mai tekætkæta gol gamito dan atenan tosa væsa tovi tæmat. ††† Len Nasuð namtolæboi buni ke gagai mættogol næsa namttokel todaŋ mai gamito, mai dereh mitigol timaienan tabtab. ⁵ Nasuð tiwol tabtab hæn nælomito, len naþisal hæn na-læmas-buni-an siGot, mai næ-darŋ-ðuri-an hæn na-toh-mædau-an seKristo.

Samtivatekan

⁶ Bathudud nadælo mian, namttokel idaŋ mai gamit ke, len nahæsan aMasta sidato, aYesu Kristo, mætebulatut dan nævanuan nadælo mian ideh tovekan, saum husur naþusanan namttolavi mai galito. ⁷ Bathut gamit mætolæboi ke mitimasgol tætoÿ hæn ginamito: ginamit namttotoh mai gamito be namtsavekan boŋ ideh. ⁸ Namtoÿur næhanian þisi namttotoh, namtsaus gamit ideh hæn naviolan hæn næhanian. Ao namttoum idaŋ len nalennæyal mai nalenmariug hæn asike namtbihan nævat samit ideh. ⁹ Namttokad nædanŋan hæn na-il-a-m̄o-an hæn namtbæus gamit hæn mætbævanŋan ginamito, be namtsagole husur namttokel namttogol naÿide sua tonor hæn mætbigol tætoÿ hæni. ¹⁰ Næboŋ namttotoh mai gamito, namttokæmaiegai mai gamit ke, "Avan ideh asike ðeum, satihan." †††

¹¹ Namttokæmaienan husur namttosæsolŋ hæni ke gamit galevis luvækan. Læsaum be losul hæn nahunusulito taÿtaÿor. ¹² Namttokel idaŋ mai galito ke, len nahæsan Nasuð, aYesu Kristo, limastoh mædau, um m̄os næhanian halit gabag.

¹³ Be gamit, bathudud nadælo mian, navoian mættogole, mitigol tabtab hæni naut kæmas nælo mit ðisa husuri. ¹⁴ Avan ideh asike ðigol næsa namttokel len nalobulat napisulan egai, mætekæta læboi. Ale mætebulatut dani hæn nahurun ðisa. ¹⁵ Samtinou hum tovi enemi, be kel nalælægauan maii hum tovi wawa samit len nadælo mian.

††† 3.3 Isa 49.7; Mat 6.13; Jon 17.15 § Natosian galevis ta sutuai luke gamito. †† 3.8 Efe 4.28; 1Tes 2.9 ††† 3.10 1Tes 3.4, 4.11

Nə-maris-kotovi-an

¹⁶ Nasuđ hən natəñat teviol tabtab hən natəñat mai gamito len nađisal đisi. Nasuđ titoh mai gamit đisi.

¹⁷ Ginau, aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai len navəlagw

səbögw, hum nototosi len nalobulat napisulan đisi hən mətbeləboii ke tovi ginau nototos nalobulat. ¹⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo m̄au, teviol kəmas hən navoian mai gamit đisi.

1 Timoti

Nalõbulat napisulan na-vəha-sual-an aPol totesi van hən aTimoti

Ase itos nalõbulat napisulan egai?

aPol itosi.

aPol itosi hən nəsa?

Nalõbulat napisulan egai ikel mai aTimoti nãp̃isal hən b̃ehusuri hən b̃igol nauman totibau san.

aPol itosi van hən ase?

aPol itos nalõbulat napisulan egai van hən nəmantuhmar sua tovi tarhət san len nauman, nahəsan aTimoti.

aPol itos nalõbulat napisulan egai ɲais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadan̄ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboŋ totoh len naut a Masetonia.

1) aPol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti (1.1-2)

2) Nãpusanan husur alat siYesu mai alat lotoil a m̃o silat siYesu (1.3-3.13)

3) Nəmauran seTimoti timas̃ušan nanoran (3.14-4.5)

4) Nəvanuan gail limasləboi ləb̃eris nãvide seTimoti hən ləb̃igol husuri (4.6-6.21)

Na-ke-ivoi-an van hən aTimoti

1 Ginau, aPol, nutos nalõbulat napisulan egai. Novi ahai pispisul sua siYesu Kristo bathut nakelean siGot, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, mai aYesu Kristo tovi nə-vatvat-vm̃i-an sidato. ² Nutos napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, gotovi anatugw kitin len nadəlomian. † aGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titaŋis gaiug, mai gai tigol nələm̃ tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

Nauman seTimoti len naut a Efesus

³ Hum notokele mai gaiug, noton̄jir gaiug nəboŋ no-tovi Masetonia ke, gitoh tin a Efesus †† hən gəb̃ikai tas galito, (alatenan dartoləboi galito), hən ke salẽušan nãpusanan gəgəras am. ⁴ Kel p̃uli van hən galit ke salinau masũ hən nəb̃ol sakitin, salihol kəmas husur nəbathuyah seju gail husur nəbathuyah galenan ləsvi natideh. Natgalenan lugol ke lunau sõbuer hən ɲai be ləsgol nənauan sivan ideh hən b̃ehusur nauman siGot tovi len nadəlomian. ⁵ Nokəmaianan hən datb̃ẽp̃usan m̃os na-ləmas-buni-an togəm len nəlon toveveu mai tomasil buni, mai nadəlomian, nagərasian tõbuer. ⁶ Galevis luyar, lusab dan nãp̃isal enan, lupair van hən naholan kəmas. ⁷ Luke ləb̃egəm vi hai p̃usan hən nalo siMoses, ris lototətan hən nəsa lotokele mai lotətan hən nəsa lotosor taltal ke tokitin.

⁸ Be datoləboii ke nalo ivoi, avan ideh b̃ehusur b̃inor hən naləŋonian siGot. ⁹ Datoləboii am ke nalo savi hən alat lotonor, avil ipat m̃os alat lotomətahuni mai alat ləshusuri. Ipat m̃os alat ləsaləboi a Got mai alat lotosa. Ipat m̃os alat ləsalotlotu hən aGot mai alat ləsakad

nadəlomian. Ipat m̃os alat lotogol atəmalit o analit lotomat mai alat lotogol avan ideh am lotomat. ¹⁰ Ipat m̃os alat lotogol naitian tosa, naluṃan togol naitian mai naluṃan, napəhãvut togol naitian mai napəhãvut, alat lotovənoh nəvanuan hən b̃ẽp̃ur hən suṃan naslev, nəvanuan nalibliboŋan gail, alat lotolibon̄ len naktan mai avan ideh am, nəmauran san sahusur nãpusanan tokitin. ¹¹ Ale, nãpusanan tokitin inor hən na-kel-uri-an tovoi hən aGot namənas toyalyal sidato, gai tokel mai ginou tia ke numaskel uri.

Navoian siNasũ topat len aPol

¹² Nosipa vi təban aYesu Kristo, aMasta sidato, tolav nədan̄an mai ginou, husur len nənauan san nudan̄ lan, ale gai eriŋ ginou len nauman san. ¹³ Naut kəmas a m̃o nukel ke aYesu savi a Kristo aGot totabtabuh lan, mai nomədas tabtab hən alat lotohusur aYesu, mai novi nəvanuan napəsəvaran; ‡ aGot, nəlon itaŋis ginou husur notətan hən nəsa notogole mai nəsakad nadəlomian. ¹⁴ Len na-voi-masũ-an san, aMasta sidato erũbat nəsaan sagw dan ginou, ale eviol masũ hən nadəlomian mai na-ləmas-buni-an topat len aKristo aYesu, mai ginou. ¹⁵ Nasoran egai evi nakitinan ale inor hən nəvanuan p̃isi ləb̃edəlom̄ buni, ke; aKristo aYesu egəm vi lan navile a pan hən b̃ilav kuv alat lotosa dan nəsaan salito, be ginou nusa vəsa səhor galit p̃isi.

¹⁶ Avil naut kəmas nusa maienan, aGot sagol nəpanis-men tonor hən ginou, be nəlon itaŋis ginou. Imaianan hən ke, len ginou notosa səhor galit p̃isi, na-toh-mə-dau-an tobəlav siYesu Kristo b̃ĩp̃ar̃p̃ar. Igole hən ke alat ləb̃ikad nadəlomian lan, ləb̃ikad nəmauran vi su-tuai, dereh leləboi ləb̃eris nəyalyalan san len nəsa togole len ginou. ¹⁷ Imaianan, nəvanuan p̃isi limasputsan

† 1.2 Uman 16.1 †† Efesus: 2Kor 1.8; Masetonia: 2Kor 1.16

‡ 1.13 Uman 8.3, 9.4-5

nahəsan aGot mai kel ur natit ƒisi toyalyal, gai togole. Evi Nakiŋ vi sutuai, itoh vi sutuai, nəvanuan ƒisi lodədas ləbəri si mai gai səbən ƒai evi aGot! Ganan.

¹⁸ Timoti, anatugw, nulav nakelean egai todaŋ mai gaiug, tonor hən na-pəhav-utaut-an gail husur gaiug a m̄o, hən gəbələŋon bivoi am len nəloŋ hən gəbiɓal len nəbalan tovoi. ¹⁹ Hən gəbimaienan, gimastəgau gat nadəlomian, nəloŋ timasmasil. Hum gotoləboii, galevis lomətahun natgalenan, ƒa nadəlomian salit ibat, imaɓurbur. ²⁰ Galit eru arovi aHimeneus mai aAleksada, notolav gəlaru len navəlan aSetan hən ar-bələboii ke saarisor tas aGot am. †

Nalotuan timabe?

2 Nusor mai gaiug, noləŋon masuŋ ke gigol naŋjiri-an, na-sor-tuŋ-an, gisor mai aGot m̄os nəvanuan tile gail, ale gigol nasipaən m̄os nəvanuan ƒisi. ² Gigol timaienan m̄os nakiŋ gail mai alat lotoil a m̄o, hən dat-ɓitoh mədau len natəmat, mai len nəboruan siGot, mai len nənauan tovoi, nənauan tonor. ³ Na-sor-tuŋ-an tomaianan ivoi, igol aGot ehəhaŋur, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. ⁴ Bathut eləŋon ke nəvanuan ƒisi limakuv dan nəsaan salito †† mai legəm hən naləboian hən nakitinan. ⁵ Husur ikad aGot tosua ƒai, mai ikad gai tosua ƒai, toləboi bəsəhar nəvanuan gail van hən aGot, nauluŋan, aKristo aYesu. ⁶ Gai eviol hən gai gabag hən ɓisar gel nəkabut hən nəsaan tobaŋis gat nəvanuan ƒisi. ‡ Nəboŋ togol natenan evəhot naləŋonian siGot len nəboŋ tonor həni. ⁷ Imagenan aGot itabtabuh len ginau hən nəbėgəm vi vanuan kaikai mai ahai pispisul sua, (nukel nakitinan; nəsalibon), itabtabuh len ginau hən nəbėgəm vi ahai ƒusan silat ləsavi Ju, hən nəbėƒusan hən nadəlomian mai nakitinan. ††

⁸ ƒa noləŋon ke alaluŋan len naut ƒisi limasnor masuŋ, hən ləbələboi ləɓisar hən navəlalit gail vi məhat leŋ na-sor-tuŋ-an, nəlol paŋpaŋ mai na-sor-ɓalɓal-an teɓuer. ††

⁹ Be alatpəhaŋut limabe? Noləŋon ke alatpəhaŋut lesun nahurabat tonor, tovoi len nəhon nəvanuan ƒisi, tosusuan nibelit, sagol alaluŋan hən ləbələŋon galito. Salevir navurulit o riŋ nagol o nanesnes o sun nahurabat nəvat han totibau. ††¹⁰ Avil ivoi hən ləbėvəhas galit hən nagolean gail lotovoi, lotonor hən latpəhaŋut lotokel ke lotokad nəboruan siGot. ¹¹ Apəhaŋut ideh timassəsələŋ husur nasoruan siGot hən bələboii, toh mədau, riŋ galit len navəlan alat lotoƒusƒusan. ¹² Nəsədaŋ hən napəhaŋut ideh hən bėƒusan. Sateil a m̄o hən nauluŋan ideh, mai auluŋan satitoh len navəlan, be apəhaŋut timasmədau. ¹³ Husur aGot igol aAtam, beti aIv. ¹⁴ Mai savi aAtam todəlom nalibonjan; avil napəhaŋut, bathut edəlom nalibonjan, gai egəm vi vanuan nəsaan sua. ††¹⁵ Avil alatpəhaŋut, ləɓitoh len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an mai ləbėhusur ma-

† 1Kor 5.5; Himeneus: 2Tim 2.17; Aleksada: 2Tim 4.14 †† 2.4 Eze 18.23 ‡ 2.6 Mat 20.28 †† 2.7 2Tim 1.11 †† 2.8 Exo 9.29; 1Kı 8.22 ††† 2.9 1Pit 3.3 ††† Hən naves 13-14, ris Gen 2.7, 21-22, 3.1-6

suŋ hən naƒisal siGot len naŋide tovoi len nəhon nəvanuan gail, dereh limakuv dan nəsaan salito len nəpasusan salito.

Alat lotoil a m̄o mai natikon gail

3 Egai bogai nakelean nakitinan sua: “Avan ideh bələŋon bėgəm vi vanuan na-il-a-m̄o-an sua hən alat siYesu, eləŋon nauman sua tovoi.” ² Nəvanuan na-il-a-m̄o-an imaiegai tia ke: ikad nəboruan tonor ƒai len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ƒai, sagol təməhav hən natideh, etəgau gat nəlon gabag, ikad nənauan tovoi. Ehəhaŋur hən nametɓos gail ləbėɓis lohoim san ale kətkəta təban galito. Ikad namitisau hən naƒusanan. ³ Satərog, sagol nasənahən be ikad naŋide tomədmə-dau, saŋitvituh mai saləŋon masuŋ hən nəvat. ⁴ Iwol hən nəbathudud san ivoi, hən anatun gail ləbəsəsələŋ husuri, gol nəsa tokele len nahəhaŋuran. ⁵ (Avan ideh asike bələboi ɓiwol hən nəbathudud san, gai tekətkəta təban alat siGot mabe?) ⁶ Savi avan sua tomadhəpair van hən aGot. ɓimagenan, hum ma ɓipətpəgai məhat ale aGot tipansəm gai hum natəmat. ⁷ Len nənauan silat ləsəkad nadəlomian, ikad nəboruan tovoi hən asike nahurun ɓisa len nəholito mai asike ɓiteh len nəhai tata setəmat. †

⁸ Natikon gail am lumaiegai tia ke: lunor len nənauan sinəvanuan gail, ləsasuŋan nahit togəgel hən gai, ləsətərog, ləsələŋon masuŋ hən natit lotogəgəras hən ləɓikade. ⁹ Len nəlolit toƒarƒar lotəgau gat nakitinan hən nadəlomian aGot tovəhoti. ¹⁰ Hən gəɓitabtabuh len avan ideh hum natikon, gimasbunus ləboi galit bai, beti avan ideh asike ɓisaɓ natideh tosa len galito, riŋ galito hən ləbəkətkəta təban nəvanuan gail hum natikon gail.

¹¹ Imagenan, nəbareab salit lumaiegai tia ke: lukad nəboruan tovoi len nəhon nəvanuan gail, ləsasor mədas nəboruan sivan ideh, ləsagol təməhav hən natideh, lutah mai aGot len natit ƒisi lotogolgole.

¹² Hum notokele husur natikon gail, lumaiegai tia ke: lotəgau gat nəlahan lotokade mai asoalit tosua ƒai, luwol hən anatulit gail ivoi mai alat lototoh len naim salito. ††¹³ Husur alat lotokətkəta təban nəvanuan gail tovoi, hum natikon gail, dereh legəm vi vanuan tonor masuŋ len nənauan sinəvanuan gail, ale leil gəgat tidaŋ len nadəlomian len aKristo aYesu.

Nakitinan hən nadəlomian sidato

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh negəm hən gaiug. Be nutoŋ nakelean galegai van hən gaiug hən ke, ¹⁵ nəbədədəs nəbėgəm tutut, gaiug geləboi naŋide, nəvanuan gail limaskade len nəbathudud siGot. Nəbathudud enan evi alat siYesu, siGot tovi nəkadun nəmauran, lotovi narivbet mai nəpaudesen hən nakitinan. ¹⁶ Səkad nəlon-uri-an. Datuƒaŋ len nəbathukitinan dattokad nadəlomian lan. AGot evəhoti maiegai ke:

† Hən naves 2-7, ris Tit 1.6-9 †† 3.12 1Tim 3.2

Gai evisi tia, ikad niben nēvanuan,
 aNunun eŷusan səhoti ke inor, †
 aŋel gail lorisi,
 nēvanuan nadəlomian lukel uri mai naluŷoh gail len
 naut totiltile, ††
 len navile a pan kavkav nēvanuan gail lukad nadəlo-
 mian lan,
 ale aGot ilavi vi məhat vi lan namənas.

Naləlaguan husur ahai ŷusan gəgəras gail

4 ANunun aGot ikele imasil ke len nəboŋ gail
 ləbēgəmai nēvanuan galevis dereh leriŋ gaḅulan
 nadəlomian len aKristo balai, ale leriŋ nəlolit len na-
 nunun gəgəras gail mai naŷusanan setəmat gail.
 2 Naŷusanan tomagenan egəm len nēvanuan
 nagəgərasan gail lotolibliboŋ, nəlolit etətan hən nəsa
 tovoi o nəsa tosa suŋan natəlai topud togol nəlolit
 totabtabu. 3 Dereh likai tas nəlahan ale likai tas
 nəhanan hən nəhanian galevis: nəhanian aGot togole
 m̄os nəhanan hən nasipaan m̄os alat lotokad nadəlo-
 mian mai lotoləboi nakitinan ləb̄ihani. 4 Bathut natit
 ŷisi aGot togole ivoi, ale datḅilavi len nasipaan, sa-
 datemətahun natideh. 5 Husur nasoruan siGot mai
 na-sor-tuŷ-an igole iveveu, igole ivoi.

6 Timoti, gəbəkəmaianan mai nəbathudud nadəlomi-
 an, dereh gevi nēvanuan nauman tovoi siYesu Kristo,
 aGot tohis gaiug len nasoruan hən nadəlomian mai
 hən naŷusanan tovoi gotohushusuri tia. 7 Wake gemə-
 tahun nəbəl gail ta sutuai ləsakitin mai nəbəl taŷtaŷor
 gail ale geutaut hən gaiug gabag akis hən gəb̄ikad
 nəboruan siGot tabtab. 8 Husur na-utaut-həni-an hən
 niben ivoi kəkereh, avil nəkadean hən nəboruan siGot
 ivoi m̄os natit ŷisi. Ivoi hən na-vi-tarhəte-an hən nə-
 mauran ta daməŋai mai hən nəmauran vi sutuai. 9 Na-
 soran enan ekitin, goləboi gəberij nəloŋ lan, ale inor
 hən gəbedəlo mi bathut nasoruan ekitin. 10 Natenan
 m̄au datohisi, datoum todaŋ m̄osi, bathut datoriŋ nə-
 vatvat-viri-an sidato len aGot tovi nəkadun nəmauran,
 toləboi ḅilav kuv nēvanuan ŷisi dan nəsaan salito. Be
 nēvanuan nadəlomian gail? Nukele mai gaiug, Timoti,
 ilav kuv galit dan nəsaan salit tia.

11 Gikele tidaŋ mai geŷusan hən natgalenan. 12 Avan
 ideh satinau ke gaiug gotovi ut kəmas husur gotovi
 nəmantuhmar, be gigol naŷide tovoi hən alat lotokad
 nadəlomian ləberisi, ləb̄igol tətəŷ həni, gigol naŷide
 tomaienən len nasoran, nagolean, na-ləmas-buni-an,
 nadəlomian mai naveveuan saŋ. 13 Geŷuruŋ akis hən
 natosian siGot len nəhon nēvanuan nadəlomian gail,
 kel namilen mai ŷusan həni vir nagəmaian sagw.
 ††14 Sagerij naviolan gotokade tipat kəmas, naviolan
 aGot toviol həni len na-pəhav-utaut-həni-an, nəboŋ
 alat lotokətkəta təban alat siYesu lotoriŋ navəlalit len
 gaiug. 15 Nəloŋ tidaŋ akis len nagolgolean hən nat-
 galegai, hən nēvanuan ŷisi ləberis ləboii ke nauman
 saŋ ivoi am tabtab. 16 Geləlagau hən gaiug, kətkəta
 gol naŷusanan saŋ hən ḅinor, his tabtab həni.

Gəb̄igole, dereh aGot tilav kuv gaiug mai alat loto-
 səsoləŋ hən gaiug dan nəsaan samito.

Nəbatunau pəhaŷut gail, aelta gail, naslev gail

5 Timoti, sagesivoh len ahaŷut ideh, nədaŋ han
 tosəhor ehaŋ, be nəboŋ gəb̄igole ḅinor, gisor
 maluŋluŋ maii suŋan tovi atəmaŋ. † Sor mai
 alaluŋan, nədaŋ halit səbar ehaŋ, suŋan lotovi
 aŷaŋ gail. 2 Sor mai abareab gail suŋan lotovi anaŋ
 gail, ale len naveveuan, sor mai alatpəhaŷut, nədaŋ
 halit səbar ehaŋ, suŋan lotovi aŷavineŋ gail. 3 Gevi
 tarhət sinəbatunau pəhaŷut lotoŋidol lotovi batunau
 kitin, ləsəkad nēvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. 4 Be nə-
 batunau ideh ḅikad anatun gail o aməhaibən gail, galit
 m̄au leləboii ke limaskətkəta təban nəbathudud salito
 hən ləb̄isar gel nəkabut sinana mai tata salito artohis
 galito. Ləb̄ehusur naŷide tomaienən, aGot ehəhaŷur
 həni. 5 Nəbatunau kitin toŋidol, nəbathudud san to-
 ḅuer, gai eriŋ nəlon len aGot, ale igol tabtab hən
 naŋjirian van hən aGot mai na-sor-tuŷ-an m̄os na-vi-
 tarhəte-an len nalennəyal mai nalenmariug. 6 Be nə-
 batunau ideh tohusur nəmauran hən naləŋonian san
 səbən ŋai, alitenan imat, naut kəmas ke tomaur sal.
 7 Gikel nakelean galen lotodaŋ mai alat siYesu hən
 ləb̄ikad nəboruan tonor ŋai, hən avan ideh asike ḅike
 lotosa. 8 Be avan ideh asike bəkətkəta təban amahean
 gail, asike bəkətkəta təban nəbathudud san, ḅimage-
 nan, gai emətahun nadəlomian len aKristo, ipair dan
 nadəlomian enan, ale isa səhor alat ləsəkad nadəlomi-
 an.

9 Nəboŋ gəb̄itos gat nəbatunau kitin gail, gitos gat
 nəbatunau pəhaŷut ideh, nədaŋ han tosəhor 60. Hən
 gəb̄itos gati, imagegai tia ke: etəgau gat nəmauran
 nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai, 10 nəmauran san
 ikad naŷide mai nagolean tovoi. Nēvanuan gail loləboi
 ləb̄ikel ur naŷide tovoi san: hum tohis anatun gail
 tovoi; tohəhaŷur hən bəkətkəta təban nametḅos gail
 lohoim san; tokətkəta təban alat siYesu hum gai tovi
 naut kəmas; tovi tarhət silat lotoləŋon tosa, len natit
 ŷisi todaŋ len nagolean tovoi totiltile. Tos gat nəbatu-
 nau tomaienən hən alat siYesu ləb̄evi tarhət san.

11 Avil sagitos gat nəbatunau ideh, nədaŋ han səbar
 60 sal. Husur nəlon tosəhsəhob hən nauluŋan igol ke
 eləŋon ḅitoh maii, naut kəmas aKristo, ike tilah.
 12 Imaianan, dereh aGot tisaḅ alitenan ke tosa bathut
 ke torij gaḅulan na-kel-gati-an nametə kav gai tokele a
 m̄o. 13 Sual am, dereh alitenan tegəm petəmas, tiyar
 husur naim gail, ale savi petəmas ŋai, be tepəpat soru-
 an, tesulsul len nəsa savi esan, ale dereh tisorsor
 husur nəsa sanor hən ḅisor husuri. 14 Imaianan, nuke
 nəbatunau galenan lilah, lipasus, liwol hən nə-
 bathudud salito, gol ke aenemi edədas ləb̄isor mədas
 nahəsadato. 15 Husur alitenan galevis lupal sob tia hən
 ləb̄ehusur aSetan. 16 Napəhaŷut nadəlomian ideh
 ḅikad nəbatunau gail len nəbathudud san, tevi tarhət
 salito. Sanor hən alat siYesu ləb̄əkətkəta təban galito.

† 3.16 Rom 1.4; Jon 1.14 †† 3.16 Kol 1.23 ‡ 4.4 Gen 1.31;
 Mat 15.11; Mak 7.19; Rom 14.6, 14-18 †† 4.13 Luk 4.16-21

‡‡ 5.1 Lev 19.32

Īimaienan, alat siYesu lolāboi lābēvi tarhāt sinābatu-
nau tin gail lotopar vi-tarhāte-an.

¹⁷ Aelta ideh toil a mō hən alat siYesu, bēil a mō bivoi, inor ke loputsani len nānauan salito, loŭuri inor. Timaienan hən aelta toḡusan mai tokel ur nasoruan siGot. ¹⁸ Bathut natosian siGot ike, "Sagepis gat nabuḡon nabuluk topal kuv namisurhuwit dan nāhāvḡate husur nahudhuwit tohani evi naḡurḡuran hən nauman san." Natosian siGot ikele am ke, "Inor ke nāvanuan nauman tikad naḡurḡuran tonor hən nau-
man san." ¹⁹ Sagedəlom avan ideh səbon tosor tas aelta hum tosa, timaskad nāvanuan teru o titor lotoris nāsaan enan gol lolāboi lābikel koti. ²⁰ Be səhar alat lotoil a mō lotogolgol nāsaan sal leil len nāhon alat siYesu am lābemətahw.

²¹ Timoti, nukel mai gaiug, len nāhon aGot, aYesu Kristo mai aḡel aGot tolekis hən galito ke, gigol natgalegai notokel buni ale gol teḡitḡitoŭ hən nāvanuan ḡisi, sagivoi hən tesua səhor togon. ²² Sagisohotut hən ḡəberinḡ navəlaḡm len avan ideh hən bēil a mō. Husur bīteh, ehum gotobon maii len nāsaan san. Təgau gat nāmauran naveveuan saḡm.

²³ Sagemun nəwai ḡai, be mun kəkereh hən nəwain mōs nabəhaḡurḡm tosa sil naməsahan gotokadkade.

²⁴ Nəvanuan galevis lugol nāsaan gail, gol ke nəvanuan ḡisi lotolāboi gail, lolāboi am ke dereh lipanis. Be ikad galevis am, nāsaan salit lotosusuah, dereh tevizi a tahw balai. ²⁵ Len nāvīde tomaienan, nəvanuan ḡisi lolāboi nagolean gail lotovoi, be asike lābəlāboi gail, naut kəmas, navoian galenan lodədas lābəsusuah.

6 Naslev gail lotokad nadəlomian lukad nāmauran todanḡ, be limasnau amasta salit gabag hum lotonor hən lābēputsan galit len nānauan salito. Naslev gail limaienan hən avan ideh asike bəmədās nahəsan aGot mai naḡusanan san. ² Naslev bīkad amasta tokad nadəlomian, saterjit nāhon van hāni husur evi wawa len nadəlomian san. Teum tivoi am mōsi, husur nauman san evi tarhāt sinəvanuan nadəlomian, gai toləmas buni.

Naləḡonian hən nəvat

ḡusan husur natgalegai, sor maluḡluḡm hən nəvanuan lābēhusur gail. ³ Avan ideh tokel ur naḡusanan totile, sədaḡm hən nasoruan tonor siMasta sidato aYesu Kristo, sədaḡm hən naḡusanan tonor hən naboruan siGot, ⁴ gai ipatḡat gai məhat masuḡ, saləboi natideh. Nəvanuan tomaienan imalkəkāt hən bisor levlev, hən bēvitvītuh husur nasoruan gail. Natgalenan lugol nā-tabulol-bulosi-an, napəpəhwan, nasoran tomədas nəhes gail, nānauan tosab, tosa, ⁵ mai na-sor-bālbā-an. Nəvanuan gail lotomaienan, nānauan salit itaḡtaḡor vavinvinu, nakitinan ebuer lan. Lunau ke lolāboi lābēhusur naboruan siGot hən lābīkad nəvat tosoḡur.

† 5.18 Deu 25.4; Mat 10.10; Luk 10.7; 1Kor 9.9†† 5.19 Deu 19.15

⁶ Avil datbēhəhaḡur hən nəsa datbīkade, datbīkad naboruan siGot, namilen ke datopul hən natit tovoi. ⁷ Husur nəboḡ lotopas gidato, datsəlav natideh ḡəmai. Ale nəboḡ datbimat, dereh datedədas datbīlav natideh van. ⁸ Be datbīkad nahurabat mai nāhanian ḡai, datehəhaḡur hən nāmauran sidato. ⁹ Avil avan toke bīkad natite, natəmat igol ke naləḡonian hən nāsaan gail esəhor gai, ekəkos lan, ike tigol natit tisoḡur tomelmel togol nasənanan. Naləḡonian gail lolivi vi pan vəmasig hum tomaduḡduḡ len tas. ¹⁰ Husur na-ləḡon-buni-an hən nəvat evi nəkadhut nāsaan. Galevis lotoləḡon masuḡ hən nəvat, lupal sob dan nadəlomian gol ke nalolosaan salito togol nāmanuḡ topəḡas masuḡ len nəlolit gabag.

Nakelean van hən aTimoti

¹¹ Be gaiug gotovi siGot, gam dan natgalenan, ale gam kitev nanoran, naboruan siGot, nadəlomian len aGot, na-ləmas-buni-an, nə-daḡ-buri-an tobəlav, mai na-gol-mədau-həni-an vi təban nəvanuan gail. ¹² Daḡbur nəbalan tovoi mōs nəsa dattokad nadəlomian lan. Təgau gat nāmauran vi sutuai aGot tokis gaiug hən ḡəbīkade nəboḡ gotokel kot nadəlomian saḡm len aYesu Kristo len nāhon nəvanuan lotosobur. ¹³ Nukele hən gaiug len nāhon aGot tolav nāmauran mai natit ḡisi, len nāhon aYesu Kristo tokel kot na-kel-koti-an tovoi len nāhon aPontius Pilate, † nukele hən gaiug ke, ¹⁴ gigol kavkav hən nəsa aGot toləḡoni, nāsaan tebuer. Gole vir aMasta sidato, aYesu Kristo bēvisi. ¹⁵ Dereh tevizi balai len nəboḡ aGot tolekis hāni. AGot, gai səbon iyalyal, tonor hən nəvanuan gail lotosal suhi, naKiḡ hən nakiḡ gail, Nasub tovi masta hən natit ḡisi. ¹⁶ Gai səbon edədas bimat, itoh len naḡmial nəvanuan gail lotodədas lābēḡəm pəpadaḡ hāni, səkad avan ideh torisi, səkad avan ideh tolāboi bērisi boḡ ideh. † Nahəsan tiyalyal! Nədaḡan tipat lan vi sutuai sutuai! Ganan.

¹⁷ Timoti, kel ḡuli hən alat lotopul hən natite len nəboḡ ta daməḡai ke salipatḡat galit məhat len nəlolito, salerinḡ nəlolit len natit gail topat daməḡ be bīmasig pelan, avil lerinḡ nəlolit len aGot tolav masuḡ hən natit ḡisi hən datbēhəhaḡur. ¹⁸ Kel mai galit māu ke ligol navoian, lepul hən nagolean tovoi, lehəhaḡur hən lābēviol, len nəsa lotopul hāni lehəhaḡur hən lābēvi tarhāt sinəvanuan gail. ¹⁹ Len nāvīde tomaienan, leum mōs nəpaudesen hən nakonviolan aGot tokade mōs galit balai, ale letəgau kot nāmauran tokitin. ²⁰ Timoti, kəkəta kəkol hən nəsa aGot torinḡ len navəlaḡm. Pair dan nasoruan totaḡtaḡor, na-sor-kəmasan, na-sor-levlev-an silat lotosor tas gaiug len nəsa lotokis suluḡi hən naləboian. ²¹ Galit galevis lotonau ke lotokad naləboian enan lusab dan nadəlomian.

Navoian aGot toviol kəmas hāni, tipat len gaiug.

‡ 6.13 Jon 18.36-37†† 6.15 Deu 10.17; Psa 136.3†† 6.16 Ezo 33.20; Psa 104.2††† 6.17 Luk 12.20††† 6.19 Mat 6.20

2 Timoti

Naloḅulat napolisulan na-vəha-ru-an aPol totoi van hən aTimoti

Ase itos naloḅulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol inau ke asike idareh timat ale len naloḅulat napolisulan egai ikel mai aTimoti ke timaskel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas alat lotosor tasi.

APol itosi van hən ase?

APol itos naloḅulat napolisulan egai van hən aTimoti, nauluḡnan sua tovi tarhət san, aPol toləmas buni.

APol itos naloḅulat napolisulan egai ḡais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadanḡ hən nasihau tovi A.D. 67 nəboḡ totoh len naim bəbanḡis tətəs.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti, isor tuḡ ḡosi (1.1-2)

2) APol ikel mai aTimoti ke teil gəgat len nauman aGot tolav maii (1.3-18)

3) Susumar len aYesu Kristo nəboḡ nəmauran todaḡ (2.1-26)

4) APol isor vəsvəsai husur naḡide sinəvanuan gail len nəboḡ naməkot (3.1-9)

5) Təgau gat naḡusanan hən na-kel-uri-an tovoi (3.10-4.8)

6) Nasudəlaḡnian siPol mai nakelean naməkot san (4.9-22)

Na-ke-ivoi-an siPol

1 Ginau, aPol bogai. AGot itabtabuh len ginau hən nəḅevi ahai piḡpisul sua seKristo, aYesu. Gai eḡəvat ginau hən nəḅikel ur na-kel-gati-an san ke len aYesu Kristo ḅeviol hən nəmauran mai nəvanuan gail. ² Nutos naloḅulat napolisulan egai van hən gaiug, aTimoti, anatugw len nadəlomian, notoləmas bun gaiug. [†] AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanḡis gaiug, mai gai tigol nəloḡm tikad natəḡmat tabtab; natgalenan tovoi legəḡm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

APol ike aTimoti teil gəgat

³ Timoti, len nəlogw tomasil, nulotu hən aGot hum atəmagw gail ta sutuai lotogole, ale nosipa vi təban aGot hən gaiug. ^{††} Len na-sor-tuḡ-an sagw len nalenəyal mai nalenmariug nunau gat gaiug tabtab, nusor tuḡ ḡosi gaiug. ⁴ Nunau gat nətanḡan saḡm nəboḡ notoriḡ gaiug, ale noləḡon masuḡ hən nəḅeris gaiug tətəs hən nəḅepul hən nakemkeman. ⁵ Nunau gat nadəlomian tokitin gotokade, topat a ḡo len aLois, atabəḡm pəhaḡut, mai aEunis, anaḡm, ale noləḅoi səhoti ke tovi nadəlomian enan topat len gaiug am. ⁶ Husur natenan nukete tətəs mai gaiug ke geutaut hən gaiug len naviolan aGot toviol hən mai gaiug nəboḡ notoriḡ navəlagw len gaiug, hən naviolan enan ḅegəḡm dan am. ^{†††} Bathut aGot saviol hən aNunun hən datḅemətahw, eviol hən hən datḅidanḡ, datḅeləmas bun nəvanuan gail, ale datḅetəgau gat nəlodat gabag ḅinor.

⁸ Imaienan, sageməmau hən gəḅikel ur aMasta sidato. Sagemətahw. Sa-nahuruḡm tisa len ginau husur nototoh len naim bəbanḡis ḡosi. ^{††} Be len nədanḡan siGot, ḅon mai ginau len na-ləḡon-isa-vəsa-an ḡosi na-kel-uri-an tovoi. ⁹ Evi aGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, totabtabuh len gidat hən datḅevi nəvanuan san səḅon gail ḡai. Savi len nəsa dattogole, be len naləḡonian san husur navoian toviol kəmas hən ta sutuai, natuḅatan toḅuer sal. Eviol hən mai gidato len aKristo aYesu. ¹⁰ Avil gagai aKristo aYesu evisi tia hən datḅikad navoian enan. Atenan ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Iḡol ke nəmatan səkad nədanḡan am, ale len na-kel-uri-an tovoi, ikel vəhot nəmauran kitin mai gidato, tovi nəmauran vi sutuai, nəmatan todədas ḅesəhori.

¹¹ AGot itabtabuh len ginau hən nəḅegəḡm vi ahai piḡpisul sua, ahai ḡusan sua hən nəḅikel ur na-kel-uri-an tovoi egai. ^{††††} Husur enan noləḡon isa vəsa gagai len naim bəbanḡis. Be nahurugw səsa bathut noləḅoi aGot, gai notoriḡ nəlogw lan, nunau ləḅoi, nəlogw sauri ke eləḅoi ḅetəgau ḡol nəsa notoriḡ len navəlan van vəbar nəboḡ totibau enan. ¹³ Gosəsəloḡ tia hən naḡusanan tokitin notokele. Təgau gati hən gəḅiḡol tətəḡ hən len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an datokade len aKristo aYesu. ¹⁴ Len nədanḡan seNunun aGot, totoh len gidato, təgau ḡol nakitinan enan, aGot toriḡ len navəlaḡm, havhav hən tovoi.

¹⁵ ḡoləḅoi tia ke alat a Asia ḡisi lupair dan ginau, galito eru, aFikelus mai aHermokenes, arumaienan. ¹⁶ Nusor tuḡ ke Nasuḅ tivoi hən nəbathudud siOnesiforus husur vəha-səbur gai ḡol ginau noləḡon ivoi, ale

† 1.2 Uman 16.1 †† 1.3 Rom 1.8, 10 †† 1.6 1Tim 4.14

†† 1.8 2Tim 1.16 ††† 1.11 1Tim 2.7

saməmau hən bēmədoŋ təban ginou, naut kəmas natsen gail lotobanjs ginou. ¹⁷ Be nəboŋ tobar naut a Rom ekəta doŋ ginou van van vəbar tosaḅ ginou. ¹⁸ Nusor tuṽ mōs aOnesiforus ke len nəboŋ totibau, Nasuḅ tilolosa həni. Gunau ləboi tia ke gai tovi tarhət sagw len naṽide tosoḅur len naut a Efesus.

Susumar len aYesu Kristo

2 Imaienan, gaiug m̄au, anatumgw len nadəlomian, gidarj len navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni. ² Ale naḅusanan gotosəsəloŋ hən ginou notokele len nəhon nəvanuan tosoḅur, riŋ natgalenan len navəlan nəvanuan gail gotoləboi gəḅberij nəloḿ len galito, galit lotoləboi ləḅeḅusan həni mai nəvanuan tile gail am.

³ Gidarj ḅur na-ləŋon-isa-vəsa-an suḿan gotovi nasoltia sua tovoi siYesu Kristo. ⁴ Nisor kəta maiegai bai: Nasoltia toum hum nasoltia akis, imakuv dan nəmauran silat ləsavi soltia. Igol tomaienən hən nakomada tolekis həni hən ḅegəm vi soltia, ḅehəhaṽur həni. ⁵ Ale avan ideh togamgam, ḅehusur nalo hən nəgamgamman, eləboi ḅigam səhor galit lotogam hən ḅilav nəprais. ⁶ Ale nəvanuan nəmabulan toum todaŋ, nəboŋ nəhol ḅiṽan, ḅimatu, gai timashan nəhanian nametəkav. ⁷ Nau nəsa notokelkele, ale Nasuḅ dereh tevi tarhət saḿ hən gəḅeləboi səhot natgalen ḅisi.

⁸ Nau gat akis hən aYesu Kristo, aGot tolavi dan nəmatan, tosua len nəpasusan siTevit; egai evi na-kel-urian tovoi notokel uri. ⁹ Husur notokel uri, noləŋon isa vəsa m̄osi, ale lubanjs gat ginou m̄osi hum notovi nəvanuan toḅur kotov nalo. Avil səkad avan ideh toləboi ḅibanjs gat nasoruan siGot! ¹⁰ Imaienan nudarj ḅur natit ḅisi m̄os alat, aGot tolekis hən galito, hən galit am ləḅikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito len aYesu Kristo, ale toh mai aGot vi sutuai. ¹¹ Goləboi gəḅberij nəloḿ len nasoruan egai, ke:

Datḅimat tia mai aKristo,
dereh datitəh maii balai am.

¹² Datḅidarj ḅur na-ləŋon-isa-vəsa-an m̄osi,
dereh dateil a m̄o maii suḿan nakiŋ gail.

Datḅikele ke datsaləboi gai,
dereh atenan tikele ke saləboi gidato.

¹³ Datḅipair dan gai boŋ ideh,
atenan asike ipair dan gidat boŋ ideh,
husur nəḅoruan san imagenan.

Gai edədas ḅimakuv dan nəḅoruan san. ††

Nəvanuan nauman aGot tohəhaṽur həni

¹⁴ Kel natgalenan mai alat lotokad nadəlomian hən ləḅinau təlmam hən gail. Kel naləḅəgauan mai galito len nəhon aGot ke, saleṽitṽituh husur nasoruan. Naṽitṽituhan tomaienən sagol natideh tovoi be emədas alat lotosəsəloŋ həni ḅai. ¹⁵ Hisi hən gəḅegəm koti vi vanuan nauman kitin len nəhon aGot; nəvanuan nauman saməmau hən nauman san toḅusan tonor

† 2.5 1Kor 9.24-27 †† Hən naves 11-13, ris Rom 6.8; Mat 10.33; Luk 12.9; Num 23.19

hən nasoruan hən nakitinan. ¹⁶ Gebulatut dan naholan totaṽtaṽor saputsan aGot, naholan kəmas, husur eliv nəvanuan gail van van vi tut dan naṽide tonor hən nəḅoruan siGot. ¹⁷ Nasoran tomaienən emədas alat siYesu hum nəmanuŋ togəm tibau van gol ke toḅos niben. AHimeneus mai aFiletus arukad naholan tomaienən. ¹⁸ Arupal sob dan nakitinan. Arukel ke nale-məhat-an dan nəmatan evisi tia, gol ke aromədas nadəlomian sinəvanuan galevis. ¹⁹ Naut kəmas ḅəlaru, nadəlomian len aKristo ehum nəpaudesen todaŋ siGot toil gəgat sal ale aGot itos gat nategai lan ke: "Nasuḅ aGot eləboi galit lotovi esan," mai "Avan ideh tokele ke Nasuḅ aGot tovi masta san, gai timaspair dan nəsaan, riŋ gaḅulani." ††

²⁰ Len naim sinəvanuan totibau ideh ikad nasiloh mai naḅiliwai lotoum həni hən nagol mai nasilva ale loriŋ nəhanian tovoi len gail. Wake galevis loum həni hən nəhai mai nətan ḅulau, ale loriŋ nəpahsago len gail.

²¹ Avan ideh ḅigol gai ḅiveveu dan nəsaan, dereh tehūm naḅiliwai, aGot toləboi ḅetəgau hən ḅigol nau-man tovoi həni. Evi siMasta səḅon ḅai, toutaut həni m̄os nauman tovoi ḅisi san. ²² Imaienan, tah mai alat nəlolit tomasil lotolotu hən Nasuḅ. Gam dan naləŋon-ian tosa gail simantuhmar. †† Gam kitev nanoran, nadəlomian, na-ləmas-buni-an, mai natəḿat, hən nəloḿ ḅikade. ²³ Gam dan na-sor-ḅalḅal-an tomelmel, totətan, husur goləboi ke legəm vi ḅalḅalan. Sagitah mai nəvanuan gail lotohol husur natit tomelmel, lototətan həni, husur goləboi ke dereh liḅal sile. ²⁴ Avil naslev siNasuḅ m̄au, satibal be tisor maluḿluḿ, tivoi hən nəvanuan ḅisi, teḅusan hən nasoruan siGot tiḅarḅar, satikad nəlol paŋpaŋ tutut van hən alat lotosor tasi, ²⁵ be len nəlon toməda, tigol alat lotosor tasi linor. Bathut aGot hum ma ḅegəgel hən nəlolito hən ləḅipair dan nəsaan salito, ale ləboi səhot nakitinan. ²⁶ Ale dereh nənanuan tonor tetəlmam hən galito hən ləḅigam yav dan nəhai tata setəmat tota gol galit hən ləḅigol nəsa gai toləŋoni.

Nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan

3 Nau ləboi nategai ke: len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, dereh tikad nəboŋ todaŋ gail, nəlon nəvanuan gail ḅetuhatuh len gail. ² Husur nəvanuan gail dereh leləmas bun galit gabag mai nəvat, lisal suh galit gabag, leṽiv, lisor mədas nahəsən nəvanuan, asike lugol nəsa analit mai atəmalit lotokele, asike lukad nasipaan, dereh lemətahun aGot len nəmauran salito, ³ asike loləmas avan ideh, asike lukad nalolosaan, dereh lisor mədas nəḅoruan sinəvanuan gail, asike lotəgau gat nəlolit gabag ivoi, dereh ligolgol nasənanan, lemətahun natit ḅisi tovoi, ⁴ leriŋ na-keṽan-an gail len navəlan aenemi salit gail, asike lukad nənanuan len nəsa ləḅigole, dereh lipatpat galit məhat len nənanuan salit səḅolito, leləmas bun naləŋonian

‡ 2.17 1Tim 1.20 †† 2.19 Isa 28.16; Jon 10.14; Num 16.5; 1Kor 1.2 †† Husur aTimoti tovi uluḿan, naut egai ike simantuhmar, be len nasoruan ta Kris namilen evi alat ləsələh sal be lototibau, aḅilti-lathutai mai aḅiltlattəbarehreh.

salito, be asike loləmas bun aGot. ⁵ Dereh legəgəras ke lotolotu hən aGot, be lotətas gol nədaŋan hən nalotu-an enan. Timoti, gipair dan nəvanuan gail lotomaienan. ⁶ Bathut alatenan galevis lobis lohoim gail hən ləbi-wol hən nəmauran silatpəhaŋut ləsail gəgat, lat-pəhaŋut nəlolit totuhathuh buni hən nəsaan, naləŋonian salit tiltile towol hən galito. ⁷ Alatpəhaŋut lotomaienan ludonə nəpusanan toveveu akis, be lodədas ləbeləboi səhot nakitinan. ⁸ Ahai pusan gəgəras lotomədas alatpəhaŋut maienan, nənauan salit itaŋtaŋvor vavinu, ale len nətarhət hən nadəlomian, luteh, lovi naut kəmas, lomətahun nakitinan hum aJannes mai aJabres artomətahun aMoses. ⁹ Avil ahai pusan gəgəras galenan, asike loləboi ləbivan am, husur namelmelan salito dereh timasil hən nəvanuan pisi hum namelmelan sijannes mai aJabres ta mo.

Təgau gat nəpusanan sagw

¹⁰ Be gaiug aTimoti, gugol husur nəpusanan sagw; naŋide hən nəmauran sagw; nəsa notoke nigole, nəmauran sagw topat mo; gugol husur nadəlomian sagw; na-təgau-gati-an hən nəlogw; na-ləmas-buni-an sagw mai nasusumaran sagw. ¹¹ Goləboii ke nəvanuan gail lomədas tabtab hən ginou, lugol noləŋon isa vəsa len naut a Antiok, a Ikonium mai a Listra. Goləboi naləŋon-isa-vəsa-an gail lotovisi hən ginou notodaŋ buri, be Nasub ilav kuv ginou dan gail pisi. ¹² Be savi ginou ŋai, avan ideh toke bikad naboruan siGot len nəmauran san, bibon mai aYesu Kristo, dereh nəvanuan gail lemədas tabtab hən. ¹³ Be nəvanuan tosa gail mai nəvanuan gəgəras gail dereh lisa vəsa səhor ta mo, dereh legəras nəvanuan gail ale nəvanuan gail dereh legəras galito, hən galit gabag ləbedəlom nagəgərasan. ¹⁴ Avil gaiug mo, geil gəgat tabtab len natgalen gotonau səhoti, gotoləboi səhoti husur goləboi alat lotopusan, lotolav natgalenan mai gaiug. ¹⁵ Nəboŋ gotovi natətai sal goləboi natosian siGot tia, toləboi bilav mai gaiug naləboian hən gəbehusur naŋisal tonor mo nə-lav-kuvi-an dan nəsaan saŋ len nadəlomian len aYesu Kristo. ¹⁶ Nəkadun natosian siGot pisi evi aNunun aGot tomaur. Natosian galenan luvo hən nəpusanan hən nakitinan, luvo hən ləbesivoh len nəvanuan tokad nəsaban ideh, luvo hən ləbigol naŋide hən nəvanuan binor, luvo hən naŋusanian hən nanoran, ¹⁷ hən ke nəvanuan siGot bikad namitisau, eləboi bigol natideh tovoi.

4 Nukele mai gaiug, len nəhon aGot mai aYesu Kristo bəpəpəhun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur mai alat lotomat; husur len navisian san dereh tevi kiŋ balaj ale nukel mai gaiug ke: ² Kel ur nasoruan siGot, daŋ buri, naut kəmas ləbeləŋoni o asike ləbeləŋoni. Len na-toh-mədau-an hən nasusumaran mai nəpusanan, mitikel vəhot nəsaan ideh, sivoh len nəvanuan togol tosa, ale mitigol nəvanuan gail ləŋon tivoi am len nəlolito. ³ Husur len nəboŋ bəgə-

mai, nəvanuan gail asike lesəsəlonə hən nəpusanan tokitin, be dereh lehusur naləŋonian tosa salito, dereh litariv ahai pusan ideh tokel nəsa galit lotomalkəkat hən ləbesəsəlonə hən. ⁴ Dereh lipair dan nakitinan van hən nəbol gəgəras gail. ⁵ Be len natit pisi, gaiug mo, getəgau gat gaiug gabag. Gidaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an, gol nauman hum avan sua tokel ur na-kel-uriantovoi, gol pisi nauman aGot tolavi mai gaiug hən bihav.

⁶ Nokəmaienan husur nəmauran sagw egəm hən nagilen, ehum nəda hagw tosel len natutumavan. Dereh nimat. ⁷ Nubal len nəbalan tovoi tia, nugam len nəgamgaman tononə tia, notəgau gat nadəlomian tia. ⁸ Gagai van, aGot satotəgau nəprais hən nanoran mo ginou. Nasub topəpəhun navoian dan nəsaan len nanoran, dereh teviol hən mai ginou len nəboŋ totibau enan. Be savi ginou ŋai, dereh teviol hən mai alat lotoləmas buni, toh vir natəlmaman san.

Nə-maris-kotovi-an

⁹ Saŋsaŋut hən gəbəgəm hən ginou tutut. ¹⁰ Bathut aTemas igam dan ginou vi Tessalonika husur eləmas masuŋ hən natit gail mai naŋide silat navile a pan egai. AKresens evi Kalatia mai aTitus evi Talmatia. ¹¹ ALuk ŋai itoh mai ginou. Nəboŋ gəbəgəmai, gesəhar aMak husur eləboi bevi tarhət sagw len nauman sagw gegai. ¹² Nosəvat aTikikus vi Efesus tia. ¹³ Noriŋ nahurabat naut susus sagw mai aKarpus len naut aTroas. Nəboŋ gəbəgəmai, pati gəmai ale pat naləbulat gail, noləŋon masuŋ hən naləbulat nototubat tos len gail. ¹⁴ Goləboi aAleksada toum hən nametəlai a? Gai igol natit tosa tosobur hən ginou. Ale dereh Nasub tesisil hən sil nəsa togole. ¹⁵ Gaiug am gelələgau hən satemədas gaiug husur gai emətahun bun nasoruan sinamito.

¹⁶ Len nakotan nametəkav sagw, səkad avan ideh tovi tarhət sagw, galit pisi lugam dan ginou. AGot satinau gat nəsa lotogole, be rubati dan galito. ¹⁷ Avil Nasub itah mai ginou, evi tarhət sagw, ilav nədaŋan mai ginou hən nəbikel ur pisi na-kel-uriantovoi, ale hən galit pisi ləsavi ju ləbesəsəlonə hən. Ale ilav kuv ginou dan nəmatan, ehum tolav kuv ginou dan nalion bikat pəpas ginou. ¹⁸ Nasub dereh tilav kuv ginou dan nauman nəsaan pisi silat lotomədas ginou, tetəgau gat ginou, səhar ginou hən nəbēbis len natohan pipihəbələn len nəmav. Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot toyalyal vi sutuai sutuai! Ganan.

Nasudəlaŋian

¹⁹ Ale Timoti, kel na-ke-ivoian mai aPriska mai aAk-wila mai alat lototoh len naim siOnesiforus. ²⁰ AErastus itoh tin a Korint, be noriŋ aTrofimius toməsah itoh len naut a Miletus. ²¹ Nahəbati hən naut susus dereh tegəmai, gisaŋsaŋut gəm a mo. AEpulus mai aPutens

† Exo 7.11, 22. Sutuai len naut a Ijip, nauluŋan nabehi eru, ajannes mai aJabres, aromətahun aMoses. †† Antiok, Ikonium, mai Listra: Uman 13.14-52, 14.1-20 † 3.14 2Tim 1.13

‡† Temas: Kol 4.14; Flm 24; Titus: 2Kor 8.23; Kal 2.3; Tit 1.4 ‡‡ Luk: Kol 4.14; Flm 24; Mak: Uman 12.12, 25; Kol 4.10; Flm 24 ‡‡‡ Tikikus: Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8 ‡‡‡ Troas: Uman 20.6 § APrisilla mai aAk-wila: Uman 18.2, lokis aPrisilla hən aPriska am;

mai aLinus mai aliten aKlautia mai nəbathudud
nadəlomian ḡisi lukel na-ke-ivoi-an mai gaiug.

²² Nasuḃ titoh len nəloḃḃ. Navoian aGot toviol kəmas
həni, tipat len gaiug.

*Onesiforus: 2Tim 1.16-17 St Erastus: Uman 19.22; Rom 16.23;
Trofimius: Uman 20.4, 21.29*

nəvanuan gail ləbēputsan galito len nənauan salito, mai hən ləbetəgau gat galit gabag. Limasnor kitin len nadəlomian, len na-ləmas-buni-an, len nə-dəŋ-buri-an tobəlav. ³ Len naŋide tomagenan, ŋusan nəbareab gail hən ləbehusur masuŋ hən naŋisal siGot len naŋide salito, hən asike ləbeliboŋ, sor mədas nahəsan avan ideh, ale hən asike nəwai todaŋ biwol hən nəmauran salito. Aŋ, limaspušan hən nəsa tovoi. ⁴ Imagenan hən ləbigol alatpəhaŋut, ləsavi bareab, nəlolit evi pan hən ləbeləmas bun asoalit gail mai anatulit gail, ⁵ hən ləbetəgau gat galit gabag, hən ləbiveveu, hən ləbeum a im salit gail, hən ləbivoi, hən ləbitoh len nəvəlan asoalit səbolit gail hən ke avan ideh asike biŋor bisa hən nasoruan siGot.

⁶ Len naŋisal enan, gikel koti mai nəmantuhmar gail hən ləbetəgau gat galit biŋoi, gol leləŋon tivoi am len nəlolito. ⁷ Len natit piŋi gaiug gimasgol navoian hən nəvanuan gail ləbigol tətəŋ hən gaiug. Len naŋusanan saŋŋ geŋusan nəmauran tonor, geməlas len nauman saŋŋ, ⁸ mai gikel nakitinan hən nəvanuan gail ləbedədas ləbiŋabi ke gotosab, hən ke alat lotosor tas gaiug, nahurulit bisa, bathut ləsəkad natideh tosa hən ləbiŋor husur gidato.

⁹ Len natit piŋi, naslev gail limasgol nəsa amasta salit gail lotokele, ligol amasta salit gail lehəhaŋur ale salisor təlmam, ¹⁰ salevənah ben galito, avil len naŋide hən nəmauran salito limasnor hən amasta salit gail ləbeləboi ləberin nadəlomian len navoian salito. Imagenan, len natit piŋi ləbigole, ligol naŋusanan siGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato tikab, tepəhas.

¹¹ Nokəmaianan husur navoian, aGot toviol kəmas həni, evisi tia, ilav kuv nəvanuan piŋi dan nəsaan salito. ¹² Eŋusan gidat hən datbike "Aoa," hən nəboruan tosa savi siGot mai naləŋonian gail sinavile a pan. Ale eŋusan gidat hən datbitoh len nənauan tovoi, nanoran mai nəboruan siGot len nəmauran kavkav sidato, ¹³ nəboŋ datbitoh vir nə-vatvat-viri-an tovoi buni. Nəvatvat-viri-an dattotoh viri evi navisian namənas siGot sidato toyalyal tovi aYesu Kristo, tolav kuv gidato dan nəsaan sidato. ¹⁴ Gai eviol hən gai gabag mōs gidato hən biŋav kuv gidato dan nəsaan tobaŋis gat gidato mai hən biŋol datbiveveu mōs gai gabag suŋman nəvanuan gail lotovi esan kitin lotoləŋon bun nagolean tovoi. †

¹⁵ Gikel ur natgalenan, gigol nəvanuan leləŋon tivoi am len nəlolito, gikel nəsaan salit mai galito hən ləbinor. Avan ideh satinau kəmas hən nədaŋan saŋŋ hən na-il-a-mō-an.

Naŋide tonor

3 Titus, gisor hən alat siYesu ei hən ləbiŋau gati ke limastoh len nəvəlan alat lotoil a mō mai nəgavmen, limasgol nəsa lotokele mai limasutaut hən

† 2.14 Psa 130.8; Eze 37.23; Exo 19.5; Deu 14.2; 1Pit 2.9; Efe 2.10

ləbigol nauman piŋi tovoi. †† Salisor mədas nahəsan avan ideh, saleŋitŋituh, be len nəsa ləbigole limasgol mədau həni, lerin galit a pan van hən nəvanuan piŋi. ³ Bathut gidat am, a mō datovi nahəŋon gail, datsagol nəsa aGot tokele. Na-ləŋon-buni-an hən natit gail ləsavi sidato mai natideh togol nibedat o nənauan sidat toləŋon tovoi lan losəhar gidato len naŋisal tosa, gol gidat datovi slev hən gail. Datutohtoh len naləŋonian hən nasənahən mai nəlodat evənvənah. Nəvanuan gail lomətahun bun gidato, mai datomətahun bun gidat gabag vəsa. ⁴ Avil nəboŋ navoian mai na-ləmas-buni-an siGot Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato toviŋi, ⁵ gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato, savi bathut nauman gail tonor dattogole avil husur ke nəlon totaŋis gidato. Elisov gidat hən nədaŋan seNunun, lav mai gidato nəpasian veveu mai natuŋatan veveu. †† AGot, len aYesu Kristo Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, evur san habat hən aNunun len gidato. ⁷ Ale, imagenan, len navoian toviol kəmas həni, aGot erin gidato ke dattonor, naut kəmas datsanor. Nəboŋ togole, ilav nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai mai gidato hən datbikade.

Nagugunian hən naləbulat egai

⁸ Goləboi gəbeil gəgat len nasoruan enan. Ale nuke gidat hən gəbikel natgalenan, hən alat lotorin nəlolit len aGot ləbeməlas len nagolean navoian gail, ale hən ləbiŋan len gail. Natgalenan luvo buni mai lovi tarhət sinəvanuan piŋi. ⁹ Be gebulatut dan naŋitŋituhan kəmas, nəsorən husur nəbathuyah, †† na-sor-balbal-an mai nəbalan husur nalo seJu. Lovi naut kəmas, ləsagol natideh. ¹⁰ Gikai tas avan ideh biŋol bikad nətarhəbalan beru, kel maii vəha-sua ale vəha-ru, beti bulatut dani. ††† Goləboi nəvanuan toməianan, nəlon ikabkabur mai isa. Eləboi nəsaan san be igole sal.

Nakelean naməkot

¹² Nəboŋ nəbesəvat aArtemas o aTikikus van hən gaiug, hiŋi hən gəbėgəm hən ginau len naut a Nikoŋolis, husur nunau səhoti tia ke nitoh ei len nəboŋ hən naut susus. †††† Gehisi hən gəbevi tarhət siSenas, naluŋan hən nalo, mai aAŋollos, hən asike arbiŋar tideh len nəyaran səlaru. ††††† Nəvanuan nadəlomian sidat gail salitoh kəmas, be limasdaŋ len nauman tovoi gail. Beti loləboi ləbevi tarhət sinəvanuan gail lotopar, lotovi məsal.

¹⁵ Galit piŋi lototah mai ginau luke, "Ivoi," van hən gaiug. Gike "Ivoi," mai alat ei lotoləmas bun gidato len nadəlomian. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat mai gamit piŋi.

†† 3.1 Rom 13.1; 1Pit 2.13 † 3.5 Efe 5.26 †† 3.9 1Tim 1.4 ††† 3.10 Mat 18.15-17 †††† 3.12 Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8; 2Tim 4.12 ††††† 3.13 Uman 18.24; 1Kor 16.12

Filemōn

Naloḅulat napisulan aPol totosi van hən aFilemōn

Ase itos naloḅulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Naloḅulat napisulan egai eus aFilemōn hən bīkad tas naslev san togam yav dani. Naslev enan, nahəsan aOnesimus, egəm vi nəvanuan nadəlomian tia, evi naKristen sua.

APol itosi van hən ase?

APol itos naloḅulat napisulan egai van hən naKristen sua, nahəsan aFilemōn.

APol itos naloḅulat napisulan egai ḡais mai len naut a be?

Itosi van hən aFilemōn pəpadaḡ hən nasihau tovi A.D. 63 nəboḡ totoh len naim bəbaḡis aRom.

Ahai pispisul, aPol itos naloḅulat napisulan egai, van hən nabubur san, aFilemōn. Eus aFilemōn hən bīkad tas naslev san togam yav dani, nahəsan aOnesimus. Nəboḡ aOnesimus totoh a tut hən aFilemōn, aPol evi tarhət san hən bēgəm vi nəvanuan nadəlomian len aYesu. ḡa aOnesimus, bētəlmam hən aFilemōn, dereh tevi naslev san tətəs, be dereh tevi aḡan am len nadəlomian.

Goləboi gəḅepəpəhun naloḅulat egai len nahudhut tovat. (1.1-25)

1) APol mai aTimoti arukel nahəhaḡuran səlaru mai aFilemōn (1-3)

2) APol esipa vi təban aGot hən aFilemōn, ale isor tuḡ ḡosi (4-7)

3) APol eus aFilemōn hən bīlav təlmam hən aOnesimus, naslev san togam yav dani (8-22)

4) Nəvanuan galevis am lukel nahəhaḡuran salit mai aFilemōn (23-25)

Na-ke-ivoi-an van hən aFilemōn

¹ Ginau, aPol, nutos naloḅulat napisulan egai; gin-au, lotobaḡis gat ginau husur aYesu Kristo, mai aTimoti tovi aḡadat len nadəlomian. Nutosi van hən gaiug, aFilemōn, gotovi aḡanaməru len nadəlomian namrtoləmas bun gaiug mai gotoum ḡos aKristo hum ginaməru. ¹² Nutosi van hən aAphia am, tovi aḡavine-naməru len nadəlomian, mai aArkipus ^{††} tovi nasoltia seKristo hum ginaməru, mai alat siYesu am len naim saḡ. ³ AGot aTəmadat mai Nasuḅ, aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəḡmat tabtab.

Nasipaan mai na-sor-tuḡ-an

⁴ Nəboḡ notosor husur gaiug len na-sor-tuḡ-an sagw, nosipa vi təban aGot akis, ⁵ husur nosəsəloḡ ke gukad nadəlomian sal len Nasuḅ, aYesu mai goləmas bun nəvanuan san pisi. ⁶ Nusor tuḡ ke nadəlomian gotokade mai gidato togol nəlodat togəm vi sua, dereh tevi məhat len naləboian saḡ, gol gəḅeləboi navoian pisi lotovi sidato len aKristo. ⁷ Na-ləmas-buni-an saḡ enan igole tia ke nukemkem masuḡ mai noləḡon ivoi am len nəlogw husur, len gaiug, Wawa, nəlon alat siGot, ivoi habat am.

APol isor mai aFilemōn husur aOnesimus

⁸ Imaienan, naut kəmas len aKristo nukad na-il-ḅuri-an hən nəḅikel mai gaiug nəsa gəḅimasgole, nəsakə-maierenan. ⁹ Nonḡir gaiug bathut na-ləmas-buni-an sidaru. Ginau boh aPol, notovi haḡut tia mai lotobaḡis gat ginau ḡos aKristo aYesu. ¹⁰ Ginau, nonḡir gaiug ḡos anatugw, aOnesimus, togəm vi natugw uluḡan len nadəlomian nəboḡ nototoh len nə-baḡis-gati-an sal. ¹¹ A ḡo Onesimus sagol natideh səvoi hən gaiug, savi tarhət saḡ wake gagai gai eləboi bīgol natit pisi bivoi, evi tarhət sidar pisi. ^{††}

¹² Nosəvat atenan təlmam van hən gaiug, gai tovi nəlogw kitin. ¹³ A ḡo, noləḡon ke netəgau gati hən bēum esagw len namileḡ nəboḡ nototoh len nə-baḡis-gati-an ḡos na-kel-uri-an tovoi. ¹⁴ Avil noləḡon nəbīgol nəsa gəḅidaḡ hən ḡai. Nomətahun gəḅigol nəsa tovoi husur notokele ḡai be noləḡon ke dereh gigole husur naləḡonian saḡ ḡai.

¹⁵ Hum ma aOnesimus totoh a tut dan gaiug kəkereh tia hən ke dereh gəḅikade vi sutuai, ¹⁶ asike evi slev am. Dereh tivoi səhor naslev, tesuḡan aḡaḡ gəḅelə-mas buni. Ginau noləmas buni, avil gaiug goləmas masuḡ hən səhor ginau notoləmas buni. Dereh gelə-mas buni hum naslev saḡ, be savi naslev ḡai, dereh geləmas buni husur evi aḡaḡ len Nasuḅ.

† 1.1 Flm 13, 22-23 †† 1.2 Kol 4.17

‡ 1.10 Kol 4.9 †† Len nasoruan ta Kris, nəhes Onesimus namilen ike eləboi bīgol natit pisi bivoi.

¹⁷ Imaienan, gəbinau ke gidaru dartoḃon len nau-man, givoi hən gai suṃnan gəḃivoi hən ginau. ¹⁸ Avil len natideh gai ḃigol ḃisa hən gaiug o ḃikabut saṃ, geriṃi len nəkabut sagw. ¹⁹ Ginau, aPol, nutos nategai hən navəlagw səḃogw: ginau nisar gele. Noləboi nəḃikele mai gaiug ke, gaiug səḃoṃ, nəmauran saṃ vi sutuai evi nəkabut gotokade len ginau. ²⁰ Evoi, Wawa, aFilemōn, nuke gevi tarhət sagw bathut nadəlomian dartokade len Nasuḃ aKristo; gigol neləṃon tivoi am len nəlogw.

²¹ Husur noləboi buni ke dereh gigol nəsa notousi nəḃoṃ nototos napisulan egai van hən gaiug. Evoi, noləboii ke dereh gigole tesəhor habat hən nəsa notousi. ²² Ikad natsual am: utaut hən naruṃ tesua vir ginau. Husur nuvatvat viri ke aGot dereh tisor var na-

sor-tuṃ-an saṃ gail ale tidaṃ həni ke netəlmam van varis gamit tətəs.

Nasudəlaṃian

²³ AFilemōn, nasoruan naməkot sagw imaiegai: AEpafras totoh mai ginau len nə-baṃis-gati-an husur nauman togole ṃos aKristo aYesu, gai ike, "Ivoi," van hən gaiug. ^{†24} Ale aMak, aAristarkus, aTemas mai aLuk lotoum mai ginau, galit lokəmaienan van hən gaiug. ^{††}

²⁵ Nasuḃ, aYesu Kristo ṃau teviol kəmas hən navoian mai nanunumito.

† 1.23 Kol 1.7, 4.12 †† Mak: 2Tim 4.11; Aristarkus: Uman 19.29, 27.2; Kol 4.10; Temas: Kol 4.14; 2Tim 4.10; Luk: Kol 4.14; 2Tim 4.11

NaIpru gail

Nalobulat napisulan van hən naIpru gail

Ase itos nalobulat napisulan egai?

Datsaləboi as totoši. Len alat lotokad namitisau, ta m̃o galevis lunau ke aPol o aParnapas totoši, ta daməŋaj galevis lunau ke aApollos totoši husur nasoran san ebutəlas mai igomah.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu asike ləb̃iteh dan nadəlomian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous navi-olan hən natutumavan sil nəsaan, inoŋ, husur aYesu totutumav hən gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hən ləbetəlmam tətəs hən nəṽide seju gail. Ləbigole dereh lipanis habat sile.

Itosi m̃os ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totoši m̃os alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isobur ei lovi Ju.

Itosi ŋais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totoši len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be ləsaləboi naut totoši lan.

- 1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)
- 2) AKristo iyalyal səhor aŋel gail (1.4-2.18)
- 3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1-4.13)
- 4) AKristo evi biltihai tutumav səhor ahai tutumav p̃isi (4.14-7.28)
- 5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta m̃o tota gati len nəda herivatvat gail (8.1-9.22)
- 6) Nəboŋ aKristo totutumav hən gai esəhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav həni (9.23-10.39)
- 7) Nadəlomian silat ta sutuai (11.1-40)
- 8) Nəmauran timabe hən aGot b̃ehəhaṽur həni? (12.1-13.19)
- 9) Na-sor-tuṽ-an mai nasoruan naməkot (13.20-25)

ANatun aGot

1 Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəha-sob̃sobur mai atəmadat gail ta sutuai len nəṽide tiltile gail. ² Len nəboŋ galegai hən nanorjan hən navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len aNatun hən natit p̃isi ləbevi esan səb̃on. Len aNatun, aGot igol nəmav mai navile a pan mai natit p̃isi lan. ¹³ ANatun evi naŋialan hən namənas hən nəyalyalan siGot. Ilav kot aGot, eṽitoṽ hən nəboruan siGot. Len nasoruan hən nədaŋan san etəgau gat natit p̃isi hum lotomaianan. Nəboŋ togol naveveuan dan nəsaan, ebətah len navəlan nəmatu sekiŋ len nəmav a məhat. ^{††}

ANatun aGot iyalyal səhor aŋel gail

⁴ Imaianan aGot igol aNatun iyalyal səhor aŋel gail, hum nəhes aGot tolav maii toyalyal səhor nahəsalit gail. ⁵ Husur aGot sakel mai aŋel ideh ke, "Gaiug govi aNatugw uluŋan, daməŋaj nogəm vi Təmaŋ." Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke, "Ginau dereh nevi Təman, ale atenan tevi Natugw." [‡]

† 1.2 Jon 1.3 †† 1.3 Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19

⁶ Ale tətəs am, nəboŋ aGot togol ahai a m̃o san b̃egəm vi lan navile a pan, ike,

"Aŋel p̃isi siGot lilotu həni!" ^{‡†}

⁷ Nəboŋ tosor husur aŋel gail, aGot ike,

"Nugol aŋel sagw gail losuŋan nəlan, loum sagw hum nəhab towunwun." ^{‡†}

⁸ Be nəboŋ tosor mai aNatun ike,

"O Got, nabiltihai bətbətah saŋ hum sekiŋ

ipat vi sutuai sutuai, nanoran saŋ ehum nəhai sekiŋ gotowol hən esaŋ gail lan.

⁹ Goləmas bun nanoran, gomətahun bun nəsaan.

Imaianan, aGot tovi aGot saŋ evəhas gaiug,

eṽir naoil hən nahəhaṽuran len gaiug səhor avan ideh gail am." ^{‡††}

¹⁰ AGot ikele am ke,

"Nasuṽ, len natubatan goriŋ nəpaudesen hən navile a pan,

ale nəmav, gotoum həni hən navələŋ gəlaru. ^{‡††}

¹¹ Dereh natgalen p̃isi limasig,

hum nahurabat tomatu van vaŋom.

Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

‡ 1.5 Psa 2.7; 2Sam 7.14 †† 1.6 Deu 32.43 †† 1.7 Psa 104.4 ††† 1.9 Psa 45.6-7 ††† Len naut egai nəvanuan totos nəbe enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru.

¹² Dereh gebul gat nēmaṽ mai navile a pan hum nahurabat naut susus, ale gel gēlaru hum nahurabat artomatu. Be gaiug, gēsagēgel boṽ ideh ale nēmauran saṽ asike inoṽ vi sutuai.” †
¹³ Ale aGot sakel mai aṽel ideh ke, “Gebātah tarhēt nēmatu sagw, vir nēberīṽ naenemi saṽ gail pipit narieṽ gēlaru hēn lēbēvi ut kēmas.” ††
¹⁴ Be aṽel gail lumabe? Lovi nanunun hēn nauman siG-ot ṽai. Esəvat galit hēn lēbēvi tarhēt silat, gai tolav kuv galit dan nēsaan hēn lēbikad nēmauran vi sutuai.

Sadaturusrus vi tut dan nakitinan

2 Husur natenan, datimastēgau gat nakitinan dat-tosəsəloṽ hēni tia, hēn asike datbirusrus vi tut dani. ² Husur, len aṽel gail aGot isor, ale nasoruan san egām vi lo, ipat tin. Ale nēvanuan toṽur kotovi o sagol nēsa tokele, ipanis tonor hēn nēsa togole o sagole. ³ Imagenan, asike datbinau natenan totibau aYesu togole, nē-lav-kuvi-an dan nēsaan sidato, datigam yav dan nēpanismen siGot mabe? Nasuṽ ṽau ikel ur metəkav hēn nē-lav-kuvi-an enan dan nēsaan, beti alat lotosəsəloṽ hēni lukel koti mai gidato ke tovi kitinan. ⁴ Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu, namerikel nēvanuan lotomaṽmaṽ len gail, namerikel lotogol nēdaṽan san toṽarṽar, mai naviolan seNunun, aGot topəpəhun gail tonor hēn naləṽonian san, natgalen ṽisi lukel uri ke tovi kitinan. †

AYesu, aNatun Nēvanuan

⁵ Navile a pan bēgəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariṽi len navəlan aṽel gail. ⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke, “Got, nēvanuan lovi sa hēn gəṽinau galito? Anatun nēvanuan ase hēn gəṽekətkəta tēban?”
⁷ Len namityal toṽidol ṽai goriṽi a pan kəkereh len aṽel gail, ale goputsani hēn bīkad nēyalyalan hum nəkraun sekiṽ.
⁸ Goriṽi natit ṽisi len navəlan.” †
 Nəboṽ aGot toriṽi natit ṽisi len navəlan, eriṽi natit ṽisi, natideh səpat. Gagai datsaris natit ṽisi len navəlan sal.
⁹ Be nēsa dattoris i maiegai ke: datoris aYesu, len namityal toṽidol ṽai aGot “toriṽi a pan kəkereh len aṽel gail,” egām vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hēn bīkad nēyalyalan hum nəkraun sekiṽ, husur toləṽon tosa vəsa len nēmatan, hēn ke, len navoian aGot toviol kēmas hēni, bēsəsəloṽ hēn nabus hēn nēmatan ṽos nēvanuan ṽisi. ¹⁰ AGot igol natit ṽisi ale natit ṽisi ipat ṽosi. Inor hēn gai todaṽ hēn aYesu toləṽon tosa vəmat. Husur, len na-ləṽon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egām vi vanuan tonor hēn toil a ṽo hēn nē-

† 1.12 Psa 102.25-27 †† 1.13 Psa 110.1 † Uman 7.53. Len naut egai ikel nadəlomian seju gail ke, aGot ilav nalo mai aṽel gail lotolavi mai a Moses. †† 2.4 Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 †† 2.8 Psa 8.4-6

vanuan gail. Ale egām vi ṽisal hēn bīlav kuv nēvanuan bīsobur dan nēpanismen hēn nēsaan salito, ale hēn bēsəhar galito hēn lēbēvi natun aGot hēn lēbikatəṽol hēn nēyalyalan san.

¹¹ AYesu igol nēvanuan gail luvēvu dan nēsaan salit gail hēn lēbēvi siGot səṽon ṽai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotovevu, galit ṽisi lukad aTəmalit tosua ṽai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hēn bēkis galit hēn awawa san gail. ¹² Ikel mai aGot ke, “Dereh nikel ur nahəsaiṽ mai awawa sagw gail hēn lēbələboṽ gaiug. Len nəhon nabonbonan, dereh nekəkai hēn nē-sal-suh-gaiug-an.” †††

¹³ Ikele am ke, “Dereh neriṽi nəlogw len aGot.”

Ike,

“Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hēn galit mai ginau.” †††

¹⁴ Imagenan, husur anatun gail len nadəlomian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am eṽitoṽ, egām vi vanuan suṽan galito. Egām vi vanuan hēn ke, len nēmatan san, natəmat totēgau gat nēdaṽan hēn nēmatan, bēvi ut kēmas. ¹⁵ Len naṽide enan, alat lotomə-tahw len nēmatan len nēmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani. ¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhēt siaṽel gail, be evi tarhēt sinəpasusan siAraham gail. ¹⁷ Husur enan, aGot ike aYesu tesuṽan nēbathudud nadəlomian san len naṽide ṽisi hēn bēgəṽi vi bīltihai tutumav, nəlon bī-taṽis nēvanuan gail, ale hēn bīdaṽ len nēsa aGot toriṽi len navəlan. Egām vi bīltihai tutumav hēn bētutumav sil nēsaan sinəvanuan gail hēn aGot bēruṽat galit dan nēsaan salito. ¹⁸ Bathut aYesu toləṽon tosa nəboṽ aSetan totaltal soṽuer ke tigol nēsaan, gai eləboi bēvi tarhēt salito nəboṽ aSetan bitaltal ke ligol nēsaan.

AYesu iyalyal səhor aMoses

3 Imagenan bathudud məttoṽi siGot səṽon, aGot ekis ginamit mai gamito hēn datbēvi lan nēmaṽ. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai abīltihai tutumav dattokel ur nadəlomian dattokade lan. ² AYesu idaṽ len aGot totabtabuh lan, igol nēsa tokele, suṽan aMoses todaṽ len aGot hēn bēkətkəta tēban naim siGot tovi alat siGot. ³ AGot ebunusi ke, aYesu inor hēn nē-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nēvanuan na-um-im-an tonor hēn nē-sal-suhi-an səhor naim toum hēni. ⁴ Husur naim ṽisi ikad nēvanuan na-um-im-an toum hēni, be aGot eum hēn natit ṽisi. ⁵ AMoses idaṽ len aGot hum nēvanuan nauman tokətkəta tēban naim siGot tovi nēvanuan san gail. Nēsa aMoses togole ehum nasoruan kəta tokel kot nēsa aGot bīkele balai. ⁶ Be aKristo tovi aNatun aGot idaṽ len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datbēil bur namətahwan, datbetəgau gat nē-vatvat-viri-an dattokade len

††† 2.12 Psa 22.22 ††† 2.13 Isa 8.17-18 § 2.16 Isa 41.8-9 §† 2.17 Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11 §†† 3.2 Num 12.7

aKristo, ale datbēviv hēni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hən Nəbe 95

⁷ Imagenan, ehūm aNunun aGot tokele, ike, "Daməŋai, mətbesəsəlon hən nadolon aGot,

⁸ nəlomit timabur, sa-nəkadumit tihaihai suŋan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai nəboŋ lotopair dan ginau, lototaltal kitev nədaŋan sagw ke imabe len naut masmas tobəbesw.

⁹ Len naut ei atəmamit gail ta sutuai lukoblen kitev nədaŋan sagw ke tomabe, luke leris nədaŋan sagw, ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40 loris len nəsa notogol gail.

¹⁰ Husur enan nəlogw epəŋas naur enan, ale nuke, 'Akis nəlolit ipair dan ginau, ale ləsaləboi səhot naŋide sagw gail.'

¹¹ Ale len nəlol paŋpaŋ sagw, nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke, 'Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.'" †

¹² Bathudud nadəlomian, mətələləgau ke gamit ideh asike ikad nəsaan len nəlōn, asike nəlōn ipar dəlōmian. Sa-nəlomit timaienan hən bīpair hən gamito dan aGot tovi nəkadun nəmauran. ¹³ Be mitigol mətələŋon tivoi am len nəlomit gabag akis, len nəboŋ pisi dattokisi hən "daməŋai," sal, hən nagəgərasan hən nəsaan asike bigol gamit ideh bihaihai dan aGot. ¹⁴ Husur datbətəgau gat nadəlomian dattokade len aKristo van vəbar nagilen, hum dattogole nəboŋ dattotubat riŋ nəlodat lan, namilen ke dattokatəpōl mai aKristo len nəsa tovi esan.

¹⁵ Hum natosian siGot toke, "Daməŋai, mətbesəsəlon hən nadolon aGot, nəlomit timabur, sa-nəkadumit tihaihai, suŋan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai nəboŋ lotopair dan aGot." ††

¹⁶ Nəvanuan lotosəsəlon hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses tosəhar galit dan naut a Ijip. ¹⁷ Ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40, nəlōn aGot epəŋas as galito? Nəlōn epəŋas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas tobəbesw. ¹⁸ Ale nəboŋ aGot toke, "Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh," isor mai as galito? † Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito. ††¹⁹ Imaiēnan, datobunusi ke, husur lotopar dəlōmian lan, ləsaləboi ləbēbis len naut nəŋavŋavan san.

4 Na-kel-gati-an siGot hən datbēbis len naut nəŋavŋavan san ipat sal. Imagenan, datimasləgau, datemətəhw ke gamit ideh asike bēbis lan. ² Husur na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, gidat am datosəsəlon hēni suŋan galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəlon kəmas hēni ŋai, ləsasəsəlon hēni len nadəlomian. ††³ Husur gi-

† 3.11 Psa 95.7-11 †† 3.15 Psa 95.7-8 † 3.18 Psa 95.11 †† Hən naves 16-18, ris Num 14.1-35 †† Len natosian galevis ta

dat dattokad nadəlomian lan datobis len naut nəŋavŋavan san. Galit am, ehūm aGot toke,

"Ale len nəlol paŋpaŋ sagw, nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke, 'Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.'" ††

Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəboŋ togol navile a pan tonōŋ. ⁴ Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an, ike, "Len nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an, aGot iŋavŋav dan nauman san pisi." ††⁵ Ale hum tokele tia, "Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh."

⁶ Imaiēnan, naut enan ipat sal mōs nəvanuan galevis hən ləbēbis lan. Ale alat ta mō lotosəsəlon hən na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, ləsabis lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele. ⁷ Ale aGot eriŋ nəboŋ sual am, ekisi hən "Daməŋai." Len nəboŋ tohusur habat hēni, len nəbe siTevit, aGot ikel nəsa tokele a mō, ike,

"Daməŋai, mətbesəsəlon hən nadolon aGot, nəlomit timabur, sa-nəkadumit tihaihai." ††

⁸ Mitinau aJosua nəboŋ tosəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nəŋavŋavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəboŋ tile hən nəŋavŋavan. ††⁹ Imagenan, nəŋavŋavan ipat sal mōs alat siGot, hum nəŋavŋavan siGot len nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an.

¹⁰ Husur nəvanuan tobis len nəŋavŋavan siGot, iŋavŋav dan nauman san, suŋan aGot toŋavŋav dan nauman san nəboŋ togol navile a pan tonōŋ. ¹¹ Imagenan, datehisi hən datbēbis len naut nəŋavŋavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol tətōv hən atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsa aGot tokele.

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsa aGot tosor mōsi. Ikan səhor nabu nəbalan ideh tokan naut toru. Etiv pəpehun nəmauran dan nanunūn, nakobkob dan nəsa topat burhubələseh. Eləboi bəpəpehun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonau-nau gail lotosusuah len nəlōn nəlōlito. ¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit pisi səkad nəkabut-gole-an am, iparpar hən aGot bəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit pisi dattogole maii.

AYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNatun aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadəlomian dattokel uri ke dattokade. ¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləŋon tosa mai gidato nəboŋ datsədaŋ. Len naŋisal pisi aSetan italtal ke atenan tigol nəsaan, eŋitoŋ hən totaltal ke datigol nəsaan. Be gai sagol nəsaan, ebuer lan.

¹⁶ Beti, len na-il-buri-an, dategəm pəpadaŋ hən nabiltihai bətbətah siGot. Dategəm pəpadaŋ hən aGot toviol kəmas hən navoian, hən nəlōn bitanjis gidato, mai hən

sutuai ike: Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat lotosəsəlon husur aGot. ††† 4.3 Psa 95.11 ††† 4.4 Gen 2.2 § 4.5 Psa 95.11 §† 4.7 Psa 95.7-8 §†† 4.8 Deu 31.7; Jos 22.4

ḃeviol hən navoian mai gidato nəboŋ datḃipar vi-tarhəte-an.

5 AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən ḃisor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi ḃisal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaan sinəvanuan gail. ^{†2} Ale abiltihai tutumav eləboi ḃikad naḃide ḃemədau van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis suḃman galito. ³ Husur enan etutumav ḃəu sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail. ^{††4} Avan ideh saləboi ḃiḃat nəhes hən ḃegəm vi ḃiltihai tutumav gai səbon. Be ipat len aGot səbon hən ḃekisi, hum tokis aAron sutuai. [‡]

⁵ Len naḃide tomaiēnan, aKristo səbon səḃat nəhes hən ḃegəm vi ḃiltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke, “Govi Natugw, daməŋjai nogəm vi Təmaḃ.” ^{††}

⁶ Ale len naut tile am ike, “Govi ahai tutumav vi sutuai, suḃman aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.” ^{††}

⁷ Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuḃ van hən aGot toləboi ḃilav kuvi dan nəmatan. Enjiri hən ḃevi tarhət san, ikai habat, namətarur san isel, ale husur toriŋ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəḃəlonə hən. ^{††8} Naut kəmas aYesu tovi aNatun aGot, len na-ləŋon-isa-vəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an. ⁹ Ale nəboŋ togol natit ḃisi aGot toriŋi hən ḃigole tononə, egəm vi kadun nəlav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaan, nəkadun nəmauran vi sutuai ḃos nəvanuan ḃisi lotogol husur nəsa tokele. ¹⁰ Ale aGot eriŋi hən ḃiḃat nəhes abiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadəlomian hən asike mətuteh dani

¹¹ Namtukad natit isoḃur hən namḃikel husur nate-nan, be idaŋ hən namḃisor vəsvəsaii husur mətuman-manəh hən mətḃeləboi səhoti. ¹² Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətəsvi hai ḃusan sal. Hən nəsa? Be mətəlonə ke avan ideh teḃusan gamit tətə am, tuḃat hən nakitinan metəkav lotomədmədau len nasoruan siGot. Mətəsuḃman natuhtətai ŋai tosus, saləboi ḃihan nəhanian todaŋ sal. ¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ŋai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal. ^{††14} Be nəhanian todaŋ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogole akis gol ke lukad namitisau lan.

6 Imagenan, naḃusanan metəkav husur aKristo, dateriŋi husur dattoləboi tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatətuḃat len nəpaudesen hən naḃusanan tətə am. Datoləboi ke datimaspair dan nəsa

† Nəboŋ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san ḃigel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. ^{††} 5.3 Lev 9.7† 5.4 Exo 28.1†† 5.5 Psa 2.7†† 5.6 Psa 110.4††† 5.7 Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46††† Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2

dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboi ke datimasriŋ nəlodato len aGot. ² Datoləboi naḃusanan husur nəbaptaisan ⁵, mai naḃide hən dattoriŋ navəladato len nəvanuan hən ḃikad aNunun aGot. Datoləboi naḃusanan husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəboŋ aGot ḃepəpəhun navoian dan nəsaan. ^{††3} Naḃusanan galen lipat. Ale aGot ḃidaḃ hən, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

⁴ Nəvanuan gail lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberəŋ gaḃulani, naḃisal hən ləbetəlmam, hən ləḃipair dan nəsaan salit tətə am, eḃuer. Nəboŋ naḃial siYesu tohut nəmargobut dan nəlolito, nəboŋ lototətuḃat ləboi naviolan togəm len nəmav, nəboŋ lotokatəḃol mai aNunun aGot, ⁵ nəboŋ lotoləboi navoian hən nasoruan siGot, nəboŋ lotosəḃəlonə hən nədaŋan hən nəboŋ ḃegəmai len natoḃan pipihəbalan aGot, ⁶ galit lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberəŋ gaḃulani, naḃisal hən ləbetəlmam, hən ləḃipair dan nəsaan salit tətə am, eḃuer. Lomədas bun galito, husur, ehum lotoḃos gat aNatun aGot len nəhai balbal tətə am, ale riŋ nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail. ^{†††}

⁷ Mitinau nətan. Nəboŋ naus tous daŋir lan, nətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luḃan hən nəvanuan gail lotoməbul nəhanian len nətan enan ləḃihan. Nətan enan aGot ivoi hən, ehəhaḃur hən. ⁸ Be nətan ḃisa, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ŋai ləḃitov lan, nətan enan evi ut kəmas, savoi hən natideh. Hum ma aGot ḃisemale hən. Len nagilen, nəhab dereh tihani. ^{††}

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit ḃisi, naut kəmas namttokəmaiēnan, namtsəkad nəlon-uri-an ideh len gamito. Namtoləboi ke, məttoḃad naḃit gail lotovoi am: nadəlomian samit mai naḃide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.

¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon ibonəboŋ hən nau-man samito, mai na-ləmas-buni-an samito hən nahəsan. Arumasil nəboŋ məttoḃi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttoḃole tia, ale hum məttoḃol tabtab hən sal. ¹¹ Be namtoləŋon masuḃ ke, gamit ḃisi mitidaŋ len aGot magenan van vəbar nagilen hən mətḃeləboi buni ke, dereh mitikad ḃis nəsa məttoḃatvat viri. ¹² Samtipetəmas, be mitigol tətəḃ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadəlomian mai natoḃ-mədau-an, ludaŋ ḃur nəmauran todaŋ vir ləḃikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datḃeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəboŋ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aAraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan gaḃag. ¹⁴ Ikel mai aAraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləḃegəm vi bathudud ḃisobur vəha-sobsoḃur am” ^{†††15} Beti len nə-daŋ-ḃuri-an san aAraham itoh mədau

⁵ Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian ḃos naveveuan evi naḃide seju gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisən hən gəlar ḃisi. ^{††} 6.2 Uman 18.25, 19.3-6 ^{†††} 6.6 Ipru 10.26 ^{††} 6.8 Gen 3.17-18 ^{†††} 6.14 Gen 22.16-17

ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati. ^{†16} Nəboŋ nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləbisor balbal husuri am. ^{†17} Len naŋide tomaienən, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləbikad nəsa tokel gati ləbeləboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike egəgel boŋ ideh. ^{†18} AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arəbəgəgel boŋ ideh husur aGot saləboi bəlibliboŋ boŋ ideh. Imaienən, len eru enan, gidat dattosaḅ naut nasusuahan len gai, datoləŋon ivoi habat am len nəlodato hən datbetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datbikade balai. ^{††19} Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datbəriŋ nəlodat lan. Ta ŋno len naim siGot, ikad nəbilitikaliko totahətah kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot, ^{††20} husur aYesu eil a ŋno, eḅisutur sidato tia. Egəm vi bilitihai tutumav sidato vi sutuai suŋan aMelkisetek ta sutuai. ^{††}

AMelkisetek ahai tutumav

7 AMelkisetek eg boh evi kiŋ hən nəbilitivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toyalyal buni. AMelkisetek ebubur mai aAraham nəboŋ aAraham totəlmam dan nəbilitibalan tosəhor nakiŋ tovat lan, ale eus aGot hən bivoi hən aAraham. ² Ale aAraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit piŋsi totariv kuv gail dan alat toḅal mai galito. ^{††} (Nahəsan aMelkisetek, namilen ke, “aKiŋ hən nanoran,” ale husur tovi kiŋ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiŋ hən natəmat.”) ³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboŋ hən nəpasian san o nəmatan san. ^{†††} Esuŋan aNatun aGot; evi bilitihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aAraham, abilititəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit piŋsi tokade dan nəbilitibalan. ⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit piŋsi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotoḅitḅitoḅ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siAraham. ^{†††6} Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəŋavur tovi siAraham. Ale aAraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek eriŋ navoian siGot lan. ⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan toriŋ navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor enan gai toriŋ navoian siGot lan. ⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, lovi vanuan ŋai lololəboi ləbimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəŋavur,

† 6.15 Gen 17.1-2, 18.10, 21.5 †† 6.18 Num 23.19 † 6.19 Lev 16.2 †† 6.20 Ipru 4.14, 2.7; Psa 110.4 †† Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20 ††† Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esuŋan səkade. ††† 7.5 Num 18.21

lukele ke tomaur sal. ⁹ Nəboŋ aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəŋavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datbike, nahəmar aLevi len nəpasusan siAraham lototariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, galit am lulavi mai aMelkisetek. ¹⁰ Husur nəboŋ aMelkisetek tobubur mai aAraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siAraham, ale evi aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəŋavur mai aMelkisetek. ⁵

¹¹ Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləḅevi ahai tutumav ləbeila a ŋno hən nəvanuan gail hən ləḅehusur nalo enan. Be nau-man sihai tutumav galenan sanor hən biŋgol nəvanuan biŋnor len nəhon aGot. Be nau-man sihai tutumav gale-nan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən biŋgel galito, ahai tutumav tosuŋan aMelkisetek be sasurŋan aAron len nahəmar aLevi? ¹² Husur nəboŋ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel.

¹³ Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh. ¹⁴ Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan sejutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan. ^{††}

AYesu esuŋan aMelkisetek

¹⁵ Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosuŋan aMelkisetek egəm tia. ¹⁶ AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədaŋan hən nəmauran san saləboi bi-masig boŋ ideh, ipat vi sutuai. ¹⁷ Husur natosian siGot ikel husuri ke,

“Govi hai tutumav vi sutuai,
suŋan aMelkisetek
tovi hai tutumav ta sutuai.” ^{†††}

¹⁸ Imaienən datoləboii ke, nalo ta ŋno husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədaŋ, savi tarhət sivan ideh. ¹⁹ Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi biŋgol datbiŋnor len nəhon aGot. Ale aGot igol naḅisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datbəgəm pə-padaŋ hən aGot.

²⁰ Nəboŋ aGot togol naḅisal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan. ²¹ Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan, ike,

“Nasuḅ ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,
ale asike egəgel hən nənanuan san boŋ ideh, ike,
‘Govi hai tutumav vi sutuai.’” ^{††}

²² Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navəlan aYesu ŋmau hən biŋgol piŋsi na-kel-gati-

⁵ Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit piŋsi. ^{††} 7.14 Mat 1.1-3; Luk 3.33 ^{†††} 7.17 Psa 110.4 ^{††} 7.21 Psa 110.4

an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi səhor ta ño aGot tokel gati mai alat a Israel.

²³ Datinau na-kel-gati-an ta ño. A ño ikad ahai tutumav galenan lotosobur tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inoŋ. ²⁴ Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai. ²⁵ Imaienan, alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi bilav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən bisor salito len nəhon aGot.

²⁶ AYesu ñau evi abiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot tohəhəvur hən, səkad natideh tosa lan, iveveu, nəsaan ideh sagol sabiŋbiŋjal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav.

²⁷ Gai sahum abiltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən bilav kuv nəvanuan gail pisi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol vəha-sua hən i. Ale nəboŋ totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol pis nəsaan. ^{†28} Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədaŋ husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsən egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun, nəsaan tobuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

Abiltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

8 Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad abiltihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah sekiŋ len nəmav. ^{†12} Eum ei len naut tolo len nəmav, naim nətaɓolen kitin hən nalotuan Nasuɓ aGot toum hən, nəvanuan saum hən.

³ Ahai tutumav pisi, aGot itabtabuh len galito hən ləbeviol hən naviolan gail maii, ale hən ləbetutumav van hən. Len nañide tomaienan, imasil ke abiltihai tutumav sidat ñau, gai am ikad natsua hən betutumav hən. ⁴ Gai tətəh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot hum nalo tokel buni. ⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalotuan tovi natətovan mai nənahənah hən nəsa tohum topat len nəmav. Husur enan, nəboŋ aMoses pəpadaŋ hən beum hən naim nətaɓolen, aGot ikel nalələgauan maii ke, "Gigol vahvahur natit pisi tinor husur nəplan notoŋusan gaiug hən tia len nañehuh." ^{†6} Be gagai, aYesu, abiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni səhor nauman sihai tutumav gail ta ño. Len nañide tomaienan, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta ño. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gəgat len nasoruan tovoi səhor ta ño.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta ño təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele. ^{†18} Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan seIsrael gail ike,

† 7.27 Ipru 5.3; Lev 9.7 †† 8.1 Psa 110.1 ‡ 8.5 Exo 25.40 †† 8.7 Exo 24.3-8

"Len nəboŋ beğəmai, dereh nita gat na-kel-gati-an veveu notokel mai nəvanuan naut a Israel mai a Jutah.

⁹ Asike ehum na-kel-gati-an notokel gati mai atəmalit ta sutuai, nəboŋ nototəgau navələlito, hən nəbesəhar galito dan naut a Ijip. Bathut ləsətəgau gat na-kel-gati-an sagw ta ño, imaienan nəlogw iɓov hən galito."

¹⁰ Ale ginau Nasuɓ aGot nekəmaiegai ke,

"Len nəboŋ beğəmai, dereh nita gat na-kel-gati-an egai nikele mai nəvanuan naut a Israel ke:

Dereh nerij nalo sagw gail len nənanuan salito, ale nitos gat gail len nəlolito.

Dereh nevi aGot salito, ale levi vanuan sagw gail.

¹¹ Ale asike lupar ləboian len ginau, hən nəvanuan beŋusan avan tile totoh pəpadaŋ hən,

o hən nəvanuan beŋusan aŋan am ke, 'Geləboi Nasuɓ aGot!'

Husur nəvanuan pisi dereh leləboi ginau, alat lotovi ut kəmas mai nəvanuan totibau, galit pisi.

¹² Husur dereh neruɓat galit dan nəsaan salito, ale asike nunau təlmam hən nəsaan salit gail boŋ ideh am." ††

¹³ Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən "na-kel-gati-an veveu," igel na-kel-gati-an ta ño gol tovi ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm matu, asike idareh, tebuer.

Nañide hən nalotuan ta ño

9 Mitinau na-kel-gati-an siGot ta ño. Ikad nalo gail hən nalotuan mai naut sua tolo len navile a pan. ² Loum hən naim nətaɓolen enan. Ikad nabiltikaliko to-tahətah kəkol hən togol narum̄ toru. Len narum̄ sua, bopita, ikad nametəlai paspasil toil, nañial toməlevru lotopaŋ lan, mai natev sua mai nabəta lotoviol hən mai aGot. Narum̄ enan lokisi hən Naut Tolo. ^{††3} Beti narum̄ tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuɓ. ^{††4} Len narum̄ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutumav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotoɓos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Būrhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol nəmanna to-suh lan, mai nəhai nəyaran siAron todum̄oh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan. ^{†5} A məhat hən Nabokis ikad nakerupim [†] hən namənas siGot, nəhabələlaru lotosəsah gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruɓat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtəbisor vəsvəsai pis natgalen gagai. ^{†††}

⁶ Na nəboŋ lotoutaut pis natgalenan maienan, ahai tutumav gail lobis akis len narum̄ bopita hən ləbigol

†† 8.12 Jer 31.31-34 ††† 9.2 Exo 26.1-30, 25.23-40 ††† 9.3 Exo 26.31-33 † 9.4 Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5 †† Nakerupim evi natit tomaur tokad nəhabəlan toru. ††† 9.5 Exo 25.17-22

nauman salito m̄os nalotuan. ^{†7} Be ābiltihai tutumav s̄abon ēbis len Naut Tolo Masūv v̄aha-sua ŋai len nasi-hau p̄isi. Len n̄abon̄ enan eviol h̄an n̄ada mai aGot sil n̄esaan san gabag mai n̄esaan n̄evanuan lotogolgole len nat̄atanan salito. ^{††8} Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, n̄abon̄ naim n̄etāpolen topat sal, nāp̄isal h̄an avan ideh b̄eb̄is vi lohoim len Naut Tolo Masūv s̄akamis. ⁹ Natenan ehum nasoruan k̄eta m̄os n̄abon̄ ta dam̄ŋai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav h̄an gail l̄asal̄aboi l̄ab̄igol n̄alon n̄evanuan lotolotu b̄imasil. ¹⁰ Husur n̄ekadun nāvide h̄an naviolan mai natutumavan evi nalo h̄an n̄ehanian, namunian mai nak̄ekasian m̄os naveveuan. Nalo gale-nan lovi h̄an niben n̄evanuan ŋai. Ale nalo galen lupat van v̄abar n̄abon̄ aGot togol nāvide veveu.

¹¹ N̄abon̄ aKris̄to toḡem vi b̄iltihai tutumav h̄an natit lotovoi lotovisi tia, ēbis len naim n̄etāpolen toyalyal mai tonor s̄ehor ta m̄o. Naim n̄etāpolen enan, avan ideh saum h̄ani h̄an nav̄alan, ale savi natideh topat len navile eg a pan. ¹² N̄abon̄ aKris̄to tob̄is len Naut Tolo Masūv, s̄abis len nasihau p̄isi hum ābiltihai tutumav ta m̄o lotogole. Ao, ēbis v̄aha-sua ŋai husur s̄elav n̄ada hinani mai n̄ada hetuh̄buluk vi lohoim h̄an b̄ek̄ekas kuv n̄esaan, be ilav n̄ada han s̄abon, evi lohoim. Ale len n̄ada han ēpur kuv gidato dan n̄apanismen, ale n̄akuvan enan ipat vi sutuai. ¹³ A m̄o, ahai tutumav ebul h̄an n̄ada hinani mai n̄ada hēbuluk mai n̄emasia-v h̄an natuh̄buluk p̄ahāvut † len n̄ewai, ale igol egiris niben n̄evanuan lotob̄iŋb̄iŋal len nalo h̄an nibelit b̄iveveu dan nābiŋb̄iŋalan salito. ^{††14} Be n̄ada hiYesu es̄ehor masūv h̄an natgalenan. Len n̄edaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKris̄to, natit tosa tob̄uer lan, etu-tumav h̄an gai van h̄an aGot. Imaienan, n̄ada han igol n̄elodat imasil dan n̄esa dattogole lotolav gidato vi lan n̄ematan; n̄ada han igol n̄elodat imasil h̄an dat̄bilotu h̄an aGot tovi n̄ekadun n̄emaauran.

¹⁵ Husur natenan, aKris̄to evi p̄isal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil ḡegat len aYesu h̄an l̄ab̄ikad n̄emaauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKris̄to imat h̄an l̄ab̄imakuv dan n̄apanismen tonor h̄an galito sil n̄esaan lotogolgole len na-kel-gati-an ta m̄o.

¹⁶ Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len n̄ematan san anatun gail tile dereh tikad natit san gail, n̄ematan sitenan totos gati, timas̄par̄par. ¹⁷ Husur n̄abon̄ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be n̄abon̄ tomat, n̄esa tokel gati isarpoh. ¹⁸ Bathut enan, len n̄ada ŋai na-kel-gati-an ta m̄o aGot tolav mai aMoses etub̄at um. ¹⁹ N̄abon̄ aMoses tokel ur p̄is nake-lean todaŋ gail mai n̄evanuan p̄isi, ilav navurun nasip-sip lotogol tobisibis, mai n̄epash̄et nahisop, ale etur h̄ani len n̄ada hēbuluk mai n̄ada hinani mai n̄ewai, ale ēbil h̄ani h̄an n̄ada b̄egiris nalob̄ulat mai n̄evanuan gail p̄isi. ²⁰ Ikel mai galit ke, "Egai n̄ada h̄an na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri." ^{††21} Len nāvide tomaienan, igol n̄ada egiris naim n̄etāpolen

mai natit p̄isi h̄an nalotuan lotosuh ei. ^{††22} Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit h̄an nalotuan gail luveveu len n̄ada, p̄apadaŋ natit p̄isi. Husur asike n̄ada b̄isel, imabe? AGot asike erub̄at n̄esaan dan n̄evanuan gail. ^{††}

²³ Husur enan, naim n̄etāpolen len navile eg a pan mai natit p̄isi lotosuh lan luveveu ŋai len n̄ada herivatvat gail. Natgalenan lohum n̄egarutian h̄an natit gail len n̄emav. Natit gail kitin len n̄emav, n̄ada herivatvat sanor h̄an b̄igol l̄ab̄iveveu, be naviolan tovoi masūv s̄ehori ŋai inor h̄ani. ²⁴ Husur aKris̄to s̄abis len Naut Tolo Masūv n̄evanuan toum h̄ani len nav̄alalito. Naut enan ehum n̄egarutian ŋai h̄an Naut Tolo Masūv len n̄emav. Be aKris̄to ēbis len n̄emav kitin, ale gagai isor sidato len n̄ehon aGot. ²⁵ Gai etile dan ābiltihai tutu-mav tolav n̄ada savi ehan, ale tob̄is len Naut Tolo Masūv len nasihau p̄isi. AKris̄to s̄abis len n̄emav h̄an b̄etu-tumav daŋir h̄an gai. ²⁶ T̄emaianan, aKris̄to t̄emasmat v̄aha-sōb̄sōbur van, tub̄at len natub̄atan h̄an navile a pan. Be gagai, len n̄abon̄ h̄an n̄anoŋan h̄an navile a pan, evisi v̄aha-sua tovi nam̄ekot h̄an b̄etutumav h̄an gai h̄an b̄ilav kuv n̄esaan. ²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriŋ n̄abon̄ tonor h̄an gidat v̄isusua dat̄bimat. Len n̄abon̄ enan dereh dateil len n̄ehon aGot len nakotan san. ²⁸ Len nāvide tomaienan, aKris̄to am imat, etutumav v̄aha-sua tovi nam̄ekot h̄an gai, h̄an b̄ilav kuv n̄esaan sin̄evanuan lotosob̄ur. Dereh teḡem t̄atas, be savi m̄os n̄esaan sidato. Dereh teḡem h̄an b̄ilav n̄emaauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lo-tol̄eŋon masūv h̄an l̄ab̄erisi. [§]

10 Nalo siMoses ehum n̄em̄ol h̄an natit gail lotovoi l̄ab̄eḡemai, be n̄em̄ol savi natgalenan kitin. Naut k̄emas ahai tutumav totutumav len nasihau p̄isi, natu-tumavan galenan lod̄edas l̄ab̄igol alat lotoḡem h̄an l̄ab̄ilotu, l̄ab̄inor len n̄ehon aGot. ² Natutumavan gale-nan l̄etal̄aboi l̄etagol n̄evanuan gail l̄etanor len n̄ehon aGot, natutumavan l̄etanor. Husur alat lotolotu l̄e-tanor v̄aha-sua tovi nam̄ekot len n̄ehon aGot, asike l̄e-tal̄eŋon t̄esa len n̄elolit sil n̄esaan am. ³ Be n̄elolit s̄e-masil. Ale natutumavan salit galenan lugol ŋai ke, lo-tonau t̄almam h̄an n̄esaan salito len nasihau p̄isi. ⁴ Husur n̄ada hēbuluk mai hinani ed̄edas b̄ilav kuv n̄esaan boŋ ideh.

⁵ Imagenan, n̄abon̄ aKris̄to toḡem vi lan navile a pan, ike,

"Gom̄etahun natutumavan h̄an narivatvat mai navi-olan,

be goutaut h̄an nibegw h̄an n̄ab̄eviol h̄ani.

⁶ Lop̄eŋas kavkav h̄an narivatvat gail len natutuma-van,

loviol h̄an natit gail h̄an l̄ab̄ek̄ekas kuv n̄esaan salito, wake ḡesah̄ahāvur.

⁷ Beti nuke, 'Got, ginau bogai.

Noḡem h̄an n̄ab̄igol n̄esa gotol̄eŋoni,

hum lototos husur ginau len nalob̄ulat tobul." ^{††}

† 9.6 Num 18.2-6 †† 9.7 Lev 16.2-34 † Natuh̄buluk p̄ahāvut enan, lop̄eŋasi, n̄emasia-v han ŋai ipat. †† 9.13 Lev

16.15-16; Num 19.9, 17-19 †† Exo 24.8. N̄abon̄ aMoses tok̄e-maie-nan, es̄eŋav h̄an na-kel-gati-an siGot ta m̄o. ††† 9.21 Lev 8.15 ††† 9.22 Lev 17.11 § 9.28 Isa 53.12 †† 10.7 Psa 40.6-8

⁸ Metəkav aKristo ike, “Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəŋas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsahəhəvur hən gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses). ⁹ Beti aKristo ike, “Ginau bogai, nogəm hən nəbigol nəsa gotoləŋoni.” Len nasoruan enan ikas kuv na-kel-gati-an ta m̄o hən bəsəŋav hən na-kel-gati-an veveu. ¹⁰ Ale husur aYesu Kristo togol nəsa aGot toləŋoni nəboŋ totutumav hən niben gabag, len na-tutumav-vəha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səbon.

¹¹ Akis ahai tutumav gail p̄isi loil təban nəmel tutumavan, loum len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotop̄itp̄itoŋ. Be natutumavan hən natgalenan saləboi bəkəkas kuv nəsaan boŋ ideh. ¹¹² Be aKristo, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ŋai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən b̄ikas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot. ¹³ Len naut enan itoh vir aGot b̄igol naenemi san gail ləb̄evi ut kəmas, hum nakes toriŋ narien gəlar lan. ¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ŋai, aKristo igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləb̄evi esan səbon.

¹⁵ ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaienən. Husur ike,

¹⁶ “Ale ginau Nasuḅ aGot nekəmaiegai ke, Len nəboŋ b̄egəmai, dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito. Dereh neriŋ nalo sagw gail len nəlolito, ale nitos gat gail len nənauan salito.” †

¹⁷ Beti ike,

“Nəsaan salito mai natit lotogol gail toḅur kotov nalo, asike nunau təlmam hən gail boŋ ideh am.” ††

¹⁸ Imaienən, nəboŋ aGot toruḅat nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

¹⁹ Imagenən bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-ḅuri-an hən datb̄eḅis len Naut Tolo Masuḅ len nəmav. ²⁰ Len nəmatan san aYesu esəŋav hən naḅisal veveu, naḅisal nəmauran tolavutur len nabiltikaliko vəbar Naut Tolo Masuḅ. ²¹ Ale husur datokad ab̄iltihai tutumav toyalyal toil a m̄o hən naim siGot, ²² dategəm vi təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadəlomian kitin. Husur aKristo igol nəda hən egiris nəlodato hən datḅiveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nəsaan am. Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu. ²³ Datetəgau gat nə-vat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datberiŋ nəlodat len aGot hən b̄igol nəsa tokel gati. ²⁴ Datinau naḅisal gail hən datbevi tarhət sidat gabag hən datbeləmas bun gidat gabag mai hən datbigol natit tovoi gail. ²⁵ Sa-nəlodat tibov

† 10.11 Exo 29.38 †† Hən naves 12-13, ris Psa 110.1 ‡ Jer 31.33. Ipru 8.10. A m̄o aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan. †† 10.17 Jer 31.34 †† 10.22 Eze 36.25

hən naḅonḅonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləŋon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab hən bathut tomasil ke Nəboŋ siNasuḅ b̄egəm pəpadaŋ.

²⁶ Datb̄eləboi nakitinan tia, ale datb̄ilekis hən datb̄igol tabtab hən nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi bəkəkas kuv nəsaan. ²⁷ Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanis-men mai nəhab towunwun hən b̄ihan p̄is naenemi siGot gail balai. ²⁸ Avan ideh tomətahun b̄igol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləb̄ikel koti ke tomaienən, imat sile, nalolosaan eb̄uer. ²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNatun aGot, lotonjit nəholit van həni; lotonau ke nəda togol lotoveveu dan nəsaan tovi ut kəmas ŋai, savi natideh; ale lotosor mədas aNunun aGot tovoi kəmas hən navoian, nəpanis-men silatenan imabe? Nəvanuan lotomaienən, inor hən ləb̄ipanis vəsa tibatbat. ³⁰ Husur datoləboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav naḅurp̄uran mai gaiug hən nəsaan gotogole.” Ikele am ke, “Nasuḅ aGot dereh tisaḅ səhoti ke nəvanuan san gail lipanis o teḅuer.” ³¹ Nəvanuan b̄itoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hən avan enan b̄emətahw habat lan.

³² Be mitinau təlmam hən nəboŋ ta m̄o gail, nəboŋ naḅial hən na-kel-uri-an tovoi totuḅat m̄ias gamito. Mitinau na-il-gəgat-an samito nəboŋ məttodaŋ ḅur naləŋon-isa-vəsa-an. ³³ Len nəboŋ galevis nəvanuan losəvar gamito, lomədas tabtab hən gamito len nəhon nəvanuan gail. Len nəboŋ tile am mətovi tarhət silat alat-en lotomədas masuḅ hən galito. ³⁴ Mətukatəḅol hən naləŋon-isa-an silat lototoh len naim bəbarŋis. Nəboŋ alat lotoil a m̄o lototariv kukuv p̄is natit samit dan gamito, mətudaḅ hən len nakemkeman, husur mətoləboi tia ke, gamit mətukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai. ³⁵ Na-il-ḅuri-an len nadəlomian samit satimasig husur nəkonp̄urp̄uran han etibau. ³⁶ Mitimaskad nə-daŋ-ḅuri-an hən ke, nəboŋ məttogol nəsa aGot toləŋon gail, dereh mitikad nəsa aGot tokel gati. ³⁷ Husur ehum natosian siGot toke, “Asike idareh atenan togəmgəmai dereh tevisi ale asike evəlo.

³⁸ Ale nəvanuan sagw tonor dereh tikad nəmauran tokitin,

husur eriŋ nəlon len ginau.

Ale ḅerus təlmam, asike nohəhəvur həni.” ††

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus təlmam vəmasig. Datovi silat lotokad nadəlomian len aGot, lotokad nəmauran.

Nadəlomian

11 Be nadəlomian evi sa? Nadəlomian evi naləboi-buni-an ke nəsa dattovatvat viri dereh tevisi. Evi naləboian ke nəsa datsakəta risi, ekitin, nə-lon-uri-an eb̄uer. ² Bathut nadəlomian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

††† 10.27 Isa 26.11 ††† 10.28 Deu 19.15 § 10.30 Deu 32.35-36 †† 10.38 Hab 2.3-4

³ Len nadəlomian datoləboi səhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit p̄isi am. Imaienan, len nəsə datsaləboi datberisi, aGot igol natit p̄isi datoləboi datberisi. †

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aʋan. Len nadəlomian aApel etutumav hən naviolan tovoi səhor naviolan siKen. Bathut nadəlomian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehəhaʋur hən naviolan san. Ale naut kəmas aApel tomat sutuai tia, len nadəlomian san isor mai gidato sal. ††

⁵ Len nadəlomian aEnok səkad nəmatan, husur aGot ilav kuvi vi məhat. Avan ideh səsəb niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hən tolav aEnok vi məhat, aGot ikel koti ke tohəhaʋur həni. †6 Ale nadəlomian bebuer len nəvanuan, edədas b̄igol aGot b̄ehəhaʋur həni. Husur avan ideh togəm hən aGot, timaskad nadəlomian ke aGot totoh, mai toviol hən nakonp̄urp̄uran mai alat lotop̄usp̄us kitevi hən ləbələboii.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namətahwan hən nəyalyalan siG-ot, mai len nadəlomian, aNoah eum hən nəak hən b̄esusuan nəbathudud san lan dan nilev topul. Len nadəlomian san, aNoah isaḅ səhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot erij̄i ke aNoah inor len nəhon bathut nadəlomian san. ††

⁸ Len nadəlomian, aAraham igol husur nəsə aGot tokisi hən b̄igole. Nəboŋ aGot tokisi hən b̄erij̄ naut to-tohtoh lan hən b̄evi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kəmas saləboi naut b̄evi lan! ⁹ Len nadəlomian aAraham itoh len naim nə-taḅolen hum ametḅos, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatun aAraham, mai ajakop, aməhaibən, gəlar am arutoh ei maienan, ale arukad na-ke-gati-an siAraham. ††10 Husur aAraham ekəta vir nabiltivile tokad nəpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nəplan han mai toum həni. †††

¹¹ Len nadəlomian siAraham, aGot igol aAraham eləboi b̄egəm vi tata, naut kəmas tovi haʋut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai eləboi b̄erij̄ nəlon len aGot tokel na-ke-gati-an maii. †††12 Naut kəmas aAraham tovi haʋut buni tia, be səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoḅur. Lusob̄ur hum naḅeso gail len nəmav, ale hum nabion bitas, nəvanuan edədas b̄eʋuruj̄ gail. †5

¹³ Nəvanuan galen p̄isi loil gəgat len nadəlomian salito van vəbar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel gati ke ləḅikad gail balai; be losuh sutuai hən lotoris natgale-nan ta tahw buni ləḅegəmai, ale lohəhaʋur. Ale lukel koti ke lotovi metḅos lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito. ††14 Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta doŋ naut hən b̄egəm vi naut a im salito.

¹⁵ Lətənaunau naut matmat salit lotoriŋi, lətaləboi lətətəlmam vi lan. ¹⁶ Avil loləŋon masuʋ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot

nahurun səsə hən lotokisi hən aGot salito, ehəhaʋur həni, husur eutaut hən nabiltivile sua ḅos galit tia.

¹⁷ Nəboŋ aGot toke b̄ebunus tas nadəlomian siAraham ke b̄imabe, aAraham, len nadəlomian san, eviol hən aIsak hən b̄etutumav həni. ††† AAraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan tisob̄ur, gai eutaut hən b̄etutumav hən anatun tosua ŋai, ¹⁸ naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan saḅ dereh levi len nəpasusan seIsak.” ††19 Len nabunusian siAraham, inau ke aGot toləboi b̄igol nəvanuan b̄ile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datḅike, ehum aAraham tokad tətəs hən aIsak totəlmam dan nəmatan.

²⁰ Len nadəlomian, aIsak eus aGot hən b̄ivoi hən anəton gəlaru, ajakop mai aEsau len nəboŋ gail ləḅegəmai. †††

²¹ Nəboŋ pəpadaŋ hən ajakop b̄imat, len nadəlomian, eus aGot hən b̄ivoi hən anatun ajosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot. ††

²² Nəboŋ pəpadaŋ hən ajosef b̄imat, len nadəlomian, isor husur nəboŋ alat a Israel ləḅivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ ləḅivan lipat nabəlasun gail van. ††

²³ Nəboŋ lotopas aMoses, len nadəlomian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han to-tor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arḅeḅur kotov nalo sekiŋ. †††

²⁴ Nəboŋ aMoses totibau, len nadəlomian, emətahun nəvanuan gail ləḅekisi hən anatun anatvavin aFero. †††25 Emətahun nəsaan husur togol nahəhaʋuran toḅi-dol ŋai, be ilekis hən b̄ikatəḅol hən nəmauran todaŋ nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsə lan. ²⁶ Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul həni savi natideh, be nəvanuan gail ləḅesəvari, ehəhaʋur hən b̄eləŋon b̄isa ḅos Kristo b̄egəmai, səhor hən b̄ikad nakontit gail a Ijip topul həni. Husur inau tabtab hən nakonp̄urp̄uran aGot b̄eviol həni maii balai.

²⁷ Len nadəlomian, aMoses erij̄ naut a Ijip, samə-tahw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat naḅisal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas ləḅerisi.

†††28 Len nadəlomian, aMoses igol nəhanan hən nə-Pasova nametəkav. Ikele hən alat seIsrael ke, ligol nə-da tegiris nabopita salit gail hən aŋel hən nəmatan asike b̄ibar ahai a ḅo salit gail. ¹⁸

²⁹ Len nadəlomian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətas Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan mas-mas. Be nəboŋ alat a Ijip lotoke ləḅehusur galito, lo-mun, lumat p̄isi. ¹⁹

³⁰ Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len nabiltivile Jeriko husur nəmariboŋ toməlevru, len nadəlomian, nəʋod hən nabiltivile enan iteh. ²⁰³¹ Mitinau aRahap toḅur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomətan

† 11.3 Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3 †† 11.4 Gen 4.3-10 † 11.5 Gen 5.24 †† 11.7 Gen 6.13-22 †† Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 ††† 11.10 Ipru 11.16, 12.22 ††† 11.11 Gen 18.11-14, 21.2 § 11.12 Gen 22.17 §† 11.13 Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12

††† 11.17 Gen 22.1-14 §† 11.18 Gen 21.12 §†† 11.20 Gen 27.27-29, 39-40 §† 11.21 Gen 47.31, 48.1-20 §† 11.22 Gen 50.24-25; Exo 13.19 §†† 11.23 Exo 1.22, 2.2 §†† Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən aFero. ††† Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akiŋ, samətahw lan, emətahw husur naIpru gail lomətahun ləḅehusuri hum nəvanuan na-il-a-ḅo-an. ¹⁸ 11.28 Exo 12.21-30 ¹⁹ 11.29 Exo 14.21-31 ²⁰ 11.30 Jos 6.12-21

natit p̄isi len nabiltivile Jeriko, aRahap ehəhaʋur hən artotoh maii. Na len nadəlomian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele. †

³² Ikad isobur am hən nəbikele, be namityal eʋuer hən nəbisor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJeftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail. ††³³ Len nadəlomian, nəvanuan galenan lugol natit isobur. Luʋal mai nakiŋ naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboŋ lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləŋoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke ləbikade. Len nadəlomian lugol nabuŋon nalion gail ekəkol, ††³⁴ lugol nəhab topaŋ habat imat; lugam yav dan nəmatan hən naʋu nəbalan. Ləsədaŋ be nədaŋan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nabiltiʋalan, luʋal mai navəshəsoltia hən nametʋos gail van lohut galito. ††³⁵ Len nadəlomian, alatpəhaʋut lukad tətəs hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan. ††

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun ləʋipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas bun galit van lumat sile. Ludaŋ hən ləʋimat maienan hən ləʋikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta m̄o husur iʋan hən nəmauran vi sutuai. ††³⁶ Ale nəvanuan galevis losəsəloŋ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbaŋisian hən natsen len naim bəbaŋis. †††³⁷ Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən naʋu nəʋalan. Len nəyaran salito losun nahurhupsip mai nahurhunani. Lupar tite, nəmauran salit idaŋ, nəvanuan gail lomədas tabtab hən galito. †††³⁸ Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən ləʋitoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas toʋəʋesw mai len naʋehuh gail, losusuah len naburhuvat mai naʋur gail len tan.

³⁹ Alatenan ta m̄o, Got isor sal suh galit p̄isi husur nadəlomian salito, be nəsa aGot tokel gati ke ləbikade balai galit ideh səkade. ††⁴⁰ Husur aGot eutaut hən natsua tovoi səhor ta m̄o m̄os gadit p̄isi, hən ke, len naʋonan mai gidato ŋai, galit loləboi ləʋikad naʋit na-kel-gati-an p̄isi san.

AGot igol datupanis hən ʋeʋusan gidato

12 Alatenan ta m̄o, nəmauran salit ikel kot nadəlomian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadəlomian sidat idaŋ am. Imagenan, husur dattokad nabiltiʋoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman hən nəmauran, datebubulan natit p̄isi toməlas gat gidato, mai nəsaŋan tomədmədaŋ hən datovisivis lan. Ale len nə-daŋ-ʋuri-an datigam len nəgamgaman aGot toriŋ gidat lan. ² Datekəta haihai

† 11.31 Jos 2.1-21, 6.22-25 †† Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1. † 11.33 Dan 6.1-27 †† 11.34 Dan 3.1-30 †† 11.35 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37 ††† 11.36 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6 ††† 11.37 2Chr 24.21 § Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta m̄o lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke ləbikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboŋ aGot ʋesəvat aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail.

len aYesu tovi nəkadun nadəlomian sidato. Evi gai tovurur nadəlomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idaŋ ʋur nəmatan len nəhai balbal, nahur sasa hən nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah siGot. ††

³ Mitinau aYesu todaŋ ʋur nahur sasa len navəlan nəvanuan nəsaŋan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hən asike mətʋikad na-ləŋon-isa-an len nəlomito, asike nəlomit ʋiʋov hən nəmauran samito. ⁴ Mətuʋal hən nəsaŋan ʋinoŋ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəbalan enan. ⁵ Ale nəlomit iboŋboŋ hən naʋoruan aGot tokel mai gamit hum anatan gail hən ʋigol mətʋeləŋon ʋivoi am len nəlomito. Ike,

“Natugw, saginau naʋusanan hən nəpanismen siNasuʋ aGot

hum tovi ut kəmas.

Nəboŋ ʋesivoh len gaiug, sa-nəloŋ tisa.

⁶ Husur len nəpanismen,

Nasuʋ aGot eʋusan alat gai toləmas bun galito, ipansem galit p̄isi

gai todaŋ hən lotovi natun gail.” †††

⁷ Mitidaŋ ʋur naʋusanan hən nəpanismen, husur naʋide aGot tokade len gamito esuŋan məttovi anatan gail. Mətunau ke tokad natətai ideh atəman səpansem hən ʋeʋusani a? Ao! ⁸ Anatan aGot gail p̄isi lukad naʋusanan hən nəpanismen. Be ʋeʋuer len gamito, mətovi natətai naʋisal, mətsavi natun kitin. ⁹ Gidat p̄isi datukad atəmadat gail hən navile a pan. Lupansem gidat hən ləʋeʋusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hən aTata senunudato totoh len nəmav? Dateriŋ gidat len navəlan hən datʋimaur! ¹⁰ Atəmadat gail lupansem gidato len namityal galevis ŋai m̄os nanoran hum tovoi len nənauan salito. Be aGot ipansem gidato m̄os nanoran hən ʋevi tarhət sidato hən datʋikatəʋol hən naʋoruan san. ¹¹ Nəboŋ nəpanismen m̄os nanoran tobar gidato, naut kəmas toʋusan gidat o tovi tarhət sidato, dat-sahəhaʋur həni, husur epəŋas! Be a tahw, iʋan hən natəŋmat m̄os alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot toləŋoni.

¹² Imagenan, navəlamit lotomərav sədaŋ, nakobkob nariemit lotogau, lidaŋ! ¹³ “Mitigol naʋisal gail linor m̄os nalohriemito,” hən alat lotogau asike narielit ʋetiles, be hən ləʋimaur. ††

Səsəloŋ husur nalələgauan aGot tokele

¹⁴ Mətehisi hən mətʋitoh len natəŋmat mai nəvanuan p̄isi; mətehisi hən mətʋidaŋ len aGot, mai hən mətʋevi esan səʋon ŋai. Avan ideh asike ʋidaŋ len aGot, asike ʋevi siGot, mətunau ke ʋeris Nasuʋ a? Ao, asike erisi boŋ ideh. ¹⁵ Mətelələgau hən gamit ideh asike ʋetəgau suluʋ navoian aGot toviol kəmas həni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai tokon, husur nəboŋ totov,

†† 12.2 Psa 110.1 ††† 12.6 Pro 3.11-12 †† Hən naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26

igol nēmauran samit idan, ale emēdas masuŵ hən isobur. ^{†16} Gamit ideh satigol naitian tosa, satesuŵan aEsau tonau ke aGot tovi ut kēmas. Esau evi ahai a űo, be idam hən na-il-a-űo-an san hum ahai a űo, hən bihan nasiloh nēhanian sua. ¹⁷ Mətoləboii ke, a tahw aEsau eləŵon ke atəman teus aGot hən bəriŵ navoian lan hum ahai a űo, be ikad namətahusian űai. Naut kēmas aEsau totaŵisi, edēdas bēgəgel hən naŵit nēsa to-gole tia. ^{††}

¹⁸ Mətsagəm vi lan naŵehuh məttoləboi mətbiŵari hum alat seIsrael ta űo. Galit lovi lan Naŵehuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer, ikad nəmargobut, ale nəlan iŵas galito. ¹⁹ Losəsəlōŵ hən nəwalan hən nətrampet mai nabiltidoldol tosor. Nəvanuan lotosəsəlōŵ hən i loŵi aGot hən asike bikel nasoruan ideh am. ^{‡20} Lomətahw habat len nēsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh biŵar naŵehuh egai, miti-mastubuni.” ^{‡‡21} Nəboŵ aMoses toris natgalenan lotogol namətahwan, ike, “Nupab len namətahwan ninegw topil lan.” ^{‡‡}

Gamit mətsagəm vi lan naŵehuh enan. ²² Be gamit mətogəm vi lan Naŵehuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nəkadun nēmauran, naut a Jerusalem len nəmav. Len naut ei aŵel lotosobur vəsa luŵonŵon len nabiltikemkeman. ²³ Mətogəm vi lan naŵonŵonan silat lotovi natun aGot, ahai a űo san gail, gai totos gat nahəsali to len nəmav. Mətogəm hən aGot tokot hən nəvanuan űisi. Mətogəm hən nanunun nəvanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len nəhon. ²⁴ Mətogəm hən aYesu, na-kel-gati-an veveu siGot toil gəgat lan. Mətogəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor husur natsua tovoi səhor nəda hiApel. ^{‡‡†}

²⁵ Samtemətahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan űai, ale alat seIsrael lotomətahun nalələ-gauan tokele, ləsəgam yav dan nəpanismen. Biŵaienan, gidato datbiŵair dan aGot len nəmav, mai nalələ-gauan gai tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boŵ ideh. ^{‡‡‡26} Len nəboŵ enan nadolon aGot ekur hən navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hən navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan űai, be nəmav am.” ^{‡‡‡27} Len nasoruan “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit űisi ta űo aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hən ke, natit ləsakur űai ləbiŵat tin.

²⁸ Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hən natan pipihəbələn todēdas bēkur, husur natanan, datepul hən nasipaan, ale datilotu hən aGot len naŵide gai behəhaŵur hən i, datilotu hən i len namətahwan mai nəmaŵmaŵan hən nəyalyalan san. ²⁹ Husur “aGot sidato evi nabiltihab tohan puŵpuŵ natit űisi.” ^{††}

Nə-maris-kotovi-an

13 Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab suŵan məttovi latmiŵan. ² Sa-nələomit tibonŵon hən mətbehəhaŵur hən nametbōs biŵtoŵ lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol tomaienən hən nametbōs gail, lukad aŵel gail lototoŵ lohoim salito be ləsələboii. ^{†††3} Sa-nələomit tibonŵon hən alat lototoŵ len naim bəbaŵis. Mitinau galito, nələomit titaŵis galito hum məttotoŵ mai galit len naim bəbaŵis. Ale alat nəvanuan gail lotomēdas galito van van lotoləŵon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəŵasan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit űisi məteriŵ nəlahan a məhat len nənanuan samito. Sa-nəmel hən nəlahan tebiŵiŵiŵal, namilen ke, alarmisoan aridaŵ len nəlahan səlaru. Husur aGot dereh tisaŵ səhoti ke, nəvanuan togol naitian tobur kotov nəlahan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

⁵ Len nēmauran samito samteləŵon masuŵ hən nəvat, be mətehəhaŵur hən nēsa məttokade. Husur aGot ike,

“Asike noriŵ gamit boŵ ideh,
asike noriŵ gaŵulan gamito.” ^{††}

⁶ Imaienən asike nomətahw hən nəbīke,
“Nasub evi na-vi-tarhəte-an sagw,
asike nomətahw.

Asike nomətahw len nēsa nəvanuan űai
toləboi biŵgole hən ginau.” ^{†††}

⁷ Mitinau təlmam hən alat lotoil a űo hən gamito, lotovusan gamit hən nasoruan siGot. Mitinau naŵit nēmauran salit gail, ale nadələomian samito tesuŵan nadələomian salito.

⁸ AYesu Kristo sagəgel boŵ ideh, imaienan űai nino, daməŵai, vi sutuai. ⁹ Imaienən naŵusanən tiltile lotov-invinu, məttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut. ^{††} Ivoi hən mətbikad nədaŵan len nələomito, nədaŵan togəm len navoian aGot toviol kēmas hən i, sagəm len nəhanian hən nalotuan savi tarhət silat lotohani.

¹⁰ Ahai tutumav gail loum len naim nətaŵolen len navile a pan. Nəmel tutumavan sidat ipat, be galit ləsələboi ləbihan ei. ^{†††11} A űo abiltihai tutumav ipat nəda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuŵ hum naviolan hən bēkəkəs kuv nəsaan sinəvanuan gail. Be loŵəŵas űis niben narivatvat gail a tut dan naut naim nətaŵolen gail lotokir lan. ^{†††12} Len naŵide tomaienən, aYesu am evivile dan nabiltivile, eləŵon isa habat, imat hən nəda hən biŵikas kuv nəsaan dan nəvanuan san gail, hən ləbevi siGot səbōn űai. ^{†††13} Imaienən datevivile dan naut naim nətaŵolen gail lotokir lan, dativan hən aYesu hən datbikatəŵol hən na-ləŵon-isa-an san.

††† 13.2 Gen 18.1-8, 19.1-3 ††† 13.5 Deu 31.6, 8; Jos 1.5 ††† 13.6 Psa 118.6 ††† 13.9 Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3 ††† Ipru 9.11-14. A űo ahai tutumav gail luhan nahudhutit lototutumav hən i. Be “nəhanian” hən natutumavan len nəmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodēdas ləbihani. Namilen ke, alat lotohusur naŵide hən nalo ta űo hən ləbiveveu, o hən ləbi-nor len nəhon aGot, lodēdas ləbiŵikad nəmauran kitin aKristo tomat hən datbikade. ††† 13.11 Lev 16.27 ††† 13.12 Jon 19.17, 20

† 12.15 Deu 29.18 †† Hən naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 † Hən naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 †† 12.20 Exo 19.12-13 †† 12.21 Deu 9.19 ††† Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigol nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv nəpanismen. ††† 12.25 Exo 20.22 † 12.26 Hag 2.6 †† 12.29 Deu 4.24

Namilen ke, dateriŋ nalo silat seIsrael, dateriŋ nəlodat len aYesu ŋai, naut kəmas nəvanuan gail leḅisor mədas gidato hum lotogole hən gai. ¹⁴ Husur len navile eg a pan datsəkad nabiltivile hən datḅitoh tin lan vi sutuai; be datudoŋ kitev naut a im ḅegəm balai.

¹⁵ Imaienan, len aYesu, datetutumav tabtab hən nasor-sal-suhi-an tovi naviolan vi təban aGot, naḅit nabuŋodato tokel koti ke tovi Masta sidato. ¹⁶ Ale sa-nəlomit tibonḅon hən məḅigol navoian, mai hən məḅ-ḅevi tarhət silat lotoḅidol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhaḅur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsa alat lotoil a ḅno hən gamito len Nasuḅ lotokele, məteriŋ gamit len navəlalito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot hən nakel-uri-an husur nauḅan enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele hən ləḅeum len nahəhaḅuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitoris tuḅ tabtab ḅnos ginamito. Namtoləboi buni ke nəlonamit imasil, ale namtoləŋon masuḅ hən namtḅikad naḅide tonor ŋai, len natit ḅisi namtḅigole.

¹⁹ Noləŋon masuḅ hən məḅisor tuḅ ke, aGot tidaḅ hən natəlmaman sagw hən nəḅegəm tutut hən gamito.

† 13.14 Ipru 11.10, 16

²⁰ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi nabiltivanuan tokətkəta təban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot hən natəḅat tigol mətepul hən natit ḅisi tovoi tonor hən məḅigol nəsa toləŋoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit ḅisi ḅehəhaḅur həni. Nə-sal-suhi-an hən nəyalalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

²² Bathudud nadəlomian noləŋon masuḅ hən məḅ-ḅesəsəloŋ husur nasoruan sagw hən ḅigol məḅ-ḅeləŋon ḅivoi am len nəlomito, husur nalobulāt napisulan egai nototosi van hən gamito, eḅitol ŋai.

²³ Nuke məteləboii ke, awawa sidat len nadəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim ḅəbaŋis. Gai ḅegəm tutut, dereh nitah maii hən namrḅegəm ris gamito. ††

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan ḅisi lotoil a ḅno hən gamito, mai nəvanuan ḅisi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamit ḅisi.

†† 13.23 Uman 16.1

James

Nalõbulat napisulan ajemes tõtosi

Ase itos nalõbulat napisulan egai?

AJames, ãvan aYesu matmat, toil a m̃o hən alat siYesu len naut a Jerusalem, gai itosi.

Itos nalõbulat napisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bikel mai naKristen gail nãvide tovoi hən lə̃bikade hən lə̃bidaŋ len nadəlomian len aYesu.

AJames itos nalõbulat napisulan egai m̃os ase?

Itosi m̃os naKristen gail len naut p̃isi.

AJames itosi ɲais?

Hum ma tõtosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 48.

1) AJames ikel na-ke-ivoi-an mai ɲaju gail (1.1)

2) Nəboŋ nəmauran b̃idaŋ, daŋ b̃uri. Gə̃bıke gə̃bigol nəsaan, savi aGot totaltal hən gaiug, naləŋonian sãm̃ igol ke gotogol nəsaan (1.2-18)

3) Nasəsəloŋan mai nagolean (1.19-27)

4) Sagipatpat nəvanuan galevis məhat səhor galit am. Asike gə̃bilolosa hən nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug (2.1-13)

5) Nəsə gotogole ẽvusani ke gukad nadəlomian len aGot o ẽbuer (2.14-26)

6) Alat lotokad nadəlomian mai namealito. Nãvide avan ideh tokade ẽvusani ke namitisau hən nəmauran san togəm len aGot o ẽbuer (3.1-18)

7) Len nəbalkabaŋan mətomətahun aGot. Pair dan nãvide enan tosa, riŋ gamito len navəlan aGot. Samti-sor mədas avan ideh, samit sor patpat gamit məhat. Mə̃tə̃ləboi nəsə tovoi be asike mə̃tə̃bigole, mə̃tugol nəsaan (4.1-17)

8) Alat lotopul hən natite lotogol mə̃ttoləŋon tosa, dereh lipanis, be ipat len aGot hən b̃igole. Samtikoblen mədas gamit gabag. Toh mə̃dau, daŋ b̃ur na-ləŋon-isa-vəsə-an (5.1-5.11)

9) Kel nakitinan. Kel kot nəsaan samit mai gamit gabag. Sor tũṽ m̃os gamit gabag. Dereh aGot tevi tarhət samito (5.12-18)

10) Gamit ideh b̃ipal sob dan nakitinan, vireh təlmam həni hən aGot b̃erũbat nəsaan san dani (5.19-20)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau ajemes notovi naslev siGot mai siNasũb aYesu Kristo, nuke, "Ivoi," van hən nahəmar tõsəŋavur pisan eru, nəvanuan gail lototoh ṽisusua len navile a pan. †

Susumar nəboŋ nəmauran todaŋ

² Bathudud nadəlomian sagw, nəboŋ mə̃tə̃betut len natit tiltile lə̃bıgıol kitev nadəlomian samito ke timabe, mitikemkem həni ɲai. ³ Bathut mə̃toləboii ke nəboŋ natgalenan lotogol kitev nadəlomian samito ke imabe, na-gol-kitevi-an galenan lugol nə-daŋ-b̃uri-an len gamito. ⁴ Nauman hən nə-daŋ-b̃uri-an timasvan van vəhav, hən ke nəboŋruan samit b̃inor buni, asike nə-daŋan hən nəboŋruan samito b̃ẽm̃ıdol boŋ ideh.

⁵ Gamit ideh b̃ipar mitisau hən nəmauran tonor mai nãvide tovoi, ivoi ke teus aGot həni, †† gai toviol masũṽ mai nəvanuan p̃isi, ale dereh teviol həni mai gaiug, asike inau isa hən gaiug sile. ⁶ Nəboŋ gə̃beusi, usi len

nadəlomian, nəlõm̃ sateuri. Nəvanuan nəlon touri ehun nətas tokud tabtab, səpat mə̃dau. Nəlan ẽvuvi vi məhat, epus, evi pan. ⁷ Nəvanuan tomagenan satinau ke Nasũb b̃ilav natideh maii, ⁸ ikad nənauan toru, edədas b̃ehusur nãp̃isal tosua ɲai, nəmauran san ipat lavəlav.

Naməsəl mai nəvanuan topul hən natite

⁹ Nəvanuan nadəlomian ideh b̃evi ut kəmas o b̃evi məsəl len nabunusian sinəvanuan gail, ivoi ke tehəhəvur, husur aGot eputsani tia. ¹⁰ Be nəvanuan tokad natite; aGot b̃ıgıol gai b̃evi ut kəmas, ivoi ke tehəhəvur həni, husur dereh nəmauran san tẽm̃ıdol hum napusit naliol. ¹¹ Namityal togəm vi məhat, esun naliol; imasmas, napusit iteh; nəkaban hən imasig. Imagenan nəvanuan tokad natite, tehis sobuer həni van vəmat, imasig maii. ††

† 1.1 Mat 13.55; Mak 6.3; Uman 15.13; Kal 1.19 †† 1.5 Pro 2.3-6

‡ Nəvanuan nəlon touri egəgel tabtab hum nahit togəgel hən nətau han. †† Hən naves 10-11, ris Isa 40.6-7

Nətalalan hən nəsaan

¹² AGot tivoi hən nəvanuan toil gəgat naut kəmas nate sasa gail lotogəm hən ləb̄igol kitev nadəlomian san ke imabe. Nəboŋ b̄idaŋ b̄ur gail, dereh aGot tilav nəpraish hən nəmauran kitin maii, nəpraish aGot tokel gati tia ke tēviol həni mai alat lotoləmas buni. ¹³ Avan ideh, natit b̄italtal ke tigoł nəsaan, satike, “Evi aGot to-taltal ke nisa.” Bathut natideh tosa edədas b̄italtal ke aGot tigoł nəsaan, mai aGot gabag sətaltal ke nəvanuan gail ləb̄isa boŋ ideh. ¹⁴ Avil nəvanuan v̄isusua, naləŋonian san tosa gail lutaltal ke tigoł nəsaan. Losəhari, loliv gargari vi tut. ¹⁵ Beti nəboŋ naləŋonian tosa totian, ipas nəsaan. Nəboŋ nəsaan enan togəm tibau, ipas nəmatan.

¹⁶ Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̄isi, samtədəlom nagəgərasan husur aGot! ¹⁷ Naviolan p̄isi lotovoi, naviolan p̄isi lotonor buni, logəm len aGot a məhat togol nañial p̄isi len nəmav. AGot sagəgel hun nəñol torusərus. ¹⁸ İleki ke, len nasoruan hən nakiti-nan, eviol hən nəmauran veveu mai gidato, hən datb̄e-hum nañit metəkav len natit p̄isi gai toum həni.

Nasəsəloŋan mai nagolean

¹⁹ Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̄isi, məteləboi səhot nategai: Gamit p̄isi məteutaut tabtab hən mətbesəsəloŋ, samtisaṽsaṽut hən mətbiŋsor, samtisaṽsaṽut hən nəlomit b̄ipaŋpaŋ ¹²⁰ bathut nəlol paŋpaŋ sinəvanuan edədas b̄igol səhot nanoran aGot toləŋoni. ²¹ Imagenan, bubulan naḃiŋb̄iŋalan mai nəsaan topat sal, dan nəmauran samito. Nəlomit temədaulə ale səsəloŋ husur nasoruan aGot toriŋi len nəlomito, husur eləboi b̄ilav kuv gamito dan nəsaan samito.

²² Mitigol nəsa nasoruan tokele, samtəsəsəloŋ kəmas həni ŋai. Mətbesəsəloŋ həni be asike mətbiŋgol husuri, mətogəras səb̄omit hən gamito. ²³ Avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan be sagol nəsa tokele, esuñan nəvanuan toleleduŋ, ris nəhon len nakəlas. ²⁴ Nəboŋ toris nəhon tonon, ipair dani: vəha-sua ŋai nəlon iboŋboŋ hən nənahənah han. ²⁵ Avil nəvanuan to-bunus vahvahur nalo tonor buni siGot, nalo togol ke nəsaan satəgau gat nəlon am, atenan b̄ebunus tabtab həni, asike nəlon b̄iboŋboŋ hən nəsa tobusi, tosəsəloŋ həni, be b̄igol nəsa nalo tokele, dereh aGot tigoł tivoi buni hən atenan, len nəsa togole. ††

²⁶ Avan ideh b̄inau ke aGot tohəhəṽur hən nalotuan san, avil asike b̄iwol hən nasoran san b̄ivoi, egəras gai gabag ale nadəlomian san evi naut kəmas. ²⁷ Naṽide hən nalotuan aGot Tata tonau ke tovoi mai tonor masuṽ, imaiegai: Kətkəta təban nəbatunau pəhəṽut gail mai namilesw gail lotoləŋon tosa. Ale gelələgau hən gaiug, hən nəmauran navile a pan satidos nəmauran sañ. ‡

† 1.19 Ecc 7.9 †† Nalo aJames tosor husuri savi nalo p̄isi siMoses, be isor husur nalo hən na-ləmas-buni-an aYesu todaŋ ke datimashusur tabtab həni. ‡ 1.27 Isa 1.17, 23

Gigol teṽitoṽ van hən nəvanuan p̄isi

² Bathudud sagw, husur məttokad nadəlomian len aMasta sidato, aYesu Kristo, Nasuḃ toyalyal, naṽide samit gail teṽitoṽ van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile. ††² Nəboŋ məttokad naḃonḃonan, avan ideh to-sun nahurabat bilbil, totav nariŋ nagol gail len navəlan b̄egəmai, ale togon tovi məsal tosun nahurabat tomatu tia, b̄egəmai, mitimab hən gəlaru? ³ Mətbəkəta təban gai tosun nahurabat bilbil, mətb̄ikel maii ke, “Naut tovoi egai, gebətah gegai,” avil mətb̄ikel mai naməsal ke, “Geil ei o gebətah len tan bathuriegw.” ⁴ Mətb̄igol b̄imaienan, mətopəpəhw husur natilean məttogole len gamit gabag. Na-nənoṽ-həni-an samito isa husur nəvanuan hən nəsaan məttokade.

⁵ Bathudud notoləmas bun gamit p̄isi, səsəloŋ! AGot ileki hən alat lotovi məsal len nabunusian sinavile a pan, hən ləb̄epul hən nadəlomian, ale hən ləb̄ikad nətəhan pipihəbəlan balai, hum tokel gati ke alat lotolə-mas buni likade. ⁶ Wake gamito, mətomədas naməsal gail, riŋ galit a pan. Imabe? Ase lomədas gamito, liv gargar gamito vi lan nakotan? Evi alat lotokad natite boh! ⁷ Galit lusor mədas nahəsan aYesu Kristo tovoi, nahəsan məttoṽati husur məttovi esan.

⁸ Mətb̄igol nəsa aKristo tovi kiŋ sidato tokel buni, mətugol ivoi. İkel bun nalo natosian siGot tokele ke, “Geləmas bun nəvanuan totoḃ pəpadaŋ hən gaiug suñan gotoləmas bun gaiug gabag.” ††⁹ Avil mətb̄epu-tsan avan ideh məhat hum tovoi səhor nəvanuan tile, mətugol nəsaan. Ale evi nalo enan tosaḃ səhoti ke məttovi nəvanuan na-b̄ur-kotov-nalo-an. ¹⁰ Husur avan ideh togol natit p̄isi nalo kavkav tokele, be toteh len nakelean tosua ŋai, gai eḃur kotov nalo kavkav, ale in-or hən b̄ipanis sile. ¹¹ Bathut aGot toke, “Sagigol naitian toḃur kotov nəlahan,” ikele am ke, “Sagigol avan ideh timat.” ††† Asike gəb̄igol naitian toḃur kotov nəlahan, be gəb̄igol nəvanuan b̄imat husur naləŋonian sañ ŋai, gaiug boh, gəḃur kotov nalo. †††¹² Len nəsa gotokele, nəsa gotogole, ginau gat nategai ke, aGot dereh tenənoṽ hən nəmauran sañ mai nalo hən na-lə-mas-buni-an, nalo togol nəsaan satəgau gat nəloñ am. ¹³ Husur asike nəloñ b̄itaŋis nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug nəboŋ b̄əkəta bunus nəsa gotogole. Be nəloñ b̄itaŋis nəvanuan gail, nəlon aGot dereh titaŋis gaiug nəboŋ b̄epəpəhun navoian dan nəsaan.

Nadəlomian mai nagolean

¹⁴ Bathudud sagw, gəb̄ikel ke gotokad nadəlomian be gəsagol natideh hən b̄eṽusani, nadəlomian sañ evi tarhət sañ mabe? Nadəlomian tomaienən edədas b̄ilav kuv gaiug dan nəpanismen. ¹⁵ Aṽañ o aṽavineñ len nadəlomian b̄ipar hurabat o hanian akis, ¹⁶ ale gamit ideh b̄ikel maii ke, “Ivoi, natəmat tipat len

†† 2.1 Job 34.19; Lev 19.15 ††† 2.8 Lev 19.18 ††† Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namillen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sañ o naləŋonian sañ ŋai. ††† 2.11 Exo 20.13-14; Deu 5.17-18

nəloṃ, gitoh tunəṭun ale hanukub," be asike gəḃilav nəsa toṃidol həni maii, govi tarhət san mabe? ¹⁷ Len naṽide tomaienən, nadəlomian ḃipət səḃon, asike ḃigol natideh, nadəlomian enən imat, savi natideh.

¹⁸ Avil avan ideh ḃike, "Gaiug gukad nadəlomian, gin-au nuḡol natit tovoi gail." Ale dereh nisor vari ke, "Gəḃeṽusan nadəlomian saṃṃ səkad nagolean ideh tovoi lan, ale ginau, len nəsa tovoi notogole, dereh neṽusan nadəlomian sagw." ¹⁹ Gəḃedəloṃi ke aGot es-ua ḡai, ivoi! Be natəmat gail am lodəlom natenən, ale lomətəhw, lupab lan. ²⁰ Gumelmel! Gəsaləḃoi səḃoti sal a? Nəḃonḡ nagolean sətəh mai nadəlomian, nadəlo-mian enən savi natideh. ²¹ Atəmadat ta sutuai, aApra-ham igol nəsa hən aGot toriḡi ke tonor len nəḃon? AGot eriḡi ke aAraham inor len nəḃon nəḃonḡ aApra-ham toviol hən aIsak, anatun, len nəmel tutumavan. ²² Imaiegai: Nadəlomian san mai nəsa togole aroum ḃonḃon. Nəsa togole evurvur nadəlomian san. ²³ Ale natosian siGot isarpoh toke, "AAraham edəlom nəsa aGot tokele, ale aGot eriḡi ke aAraham inor len nəḃon husur nadəlomian san," * ale aGot ekisi hən abubur san. ²⁴ Imasil ke aGot eriḡi ke nəṽanuan inor len nəḃon husur nəsa nəṽanuan togole, savi husur nadəlomian nəṽanuan tokade lan ḡai. ²⁵ Imaienən am hən aRahap, napəḃaṽut ta Jeriko ta ṃo toḡur hən niben. AGot eriḡi ke inor len nəḃon husur nəsa alite-nən togole nəḃonḡ tosusuan aḃai pispisul gail ale tose-vat galit vi lan naḡisal tile sua. ²⁶ Nəḃonḡ nanunun to-ḃuer len nəṽanuan, niben imat. Len naṽide tomaienən, nəḃonḡ nagolean sətəh mai nadəlomian, nadəlomian enən imat.

Nawolan hən nameaṃ

3 Bathudud nadəlomian, gamit isəḃur samtegəm vi hai ḡusan. Mətevis ḡai. Husur mətoləḃoi ke dereh aGot teḃunus kitev nəsaan len nəmauran mai naḡusanən sinamit namttovi hai ḡusan, səḃor nəṽanu-an tile gail. ² Len naṽide toseḃur gadit ḡisi datusab van. Avan ideh asike ḃisor ḃisa len nasoran san, gai evi nəṽanuan tonor kavkav hum aGot toləḡoni, eləḃoi ḃi-wol hən gai gabag kavkav. ³ Nəḃonḡ datḃeriḡ natuh-metəlai len nabuḡon nahos hən ḃigol nəsa dat-ḃeləḡoni, datoləḃoi datḃiwol hən niben kavkav. ⁴ Mitin-au naḃiltiwag wol. Aḃai wolwol eləḃoi ḃiwol hən nəwag enən hən natuhṽos wolwol ḡai, ale dereh tevi lan naut aḃai wolwol toləḡoni, naut kəmas nəlan to-daḡ. ⁵ Len naṽide tomaienən namean nəṽanuan evi natuhtit ḡai be ikel na-sor-patpat-gai-məḃat-an totibau.

Mitinau nakumashəḃab toləḃoi ḃepəḡas naḃiltilihəi. ⁶ Namean nəṽanuan tosor ehum nəḃab enən. Len niben nəṽanuan, namean evi nəkadhut naṽide hən nə-mauran tiltile ḡisi lotosa. Emədas nəṽanuan kavkav. ASetan etuḡ namean nəṽanuan hən nəḃab nəmatan ale namean nəṽanuan epəḡas ḡis naḡisal hən nəmau-

† 2.19 1Tim 4.1; Mat 8.29; Mak 1.24, 5.7; Luk 4.34 †† 2.21 Gen 22.1-14 ‡ 2.23 Gen 15.6 †† 2.23 2Chr 20.7; Isa 41.8 †† 2.25 Jos 2.1-21

ran san kavkav. ⁷ Nəṽanuan eləḃoi ḃigol narivatəvat mai nəḃan mai natit tokələh mai natit tomaur len tas lototiltile ləḃehusur nəsa toləḡoni. ⁸ Be səkad avan ideh toləḃoi ḃigol namean ḃehusur nəsa toləḡoni. Evi natit nəsaan sua, na-wol-həni-an toḃuer lan. Epul hən nabehi togol nəmatan. ⁹ Nameadato isal suh Nasuḃ, aTəmadato, ale nameadat enən ḡai esəvar nəṽanuan gail, aGot togol lotosuṃan gai. ¹⁰ Nə-sal-suhi-an mai nasəvarian, ḡəlar ḡisi arovivile len nabuḡon nəṽanuan. Bathudud sagw gail, datimasḡol ke natenən sati-maienən. ¹¹ Nabəko tosua ḡai eṽuv hən nəwai tohol mai nəwai tokon a? Ao! ¹² Bathudud sagw gail, nəḃai naḡik iṽan hən naoliv a? Ao! Nəḃau nakrep iṽan hən naḡik a? Ao! Ale nabəko tokasəkas edədas ḃeṽuv hən nəwai tohol.

Namitisau hən nəmauran tonor egəm len aGot

¹³ Gamit ideh ikad namitisau hən nəmauran tonor o naləḃoian a? ḃikade, tiḡarḡar len naṽide san tovoi, ke, len namitisau san hən nəmauran tonor, natit ḡis to-gole, igol gail len nəlon tomədau, səḃau gai. ¹⁴ Avil len nəlomito məḃḃikad nə-təḃulol-bulosi-an, məḃḃinau masuṽ hən gamit səḃomito, samtisor patpat namiti-sau samit a məḃat, samtelibliḃonḡ hən məḃḃisor mədas nakitinan. ¹⁵ Husur namitisau tomaienən sagəm len aGot, be egəm len navile a pan mai nəṽanuan lotosuh lan mai natəmat gail. ¹⁶ Husur naut ideh nəlon nəṽanu-an topul hən nə-təḃulol-bulosi-an mai nəṽanuan lo-tonau masuṽ hən galit səḃolito, naut enən ikad nətaṽ-taṽoran mai naṽide hən nəsaan tiltile ḡisi. ¹⁷ Avil nami-tisau hən nəmauran tonor togəm len aGot iveveu buni, asike asike isa. Eləmas bun natəḃat len nəlon nəṽanuan, inau habat hən nəṽanuan tile, səḃaiḃai be eutaut hən ḃesəsəloḡ hən nəṽanuan tile. Nəlon itaḡis masuṽ hən nəṽanuan tile, ale len natit ḡisi togole iṽan hən naṽit tovoi. Iḡol eḡitoṽ van hən nəṽanuan ḡisi, ale nəsa tokele, igole, sagəras avan ideh. ¹⁸ Alat nəlolit tokad natəḃat, lotogol naḃonən ke səkad nəḃalan am, ehum galit lumabul namisurhut totov, toṽan hən naṽite tovi nəmauran tonor buni.

Gol nəsa aGot toləḡoni

4 Nəḃalkabaḡan mai nəḃalan gail len gamito, logəm a be? Logəm len naləḡonian samit səḃomit gail lotoliv gamito. Naləḡonian galenən luḃal len nibemito mai nəlomito. ² Mətoləḡon nəsa mətsəkade; nəlomit evənoḃi be mətodədas məḃḃikade; imaienən mətoṽitṽituh, mətuḃal, mətugol nəmatan ṃosi. Mətsəkade husur mətsaus aGot həni. ³ Ale nəḃonḡ mət-tousi həni, mətsəkade husur mətsausi ṃos navoian; mətoləḡoni ḡai ṃos ḃigol na-ləḡon-ivoi-an len gamit səḃomito. ⁴ Mətsail ḡəgat len aGot, mətohum abareab toriḡ asoan hən ḃitoh mai nauluṃan tile! Nəḃonḡ mət-togəm vi bubur sinavile a pan, mətogəm vi enemi siGot. Mətsaləḃoi a? Imaienən, avan ideh tolekis hən ḃevi bubur sinavile a pan, gai evi enemi siGot. ⁵ Natosian

††† 3.9 Gen 1.26-27

siGot ike aNunun aGot, aGot toriŋi len gidato, ilekol masuŋ hən gidato. Mətunau ke natosian san isor kəmas a? Ao! ⁶ Avil aGot eviol habat am mai gidato hən navoian gai toviol kəmas həni. Imaienan, natosian siGot ike, "AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit toməda, ləsəna galito." ¹⁷ Imaienan, riŋ gamito len navəlan aGot. Mitidaŋ b̄ur natəmat ale dereh tigam dan gamito. ⁸ Mətegəm pəpadaŋ təban aGot ale dereh aGot tegəm pəpadaŋ təban gamito. Gamit məttovi vanuan nəsaan, kəkəsəval, mitigol nəmauran samit tiveveu! Gamit məttofad nənanuan toru, mitigol nəlomit tiveveu. ¹⁹ Mitilolosa, mititaŋ, namətarur samit gail lise! Nəmanmanan samit tegəm vi taŋan, nakemkeman samit tegəm vi lolosaan. ¹⁰ Nəlomit teməda len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan ale dereh teputsan gamito.

Samtisor tas nəvanuan tile

¹¹ Nəbathudud sagw gail, samtisor mədas gamit gabag. Ayan ideh b̄isor mədas nəbathudud nadəlomian ideh, b̄isaŋ səhoti ke b̄isa, gai isaŋ səhoti ke nalo siGot isa. Wake nalo səpat len navəlaŋ hən gəb̄ike ivoi o isa, ao, gimasgol husur nəsa tokele ŋai. ¹² AGot səb̄on ŋai toviol hən nalo, gai ŋai eləboi b̄epəpəhun navoian dan nəsaan. Gai səb̄on ŋai eləboi bilav kuv gidato hən datb̄imaur, gai səb̄on eləboi b̄igol datb̄imasig. Be gaiug savi hən gəb̄ike nəvanuan tile tosa.

Sagisor sal suh gaiug

¹³ Mətesəsəlon, gamit məttoke, "Daməŋai o pelan datevi lan nabiltivile ea. Ale dateum ei len nasihau tesua, datevur natit gail, p̄ur həni, ale dereh datesəhor nəvat tisobur." ¹⁴ Samtekəmaienan husur mətsaləboi nəsa b̄evisi pelan. ³ Mətsaləboi nəmauran samit timabe. Mətohum nəmavukasw togol naut to-b̄anuŋbanw, ale s̄adareh toməkaskas. ¹⁵ Ivoi am hən mət̄b̄ike, "Nasuŋ b̄ələŋoni, dereh datitoh, datigol timaiegai maiegai maiegai." ¹⁶ Be gagai len nənanuan ke məttovoi səhor nəvanuan tile gail, mətusor patpat gamit məhat. Na-sor-sal-suhi-an p̄isi tomagenan isa vəsa! ¹⁷ Imaienan, nəboŋ məttoleboi nəsa tonor hən mət̄bigole be mətsagole, mətugol nəsaan.

Nalələgauan van hən alat lotopul hən natite

5 Mətesəsəlon, gamit məttopul hən natite! Mititaŋ, mətəis husur na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotogəm hən gamito. ² Nasugurtit məttopul həni iŋom tia, nahurabat samit gail, nəbarŋom ikat tətəŋ gail gol ke lumadurdur tia. ³ Nagol mai nasilva məttoŋ tuani itaŋ tia. Natgalenan dereh likel ur nəsaan samito lihan nibemito hum nəhab. Nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan egəmai be mətusah tuan natit samito sal. ⁴ Nau nəsa məttoŋole! Mətsaŋur nəvanuan nauman gail lotota kokotov nawit len nəmarireu samito, gol ke

nəp̄urp̄uran salito mətsaŋuri ikel ur nəsaan samito. Ale nəkaian silat lotota kokotov nawit, aGot tovi Masta sinabiltivəshəŋel gail len nəmav, esəsəlon həni. ⁵ Len nəmauran samit topul hən nakontite len navile eg a pan, mətugol natideh məttoleŋoni. Hum nabuluk tokənoh hən nalilol səna nəmatan san, gamito mətugol nəlomit tokənoh, tohan təməhav naut kəmas nəboŋ hən nəmatan. ⁶ Mətusəb̄ səhoti ke nəvanuan nanoran timaspanis, ale mətugol imat, be gai sagol natideh hən mət̄b̄inoŋ dani.

Toh məda husur na-ləŋon-isa-vəsa-an

⁷ Imaienan bathudud nadəlomian, susumar len nato-məda-an vir nagəman siNasuŋ. Mitinau nəvanuan tokad nəhol. Itohtoh məda vir naus b̄eus len nəboŋ han, hən natit p̄isi lototov len tan ləb̄ivān hən nəvit tovoi. ⁸ Gamit am mititoh məda tebəlav, mətəil gəgat len Nasuŋ husur nagəman san egəm pəpadaŋ.

⁹ Bathudud nadəlomian, samtikoblen mədas gamit gabag, hən asike Nasuŋ b̄isaŋ səhoti ke mitimaspanis. Məteris! Gai b̄epəpəhun navoian dan nəsaan sidato egəm tia! Satoil bopita!

¹⁰ Bathudud nadəlomian, hən mət̄beləboi na-toh-məda-an tobəlav len na-ləŋon-isa-vəsa-an, mitinau ahai kelkel ur gail lotosor len nahəsan Nasuŋ. Ale mitigol tətəv hən galito. ¹¹ Datunau alat lotodaŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an. Len nabunusian sidato aGot ivoi hən galito. Mətosəsəlon ləboi nə-daŋ-b̄uri-an sijop, ale mətoris ləboii ke husur na-ləŋon-isa-vəsa-an tobəlav, Nasuŋ aGot ivoi masuŋ həni. ¹² Husur nəlon Nasuŋ itaŋis masuŋ hən nəvanuan, mai epul hən nalolosaan. ⁵

¹² Bathudud nadəlomian, a məhat hən natit p̄isi, samtikel nəhes ideh hən b̄ita gat na-kel-gati-an samito, samtikel nəhes nəmav, nəhes navile a pan, o nəhes ideh am. Be mitike, "Evoi" ŋai hən evoi, mitike, "Ao" ŋai hən ao, hən asike aGot b̄isaŋ səhoti ke mitimaspanis. ^{5†}

Mitisor tuŋ len nadəlomian, mətəvi tarhət gamit gabag

¹³ Gamit ideh b̄ələŋon b̄isa masuŋ, timassor tuŋ. Gamit ideh b̄ehəhəvur, timassal suh aGot len nəb̄e gail. ¹⁴ Gamit ideh b̄eməŋah, timaskis aelta silat siYesu legəmai ale limassor tuŋ m̄osi, vəhasi hən naoil len nahəsan Nasuŋ. ^{5†15} Ale na-sor-tuŋ-an len nadəlomian dereh tilav kuvi dan naməŋahan; Nasuŋ tigol timaur. Ale atenan b̄igolgol nəsaan, Nasuŋ dereh teruŋbati dani. ¹⁶ Imaienan, mitikel vəhot nakitinan hən nəsaan samit gail mai gamit gabag ale sor tuŋ m̄os gamit gabag hən mət̄b̄imaur dan naməŋahan. Nəboŋ nəvanuan nanoran toŋor tuŋ, na-sor-tuŋ-an san ikad nədaŋan totibau, len Nasuŋ eləboi b̄igol natit b̄isobur. ¹⁷ AElijah evi nəvanuan suŋan gidato, ale isor tuŋ idaŋ hən naus asike b̄eus. Ale naus səhan nətan len nasi-hau totor mai nahəbati toməlevtes! ¹⁸ B̄eti isor tuŋ hən

† 4.6 Pro 3.34 †† 4.8 Zec 1.3; Mal 3.7 † Hən naves 13-14, ris Pro 27.1 †† Hən naves 2-3, ris Mat 6.19

‡ 5.4 Lev 19.13; Deu 24.14-15 ††† 5.7 Deu 11.14; Jer 5.24; Jol 2.23 ††† 5.11 Job 1.20-22, 2.10 § 5.11 Psa 103.8 †† 5.12 Mat 5.34-37 ††† 5.14 Mak 6.13

naus ãeus, ale naãiltius eus, nãtan igol nãhanian itov,
iãan. †

¹⁹ Bathudud nadãlomian saãw, gamit ideh ãipal sob
dan nakitinan, ale avan ideh ãevireh tãlmam hãni,

† Hãn naves 17-18, ris 1Ki 17.1, 18.1, 18.42-45

mitinau gat nategai: avan ideh ãevireh nãvanuan
nãsaan tãlmam dan naãisal nãsaban san, ilav kuvi dan
nãmatan hãn aGot ãerubãat nalilisaan san. ††

†† 5.19-20 Pro 10.12; 1Pit 4.8

1 Pita

Naloḅulat năpisan na-vəha-sual-an aPita totosi

Ase itos naloḅulat năpisan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos naloḅulat năpisan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel mai alat siYesu ke limastoh hən aYesu behəhaʔur hən nəmauran salit gail, naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh.

Itos naloḅulat năpisan m̄os ase?

APita itosi m̄os alat siYesu len naut p̄isi.

Itos naloḅulat năpisan egai ɲais?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 64.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Na-sor-tuʔ-an hən nasipaan (1.3-12)

3) Nəmauran silat siYesu (1.13-2.10)

4) Naʔide alat siYesu ləbimashusuri (2.11-3.22)

5) Na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristen mai nauman hən na-vi-tarhəte-an (4.1-4.19)

6) Nakelean todaŋ van hən alat siYesu (5.1-11)

7) Nasudəlaʔian (5.12-14)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau, aPita notovi ahai pispisul siYesu Kristo, nutos naloḅulat năpisan egai. Nutosi van hən alat aGot tolekis hən galito, lototoh hum nametḅos gail len naut gail lototiltile; naut a Pontus, a Kalatia, a Kap-patosia, a Asia mai a Pitinia. ^{†2} Len naləboian siGot aTata, ilekis hən gamito sutuai tia ale aNunun igol ke mət-tokad naboruan siGot m̄os mətbigol nəsa aYesu Kristo tokele, mətḅiveveu len nəda han. ^{††} Navoian aGot tovi-ol habat kəmas hən mai natəmat tepul səsəhov len nəlomito.

Nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai

³ Datesipa vi təban aGot aTəman aYesu Kristo, aMas-ta sidato. Bathut ke nəlon totaŋis masuʔ hən gidato, eviol hən nəpasian veveu mai gidato len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo, gol ke dattokad nə-vatvat-viri-an tomaur. ⁴ Ekitin, aGot etəgau gat natit gail lotovoi masuʔ len nəmav m̄os anatan gail. Etəgau gat natgalenan m̄os gamito, natgalenan asike logəgel boŋ ideh, asike luʔom, asike natideh emədas gail, asike luwav. ⁵ Ale len nədaŋan siGot, gai dereh tihavhav gol gamito len nadəlomian samito van vəbar nəsarpo-han hən nəmauran kitin mai aGot; nəmauran kitin totuḅat nəboŋ tolav kuv gamit dan nəsaan samito. Evi nəsar-pohan enan gai toutaut hən bəvəhoti len nəboŋ naməkot.

[†] Nəboŋ toke metḅos len naut egai, namilen ke lovi Kristen gail naut a im salit len nəmav gol ke lovi metḅos len navile a pan. Uman 8.1, 4, 11.19. ^{††} 1.2 Rom 8.29; 2Tes 2.13; Ipru 10.22, 12.24

⁶ Mətohəhaʔur masuʔ təban natgalenan, naut kəmas na-ləŋon-isa-an totiltile gail limasbar gamito, gol nəlomit tisa; husur asike idareh linon. ⁷ Imaienan hən na-ləŋon-isa-an galenan ləbigoŋ ris nadəlomian samito ke lotovi nadəlomian gəgəras o kitin. Na-ləŋon-isa-an galenan lugol kitev nadəlomian samito hum nəhəb tolatlat kitev namətəlai nagol van tovi wai hən b̄isaḅi ke toveveu o tokad nəpahsago lan. Be len nənauan siGot, nadəlomian samito esəhor masuʔ hən nagol tomas-masig. Ale nadəlomian samit b̄ekitin, dereh aGot tilav nə-sal-suhi-an mai nəyalyalan mai gamito, dereh nahəsamit tevi məhat len nəboŋ hən navisian siYesu Kristo. ⁸ Mətoləmas bun aYesu naut kəmas mətсарisi boŋ ideh. Naut kəmas mətсарisi, mətoring nəlomit idaŋ lan, gol ke məttopul hən nakemkeman. Nahəhaʔuran mətto-kade, nasoruan edədas bikel ləboii. ⁹ Bathut ke nəsa togəmgəm hən gamito tohum naʔit nadəlomian samito, evi nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan beti nəmauran kitin mai aYesu.

¹⁰ Ahai kelkel ur gail ta m̄o lopəhav utaut hən nə-lav-kuvi-an enan tovi naviolan b̄egəm hən gamito, aGot b̄eviol kəmas hən mai gamito. Galit ludon vahvatur nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, lous kitevi hən ləbələboii. ¹¹ Len nəboŋ ta m̄o lunau habat, nəboŋ aNunun aKristo len nəlolito tokel kot na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo mai nəsa behusuri: naputsanian hən nahəsən mai nəyalyalaŋ san. Lunau kitev nəboŋ natgalenan ləbevisi mai ləbimabe. ^{†††} AGot ikel vəhoti mai ahai kelkel ur galenan ta m̄o ke ləsavı tarhət salit gabag be lovi tarhət samito nəboŋ lotokel natgalenan

[‡] 1.8 Jon 20.29 ^{††} 1.11 Psa 22; Isa 53; Luk 24.25-26

məttomadhasəsəlonj həni. Ale gagai alat lotokel ur nakel-uri-an tovoi mai gamito, lukel natgalenan len nədanjan seNunun aGot, aGot tosəvati len nəmav. Ale natgalen lotokel uri, aņel gail am loləņon buni ke lekəta kitev natgalenan hən ləbələboi gail.

AGot tevi nəkadun nəmauran samito

¹³Imaienan, məteutaut hən nənauan samito, məte-luhulul, təgau gat nəlomito. Ale məteriņ ĩis nə-vatvat-viri-an samit len navoian aGot bēviol kəmas həni mai gamito nəboņ aYesu Kristo bēvisi. ¹⁴Mitigol nəsa aGot tokele hum məttovi anatun gail. Naləņonian gail lotosa məttokade nəboņ məttotətan hən nakitinan, saliwol hən nəmauran samit am, samtehusur gail. ¹⁵Avil len natit ĩisi mətbigole, mətesuņan aGot tokis gamito ke: mitivoi, mitinor buni, mititoh a tut dan nəsaan gail, mitikad nəboruan san. ¹⁶Husur len natosian siGot ike, "Mitivoi buni, mititoh a tut dan nəsaan suņan ginau notovoi buni, nototoh a tut dan nəsaan." †

¹⁷Ale aGot, məttokisi hən aTəmamito, ebunus nəvanuan gail len nəvide toņitoŵ van hən nəvanuan ĩisi, nəboņ toņəpehun navoian dan nəsaan len natit ĩisi lotogole. Imagenan, len nəvide samito, len nəmauran kavkav samito hum nametbos gail len navile a pan, mətetəņedur bathurien, mətemətəhw len nəyalyalan san. ¹⁸Husur mətoləboi tia ke aGot toŵur nəmakuvan samito hən bilav kuv gamit dan nəvide kəmas hən nəmauran samito togəm len atəmamit ta sutuai. AGot saŵur nəmakuvan samito hən nagol o nasilva arbisa vəmasig. ¹⁹Ao, eŵuri hən nəda nəmauran seKristo tosəhor natit ĩisi, †† aKristo tohum natuhsipsip tonor hən natutumavan, səkad naut ideh len niben tosa, səkad natideh tosa lan. ††† AGot itabtabuh lan tia nəboņ satubat hən bigol navile a pan sal, be aGot esəvati hən bēvisi len nəboņ naməkot galegai mōs gamito. ²¹Len aKristo mətoriņ nəlomit len aGot. Evi aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, toputsan nahəsan, toriņ toyalyal. Imagenan, mətoriņ gat nadəlomian mai nə-vatvat-viri-an samito len aGot.

²²Nəboņ məttogol tabtab hən nəsa nakitinan tokele, mətugol nəlomit gabag iveveu hən mətbeləmas bun nəbathudud nadəlomian len nakitinan. Len nəlomit tomasil habat, mitidaņ hən mətbeləmas masuŵ hən gamit gabag, ²³husur mətukad nəpasian veveu. Nəmauran veveu məttokade sagəm len nəpasusan sitata mai sinana husur nəmauran artoviol həni mai gamito dereh tesib len nəmatan. Avil nəmauran veveu məttokade dereh tipat vi sutuai bathut ke togəm len nasoruan siGot, nasoruan nəmauran, nasoruan topat vi sutuai. ²⁴Hum natosian siGot am tosor husur natenan, ike,

"Nəvanuan ĩisi lohumi naliol,
nəyalyalan ĩisi lotokade ehun napushət naliol;
naliol imasmas, napushəte imayoh, erus vi pan,
²⁵avil nasoruan siNasub aGot ipat vi sutuai." ††

† 1.16 Lev 11.44-45, 19.2 †† 1.19 Kol 1.20 †† Exo 12.5 tosor husur natuhsipsip hən natutumavan. †† 1.25 Isa 40.6-8

Ale, nasoruan enan evi na-kel-uri-an tovoi lotokel uri mai gamito.

²Imaienan, samtigol nəsaan ideh am, mitinor dan nəsaan ĩisi togol nasənahən. Samtelibliborj am; samtegegəras; nəlomit satevənoh natit gail sivan ideh; samtisor tisa husur avan ideh, samtisor mədas nahəsan. ²Hum amas mai alikob artomaduh tabtab hən nasus, gamito mitimasləņon masuŵ hən nasus nəkitinan togəm ben aGot, hən mətbeṃmuni hən mətbeṃtibau len nəmauran kitin topat vi sutuai. ³Husur, hum natosian siGot toke, "Mətusab ləboi navoian siNasub, ke nabus han ivoi." ††

Nəvat nəmauran mai alat aGot tolekis hən galito

⁴Nasub aKristo ehumi nəvat nəmauran sua mōs naim siGot, nəvanuan gail lotomətəhuni hum sanor hən naim be aGot tolekis həni husur ivoi səhor natit ĩisi. Mətegəm hən aKristo hum gamit gabag məttovi nəvat nəmauran gail hən aGot beṃm hən naim san hən nəvat galenan hən mətbeṃgəm vi hai tutumav san gail, gai tolekis hən gamito mōsi. Len aYesu Kristo, mətetutumav hən naviolan aGot tohəhaŵur hən gail: len aNunun aGot, lotu hən aGot. ††† Husur len natosian siGot ike,

"Səsəlonj! Nəriņ nəvat sua len naut a Sion,
toləboi bigol naim bihav mai binor,
nulekis həni husur ivoi səhor natit ĩisi,
ale avan ideh toriņ nəlon lan,
asike eləņon isa sil toriņ nəlon lan." †††

⁷Imagenan, len gamit məttokad nadəlomian, nəvat enan ivoi səhor natit ĩisi, wake len alat səkad nadəlomian, lomətəhuni hum nasoruan siGot toke, "Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətəhuni, gai egəm vi vat sua űjai beləboi bigol naim bihav mai binor." †

⁸Natosian ikele am ke,
"Evi nəvat togol nəvanuan gail ləbipes həbetw,
nəvat toņibau togol ləbiteh." ††

Lupes həbetw husur ləsagol nəsa nasoruan siGot tokele. Len nə-nau-utaut-an san, aGot eriņj sutuai tia hən ləbimagenan.

⁹Be gamito mətovi vanuan aGot tolekis hən gamit səlani; mətovi hai tutumav siGot tovi kiņ; mətovi luŵoh hən nəvanuan gai toriņ nahəsan lan, naluŵoh san səbon. Mətumagenan hən mətbigel ur nəboruan san tovoi mai natit ĩisi tovoi buni aGot togole, aGot tokis gamito dan nəmargobut vi lan nañial namənas san. †††† A mō mətsavi alat siGot, be gagai mətovi alat siGot. A mō aGot salolosa hən gamito, be gagai aGot ilolosa hən gamito. ††

†† 2.3 Psa 34.8 ††† Natutumavan gail aGot tohəhaŵur həni lovi naviolan hən nalotuan, nə-sal-suhi-an, nə-sor-tuŵ-an, nə-ləņon-isa-an mōs aKristo. Naviolan galenan lovi natit gail lotonor hən naləņonian seNunun aGot totoh len nəlolito. †††† Isa 28.16. Naut a Sion evi nəhes sual am hən naut a Jerusalem ale nəvat evi aYesu. † 2.7 Psa 118.22; Mat 21.42; Mak 12.10; Luk 20.17; Uman 4.11 †† 2.8 Isa 8.14-15 ††† 2.9 Exo 19.5-6; Deu 4.20, 7.6; Isa 9.1, 43.20-21 †† 2.10 Hos 1.6, 9, 2.1, 23; Rom 9.25

¹¹ Gamit notolomas bun gamit þisi, navile a pan egai savi naut samit am. Mätosuñan nametbos gail, mätosuñan alat lototoh len naut savi salito. Imaienan nonjir gamito ke, bulatut dan naləñonian gail hən nibemito lotobal mai nəmauran kitin len nəlomit gail. ¹² Nañide hən nəmauran samito len nəhon alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail, timasvoi, hən ke naut kəmas lotosor tas gamit suñan mättogol natit tosa gail, nəboñ ləberis navoian gəbīgole, dereh lisal suh nəyalyalan siGot len nəboñ hən navisian san.

Gol nəsa alat lotoil a ño lotokele

¹³ Hən mətbehusur Nasuñ, mäterij gamit len navəlan alat lotoil a ño len navile a pan, naut kəmas tovi akiñ toil a ño, ¹⁴ o agavna san gail. Husur akiñ erij galito hum agavna gail hən ləbipanssem alat lotogol nəsa tosa, be sal suh alat lotogol nəsa tovoi. ¹⁵ Gol nəsa tovoi, husur aGot eləñon ke navoian mətbigole tekəkol hən nabuñon alat lototətan, lotosor len namelmelan salit ñai. ¹⁶ Mətsavi slev am be mətumakuv tia. Nəmakuvan mättokade, samtinau ke tigoł mətoləboi mətbigol nəsaan ideh. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətbitoh hum naslev siGot. Nəsaan səbanjis gat gamit am, mətumakuv dani tia. Mititoh tin len nəmakuvan mättokade. Samtinau ke nəmakuvan tesusuan gamito hən ke mətoləboi mətbigol nəsaan tətəs. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətbitoh hum naslev siGot. ¹⁷ Məteputsan nəvanuan gail þisi len nənauan samito. Mətələmas bun nəbathudud nadəlomian. Len nalotuan, mətəmətahw len nəyalyalan siGot. Putsan nakiñ hən nəkantri samito len nənauan samito.

Naslev gail

¹⁸ Gamit mättovi slev gail, len nə-nau-məhat-həni-an, mitidañ hən na-il-a-ño-an simasta samit gail, mitigol nəsa lotokele. Mitimagenan hən amasta gail lotovoi, lotomədau, ale mitimagenan hən galit am lotodañ tal-tal, lotosa. ¹⁹ Husur, len nəlomit toləboi naləñonian siGot, mətbiðañ ður napəñasan hən na-ləñon-isa-an şanor, dereh aGot tehəhəvur hən gamito. ²⁰ Mətbiðañ ður nabilasian tonor hən nəsaan mättogole, mətosəhor nəsa? As tisal suh gamito? Avan ideh a? Ao! Avil mətbiðañ ður na-ləñon-isa-an sil navoian mättogole, dereh aGot tehəhəvur hən gamito. ²¹ Husur aGot ekis gamit hən mətbiðvoi, naut kəmas na-ləñon-isa-an enan. Igoł aKristo eləñon isa vəsa ños gamito hən mətbigol tətəv həni, husur nəmel rien. ²² Gai sagol nəsaan ideh, nabuñon sakel nagəgərasan ideh, gai sagəras avan ideh. ²³ Nəboñ nəvanuan gail lotosəvari, gai sapesəvar təlmam; nəboñ toləñon tosa vəsa, gai sasor husur nasisilan. Ao, erij gai len navəlan aGot topepəhw tonor hən navoian dan nəsaan. ²⁴ AKristo evus nəsaan sadit gail len niben gabag len nəhai bal-bal, hən datbimakov dan nədañan hən nəsaan sadito, hum dattomat, be hən datbimaur ños nanoran. Evi niben tomətartar togol mättomaur! ²⁵ Husur a ño mət-

tohum nasipsip gail lotoyar lab, lotosab, lotomasig a tut sua. Be gagai mətupair van hən atenan tokətkəta təban nasipsip gail hən mətbehusuri, gai tokətkəta goł nəlomito mai nəmauran kitin topat lan. †

Alarmisoan

³ Imaienan, gamit mättovi pəhəvut mättolah, gerij gaiug len navəlan asoamñ. Gəbīgol ðimagenan, naut kəmas ahañut sañ asike ðigol nəsa nasoruan siGot tokele, nañide sañ dereh tesəhor atenan hən ðerij nəlon len aGot. Husur naut kəmas gəsakel natideh, ² dereh atenan tebusus nañide sañ togəm len nəloñ toveveu, dereh tebusus nalotuan sañ van hən aGot ke eməlas. ³ Napəhasan sañ, natideh sañ tokab, satipat len navuruñ gotoviri, o nagol gotovəhas nibemñ həni, o nahurabat gotosuni hən nəvanuan gail ləberis gaiug ñai. ⁴ Ao, napəhasan sañ, nəsa tokab len gaiug, tegəm len gaiug kitin gotosusuah len nəloñ, tevi napəhasan hən nanunuñ mai nəloñ tomədau, natəñat topat lan. Napəhasan enan asike iwav boñ ideh. Napəhasan enan səlani ñai, aGot ehəhəvur masuñ həni. ⁵ Alatpəhəvut ta sutuai lotovatvat vir na-kel-gati-an siGot gail, lukad napəhasan tomaienən. Galito lulotu hən aGot ale ligoł husur nəsa asoalit lotokele. ⁶ Nau təlmam hən aSarah togol nəsa aAraham tokele, tokisi hən amasta san. ⁷ Gamit mətogəm vi natun aSarah gail nəboñ mättodañ ður namətahwan hən mətbigol natit tovoi gail.

⁷ Imaienan, gamit mättovi uluñan mättolah, gitoh mai asoamñ len naləboian ke, sədañ səhor gaiug, be geputsani len nənauan sañ, husur asoamñ am ikad naviolan hən nəmauran kitin aGot toviol kəmas həni. Gigoł hən asike natideh ðiþon goł na-sor-tuñ-an sañ. ⁸

Na-ləñon-isa-vəsa-an sil na-gol-na-voi-an

⁸ Hən nəðimaris kotov nasoruan sagw, nukele ke, gamit þisi mətəgəm sua ñai len nənauan samito mai nəlomito; len nəlomit totanjis gabag hən gamito, ləmas bun gamit gabag; nəlomit temədau. Samtinau gamito. ⁹ Samtivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gamito. Samtisor tisa təlmam van hən avan ideh tosor tosa hən gamito. Be goł vari len navoian mättous aGot hən ðigole həni. Enan evi naləñonian siGot tokis gamito, hən mətbiðkad naviolan tovoi, gai totəgau gati ños gamito. ¹⁰ Husur natosian siGot ike,

“Gəbələñon nəmauran gəbehəhəvur lan, hən ke nəboñ sañ gail ðivoi,

nameamñ sator tisa,
nabuñoñ satelibliboñ.

¹¹ Gipair dan nəsaan, gigoł navoian,
gidoñ natəñat, gam kitevi hən gəbikade mai nəvanuan gail.

† Hən naves 13-14, ris Rom 13.1-7† 2.22 Isa 53.9

‡ Hən naves 24-25, Isa 53.4-6† 3.1 Efe 5.22; Kol 3.18††
3.3 1Tim 2.9††† 3.6 Gen 18.12††† 3.7 Efe 5.25; Kol 3.19§
3.9 Mat 5.44; Rom 12.17; 1Pit 2.23

¹² Husur namətan Nasub aGot ekətkəta təban alat lotonor,

nədarinjan esəsəlonj hən na-sor-tuŭ-an salito, avil nəhon Nasub ipair dan alat lotogol tosa.” †

¹³ Ale, mət̄bidanj m̄os mət̄bigol navoian ŋai, aŝ tigol nasənanan hən gamito? ¹⁴ Be naut kəmas mət̄beləŋon bisa vəsa m̄os nanoran, aGot dereh tigol navoian van hən gamito, †† ale nəkadumito sateŭurŭur, sagemə-tahw len avan ideh, nəlomitō satetuhathuh. †¹⁵ Be len nalotuan len nəlomitō, putsan nəyalalan seKrišto tovi aMasta samito. Ale avan ideh beus gamit hən mət̄bisor husur nə-ŷatvat-viri-an mət̄tokade, mət̄eutaut tabtab hən mət̄bisor vahvah hənī. ¹⁶ Sor mədau suŋan atənan totiban səhor gamito. Gole len nəlomit tomasil. Mət̄bimagenan, nəboŋ alat lotosor tas nəboruan samit tovoi, lotoris naŷide tovoi mət̄tokade husur mət̄tovi seKrišto, dereh tigol nahurulit tisa. ¹⁷ Husur naləŋon-isa-an ŝamito bevi naləŋonian siGot, ivoi am hən mət̄beləŋon bisa sil navoian mət̄togole, səhor mət̄beləŋon bisa sil nəsaan mət̄togole. ¹⁸ Husur aKrišto eləŋon isa vəmat vəha-sua ŋai sil nəsaan sinəvanuan gail. Gai tonor buni imat m̄os alat ləsanor hən beŝəhar gamito van hən aGot. Nəvanuan gail lugol niben imat, be len aNunun aGot imaur tətəs. ††¹⁹ Len aNunun aGot ivan vakel na-kel-uri-an mai nanunun alat lotosuh len nəbəbanjan len naut nəmatan. ²⁰ Lovi alat ta sutuai ləsgol nəsa aGot tokelkele nəboŋ totoh ebəlav vir aNoah toum hən naŷiltiŷot. Len naŷot enan, nəvanuan evis ŋai, məlevtor p̄isi, ləŝemat, lumaur len nəwai. ††²¹ Enan evi nasoruan kəta hən nəbaptisan tolav kuv gamit dan nəsaan len nəboŋ ta daməŋai. Nəbaptisan savi nalilosan hən mət̄bekəkəkəs kuv nəbiŋbiŋalan dan nibemito, evi na-kel-gati-an van hən aGot len nəlomit tomasil. Len nəbaptisan, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito len na-le-məhat-an dan nəmatan siYe-su Krišto. ²² Atənan evi məhat vi lan nəmav, ebətah len nətarhət nəmatu siGot, ale aŋel gail mai alat lotoil a m̄o mai alat lotokad nədanjan; galit p̄isi lotəŋedur bathurien.

Toh m̄os nəyalalan siGot

4 Imagenan, husur aKrišto eləŋon isa vəsa len niben, gamit am, mət̄eutaut hən gamit gabag len naŷide hən nənanuan toŷitoŷ hum esan. Husur avan ideh toləŋon tosa vəsa len niben tia, gai sagol nəsaan am, ipair dani. ††¹² Nəmauran san tokade sal len navile a pan igol husur naləŋonian siGot ŋai, sahusur naləŋonian tosa seniben am. ³ Namityal eŋidol! A m̄o mət̄ohusur ebəlav habat hən naləŋonian silat ləŝəkad nadəlomian. Galit lohusur naŷide naitian taŷtaŷor; nəlolit evənvənah; lomun təməhav van vatərog; len nəŷiltihanen mai natərogan salito lugol naitian tosa; luŷonŷon vamun taŷtaŷor; lulotu van hən nəlablab gail tovi naŷide tosa vəsa batbat. ⁴ Imaienan losəhoŷut len gamito husur mət̄satutut hən mət̄bitah mai galit

† 3.12 Psa 34.12-16 †† 3.14 Mat 5.10 ‡ 3.14 Isa 8.12-13
†† 3.18 Kol 1.22; Rom 1.4 †† 3.20 Gen 6.1-7.24 ††† 4.1 Rom 6.7

am len naŷide tosa vəsa hun toŷəhas hən niten, igol losəvar gamito. ⁵ Be galit limassor vəŝvəŝai naŷide salito len nəhon atənan toutaut tia hən beŷəpəhun navoian dan nəsaan silat lotomaur mai lotomat.

⁶ Husur natenan, na-kel-uri-an tovoi ibar galit am lotomat, hən ke naut kəmas lotokad nəpanismen hən nəmatan len nibelito suŋan nəvanuan p̄isi, len aNunun aGot lukad nəmauran kitin, tosuŋan nəmauran aGot tokade.

⁷ Nanonjan hən natit p̄isi egəm pəpadaŋ. Imagenan, mət̄etəgau gat nəlomitō, mət̄ehulahul hən mət̄bisor tuŷ. ⁸ A məhat hən natit p̄isi, ləmas bun gamit gabag len nəlomit kavkav, gol tabtab hənī husur na-ləmas-buni-an ikabut gol nəsaan isoŷur. ††⁹ Mət̄ehəhaŷur hən gamit gabag mət̄beŷis lohoim ŝamit gail, ale kətkəta təban galito, nakoblenan teŷuer. ¹⁰ AGot eviol kəmas hən naviolan lototiltile mai gamit ŷisusua. Gamit p̄isi mət̄ekətkəta təban na-viol-kəmas-an gale-nan hən ləŷevi tarhət samit gabag. ¹¹ Gəŷisor, tesuŋan m̄au aGot tosor len nabuŋorŋ. Gəŷevi tarhət sivan ideh, gole len nədanjan aGot toviol hənī. Hən ke, len aYe-su Krišto, natit p̄isi gəŷigole tigol nə-sal-suhi-an tivan hən aGot. Gol nə-sal-suhi-an hən nəyalalan mai nədanjan tivan hənī vi sutuai sutuai! Ganan! ⁵

Na-ləŋon-isa-vəsa-an hən naKrišten

¹² Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, samtesəhoŷut len na-ləŋon-isa-vəsa-an toŷəŋas, togol kitev gamito ke mət̄tomabe, samtesəhoŷut lan hum tovi natsua totile masuŷ tovisi hən gamito. ¹³ Mət̄ehəhaŷur hən mət̄bihan katəŷol mai aKrišto len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Hən ke nəboŋ nəyalalan san bevisi, dereh mitikemkem, mət̄ehəhaŷur. ¹⁴ Nəvanuan gail ləŷisor viles gamito sil mət̄tohusur aKrišto, navoian siGot igol mət̄tukab hənī husur aNunun Nəyalalan tovi aNunun aGot itoh len gamito. ¹⁵ Be mət̄beləŋon bisa vəsa, sate-sil natideh tosa mət̄togole. Samtimagenan husur mət̄tugolgol nəmatan, mət̄ovənvənah, mət̄ugolgol tosa o mət̄osulsul len nəsa savi samito. ¹⁶ Be mət̄bikad naləŋon-isa-vəsa-an bathut mət̄tovi Krišten, nahurumit satisa. Ao, mitisal suh nəyalalan siGot husur mət̄tukad nahəsan aKrišto, nəhes enan ipat len gamito.

¹⁷ Husur namityal hən aGot beŷəpəhun navoian dan nəsaan egəm tia. Ale na-ləŋon-isa-vəsa-an evi natuŷatan han tobar nəbathudud san a m̄o. Ale be-tuŷat len gidat dattovi bathudud san, timab hən alat ləsgol nəsa na-kel-uri-an tovoi siGot tokele? Nəsa tevisi hən galito? ¹⁸ Hum natosian siGot tokele, “Biđanj habat hən nəvanuan tonor biđkad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan san,

nəsa tevisi hən alat lotomətahun aGot, nəsa tevisi hən nəvanuan nəsaan gail?” ^{5†}

¹⁹ Imaienan, mət̄beləŋon isa vəsa husur evi naləŋonian siGot m̄os gamito, gol tabtab hən nəsa tonor, ale riŋ gamit səbomit kavkav len navəlan aGot togol gamito,

††† 4.8 Pro 10.12 § 4.11 Uman 6.2-4; Rom 12.7; Kol 3.23
§† 4.18 Pro 11.31

husur etəgau gat gamit hən asike mət̃bıteh dan navəlan.

Alat siYesu limabe?

5 Ginau notovi elta suṃan gamit galevis, nokətkəta təban alat siYesu, noris na-ləṅon-isa-vəsa-an seKristo, ale dereh nihan katəṓol maii len nəyalalan san ḃevisi asike idareh. Imaienan nusor buni mai gamit, aelta gail mət̃tokətkəta təban alat siYesu. Nekəmaiegai: ² Kətkəta təban alat siGot suṃan nəvanuan tokətkəta təban navəshəsipsip, husur evi aGot toriṅ galit len navəlamito. Sagigole husur avan ideh ḃitaltal hən gaiug; be gole len nəlōm̃ tohəhaṃur. Sagigole husur goləṅon masuṃ hən natite; be gole husur goləṅon masuṃ hən naləṅonian siGot. ¹³ Len nədaṅan saṃ, sagipatpat gaiug məhat hən alat, aGot toriṅ galit len navəlaṃ; be len naṃide tovoi saṃ, səhar navəshəvanuan hən ləḃigol tətōṃ hən gaiug. ⁴ Beti, nəboṅ aḃiltivanuan tokətkəta təban nasipsip begəmai, dereh tilav mai gaiug nəprais hən namənas tobilbil vi sutuai.

⁵ Gamit mət̃səmatmatu, mitigol nəsa ahaṃut gail lotokad nədaṅan hən na-il-a-ṃo-an lotokele. Gamit ṓisi, mət̃esun nahurabat hən namədauan len nəlomito, nəlomit temədau hən mət̃bevi tarhət samit gabag, bathut natosian siGot ike, "AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədau, ləsənu galito." ^{††6} Imaienan, gol nəlomit temədau len nəhon aGot, riṅ gamit len navəlan aGot todaṅ habat, hum mət̃tovi naut kəmas, hən gai ḃeputsan gamito len nəboṅ tonor həni. ^{†7} Riṅ gabulan nənauan samit totuhatuḃ mai aGot bathut ekətkəta təban gamito, vəhvəh gamito. ^{††}

† 5.2 Jon 21.15-17 †† 5.5 Pro 3.34; Jem 4.6 † 5.6 Mat 23.12; Luk 14.11, 18.14 †† 5.7 Psa 55.22

⁸ Mət̃etəgau gat gamit səḃomito, mət̃ehulahul. Natəmat, aenemi samito, ehum nalion toṃun, toyar mət̃mətan, das vanuan hən ḃikat pəpasi, hən ṓisi. ⁹ Mət̃eil ḃur atenan, il gəgat len nadəlomian samito, husur mətoləboii ke, nəbathudud nadəlomian len navile a paṅ kavkav ludaṅ ḃur na-ləṅon-isa-vəsa-aṅ gail lotoṓitoṃ hən gail mət̃tokade. ¹⁰ Ale, nəboṅ mət̃beləṅon ḃisa vəsa ḃebəlav kəkereh, aGot, topul hən na-viol-kəmas-an, gai tokis gamito len aYesu Kristo vi lan namənas san topat vi sutuai, gai gabag dereh teutaut kavkav hən gamito, tigol mət̃eil gəgat am, tigol mitidaṅ am, tigol nadəlomian samit tidaṅ hən asike mət̃berus dani. ¹¹ Gai bolai! Nədaṅan tipat len navəlan ṃau vi sutuai! Ganan!

Nasudəlaṃian

¹² ASilas, notonau ləboii tovi na-ke-ṃan-an nadəlomian todaṅ len aKristo, evi tarhət sagw nəboṅ nototos natuhlobulat napisulan egai toṓitol. Notosi hən nəḃigol mət̃beləṅon ḃivoi am len nəlomito, ale hən nəḃikel kot navoian aGot toviol kəmas kitin həni, hən mət̃beil gəgat lan. ^{††13} Alat siYesu len naut a Papilon, aGot tolekis hən galito, luke, "Ivoi," mai gamito. Anatugw nadəlomian, aMak am, ikele. ^{††14} Len na-ləmas-buni-an mət̃esuṃ nətarhomit gabag hən mət̃ḃike, "Ivoi," mai gamito. Gamit mət̃tovi seKristo, nəlomit tikad natəṃat!

†† Uman 15.22-40. Nəboṅ aPol toke aSilas, len naut egai len nasoruan ta Kris ike aSilvanus. ††† Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24. Len nasoruan ta Kris ike alitenan len naut a Papilon, be naKristen gail lokis alat siYesu len naut ideh hən napəhaṃut. Nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke Papilon evi nasoruan tosusuah hən naut a Rom.

2 Pita

Naloḅulat năpisan na-vəha-ru-an aPita totoſi

Ase itos naloḅulat năpisan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos naloḅulat năpisan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel naləḅəgauan mai alat siYesu ke salesəsəlonḅ husur ahai pusan gəḅəras gail.

Itos naloḅulat năpisan m̄os ase?

APita itosi m̄os alat siYesu len naut p̄isi.

Itos naloḅulat năpisan egai ḅais?

Itosi pəpadaḅ hən nasihau A.D. 67.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Len nədaḅan kavkav saḅ m̄ətesuḅan aKriſto len naḅoruan san. Ahai pusan gəḅəras gail dereh litaltal hən gamit hən m̄əḅiḅol nəsa tosa. Samtehusur galito, aGot dereh tigol limasiḅ (1.3-2.22)

3) Mitidaḅ hən m̄əḅiḅikad naḅoruan siGot, husur Nasuḅ aYesu dereh tetəlmam hən ḅəpəpəhun naḅoian dan nəsaan. Len nəḅoḅ enan, aGot dereh tigol navile a pan egai timasiḅ. Ale dereh tikad nəmav ḅiveveu mai navile a pan ḅiveveu, naut alat lotonor ḅai ləḅeləḅoi ləḅitoḅ lan (3.1-13)

4) Nə-maris-kotovi-an mai nə-sal-suhi-an (3.14-18)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau, aSimeon † Pita notovi nəſlev, ahai piſpiſul siYesu Kriſto, ginau nutos naloḅulat năpisan egai. Nutosi van hən gamit m̄əttokad nakondəlomian toḅitoḅ hən nakondəlomian namttokade. Len nanoran siGot sidato, mai aYesu Kriſto tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, datukad nadəlomian enan. ² Nous aGot hən ḅilav mai gamito naḅoian toviol kəmas hən, nousi hən natəḅat ḅipat len nəlomito. Len naləḅoian samit len aGot mai aYesu Kriſto, aMasta sidato, nous aGot hən ḅilav tabtab hən ḅəlar p̄isi mai gamito.

Naḅoruan samit timasḅəm suḅan seKriſto

³ Len nədaḅan aGot tokade husur tovi Got, ilav natit p̄isi dattoḅidol hən, hən datḅikad naḅoruan siGot len nəmauran sidato. Datoləḅoi datḅikade husur datoləḅoi atenan tokis gidato len nəyalyalan mai naḅoruan san tovoi buni. ⁴ Len natgalenan, eviol mai gidato hən na-kel-gati-an lototibau masuḅ lotoyalyal. Iḅol tomaianan hən ke len natgalenan m̄ətoləḅoi m̄əḅiḅitah maii len naḅoruan siGot ale gam yav dan naḅiḅalan gail hən navile a pan, naləḅonion gail lotomədas nəlon nəvanuan gail. ⁵ Husur enan, len nədaḅan kavkav samito, m̄əteḅisi hən m̄əḅiḅikad na-voi-buni-an hən m̄əḅəſuhud hən mai nadəlomian samito. M̄əteḅisi hən m̄əḅiḅikad naləḅoian hən m̄əḅəſuhud hən mai na-voi-buni-an samito. ⁶ M̄əteḅisi hən m̄əḅiḅikad na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag hən m̄əḅəſuhud hən mai naləḅoian. M̄əteḅisi hən m̄əḅiḅikad nə-daḅ-ḅuri-an

† Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris ike aSimon, be iſoḅur luke aSimeon husur nasoruan Ipru

ḅəḅəlav hən m̄əḅəſuhud hən mai na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag. M̄əteḅisi hən m̄əḅiḅikad naḅoruan siGot hən m̄əḅəſuhud hən mai nə-daḅ-ḅuri-an ḅəḅəlav. ⁷ M̄əteḅisi hən m̄əḅeləmas alat siYesu, mitivoi hən galito hum lotovi bathudud samito hən m̄əḅəſuhud hən mai naḅoruan siGot m̄əttokade. Ale m̄əteḅisi hən m̄əḅiḅikad na-ləmas-buni-an hən m̄əḅəſuhud hən mai naləmaſian m̄əttokade van hən alat siYesu. ^{††8} Natgalenan ləḅitoḅ tabtab len nəmauran samito maienan, iḅol asike m̄ətutoḅ kəmas be dereh mitiḅan len naləḅoian len aMasta sidato, aYesu Kriſto. ⁹ Avil avan ideh asike ḅikad natgalenan len nəmauran san, namətan iḅanuḅanw, egəḅ vi m̄əḅəſw. Nəlon iḅoḅḅoḅ hən ke aGot toruḅat nəsaan san gail ta m̄o tia. ¹⁰ Imagenan bathudud nadəlomian, len nəmauran samito, mitidaḅ hən m̄əḅəḅəſusan səḅoti ke aGot tokis gamito, tolekis hən gamito. Husur m̄əḅiḅol maien hən asike m̄ətuteḅ len nəsaan ḅoḅ ideh. ¹¹ Beti aGot dereh tidaḅ, təḅəḅəḅur hən m̄əḅəḅəſis len na-toḅ-vi-sutuai-an piḅihəḅalan Nasuḅ sidato, aYesu Kriſto, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

Səsəlonḅ husur nasoruan siGot

¹² Imaianan, akis nigol mitinau təlmam husur natgalenan, naut kəmas m̄ətoləḅoi gail tia, naut kəmas m̄ətoil gəḅat len nakitinan m̄əttokade tia. ¹³ Nəḅoḅ nəḅiḅikad nəmauran len nibegw sal, nunau ke inor hən nəḅeliv təlmam hən nənanuan samito van hən natgalenan. ¹⁴ Husur noləḅoii ke asike idareh nimat hum Na-

†† Len naut egai, ḅəḅiḅikad na-ləmas-buni-an, namilen ke ḅoləmas bun nəvanuan tile, ḅəsənaḅu gaiḅ be ḅunau nəsa ḅevi tarḅəḅ san.

sub sidato, aYesu Kristo tosor vəhoti mai ginau. ¹⁵ Nə dereh nehisi hən nəbigoł mətəbinau gat natgalenan. Len nəboŋ lotohusur nəmatan sagw, nuke mitinau gat gail sal tebəlav.

¹⁶ Nəboŋ namttosor husur nədaŋan mai natəłma-man siMasta sidato, aYesu Kristo, namtsahusur nəbol gəgəras avan ideh tobol hənı len namıtısau san. Ao, gı-namıt boh namtoris nəyalıalan san hən namətanamıt səbonamıt. ¹⁷ Nəboŋ namttotoh maii len navehuh siGot, aGot Tata erıŋ nəyalıalan tovi məhat lan, isal suhi. Ale nadolon aGot toyalyal məhat masuı ike, "ANatugw notoləmas buni bogai; nohəhaıur masuı hənı!" Ginamıt mıau namtosəsəloŋ hən nadoldol enan togəm len nəmav. †

¹⁹ Datukad nəsa namttorısı, namttosəsəloŋ hənı; datukad nəsa ahai kelkel ur lototosi, ale datoləboı dat-βeil gəgat len gəlar pısi. Gamıt mıau mətəsəsəloŋ husur nəsa lototosi hun tovi naııal toııal len nəmar-gobut van vəbar nəmav βepıtıau ale naııoso lalan (tovi aKristo) βevısı len nəlomıtı. ²⁰ Mitımasləboı nategai ke: səkad na-pəhav-utaut-an ideh len natosıan siGot togəm len ahai kelkel ur səbon. ††²¹ Husur na-pəhav-utaut-an ideh səkad nəkadun len naləŋonıan sınəvan-uan, ao, evı aNunun aGot towol hən nəvanuan gail hən aGot βısor len nabuŋolıtı.

Ahai pıusan gəgəras gail

(Jut 4-13)

2 Avıl ikad ahai kelkel ur gəgəras gail len nəvanuan gail ta sutuai hum dereh bıkad ahai pıusan gəgəras len gamıtı. Len naııusanan salıtı lotosusuani gəmai loııusan gəgəras, mədas gamıt galevis, luke nə-masta toııur kuv galıt dan nəsaan salıtı savı amasta salıtı, gol galıt gabag dereh limasıg tutut. ² Nəvanuan ısobur dereh lehusur naıııde tosa sıhai pıusan gəgəras galenan, naıııde selıpah totaııtaııor. Husur enan nəvan-uan gail am dereh lısor mədas naııısal hən nakıtınan. ³ Len na-ləŋon-masuı-hən-natıte-an ahai pıusan gəgəras galenan dereh legəras gamıtı hən ləβııılav kuv nəvat samıtı. Avıl aGot ikel səhot nəpanısımen salıtı sutuai tıa, ale gai səpat, dereh tıgol galıt limasıg.

⁴ Nau təłmam hən nəsa aGot togole hən galıt lo-tomagenan ta sutuai. AGot sarıŋ aŋel gail lotogol nəsaan hən ləβıtıoh kəmas, ao, erıŋ galıt len naııur nə-margobut, baŋıs gat galıt hən ləβeləŋon bısa vəsa vir nəboŋ gai βepəpəhun navoıan dan nəsaan. ⁵ AGot sarıŋ alat navıle a pan ta sutuai hən ləβıtıoh kəmas, ao, erıŋ nılev tokabut gol navıle a pan sılat ləsaləboıı. Avıl ilav kuv aNoah ŋai tokelkel ur nanoran, gai mai nəvan-uan eməlevru am. ⁶ AGot ısabı səhotı ke naut a Sotom mai a Koııorrahan arımasmasırsır ale epəŋas gəları van arogəm vı masıav. Nəboŋ togol toııaıenan, eııusan nəvanuan gail nəsa βevısı hən alat ləβemətahunı. ††⁷ Len

nəboŋ enan aGot ilav kuv aLot, tovi nəvanuan nanoran, dan naut a Sotom husur ipetəmas hən naıııde sılat ləsalıusur nalo ideh, naıııde selıpah totaıı-taııor. ††⁸ (Husur nəvanuan nanoran enan itoh mai galıtı, ale len nəboŋ pısi eləŋon ısıa vəsa nəboŋ torıs, tosəsəloŋ hən nagolean tosa salıtı.) ⁹ Husur ke Nasuı togol natgalenan, ımasıl ke dereh tilav kuv alat lotokad nəboruan san dan na-ləŋon-ısıa-vəsa-an salıtı. Dereh tetəgau gat alat ləsanor len nəpanısımen vır nəboŋ βepəpəhun navoıan dan nəsaan. ¹⁰ Mətunau ke galıt lotohusur naləŋonıan senıbelıtı togol nəsaan, lotomə-tahun bun natohan pıphabəlan Nasuı ləβıııgam yav dan nəpanısımen a? Ao asıke lıgam yav danı boŋ ideh!

Nəkadulıt ihaihai, loıl βurı hən ləβesəvar alat lotoy-alyal, nınelıt sapıl hən ləβıııgole. ¹¹ Be aŋel gail, naut kə-mas ludaŋ, lukad nədaŋan səhor galıtı, aŋel gail ləsasəvar galıt nəboŋ lotokel ur nəsaan salıtı len nəhon Nasuı. ¹² Be ahai pıusan galenan ləsakad nə-nauan len nəsa lotogole, lohum narıvatvat lılıhai ləsakad nənauan be lototoh ŋai hən nəvanuan bısa hən gail ləβııımat; alatenan losəvar natıdeh lototətan hənı. Dereh aGot tıgol galıt limasıg hum narıvatvat lılı-hai nəvanuan togol lotomat. ¹³ Dereh tıgol likad nasə-nahan βınor hən nasənanan lotogole. Nahurulıt səsa hən ləβehusur naləŋonıan təməhav salıtı; lohəhaıur hən ləβıııgol naıııde tosa len nalənəyal. Len naıııde toııaıenan, nəboŋ lotohan mai gamıt len nəhanan samıtı, lomədas gamıtı gol nabıŋıııŋalan len nahəsamıtı hum nəβal tomes nahurabat. †††¹⁴ Lokətka-ta husur napəhaııt ləsalah maiı, hən ləβıııgol naitıan maiı. Naləŋonıan salıtı hən nəsaan asıke inoŋ. Logəgəras hən ləβelıv alat lotopat lavəlav. AGot dereh tıgol nəmauran salıtı tısa vəsa husur na-ləŋon-masuı-hən-natıte-an salıtı ıvan van am. ¹⁵ Nəboŋ lotogam dan naııısal tonor, lusab, lohusur naııısal sıPalaam anatun aPeor, toləŋon bun nəvat tolavı len nəsaan to-gole. †††¹⁶ Be natoŋkı san toβıtııt, len nadolon nəvan-uan esıvoh len aPalaam hən asıke aPalaam βehusur naııısal san tovinvıno am.

¹⁷ Ahai pıusan gəgəras galenan lohum nabəko tomas; alat lotoke ləβemun lan lumaduh sal. Lohum nə-mavukasw, nəlan toıııvı vı tut; naıııusanan salıtı səpat sabəlav. AGot etəgau gat naut sua vır galıtı topat len nəmargobut toııotmot. ¹⁸ Husur len namıtısau hən na-soruan, lusor pat galıt məhat hən ləβelıv nəvanuan gail, sah hən galıtı. Lolıv galıtı len naləŋonıan tosa hən nıbelıtı. Lolıv galıtı təłmam hən nəsaan be galıt lumadhamakuv dan alat lototoh len nəsaban salıtı. ¹⁹ Ahai pıusan gəgəras gail lukel gatı mai nəvanuan gail ke ləsavı slev am gol loləboı ləβıııgol nəsa ləβeləŋonı. Wake ahai pıusan galenan gabag lotogol nəsa lo-toləŋonı, galıt loıvı slev gail tıa hən nəsaan mai naıııde tosa, bathut ke gidato dattovı slev hən natıdeh towol hən nəmauran sidato. ²⁰ Nəboŋ lotoləboı aYesu Kristo, aMasta sidato tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, lıgam yav dan natıt gail len navıle a pan lotogol nəlolıt

† 1.17-18 Mat 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35 †† Len nasoruan ta Kris eləboı bıkad namılın sual am toke, Mitımasləboı nategai: nəboŋ avan ideh βeıııurıŋ na-pəhav-utaut-an sıhai kelkel ur gail len natosıan salıtı, ale bısor vəsvəsası len nənauan san səbon, gai sagol savı. ‡ 2.5 Gen 6.1-7.24 †† 2.6 Gen 19.24

†† 2.7 Gen 19.1-16 ††† 2.13 Jut 12 ††† Hən naves 15-16, rıs Num 22.4-35. Len naut egai, lokıs aPeor hən aPosor.

toḅiṅḅiṅal. Be ləḅewisivis təlmam lan, natit gail len navile a pan esəhor galito, ale nəmauran salito isa vəsa səhor ta ṁo van vəbar nəpanismen totibau. ²¹ Imagenan, tavoi am hən galito hən asike lətaləboi naḅisal hən nanoran, səhor lotoləboii ale lotopair dan nakelean todaṅ siGot togəm hən galito. ²² Nəsa tovisi hən galito eṽusani ke nasoruan hən namitisau hən nəmauran ekitin toke, “Nalipah etəlmam van hən naru san gabag,” † mai, “Nəḅatḅat tomadhalilos, etəlmam, etəḅtəbah len nəḅal.”

Natəlmaman seKristo

3 Gamit notoləmas bun gamit ḅisi, egai evi nalobūlat napisulan na-vəha-ru-an nototosi van hən gamito. Nutos gəlaru hum nə-nau-təlmam-həni-an hən məḅḅetubət nau ḅivoi ḅinor. ² Nuke mitinau təlmam hən nəsa ahai kelkel ur gail siGot lotokelkele tia. Mai nuke mitinau təlmam hən nakelean todaṅ siNasub̄ tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, nakelean todaṅ gai tokele len nabuṅon ahai pispisul samit gail. ³ Bathut natgalenan nekəmagegai. Ikad natsua. Miti-masləboii ke, len nəḅoṅ hən nanoṅan hən navile a pan dereh tikad nəvanuan na-sor-vilesi-an ləḅisor viles gamito mai ləḅehusur naləṅonian salit gail lotosa. ⁴ Dereh like, “AYesu ikel gat natəlmaman san, be imabe? Gai be? Husur len nəḅoṅ atəmadit ta sutuai lotomat, len nəḅoṅ ta sutuai van vəbar ta daməṅai natit ḅisi lupat hun lotopat len natubətan nəḅoṅ aGot togol navile a pan.” ⁵ Len nənauan salito lugol nəlolit iboṅboṅ hən nategai ke, ta sutuai aGot isor, igol nəmav mai nətan, len nəwai igol nətan evisi dan nəwai. ^{††6} Beti len nəwai igol nilev tokabut gol navile a pan vəmasig. ^{††7} Be len nasoruan enan ḅai, aGot etəgau gat nəmav mai navile a pan hən nəḅab ḅihani len nəḅoṅ gai ḅepəpəhun navoian dan nəsaan ale alat ləsaləboi aGot ləḅimasig buni.

⁸ Be natesua ḅai: Gamit notoləmas bun gamit ḅisi, nəlomit satiboṅboṅ hən nategai. Len Nasub̄, nəmari-boṅ tosua ehum nasihau tovi 1,000 ale nasihau tovi 1,000 lohūm nəmariboṅ tosua ḅai. ^{††9} Nəvanuan galevis lunau ke Nasub̄ imanmaneh hən ḅigol na-kel-gatian san gail ləḅisarpoh, be səmaianan. Itoh məḅau

† 2.22 Pro 26.11 †† Gen 1.6-9. Nəḅoṅ toke len nəwai igol nətan evisi dan nəwai, hum ma namilen toke len nəwai topəpəhuni, igol nətan evisi dan nəwai. ‡ 3.6 Gen 7.11 †† 3.8 Psa 90.4

ebəlav vir gamit sal, husur emətahun avan ideh ḅimasiḅ buni, avil eləṅon ke nəvanuan ḅisi legəm hən nəpairan dan nəsaan salito.

¹⁰ Be nəḅoṅ hən natəlmaman siNasub̄ dereh tegəmai hum nəvanuan vənvenah, nəvanuan gail ləḅesəhoṽut lan. Len nəḅoṅ enan, nəmav dereh timasiḅ ḅisi vasib len nəwalan tohum nəḅab todarur. Ale natit ḅisi len nəmav; namityal, nahəḅati mai naḅeso gail dereh nəḅab tihan ḅis gail limasiḅ. Ale navile a pan mai natit ḅisi nəvanuan gail lotogole lan dereh aGot tevuh gail liḅarḅar. ^{††11} Bathut ke natit ḅisi dereh tesib vəmasig magenan, gamit, naṽide samit timabe? Len nəmauran samit ṁau, mitimaskad nəboruan siGot, mitimasgol nəsa gai toləṅoni, ^{††12} nəḅoṅ məḅḅitoh vir nəḅoṅ san, gol ḅegəm tutut. Bathut ke len nəḅoṅ enan, aGot dereh tepəṅas nəmav hən ḅimasiḅ ḅisi ale len nəḅab tohan ḅisi, namityal, nahəḅati mai naḅeso gail, dereh lewunwun, legəm vi wai len naḅiltipudan. ^{††13} Avil datutoh vir nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur aGot ikel gati tia. Ale nəvanuan gail ḅisi dereh ligol nəsa tonor ḅai ei. ^{†††}

^{††14} Imagenan, gamit notoləmas bun gamit ḅisi, husur ke məttotoh vir natgalen ḅisi, hisi hən aGot ḅisaḅ ke nəlomit ḅimasil, asike ḅisaḅ natideh tosa len gamito, be məḅḅiḅon ḅai maii len natəḅat. ^{††15} Nau səḅoti ke aGot ikad na-toh-məḅau-an tobəlav hən məḅḅimakov dan nəsaan samito. APol, awawa nadəlomian notoləmas buni, gai itos natgalenan van hən gamito len namitisau hən nəmauran tonor aGot toviol hən maii. ^{††16} Len nalobūlat ḅisi san, gai itos husur natgalenan. Nalobūlat galenan lukad natgalevis todaṅ hən datḅeləboii lan, ale nəvanuan lototətan hən natosian siGot, lototoh lavəlav, lobul hən nasoruan enan van sanor. Lugol tomagenan hən natosian siGot tile gail am, van vagol nəmasigan salito. ^{††17} Imagenan, gamit notoləmas bun gamit ḅisi, husur məḅoləboi natgalen tia, ləḅəgau hən gamit gabag hən məḅḅeil gəḅat len nakitinan, hən ke alat ləsaḅusur nalo asike ləḅesəhar gamit hən məḅḅisab. ^{††18} Be gamito, məḅehusur naṽide siMasta sidato, aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Len naləboian mai navoian gai toviol kəmas hən, məḅehusur tabtab hən naṽide san səhor ta ṁo. Sal suhi daməṅai van, vi sutuai! Ganan!

†† 3.10 Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; KelV 16.15 ††† 3.13 Isa 65.17, 66.22; KelV 21.1

1 Jon

Nalõbulat napisulan na-vəha-sual-an ajon totoſi

Ase itos nalõbulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalõbulat egai hən nəsa?

Itosi hən bẽvusan alat siYesu hən nãvide hən lə̃bitoh, ðon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalõbulat m̃os ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̃isi.

AJon itos nalõbulat ŋais?

Hum ma totoſi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-4)

2) Samteləmas nãvide tosa alat navile a pan lotokade. Mititoh tinor hən nãpusanan seNunun aGot, husur aGot ivoi p̃isi (1.5-2.27)

3) Datimasveveu buni, ləmas bun gidat gabag, riŋ gat nəlodato len aKristo. Datimasbunus kitev nãpusanan sihai p̃usan gail ke evi kitinan o ẽbuer. Dat̃bigol ðimagenan, datoləboi dat̃behəhãvur len nəhon aKristo len natəlmaman san (2.28-4.6)

4) Datimasləmas bun gidat gabag hən dat̃beləboii ke datutoh len nãvide tonor hən nãboruan siGot. Datimasgol timagenan husur aNunun aGot ikel koti ke aYesu egəm hən dat̃bikad nəmauran vi sutuai (4.7-5.12)

5) Nə-maris-kotovi-an (5.13-21)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau notos nalõbulat egai van hən gamito husur naSoruan hən nəmauran † totoh tia len natũbatan. †† Namtosəsəlon̄ hən, namtorisi. Evoi, namtorisi hən namətanamito, namtubari hən navəlanamito. ² AGot igol ke nəmauran tovisi, ale ginamit namtorisi, namtukel kot nakitinan husuri. Namtukel ur nəmauran vi sutuai mai gamito, nəmauran vi sutuai totoh mai aTata. Ale aTata igol tovisi hən ginamito. ³ Namtukel ur nəsa namttorisi mai nəsa namtosəsəlon̄ hən mai gamito, hən gamit am̄ mət̃beləboi mət̃bikad nãbonan mai ginamito. Avil nãbonan sidato dattokade, datukade mai aTata mai aNatun tovi aYesu Kristo. ⁴ Namtutos natgalenan hən lə̃bigol nəlonamito tepul səsəhov hən nakemkeman.

AGot evi nãmial, toh len nãmial

⁵ Ale egai evi napisulan namttosəsəlon̄ hən len gai. Gai ikele ale namtukel uri mai gamito maiegai ke: aGot evi m̃ial; səkad nəmargobut ideh lan. ⁶ Dat̃bikele ke dattokad nãbonan maii tia be dat̃biyar len nəmargobut sal, datoliblibon̄, nəmauran sidato sãvusan nakitinan. ⁷ Avil dat̃biyar len nãmial sũman aGot, totoh len nãmial, datukad nãbonan mai gidat gabag ale nəda hiYesu, aNatun, ekəkas gidato hən ðilav kuv nəsaan sidato. Igol gidato datuveveu len nəhon.

† Nəbon̄ ajon tosor husur naSoruan hən nəmauran, isor husur aYesu Kristo. †† 1.1 Jon 1.1 ‡ 1.2 Jon 1.14

⁸ Dat̃bikele ke datsəkad nəsaan ideh, datogəras gidat gabag, ale nakitinan ẽbuer len gidato. ⁹ Be dat̃bikel vəhot nakitinan hən nəsaan sidato, dereh aGot terũbat nəsaan sidato, tigol dativeveu dan nãvide tosa p̃isi. Igol natgalenan husur ke akis igol nəsa tokele, akis igol nəsa tonor. ^{††10} Dat̃bikele ke datsagol nəsaan, datorij nəhes len aGot ke tovi Nəvanuan Naliblibon̄, ale nasoruan san ẽbuer len nəlodato.

2 Tuhnaturgw gail len nadəlomian, nutos natgalenan van hən gamito hən asike mət̃bigol nəsaan. Avil gidat ideh ðigol nəsaan, datukad avan sua tosor m̃os gidato len nəhon aGot Tata, tous aTata hən ðerũbat nəsaan sidato, nahəsan aYesu Kristo, gai tonor buni. ² Gai etutumav hən nəmauran san gabag hən dat̃bikad narũbatian dan nəsaan sidato. Be savi gidato ŋai, igole m̃os alat navile a pan kavkav. †

³ Ale dateləboii ke datoləboi aGot mabe? Gidat dat̃bigol nəsa gai tokele, datoləboii. ⁴ Avan ideh ðike, "Noləboi aGot, novi esan," be sagol nəsa aGot tokele, atenan evi nəvanuan naliblibon̄, ale nakitinan səpat lan. ⁵ Be gidat ideh dattogol nəsa aGot tokele, len nəlodat kavkav datoləmas bun aGot. Len nãvide tomaienən datoləboi buni ke datutoh len gai. ⁶ Dat̃bikele ke datutoh tin len aGot, datimastoh husur nãvide aYesu tokade len nəmauran san.

Datimasləmas bun gidat gabag

⁷ Gamit notoləmas bun gamit p̃isi, nəsatos nakelean veveu tođan van hən gamito. Ao, evi nakelean tođan

†† 1.9 Psa 32.1-5 ‡† 2.2 Rom 3.25-26

ta sutuai mættokade len natuḃatan. Nakelean egai to-
daŋ evi nasoruan mættosəsəlonḡ həni tia. ¹⁸ Avil tarhəte,
evi nakelean veveu todaŋ nototosi gagai van hən
gamito husur nakitinan hən evisi len nəmauran seKris-
to, ale len nəmauran samito. Husur nəmargobut sato-
van vəmasig ale naḡial kitin etuḃat tia hən toḡial.

⁹ Gidat ideh ḃikele ke totoh len naḡial, avil ḃemə-
tahan bun nəbathudud nadəlomian ideh san, gai itoh
sal len nəmargobut. ^{††10} Avil gidat ideh ḃeləmas bun
nəbathudud nadəlomian ideh san, gai itoh tin len
naḡial, ale səkad natideh len nəlon togol avan ideh
ḃipes həbetw, teh len nəsaan. ¹¹ Be gidat ideh ḃemə-
tahan bun nəbathudud nadəlomian ideh san, gai itoh
len nəmargobut, iyar len nəmargobut, ale etətan hən
naut tovi lan, husur nəmargobut igol namətan iḃesw.

¹² Nutos nategai van hən gamit atuhnətuḡw gail,
husur nəsaan samit gail lumaruḃat bathut nəsa
aYesu togole ḡos gamito.

¹³ Nutos nategai van hən gamit atata gail,
husur ke mættoləboi tia aKriso totoh tia len
natuḃatan. †

Nutos nategai van hən gamit nəmantuhmar gail,
husur ke len nəḃalan mai atenan tosa vəsa tovi tə-
mat, mətowin tia.

¹⁴ Nutosi van hən gamit atuhnətuḡw gail
husur mətoləboi aTata.

Nutosi van hən gamit atata gail
husur mətoləboi tia ategai totoh tia len natuḃatan.
Nutosi van hən gamit nəmantuhmar gail,
husur mətudaŋ, mai nasoruan siGot ipat tabtab len
gamito,

ale len nəḃalan mai atenan tosa vəsa tovi təmat,
mətowin tia.

¹⁵ Samteləmas bun naḡide sinavile a pan mai natit
gail sinavile a pan. Husur mətḃeləmas bun naḡide mai
natit gail sinavile a pan, mətsaləmas bun aGot Tata.

¹⁶ Bathut natit ḡisi len navile a pan, na-ləŋon-masuḡ-
həni-an hən nibemito, na-ləŋon-masuḡ-həni-an hən
namətamito, naḡivan len na-pul-hən-natite-an, nat-
galen ḡisi ləsagəm len aTata, ao logəm len navile a
pan egai tosa. ¹⁷ Ale navile a pan mai naləŋonian san
gail lotosa, gagai ivan van vəmasig; avil avan ideh to-
gol naləŋonian siGot, itoh tin van vi sutuai.

Aenemi seKriso gail

¹⁸ Anatugw gail, namityal naməkot hən navile a pan
egəm pəpadaŋ. Mətosəsəlonḡ həni tia ke avan sua tovi
enemi seKriso dereh tegəmai, ale gagai nəvanuan
tosobur lotovi enemi seKriso lovisi tia. Husur natgale-
nan, datoləboi ke gagai evi namityal naməkot hən
navile a pan. ^{††19} Nəvanuan galenan luvan dan gidato
dattovi siYesu, be ləsavi gidat ideh; husur lətavi gidat
ideh, lətətah mai gidat sal. Be husur ke lotovan, eḡu-
sani ke ləsavi gidat ideh.

† 2.7 Jon 13.34 †† Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag
hən aKrisen, be ləḃemətahan naKrisen gail am, logəras galit
gabag ke lotovi Krisen † 2.13 Jon 1.1 †† 2.18 Mat 24.5, 23-24;
Mak 13.21-22

²⁰ Avil gamito, aKriso eviol hən aNunun mai gamito
ale gamit ḡisi mətoləboi nakitinan. ²¹ Mətonau ke nu-
tos nategai van hən gamito husur ke mətsaləboi
nakitinan a? Ao. Nutosi husur ke mətoləboi nakitinan,
mətoləboi ke naliboŋan ḡisi ləsagəm len nakitinan.

²² Nəvanuan nalibliboŋan evi ase? Evi nəvanuan
tomətahun ḃike aYesu tovi aKriso, ikele ke aYesu savi
aKriso, aGot sətabtabuh lan. Nəvanuan enan evi ene-
mi seKriso, ike aGot savi aTata mai aYesu savi aNatun,
emətahun ḡəlar ḡisi. ²³ Avan ideh tomətahun aNatun
aGot, gai sətah mai aTata am. Be avan ideh tokel uri ke
tovi siNatun aGot, gai itah mai aTata am. ††

²⁴ Nəsa mættosəsəlonḡ həni len natuḃatan hən nə-
mauran mættokade len aKriso, mitiməstəḡau gati len
nəlomito. Mətḃetəḡau gat nəsa mættosəsəlonḡ həni len
natuḃatan, dereh gamit am mititoh tin len aNatun
aGot mai aTata. ²⁵ Ale ikel gat na-kel-gati-an egai ke:
dereh tigol datikad nəmauran vi sutuai.

²⁶ Nutos natgalenan van hən gamito, nutos husur
alat lotoke ləḃegəras gamito. ²⁷ Be gamito, aYesu eviol
hən aNunun aGot mai gamito, gai itoh tin len gamito
gol ke mətsaḡidol len naḡusanan ideh hən avan ideh
am ḃeḡusan gamito. Evi aNunun aGot toḡusan gamito
hən nakitinan husur natit ḡisi; nəsa toḡusan həni evi
nakitinan, savi naliboŋan. Suḡnan ke toḡusan gamito,
toh tin len aKriso.

²⁸ Evoi, anatugw gail len nadəlomian, mititoh tin len
aKriso, hən ke nəboŋ ḃetəlmam asike datḃikad nə-
lon-uri-an, asike datḃikad namətahwan, asike nahuru-
dat ḃisa len nəhon. ²⁹ Mətḃeləboi ke aGot tonor, mə-
toləboi am ke nəvanuan ḡisi lotogol nanoran, nə-
pasian salito egəm len aGot.

Anatun aGot gail

3 Məteris na-ləmas-buni-an aTata toviol masuḡ
həni mai gidato, hən gai ḃekis gidato hən anatun
gail. Ekitin, datovi anatun aGot gail! ††† Imagenan, nə-
vanuan navile a pan ləsaləboi gidato, bathut ke
ləsaləboi aGot. ² Gamit notoləmas bun gamit ḡisi,
gidato datovi anatun aGot gail tia, be dereh datəgəm
suḡnan nəsa? Datsaləboi, savisi sal. Avil datoləboi ke
nəboŋ aKriso ḃevisi, dereh datesuḡnan gai husur
dereh dateris ḡarḡar həni hum gai kitin. ³ Ale galit ḡisi
lotokad nə-vatvat-*vir*-an hən ləberis maien həni, lotə-
ḡau gat tabtab hən naveveuan hən nəlolit gabag
suḡnan ḡai aKriso toveveu.

⁴ Avan ideh togol nəsaan eḡur kotov nalo siGot
husur nəsaan evi na-ḃur-kotov-nalo-an. ⁵ Ale mə-
toləboi ke aKriso evisi hən ḃilav kuv nəsaan gail. Mə-
toləboi gai səkad nəsaan ideh lan. ⁶ Nəvanuan ḡisi lo-
totoh tin len gai ləsagolḡol nəsaan; nəvanuan ḡisi loto-
ḡolḡol nəsaan, ləsarisi boŋ ideh, ləsaləboi.

⁷ Tuhnətuḡw gail, avan ideh sategəras gamito. Nə-
vanuan togolḡol nəsaan tonor, inor, hum aKriso tonor;
⁸ avan ideh togolḡol nəsaan, gai evi setəmat husur
natəmat igolḡol nəsaan len natuḃatan van vəbar

†† 2.23 Mat 11.27; Jon 5.23, 15.23 ††† 3.1 Jon 1.12

daməŋai. Bathut natenan, aNatun aGot evisi mōs bəmədas nauman gail setəmat hən ləbimasig.

⁹ Nəvanuan p̄isi lotokad nəpasian salito len aGot, ləsagolgol nəsaan am husur nəboruan siGot ipat len nəlolito, iŋan hum namisurhuhai toŋan, gol lodədas ləbīgol nəsaan bathut lukad nəpasian len aGot tolav nəmauran mai galito. ¹⁰ Anatun aGot gail lotile len anatun natəmat gail maiegai ke: nəvanuan p̄isi ləsagolgol nanoran, mai nəvanuan p̄isi ləsələmas bun nəbathudud nadəlomian ideh salito, lovi setəmat, ləsavi siGot. †

¹¹ Imaienan, egai evi nasoruan məttoşəsəloŋ hən len natubatan ke: datimasləmas bun gidat gabag. ††¹² Sاداتesurman aKen tovi sitenan tosa vəsa masuŋ tovi təmat. Sاداتesurman aKen, gai togol Apel, aŋan, tomat. ‡ Ale aKen igole imat sil nəsa? Igole bathut natgalenan aKen togole lusa vəsa, be natgalenan aŋan togole lunor.

¹³ Imaienan bathudud nadəlomian, alat navile a pan ləbēmətahun bun gamito, samtesəhoŋut len na-mətahun-buni-an salito. ††¹⁴ Datoləboii ke dattomakuv dan nəmatan vaḃis len nəmauran tia bathut ke dattoləmas bun nəbathudud nadəlomian. †† Avan ideh saləmas bun galito, gai səmakuv dan nəmatan sal. ¹⁵ Galit ideh tomətahun bun nəbathudud nadəlomian ideh evi nəvanuan na-gol-nəmatan, ale hum məttoşəboii, nəvanuan na-gol-nəmatan səkad nəmauran vi sutuai lan.

¹⁶ Datoləboii tia ke na-ləmas-buni-an imaiegai ke: aYesu Kristo eviol kəmas hən nəmauran san mōs gidato; imaienan, gidat m̄au, datehəhaŋur hən datḃeviol hən nəmauran sidato mōs nəbathudud nadəlomian.

¹⁷ Avan ideh topul hən natite sinavile a pan, toris nəbathudud nadəlomian ideh topar tit hən ḃimaŋur lan, ale asike nəlon ḃitaŋisi, imabe? Gai ikad na-ləmas-buni-an siGot len nəlon a? Aoa! †††

¹⁸ Tuhnətuŋw gail, sadateləmas bun gidat gabag hən nasoruan o nəsa datḃikele ŋai, be dateləmas bun gidat gabag len nakitinan mai len nəsa datḃigole. ¹⁹ Datḃeləmas bun gidat gabag maienan, dereh dateləboii ke dattovi sinakitinan; dattovi siGot tovi nakitinan. Imaienan dereh nəlodat tikad natəmat len nəhon aGot, ²⁰ naut kəmas nəlodat tokel mai gidat səḃodato ke datimaspanis. Husur aGot esəhor masuŋ hən nəlodato, gai eləboi natit p̄isi. ²¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, asike nəlodato səḃodat ḃikel mai gidat ke datḃipanis, be nəlodat ḃimasil, datukad na-il-ḃuri-an hən datḃeil len nəhon aGot. ²² Ale dereh aGot teviol hən natideh datḃeusi hən, husur datugol nəsa gai tokele, datugol natit gail lotogol gai tohəhaŋur. ²³ Ale nakelean todaŋ san ekəmaiegai ke: Datimaskad nadəlomian len nahəsan aNatun tovi aYesu Kristo, datimasriŋ nəlodato lan. Ale datimasləmas bun gidat gabag hən datḃehusur nakelean todaŋ gai tokel mai gidato. †††²⁴ Alat lotogol nəsa aGot tokele, galit lutoh tin

† Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be asike ləbələmas bun naKristen gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kristen. †† 3.11 Jon 13.34 ‡ 3.12 Gen 4.1-8 †† 3.13 Luk 6.22; Jon 15.18-19, 17.14 †† 3.14 Jon 5.24 ††† 3.17 Deu 15.7-8 ††† 3.23 Jon 13.34, 15.12, 17

len gai, ale gai itoh tin len galito. Ale len aNunun gai toviol hən mai gidato, datoləboii ke gai itoh tin len gidato.

ANunun aGot o nanunun gəgəras?

4 Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, samtedəlom nanunun p̄isi, be mətəbunus səhot gail ke lovi siGot o ləsavi esan. Mitigol timaienan husur ahai kelkel ur gəgəras isoḃur lovi lan naut p̄isi len navile a pan. ⁵² Mətoləboi mətḃeləboii ke tovi aNunun aGot maiegai: ideh tokel uri ke aYesu Kristo egəm vi vanuan tokad niben, gai evi siGot, ³ wake ideh sakel uri, gai imabe? Gai savi siGot. Evi nanunun atenan tovi enemi seKristo tabtab. Mətəşəsəloŋ hən ke atenan tovi enemi seKristo ḃegəmai, ale gagai itoh tia len navile a pan.

⁴ Tuhnətuŋw gail, mətovi siGot ale mətəşəhor ahai kelkel ur gəgəras galenan husur aNunun aGot totoh len gamito esəhor natəmat totoh len alat navile a pan. ⁵¹⁵ Ahai kelkel ur gəgəras galenan lovi sinavile a pan, imaienan nasoran salito egəm len nənauan sinavile a pan, gol ke navile a pan losəsəloŋ hən galito. ⁶ Be ginamito, namtovi siGot, ale alat lotoləboi aGot losəsəloŋ hən ginamito. Galevis ləsavi siGot. Galito, ləsəsəşəloŋ hən ginamito, lomətahun ginamito. Husur natgalenan beti, datoləboi datḃeləboi səhot aNunun nakitinan mai nanunun nagəgərasan.

AGot evi na-ləmas-buni-an

⁷ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, dateləmas bun gidat gabag tabtab bathut aGot evi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gidat ideh toləmas bun ideh am maienan ikad nəpasian len aGot, eləboi aGot. ⁸ Gidat ideh asike ḃeləmas bun ideh am maienan, gai imabe? Gai saləboi aGot, bathut aGot evi na-ləmas-buni-an. ⁹ AGot eləmas masuŋ hən gidato. Eŋusan na-ləmas-buni-an san təbaŋ gidato maiegai ke: esəvat aNatun uluŋman tosua səḃon vi lan navile a pan, hən, len gai, datḃikad nəmauran kitin. ^{5††10} Na-ləmas-buni-an kitin evi nəsa? Mətunau ke evi na-ləmas-buni-an dattokade nəboŋ dattoləmas bun a Got a? Ao, savi enan. Na-ləmas-buni-an kitin evi na-ləmas-buni-an siGot toləmas bun gidato, toşəvat aNatun hən ḃetutumav hən nəmauran san gabag, hən ke, len gai, aGot ḃeruḃat nəsaan sidato gail dan gidato. ^{5†}

¹¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, aGot ḃeləmas bun gidato len naŋide tomaienan, gidat m̄au datimasləmas bun gidat gabag. ¹² Səkad avan ideh toris aGot boŋ ideh. Be datḃeləmas bun gidat gabag, aGot itoh tin len gidato gol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suŋman toləŋoni. ^{5††}

¹³ Datunau ləboii ke dattotoh tin len aGot ale datunau ləboii ke gai totoh tin len gidato husur eviol hən aNunun mai gidato. ¹⁴ Ale namtorisi tia ke, namtukel koti ke aTata esəvat aNatun uluŋman hən ḃilav kuv alat navile a pan dan nəsaan salito. ^{5†15} Avan ideh tokel koti

§ 4.1 Deu 13.2-6 §† Len naut egai, nəboŋ toke, mətəşəhor ahai kelkel ur gəgəras, namilen ke mətəoil gəgat len nakitinan. §††

len nəhon nəvanuan gail ke aYesu tovi aNatun aGot, aGot itoh tin len avan enan ale avan en itoh tin len aGot. ¹⁶ Ale datoləboi tia na-ləmas-buni-an aGot tokade, toləmas bun gidat həni. Datorij nəlodato len na-ləmas-buni-an enan. AGot evi na-ləmas-buni-an, ale avan ideh totoh tin len na-ləmas-buni-an enan, gai itoh tin len aGot mai aGot itoh tin len gai.

¹⁷ Husur natenan, aGot igol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suṃan toləṃoni, hən ke dat-bikad na-il-buri-an len nəhon nəboṃ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Imaienan husur len natohan len navile a pan egai, datutoh tin len aGot suṃan aYesu totoh tin len aGot. ¹⁸ Namətahwan ebuer len na-ləmas-buni-an be na-ləmas-buni-an kitin ehut namətahwan, husur nəpanismen evi nəkadun namətahwan. Avan ideh tomətahw len nəpanismen, na-ləmas-buni-an siGot lan səsarpoṃ suṃan aGot toləṃoni.

¹⁹ Datukad na-ləmas-buni-an bathut a ṃo aGot eləmas masuṃ hən gidato. ²⁰ Avan ideh ḃike, "Noləmas bun aGot," be emətahun bun nəbathudud nadəlomian ideh, gai evi nəvanuan nalibliboṃan. Husur asike ḃeləmas bun nəbathudud nadəlomian ideh torisi tia, imabe eləmas bun aGot gai sarisi? Saləboi ḃigole.

²¹ Ale aGot ikel nategai hən gidato ke, avan ideh toləmas bun aGot, timasləmas bun nəbathudud nadəlomian san tu. †

Nadəlomian len aYesu, aNatun aGot

5 Nəvanuan ḃisi lotodəlomi ke aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan, galit lukad nəpasian salito len aGot. Ale galit ḃisi lotoləmas bun gai topasus, loləmas bun ideh tokad nəpasian lan am. ² Datoləboii ke dattoləmas bun anatun aGot gail nəboṃ dattoləmas bun aGot, dattogol nəsa tokele. ³ Bathut datḃeləmas bun aGot, dereh datigol nəsa tokele. Ale natgalen tokel gail, ləsədaṃ hən datḃigol gail. ††⁴ Husur galit ḃisi lotokad nəpasian len aGot, loil gəgat dan naṃide tosa gail silat navile a pan, lowin. Nadəlomian sidato evi nədaṃan hən dattoil gəgat dan naṃide silat navile a pan. ⁵ Ase eləboi ḃeil gəgat dan naṃide silat navile a pan? Nəvanuan todəlomi ḃai ke aYesu evi aNatun aGot.

⁶ AYesu Kristo evi gai togəṃ hən ḃibaptais len nəwai mai hən nəda han ḃisel len nəmatan san. Len nəwai mai nəda egəmai. † Savi nəwai hən nəbaptaisan san

4.9 Jon 3.16 §‡ 4.10 Rom 5.8, 10; 1Jon 2.2 §†† 4.12 Jon 1.18 §† 4.14 Jon 3.17, 4.42 † 4.21 Mat 22.36-40; Mak 12.28-31; Luk 10.25-28 †† 5.3 Jon 14.15 † Len nasoruan ta Kris, baptais səpat, ike nəwai ḃai ale nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəwai evi nəwai hən nəbaptaisan.

ḃai be nəwai enan mai nəda hən nəmatan san. Ale evi aNunun aGot tokel koti bathut ke aNunun aGot tovi nakitinan. ⁷ Husur itor enan lukel kot nakitinan, ††⁸ aNunun aGot mai nəwai mai nəda; ale lototor lukel kot natit toḃitoṃ ḃai. ⁹ Len nakotan datodəlom na-kel-koti-an sinəvanuan, be nakitinan hən na-kel-koti-an siGot esəhori husur evi na-kel-koti-an aGot tokel koti husur aNatun uluṃan. ¹⁰ Imaienan, alat lotorij nəlolit len aNatun aGot lodəlom nəsa aGot tokel koti husur aNatun ale lukad nadəlomian enan len nəlolito. Avil alat ləsədəlom aGot ehum lotoke aGot tolilibloṃ husur ləsədəlom na-kel-koti-an aGot tokele husur aNatun uluṃan. ¹¹ Na-kel-koti-an imaiegai ke: aGot eviol hən nəmauran vi sutuai mai gidat tia ale nəkadun nəmauran enan evi aNatun uluṃan. ¹² Alat lotokad aNatun aGot len nəlolito, lukad nəmauran enan; ale alat ləsəkad aNatun uluṃan aGot len nəlolito, lumabe? Ləsəkad nəmauran enan. ††

¹³ Nutos natgalenan van hən gamit məttorij nəlomi-to len nahəsan aNatun aGot hən məḃeləboii ke məttokad nəmauran vi sutuai. ¹⁴ Gidato, datsəkad nəlon-uri-an len nəhon aGot ke, datḃeusi hən natideh tonor hən naləṃonian san, dereh gai tesəsəloṃ hən gidato.

¹⁵ Ale datḃeləboii ke tosəsəloṃ hən natideh datousi həni, ḃeti datoləboii ke eviol hən nəsa dattousi həni.

¹⁶ Gəḃeris nəbathudud nadəlomian ideh togol nəsaan, be savi nəsaan togol tomakuv dan aGot, gisor tuṃ ṃosi, ale dereh aGot teviol hən nəmauran kitin maii. ††† Nusor husur nəsaan savi nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot, be ikad nəsaan sua togol nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai, ale nəsakele ke gisor tuṃ ṃos galit lotogol enan. ¹⁷ Natit ḃisi ləsanor lovi nəsaan, be ikad nəsaan galevis ləsagol nəmatan, ləsagol ke nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai.

¹⁸ Datoləboii ke nəvanuan ḃisi lotokad nəpasian salit len aGot, ləsagolgol nəsaan husur aNatun aGot ihavhav hən galito, etəgau gol galito hən gai tosa vəsa masuṃ tovi təmat ḃedədas ḃibar galito. ¹⁹ Datoləboii ke datovi siGot naut kəmas ke galit am lotosuh len navile a pan lutoh len navəlan gai tosa vəsa tovi təmat. ²⁰ Ale datoləboii ke aNatun aGot togəṃ tia ale eviol hən naləboian hən datḃeləboi aGot kitin, ale datutoh tin len aGot kitin, datutoh tin len aNatun uluṃan, aYesu Kristo. Atenan evi aGot kitin, evi nəmauran vi sutuai.

²¹ Bathut enan, anatugw gail len nadəlomian, mətelələgau hən gamito dan nagot gəgəras gail.

†† 5.7 Deu 19.15 †† 5.12 Jon 3.36 ††† Nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot evi nəsaan togol nəvanuan tomat vi sutuai.

2 Jon

Nalõbulat napisulan na-vəha-ru-an aJon totesi van hən alat siYesu

Ase itos nalõbulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalõbulat egai hən nəsa?

Itosi hən bẽvusan alat siYesu hən nãvide hən lə̃bitoh, bon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalõbulat m̃os ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̃isi.

AJon itos nalõbulat n̄ais?

Hum ma totesi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an mai na-sor-tũ-an (1-3)

2) Nakitinan mai na-ləmas-buni-an (4-11)

3) Nə-maris-kotovi-an (12-13)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau, nəvanuan na-il-a-m̃o-an, nutos nalõbulat egai van hən gaiug, Levet †, aGot totabtabuh len gaiug, van hən gaiug mai anatur̃m̃ gail. Noləmas bun gamit len nakitinan. Be savi ginau n̄ai, galit p̃isi am lotoləboi nakitinan, loləmas bun gamito, ² bathut nakitinan itoh len gidat tabtab ale titah mai gidat vi sutuai. ³ AGot teviol kəmas hən navoian mai gidato, nəlon titan̄is gidato, nəlodato tikad natə̃m̄at. Natgalen p̃isi legəm len aGot Tata mai aYesu Kristo tovi aNatun aTəman, ale datikad natgalenan len nakitinan mai na-ləmas-buni-an.

Nakitinan mai na-ləmas-buni-an

4 Nukemkem masũv̄ nəboŋ notosã ləboii ke anatur̃m̃ galevis lohusur nakitinan hum aTata tokele hən gidato. ⁵ Imaienan nukel mai gaiug, Litegai, ke, gidat dateləmas bun gidat gabag. †† Enan, nototosi van hən gaiug, savi nakelean veveu todaŋ, be datukade len natubatan. ⁶ Na-ləmas-buni-an imaiegai ke: datigol nəsa aGot tokele. Enan evi nakelean todaŋ mət-

† *Levet evi nasoruan sua sidato namilen napəhãvut tõvat nəhes hum nasũb. Len naut egai, nəboŋ toke Levet mai anatur̃m̃ gail, evi nasoruan tosusuah namilen toke nalũvoh sua len naut sua lotovi alat siYesu ei. Ale len nãvide tomaienān, len naut v̄isusua aJon toke Litegai am. †† 1.5 Jon 13.34, 15.12, 17*

tosəsəlonŋ hən len natũbatan, ale mitimashusuri. Məteləmas bun gamit gabag!

⁷ Nəvanuan gəgəras isõbur lupernan navile a pan tia, galit lomətahun lə̃bikel ləboii ke aYesu Kristo egəm vi vanuan kitin tokad niben. Nəvanuan ideh tomagenan evi nəvanuan gəgəras, aenemi seKristo. ⁸ Məteləlagau hən gamito hən asike nəsa dattoum m̄osi b̄imasig be hən mət̄bikad nakonp̄urp̄uran kavkav aGot totəgau gati m̄os gamito len nəmav.

⁹ Avan ideh asike b̄itoh tabtab len nāpusanan seKristo, avil b̄ivan masũv̄ am, atenan, aGot satoh len nəlon. Avan ideh totoh tabtab len nāpusanan, gai ikad aGot Tata mai aNatun, gəlar p̃isi len nəlon. ¹⁰ Imagenan, avan ideh b̄egəm hən gamito, be asike b̄ilav nāpusanan seKristo gəm hən gamito, samtehəhãvur hən b̄eb̄is lohoim samito, samtike, "Ivoi," maii; ¹¹ husur avan ideh b̄ike, "Ivoi," maii, gai ībon mai atenan len nəsaan togolgole.

Nə-maris-kotovi-an

12 Nukad natit isõbur hən nəb̄itosi van hən gamito, be nomətahun nəb̄itosi hən napen len nalõbulat. Avil nuvatvat viri ke nəb̄itoh mai gamito, ale dereh gidat datihol gabag hən dat̄bepul hən nakemkeman.

¹³ Levet, ãvãm̄, aGot totabtabuh lan, anatun gail, lukel na-ke-ivoi-an vi təban gaiug.

3 Jon

Naloḅulat napolisulan na-vəha-tor-an aJon totoṣi

Ase itos naloḅulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos naloḅulat egai hən nəsa?

Itosi hən beṽusan alat siYesu hən naṽide hən ləḅitoh, ḅon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos naloḅulat van hən ase?

Itosi van hən aKaius mai alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut ḅisi.

AJon itos naloḅulat ḅais?

Hum ma totoṣi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an van hən aKaius (1-4)

2) Sagigol tətōṽ hən naṽide tosa seTiotrefes, be gigol naṽide tivoi, gevi tarhət sihai ḅusan gail lotogəmgəm ei len nəyaran salito (5-12)

3) Nə-maris-kotovi-an (13-15)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-ṽo-an, nutos naloḅulat egai van hən gaiug, aKaius, notoləmas bun gaiug len nakitinan. †

² Gaiug, notoləmas bun gaiug, nous aGot ke tilav nədaŋan mai gaiug hən natit ḅisi len nəmauran saṽ ḅivoi ḅai ale hən gəḅimaur, hum notoləboi tia ke nəloṽ tomaianan. ³ Nokəmaianan husur nəboŋ nəbathudud nadəlomian galevis lototəlmam, lugol ginau nukemkem masuṽ nəboŋ lotokel kot nəloṽ todaŋ len aGot, mai naṽide saṽ tohusur nakitinan ḅai.

⁴ Anatugw, nəboŋ notosəsəloŋ ke anatugw gail len nadəlomian lotohusur nakitinan, igol ginau nukemkem səhor natit ḅisi am.

Igol aKaius eləŋon ivoi am len nəlon

⁵ Gaiug, notoləmas bun gaiug, len nadəlomian saṽ goil gəgat nəboŋ gotoum vi tarhət sinəbathudud nadəlomian gail, naut kəmas lotovi metḅos. ⁶ Len nəhon alat siYesu, galit lukel kot na-ləmas-buni-an saṽ vi təban galito. Gevi tarhət salit len nəyaran salito len naṽide tonor hən nəsa aGot toləŋoni. ⁷ Husur len natuḅatan hən nəyaran salit ṽos nahəsən Nasuḅ, ləsəlav natideh sinəvanuan ləsəkad nadəlomian. ⁸ Imaianan, gidat ṽau datevi tarhət sinəvanuan nəyaran lotomaianan hən datḅeum ḅonḅon mai galito ṽos nakitinan.

† 1.1 Uman 19.29; Rom 16.23; 1Kor 1.14

ATiotrefes mai aTemetrius

⁹ Ginau nutos natuhloḅulat van hən alat siYesu tia hən ləḅevi tarhət sinəvanuan nəyaran galenan, be aTiotrefes, toləŋon bun hən ḅeil a ṽo, gai emətahun ginamito. ¹⁰ Imaianan, nəboŋ nəbegəmai, dereh nikel urur nəsa gai togolgole: len nasoruan sasa elibliboŋ, kel nəmadunamito. Be savi natenan ḅai, gai emətahun nəbathudud nadəlomian gail lotoyar ləḅitoh mai. Ale natsual am. Iḅai tas nəvanuan gail lotohəhaṽur hən alat lotoyar ləḅitoh mai galito, ale ehut galit dan alat siYesu.

¹¹ Gaiug, notoləmas bun gaiug, sagigol tətōṽ hən nəsa tosa, be gol tətōṽ hən nəsa tovoi. Gai togol nəsa tovoi, evi siGot; gai togol nəsa tosa, etətan hən aGot.

¹² Ivoi hən mətḅevi tarhət siTemetrius. Nəvanuan ḅisi lukel kot navoian san. Navoian len nəmauran san eṽu-san nakitinan. Ginamit am namtukel kot navoian san, ale mətoləboii ke namtokitin ḅai.

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Nukad natit isoḅur hən nəḅitosi van hən gamito, be nomətahun nəḅitosi hən napen len naloḅulat.

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh neris gamito, ale dereh gidat datihol gabag.

¹⁵ Nəlomit tikad natəṽat. Nabubur sidat gail lukel na-ke-ivoi-an van hən gamito. Kel na-ke-ivoi-an mai nabubur sinamit gail ḅisi ei.

Jut

Nalõbulat napisulan aJut totoi

Ase itos nalõbulat napisulan egai?

AJut itosi.

AJut itosi hən nəsə?

Nalõbulat napisulan egai ikel mai alat siYesu ke ivoi ke lelələgau hən galito hən asike ahai ƣusan gəgəras gail ləbemədas nadəlomian salito.

AJut itosi van hən ase?

Itos nalõbulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut gail ƣisi.

AJut itos nalõbulat napisulan egai ƣais?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 66.

1) AJut ikel na-ke-ivoi-an mai alat siYesu (1-2)

2) AJut itos nalõbulat hən bikel nalələgauan mai alat siYesu (3-4)

3) AGot eriŋ nəpanismen len nəvanuan mai aŋel lotogol tosa sutuai ale dereh teriŋ nəpanismen len alat lotogol tosa daməŋai (5-16)

4) Il gəgat len nadəlomian (17-23)

5) Nə-maris-kotovi-an tosal suh aGot (24-25)

Na-ke-ivoi-an sejut

1 Ginau aJut notovi naslev siYesu Kristo mai notovi aʋan aJemes, ginau nutos nalõbulat napisulan egai van hən gamit, aGot tolekis hən gamito hən mət-ḃevi esan. AGot Tata eləmas masuʋ hən gamito, aYesu Kristo ekətkəta kəkol hən gamito hən asike mətḃi-makuv dani. †

2 AGot, nəlon titaŋis gamito, gai tigol nəlomit tikad natəmat mai gai teləmas bun gamito. Natgalen tepul am tabtab len gamito.

Ahai ƣusan gəgəras gail

3 Gamit notoləmas bun gamit ƣisi, noləŋon masuʋ hən nəḃitos nalõbulat van hən gamito husur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan gidat ƣisi dattokade. Be nunau ke nimastosi van hən gamito husur natsual am hən mət-ḃehisi habat hən mətḃetəgau gat naʋusanan hən nadəlomian sidato. Naʋusanan galenan, aGot eviol vəha-sua həni ƣai mai nəvanuan san gail. 4 Nokə-maienan husur ikad nəvanuan galevis ləsəkad nadəlomian ideh len aGot. Galit loliligis mədau hən galit len gamito, luke narubətian siGot idaḃn həni ke lalumuān mai latpəhaʋut loləboi ləḃehusur naʋide taʋtaʋor, naʋide selipah. Nəvanuan galenan ləsəkad nadəlomian, lupair dan aMasta sidato tosua səḃon ƣai, Nasuḃ aYesu Kristo. Na-tos-gati-an ta sutuai ikele tia ke dereh limaspanis sil natgalenan. ††

5 Məttoləboi natgalenan tia, be nukə nigol mitinau təlmam həni ke, naut kəmas Nasuḃ tosəhar kuv nəvanuan san gail dan naut a Ijip, len nəboŋ lotohusur

nəboŋ galenan, galit galevis ləsəkad nadəlomian lan. Sil natenan igol galit ƣisi ləsəkad nadəlomian lan lumasig buni. †6 Mitinau təlmam hən aŋel gail ləsail gəgat len namilelito be lotogam dan naut a im salito. AGot itah gat galit len nəmargobut topat vi sutuai. Ibaŋis gat galito vir nəboŋ totibau ḃepəpəhun navoian dan nəsaan lan. 7 Ale nəlomit satiboŋboŋ hən naḃiltivile eru enan, Sotom mai Koḃorrahan mai navile gail lotodar vis gəlaru. Nəvanuan naut galen gail lohusur naʋide hən naitian tosa, naʋide hən naitian tiltile ləsanor. Alat naḃiltivile galenan lumasig buni len nəhab hum nalələgauan husur nəhab topaŋ vi sutuai ḃevi nəpanismen silat lotosa. ††

8 Len naʋide tomagenan, ahai ƣusan gəgəras galenan, lohusur naḃəḃer salito, gol ke lotogol nibelit to-ḃiŋḃiŋal len naʋide tosa lotohusuri. Lomətəhun avan ideh ḃeil a ḃə hən galito, ale losəvar alat lotoyalyal len nəmav. 9 Lupesəvar magenan wake aMikael, naut kəmas toʋat nəhes hum abiltiŋel, gai sasəvar Natəmat. Nəboŋ aMikael tosor ḃalḃal mai Natəmat, toʋitʋituh maii husur niben aMoses, len nəboŋ enan, aMikael sasor vilesi. AMikael eləboii ke savi esan hən ḃisaḃ səhoti hən ḃipanis, savi esan hən ḃisor ḃisa lan, ale ikel maii ƣai ke, “Nasuḃ ḃəmau tesivoh len gaiug!” ††10 Be ahai ƣusan gəgəras galenan lusor viles, losəvar natit gail lototətan həni. Lohum narivatvat, lohusur naləŋonian hən nibelit ƣai gol lomədas galit səḃolit vəmasig. 11 Ere! Nəpanismen ipat vir galito husur lupal sob, lohusur naʋisal siKen togol aʋan tomat. Lugam husur nəvat gol lotosab suḃan aPalaam toləŋon ma-

† 1.1 Mat 13.55; Mak 6.3 †† 1.4 Kal 2.4; Tit 1.16; 2Pit 2.1

‡ 1.5 Exo 12.51; Num 14.29-30 †† 1.7 Gen 19.1-25 ††
Aḃiltiŋel: 1Tes 4.16 Maikel: Dan 10.13, 21, 12.1; Kelv 12.7 Niben
aMoses: Deu 34.6 Sivoh: Zec 3.2

suŵ hən nəvat. Ale suŵan aKorah tomətahun aMoses, dereh limasig husur lomətahun aGot. ^{†12} Hum nasəhau məttołəboi mətḅibat lan, nəvanuan galenan lomədas nabonan samito nəboŋ məttohan ḅonḅon len nəhanan na-ləmas-buni-an gail. Ləsənu avan ideh am be lokətkəta təban galit səḅolit ŋai, lohūm nəmarigw nəlan toŵuvj be saləboi ḅeus, lukele ke lukad isobur be ləsaləboi ləḅigol natideh. Losuŵan nəhai topar ŵite len nəboŋ hən nəmatuan, nəvanuan gail lotoput kuvi, imat ebun ¹³ Lohūm nətas kudkud topus, nabubus han tosel vahut, tolav nəpahsago hən nagolean salito tomədas nahəsəlito. Lohūm naŵeso lotorus dan nəḅisal salit gail. Ŋa aGot etəgau gat naut len nəmar-gobut tomtot vi sutuai vir galito.

¹⁴ Nau aEnok tovi naməlevruan len nəpasusan aAtam toil a ḵno hən, evi naməlevtesan tohusur aAtam. Gai boh epəhav utaut husur ahai ḅusan gəgəras galenan, ike, "Məteris! Nasuḅ aGot sətogəmai mai nabiltiłuḅoh hən aŋel san gail, ^{††15} hən ḅenənoŵ hən nəvanuan gail ḅisi mai nəbathut nakitinan. Dereh tepəpəhun navoian dan nəsaan, tikel vəhot nəpanismen tosil nəsaan gail ḅisi silat lotomətahuni. Dereh teriŋ nəpanismen len nəvanuan nəsaan galenan sil na-sor-mətahuni-an ḅisi lotokele nəboŋ lotosor tasi." ^{††16} Ahai ḅusan gəgəras galenan lukoblen tabtab. Lusor vilevil, lohūsur naləŋonian tosa salit səḅolit ŋai. Lusor patpat galit məhat, lusor hehe hən nəvanuan gail hən ke nəvanuan gail ləḅəhusur galito mai viol hən natit mai galito.

Nalələgauan gail

¹⁷ Be gamit notoləmas bun gamit ḅisi, nuke mitinau təlmam hən nasoruan ahai pispisul siMasta sidato,

† Ken: Gen 4.3-8 Palaam: Num 22.1-35. Korah: Num 16.1-35
†† 1.14 Gen 5.18, 21-24 ‡ Ris Enok 1.9 tovi naləḅulat seJu gail. Naləḅulat lotokisi hən aEnok səpat len nasoruan siGot.

aYesu Kristo, lotokele a ḵno mai gamito. ¹⁸ Luke, "Len nəboŋ hən nənoŋan hən navile a pan, dereh tikad nəvanuan gail ləḅisor viles nakitinan aGot tokel vəhoti mai ləḅəhusur naləŋonian salit gail tosa." ^{††19} Ahai ḅusan gəgəras galenan dereh lepəpəhun gamito, naləŋonian salit gail luwol hən nəmauran salito husur aNunun aGot ebuer len galito. ²⁰ Be gamit notoləmas buni gamit ḅisi, məteil gəgat am akis len nakitinan, hən nadələmian samit togəm len aGot ḅidaŋ am. Sor tuŵ len aNunun aGot, ²¹ təgau gat tabtab hən nəmauran toŵusan na-ləmas-buni-an siGot. Vatvat vir nəmauran vi sutuai, aMasta sidato, aYesu Kristo beviol hən mai gamito len nəlon totaŋis gamit tia.

²² Nələmit titaŋis alat nəlolit tour nadələmian salito. ²³ Lav kuv nəvanuan tile gail, sabul galit dan nəhab hən nəpanismen. Ikad nəvanuan tile gail am, nələmit titaŋis galito, be mətelələgau hən gamit hən asike nəsaan salit ləḅidos gamito, mətemətahw hən asike mətḅelis gamit len nəsaan salito. ‡

Nə-sal-suhi-an

²⁴ Nə-sal-suhi-an vi təban aGot toləboi ḅetəgau gat gamito hən asike mətḅipes habətw, asike mətḅiteh. Eləboi ḅeriŋ gamit məteil len nəhon tokad namənas, natideh tosa toḅuer len gamito, mətukemkem. Gai evi aGot səḅon tosua ŋai, səkad ideh am. aGot, len nəsa aYesu Kristo, aMasta sidato togole ḵnos gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəpanismen tonor hən gidato. Namənas, nəyalyalan, nədaŋan mai na-il-a-ḵno-an lovi esan len natubatan, gagai, mai vi sutuai. Ganan!

‡† 1.18 2Pit 3.3 ‡† Len nasoruan ta Kris ike, Mətemətahw hən nahurabat salito, nəsaan salit todos gail, mətemətahun bun gail am. Nasoruan enan evi nasoruan kəta.

Na-kei-vəhoti-an

Na-kei-vəhoti-an van hən aJon

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu itosi.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

AJon itos nalobulat egai hən bikel mai nəvanuan gail husur na-kəta-risi-an hən aYesu gai torisi. Na-kəta-risi-an enan eYusan nəsa bevisi len nəboŋ ləbegəmai.

AJon itos nalobulat egai m̄nos ase?

Itosi m̄nos alat lotokad nadəlomian. Itosi m̄nos naKristen gail len naut p̄isi.

Itos nalobulat egai n̄ais?

AJon itosi pəpadəŋ hən nasihau A.D. 90.

AJon anatun aSepeti evi ahai pispisul siYesu. AJon itos nalobulat egai, ale esəvati van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. Len nasihau galenan naut a Rom idaŋ masuŋ ale eil a m̄no hən nəvanuan naut tiltile gail len naut salit gail. Be naut a Rom emədas bun alat siYesu. Len nasihau A.D. 54 vəbar A.D. 68, aSisa a Rom, nahəsan aNero, gai emədas alat siYesu lototoh a Rom. Ale len nasihau A.D. 81 vəbar A.D.96, aSisa nahəsan aTomitian, gai tu emədas bun alat siYesu. Len nabunusian silat a Rom, aSisa salito esuŋnan nagot, be alat siYesu lomətahun ləbilotu hən, lulotu hən aGot mai Nasuŋ aYesu Kristo n̄ai. Imaienan nəvanuan a Rom lunau ke alat siYesu lomətahun aSisa, lovi enemi san gail. Husur enan luŋabun nəvanuan isoŋur lotokad nadəlomian len aYesu (2.10, 13, 3.10, 6.9). Lutah gat aJon ale loriŋi len natuhholoul Patm̄nos tohum naim bəbaŋis (1.9). Len nasihau enan aTomitian evi Sisa. AYesu evisi hən aJon len naholoul ei, ale ikel vəhot natit gail ləbevisi a tahw. AJon itos gat natgalenan. Itosi ke aSetan emədas masuŋ hən alat siYesu səhor ta m̄no. Avil alat lotoriŋ nəlolit len aYesu leil gəgat m̄nau, limassusumar, limasdaŋ ŋur na-ləŋon-isa-vəsa-an enan, naut kəmas ləbimat (12.11). AJon ike aYesu dereh tetəlmam ale aenemi san gail asike lukad nədaŋan am. Alat lotogolgoi nəsaan dereh lipanis, be alat lotoriŋ nəlolit len aYesu, lotovi esan, dereh ləbis len naut veveu aGot tokel gati ke likade mai.

- 1) AJon isor husur nalobulat egai (1.1-8)
- 2) Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan (1.9-20)
- 3) Nalobulat napisulan gail van hən alat siYesu len naut toməlevru (2.1-3.22)
- 4) Nabopita len nəmav esəŋav (4.1-11)
- 5) Nalobulat tobul tokad nabuburutan lotoməlevru (5.1-6.17)
- 6) Alat a Israel lotovi 144,000 (7.1-17)
- 7) Aŋel lotoməlevru loŋuv nətrampet lotoməlevru (8.1-11.19)
- 8) Napəhaŋut, nətrakon mai narivatəvat katkat eru (12.1-13.18)
- 9) Naŋehuh Sion mai nəwain hən navile a pan (14.1-15.8)
- 10) Navilesir naməkot gail (16.1-21)
- 11) APapilon toyalyal iteh vəmasirsir (17.1-20.10)
- 12) Napərehunian hən navoian dan nəsaan (20.11-15)
- 13) Nəmav veveu mai navile a pan veveu (21.1-8)
- 14) Naut a Jerusalem veveu (21.9-22.5)
- 15) Nə-maris-kotovi-an (22.6-21)

AJon isor husur nalobulat egai

1 Len nalobulat egai aGot ilav naləboian hən nəsa dereh bimasvisi asike idareh mai aYesu Kristo, hən aYesu bikel vəhoti mai naslev san gail lotovi vanuan san gail. AYesu esəvat aŋel san hən bikel vəhoti mai ginau, aJon notovi slev san. ² Nukel ur natit p̄isi notorisi, natit p̄isi tovi nasoruan siGot, mai natit p̄isi aYesu Kristo tokel koti mai ginau. ³ Avan ideh beŋurur

nalobulat egai mai alat siYesu, aGot tivoi hən. Alat ləbesəsəloŋ hən mai ləbigol nəsa tokele, aGot tivoi hən galito, husur nəboŋ hən natgalenan ləbevisi egəm pəpadəŋ.

Na-ke-ivoi-an van hən alat siYesu len naut toməlevru

⁴ Ginau aJon nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol

nəlomit tikad natəmət. Navoian mai natəmət enan arogəm len aGot tovi gai ta sutuai tia, gai gagai, mai tovi gai begəm sal. † Navoian mai natəmət arogəm len aNunun toməlevru †† a mō len nabiltihai bətbətah siGot. †5 Navoian mai natəmət arogəm len aYesu Kristo todaŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot. AYesu evi ahai a mō, nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan. Eil a mō hən nakiŋ gail hən navile a pan. Mitisal suh gai toləmas bun gidato, nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato. ††6 Igol datovi vanuan dattotoh pipihabəlan aGot, igol datogəm vi hai tutumav təban aGot aTəman. Nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an aripat lan vi sutuai sutuai! Ganan. ††

7 Məteris! Egəm mai nəmavukasw! Ale nəvanuan gail pisi dereh lerisi, galit am lotosari len nəmatan san. Nəvanuan len nahəmar gail pisi len navile a pan dereh litaŋ vaisis lan. Timagenan! Ganan! †††

8 Nasub aGot, ike, "Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot. Ginou novi atenan tovi gai ta sutuai tia tovi gai gagai, mai tovi gai begəm sal, novi Got notodaŋ masuŋ." ††

Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan

9 Ginou aŋon, awawa samito. Len aKristo, nutah mai gamito dattotoh pipihabəlan aGot, nutah mai gamit dattodaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an sal. Lubar hən ginou len naholoul lotokisi hən a Patmōs sil notokel ur nasoruan siGot mai nakitinan aYesu tokel vəhoti. Ehum nototoh len naim bəbanjis gegai. †0 Len nəboŋ sua siNasub, aNunun aGot iwol hən ginou. Vəha-sua ŋai nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat hum nətrampet. †11 Ike, "Gitos gat nəsa gotorisi, ale səvati van hən alat siYesu len navile toməlevru: a Efesus, a Smirna, a Perkamum, a Tiatira, a Sartis, a Filatelfia mai a Laotisea."

12 Nəboŋ notopair hən nəbəkəta ris ase tosor mai ginou, noris naŋial toməlevru lotopat a məhat len nametəlai nagol toməlevru lotoil. †3 Avan sua suŋan anatun nəvanuan eil len naut nametəlai naŋial galenan lotoil lan. Nahurabat san ebəlav bar narien, ale nəhau tutuŋ nagol ibanjis garu hənani len nəmabun.

14 Len nəkadun, navurun epəhw hum navurun nasip-sip, epəhw yesyes hum nasno. Namətan arohun

† Len naut egai nənoŋ hənani mai nahəsan aGot tokel mai aMoses: Ginou notovi ginou bogai notovi ginou sutuai nəbevi ginou (sal) vi sutuai. †† Len naut egai, aNunun toməlevru evi aNunun aGot. Ale məlevru ikad namilen ke toveveu buni o tonor buni. † Asia: 2Kor 1.8; alat siYesu len naut toməlevru: KelV 1.11; tovi gai gagai, tovi gai ta sutuai tia mai tovi gai begəm sal: Exo 3.14. †† todaŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot: Isa 55.4; ahai a mō: Psa 89.27; nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato: Kol 1.20. †† 1.6 Exo 19.6; 1Pit 2.5 ††† mai nəmavukasw: Dan 7.13; Mak 14.62; lotosari: Zec 12.10; Jon 19.37. ††† KelV 21.6, 22.13. Alfa evi naleta nametəkav len nasoruan ta Kris, mai omeka evi naleta naməkot. § Nəboŋ siNasub evi nəmariboŋ nametəkav hən nawik, nəmariboŋ aYesu tole məhat dan nəmatan, ale husur enan, alat lotokad nadəlomian lulotlotu hənani len nəboŋ enan. Nətrampet evi natsua lotoum hənani hən nametəlai ale nəboŋ lotoŋuv lan, iwol səhor nəwəlan hən nahəmadu.

nəhab towunwun. †5 Narien arobbilbil hun natəlai bras topat len nəhab gol topud vaŋial, ale nadolon ehun nəwəlan hən nabiltiwai tosel vi pan len naut tosobur. †16 Len nəvəlan nəmatu etəgau naŋeso toməlevru, ale nabu nəbalan tokan naut toru evivile dan nabuŋon. Ale nəhon ehum namityal tobilas nəmet len natuŋial.

17 Nəboŋ notorisi, nuteh bathurien suŋan notomat. Be eriŋ nəvəlan nəmatu len ginou, ike, "Sagemətahw, ginou novi nametəkav mai naməkot. ††18 Ginou novi gai tomaur. Numat be goris, gagai numaur vi sutuai vi sutuai. Notəgau naki hən nəmatan mai naut nəmatan, nukad nədaŋan hən na-il-a-mō-an səhor gəlar pisi.

19 Imagenan, gitos gat natit gail gotorisi tia, natit gail gagai mai natit gail ləbevisi a tahw. †20 Naŋeso toməlevru gotoris gail len nəvəlagw, mai nametəlai nagol hən naŋial toməlevru lotoil, namilelit tosusuah imaiegai ke: naŋeso toməlevru lovi aŋel gail lotokəkəta təban alat siYesu len naut toməlevru, ale nametəlai naŋial toməlevru lovi alat siYesu len naut toməlevru galenan.

Napisulan van hən alat siYesu a Efesus

2 "Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokəkəkəta təban alat siYesu a Efesus. Gitos nategai ke:

"Ginou nototəgau naŋeso toməlevru len nəvəlagw nəmatu, ginou notoyar len naut nametəlai nagol hən naŋial lotoil lan, ginou nokəmaiegai ke:

2 "Noləboi natit pisi məttogole. Noris nauman todaŋ samito mai nədaŋ-buri-an samito tobəlav. Noləboii ke mətsaləboi mətbətah mai nəvanuan sasa gail. Noləboii ke məttoŋusŋus kitev nakitinan len alat lotokis galit hən ahai pispisul be ləsavai ahai pispisul, ale mətusəbi ke lotogəgəras. †3 Mətosusumar, mətudaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an bathut nahəsəgw, ale məsapetəmas, nibemit saməhav.

4 Avil ikad natsua, nutor tas gamito len natgalegai ke: mətsaləmas bun ginou hum məttogole a mō, mətsaləmas bun gamit gabag. †5 Mitinau gat na-ləmas-buni-an nametəkav məttokade a mō. Mətuteh masuŋ dani. Mitipair təlmam gəm hən ginou ale um suŋan məttogole a mō. Asike mətbipair dan nəsaan samito, dereh negəm hən gamito, nilav kuv nametəlai naŋial samit dan naut toil lan. †6 Be ikad natsua len gamito tovoi: gomətahun naŋide silat seNikolaus, ginou am nomətahun buni. ††

7 "Avan ideh tokad nədariŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nidaŋ hən bihan naŋit nəhai hən nəmauran len nəParatais siGot. †††

§† Hən naves 13-15, ris Eze 1.24, 43.2; Dan 7.9, 13, 10.5-6 ††† Hən naves 16-17, Isa 44.6, 48.12, 49.2; Ipru 4.12 †† Alas seNikolaus lunau ke lotovi Kristen be lohurus naŋusanan seNikolaus, savi siYesu. ††† Gen 2.8-9. Paratais len nasoruan ta Kris evi nəhol o nəhol hən naŋit nəhai.

Napisulan van hən alat siYesu a Smirna

⁸“Gitos gat napisulan egai van hən aṅel tokətkəta təban alat siYesu a Smirna. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi metəkav mai naməkot, ginau notomat mai notomaur təlmam, ginau nokəmaiegai ke:

⁹“Noləboi na-ləṅon-isa-vəsa-an mai nə-par-tite-an samito, wake mətəpul hən navoian siGot! Noləboi natit gail, aenemi samit gail lotokele, hən ləbēmədas nahəsamito. Naju galenan lokis galit hən alat siGot, be sakitin, husur naḅonḅonan salito evi naḅonḅonan siSetan. ¹⁰ Samtemətahw len na-ləṅon-isa-vəsa-an ideh pəpadaṅ hən ḅegəm hən gamito. Natəmat dereh tibar hən gamit galevis len naim bəbaṅis hən ḅitaltal husur nadəlomian samito ke timabe, ale dereh mətəṅon tisa vəsa len nəmari-borṅ tesəṅavur. Mitidaṅ len ginau, naut kəmas nəmatan ḅibar gamito, ale dereh nilav nəpraish hən nəmauran kitin mai gamito. †

¹¹“Avan ideh tokad nədaraṅan tesəsəloṅ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaṅan hən nəsaan, nəmatan na-vəha-ru-an asike igol nasənahān lan. ††

Napisulan van hən alat siYesu a Perkamum

¹²“Gitos gat napisulan egai van hən aṅel tokətkəta təban alat siYesu a Perkamum. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad naḅu nəbalan tokan naut toru, ginau nokəmaiegai ke:

¹³“Noləboii ke mətutoh len naut naḅiltihai bətbətah siSetan topat lan. Naut kəmas natenan mətətəgau gat nahəsagw sal, mətudaṅ len ginau. Mətomətahun mətḅigam dan ginau, naut kəmas lotogol aAntipas tomat. AAntipas enan idaṅ hən ḅikel kot ginau ale lugol tomat sil ginau len navile samito, naut aSetan totoh lan. ¹⁴ Avil len natgalevis nutor tas gamito. Ikad gamit galevis ei lotohusur naḅide siPalaam toḅusan aPalak hən naḅide hən ḅigol alat a Israel ləḅisa. Etəṅov nəlolit hən ləḅihan nəhanian nəvanuan gail lototutumav hən van hən nəlablab gail mai hən ləḅigol naitian tosa. †¹⁵ Len naḅide tomāienan ikad gamit galevis lotohusur naḅusanan silat seNikolaus. ††¹⁶ Imagenan, mitipair dan nəsaan samito! Asike mətḅigole, vəha-sua ṅai dereh negəm, ḅal mai gamit məttohusur aNikolaus hən naḅu nəbalan hən nabuṅogw.

¹⁷“Avan ideh tokad nədaraṅan tesəsəloṅ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaṅan hən nəsaan, dereh nilav nəmanna galevis tosusuah maii, nəmanna toṅəm len nəmav. Ale dereh nilav nəvat toṅəhw maii. Len nəvat enan aGot itos gat nəhes veveu lan,

† 2.10 Gen 24.55; Dan 1.12, 14 †† KelV 20.14, 21.8 Nəmatan na-vəha-ru-an evi nəmatan vi sutuai, ale nəmatan enan saləboi ḅigol natideh len alat lotowin səhor nədaṅan hən nəsaan. ‡ 2.14 Num 25.1-2, 31.16 †† 2.15 KelV 2.6

ale səkad avan ideh toləboi nəhes enan, be gai nəḅilavi maii ṅai, eləboii. ‡

Napisulan van hən alat siYesu a Tiatira

¹⁸“Gitos gat napisulan egai van hən aṅel tokətkəta təban alat siYesu a Tiatira. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi aNatun aGot, namətagw tohun nəhab towunwun, nariegw tohun natəlai bras toḅilbil, ginau nokəmaiegai ke:

¹⁹“Noləboi natit ḅisi məttoṅole. Noləboi na-ləmas-buni-an samito, nadəlomian samito, na-vi-tarhəte-an samito mai nə-daṅ-ḅuri-an samito toḅəlav, ale gagai mətugol natgalenan səhor ta ṁo. ²⁰ Avil len nategai nutor tas gamit ke: alitenan, ajesepel, tokis ṅai gabag hən aḅai kelkel ur sua, mətudaṁ hən beḅusan ei. Len naḅusanan egəras naslev sagw gail hən ləḅigol naitian tosa, han nəhanian nəvanuan lototutumav hən van hən nəlablab gail. ††²¹ Nulav mai alitenan, namityal hən ḅipair dan naitian san tosa, be emətəhun ḅipair dani. ²² Imaienan, dereh nibar hən len nəmel sua. Ale len naut enan, gai mai galit lotogol naitian tosa ṁaii, dereh nigol leləṅon tisa vəsa tibatbat. Asike ləḅipair dan naḅide hən nəsaan san, dereh timāienan. ²³ Ale dereh nigol anatun gail limat hən navilesir, beti alat siYesu len naut ḅisi dereh leləboii ke, ginau notovi gai tokəta kitev nəsa topat len nənanuan mai nəlon nəvanuan gail, ale dereh nilav mai gamit ḅisi, nəsa tonor hən nagolean samit ḅisusua. †††

²⁴“Be nukel mai gamit am a Tiatira, gamit mət-satəgau naḅusanan enan, gamit mət-saləboi nəsa lotokisi hən naḅusanan gail siSetan lotosusuah buni, nukel mai gamit ke, asike noriṅ natideh am len gamito ḅigol nəmauran samit ḅidaṅ, ²⁵ be nategai ṅai: nəsa məttoḅade, mətətəgau gati vir nagəmaian sagw. ²⁶ Avan ideh towin səhor nədaṅan hən nəsaan mai togol naləṅonian sagw tabtab vəbar nagilen, dereh nilav nədaṅan hən na-il-a-ṁo-an maii hən ḅeil a ṁo hən naluḅoh hən nəvanuan gail; ²⁷“Dereh teil a ṁo hən galito hən nəbatw nametəlai, nalolosaan tēbuer,

ale tigol limasirsir hun naḅilikoro tan ḅulau.’ †

²⁸“Dereh likad nədaṅan hən na-il-a-ṁo-an tohun nədaṅan hən na-il-a-ṁo-an notokade len aTəmagw, ale nilav naḁoso lalan am mai galito! ††

²⁹“Avan ideh tokad nədaraṅan tesəsəloṅ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Sartis

3 “Gitos gat napisulan egai van hən aṅel tokətkəta təban alat siYesu a Sartis. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad aNunun aGot toməlevru mai naḁeso toməlevru, ginau nokəmaiegai ke:

‡† 2.17 Exo 16.14-15, 33-34; Isa 62.2, 65.15 ††† 2.20 1Ki 16.31, 19.1-2; 2Ki 9.22, 30 ††† 2.23 Psa 7.9, 62.12; Jer 17.10 † 2.27 Psa 2.8-9 †† Num 24.17; KelV 22.16. Naḁoso lalan evi aYesu, ṅol ke dereh tilav gai gabag mai alat lotowin səhor nədaṅan hən nəsaan mai togol naləṅonian san tabtab vəbar nagilen.

"Ginau noləboi natit ĩisi məttoġole, noləboii ke məttovat nəhes ke məttoaur, wake mətumat. ² Mitilele, mətəhulahu! Naĵide samit lotovoi sal pəpadaŋ ləbimasig, mitigol lidaŋ am. Husur nusabi ke len nəhon aGot sagw, nəsa məttoġole, məttagol səhav. ³ Mitinau təlmam hən naĵusanan məttoşəsəlon hənı mai məttođəloni a ĩno. Mitigol husuri, ale pair dan nəsaan samit gail. Asike mətbiile, asike mətbehulahul, dereh negəm suĵan nəvanuan vənvənah, ale asike mətəlonəboi namityal nəbėgəm lan hən nəbilav nəpanismen mai gamito. [†]

⁴ "Ikad gamit galevis a Sartis ei ləsados nahurabat salit hən nəsaan, ləsamədas nəmauran salit hən nəsaan. Ale dereh liyar mai ginau, nahurabat salit tophw. Dereh liyar mai ginau husur lunor hən ləbiyar mai ginau. ⁵ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, len naĵide tomaienən, dereh tesun nahurabat tophw. Asike nukaskas nahəsən dan naləbulat hən nəmauran, avil dereh nikel kot nahəsən len nəhon aTəmagw mai aŋel san gail.

⁶ "Avan ideh tokad nədaŋan tesəsəlon hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Filatelfia

⁷ "Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Filatelfia. Gitos nategai ke:

"Ginau notovi siGot notovi nakitinan, ginau nukad naki siTevit tovi Kiŋ. Nəsa notosəŋav hənı, avan ideh edədas bəkəköl hənı. Nəsa notokəköl hənı, avan ideh edədas bəsəŋav hənı. Ginau nokəmaiegai ke: ^{††}

⁸ "Ginau noləboi natit ĩisi məttoġole, ale nosəŋav hən nabopita ĩnos gamito avan ideh edədas bəkəköl hənı. Bathut noləboii ke mətukad natuhdaŋan, be mətugol nəsa notokele len nasoruan sagw, ale mətəkəl na-kel-mətəhun-ginau-an boŋ ideh. ⁹ Alat len nabonbonan siSetan, naĵu lotokis galit hən alat siGot be sakitin, lolibliboŋ, dereh nigol galit letəŋedur bathuriemito, hən ləbeləboi səhoti ke notoləmas bun gamito. ^{‡10} Bathut məttoġol husur nəkelean sagw todaŋ ke, mitikad nədaŋburi-an bėbəlav, dereh ginau netəġau gol gamito dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an pəpadaŋ hən bėgəm bar navile a pan kavkav, hən bitaltal kitev nadəlomian sinəvanuan lotosuh lan ke timabe. ¹¹ Ginau dereh negəm tutut. Mətətəġau gat nadəlomian məttoġade, hən avan ideh asike bilav kuv nəprais samito. ¹² Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tegəm vi rivbet len naim siGot sagw, ale aGot asike igam dani boŋ ideh am. Dereh nitos gat nahəsən aGot sagw lan, mai nahəsən nabiltivile siGot sagw tovi Jerusalem veveu bėgəm len nəmav len aGot sagw. Ale dereh nitos gat nahəsagw veveu lan. ^{‡†}

¹³ "Avan ideh tokad nədaŋan tesəsəlon hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Laotisea

¹⁴ "Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Laotisea. Gitos nategai ke:

"Ginau notovi nakitinan, [‡] notodaŋ hən nəbikel kot nakitinan hən natit ĩisi tovisi, ginau notovi nəkadun natit ĩisi aGot toum hənı, ginau nokəmaiegai ke: ^{‡†}

¹⁵ "Ginau noləboi natit ĩisi məttoġole. Mətəpud buni, mətəsasus buni. Noləŋon masuĵ ke mətəpud buni o mətəsasus buni! ¹⁶ Be husur məttopat rivuh, mətəpud kəkereh ŋai, mətəpud buni, mətəsasus buni, vəha-sua ŋai dereh neĵulai hən gamito dan nabuŋogw, nemətəhun gamito! ^{‡††17} Gamit mətuke, 'Nopul hən natite, nukad natit ĩisi notoləŋoni, natideh nəşəpar.' Be mətəşənu səhoti ke mətətomərav sədaŋ, mətunor hən nəvanuan gail lotolosa hən gamito, mətəvi məsal, mətəvi mətbesw mai mətəburmalma. ¹⁸ Nukel mai gamit ke, ivoi hən mətbeĵur nagol len ginau hən mətbeĵul hənı, nagol lotolatlat kitevi len nəhab ke tomabe. Ivoi hən mətbeĵur nahurabat tophw, hən mətbesun gail, hən asike nahurumit bisa len nəmalmalan samito. Ivoi hən mətbeĵur nəmersin nəmet, hən mətbiikas namətəmit hənı, hən mətbeĵəta. ¹⁹ Avan ideh notoləmas buni, dereh nesivoh lan, mai nigol tipanis hən nəbėĵusani. İmaienən, mətəpud, mitidaŋ len nakitinan ale pair dan nəsaan samit gail! ^{§20} Ginau boh noil boĵita, nudeldel. Avan ideh bəsəşəlon hən nadologw, bəsəŋav hən nabopita, dereh nebis van hənı, ale namrihan katəĵol. ²¹ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tebətəh mai ginau len nabiltihai bətbətəh sagw, suĵan notowin səhor nədaŋan hən nəsaan, ale notobətəh mai aTəmagw len nabiltihai bətbətəh san.

²² "Avan ideh tokad nədaŋan tesəsəlon hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!"

Nalotuan len nəmav

4 Nəboŋ tokəmaienən tonon, nokəta, noris nabopita toşəŋav len nəmav, ale nadoldol notosəşəlon hənı a ĩno, nəwəlan han tohum nətrampet, ikel mai ginau ke, "Gegəm a məhat gegai, ale dereh neĵusan ġaiug hən natit gail ləbimasvisi a tahw len natgalenan."

² Vəha-sua ŋai aNunun aGot iwol hən ginau, ale noris nabiltihai bətbətəh sua topat len nəmav, noris avan sua tobtəh lan! ³ Atenan tobtəh ei, nənahənəh han eĵilbil hum nəvat jaspa mai nəvat karnelian. Ale ikad nanivaniv toĵial kəsən, ġaru len nəhai bətbətəh hum nəvat emerald. ^{§†4} Nəhai bətbətəh tovi 24 ludar visi, ale nəvanuan totibau lotovi 24 lobətəh len gail. Nəvanuan

^{‡†} 3.14 2Kor 1.20 ^{‡††} 3.14 Pro 8.22 ^{‡†††} Len naut egai, alat lotopud buni lukad nadəlomian len aYesu, ale alat lotosusus buni ləsəkad nadəlomian lan. Be alat lotopat rivuh, ləsəpud kəkereh, aGot emətəhun ġalito husur lotopul hən nəlon-uri-an. [§] 3.19 Pro 3.12; İpru 12.6 ^{§†} Hən nəves 2-3, ris Eze 1.26-28, 10.1. Jaspa: evi nəvat sua ġəşələboi ġəbəkəta tur lan, nətau han toĵial o tokəsən o

[†] 3.3 Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; 2Pit 3.10 ^{††} 3.7 Isa 22.22; Job 12.14 [‡] 3.9 Isa 43.4, 49.23, 60.14 ^{††} 3.12 Isa 62.2

galenan lovi haṽut lotoil a ṁo lotosun nahurabat topəhw, mai len nəkadulito lukad nəkraun nagol hum sekiṅ. ⁵ Ale nəkabil ikabil mai nabiliurur ekurut len nabiltihai bətbətah rivuh. Ikad naṁial toməlevru lotopəṅ wunwun a ṁo len nabiltihai bətbətah enan. Naṁial galenan lovi aNunun aGot toməlevru. ¹⁶ A ṁo len nabiltihai bətbətah ehum tokad nabiltimetduṅduṅ hən nakəlas tobilbil masil hum nəvat kristal. ^{††}

Dar vis nabiltihai bətbətah len nətarhət tovat hən, ikad natit tovat lotomaur, lotobaṅ mətalito a ṁo mai a tahw.

⁷ Natit nametəkav tomaur esuṁan nalion, na-vəha-ru-an hən natit lotomaur esuṁan natuhḅuluk, na-vəha-tor-an hən natit lotomaur nəhon esuṁan nəhon nəvanuan, ale na-vəha-vat-an hən natit lotomaur esuṁan naikel toməlah. ^{†8} Natgalen ṽisusua lukad nəhabəlalito toməlevtes lotobaṅ mətalito a məhat mai pipite. Ləsəṅavṅav, be len nalennəyal mai nalenmari-ug luke,

“Gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, Nasuḅ aGot aḅiltidaṅan, ategaii tovi gai ta sutuai tia, tovi gai gagai, mai tovi gai ḅegəm sal.” ^{††}

⁹ Nəboṅ natit tovat lotomaur lotosal suh nəyalyalan sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah, nəboṅ lotoput-san nahəsan, nəboṅ lotosipa vi təban gai tomaur vi sutuai vi sutuai, ¹⁰ nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien ategaii tobətah len nabiltihai bətbətah, ale lulotu hən ategaii tomaur vi sutuai vi sutuai. Loriṅ nəkraun nagol salito a ṁo len nabiltihai bətbətah, luke,

¹¹ “O Nasuḅ, aGot sinamito! Inor hən gəḅikad nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan saṁ.

Inor hən gəḅikad na-putsan-nahəsəṁ-an mai nabiltidaṅan.

Husur gaiug goum hən natit ḅisi, ale bathut naləṅonian saṁ, goum hən gail, gugol losuh, lukad nəmauran.”

Navuhean hən nalobulat

5 Beti len navəlan nəmatu sitegaii tobətah len nabiltihai bətbətah, noris nalobulat tokad natosian len nətarhət toru lotobul həni, burut gati vəha-məlevru. ^{†2} Ale noris aṅel todaṅ tokai len nadoldol towal habat ke, “Len nəhoṅ aGot, ase inor hən ḅekin kotov nabuburutan, hən ḅevuh nalobulat eg tobul?” ³ Avil səkad avan ideh len nəmav, o len navile a pan, o buthəvile a pan toləboi ḅevuh nalobulat tobul o hən ḅevuruṅi. ^{††}

toyṅṅṅ; karnelian: evi nəvat tobisibis; emerald: evi nəvat tokəsan be tomasil. KelV 21.19-20. † 4.5 Exo 19.16; Eze 1.13; Zec 4.2 †† Nəvat kristal evi nəvat tomasil hum nakəlas səkad nətau ideh. † Hən naves 6-7, ris Eze 1.5-10, 22, 10.14. Naikel evi nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori. †† 4.8 Eze 1.18, 10.12; Isa 6.2-3 †† Eze 2.9-10; Isa 29.11. Nəboṅ lotobul hən nalobulat, loburur gat nagilen hən nəwaks, ale nəboṅ nəwaks tomədmədadu sal luḅos gat nənahənah hən avan sua lan tokele ke nalobulat enan evi esan, mai avan tile saləboi ḅevuhe. ††† 5.3 Flp 2.10

⁴ Beti nutaṅ habat, husur ləsaləboi ləḅisaḅ avan ideh tonor hən ḅevuh nalobulat tobul ale hən ḅevuruṅi.

⁵ Be len nəvanuan totibau lotovi 24 lotovi haṽut lotoil a ṁo, sua ikel mai ginou ke, “Sagitaṅ! Geris, sua len nəpasusan siTevit, Nalion len nahəmar sejutah, gai ewin səhor ḅisi aenemi san gail. Gai eləboi ḅekin kotov nabuburutan toməlevru, ale hən ḅevuh nalobulat tobul.” ^{†††}

⁶ Ale noris natuhsipsip tohum nəvanuan gail lotogol tomat, avil eil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah mai natit tovat lotomaur, eil rivuh len nəvanuan totibau lotovi 24. Natuhsipsip enan ikad nəbalbal toməlevru mai namətan toməlevru lotovi Nunun aGot toməlevru, gai tosəvat galit vi lan navile a pan kavkav.

⁵⁷ Ale aTuhsipsip egəm, ilav nalobulat tobul dan navəlan nəmatu sitenaṅ tobətah len nabiltihai bətbətah. ⁸ Nəboṅ tolav nalobulat tobul, natit tovat lotomaur mai nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien aTuhsipsip. Galit ḅisi lukad navus beltaṅ ṽisusua, ale lotəgau nasiloḅ nagol lotopul hən nəhai pəhas nəḅon tosusau tovi na-sor-tuṽ-an silat siGot.

^{5†9} Lokəkai hən nəḅe veveu ke, ^{5††}

“Gaiug gunor hən gəḅilav nalobulat tobul ale kin kotov nabuburutan gail hən gəḅevuhe.

Nəvanuan gail lugol gumat,

be len nəda hən nəmatan saṁ,

goṽur nəvanuan gail hən ləḅevi siGot, ^{5†}

goṽur galit dan nahəmar ḅisi, nasoruan ḅisi, nabi tiltile ḅisi mai naluṽoh hən nəvanuan gail ḅisi.

¹⁰ Ale gugol logəm vi hai tutumav gail təban aGot, nəvanuan gail lototoḅ pipihəbalan. ^{5††}

Dereh leil a ṁo hən nəvanuan gail len navile a pan.”

¹¹ Beti nokəta tətəs, ale nosəsəloṅ hən nadolon aṅel gail tosoḅur masuṽ notodədas nəḅevuruṅ gail. ^{5†} Aṅel gail mai natit lotomaur mai nəvanuan totibau gail ludar vis nabiltihai bətbətah. ¹² Len nabiltidoldol luke,

“ATuhsipsip, nəvanuan gail lotogol tomat, inor len nəhon aGot

hən ḅikad nabiltidaṅan, ḅepul hən natite, ḅikad nəmitisau hən nəmauran tonor mai na-ləboi-buni-an hən ḅigol natite.

Inor hən natit ḅisi ləḅeputsan nahəsan. Inor hən ḅikad nəyalyalan hən nəbathumənas mai na-sor-sal-suhi-an.”

¹³ Beti nosəsəloṅ hən natit ḅisi lotosuh len nəmav mai len navile a pan mai buthəvile a pan mai len tas, natit ḅisi luke,

“Datısal suh atenan tobətah len nabiltihai bətbətah mai aTuhsipsip,

dateputsan nahəsalaru,

nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaṅan hən nal-a-ṁo-an,

lipat len gəlaru vi sutuai vi sutuai!”

††† 5.5 Gen 49.9; Isa 11.1, 10§ 5.6 Isa 53.7; Zec 4.10 §† 5.8 Psa 141.2 §†† 5.9 Psa 33.3, 98.1; Isa 42.10 §† 5.9 Kol 1.20 §†† 5.10 Exo 19.6; KelV 1.6 §† 5.11 Dan 7.10

¹⁴ Natit tovat lotomaur luke, "Ganan," ale nəvanuan totibau lotovi haʔut lotoil a m̃o, luteh len tan, kəta vi pan, lulotu.

Nabuburutan toməlevtes

6 Nəboŋ notokəta, noris aTuhsipsip tokad naloʔu-lat tubul, ekin kotov nabuburutan metəkav len nabuburutan toməlevru lotoburut gat naloʔulat tubul. † Ale nosəsəloŋ hən esua len natit tovat lotomaur tosor len nadolon tohum nabiiliurur toke, "Gəmai!"
² Nokəta, ale noris nahos topəhapəhw togəmai. Atesua tosaḥ lan etəgau navus mai nəwei han. Ikad nəkraun nagol aGot tolav maii hən tosuni, ale hum nəvanuan towin səhor naenemi san gail len nəʔbalan tosoʔbur, igam van hən b̃ewin səhor p̃is naenemi san gail.

³ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-ru-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-ru-an len natit tovat lotomaur toke, "Gəmai!"
⁴ Nahos togon egəmai, nahos tobisibis. Atesua tosaḥ lan, aGot ilav nabiiltiʔu nəʔbalan maii, hən b̃ikad nədaŋan hən na-il-a-m̃o-an, hən b̃ilav kuv natəmat dan navile a pan, hən nəvanuan gail ləbimat len nəʔbalʔalan mai galit gabag.

⁵ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-tor-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-tor-an len natit tovat lotomaur toke, "Gəmai!" Ale nokəta, noris nahos mermer togəmai, ale atesua tosaḥ lan, len navəlan etəgau nasəkel tonənoʔ hən naməlasan. ††⁶ Ale nosəsəloŋ hən nəwəlan hum nadoldol togəm len natit tovat lotomaur toke, "Nəvat hən nalita tosua hən nawit dereh tevi natenarius tesua, nəvat hən nalita totor hən nəpali dereh teʔitʔitoʔ. † Ale sagemədas naoil mai nəwain!"

⁷ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-vat-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-vat-an len natit tovat lotomaur toke, "Gəmai!"
⁸ Ale nokəta, noris nahos togəmai, nətau han tokəsan wawwaw. Atesua tosaḥ lan, nahəsan aMatan, ale Naut Nəmatan ehusuri, itah maii. AGot ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbigol b̃esua b̃imat dan tovat len nəvanuan p̃isi len navile a pan. Ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbigol nəmatan len nəʔbalan o nə-par-hanian-an o naməsahan tiltile o nari-vatəvat nalilihai. ††

⁹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-rim-an, pipit nəmel tutumavan, noris nəlon alat lotomat sil nasoruan siGot. Nəvanuan gail lugol alaten lumat sil na-kel-uri-an tovoi lotodaŋ hən ləbikel koti.

¹⁰ Lukai habat van hən Nasuʔ. Luke, "Maʔta gaiug gotovi Got kitin! Gitoh tebəlav mabe vir gəbənənoʔ hən nəvanuan lotosuh len navile a pan mai nəbathut nakitinan hən ləbipanis sil nəsa lotogole hən ginami-

† 6.1 KelV 5.1 †† Hən naves 2-5, ris Zec 1.8, 6.1-8. Len nasəkel, nəvanuan enənoʔ hən naməlasan namətəlai gai toləboii mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən b̃eləboi naməlasan han.

‡ Natenarius evi nəvat nəʔurʔuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua. Nəpali ehum nawit be nabus han isa səhor nawit. Husur enan nəvat han ekəkereh ŋai. Nawit mai nəpali lovi hanian seju gail, be len naut egai nəvanuan lupar hanian ale nəvat hən nawit mai nəpali etibau masuʔ. †† Eze 14.21. Naməsahan tiltile eləboi bevi navile-sir.

to? Gigol nasisilan hən galito husur nəda hinamit mai nəmatan sinamit ŋais?"
¹¹ Beti aGot ilav nahurabat pəhapəhw mai galit p̃isi. Ale ikel mai galit ke liŋavŋav kəkereh vir naslev siYesu gail suʔman galito, mai awawa salit len nadəlomian b̃isobur ləbimat. Bathut nəvanuan lotomətahun aGot dereh ligol alatenan limat sil nadəlomian lotokade len aYesu van vəbar nəʔurun-gati-an b̃ihau hən alat ləbimat.

¹² Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevtes-an, noris nabiltidu todū. Noris namityal togəm mermer hum nahurabat harharo, ale noris nahəbati kavkav togəm bisibis hum nəda.
¹³ Beti naʔneso gail len nəmav luteh len tan, hum naʔit nəhai lotoveu lotorus len nəlan paru.
¹⁴ Ale nəmav ebul vi tut hum naloʔulat lotobul hən, ale naʔehuh mai naholoul p̃isi lorus dan namilelito. ††¹⁵ Beti nakiŋ sinavile a pan gail, nəvanuan totibau gail, nabiltisoltia lotoil a m̃o hən nasoltia tosoʔbur, alat lotopul hən natite, nəvanuan bəbau gail, naslev gail mai alat ləsavı slev, galit p̃isi losusuah len nəburhuvat gail mai napipivat hən naʔehuh gail.
¹⁶ Ale lukai van hən naʔehuh mai nəvat gail ke, "Mititeh len ginamito, susuan ginamit dan nəhon atenan tobətah len nabiltihai bətbətah. Susuan ginamito dan nəlol paŋpaŋ seTuhsipsip! †††¹⁷ Husur nəboŋ totibau hən nəlol paŋpaŋ səlaru egəm tia, ale as teləboi b̃eil gati?" ††

Alat a Israel lotovi 144,000

7 Beti noris aŋel tovat lotoil, sua len nanot, sua len nais, sua len nasaut mai sua len nawes. Loil gol nəlan gail hən nəlan asike b̃eʔuv nətan o nətas o nəhai ideh. †† Ale noris aŋel togon togəm len naut namityal tovisi lan, ikad natesua hum nəstam hən b̃iʔos gat nabuburutan len natite ke siGot nəkadun nəmauran. Ale ikai habat van hən aŋel tovat galenan, aGot tolav mai galito nədaŋan hən ləbemədas nətan mai nətas.
³ Ikai ke, "Mititoh bai! Samtemədas nətan o nətas o nəhai gail vəbar namtb̃iʔos gat nəstam len nabunəhon naslev siGot sidat gail b̃inoŋ." ††⁴ Ale nosəsəloŋ hən nəʔurunjan salit aŋel toʔos gat nəstam len nabunəholito ke lovi siGot. Iʔos gat nəstam len 144,000 dan nahəmar p̃isi ta Israel:

⁵ 12,000 dan nahəmar Jutah,
⁶ 12,000 dan nahəmar Reupen,
⁷ 12,000 dan nahəmar Kat,
⁸ 12,000 dan nahəmar Aser,
⁹ 12,000 dan nahəmar Naftali,
¹⁰ 12,000 dan nahəmar Manasseh,
¹¹ 12,000 dan nahəmar Simeon,
¹² 12,000 dan nahəmar Levi,
¹³ 12,000 dan nahəmar Issakar,
¹⁴ 12,000 dan nahəmar Sepulun,
¹⁵ 12,000 dan nahəmar Josef,
¹⁶ 12,000 dan nahəmar Penjamin.

†† Hən naves 12-14, Isa 13.10-13, 34.4; Eze 32.7-8; Amo 8.9; Jol 2.10; 2Tim 4.13 ††† 6.16 Hos 10.8; Luk 23.30 ††† 6.17 Jol 2.11; Zep 2.2-3 † 7.1 Jer 49.36; Dan 7.2; Zec 6.5 †† 7.3 Eze 9.4-6

Nə-sal-suhi-an səbilituṽoh

⁹ Husur natgalenan noris nabiltuluṽoh, avan ideh edədas bēṽuruṅji. Logəm len naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile ṽisi, logəm len nahəmar ṽisi, logəm len nəvanuan nabi tiltile gail ṽisi mai nasoruan ṽisi. Ale loil a ṽi len nabiltihai bətbətah mai len nəhon aTuhsipsip. Losun nahurabat topəhapəhw ale len navəlalito lutariv nəpəshət nadet. ^{†10} Ale len nabiltidoldol lukai habat ke, "Nə-lav-kuvi-an dan na-ləṅṅon-isa-vəsa-an egəm len aGot sidato tobətah len nabiltihai bətbətah, mai egəm len aTuhsipsip!" ^{†11} Ale aṅel gail ṽisi loil dar vis nabiltihai bətbətah mai nəvanuan totibau gail mai natit tovat lotomaur. Luteh len tan, ḃov kəta vi pan, a ṽi len nabiltihai bətbətah hən ləḃilotu hən aGot ke,

^{†12} "Kitin! Na-sor-sal-suhi-an, nəyalyalan hən nəbathumənas, namitisau hən nəmauran tonor, nasipaan, na-putsan-nahəsan-an, nabiltidaṅan, mai na-ləboi-buni-an hən ḃigol natite; tevi təban aGot sidato vi sutuai vi sutuai. Ganan!"

^{†13} Beti sua len nəvanuan totibau gail eus ginau ke, "Alategai lotosun nahurabat pəhapəhw gail, lovi ase? Logəm len naut a be?" ^{†14} Ale nusor vari ke, "Nəsələboi. Nasuḃ, gaiug goləboi, gikele."

Beti ikel mai ginau ke, "Lovi alat lotolavutur len nəboṅ hən na-biltiṅon-isa-vəsa-an gail. Lokəkəs nahurabat salit len nəda heTuhsipsip, gol lotopəhw yesyes. ^{††15} Imagenan loil a ṽi len nabiltihai bətbətah siGot, ale loum san len nalennəyal mai nalenmariug len naim san. Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah dereh tikabut gol galito, havhav hən galito. ^{†16} Asike lumalkəkət, asike lumaduh boṅ ideh am. Asike nəyal esun masuṽ hən galito, asike napudan ideh ilat karkar hən galito. ^{†17} Husur aTuhsipsip toil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah dereh tekətkəta təban galit hum tovi vanuan nasipsip salito. Dereh tesəhar galito vi lan nabəko gail hən nəwai nəmauran. Ale aGot dereh tigar namətarur gail ṽisi dan namətəlitō." [†]

Nabuburutan na-vəha-məlevru-an

⁸ Nəboṅ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevru-an, len nəmav naut eḃut len nahudhut nəhaua. ² Beti noris aṅel lotoməlevru lotoil len nəhon aGot, ale ilav nətrampet ^{††} lotoməlevru mai galito.

³ Ale aṅel sual am totəgau nasiloh nagol hən nəhai pəhas tobasw, egəm il ben nəmel tutumavan. ^{††} Ale aGot ilav nəhai pəhas isoḃur mai, hən ḃigol ḃiḃon mai

[†] Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpəshəte mai ikad nəṽite lotohanhani. Len naut a Israel lobilbil hən hən ləḃēṽusani ke lotowin səhor aenemi salit gail len nəḃalan o hən bēṽusan nahəhaṽuran salito. ^{††} 7.14 Dan 12.1; Mat 24.21; Mak 13.19 [†] Len naves 16-17, ris Psa 23.1-2; Isa 25.8, 49.10; Eze 34.23 ^{††} Nətrampet ehum nahəmadu o nəbalbal sesipsip o natit tomagenan tovi metəlai gotoṽuv lan hən ḃiwal ^{††} 8.3 Exo 30.1-3

na-sor-tuṽ-an gail silat siGot ṽisi. Ale eviol hən len nəmel tutumavan lotoum hən hən nagol, nəmel tutumavan enan ipat a ṽi len nabiltihai bətbətah. ⁴ Ale nəbasuhab hən nəhai pəhas toḃon mai na-sor-tuṽ-an gail silat siGot, evi məhat len nəhon aGot, dan navəlan aṅel. ⁵ Beti aṅel enan ilav nadurinen topaṅ dan nəmel tutumavan, igol epul len nasiloh nagol hən nəhai pəhas, ale ebubulani vi lan navile a pan, ale nabiliurur ekurut, ikad nəwalan gail, nəkabil ikabil mai nadu edu. ^{†††}

Nətrampet gail

⁶ Beti aṅel lotoməlevru lotokad nətrampet lotoməlevru, loutaut hən ləḃēṽuv gail. ^{†††}

⁷ Aṅel metəkav eṽuv nətrampet san. Nəais [§] mai nəhab artoḃon mai nəda, aGot idaṅji vi lan navile a pan. Nahudhut tosua dan totor hən navile a pan, nəhab ihani. Nəhai tosua dan totor, nəhab ihan tavun gail, mai naliol kəsan ṽisi. ^{§†}

⁸ Beti aṅel na-vəha-ru-an eṽuv nətrampet san, ale natit hum nabiltiṽehuh topaṅ, aGot ibar hən len tas. Nahudhut nətas tosua dan totor egəm vi da. ⁹ Nahudhut tosua dan totor hən natit ṽisi tomaur len tas, lumat, mai len nəlanis ṽisi, tosua dan totor lumasig.

¹⁰ Beti aṅel na-vəha-tor-an eṽuv nətrampet san. Nabiltiṽeso topaṅ hum naṽial, iteh dan nəmav vi lan nahudhut tosua dan totor hən nawisel gail mai nabəko gail. ^{§††11} (Ale lokis naṽeso enan hən Nəhai Tokon.) Nahudhut tosua dan totor hən nəwai egəm kon, ale nəvanuan isoḃur lumat husur lotomun nəwai enan tokon. ^{§†}

¹² Beti aṅel na-vəha-vat-an eṽuv nətrampet san. Natsua iṽas nahudhut tosua dan totor hən namityal mai nahəbati mai naṽeso gail, hən nəmargobut besuasan nahudhut tosua dan totor hən naṽialan halito. Naṽial eḃuer len nahudhut tosua dan totor hən nalennəyal mai nalenmariug. ^{§††}

¹³ Beti nokəta, ale naikel ^{§†} sua tomələh len naməsav, nosəsəloṅ hən tokai habat ke, "Wee! Namətəhwan! Namətəhwan! Namətəhwan dereh tibar alat lotosuh len navile a pan, baḃhut nəsa bēvisi bogai, nəboṅ aṅel naməkot lototor ləḃēṽuv nətrampet salit gail!"

⁹ Beti aṅel na-vəha-rim-an eṽuv nətrampet san. Noris naṽeso sua toteh tia dan nəmav vi lan navile a pan, ale aGot ilav naki hən nəḃur nəpanismen səkad nabutite mai aṽeso enan. ² Nəboṅ aṽeso tosəṅav hən nəḃur enan, ibasw vi məhat dan nəḃur hum nəbasuhab hən nabiltihab togol namətəlai tovi wai. Ale nəbasuhab togəm len nəḃur ikabut gol namityal mai naməsav. ^{§†3} Beti nalokust ^{§††} gail lomələh dan nəbasuhab vi lan navile a pan, ale aGot ilav nədaṅan hum naskopion mai gail hən ləḃevin nəvanuan.

^{†††} 8.5 Exo 19.16; Lev 16.12; Eze 10.2 ^{†††} 8.6 1Tes 4.16 [§] Nəais evi nəwai todaṅ nəboṅ tosusus buni. ^{§†} 8.7 Exo 9.23-25; Eze 38.22 ^{§††} 8.10 Isa 14.12 ^{§†} 8.11 Jer 9.15 ^{§††} 8.12 Exo 10.21-23 ^{§†} Naikel evi nəman naməsav tohum nabiltibal. ^{§†} 9.2 Gen 19.28 ^{§††} Nalokust ehum natohtohlomətu, ihanhan natideh tokəsan ale egəm len nabiltivəshəte tohum nəmariḡw.

^{†4} Ale aGot ikel mai galit ke salemədas naliol o nəhai o natideh tokəsan, be loləboi ləbemədas nəvanuan ɲai ləsəkad nəstam siGot len nabunəholito. ^{††5} Ikel mai galit ke saligol nəvanuan gail limaṭ, be loləboi ləbīgol ləbələɲon bīsa vəsa len nahəbati bərim. Na-ləɲon-isa-vəsa-an salit dereh tehum napəɲasan sinəvanuan nəboɲ naskopion tovini. ⁶ Len nahəbati torim enan, nəvanuan gail dereh lidoɲ nəmatan, be asike lusabi, ləɲon masuṽ hən nəmatan be dereh tigam dan galito. ‡

⁷ Nalokust lohum nahos lotoutaut vir nabiltiḃalan. Lukad natit hum nəkraun nagol len nəkadulito ale nəholito esurman nəhon nəvanuan. ⁸ Lukad navurulito hum navurun napəhaṽut toləbləbah, nariṽolito ehum nariṽon nalion, ⁹ lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito ale nəwalan hən nəhabəlalito ehum nəwalan hən nahos mai nəkat nəḃalan lotosoḃur lotoḃur vi lan nabiltiḃalan. ^{††10} Lukad nagilelito lotoləboi ləḃevin nəvanuan hum naskopion, ale nagilelito ikad nədaɲan hən ləbələboi ləbīgol nasənanan len nəvanuan gail len nahəbati bərim. ¹¹ Lukad nakiɲ toil a ṽo hən galito, tovi aɲel hən nabur nəpanisemen səkad nabutite. Len nasoruan seIpru gail nahəsan aApatton, len nasoruan ta Kris nahəsan aAḃollyon. ‡

¹² Natit metəkas nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoɲ, be gerav, ikad natit teru am arḃegəm sal.

Nətrampet naməlevtesan

¹³ Beti aɲel na-vəha-məlevtes-an eṽuv nətrampet san. Nosəsəloɲ hən nadoldol sua togəm len nəbalbal tovat hən nəmel tutumavan nagol toil len nəhon aGot. ^{††14} Beti nadoldol ikel mai aɲel na-vəha-məlevtes-an tokad nətrampet ke, “Gisah ruḃat nəhau tobaɲis gat aɲel tovat len naut hən nabiltiwisel Euf rates.” ¹⁵ Ale isah ruḃat aɲel lotovat aGot toutaut hən galito vir nəhaua, nəmariboɲ, nahəbati mai nasihau enan, hən ləbīgol bəsua bimat dan totor len nəvanuan ḃisi len navile a pan. ¹⁶ Nosəsəloɲ hən naḃuruɲan hən nəvanuan nəḃalan salito lotosah len nahos. Lovi eru vəha-10,000 vəha-10,000; gol lovi 200,000,000 ḃisi. ¹⁷ Len na-kəta-risi-an sagw nahos gail mai alat lotosah len gail lumaiegai: alat lotosah lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito tobisibis hum nəhab, mai toboɲboɲ, mai toyayɲay hum nəsalfa. ^{‡‡} Nahos, nəkadulito ehum nəkadun nalion. Ale nəhab, nəbasuhab mai nəsalfa evivile dan nəḃalito. ¹⁸ Nahudhut to-sua dan totor hən nəvanuan gail len navile a pan lumat len natit totor galegai: nəhab mai nəbasuhab mai nəsalfa lotovivile dan nəḃalito. ¹⁹ Nədaɲan hən nahos galenan ipat len nəḃalito mai nagilelito. Husur nagilelito lohum nəḃat lotokad nəkadulito lotoləboi ləbīgol nasənanan.

† 9.3 Exo 10.12-15; Luk 10.19 †† 9.4 Eze 9.4; KelV 7.2-3, 8.7 ‡ 9.6 Job 3.21; Jer 8.3 †† Hən naves 7-9, Jol 1.6, 2.4-5 †† Nəhes eru enan, namilelaru ke, Gai tomədas bun nəvanuan gail. ††† 9.13 Exo 30.1-3; KelV 8.3 ††† Nəsalfa evi nəvat toyayɲay. Goləboi gəḃisabi pəpadaɲ hən nəhab a Bu.

²⁰ Avil nəvanuan ləsəmat len napəɲasan galenan, galit ləsəpair dan naṽide sasa salito hən ləbipair van hən aGot. Ao, lulotu sal hən natəmat gail mai nəlablab lotoum həni hən nagol, nasilva, nabrons, nəvat mai nəhai. Nəlablab galenan ləsaləboi ləḃəkəta, ləsaləboi ləḃesəsəloɲ, ləsaləboi ləḃiyar be nəvanuan lulotu hən gail sal! ^{§21} Nəvanuan gail ləsəpair dan nəmatan lotogolgole hən nəvanuan, ləsəpair dan na-gol-nəbehi-an salito o naṽide salit hən naitian taṽtaṽor o navənvənanhan lotogolgole.

Aɲel mai natuhloḃulat tobul

10 Beti noris aɲel togon todaɲ, togəm vi pan len nəmav. Nəmavkasw ipat gol niben hum nahura-bat, nanivaniv ipat len nəkadun, nəhon ehum namityal mai narien gəlaru, ehum artovi hab. ² Natuhloḃulat tobul esəɲav len navəlan. Eriɲ narien nəmatu len tas mai narien nəmair len tan. ³ Ale ikai len nadoldol towal habat hum nalion toṽun. Nəboɲ tokai, nadolon nabiliurur lotoməlevru luwal, lokurut. ⁴ Nəboɲ nabiliurur lotoməlevru lotokurut, noutaut hən nəḃitos gat nəsa lotokele, be nadoldol len nəmav ike, “Sagikel vəhot natgalenan nabiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.” ^{§†}

⁵ Beti aɲel notoris toil len tas mai len tan, isar hən navəlan nəmatu vi məhat, vi lan nəmav. ⁶ Len nahəsan atenan totoh vi sutuai vi sutuai, atenan toum hən nəmav mai natit ḃisi tosuh lan, navile a pan mai natit ḃisi tosuh lan mai nətas mai natit ḃisi tosuh lan; len nahəsan atenan, aɲel ita gat na-kel-gati-an toke, “AGot asike evəlo am! ⁷ Be nəboɲ aɲel na-vəha-məlevru-an pəpadaɲ hən bəṽuv nətrampet san, na-sor-utaut-an siGot tosusuah, dereh tisarpoḃ. Dereh tevisi hum tokel uri mai nəvanuan nauman san, ahai kelkel ur gail.” ^{§††}

⁸ Ale nadoldol len nəmav notəsəsəloɲ həni, isor tətəs mai ginau, ike, “Givan, lav naləḃulat tobul, tosəɲav dan navəlan aɲel toil len tas mai len tan.”

⁹ Imaienan, nuvan hən aɲel egaii, nukel maii ke tilav natuhloḃulat mai ginau. Ale ikel mai ginau ke, “Lavi, hani. Len nəḃaṽn dereh tihehe hum nəhani ^{§†} be len natəbaɲ haṽn, dereh tikon!” ¹⁰ Nja nulav natuhloḃulat dan navəlan aɲel, nuhani. Len nəḃagw ihehe hum nəhani, be nəboɲ notohani tonoɲ, egəm kon len natəbaɲ hagw. ^{§††}

¹¹ Beti lukel mai ginau ke, “Gimasəpəhav utaut tətəs husur nəsa aGot tosor utaut həni ṽos nəvanuan nabi tiltile gail, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, nasoruan gail mai nakiɲ lotosoḃur.”

Eru artokel kot aGot

11 Beti lulav namita tohum nəhai nəyaran mai gin-au. Luke, “Gile məhat. Gisaḃ səhot nabəlavan

§ 9.20 Psa 115.4-7, 135.15-17; Dan 5.4, 23; 1Tim 4.1 §† Len nasoruan ta Kris ike, Burut gat natgalenan nabiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi. §†† Len nasoruan ta Kris, sake nəvanuan nauman san be ike naslev san gail. Hən naves 5-7, ris Exo 20.11; Deu 32.40; Dan 12.7; Amo 3.7. §‡ Nəhani evi natit tohehe masuṽ topat len naim sesukapak gail. §†† Hən naves 8-10, ris Eze 2.8-3.3. Nəboɲ toke natəbaɲ tokon, hum ma tohum nabəhaṽun tomaluenu.

hən naim siGot mai nəmel tutumavan, ale geʋuruŋ alat lotolotu ei. ^{†2} Sagisaḅ səhot nabəlan hən naholəvat todar vis naim siGot, husur aGot ilavi tia mai nalu-ʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail, ale dereh lipal sar nabiltivile siGot len nahəbati lotovi 42. ^{††3} Ale ginau dereh nitabtabuh len nəvanuan eru arḅikel kot ginau. Ale dereh aresun nahurabat toharharo †, arikel ur napisulan sagw len nəmariboŋ tovi 1,260.”

⁴ Nəvanuan eru enan arovi nəhai oliv eru, mai nametəlai naḁial eru artoil. Gəlaru aroil len nəhon Nasuḅ, aMasta hən navile a pan. ^{††5} Avan ideh ḅike ḅemədas gəlaru, dereh nəhab tilavurvur dan nabuŋolaru, tihan puŋpuŋ aenemi səlaru gail. Avan ideh toke ḅemədas gəlaru, timasmat magenan. ⁶ Gəlaru arukad nədanjan hən arḅekəkol gat nəmav, hən naus asike ḅeus nəboŋ arḅikelkel ur napisulan siGot. Arukad nədanjan hən arḅigol nəwai mai nətas gail legəm vi da, arukad nədanjan hən arḅiḅas vəha-sobsoḅur hən navile a pan hən naməsahan tiltile husur naləŋonian səlaru. ††

⁷ Nəboŋ na-kel-koti-an səlaru tohav, narivatəvat katkat togəm vi məhat dan nəḅur nəpanismen səkad nabutite, dereh tiḅal mai gəlaru, tewin səhor gəlaru, ale tigol arimat. ^{††8} Ale nibelaru aripat metḅisal len nabiltivile, lotokisi hən naut a Sotom o Ijip len nasoruan kəta. A ḁo, luḅos gat Nasuḅ, aMasta səlaru len nəhai balbal len naut enan. ^{††9} Ale len nəmariboŋ totor mai nətarhəmityal len nəmariboŋ tosual am, galevis len nəvanuan nabi tiltile, len nahəmar gail, nasoruan gail mai naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail, dereh leris nəḅirimat həlaru, husur ləsədaḁ hən avan ideh ḅitavun gəlaru. ^{†0} Ale alat navile a pan dereh lehəhaʋur hən nəmatan səlaru. Len nakemkeman salito, dereh lesəvat naviolan gail van hən galit gabag, husur ahai kelkel ur eru enan artogol lotoləŋon tosa vəsa, arumat. ^{†1} Be nəboŋ nəmariboŋ totor mai nətarhəmityal len nəmariboŋ tosual am lotonoŋ, aGot esuŋavŋav hən nəmauran vi lan gəlaru, ale arule məhat, aroil hən narielaru. Galit ḅisi lotoris gəlaru lomətahw, lomīnḁinikot. ^{†12} Ale arosəsəloŋ hən nadoldol togəm len nəmav, towal habat, tokel mai gəlaru ke, “Məregəm məhat gegai!” Ale nəboŋ artovi məhat vi lan nəmav len nəmavkasw, aenemi səlar gail lokəta ris gəlaru. ^{††13} Len namityal enan ŋai, nabiltidu edu, ale len nabiltivile, nahudhut tosua dan tosəŋavur imasirsir. Nəvanuan lotovi 7,000 lumat len nadu enan, ale galit ḅisi lotomaur sal lomətahw, ale lusal suh nəyalyalan siGot len nəmav.

† 11.1 Eze 40.3; Zec 2.1-2†† 11.2 Luk 21.24 † Nahurabat toharharo ehum nəbak namətu, luvai hən nasivurhət nənani. Nəboŋ alat a Israel o naju gail lotosuni, eʋusan nalolosaan salito husur nəmatan o nabiltisaan. Nəboŋ ahai kelkel ur tosun, ikel mai nəvanuan gail ke limaspair dan nəsaan salito van hən aGot. Asike ləḅigole, dereh limasig o natsua tosa masuḅ tegəm len galito. †† 11.4 Zec 4.3, 11-14 †† 1Ki 17.1; Exo 7.17-19; 1Sam 4.8. Len naut egai, nəboŋ toke naməsahan tiltile, namilen eləboi ḅevi navilesir. ††† 11.7 Dan 7.3, 7, 21; KelV 13.5-7, 17-18 ††† Isa 1.9-10; Sotom: Gen 18-19. † 11.11 Eze 37.5, 10 †† 11.12 2Ki 2.11

¹⁴ Natit na-vəha-ru-an nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoŋ, be geris, ikad natit na-vəha-tor-an am ḅegəm sal.

Nətrampet naməlevruan

¹⁵ Beti aŋel na-vəha-məlevru-an eʋuv nətrampet san. Ale nadoldol lotowal habat logəm len nəmav, luke, “Gagai van, navile a pan ipat len navəlan aMasta sida-to mai aKristo san, ale dereh teil a ḁo hən hum akiŋ vi sutuai vi sutuai!” ^{†††16} Nəvanuan totibau lotovi 24 lotobətaḁ len nəhai bətbətaḁ salito len nəhon aGot, luteh, ḅov kəta vi pan, lulotu hən aGot. ¹⁷ Luke, “Namtosipa vi təban gaiug Nasuḅ aGot, aḅiltidanjan, gotowol hən nəboŋ ta daməŋai mai nəboŋ ta sutuai. Namtosipa husur gulav namileḁ hən nədanjan saḁ totibau, gotuḅat il a ḁo hum akiŋ.

¹⁸ Naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile, nəlolit ipaŋpaŋ, avil nəlol paŋpaŋ saḁ egəmai, hən gəḅenənoḅ hən alat lotomat mai nanoran saḁ. Evi nəboŋ hən gəḅilav nakonḅurḅuran mai nasleḅ saḁ lotovi hai kelkel ur gail, mai nəvanuan saḁ gail, galit ḅisi lotomətahw len nəyalyalan hən nahəsəḁ, nəvanuan naut kəmas mai nəvanuan totibau. Evi nəboŋ hən gəḅigol nəmasigan van hən alat lotomədas nəvanuan navile a pan hən ləḅimasig.” ^{††}

¹⁹ Beti naim siGot len nəmav esəŋav, ale len naim san noris nabokis hən na-kel-gati-an san, na-kel-gati-an aGot tota gati. ^{†††} Ale nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut, nadu edu, ale nəais erus vi pan hum naus.

Napəhaʋut mai nətrakon

12 Beti noris nabiltitite tovisi len nəmav. Ikad napəhaʋut sua tosun namityal hum nahurabat. Nahəbati ipat pipirien ale len nəkadun ikad nəkraun hən naḁeso tovi 12. ² Etian. Ale nəboŋ toləŋon napəhaʋun, itaŋ, ikai len nəpasusan toḅəŋas vəsa habat.

³ Beti noris navisian sual am len nəmav. Ikad nabiltitrakon tobisibis tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosəŋavur. Len nəkadun toməlevru ikad nəkraun lotoməlevru. ^{††4} Nagilen eliv kuv tosua dan totor hən naḁeso gail, ale ibar hən gail vi lan navile a pan. Eil təban napəhaʋut enan topasus, hən ḅihan kavkav hən anatun nəboŋ ḅevisi. ^{††5} Ale aliten ipas anatun, auluḁan ḅeil a ḁo hən naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən nəbatw nametəlai sekiŋ. Aŋel isaḅul anatun, ipati vi məhat van hən aGot, vi lan nabiltihai bətbətaḁ san. ^{†††6} Napəhaʋut enan igam yav van hən naut masmas toḅəḅesw, naut aGot toutaut hən ḁosi, hən ḅekətkəta təban len nəmariboŋ tovi 1,260 ei.

††† 11.15 Exo 15.18; Dan 2.44, 7.14, 27 ††† 11.18 Psa 2.1, 5, 110.5, 115.12-13 ††† 11.19 Ipru 9.4; Exo 25.10-22; KelV 8.5, 16.8, 21 †† 12.3 Dan 7.7 †† 12.4 Dan 8.10 ††† 12.5 Isa 66.7; Psa 2.9

⁷ Beti ikad nābilitībalan len nē mav. AMikael mai aṅel san gail luā bāl mai nētrakon, ale nētrakon mai aṅel san gail luā bāl tēlmam. ^{†8} Avil nētrakon sēdaṅ. Gai saw-in len nēbalan enan, gol gai mai aṅel san gail lēsəkad naut ideh am len nē mav. ⁹ Ale nābilitrakon egaii, nēmat ta sutuai, gai lotokisi hēn natēmat mai aSetan, togēras alat navile a pan kavkav, aMikael galito lubar hēni vi pan vi lan navile a pan, gai mai aṅel san gail. ^{††}

¹⁰ Beti nosēsəloṅ hēn nadoldol towal habat len nē mav toke,
 “Gagai egəmai! Nē-lav-kuvi-an dan nēsaan, nēdaṅan, natohan pipihabēlan aGot, mai nēdaṅan hēn na-il-a-ṁo-an seKris to san, egəmai! AGot ilav kuv nēvanuan san gail dan nēsaan.

Eṽusan nēdaṅan san hum akiṅ sidato.
 Gagai aKris to san eṽusan nēdaṅan hēn na-il-a-ṁo-an san.

Husur aSetan tokel ke awawa nadəlomian sidat gail lotosa,

atenan tokel ke lotosa len nēhon aGot len nalen-nəyal mai nalenmariug,
 lubar hēn atenan vi pan! ‡

¹¹ Len nēda heTuhsipsip mai len na-sor-ləboii-an salito, nakitinan lotokele,
 lowin səhori tia!

Ləsətəgau gat nēmauran salito,
 be loutaut hēn ləbimat, ləsəmətahw len nēmatan.

¹² Imagenan mitikemkem, gamit məttoth len nē mav!

Mətehəhaṽur!
 Be nābilitmētahwan dereh tegəm len navile a pan mai nētas,

husur natēmat evi pan van hēn gamito len nābilitilol paṅpaṅ,
 bathut eləboii ke namityal togam gole.”

¹³ Nəboṅ nētrakon tonau səhoti ke lotobar hēni vi lan navile a pan, ehut napəhaṽut topas natətai uluṁan.

¹⁴ Be aGot igol alitenan ikad nēhabēlan eru hum nābilitiikel, hēn bēləboi bēməlah vi lan naut māsma to bēbesw, naut aGot toutaut hēni ṁosi, hēn bēkətkəta tēban ei a tut dan nēmat tovi trakon len nasihau totor mai nahudhusihau. ^{††15} Beti nēmat eru hēn nēwai, isav dan nabuṅon hum nawisel, hēn bīsel husur napəhaṽut hēn bēlivi van. ¹⁶ Be navile a pan evi tarhət selitenan, esəṅav hēn nabuṅon, edəlom nawisel tosav dan nabuṅon nētrakon hēn bīmasur len tan. ¹⁷ Ale nēlon nētrakon epəṅas napəhaṽut, ale ivan hēn bīgol nābilitībalan mai nēpasusan san gail am, alat lotogol-gol nēsa aGot tokel buni, lotodaṅ len nakitinan aYesu tokel vəhoti. ¹⁸ Ale nētrakon eil len nabion bitas.

Narivatəvat katkat eru

13 Beti noris narivatəvat katkat tovisi dan nētas. Ikad nēbalbal esəṅavur mai nēkadun eməlevru ale ikad nēkraun tosəṅavur len nēbalbal gail. Len nēkadun gail ikad nēhes lotosəvar aGot, mēdas nahəsən. ² Narivatəvat katkat notorisi ehum nalepat be nalohrien lohum nalohrien nabea ale nabuṅon ehum nabuṅon nalion. Ale nētrakon ilav nēdaṅan, mai nābilitihai bətbətah hum sekiṅ, mai nēdaṅan hēn na-il-a-ṁo-an san maii. ^{†3} Noris narivatəvat katkat enan, nēkadun sua ikad nasənahan togol nēmatan, be nasənahan enan togol nēmatan imav, imaur tēlmam. Navile a pan lumaṅmaṅ lan, ale lohusur narivatəvat katkat enan. ⁴ Ale lulotu hēn nētrakon husur tolav nēdaṅan hēn na-il-a-ṁo-an mai narivatəvat katkat, ale lulotu hēn narivatəvat katkat am, luke, “Ase esuṁan narivatəvat katkat egaii? Ase eləboi bīgol nābilitībalan maii?”

⁵ AGot idaṁ hēn narivatəvat katkat bīsor, ale ipatpat gai məhat len nasoran san, esəvar aGot, mēdas nahəsən. Ale aGot idaṁ hēn bīkad nēdaṅan hēn na-il-a-ṁo-an hēn bīgol natideh toləṅoni len nahəbati tovi 42. ⁶ Ale esəṅav hēn nabuṅon, esəvar aGot. Isor mēdas nahəsən, ale isor mēdas naut aGot totohtoh lan tovi alat lototoh len nē mav. ⁷ AGot idaṁ hēn bīgol nābilitībalan mai alat siGot, ale ewin səhor galito. Ale aGot idaṁ hēn bēil a ṁo hēn nēvanuan len nahəmar gail, nēvanuan nabi tiltile gail, nasoruan gail mai nalu-ṽoh hēn nēvanuan naut tiltile gail. ^{††8} Nēvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan dereh lilotu hēni. Wake alat aGot totos gat nahəsəsalito len nalobulat hēn nēmauran a tahw hēn toum hēn navile a pan, galito asike lulotu hēni. ^{††} Nalobulat enan evi nalobulat se-Tuhsipsip nēvanuan gail lotogol tomat.

⁹ Gəbikad nədariṅaṁ, gesəsəloṅ! ¹⁰ Avan ideh aGot toriṅi hēn galit ləbibaṅjisi ale səhari van, avan enan dereh libaṅjisi ale səhari van. Avan ideh aGot toriṅi hēn bimat len nābilitibu nēbalan, dereh timat len nābilitibu nēbalan. Imagenan, nēvanuan siGot limaskad nēdaṅ-buri-an, limasdaṅ len nadəlomian salito. ⁵

¹¹ Beti noris narivatəvat katkat togol totəvah tur len tan. Ikad nēbalbal eru hum nēbalbal sesipsip uluṁan, ale isorsor hum nētrakon. ¹² Len nēdaṅan hēn na-il-a-ṁo-an sinarivatəvat katkat metəkav, igol navile a pan mai nēvanuan pisi lotosuh lan lulotu hēn narivatəvat katkat metəkav enan tokad nasənahan hēn nēmatan tomav. ¹³ Narivatəvat katkat hēn nētan igol nābilitimerikel gail, igol nēhab topaṅ len nē mav vi pan bar navile a pan len nēhon nēvanuan gail. ¹⁴ Len namerikel gail narivatəvat katkat metəkav todaṁ hēn narivatəvat katkat hēn nētan bīgole len nēhon, egəras alat lotosuh len navile a pan. Ikel buni mai galit ke ligol nēlablab hēn narivatəvat katkat tokad nasənahan hēn nābilitibu

† 12.7 Dan 10.13, 21, 12.1; Jut 9 †† 12.9 Gen 3.1; Luk 10.18

‡ 12.10 Job 1.9-11; Zec 3.1-2 †† Dan 7.25, 12.7. Naikel evi nēman naməsav tohum nēbal be totibau səhori. Len nasoruan ta Kris sake nasihau totor mai nahudhusihau, be ike mityal, mityal gail mai nahudhumityal, pitoṽ hēn Dan 7.25.

†† Hən naves 1-2, ris Dan 7.4-6. Nalepat evi nābilitipus togəgəris. Nabea evi narivatəvat katkat tobəlav səhor nēvanuan. ††† Hən naves 5-7, ris Dan 7.8, 21, 25, 11.36 ††† 13.8 Psa 69.28; KeIV 3.5 § 13.10 Jer 15.2, 43.11

nəḅalan tomaur təlmam. ¹⁵ Ale aGot idaṁ hən narivatəvat katkat hən nətan ḅilav nasuṅavṅavan mai nəlablab hən narivatəvat katkat metəkav hən ḅisor. Ale nəlablab ikel buni ke alat asike ləḅilotu hən limasmat. ¹⁶ Igol ke nəvanuan gail ḅisi, naut kəmas lotokəkereh o lototibau, naut kəmas lotopar tite o lotopul hən natite, naut kəmas lotovi slev o ləsavi slev, limaskad nəmak sua len navəlalito o len nabunəholito. ¹⁷ Ale avan ideh topar mak saləboi ḅigol naṅurian o na-ḅurhəni-an. ḅike ḅeṅur natideh o ḅur hən, timaskad nəmak tovi nahəsan narivatəvat katkat o naḅuruṅan han.

¹⁸ Len naut egai ivoi hən datḅikad namitisau. Avan ideh tokad nəkadun, tisaḅ səhot namilen naḅuruṅan hən narivatəvat katkat egaii, husur evi naḅuruṅan sivan sua. Ale naḅuruṅan han evi 666.

ATuhsipsip mai nəvanuan san gail

14 Beti nokəta, noris aTuhsipsip toil len Naṅehuh Sion. Ikad nəvanuan lotovi 144,000 lototah maii. Len natosian len nabunəholito lukad nahəsan mai nahəsan aTəman. ¹² Ale nosəsəloṅ hən nəwalaṅ togəm len nəmav, tohum nətas kudkud topus mai naḅiliurur tokurut habat. Ehum nəwalaṅ nəvanuan lotogole nəboṅ lotoraṁraṁe ḅonḅon hən navus beltaṅ tosoḅur. ³ Alat lotovi 144,000 lokəkai hən nəḅe veveu a ṁo len naḅiltihai bətbətah, mai len nəhon natit tovat lotomaur, mai nəvanuan totibau lotovi 24. Səkad avan ideh toləboi ləḅəkəkai səhot nəḅe enan, be alat lotovi 144,000 aGot toṅur galit dan nəvanuan ḅisi len navile a pan, galit ṅai lokəkai səhoti.

⁴ Lotəgau gat naveveuan salito, ləsəbar niben apəhaṅut ideh, be lohushusur aTuhsipsip len naut ideh tovi lan. Galit lovi alat aGot toṅur galit dan nəvanuan gail ḅisi hən ləḅevi esan mai seTuhsipsip. Lohum naṅit metəkav hən nəmatuan tovi naviolan vi təban aGot. ⁵ Nalibliboṅan sagəm len nabuṅolit boṅ ideh, səkad natideh tosa len galito avan ideh toləboi ḅikel uri. ††

Aṅel itor

⁶ Beti noris aṅel togon tomələh len naməsav. Ikad na-kel-uri-an tovoi topat vi sutuai hən ḅikel uri mai alat lotosuh len navile a pan: naluṅoh hən nəvanuan naut tiltile ḅisi, nəvanuan len nahəmar ḅisi, nasoruan ḅisi mai nabi tiltile gail ḅisi. ⁷ Ale ikai habat ke, “Mətemətahw len aGot! Sal suh nəyalalan san, bathut namityal hən ḅepəpəhun navoian dan nəsaan egəm pəpadaṅ. Mitilotu hən atenan togol nəmav, nətan, nətas mai nabəko gail ḅisi.” †

⁸ Ale aṅel na-vəha-ru-an ehusur aṅel metəkav, ike, “Imasig! Naut a Papiion toyalyal imasirsir! Igol nəvanuan naut tiltile ḅisi lotərog hən nəwain han tovi naḅiltiṅonian san hən naitian tosa.” ††

⁹ Ale aṅel na-vəha-tor-an ehusur gəlaru, ikai habat ke, “Avan ideh tolotu hən narivatəvat katkat mai

† 14.1 Eze 9.4; KelV 7.3 †† 14.5 Zep 3.13 † 14.7 KelV 10.6 †† 14.8 Isa 21.9; Jer 51.7-8; KelV 18.2

nəlablab han, tokad nəmak san len nabunəhon o navəlan, ¹⁰ dereh gai temun nəwain hən naḅiltiṅon paṅpaṅ siGot, nəwain aGot toḅir masmas hən vi lan naḅiliwai hən nəlol paṅpaṅ san. Ale avan enan dereh teləṅon tisa vəsa habat len nəhab mai nəsalfa len nəhon aṅel siGot gail mai aTuhsipsip. ††† Nəbasuhab hən na-ləṅon-isa-vəsa-an silat lotomaienan dereh tikon vi məhat vi sutuai vi sutuai. Asike lukad nəṅavṅavan len nalennəyal o nalenmariug husur lotolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, ale lukad nəmak hən nahəsan.” †††

¹² Imagenan, nəvanuan siGot gail, alat lotogol nəsa tokele, lotodaṅ len aYesu, limaskad nə-daṅ-ḅuri-an. ††

¹³ Beti nosəsəloṅ hən nadoldol len nəmav toke, “Gitos gat nategai ke: Gagai van, alat lotomat len Nasuḅ, navoian siGot igol lukab hən.” ANunun aGot ike, “Evoi, lukab habat hən husur dereh liṅavṅav dan nəmauran salit todaṅ, bathut dereh likad naṅit nagolean salit lotovoi.”

Nəmatuan hən navile a pan

¹⁴ Beti noris nəmavukasw sua, ale ikad avan sua toḅətah len nəmavukasw tosuṁan anatun nəvanuan. ⁵ Ikad nəkraun hən naṅol len nəkadun, ale len navəlan etəgau naḅu tohaḅ token len nəlon. ¹⁵ Beti aṅel togon evivile len naim siGot. Ika van hən atenan toḅətah len nəmavukasw, ike, “Gilav naḅu saṁ tohaḅ, tubat tai nəhanian. Nəhanian len navile a pan imatu, evi namityal hən nəmatuan!” †††¹⁶ Na atenan toḅətah len nəmavukasw ita kokotov nəhanian tomatu len navile a pan kavkav, ale isah tuani.

¹⁷ Beti aṅel sual am evivile len naim siGot len nəmav. Gai am etəgau naḅu tohaḅ token.

¹⁸ Ale aṅel tile am tokad nədaṅan hən towol hən nəhab, egəm len nəməl tutumavan. Ika habat van hən aṅel tokad naḅu tohaḅ, ike, “Gilav naḅu saṁ tohaḅ, tubat ta kokotov nəhavhət nakrep len navile a pan, sah tuan gail. Len nəhau nakrep gail naṅit nakrep lumen.” ¹⁹ Na aṅel ita kokotov nəhavhət nakrep gail len navile a pan, ale ebubulan nəhavhət nakrep gail len naḅiltiḅur lotopal dasdas naṅit nakrep lan. Evi naḅiltiḅur hən nəlol paṅpaṅ siGot. ²⁰ Ale lupal dasdas nakrep gail len naḅiltiḅur vivile len naḅiltivile. Ale nəda eriv dan naḅiltiḅur enan, epul vəbar nəkadun nahos gail ale isel, nabəlavan han evi nəstatia tovi 1,600. †††

Nəḅe siMoses mai seTuhsipsip

15 Beti len nəmav noris navisian toyalyal notomaṅman lan. Ikad aṅel toməlevru lotokad navilesir

†† 14.10 Isa 51.17; Gen 19.24; Eze 38.22; Luk 17.29 ††† 14.11 Isa 34.10 †††† Egai nəbathusoruan hən naləḅulat egai. Datimasgol husur nəsa aGot tokele, datimasdaṅ len aYesu, datimassusumar, datimasdaṅ ḅur nəmauran sidat todaṅ, naut kəmas datḅimat sil nadəlomian dattokade len aYesu. ⁵ Dan 7.13. Vəha-soḅsoḅur aYesu ekis gai gabag aNatun Nəvanuan. ⁵† 14.15 Jol 3.13 ††† Hən naves 19-20, ris Isa 63.1-6; Lam 1.15. Nabəlavan hən nəstatia evi namita tovi 185.

toməlevru ləbėgəm naməkot. Lovi navilesir naməkot, husur, len gail, nauman hən nəlöl paŋpaŋ siGot ihav.

²Ale noris natit hum nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas toḃon mai nəhab. Ale tarhəmetduŋduŋ ikad nəvanuan galevis lotoil, alat lotowin səhor narivatəvat katkat mai nəlablab han mai naḃuruŋan hən nahəsan. Lukad navus beltaŋ aGot tolav gail mai galito, ³ale lokəkai hən nəbe siMoses, naslev siGot, mai nəbe seTuhsipsip. Luke,

“Nasub̄ aGot gotoyalyal buni, nəsa gotogole iyalyal, numanŋan lan. Govi Kiŋ hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile, naṽide saŋ gail lunor hən nanoran mai nakitinan. †
⁴Nasub̄, nəvanuan gail ḃisi dereh lemətahw len nəyalyalan saŋ; dereh leputsan nahəsaŋ husur gaiug govi aGot səḃoŋm̄ gototoh a tut dan nəsaan.

Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile dereh legəm hən ləḃilotu hən gaiug, husur nəvanuan gail ḃisi loris nanoran gotogol gail.” ††

Nasiloh eməlevru mai navilesir eməlevru

⁵Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nokəta, noris naim siGot len nəmav, naim nətaḃolen siGot tolo, esəŋav. ^{†6}Aŋel eməlevru lototəgau navilesir lotoməlevru lo-vivile dan naim siGot. Losun nahurabat nalinen toveveu toḃəhw yesyes, ale nəhau tutuṽ nagol ibanjs garu len nəmabulito. ^{†7}Beti sua len natit tovat lotomaur, ilav mai aŋel lotoməlevru, nasiloh nagol eməlevru lotopul hən nəlöl paŋpaŋ siGot, aGot totoh vi sutuai vi sutuai. ⁸Ale naim siGot epul hən nəbasuhab toḃəm len nəyalyalan hən nəbathumənas siGot mai nədaŋan san. Ale avan ideh edədas bėḃis len naim siGot vəbar navilesir toməlevru siaŋel gail ləḃinoŋ. ††

Nasiloh gail hən nəlöl paŋpaŋ siGot

16 Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len naim siGot, tokai habat, tokel mai aŋel lotoməlevru ke, “Miti-van, mitidaŋ nasiloh toməlevru hən nəlöl paŋpaŋ siGot len navile a pan.”

²Ale aŋel na-vəha-sual-an ia daŋ nasiloh san len navile a pan. Ale nəmanuŋ lotosa lotopəŋas habat lovisi len alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai alat lotolotu hən nəlablab han. ††

³Ale aŋel na-vəha-ru-an idaŋ nasiloh san len tas. Nətas egəm hum nəda vatuvatw hən nabirimat ale natit ḃisi lotosuh len tas lumat.

⁴Beti aŋel na-vəha-tor-an idaŋ nasiloh san len navisel mai nabəko gail, ale logəm vi da. †††5 Ale

† 15.3 Exo 15.1 †† 15.4 Jer 10.7; Psa 86.9 † 15.5 Exo 38.21 †† Nalinen evi nəkaliko pəhapəhw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut topud hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan. †† 15.8 Exo 19.18, 40.34-35; 1Ki 8.10-11; Isa 6.4 ††† 16.2 Exo 9.10 ††† 16.4 Exo 7.17-21; Psa 78.44

nosəsəloŋ hən aŋel tokad nədaŋan hən towol hən nətas mai nəwai gail, ike,

“Gaiug gunor buni len nəpanismen galegai gotoriŋ gail, gaiug gotovi gaiug ta sutuai, gaiug gotovi gaiug gagai, gaiug gotovi aGot səḃoŋm̄ gototoh a tut dan nəsaan, ⁶husur galit loḃir nəda hinəvanuan saŋ gail mai hi-hai kelkel ur gail, ale gulav nəda mai galit hən ləḃemuni.

Nəpanismen enan inor hən galito!”
⁷Ale nosəsəloŋ hən nəmel tutumavan toke, “Evoi, Nasub̄ aGot, aḃiltidaŋan, nə-saḃ-səhoti-an mai nəpanismen saŋ gail, lunor hən nanoran mai nakitinan.”

⁸Beti aŋel na-vəha-vat-an idaŋ nasiloh san len namityal, gol nəhab hən namityal ilat karkar nəvanuan gail. ⁹Napudan en totibau eḃulaŋ nəvanuan gail. Ale losəvar aGot, sor mədas nahəsan aGot tokad nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an hən navilesir galenan. Be lomətahun ləḃipair dan nəsaan salito hən ləḃisal suh nəyalyalan san.

¹⁰Beti aŋel na-vəha-rim-an idaŋ nasiloh san len nabiltihai bətbətah serivatəvat katkat, ale naut tovi kiŋ lan evisivis, nəmargobut ikabut puŋpuŋi. Napəŋasan salito igol nəvanuan gail ei lukat gat namealito. ^{†11}Ale losəvar aGot hən nəmav husur napəŋasan mai nəmanuŋ salit gail. Be lomətahun ləḃipair dan nagolean salit gail lotosa hən ləḃipair van hən aGot.

¹²Beti aŋel na-vəha-məlevtes-an idaŋ nasiloh san len nabiltiwisel Eufates. Ale nəwai han imas gorgor, hən naḃisal bėutaut ḃos nakiŋ gail ləḃėgəm len naist. ^{††13}Beti noris nanunun tosa totor lotohum navrok gail.

Esua evivile dan nabuŋon nətrakon, esua dan nabuŋon narivatəvat katkat mai esual am dan nabuŋon ahai kelkel ur gəgəras. ¹⁴Lovi nanunun natəmat gail lotogol namerikel gail. Luvan hən ləḃesəhar ḃonḃon hən nakiŋ gail hən navile a pan kavkav, van hən nabiltiḃalan len nəboŋ totibau siGot aḃiltidaŋan. ^{†††}

¹⁵AYesu ike, “Səsəloŋ! Dereh negəm suḃan nəvanuan vənvenah. Navoian tipat len alat lotokəta vir ginau, lotokətkəta gol nahurabat salit gail hən asike ləḃiyar ḃurmalmal gol nahurulit bisa.” ††

¹⁶Beti nanunun natəmat galenan losəhar nakiŋ galenan van vaḃonḃon len naut lotokisi hən Armaketton len nasoruan seIpru gail. ^{†††}

¹⁷Beti aŋel na-vəha-məlevru-an idaŋ nasiloh san len naməsav. Ale nadoldol tokai habat egəm len nabiltihai bətbətah len naim siGot, ike, “Ihav tia bolai!” ¹⁸Beti nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut mai nabiltidu edu. Sutuai səkad nadu ideh tomaiənan. Edu habat səhor nadu ḃisi lotodu nəboŋ nəvanuan lototoh len navile a pan. ¹⁹Nabiltivile imaḃul hən nahudhut itor. Navile tiltile gail am sinaluṽoh hən nəvanuan gail,

§ 16.10 Exo 10.21-22 †† Isa 11.15; KelV 9.14. Len nasoruan ta Kris ike, lotogəm len naut namityal tovisi lan. ††† 16.14 1Tim 4.1 †† 16.15 KelV 3.3 ††† 16.16 Jdg 5.19; 2Ki 23.29-30; Zec 12.11

luteh vəmasirsir. AGot inau təlmam hən naut a Pabilon toyalyal, ale ilav nəbiliwai hən nəwain hən nəbilitilol paŋpaŋ san maii. ¹²⁰ Naholoul ƒisi loməkaskas, nəvehuh ƒisi lumasig. ²¹ Nəais eus habat. Nəais Ƴisusua lotoməlas hum nəkilo tovi 40 lous len nəmav vi pan, han nəvanuan gail. Nəvanuan gail losəvar aGot sil navilesir hən nəais, husur nəbilitiais enan tous isa vəsa masu. ††

Napəhaʋut nahəsan tosa vəsa toƒur hən niben

17 Esua len aŋel toməlevru lotokad nasiloh toməlevru isor mai ginou ike, “Gegəmai. Dereh neʋusan gaiug hən nəpanismen hən napəhaʋut toƒur hən niben, nahəsan tosa vəsa, tobətah təban nəwai tosoʋur. ² Nakiŋ gail len navile a pan lugol naitian tosa maii, ale nəvanuan lototoh len navile a pan lotərog hən nəwain hən naitian san tosa.” ‡

³ Len nədaŋan seNunun aGot, aŋel enan esəhar ginou vi lan naut masmas toʋəʋesw. Noris napəhaʋut sual ei tobətah len narivatəvat katkat tobisibis habat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal toseŋavur. Nəhes gail lotosəvar aGot, mədas nahəsan, lukabut gol niben. ⁴ Napəhaʋut esun nahurabat toboŋboŋ mai tobisibis habat. Epəhas hən gai hən nagol mai nəvat gəlgəlan, nəvat halit totibau, mai nanesnes gail. Len navəlan etəgau nəbiliwai nagol topul hən natit aGot tomətahun bun gail, mai nəbiŋbiŋalan hən naitian san tosa gail. ⁵ Len nəbunəhon ikad nəhes namilen tosusuah ke: “Pabilon toyalyal, nana silatpəhaʋut lotoƒur hən nibelito, mai sinatit hən navile a pan aGot tomətahun bun gail.” ⁶ Ale norisi ke alitenan etərog hən nəda hinəvanuan siGot gail mai hilat lotokel kot aYesu aliten togol galit lotomat.

Nəboŋ notorisi nuƒaŋ, numaŋmaŋ. ⁷ Ale aŋel eus ginou ke, “Guƒaŋ hən nəsa? Dereh nikel mai gaiug hən namilen tosusuah hən napəhaʋut mai narivatəvat katkat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal toseŋavur, aliten tosa lan. ⁸ Narivatəvat katkat gotorisi, a ƒmo ikade, gagai eʋuer. Dereh tevivile tia bogai dan nəbur nəpanismen səkad nabutite, ale tevi lan nəhab nəmasigan. †† Nəvanuan gail ƒisi lotosu len navile a pan aGot satos gat nahəsəlito len nalobulat hən nəmauran a tahw hən togol navile a pan, galit dereh limaŋmaŋ nəboŋ ləberis narivatəvat katkat tomaur a ƒmo, toʋuer gagai, ale ʋevisi tətəs. ††

⁹ “Len naut egai ivoi hən datʋikad nənauan topul hən namitisau hən nəmauran tonor. Namilen natit gotorisi imaiegai: nəkadun toməlevru lovi nəvehuh toməlevru napəhaʋut tobətah len gail. Nəkadun toməlevru lukad namilen sual am. Lovi nakiŋ toməlevru. ¹⁰ Nakiŋ erim lunoŋ tia. Sual iʋat nəhes gagai, ale togon sagəm sal. Nəboŋ ʋegəmai, dereh timastoh kəkereh. ¹¹ Narivatəvat katkat totoh a ƒmo, toʋuer gagai, gai evi kiŋ navəha-məlevtor-an. A ƒmo evi kiŋ sua len lotoməlevru. Gai tevi lan nəhab nəmasigan.

¹² “Nəbalbal toseŋavur gotorisi lovi nakiŋ toseŋavur ləsəkad nədaŋan hum nakiŋ sal. Be dereh likad nədaŋan hən na-il-a-ƒmo-an len nəhaua ʋesua, hən ləʋeil a ƒmo mai narivatəvat katkat hum nakiŋ gail. ††¹³ Galit ƒisi lutoh ƒmos natsua ŋai, ale dereh lilav mai narivatəvat katkat, nədaŋan salito mai nədaŋan hən na-il-a-ƒmo-an salito. ¹⁴ Dereh ligol nəbilitibalan mai aTuhsipsip. Be aTuhsipsip dereh tewin səhor galito husur evi Masta hən amasta gail ƒisi, evi Kiŋ hən nakiŋ gail ƒisi. Ale alat lototah mai aTuhsipsip len nəbilitibalan, lovi alat gai tokis galito, tolekis hən galito, galit lotodaŋ lan.”

¹⁵ Beti aŋel ikel mai ginou ke, “Nəwai tosoʋur gotorisi, napəhaʋut toƒur hən niben tobətah təban gail, nəwai galenan, lovi nəvanuan nabi tiltile gail, naluʋoh gail, naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail mai nasoran gail. ¹⁶ Narivatəvat katkat mai nəbalbal toseŋavur gotorisi gail, dereh lemətahun bun napəhaʋut toƒur hən niben. Dereh lemədasi hən ʋitoh səʋon, ʋimalmal hən nahurabat. Dereh lihan navisoh han, pəŋas niben hən nəhab ʋihan ƒisi. ¹⁷ Husur aGot eriŋ naləŋonian san len nəlolito hən ləʋigol ƒisi. Dereh lidaŋ hən ləʋilav nədaŋan hən na-il-a-ƒmo-an salito mai narivatəvat katkat van vəbar nasoran siGot ləʋisarpoŋ.

¹⁸ “Napəhaʋut enan gotorisi, evi nəbilitivile toyalyal tokad na-il-a-ƒmo-an hən nakiŋ gail hən navile a pan.”

Naut a Pabilon imasirsir

18 Nəboŋ notoris natgalenan tonon, noris aŋel sual am togəm len nəmav vi pan. Ikad nədaŋan hən na-il-a-ƒmo-an toyalyal, ale namənas san eƒias navile a pan vəsa. ² Len nadoldol totibau ikai habat ke, “Imasig! Naut a Pabilon toyalyal imasirsir! Egəm vi ut a im setəmat gail mai naim nanunun nəmargobut ƒisi lotosuhsuh lan, mai naut sinəman ƒisi ləsəveveu, mai narivatəvat ƒisi ləsəveveu nəvanuan lotomətahun bun gail. ††³ Napəhaʋut tovi naut a Pabilon imasirsir maienan husur nəwain todaŋ hən naitian san tosa ekuʋ hən naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile, luteh. Nakiŋ gail hən navile a pan lugol naitian tosa maii. Ale nəvanuan hən navile a pan lotoʋur natit gail, ƒur hən gail, logəm pul hən natite husur alitenan eləŋon masuʋ hən nakontit gail, nəvat halit totibau səhor nəsa tonor hən nəmauran san.” §

⁴ Beti nosəsəlon hən nadoldol togon togəm len nəmav toke, “Gamit məttovi vanuan sagw gail mətevivile dani hən asike mətʋitah mai alitenan len nəsaan san. Navilesir gail dereh legəm hən alitenan be salibar gamito! ⁵ Husur nəsaan san gail, nalul han isahsah vi məhat vəbar nəmav, ale aGot inau gat nəsaan aliten togolgole tonor hən nəpanismen. ⁶ Mitigol tesisil həni natit ƒisi togole hən nəvanuan gail, mitigol tesisil həni vəha-ru hən natit ƒisi togole. Alitenan eutaut hən

† 16.19 Isa 51.17 †† 16.21 Exo 9.23-24 ‡ Hən naves 1-2, ris Isa 23.17; Jer 51.7 †† 17.8 Dan 7.7; KelV 11.7 †† 17.8 Psa 69.28; KelV 3.5

††† 17.12 Dan 7.24 ††† Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoran egai: narivatəvat ləsəveveu nəvanuan lotomətahun bun gail. § 18.3 Isa 23.17; Jer 51.7; KelV 14.8 §† 18.4 Isa 48.20; Jer 50.8, 51.6, 45 §†† 18.5 Gen 18.20-21; Jer 51.9

nəwain hən na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəvanuan gail lotomuni, məteb̄ir vəha-ru hənī len nabiliwai han m̄osi. Mitigol temuni hən b̄esisil. ¹⁷ Mitilav napəŋasan mai na-ləŋon-isa-an maii, arep̄itoŵ hən nə-sal-suhi-an mai na-pul-hən-nakontite-an aliten toviol hənī mai gai gabag. Husur len nəlon isor patpat gai məhat ke, 'Gin-au aKwin bogai notobətah len nabiltihai bətbətah sagw! Nəsavi batunau! Asike nulolosa, asike nutaŋ hum nəbatunau boŋ ideh!' ⁸ Imagenan, len nəmaribon tesua ŋai navilesir gail dereh lesəhoti: nəmatan, nalolosaan, nəmalkəkatan tobəlav, mai nəhab bihan puŋpuŋi husur Nəsub aGot, topehəhun navoian dan nəsaan, ikad nabiltidaŋan. ††

⁹ "Beti nakiŋ gail hən navile a pan lotogol naitian tosa maii, lotokatəp̄ol hən na-pul-hən-nakontite-an san maii, nəbon nakiŋ galenan ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri. ¹⁰ Dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh like, 'Wee! Wee! Abiltivile gotoyalyal, Papi-lon gotovi b̄iltivile hən nədaŋan! Wee, len nəhaua to-sua ŋai nəpanismen saŋ egəm hən gaiug!'

¹¹ "Ale nəvanuan hən navile a pan lotoŵur natit gail, p̄ur hən gail, dereh litaŋ, leləŋon tisa sil alitenan husur səkad avan ideh am hən b̄eŵur nəkako salito gail. ¹² A m̄o eŵur nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail. Eŵur nəkaliko hən nalinen topehəw buni mai nasilik toməyauyau, nəkaliko nətau tobəŋboŋ mai tobisibis. Eŵur nəhai tiltile gail nəb̄olit tosusau. Eŵur natit isoŵur lotoum hən gail hən nabiltiriŵon naelefant. Eŵur natit isoŵur lotoum hən gail hən nəhai, nəvat han totibau, mai lotoum hən gail hən nabrons, nametəlai mai nəvat tokab. ¹³ Eŵur nasinamon, naluhai gail loto-susau, nəhai pəhas tosusau, namər mai nafranċin-sens. † Eŵur nəwain mai naoil naoliv, nəflaua mai naw-it, nabuluk mai nasipsip, nahos mai nəkat. Ale eŵur nəmauran mai niben nəvanuan gail hən ləb̄evi slev. ¹⁴ Ale alat lotoŵur natit gail, p̄ur hən gail dereh likel mai alitenan ke, 'Natit gail lotovoi gotoləŋon masuŵ hən gail, luvan dan gaiug. Na-pul-hən-natite-an mai natit gail lotoyalyal lumasig dan gaiug. Asike gusaŵ gail am boŋ ideh.' ¹⁵ Ale alat lotoŵur natit gail, p̄ur hən gail, galit lotopul hən natite husur loŋur hən gail mai alitenan, dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri. ¹⁶ Dereh like, 'Wee! Wee! abiltivile toyalyal, alitenan tosun nahurabat hən nalinen topehəw, nəkaliko tobəŋboŋ mai tobisibis! Gai tovəhas gai hən nagol, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail! ¹⁷ Wee! len nəhaua tosa ŋai, natit gail alitenan topul masuŵ hən gail lumasig p̄arŋar.'

† 18.6 Psa 137.8; Jer 50.29 †† 18.8 Isa 47.7-9 † Hən naves 9-10, ris Eze 26.16-17 †† Nabrons evi nametəlai lotoum hənī hən nakopa mai natin. Nəvat tokab lokisi hən nəmapol. †† Nasinamon evi nahurhuhai sua nəbon tosusau lotoriŋi len nəhanian hən ləb̄igol nabus han b̄ivoi. Nafranċinsens evi nəda hən nəhai tommas. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan hənī ale evi hudhut nalotuan sivanuan naut galevis. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tommas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. ††† Hən naves 11-15, ris Eze 27.12-13, 22, 31, 36

"Nəvanuan wolwol hən nabiltiwag wol gail, alat lotosah len gail mai nəvanuan gail lotoum len tas, galit dereh leil a tut. ¹⁸ Nəboŋ ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh like, 'Eee! nabiltivile en toyalyal, səkad ideh am tomaianan.' ¹⁹ Dereh litaŋ habat, leləŋon tisa. Ale len na-ləŋon-isa-an salito dereh leububulan nəmasi-av len nəkadulito. Ale dereh likai habat ke, 'Wee! Wee! abiltivile toyalyal, nəvanuan gail lotokad nabiltiwag wol len tas, len natit gail selitenan lotousani, logəm pul hən natite. Wee! len nəhaua tosa ŋai, natit p̄isi san nəhab ihan puŋpuŋi!'" †††

²⁰ Ale nadoldol len nəmav ike, "Gamit len nəmav mətehehəhəŵur len nəmasigan selitenan! Nəvanuan siGot gail, ahai pispisul gail mai ahai kelkel ur gail, mətehehəhəŵur! Husur aGot ipansem alitenan sil nəsa togole hən gamito." ⁵

²¹ Beti aŋel todaŋ habat ipat nabiltivat, tohum nabiltivat nəvanuan lotobul dasdas nawit hənī, ale ibar hənī len tas. Ike, "Len nəvide tomaiegai, Papi-lon, nabiltivile gotoyalyal, dereh gimasirsir, vəha-sua gimasiŋ, ale avan ideh asike eris gaiug boŋ ideh am! ²² Nəwalan hən navus beltaŋ, nəvanuan lotokəkai, nabuvimal mai nətrampet gail, nəvanuan asike losəsəloŋ hənī len gaiug boŋ ideh am. Asike lusaŵ nəvanuan tokad namitisa hən nauman len gaiug am. Asike losəsəloŋ hən nəwalan hən nabiltivat tobul dasdas nawit boŋ ideh am. ²³ Nəvanuan asike loris naŋial toŋial len gaiug boŋ ideh am. Asike losəsəloŋ hən nadolon naluŋman mai napəhəŵut len nəlahan səlaru boŋ ideh am. Husur nəvanuan saŋ lotoŵur natit gail, p̄ur hən gail, galit lovi b̄iltivanuan gail len navile a pan. Len nabehi gotogole, gogəras naluŵoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi. ²⁴ Len gaiug ikad nəda hihai kelkel ur gail mai nəda hinəvanuan siGot lotomat, mai nəvanuan p̄isi hən navile a pan lotomat len navələm̄."

Sal suh aGot!

19 Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nosəsəloŋ hən nadoldol hən nabiltiluŵoh lotokai habat ke, "Sal suh aGot!

Gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato!
Nəyalyalan mai nədaŋan arovi esan,
² bathut nə-saŵ-səhoti-an san gail lotokitin, lunor.
Gai ipansem napəhəŵut toyalyal toŋur hən niben, tomədas navile a pan hən naitian tosa togole.
Len nəpanismen aGot toriŋi lan,
aGot igol nasisilan sil nəda hislev san gail."

³ Ale lukai habat tətəs am, ke,
"Sal suh aGot!

Nəbasuhab hən nəhab topeŋas alitenan dereh tevi məhat vi sutuai!"

⁴ Beti nəvanuan totibau lotovi ²⁴ mai natit tovat lotomaur luteh len tan, kəta vi pan, lulotu hən aGot tobətah len nabiltihai bətbətah. Luke, "Ganan! Sal suh aGot!"

⁵ Beti nadoldol egəm len nabiltihai bətbətah toke,

††† Hən naves 17-19, ris Eze 27.26-34 † 18.20 Jer 51.48 † Hən naves 21-23, ris Jer 7.34, 25.10, 51.63-64; Eze 26.13, 21; Isa 24.8

“Sal suh aGot sidato,
gamit p̄isi mättovi slev san gail,
gamit p̄isi mättomətahw len nəyalalan san,
gamit mättovi ut kəmas mai mättovi vanuan
totibau!”

⁶ Ale nosəsəlonj hən nəwalan tohum nəwalan hən
nəbilituṽoh o tohum nətas kudkud topus o nəbiliurur
tokurut habat. Ike,

“Sal suh aGot!
Husur Nasub aGot sidato,
aḅiltidaŋan eil a ṽno! †

⁷ Datikemkem! Datehəhaṽur!

Sal suh nəyalalan san!
Husur nəlahan seTuhsipsip egəmai
ale asoan ḅilah maii, eutaut hən gai gabag tia.

⁸ AGot eviol hən nahurabat nalinen tovoi, topəhw
yesyes, toveveu maii hən ḅesuni.”

(Namilen nalinen tovoi evi nagolean lotonor, nəvanuan
siGot lotogole).

⁹ Beti aŋel ikel mai ginou ke, “Gitos nategai ke: ‘Alat
aGot tokis galito gəm hən nəhanan hən nəlahan se-
Tuhsipsip, lehəhaṽur.’” †† Aŋel isor am, ike, “Natenan
evi nasoruan kitin siGot.”

¹⁰ Nəboŋ tokəmaienan tononj nuteh bathurien hən
nəḅilotu hən, avil ikel mai ginou ke, “Sagilotu hən gin-
au! Ginou novi slev suṽan gaiug mai nəbathudud
nadəlomian saṽ lotodaŋ hən lotokel kot aYesu hum
aMasta salito. Gilotu hən aGot ŋai! Husur nədaŋan
hən avan ideh ḅikel kot aYesu, egəm len aNunun
aGot.” ‡

Atesua tosaḅ len nahos topəhapəhw

¹¹ Beti noris nəmav tosaŋav, ale ikad nahos
topəhapəhw toil ei. Atesua tosaḅ lan, nahəsan aDaŋ-
len-aGot, mai aKitinan, husur len nanoran isaḅ səhoti
ke nəvanuan limaspanis o teḅuer, ale len nanoran igol
nəḅilitiḅalan. ††¹² Namətan arohum nəhab towunwun,
ale len nəkadun ikad nəkraun isobur. Ikad nahəsan
sua aGot toṽosi lan, be səkad avan ideh toləboi nəhes
enan, gai səḅon eləboii. ¹³ Nahurabat toṽuni imosmos
hən nəda. Ale nahəsan atenan, Nasoruan siGot.

¹⁴ Navəshəsoltia gail len nəmav lotosah len nahos
pəhapəhw gail lohusuri. Galit p̄isi losun nahurabat
nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu. ¹⁵ Naḅu
nəḅalan tokan evivile dan nabuŋon atenan hən ḅiḅal
həni, win səhor naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile.
Dereh teil a ṽno hən galito hən nəbatw namətəlai. Ale
dereh tipal dasdas naṽit nakrep len nəḅilitiḅur hən
nələl paŋpaŋ siGot, aḅiltidaŋan, hən ḅisel hum
nəwain. ††¹⁶ Len nahurabat mai len nədamhərien ikad
nəhes egai: “Kiŋ hən nakiŋ gail mai Masta hən nəmas-
ta gail.”

¹⁷ Beti noris aŋel sua toil len namityal. Ale ikai habat
hən nəḅilitidoldol, van hən nəman naməsav p̄isi lo-

† Hən naves 5-6, ris Psa 97.1, 99.1, 115.13, 134.1; Eze 1.24 ††
19.9 Mat 22.1-14; Luk 14.15-24 ‡ 19.10 KeIV 22.8-9 †† 19.11 Eze
1.1; Psa 96.13; Isa 11.4 †† 19.15 Psa 2.9; Isa 63.3; Jol 3.13; KeIV
14.19-20

toməlməlah ke, “Mətegəmai! Mitiḅonḅon len nəḅiliti-
hanan siGot! ¹⁸ Mətegəm hən məṽbihan naməŋod hən
niben nakiŋ gail mai naməŋod hən niben nakomada
gail, naməŋod hən niben nabəhariv mai nahos gail
mai alat lotosah len gail, naməŋod hən niben nəvanu-
an p̄isi, naslev gail mai alat ləsavi slev, alat lotovi ut kə-
mas mai alat lotovi vanuan totibau.” †††

¹⁹ Beti noris narivatəvat katkat, mai nakiŋ hən navile
a pan gail, mai navəshəsoltia salit gail lotogəm ḅon-
ḅon, hən ləḅigol nəḅilitiḅalan, mai atenan tosaḅ len na-
hos topəhapəhw mai navəshəsoltia san. ²⁰ Ale lutah
gat narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras totah
maii, togol namerikel gail len nəhon narivatəvat
katkat. Namerikel galenan logəras alat lotokad nəmak
sinarivatəvat katkat mai lotolotu hən nəlablab han. Ale
atenan tosaḅ len nahos ebulan gəlaru nəboŋ lotomaur
sal len nəḅilitimetduŋduŋ nəhab tolavurur, nəsalfa
topaŋ lan. †††²¹ Ale atenan tosaḅ len nahos ita bun
nakiŋ mai navəshəsoltia lotohusur narivatəvat katkat.
Ita bun galit p̄isi hən naḅu nəḅalan tovivile dan
nabuŋon. Ale nəman naməsav lovəlaut hən nibelito.

Nasihau tovi 1,000

20 Beti noris aŋel sua togəm vi pan dan nəmav.
Ikad naki hən naḅur nəpanismen səkad nabu-
tite. Ale len navəlan etəgau natsen toməlas habat.
² Itah gat nətrakon tovi nəṽat ta sutuai, gai natəmat
bolai, aSetan. ³ Ale aŋel ibanji hən natsen titoh vəbar
nasihau tovi 1,000. ³ Aŋel ibar hən naḅur nəpanis-
men səkad nabutite. Ale a məhat hən aŋel ekəkol gat
naḅur enan, eburut gati hən asike ḅesəŋav vir
nənoŋan hən nasihau ḅevi 1,000. Imaienan nətrakon
saləboi ḅəgəras naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail.
(Be husur nasihau tovi 1,000, aŋel dereh tisaḅ ruḅati
hən ḅevivile len nəboŋ ḅəḅitol ŋai.)

⁴ Ale noris nəḅilitihai bəṽbətah gail, ale alat lotobətah
len gail, aGot ilav nədaŋan hən na-il-a-ṽno-an mai gali-
to hən ləḅigol nakotan. Noris nəlolito, lovi alat, nəvan-
uan gail lotota kokotov nəkadulito, sil na-kel-kot-
aYesu-an mai nasoruan siGot lotokel uri. Ləsəlotu hən
narivatəvat katkat o nəlablab han. Ləsəkad nəmak san
len nabunəholito o navəlalito. Lumaṽur təlmam, loil a
ṽno mai aKristo hum nakiŋ gail len nasihau tovi 1,000.
^{5†5} Egai evi na-le-məhat-an namətəkav dan nəmatan.
(Nəvanuan tile am lotomat, ləsəmaṽur təlmam van
vəbar nasihau tovi 1,000 tononj.) ⁶ Alat lotomaur təl-
mam len na-le-məhat-an namətəkav enan, lohəhaṽur,
ludaŋ len aGot, len nəmauran kavkav salito lovi esan
səḅon ŋai. Nəmatan na-vəha-ru-an, tovi nəpanismen
hən nəmatan vi sutuai, asike ibar galito. Galit dereh
levi ahai tutumav siGot mai seKristo. Ale dereh leil a
ṽno maii, hum nakiŋ gail len nasihau ḅevi 1,000. ^{5††}

††† Hən naves 17-18, ris Eze 39.17-20 ††† 19.20 KeIV 13.1-18;
Luk 17.29 § 20.2 Gen 3.1; KeIV 12.3, 9 §† 20.4 Dan 7.9, 22
§†† 20.6 KeIV 2.11

Nəmasigan siSetan

⁷ Nəboŋ nasihau tovi 1,000 ðinoŋ, aŋel dereh tisah ruðat aSetan dan naður nabəbanjisan totoh lan. ⁸ Ale aSetan dereh tivan hən ðegəras naluðoh hən nəvanuan naut tiltile gail þisi len navile a pan. Ahai kelkel ur aEsekiel ta sutuai ekis galit hən aKok mai aMakok. Dereh aSetan tiðonðon hən galito mōs nabiltiðalan, naþuruŋan halito isoður hum nabion bitas. ⁹ Noris lotovan, lumaþiþiriah, siriv len naut þisi len navile a pan. Ludar vis naut alat siGot lotosuh lan mai nabiltivile aGot toləmas buni. Be nəhab egəm vi pan dan nəmav, ihan þis galito. ¹⁰ Beti, natəmat togəras galito, aGot ibar hən len nabiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan, naut narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras artopaŋ lan. Dereh leləŋon tisa vəsa tibətat ei len nalennəyal mai nalənmariug van vi sutuai vi sutuai. ††

Napərehunian hən navoian dan nəsaan

¹¹ Beti noris nabiltihai bətbətah totibau topehəpəhw. Noris gai tobətah lan. Navile a pan mai nəmav aruyav dan nəhon. Aroməkaskas, arumasig, aroðuer. ¹² Ale noris alat lotomat, nəvanuan totibau mai nəvanuan naut kəmas gail. Nətas idaŋ hən alat lotomat lan, lumakuv dani; nəmatan mai naut nəmatan arudaŋ hən alat lotomat lumakuv dan gəlaru. Galit þisi loil a mō len nabiltihai bətbətah. Aŋel gail losəŋav hən nalobulat gail. Losəŋav hən nalobulat togon, nalobulat hən nəmauran. Ale aGot ikot hən nəvanuan þisi lotomat. Epərehun navoian lotogole, dan nəsaan lotogole, inor hən nəsa gai totos gati tia len nalobulat galenan. ¹⁴ Beti aŋel gail lobulan nəmatan mai naut nəmatan len nabiltimetduŋduŋ nəhab. Nametduŋduŋ nəhab evi nəmatan na-vəha-ru-an. ¹⁵ Ale avan ideh, natos-gati-an hən nahəsan asike ðipət len nalobulat hən nəmauran, lubar hən nəvanuan enan len nametduŋduŋ nəhab.

Nəmav veveu mai navile a pan veveu

21 Beti noris nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur nəmav metəkav mai navile a pan metəkav arumasig, ale nətas am eðuer. ¹² Ale noris nabiltivile siGot, naut a Jerusalem veveu togəm vi pan dan nəmav təban aGot. Nabiltivile enan ikab hum navensus topehas buni mōs naluŋan ðilah maii. ¹³ Nosəsəloŋ hən nabiltidoldol togəm len nabiltihai bətbətah toke, “Məteris! Naut a im siGot ipat təban nəvanuan gail, ale aGot mōu dereh titoh mai galito. Ale aGot, gai gabag dereh titah mai galito, ale tevi Got salito. ¹⁴ Dereh tigar kuv namətarur þisi dan namətalito. Asike ikad nəmatan am; asike ikad nalolosaan o nətaŋan o

napəŋasan am. Husur natit gail ta mō, loməkaskas tia.” ¹⁵ Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah ike, “Məteris! Gagai nugol natit þisi luveveu!” Beti ikel mai ginou ke, “Gitos gat nətenan, husur nasoruan galenan lokitin, goləboi gəbeil gəgat len gail.”

⁶ Ale ikel mai ginou ke, “Natit þisi ihav ta bolai! Novi alfa mai omeka, natubatan mai nanoŋan. Avan ideh tomaduh, dereh neviol kəmas maii hən nəwai dan nabəko toŋuv vi məhat, nəkadhut nəwai hən nəmauran. ⁷ Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh tikad natgalenan. Dereh ginou nevi aGot san, ale gai tevi anatugw. ⁸ Be alat ləsəkad na-il-ðuri-an, alat ləsəkad nadəlomian, alat lotogol natit aGot tomətahun bun gail, alat lotogol nəmatan, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nabehi, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotolibliboŋ, ikad naut topat vir galito len nabiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan. Enan evi nəmatan na-vəha-ru-an.” ⁹††

Naut a Jerusalem veveu

⁹ Beti sua len aŋel lotoməlevru lotokad nasiloh lotoməlevru lotopul hən navilesir naməkot gail, egəm kel mai ginou ke, “Gegəmai. Dereh nəŋusan gaiug hən navensus tomadhalah, asoan aTuhsipsip.” ¹⁰ Ale len nədaŋan seNunun aGot, aŋel enan ilav ginou vi lan nabiltiðehuh tosaŋ vi məhat. Ale eŋusan ginou hən nabiltivile siGot, naut a Jerusalem togəm vi pan dan nəmav təban aGot. ¹¹ Ikad namənas siGot. Eŋial hum nəvat gəlgəlan, hum nəvat jaspa tomasil hum nakristal. ¹² Nəðod nəvat hən nabiltivile emətoror, isaŋ vi məhat. Ikad nametləkau tovi 12, aŋel lotovi 12 loil husur nametləkau galen vi susua. Len nametləkau galenan, lutos gat nahəsan nahəmar tovi 12 seIsrael. Nəhes esua len nametləkau esua. ¹³ Len naist ikad nametləkau itor, len nanot ikad itor, len naŋaut ikad itor ale len nawes ikad itor. ¹⁴ Nəðod hən nabiltivile ikad nəpaudesen tovi 12 lotokad nahəsan ahai pispisul seTuhsipsip lotovi 12 len gail. Nəhes esua len nəpaudesen esua.

¹⁵ Aŋel tosor mai ginou ikad namita nagol hən ðisað namita hən nabiltivile mai nametləkau han gail mai nəðod han. ¹⁶ Nabəlavan hən nabiltivile eþitoŋ hən naþosþosan han. Ale aŋel enənoŋ hən nabiltivile hən namita totəgau. Ale isað ke nabəlavan han evi nəstatia tovi 12,000. ¹⁷ (Nabəlavan mai naþosþosan mai nəsaŋhan han loðitþitoŋ). ¹⁷ Ale enənoŋ hən nəðod hən nabiltivile, isað namətororan han evi nakupit tovi 144. ¹⁸ Ale nakupit siaŋel enan eþitoŋ hum sinəvanuan. ¹⁸ Nəvat hən nəðod hən nabiltivile evi jaspa, ale

††† 21.4 Isa 25.8, 35.10, 65.19 § 21.6 Isa 55.1; KelV 1.8 §† 21.7 2Sam 7.14; Psa 89.26-27 §†† Salfa: ris Luk 17.29; nəmatan na-vəha-ru-an: ris KelV 2.11. §† 21.10 Eze 40.2 §†† Jaspə evi nəvat sua gəsaləboi gəbəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toy-aŋyaŋ. Nakristal evi nəvat tomasil hum nakəlas ale səkad nətau ideh. §† Hən naves 12-13, ris Eze 48.30-35 §† 21.15 Eze 40.3 §†† Nəstatia evi namita tovi 185. §§† Nakupit evi nabəlavan hən navəlan nəvanuan, tubat len nakobkob van vəbar nagilen nəŋarhuvəlan. Nabəlavan han pəpadaŋ hən nahudhumita.

† Kok mai aMakok: Eze 38.1-39.20. †† 20.10 Luk 17.29 † Hən naves 11-13, ris Dan 7.9-10; KelV 3.5 †† 21.1 Isa 65.17, 66.22; 2Pit 3.13 †† 21.2 Isa 52.1, 61.10; KelV 3.12 ††† 21.3 Lev 26.11-12; Eze 37.27

nalobulat egai: avan ideh besuhud hən natideh mai nasoruan topat, aGot dereh tesuhud hən navilesir nalobulat egai tosor husur gail, mai atenan. ¹⁹ Ale avan ideh bilay kuv nasoruan ideh dan na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, aGot dereh tilav kuv natit gail natos-gati-an len nalobulat egai tokele dani. Namilen ke, asike ihan navit nəhai hən nəmauran, asike ebis len nabiltivile siGot. †

† Hən naves 18-19, ris Deu 4.2, 12.32

²⁰ Ale atenan tokel kot natgalen p̄isi, ike, “Evoi, asike idareh nogəmai.”

Ganan! Nasub̄ aYesu gegəmai! ††

²¹ Nasub̄ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan p̄isi siGot. ‡

†† 22.20 1Kor 16.22 ‡ Len natosian galevis ta sutuai ike, Nasub̄ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan siGot o nəvanuan p̄isi siGot. Ale galevis losuhud hən nasoruan ganan len nagilen